פֿון דער ביבליאָטעק
פֿון ייִדישן וויסנשאַפֿטלעכן אינסטיטוט
— ייִוואָ —, ניו־יאָרק
FROM THE LIBRARY OF
YIVO INSTITUTE FOR JEWISH RESEARCH,
NEW YORK

М. Гальперинъ, Книжн. маг. „ВЫГОДА", Варшава, Граничн. 13
Электро-типографія Б. А. Клецкина. Вил[illegible] Завальная, 33, Телефонъ № 683.

6

IN MEMORY of ABRAHAM CAHAN

Editor of the Jewish Daily Forward, 1897–1952

Research archives on Jewish life throughout the world, at the Hebrew University of Jerusalem.

צום אָנדענק פון אב. קאַהאַן

רעדאַקטאָר פון „פאָרווערטס" — 1897—1952

וויסנשאַפטלעכער אַרכיוו וועגן יידישן לעבן אין דער וועלט
ביים העברעאישן אוניווערסיטעט אין ירושלים.

לזכר אברהם קאַהאַן

עורך ה"פאָרווערטס" — 1897—1952

ארכיון מדעי על חיי היהודים בעולם, על יד האוניברסיטה
העברית בירושלים.

М. Гальперинъ, Книжн. маг. „ВЫГОДА", Варшава, Граничн. 13
Электро-типографія Б. А. Клецкина. Вил... Завальная, 33, Телефонъ № 683.

GG-Y-758-759

דער טאָג ערשײנט אויף שבת. נ׳ 1-13; 11 סעפּט. 1908 - 11 דעצ. 1908; װילנא.

מיקראָפילם.
אָריג. און נעג. אין ייװאָ.

1887

Деръ Тогъ—Der Tog

№ 3
סוכות־נומער.

איִנהאַלט:

1) לייטאַרטיקעל; 2) [illegible] 3) די דומע; 4) די יודישע [illegible] 5) [illegible] 6) די קליינע פעליעטאָנען; 7) [illegible] 8) [illegible] 9) פעליעטאָן: דער [illegible] 10) [illegible] 11) [illegible]

דער טאָג

ערשיינט אויף שבת

ווילנא י״ג תשרי תרס״ט — אײנצעלפערקויף 5 קאפ. — 25 סעפטעמבער 1908.

דאָקטאָר א. בערענשטיין
הויט, ווענערישע און אורין־קראַנקהייטען.
ווילנא, [illegible]
[illegible]

ווער עס וויל זיך לערנען
פראַקטיש און טעאָרעטיש די ענגלישע שפּראַך
[illegible]
Шопеновская, 2, 6.
[illegible]

צו דער צווייטער דומע־סעסיע.

אין גיכען הייבט זיך אן די צווייטע סעסיע פון דער דריטער געזעצגעבענדער מלוכה'שער דומע. און פאר די ביוראָקראַטישע קאָמיסיע האָט שוין אנגעהויבען ארבייטען, געפינען אנדערע צייטונגען, און אײנגעלײגט איז די צווייטע סעסיע שוין אנגעהויבען.

די צווייטע סעסיע — דאָס איז אין ווירקליכקייט א נייע פריי, איבער וועלכע מען דאַרף מאַכען שלוסען. די ערשטע צוויי חדשים האָבען די ערשטע סעסיע אויסגעפילט. דער וועג פון די רעפּרעזענטאַנטען איז געווען: פון דומע אין פּאַרטיי, פון דומע צום [illegible]. איצטער האָט מען צום ערשטען מאָל איינגעשטעלט א נייעם וועג: פון דומע אהיים, און פון דער היים צוריק אין דומע.

און דאָך בעמערקט זיך ביי קיינעם קיין שמחה נישט. עס פרעהט זיך נישט די פּרעסע, עס פרעהט זיך נישט דער איינוואוינער. די ערשטע סעסיע האָט גענוג בעוויזען, וואָס די דריטע דומע איז, אויף וואָס זי איז פעהיג, און איצט בעגעגענט מען דעם אנפאַנג פון דער צווייטער סעסיע גלייכגילטיג.

די רעפּרעזענטאַנטען פאָהרען זיך שוין צונויף אין פעטערבורג. ווי זיי גיבען איבער, האָט דער יעניגער קיינעם אַהיים קיין שום רושם אויף דעם איינוואוינער נישט געמאַכט. אויף די פערזאַמלונגען, אויף וועלכע די האָבען אָדינאַצ'יאָנען(?) מיט א בעריכט, איז געווען א קליינער עולם. מען האָט פשוט מורא געהאַט צו קומען, און די, וואָס זענען געקומען, זענען געשטאַנען און געשוויגען, געשטאַנען און זיך אויסגעקוקט. מעהר די אַלע, פון געקומען פשוט'ע אַרבייטסלייט, זיי האָבען וועניגער געשוויגען, זיי האָבען זיך מעהר אינטערעסירט. זיי האָבען אויף בעסטערע צייטען: אויף די איצטיגע דומע אָבער האָבען זיי נישט. זיי האָבען, אז אזא דומע מוז זיך נאָכשלעפּען נאָך דער ביוראָקראַטיע, מוז דערמוטיגען דעם איבער אים קליינינקייטען.

דערפאַר די רעכטע זענען געקומען צופרידענע. דער איינוואוינער האָט זיך בערוהיגט, האָבען זיי מיט פרייד.

ווי דאָס איז, איינס איז קלאָרער פאַר אַלעמען: געוועלט איז געווען קאָאָפּעראַציע, ווען ער האָט געזאָגט: „מיר האָבען נאָך דאַנקען גאָט קיין פּאַרלאַמענט נישט“. אודאי וועלען נישט אַלע זאָגען: „דאַנקען גאָט“. נאָר די זאַך בייט זיך דערפון נישט. איינע האָבען וועניג אויף די דומע, די אַנדערע האָבען פאַר איהר וועניג מורא. אזא דומע קאָן איבערלעבען בשלום איהרע צוויי סעסיעס.

„דער טאָג“ № 4 וועט זיין א הושענא־רבא־נומער

—עס ווערט אנגענומען דאָס אבאָנעמענט—
אויף דער וועכענטליכער צייטונג
„דער טאָג“

אבאָנעמענטס־פּרייז:

אויף א יאָהר 2 ר׳ 60 קאפּ׳, א האַלב יאָהר—1 ר׳ 30 ק׳,
דריי מאָנאַטען—65 ק׳, א מאָנאַט 25—ק׳, ביז ניי־יאָהר—75 ק׳.
אײנצעלפערקויף 5 קאפּ.

פּרייז פאַר מודעות: א קליינע שורה פּעטיט אויף די ערשטע זייט 50 ק׳, אויף די לעצטע זייט 20 ק.

אַדרעסע:
Контора газеты „ДЕРЪ ТОГЪ“, Вильно, Завальная д. № 33.
טעלעגראַם־אַדרעסע: ВИЛЬНО, „ДЕРТОГ“. WILNO, „DERTOG“.

ווילנא. באַטאַנישער גאָרטען — זומער־טעאַטער

די גאַסטראָלען פון דער אידישער טרופּע אונטער דער דירעקציע פון
יוליוס אדלער און מייערסאָן
— די טרופּע בלייבט נור אויף 3 ספּעקטאַקלען —
פרייטאָג דעם 26־טען סעפּטעמבער צום בענעפיס פון יוליוס אדלער
גאָטט מענש און טייפעל

שבת דעם 27־טען **די אמת'ע קו אפּט** און דער משוגענער פּראָפעסאָר	זונטאָג דער 18־טען צום לעצטען מאָהל צום בענעפיס פון מייערסאָן **גאָטט פון נקמה**

דירעקציע פון ז. א. מאַלינאָווסקאַיאַ
שטאָדט־טעאַטער ‹ רעפּערטואַר › מאָניעזש.

25־טען סעפּטעמבער רעוויזאָר	26־טען סעפּטעמבער לעס
27־טען סעפּטעמבער קאַזיאַנאַיאַ קוואַרטירא	28־טען סעפּטעמבער רעוויזאָר
29־טען סעפּטעמבער סקלעפּ נאַטשנאַיאַ	30־טען סעפּטעמבער מאַטערינסקאַיע בלאַגאָסלאָווענייע
1־טען אָקטאָבער סאַמסאָן	

Недостатокъ аппетита.
Д-ръ В. Кланне, Варшава: „Гематогенъ д-ра Гоммеля я испыталъ на самомъ себѣ и принимая по двѣ столовыя ложки въ день до обѣда и ужина въ содовой водѣ, я замѣтилъ значительное повышеніе аппетита. Уже спустя два часа послѣ обычнаго обѣда, я могъ опять принимать ѣду, чего раньше никогда не случалось. Съ тѣхъ поръ я прописываю Гематогенъ паціентамъ съ подавленнымъ питаніемъ или лицамъ нервнымъ, жалующимся на отсутствіе аппетита и всегда съ успѣхомъ“.
Гематогенъ Д-ра Гоммеля блестяще одобренъ болѣе 5000 профессорами и врачами заграничными и русскими, имѣется во всѣхъ аптекахъ и торговляхъ аптекарскими товарами. Требовать настоятельно Гематогенъ Д-ра Гоммеля и отклонять подделки.

ПАРФЮМЕРІЯ
ИНДІАНА
ДУХИ, МЫЛО.
ЦВѢТОЧНЫЙ О-ДЕ-КОЛОНЪ
ПУДРА, ТУАЛЕТНАЯ ВОДА
С.-ПЕТЕРБУРГСКОЙ ХИМИЧЕСКОЙ ЛАБОРАТОРІИ

Одинъ разъ
потребуйте на пробу
Гильзы Дубека!

Больше не надо!
Вы такъ привыкните къ нимъ, что больше не будете курить другихъ гильзъ.
Интересныя преміи.
Парижская гильзовая фабрика А. И. Дубека въ Кіевѣ.

САНАТОГЕНЪ БАУЭРЪ
для нервовъ.
Имѣется въ аптекахъ и аптекарскихъ магазинахъ въ упаковкахъ: по 1 р. 20 к., 2 р. 10 к. и 5 р.
Брошюры высылаютъ безплатно Бауэръ и Ко., Москва, Мясницкая 31 и въ С.-Петербургѣ, Большая Конюшенная № 29.

Издательство „ШИПОВНИКЪ“
симъ доводитъ до свѣдѣнія книжныхъ магазиновъ и библіотекъ Сѣверо-Зап. края, что въ гор. Вильнѣ
ОТКРЫТО ОТДѢЛЕНІЕ
издательства для исключительнаго обслуживанія губ.: Виленской, Ковенской, Гродненской, Минской, Витебской и Могилевской.
СКЛАДЪ ОТДѢЛЕНІЯ:
Вильно, Большая ул., домъ № 56.
Издат. „ШИПОВНИКЪ“
С.-П.-Б.

באַמבוק מעבעל־פאַבריק
„מיקאַדאָ“
ווילנא, גרויס־פּאָגוליאַנקא № 3

ביי דער פאַבריק—א מאַגאַזין מיט א גרויסען אויסוואַהל פון די פיינסטע מעבעל: פאַר גאַסטינעס שלאָף־צימערן, בודואַרן און קאַבינעטען: מאַלבערטען, קערב פאַר פאַפּירען און בלומען, יאַפּאַנישע דראַזשקעס, טואַלעטען, שרייב־טישען, סטענער און דאַמען־וואַשטישען, בעטען, גאַרדעראָבען, ביכער־שאַפעס, טרומאָ־שפּיגלען, שירמעס, עקראַנען, עטאַזשערקעס פאַר ביכער און נאָטען, הענגענדיגע וואַנט־פּאָליצקעס פאַר פּיטורען, גערימסען, צלערליי טישען פאַר אַלבאָמען, מויטאַצען, בלומען־טישלאַך, גראַמאָפאָנען־טישלאַך, פּאָרטאַבעטע און אַפּענע און פיל אַנדערע פּראַקטישע שטוביגע בעפּוצונג.

בעשטעלונגען ווערען אנגענומען אנגראָ איינצעל און — מען קאָן אויך אויף אויסצוצאָהלען.
דער אייגענטימער פון פאַבריק מ. ק. מאַגנוסעווסקי.

מתקבלת ההתימה
על
הד הזמן

עתון יומי ישראלי־כללי מדיני, ספרותי ואינפורמאציוני.
יוצא בווילנה
בהשתתפותם של טובי סופרי ישראל, עפ״י פרוגרמה רחבה ועשירה ובפורמט גדול ככל עתוני עיר הבירה.

המחיר עם המשלוח
במדינת רוסיה: לשנה 10 רובל, לחצי ש.ה 5 רובל; לרבע שנה 2, 50 רובל. לחדש אחד—לפי ערך המחיר השנתי.
במדינות חו״ל: במשלוח יומי: 15 רובל לשנה; במשלוח פעמים בשבוע: 12 רובל לשנה.
החתימה מתקבלת מראש כל חדש עפ״י הלוח הרוסי:
האדרס:
КОНТОРА ГАЗЕТЫ „ГЕЕДЪ-ГАЗМАНЪ“
ВИЛЬНО.

אונזער אגענט אויף איינצעל־פערקויף און מודעות פיר וואַרשע־לאָדז־פּראָווינץ „ВЫГОДА“, Варшава. Граничн. 13	אונזער אגענט אויף איינצעל־פערקויף און מודעות פיר מינסק И. Гальперинъ, Книжн. маг. [illegible]

Электро-типографія Е. А. Клодкина. Вильно, Завальная, 33, Телефонъ № 683.

שלום עליכם'ס דער יום-טוב פון אונזער פאָלקס-יובּילעאום. ליטעראַטור איז שוין נאָהענט, און עס איז נאָך גאָר ווייניג געטהאָן געוואָרען איהם, ווי גע-הערט, איהם צו פייערן. עס שווייגען אונזערע קונסט-פעראיינען און ליטעראַרישע געזעלשאַפטען, ס'שווייגט אונזער ברייטער עולם, שלום עליכם'ס עולם.

מען קאָן זיין פערשיידענע מיינונגען וועגען דער גרויס פון שלום עליכם'ס טאַלאַנט, וועגען דעם אָרט, וואָס ער פערנעהמט אין אונזער ליטעראַטור — איינס איז אָבער זיכער: שלום עליכם איז דער איינציגער שריי-בער, וועלכען דאָס גאַנצע יודיש-רעדענדע פאָלק לייענט; ער איז ניט געקאָנט דעם קלייער, ער איז אויך ניט פרעמד דעם שאַלאָן; ער האָט זיך אַראָנגעלאָזען ביזן גרונד פון אונזער בייטענדער שפּראַך און האָט פון איהר אויסגעשעפּט אַלע איהרע גאָל-ווערטלאך, אַלע מיט קראַפט לאַכענדיגע פראַזען, דאָס פון זיי אַ ביקעט געמאַכט און דעם יודישען פאָלק געשענקט. און דאָס יודי-שע פאָלק האָט אין דעם ביקעט איהר נעסט-ריח דער-קענט און האָט איהם מיט פערגעניגען אָנגענומען. שלום עליכם'ס ווערטלאך זיינען פאָלקס-ווערטלאך געוואָרען. שלום עליכמ'ן קען יעדערער אויף דער יודישער גאַס, עס איז ניט נמצא איינער, וואָס האָט זיין נאָמען ניט געהערט. דאָס אַליין איז שוין אַזאַ גרויסע פערדיענסט, פאַר וועלכע שלום עליכם'ס נאָמען וועט לאַנג בלייבען אין אונזער היסטאָרישען זכרון.

דאָס גאַנצע פאָלק קען שלום עליכם'ן, און דאָס גאַנצע פאָלק מוז אַנטיילנעהמען אין זיין יום-טוב. און אין דער אמת'ן איז עס ניט שלום עליכם'ס יום-טוב, נור דער יום-טוב פונ'ם גאַנצען יודיש-רעדענדען פאָלק.

ביי די פּוילען איז אַ מנהג, בעת די פייערען אַ יובּילעאום פון זייערען אַ גרויסען שרייבער, קויפען זיי פאַר איהם אַ מאַיאָנטעק זיין עלטער צו פערזיכערען — אַ מתנה, דאָס געליעבטען שרייבער פונ'ם דאַנקבּאַרען פאָלק. אַזוי איז געווען בעת'ן יובּילעאום פון סענקע-וויטש, אַזוי איז געווען בעת'ן יובּילעאום פון קאָנאָפּ-ניצקאַ. מיר ווינשען זיי, און דער אָרעמער יענער פאָרמע [illegible]. וואָרום מעהר ווי די שרייבער פון אַלע אומות, שמאַכטען און געפאַהר צו שטאַרבען פון הונגער אויף דער עלטער די יודישע שרייבער.

און שלום עליכם איז שוין קראַנק און געפעהרליך קראַנק.

מיר ווינשען עס געדענקען און צוזאַמען מיט יובּי-לעאום-[illegible] שלום-עליכם-פאָנדען. דער ברייטער יודישער עולם [illegible], די אויס-[illegible] שרייבער.

עטליכע בריעף צו אַשוועסטערקינד.

ערשטער בריעף.

...[illegible] דיין שוועסטער. [illegible] צו דיר, [illegible] שטאָד. [illegible] ווייל דו ביזט אַ קרוב מיינער, [illegible] פון דיר, [illegible] סוף כל סוף [illegible] אַלע שוועס-[illegible] זיך און אונז אַלע-[illegible] ביי נשמה, [illegible] מיט'ן עלטער-יודישען ראָסט. [illegible] ביי דיר און ביי דיינען גלייכען איז די נשמה, איינגעצוגען [illegible].

אין אַ העברעאישען זאַמעל-בוך כאַראַקטעריזירט מען דיך און דיין גלייכען — די „צעירים", — בזה הלשון: „אַ נשמה, וואָס [illegible] אין שטאַרעס און דער ווייטע-[illegible], הייבט זיך הויך איבער דער ערדה און זוכט ברייי-טע האָריזאָנטען"... א. ז. וו. זאָג זיך מודה, טייערער, איז דאָ כאָטש אַ וואָרט אמת אין דעם? איך ווייס ניט. צי די קענסט זיך נאָך; דאָך, בין איך זיכער, אַז דו האָסט זיך ניט דערקענט אין דעם העברעאישען שרייבער'ס שפּיגעל. זיין שפּיגעל איז אַ מליצה-שפּי-געל, און ער אַליין איז אַ משכיל, אַנ'אַלטער משכיל, וואָס האָט אויף דער עלטער זיך דערוואוסט פון נייע ווערטער: אפקים, נקודה עקרית (האָריזאָנטען, צענט-ראַל-פּונקט) א. ז. וו. — און האָט דיך געמאָלט נאָך זיין אייגענעם געשמאַק, — איך מיין, נאָך יענעם געשמאַק, וועלכען ער וואָלט וועלען האָבען און האָט אין אמת'ן ניט.

נאָר די ביזט ווייט אפילו פון זיין אמת'ן גע-שטאַלט: ביזט אַ סך ערגער פון איהם. פריב, זוך אויף אַנ'אַלטען „האָסיף" מיט אַנ'ערצעהלונג וועגען אַנ'עקסטערן מאיר, אַ יונגענמאַן אין דיין עלטער און אין דיין לאַגע. דער מחבר פון דער ערצעהלונג — אַליין אַ משכיל — בעווייזט דאָרט די אינערליכע וועלט, די נשמה פון אַ משכיל. שטעלט זיך ניט אָב אויף די פעה-לערען פון דער ערצעהלונג — די האָט קיין שום ליטע-ראַרישען ווערט ניט — לייען דורך דוקא די ערנסטע — אין קונסטלערישער הינזיכט — שטעלען: די פילאָזאָ-פישע רעדעס פון דעם העלד, מאיר. און דו וועסט זעהען, ווי ערגער, געמיינער דו ביזט פון איהם. ווי איז געווען דער אָביעקטיווער אמת — דאָס זאָל דיך ניט קימערען; דער עיקר איז זיין אמת, מאיר'ס אמת; זיין איבערצייגונג און שטאַרקער גלויבען אין דער „השכלה הנאורה", אין די ערלייכטענדע השכלה, זיין לער-נען לשמה. פאַר איהם, פאַר זיין בעוואוסטזיין, פאַר זיין אינערליכע וועלט, איז די „השכלה" געווען אַ קולט, אַנ'אָרט אַ אמונה, אַ נייע רעליגיע — געשאַפען אויף דער משכילישער אפיקורסת — אַנ'עבודה פאַר גאָט. פאַר זיין גאָט... ווי ווערט אָבער אויס דיין אמת?

קודם כל, וואַרפט זיך אין די אויגען, בשעת מען פערגלייכט דיך מיט מאיר'ן פון „האסיף", אַנ'אונ-טערשיעד, וואָס האָט אפילו צו אייערע מעלות און חסרונות קיין אונמיטעלבאַרע שייכות ניט; די איז אָבער זעהר כאַראַקטעריסטיש. איך האָב דאָ אין זינען די בעצ-יהונג פון אייערע טאַטעס צו אייך. מאיר'ס טאַטע איז גע-ווען „אַ קנאי", אַ פאַנאַטיקער, אַ קראַנט, וואָס קריכט אום אין דער פינסטערניש", „אַנ'אָבערגלויבער" א. ז. וו. מאיר האָט געמוזט ענטלויפען פון טאַטענ'ס הויז אין דער טאַטע האָט מאיר'ן פערשאָלטען מיט טויזענט-קללות. דיין טאַטע האָט דיך שוין ניט געשאָלטען, פון שטוב ניט געטריבען, אדרבה, ער שיקט דיר געלט אויף צום לעבען; אפילו די טאַטעס פון דיינע חברים, וואָס זענען אָרעמער פאַר דיין טאַטען, זענען זיך „מקריב", ווי זיי זאָגען, און האַלטען אויס זייערע קינדער אין שטאָדט, זיי זאָלען „ערגרייכען אַ ציעל", „קומען צו אַ תכלית". וואָרום אויף וועמען האַלטען זיך, למשל, די יודישע פריוואַטע גימנאַזיעס, אויב ניט אויף די דאָזיגע יודען, וואָס זענען זיך „מקריב"?.. די דאָזיגע בעציהונגען פון דיין טאַטען צו דיר איז כאַראַקטע-ריסטיש ניט נאָר פאַר דיין טאַטען נור אויך פאַר דיר. ווייל ניט נאָר דיין טאַטע האָט זיך געענדערט פאַר די עטליכע צענדליג יאָהר; דו האָסט זיך אויך גע-ענדערט. ניט נאָר ער איז נעהענטער געוואָרען צו דיר; אַ סך נעהענטער ביזטו געוואָרען צו איהם. בנוגע צו השכלה האָט מאיר מיט זיין טאַטען קיין איין גע-מיינזאַמען וואָרט ניט געהאַט, קיין איין וואָרט, וואָס ביידע זאָלען איינאַרטיג קענען פערשטעהן. בנוגע אָבער צו דיין עקסטערן-סטודיום אָדער צו דעם יודישען פרי-וואַטען גימנאַזיום האָסטו מיט דיין טאַטען איין שפּראַך: „אַ תכלית": דיין טאַטע איז אייגענט-ליך אַ פרומער איד ווי זיין טאַטע, האָט אימת-מות מורא פאַר'ן מלאך-המות מיט גיהנום, און ער דער-מאָנט זיך גאַנץ אָפט, ווי די שווייגסט ר"ל אום שבת; הלוואי וואָלט ער געקאָנט — וואָלט ער זאָל זיין אַ גרויסער גביר — און ווען, פערשטעהט זיך, „די וועלט" וואָלט מעהר געהאַלטען פון יודישע למודים, וואָלט ער דיך געשיקט נאָר אין חדר און אין אַ ישיבה אָדער אין וואָלאָזשין און דעם יונגערען ברודער'ל — אין לי-דע אַריין צו ריינעס'ן. נור וואָס קען מען טאָן? ערש-טענס, „פרנסה". וואָס טוט ניט אַ יוד צוליב פרנסה? צווייטענס — „די וועלט"... ער איז, מיין טייערער, דער זעל-בער טאַטע, ווי מאיר'ס טאַטע. אָבער דו ביזט שוין גאָר ניט קיין מאיר. דו ביזט שוין אַ פּראַקטישער מענש פון „תכלית", דיין שפּראַך איז אַ תכלית-שפּראַך און דעריבער פערשטעהט ער דיך אַזוי גוט דיין טאַטע און דעריבער פערשטעהסט דו איהם אַזוי גוט און בשעת דו קומסט אַהיים, שטעהסטו אין טאַטענס קראָם און האַנדעלסט מיט צוגעפוילטע ציג מיט'ן זעלבען טעם, ווי דער טאַטע דיינער אַליין.

וואָרום, באמת, איז דען דאָ אין דיין גאַנצער אַרבייט אַ נצוץ פון קולט, אַ סמן פון רעליגיע? בשעת איך שמועס אַמאָל מיט דיר, הער איך אין יעדער דיי-נער פראַזע דיינער, ווי דו ביזט בעל-הבתיש פּראַק-טיש, ווי דו זוכסט דעם „תכלית", ווי דער ציעל-תכלית דיינער איז געלטיג אָבגעשאַצט, קרעמעריש איבגעווייגען. און זעה נור וואָס עס פאַסירט: ביידע ברידער דיינע, דער עלטערער און דער יונגערער רע-דען אויף דער זעלביגער שפּראַך ווי דו און זענען אַזוי פּראַקטיש ווי דו, כאָטש איינער פון זיי איז נאָך סוף כל סוף אַ קינד און ווען ער וואָלט געבוירען ווע-רען ניט אין אַ יודיש-הויז, וואָלט ער נאָך, אפשר אין פערדלעך געשפּיעלט, און כאָטש דער צווייטער האָט שוין אַ גאַנצען לעבען דורכגעמאַכט און האָט עסקים געהאַט מיט וועלט-פראַגען. איבערהויפּט איז אינטע-רעסאַנט דיין עלטערער ברודער. דאָ ניט לאַנג האָב איך געטראָפען אין גאַס דיין יונגעלייט, ווי דו, וואָס האָבען הויך, מאַכענדיג עלט-יודישלאך מיט די הענד, איבערשרייענדיג איינע די אַנדערע, געמאַכט האַראַ-טשעס פון אַלגעבּרע: אַ קוואַדראַט, פּליוס בע-קוואַד-ראַט... זאָג איך דיר זיכער, אַז דיין עלטערער ברודער אין זייערע יאָהרען האָט נאָר אַנדערע האַראַטשעס געמאַכט אויף'ן גאַס. אין דיינע יאָהרען איז ער אַ פאַרטיי-מענש געווען. היינטיגען-מאָל וויל איך ניט רעדען פון איהם. איך וויל נאָר דיר אַנווייזען אויף איין שטריך, וועלכער איז ביי איהם בולטער, ווי ביי אַנדערע: בשעת ביי איהם איז געפאַלען די הייך פון די וועלט-פראַגען, פון סכאָדקעס און פערזאַמלונגען, פון קאָמיטעטען און צוזאַמענפאָהרען — וואָס איז ער געוואָרען? ווייסט דאָך, אַז ער איז איצט אויך אַזאַ עקסטערן ווי דו און זוכט — אַ תכלית...

וואָלט עס איינענטליך געווען אַ גאַנץ גלייכגילטי-גע ערשיינונג. זוכט זיך אייך אַ תכלית — וועמען אַרט עס. וואָרום סוף כל סוף ניט קיין תכלית-מענ-שען געפינט מען ביי יעדער אומה-ולשון גאַנץ וועניג; איך פערזענליך וואָלט דיך אויך נאָר ניט אַזוי פיינד געהאַט, ווען ניט צוויי זעהר וויכטיגע מאָמענטען, וואָס גיבען צו דער דאָזיגער תכלית-בעוועגונג אַ ריין-יודישען און אַ מיאוס-יודישען כאַראַקטער.

ערשטענס. איך ווייס, אַז מען קאָן מיר ווי-סענשאַפטליך, מיט ציפער און ראיות, בעווייזען, אַז יודישע קינדער קאָנען ניט ווערען פיזישע אַרבייטער אין אַ גרויסער צאָהל, אַז דאָ טאָרען יודען ניט אַר-בייטען, אַז דאָרטען לאָזט מען זיי ניט אַרבייטען. דאָס ווייס איך. אָבער אין גימנאַזיעס לאָזט מען דאָך אויך ניט און דאָך געהען יודישע קינדער אַהין אין אַנ'אונגעהויער גרויסער צאָהל. נור מיר אינטערעסי-רען מעהר אייגענע פערזענליכקייטען, ווי גאַנצע שיכטען: גוט, מיר קאָנען ניט א. ז. וו. אָבער פאַר וואָס ווילען מיר ניט. פאַר וואָס זו, למשל, דיין עלטערער ברודער — אַ געזונדער יונג, אַהן עין-הרע — פאַר וואָס פאַלט אייך גאָר ניט איין אין קאָפּ, אַנ-שטאָט צו זיצען אַנ'עקסטערן אין באַברויסק, זיך נעה-מען און ווערען אַנ'אַרבייטער. איצט איז אַ קריזיס א. אַז. וו. דאָס ווייס איך. אָבער שטעל זיך פאָר, דער קריזיס געדויערט איבער, אַרבייט קאָן מען קריגען — וועט ער געהן, דיין ברודער, און ווערען אַנ'אַרביי-טער, וועסט געהן אויף אַ פאַבריק? מה הייסען אלע, אַז ניט. און אין דעם שטעקט דאָס זעסליכסטע, וואָס איהר, און מיר אַלע, בעקומען בירושה אין דור פון אַנדערען פון לאַנג אָן. אַ שטרעבונג צו בעפרייען זיך פון פיזישע אַרבייט ליגט טיעף אין אַלעמען, וואָס אונזער האָט צו דער פיזישער אַרבייט איז אַ גרוי-געגאַרטיגער: אַ טעמפּער, אַ פערגענגטער, אַ וואָס פון מאַרק, פון רווח און פון לופט-מסחר.

און נאָך איינער, זעהר אַ וויכטיגער מאָמענט. אונזער היינטיגער מאיר'ס טאַטע, דער „קראַנט", דער „קנאי", כביכול דער שוואַרצע-מאַהניק פון יע-נער צייט האָט אָבער געהאַט אין זיך אַנ'אינערליכע שעהנהייט, אַ קראַפט, אַ העכערע אידעאַלקייט, אַ געל-טענע צאַרטקייט. דיין טאַטע, דעם ווידעס זוהן איז שוין אַ גראָבליכער יוד, אַ טרוקענער, אַ גוטער קרע-מער (דער ווידעס איז געווען זעהר אַ שלעכטער קרע-מער) אָבער, לכל הפחות, אַ פשוטער יוד. האַלטען האַלט ער פון קיינעם ניט, נור ער וואַגט ניט. ער איז ניט געלערנט, האָט ניט קיין געשליפענע שפּראַך, קאָן אַריינפאַלען מיט נאַרישקייטען, האָט דעריבער מורא און שווייגט. וואָס אָבער וועסטו טאָן? אַ קרע-מער וועסטו זיין ווי דער טאַטע, אַלע זיינע חסרונות נעהמסטו איבער ביזן תוך. אָבער דו וועסט נאָך זיין דערצו אַ „געבילדעטער" אָדער אַ דיפּלאָמירטער און אַז דו וועסט זיצען אין טאַטענס קראָם אויף זיין אָרט וועסטו וואַגען. דו וועסט ניט שווייגען. דעם בטול האַסטו דעם טאַטענס, עלען זעלבסט נור דעם תכלית און אַזוי ווי דיין שפּראַך איז געשליפען און פון זיך האַלטסטו זעהר, וועסטו ניט שווייגען. דו וועסט וואַ-גען. דו וועסט אויף אַלץ וואַגען. וועסט שאַפען אַ נייע פילאָזאָפיע פון יודישען תכלית, אַ ליטעראַטור פון [illegible] און מעסיגער פערוויילונג, אַ

קולט פון וואַלד-געשעפטען און אַ רעליגיע פון מוזיק-פאַבריקען. דו וועסט פערוויסטערען דאָס לעבען און [illegible] אונז און אין דיין וויך.

וואָרום אפילו איצט, ווען דו ביזט נאָך יונג און ס'איז אַזוי פריש דער זכרון פון די בעסטע צייטען, איז שוין אַזוי ענג פון דיר און דיין גלייכען, און ס'איז שוין דאָכט זיך נישטאָ קיין ווינקעל, וואו מען זאָל דיך ניט טרעפען — ביז די ניי-געבוירענע קונסט-פעראיינען און אפילו די יודישע ליטעראַטור...

נו, שטורעמט עפּיס שטאַרק דיין נשמה? הייבסט זיך עפּיס „וועגן הויך איבער דער ערד", עפּיס „וועגן ברייט וועגן דיינע האָריזאָנטען"? גלייב איהם ניט, דעם העברעאישען שרייבער, ער איז אַ בעל-מליצה, און מעהר גאָרנישט.

אין אמת'ן איז דיין נשמה אָרעם און פער-ראָסט מיט יענעם יודישען גלות-ראָסט, וועלכען מיר, איינציגע אין סוף כל סוף עלטערע, [illegible] מיט נאָך די כחות אַראָפּצושלעפען. סו דיין נשמה איז דיק בע-וואַקסען מיט איהם און דעראָפּ האָב איך דיך אמת פיינד, מיט אַ מיעסער, פערוויינאַכטער יודישער שנאה...

ד. ווינער.

P.S. איצט איז עס שוין קיין סוד ניט, דיין על-טערער ברודער, דער איינציגער עקסטערן פון באַברויסק, איז געווען אויף [illegible]. מען האָט אפילו, אַז צו איהם געהערט עפּיס [illegible] אין אַ [illegible]. און דיין [illegible] אַ חבר, איצט איז [illegible], און [illegible] נאָך, נאָך, [illegible]...

ד. וו.

די וואָך.

(קורצע כראָניק).

אידישעס.

— אין קיעווער אוניווערזיטעט וועלען היינטיגעס יאָהר צוגעלאָזען ווערען 85 יודען.

— די יודישע קאָלאָניסטען פון יעקאַטערינאָסלאַווער גובערניע האָבען געהאַט דערלאַנגט אַ בקשה, אַז אויפ'ן סמך פון [illegible] פון 1904 זאָל מען [illegible] די [illegible]. מען האָט די בקשה אָבגעזאָגט, ווייל די קאָלאָ-ניסטען זענען „אינאָראָדצעס".

— די [illegible] און [illegible] בערזען-קאָמיטעטען האָבען זיך געווענדעט מיט אַ בקשה צום האַנדעלס-מיניסטער, אַז די יודישע [illegible] זאָל [illegible] דאָס רעכט צו וואָהנען אויסער דער [illegible], כאָטש בעת'ן [illegible].

— ס'איז לעגאַליזירט געוואָרען דער נייער אוסטאַוו פון דער [illegible] „חברה מפיצי השכלה". [illegible] דעם נייעם אוסטאַוו [illegible] [illegible].

— די „[illegible]" [illegible], אַז ס'איז מעגליך, דאָס מען וועט ערלויבען צו עפענען צוריק די [illegible] ארגאַניזאַציע, וואָס איז געוואָרען [illegible] אין גאַנץ רוסלאַנד.

— ווי מען זאָגט, וועט די רבנים-קאָמיסיע ביים מיניסטעריום [illegible] צוזאַמענרופען היינטיגען יאָהר. מען רעכענט, [illegible] די [illegible] וועלכע וועט בעשטעהן פון 6 מיט-[illegible]

גלידער און [illegible], וועלען בעשטימט ווערען מער רבנים און [illegible] פון די גרעסטע יודישע געמיי-נדען אין רוסלאַנד.

— דער סענאַט האָט אָבגעזאָגט די קאַסאַציע פון די ביאַליס-טאָקער פּאָגראָמשטשיקעס אויף דעם פּסק-דין פון געריכט.

רוסלאַנד.

— פאַר די פאַר טעג פון 14 ביז דעם 21-טען דיזען מאָנאַט, זענען אין פעטערבורג קראַנק געוואָרען אויף כאָלערע 1408 מאַן; פון זיי זענען 622 געשטאָרבען און 887 געזונד געוואָרען.

— פאַר די לעצטע וואָך (14—21) זענען פערמשפט גע-וואָרען צום טויט אין פערשידענע שטעט 35 מאַן; אויסגע-פיהרט דעם שטראָף, האָט מען אָבער 9 מאַן.

— מ'זענען בעשטראָפט אויף 1200 רובּל צוויי צייטונגען און אויף 500 רובּל איין [illegible].

— מ'זענען דורך דער אדמיניסטראַציע פערמאַכט דער צו-זאַמענפאָהר וועגען קליין-קרעדיט אין [illegible] און די [illegible] [illegible] רובּל [illegible].

— דאָס אינערן-מיניסטעריום האָט פערבאָטען די [illegible] פון די [illegible] צו [illegible] דעם [illegible] פון אַ שול-געזעץ, וואָס האָט [illegible] די בילדונגס-ליגע.

— דער [illegible] פון [illegible] אוניווערזיטעט האָט זיך געווענדעט מיט אַנ'אַפּעל צו די סטודענטען ניט צו שטע-רען די אָרדנונג פון די למודים.

— דער [illegible] פון [illegible] האָט [illegible] די למודים אין [illegible] אוני-ווערזיטעט. די סבּה פון דעם איז די רעוואָלוציע פון דער [illegible], וואָס איז [illegible] געווע-רען מיט 8 [illegible].

— אין [illegible]. [illegible] נאָך [illegible] די [illegible] און די [illegible].

— אין [illegible] גובערניע איז [illegible] געוואָרען אַ [illegible] אויף 75,000 רובּל. [illegible] און רציחות.

— דאָס [illegible]-מיניסטעריום האָט [illegible] דעם „[illegible] פון די [illegible] פאַר'ן יאָהר 1907". פון דעם [illegible] [illegible], אַז אין דעם יאָהר 1907 זענען [illegible] 27,835 [illegible], אין וועלכע [illegible] 86,874,627 [illegible].

די [illegible] פון [illegible] און [illegible] אין [illegible] האָט יענעם יאָהר [illegible] 610,568,153 רובּל.

— אין [illegible] און [illegible] [illegible] [illegible]. ס'איז [illegible] [illegible], [illegible] און ד. גל.

פינלאַנד.

— אין פינלאַנד [illegible] פון די אַרבייטער אויף די [illegible]. [illegible] אַהן אַר-בייט 4000 מאַן.

פּאָרטוגאַליען.

— פּאָרטוגאַליען איז [illegible] אַ [illegible]: אין די צייטונגען [illegible] [illegible] דער קעניגין און דעם קעניג. דאָס מיניסטעריום האָט [illegible] יעדען [illegible]. די [illegible] מי-ניסטעריום [illegible] מיט [illegible] דעמאָקראַטי-שען [illegible]. די [illegible] [illegible] [illegible]. ס'איז צו ערוואַרטען אונרוהען פון טאָג צו טאָג.

ענגלאַנד.

— אין לאָנדאָנער הייד-פּאַרק איז פאָרגעקומען אַ אונגעהויערע דעמאָנסטראַציע, וואָס איז געווען אָרגאַניזירט דורך די [illegible] און ביער- און בראַנפען-[illegible] געגען דעם [illegible] פראָיעקט פון דעם ליבעראַלען מיניסטעריום צו בעגרענצען דעם געברויך פון אַלקאָהאָל.

לעאָניד אנדרייעוו.

דער ריעז

אָט איז ער געקומען, דער ריעז, אַ גרויסער, גרויסער ריעז; [illegible] גרויס, אָט איז ער געקומען. ס'אַרא מאָדנער ער איז; [illegible] און די [illegible] אויך, [illegible] גרויסע, [illegible] די קלאַ-[illegible], [illegible].

אָט איז ער געקומען... און ער איז געפאַלען!

דו פערשטעהסט, געקומען און געפאַלען! פערשטעהסט זיך פאַר אַ [illegible] און געפאַלען; ס'אַרא מאָדנער, נאַרישער ריעז — פערשטעהסט זיך און געפאַלען: דאָס [illegible] דעם טויל און ליגט זיך אַזוי. ליגט זיך אַזאַ [illegible], פּונקט ווי אַ [illegible]. וואָס ביזטו געקומען אַהער, דו גרויסער? נעה פון דאַנען, דו [illegible]! אָט דער [illegible] מיינער איז אַזאַ [illegible], אַזאַ [illegible], אַ [illegible], ער האָט [illegible] [illegible], [illegible], לויטערע [illegible]; און אַ [illegible] איז ביי איהם, [illegible] [illegible], און די [illegible] [illegible] — ער [illegible] ניט מעהר. [illegible] [illegible] ער שטיפט, לויפט, [illegible] [illegible] אויף אַ [illegible]. דו ווייסט, גרויסער ריעז, דאַריק האָט אַ [illegible], אַ [illegible], [illegible] [illegible]. [illegible] אויף דעם [illegible] און [illegible] [illegible] און [illegible] [illegible] ער און אין [illegible] ער. [illegible] [illegible] און [illegible] [illegible]. צו [illegible] נאָר, גרויסער, וואָס [illegible] עס [illegible] אין אַ [illegible]? [illegible], דו [illegible] ניט, דו [illegible], דו נאַרישער; [illegible]; אָט דאַריק [illegible], [illegible] קלייניניקע, [illegible]. [illegible] די זון [illegible] אין [illegible]. און זיי [illegible], [illegible] [illegible], קלייניניקע. יאָ, נאַרי-שער ריעז, און דו [illegible] ניט...

אָט אַ לעכערליכער ריעז: געקומען און געפאַלען! געגאַנגען אויף די שטיינער, איינע, צוויי, פערשטעהסט זיך, פאַר אַ [illegible] און — [illegible]... ס'אַרא [illegible]: ווען דו וואָלסט אָבער ניט געגאַנגען, דו גרויסער, דיך האָט דאָך קיינער ניט גערופען, דו נאַרישער!

דאָס [illegible] פריהער דאַריק שטיפען און לויפען, יעצט אָבער איז ער אַ [illegible], אַ נוטינקער, און זיין מאַמע האָט איהם שטאַרק, שטאַרק ליעב, אַזוי שטאַרק — מעהר פון אַלץ, מעהר ווי זיך, מעהר ווי איהר לעבען.

ער איז איהר זוהן, איהר גליק, איהר פרייד. אָט יעצט איז ער נאָך נאָר אַ קלייניניקער. שפּעטער אָבער וועט ער אויס-וואַקסען אַזוי גרויס, ווי דער ריעז, ער וועט האָבען אַ גרויסע באָרד, מיט גרויסע הענט, גרויסע האַנטען, און זיין לעבען וועט זיין גרויס, ליכטיג און שעהן. ער וועט זיין גוט, קלוג און שטאַרק. אַלע וועלען איהם ליעב האָבען, אַלע וועלען קוקען אויף איהם און וועלען זיך פרעהען. עס וועלען אויף זיין ביטערע מאָמענ-טען אין זיין לעבען. אין יעדען מענשענס לעבען איז דאָ בי-טערעס, דערפאַר אָבער וועט ער האָבען פריידען. אַזוי גרויס און ליכטיג, ווי די זון, און ער וועט אַריינטרעטען אין דער וועלט אַ שעהנער, אַ קלוגער; דער בלויער הימעל וועט שיי-נען איבער זיין קאָפּ, פויגלען וועלען איהם ליעדער זינגען, און די וואַסער וועט אַזוי ווייך רוישען, און ער וועט אַ קוק טאָן און זאָגען: „ווי גוט, ווי שעהן די וועלט איז..."

אָט... אָט... אָט... איך האַלט דיך צערטליך, איך האַלט דיך זיכער, אינגעלע מיינער! דיך שרעקט ניט, וואָס דאָרט איז אַזוי פינסטער? זעה, קינדעלע מיינס, אָט דאָרטען איז ליכט אין פענסטער. דאָס איז אַ לאַנטערנע אויס'ן גאַס, שטעהט זיך אַזוי און שיינט זיך, אַזאַ מאָדנע: אַהער האָט זי אויך אַ ביסעלע שיין געגעבען, ס'אַרא טייערינקע זי איז. „לאָז איך", זאָגט זי, „אַהער אויך אַריינשיקען אַ ביסעל שיין, דאָרט איז דאָך נאָר פינסטער, אײנגאַנצען פינסטער", שוין טורמע, לעבע-דיגע לאַנטערנע; און טאָרען זיי אויך ליכטען — טאָרע-נען... מיין גאָט, טאָרען!

יאָ, יאָ, דו ריעז, געהיים, געהיים, געהיים... נאָר דו ביזט געקומען און געפאַלען; האָסטו דען ניט געקענט זעהען, אַז דאָרט איז אַ טרעפּעל? „כ'האָב אַרויפגעקוקט, נידעריג זעה איך גאָר", זאָגט ער מיט אַ באָסאָווע שטימע, פערשטעהסטו, מיט אַזאַ גראָבע, נעדריכטע שטימע. — „כ'האָב אַרויפגעקוקט, ווען דו וואָלסט אָבער אין דער נידעריג געקוקט, וואָלסטו דאָך געקענט זעהען..."

אָט מיין דאַריקעל, ער איז אַזאַ חכם, ער האָט אויס-געקוקט, און ווי ער האָט שפּאַנען, גלייך איבערן שטראָם האָט ער שפּאַנען, איבער וועלדער און בערג. ער האָט זיין אַ שטאַרקער, אַ פּורכטלאָזער. ער האָט פאַר גאָר ניט מורא געהאַט פאַר גאָר ניט. צוגעגאַנגען צום טייכעלע און גלייך אַריבער-געשפּאַנט, און אַלע וועלען קוקען דאַן אויף איהם מיט פרעהליכע מיילער, פרעהליכע נאַרישע. זיין לעבען וועט זיין גרויס, ליכטיג און שעהן און די זון וועט שיינען, די פריינדליכע, די ליעבע. זי וועט זיך אַרויסציהען אין דער פריה און וועט זיך שיינען אַזוי ליעבליך... מיין גאָט!

„אָט, אָט איז ער געקומען דער ריעז, און איז געפאַלען! אַזאַ נאַרישער, אוי, ווי נאַריש ער איז!"

אַזוי איז געוועסען די מוטער שפּעט ביי נאַכט נעבען איהר שטאַרבענדעס קינד און האָט גערעדט איבער איהם און האָט איהם אַרומגעטראָגען איבער'ן פינסטערען חדר, און די לאַנטערנע האָט געשיינט אין פענסטער אַריין — און אין צווייטען חדר האָט דער פאָטער געהערט איהרע רייד און האָט ביטער געוויינט.

אויס רוסישען: ר. זווירזיצקאַ.

בּאַלגאַריען.

— די בּאַלגאַרישע רעגירונג האָט [illegible], [illegible] ניט פאַר [illegible] [illegible] דורך [illegible] [illegible] זענען, די ז. ג. [illegible]. [illegible] די [illegible] ביי דער [illegible] פון די [illegible] [illegible] [illegible] שטאַרק און [illegible] מיט דער [illegible] [illegible] לאַנג אויפ'ן [illegible] [illegible] [illegible] פון [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] פון דייטשלאַנד, עסטרייך און איטאַליען.

עסטרייך-אונגאַרן.

— [illegible] דער צייט, ווען [illegible] [illegible] אין דער עסטרייכיש-אונגאַרישער „[illegible]", [illegible] עסטרייכישע [illegible] אַ [illegible] אויף צו [illegible] די [illegible] פון [illegible] פאַר [illegible] [illegible] אונגאַרן.

— אין [illegible] [illegible] [illegible] פון די [illegible] [illegible].

פּערסיען.

— די [illegible] [illegible] פון דעם [illegible] ווייל [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] צו [illegible] [illegible] צום 14-טען [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] דער [illegible].

ווי די לעצטע [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] אין רוסלאַנד.

מאַראָקאָ.

— אין [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

— דער [illegible] פון די [illegible].

די יודישע וועלט

שטריכען פון א. ליטוואַק.

שמד. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] די לעצטע צייט ביי אונז [illegible] [illegible] צופאַלען פון שמד. עס מ'רעדט זיך דער [illegible] [illegible] [illegible] מען שלאָגט אויס פון די [illegible] און [illegible] [illegible] פון פעטערבורג, עס [illegible] זיך [illegible] [illegible] [illegible] מען וויל ניט צונעמען אין [illegible] [illegible] [illegible] פּאָליטעכניקום.

[illegible] [illegible].

מען קאָן בלייבען ביי דער [illegible] [illegible] [illegible] זיין גאָר אַ [illegible] [illegible]; אַ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

דאָך נאָר פינסטער, אײנגאַנצען פינסטער", [illegible]

[illegible] פאלקען. עס איז אבער כמעט אונ-
[illegible] דאן צו פריסען און א יוד צו בלייבען.
ניט די רעליגיאן איז דער פונדאמענט, אויף וועל-
כען [illegible] האלט זיך. ווען ס'וואלט
[illegible] געשעהן, דאס גאנצע יודישע פאלק זאל מיט
איין מאל ביסען די רעליגיאן, וואלט עס געווים
[illegible] גרויסע שטערונגען איינים פאלקס-
[illegible]; אזא איבערצייגונג, אזא פלוצלונגע אומביי-
[illegible] וואלט געמאכט דעם פאלקס-ארגאניזם צו מיאוס, און
[illegible] וואלט דורך דעם שטארק אבגעשוואכט ווערען
און [illegible] וואלט דאס יודישע פאלק ניט אויפגעהערט א
[illegible] צו זיין. עס וואלטען געבליבען די וועלכע יודען
[illegible], מיט די [illegible] אלטע
[illegible]. זיי וואלטען אפילו די נייע אמונה זייערע
אויף אומגעארבייט, איבערגעמאכט אויפ'ן יודישען אופן.
און עס איז [illegible] קלאר, [illegible] לאנגע וואלט
[illegible] אויך [illegible] אפילו אויף א האר ניט געביטען:
[illegible] וואלטען אויף די קיקען, ווי אויף יודען פון דער
[illegible], יודען פון דער [illegible] אמונה,
[illegible] אלע ווי אויף יודען.
[illegible] איז מיט די איינצעלנע מענ-
[illegible], וועלכע טויפען זיך. אין דער לאגע, אין
[illegible] יודען געפינען זיך איצט, ווען א איינצעל-
[illegible] זיך, צורייסט ער די שנור, וועלכע
[illegible] מיט דעם גאנצען. זיין ווערטלטליכע
[illegible], ער [illegible] אין אנאנדער
[illegible] אויף א זיה צו זיין. דאס
[illegible] צו זיין מעהר קריסט, ווי דער
געבארענער קריסט נומא, כדי ווינע נייע גלויבענס-
חברים זאלען איהם ניט אויסווארפען זיין פארגאנגענ-
[illegible], כדי מען זאל אפילו ניט [illegible], אז ער איז
[illegible] א יוד געווען. און אויב עס געפינען זיך איינ-
צעלנע, ביי וועלכע די מויל-וואסער האט די יודיש-
קייט ניט אבגעוואשען, און די [illegible] זיך כאטש פאר
יודען, איינצעלנע, ווי דער [illegible] העברעאי-
[illegible] קאנסטאנטין שאפירא, וועגען זייערע קינ-
דער [illegible] אין [illegible] קריסטען. און [illegible],
[illegible] אויף איהם ניט איינגאנצען פאלש די
[illegible] מרדכי אהרן גינזבורג. "בניך
[illegible] — על מספר המכים":
[illegible] וואלען פערקלענערען די צאהל פון די
[illegible] און פערגרעסערען די צאהל פון די שלעגער.
און ניט נור ביי אונז, דאס וועלכע געשעהט
איצט מיט איינצעלנע פאלקען, וועלכע נעמען אן די
[illegible] אמונה, דאס זעלבע איז געשעהן איי-
[illegible] מיט די [illegible], וואס וועגען
איבערגעגאנגען אין די ענגלישער קירכע. דאס זעל-
בע געשעהט ביי יעדער געהעריקער נאציאן.
די [illegible] וועגען פערטרוקענע צווייגען, פער-
[illegible] בלעטער פונים יודישען בוים.
מיר ווילען די זאך ניט פערגרעסערן. קיין
[illegible] איז דא. שמד איצט אויך ניט; ער
[illegible] ניט זיין. נור דא, וואס
פריהער פלעגט זיך טויפען איינער, טויפען זיך איצט
[illegible]; און דאס איז שוין אויך גענוג טרויעריג.
דאס איז ביי אונז א נייע ערשיינונג, מיט 5—6 יאהר
[illegible] איז שמד געווען וועדער א [illegible] צופאל ביי
יודען. אין די [illegible] יאהר, ווען די יודישע גאס האט
[illegible] שטורם און [illegible], ווען
אויף דער [illegible] פון אונזער ים האבען גע-
[illegible] די יונגע, האט מען פון שמד כמעט ניט גע-
הערט. איצט [illegible], ווען אויף [illegible] גאס איז רוי-
[illegible] און רוהיג, ווען אונזערע יונגע וועגען
[illegible] און די [illegible] ווייל נאך יונג ניט
בין, איצט ווען פון אומעטום שרייט מען: איש לאהליך
ישראל! יעדערער צו זיך אין שפעלטעלע יודען! איצט
מעהרט זיך די צאהל פון די אבטרינניגע.
די מודיעריגע ערשיינונג איז א קינד פון דער
מודיעריגער צייט. מיט עטליכע יאהר צוריק וועגען
די בעגריסטונגען עפעס אזוי ווי שוואכער געווארען.
דעם האט מען געהאפט אויף א נאהענטע ערלייי-
זונג. איצט ווערט די יודישע לאגע וואס פון טאג
אלץ פינסטערער, און קיין אויסוועג זעהט זיך ניט,
אויף קיין נאהענטע ישועה [illegible]...

די קאריערע ביי דעם יודען אזא גרויסע ראליע ניט
געשפיעלט; דער יוד האט געקאנט אפפערן זיין לע-
בען, ניט נור זיין וואהלשטאנד. פערקויפען די בכירה
פאר א טאפ לינזען האט זיך דאן גערעכענט פאר א
שאנד. איצט איז עפיס אנדערש. איצט איז די קאר-
יערע אונזער גאָט. איצט האלטען מיר פרינציפען
פאר א קינדערשפיעל, און קרבנות — פאר משוגעת.
איצט מעג מען אלץ. איצט איז קיין זאך קיין שאנד ניט.
יא, פריהער איז געווען איינס, איצט איז עפיס
אנדערש.
און ווידער אמאל גשמיות און רוחניות, קער-
פערליכקייט און גייסטליכקייט, מאטעריאליזם און אידע-
אליזם. פריהער זאגט איהר, האט געהערשט דער
מגושם'דיגער קערפער; איצט הערשט דער עדעלער
גייסט; פריהער פשוטע ברוים און איצט פיינע קול-
טורבעדערפניסען.
איך פון מיין זייט קאן די ביידע בעגריפען ניט
אוועקשטעלען אזוי שארף איינעם געגען דעם אנ-
דערן. ווען איהר נעמט דאס אלטען פסוק "שעקספיר
אדער שטיוועל" וועל איך אייך זאגען, אז מיר האָ-
בען קיין מאל ניט געשטעלט נור צי שטיוועל; מיר
זענען געווען געגען דער צעטיילונג: פאר א הייפעל אי
שטיוועל, אי שעקספיר, און פאר די גרויסע מאסע
אפילו קיין שטיוועל אויך ניט. מיר האבען געפאָ-
דערט פאר אלעמען אי שטיוועל, אי שעקספיר, נור
זאל זיין אז איהר זייט גערעכט, אז פריהער האבען
מיר געשטרעבט נור אנצוזעטיגען דעם פשוטען חומר,
— וועל איך אייך אט וואס זאגען: פריהער, ווען
אויף אונזער פאן איז געשטאנען, ווי איהר זאגט,
נור קערפערליכקייט, זענען מיר אלע געווען טויזענ-
דער מאל אידעאלער, פיינער און עדעלער, ווי איצט,
ווען אויף אונזער פאהן שטעהט דער ריינער גייסט.
און מיר ליגען ביזן האלז אין בלאָטע.
זעהט, צו זענען אפשר ניט גאר איבערגעלט די,
וואס זאגען, אז די פאהן פון ריינעם אידעאליזם האט
מען שטענדיג ארויסגעשטעלט נור דאן, ווען מען איז
אין בלאטע געלעגען, און דער ריינער אידעאליזם איז
געווען נור א קראנץ די בלאָטע צו באפוצען.

די בערלינער יוד. קאנפערענץ

דא ניט לאנג איז אין בערלין פאר-
געקומען א קאנפערענץ אין וועל-
כע ס'האבען אנטייל גענומען פאר-
שטעהער פון אונזערע רייכע מוסדות, די גרויסע יו-
דישע חברות, ווי כל ישראל חברים (אליאנס), דער
הילפס-פעראיין פון ד. גל. און איינציגע
יודישע כלל-טוער אויך ניט קיין פשוטע מענשען, אלץ
פראפעסארען, דעפוטאטען און גבירים. פון רוסלאנד
למשל זענען געווען: פראפעסאר מאנדעלשטאם, ני-
קאלאיעוויטש און פאליאקאוו. די קאנפערענץ האט גע-
וואלט פעראייניגען אלע יודישע גרויסע ארגאניזאציעס
אין איין צענטראלע ארגאניזאציע, וואס זאל קאנצענ-
טרירען די יודישע קאלאניזאציע אין די מזרח-לענדער:
כיריען, פאלעסטינע און מעסאפאטאמיען.
די קאנפערענץ איז צוגעגרייט געווארען בסוד-
סודות, און דאך האבען אלע פון איהר געוואוסט, און
ס'האבען זיך געפונען אזעלכע וואס האבען אויף איהר
גרויסע האפנונגען געלעגט. פאר אלעמען איז חכמת
זיך קלאר ווי דער טאג, אז בעשאפען פריוויליג
א צענטראלע יודישע ארגאניזאציע אפילו אין איין לאנד
איז אויך אוממעגליך בפרט אין דער גאנצער וועלט.
און דאך געפינען זיך נאך מענשען וואס גלייבען
אין דאס, דאס אוממעגליכע מעגליך צו מאכען. אזעלכע
מענשען ווילען אפילו אויף א שפראך-קאנפערענץ
גרינדען ניט קיין אלגעמיינע איינריכטונג אונזער שפראך
צו שטודירען, א זאך וואס איז נויטיג און מעגליך, נור
אן אלגעמיין-יודישע קולטורעלע ארגאניזאציע מיט ברייי-
טע אויפגאבען, א זאך, וואס איז דורכאויס אוממעגליך.
דערהערענדיג פון דער בערלינער קאנפערענץ, האבען
זיך איינע פון די דאזיגע כלל-ישראל'ניקעס דער-
פרעהט: די גבירים וועלען בעשאפען א כלל-ישראל-
ארגאניזאציע, וואס קען א גביר ניט? זיי האבען פער-
געסען נור א קליינינקייט, אז ווען די קאנפערענץ וואלט
אפילו בעשאפען איין צענטראל-ארגאניזאציע, וואלט
דאס געווען אן אלגעמיינע ארגאניזאציע פון יודישע
גבירים, פילאנטראפען און ניט פונים יודישען פאלק. עס
האט זיך אבער ניט איינגעגעבען צו בעשאפען אפילו
א ארגאניזאציע פון גבירים. אונזערע גבירים הייסען
גוט, וואס צענטראליזאציע איז, און געשעפט שטערען
זיי שטארק פאר סינדיקאטען. אין צדקה [illegible]
איז גבאות פריהער פאר אלץ און יעדע ארגאניזאציע
וויל דערום בלייבען חורלאים זעלבסטשטענדיג. די קאָ-
פערענץ האט אנגענומען פאול נאטאנ'ס רעזאלוציע, אז
די אלע ארגאניזאציעס פעראייניגען זיך אין איין אר-
גאניזאציע, וועלכע נעמט אויף זיך אויסצופיהרען געוויס-
סע ענינים, וואס יעדע חברה בעזונדער איז ניט אימ-
שטאנדע אויסצופיהרען. אין אלע איבעריגע ענינים
בלייבט יעדע ארגאניזאציע חורלאים זעלבסטשטענ-
דיג. נור אפילו אזא שוואכע פעראייניגונג האט אויך
ווייניג שאנסען דורכגעפיהרט צו ווערען אין לעבען, ווייל
אזוינע רייכע ארגאניזאציעס, ווי די מוטער יק"א, כל
ישראל חברים (אליאנס) אין פראנקרייך און אגודת אחים
אין לאנדאן זענען געגען א שטענדיגע ארגאניזאציע;
לויט זייער מיינונג דארף מען נור צוזאמענרופען אנאלגע-
מיינע בעראטונג אין עקסטרע פעלען, ווען עס געשעהען
גרויסע אונגליקען.
דער פראיעקט צו קאלאניזירען מיט געמיינזאמע
קרעפטען די מזרח-לענדער, וועלכען דער ציוניסט אל-
פרעד נאסיג האט פארגעלעגט אין זיין רעפעראט און
דער טעריטאריאליסט, פראפעסאר מאנדעלשטאם
פון קיעוו האט אונטערגעהאלטען אין די דעבאטען,
איז אויך ניט אנגענומען געווארען. פאר קיינעם איז
קיין סוד ניט, אז די יק"א, האט זיך געשטעלט פאר
א ציעל צו צושטויבען דאס יודישע פאלק אויף איינ-
צעלנע אטאמען, אז זי האט מורא פאר צעהן יודען, וואס
וואהנען צוזאמען, און ווען זי וואלט געקאנט, וואלט זי
די יודען פארנאנדערגעזעצט אזוי, אז זיי זאלען וואה-
נען אחד בעיר ושנים במדינה — איינער אין א שטאדט
און צוויי אין א לאנד; און איז דען ניט געווען מעגליך
צו האפען, אז די זעלבע יק"א וועט מיט אמאל מסכים
זיין צו קאנצענטרירען די יודישע קאלאניזאציע נור אין
איין ווינקעל. ווי געזאגט נאסיג'ס פראיעקט איז ניט
אנגענומען געווארען, קיין קאלאניזאציאנס-געזעלשאפט
איז ניט געגרינדעט געווארען. מען האט נור אויסגע-
קליבען א פינאנץ-קאמיסיע אויף גענויער אויסצואר-
בייטען דעם פלאן פון דער קאלאניזאציאנס-געזעלשאפט
אלץ ווייסט, אז ביי דער קאמיסיע וועט עס בלייבען.
יק"א איז שטייף אין דער דעה. אז זי האט ניין, וועט
איהר קיינער ניט נויטען צו זאגען יע.
כמעט די גאנצע יודישע פרעסע איז מסכים,
אז די קאנפערענץ האט געגעבען דאס, וואס אלע
אזעלכע קאנפערענצען געבען — גאר ניט מיט גאר ניט.

קליינע פעליעטאנען.

I

ווי לאקום בעמבע האט געבויט א סוכה

ונתנה תוקף האט לאקום בעמבע נאך געזאגט
אין אושאסטאק, נור אויף מארגען נאך יום כפור האט
מען איהם אריינגערופען אין קאנצעלאריע און ער-
קלערט:
— איצטער האט דיר שוין דארטען דער ושי-
דאזוסקער גאט אנגעשריבען און אנגע'התמ'ט — קענ-
סטו געהן צי אלדי שווארץ יאהר!
אז מען האט איהם אנגעשריבען און אנגע-
התמ'ט, ואמת די פמליא של מטה און ניט די פמליא
של מעלה, איז געווען צו זעהן [illegible]
בען איהם געפעהלט א פאר פאדערסטע ציינער, אונ-
טער איין אויג האט איהם געבענטש א גר תמיד, איין
האנד איז געהאנגען, ווי א [illegible].
— ניטשעוואָ — האט דאך לאקום דעם מוט ניט
פערלארען — אלעמען איך צו להכעיס וועל איך נאך
מאכען אנאייגענע סוכה און וועל קענגען און איהר,
אז דער קאפ וועט זיך ניט דרעהן!
— ווי הייסט, זאג איך, א סוכה? פון וואס וועס-
טו דאס נור מאכען א סוכה, אז אויף א סוכה דארף
מען האבען מאטעריאל, כלים און [illegible]
לעבער גארנישט ניטא!

— וואס פון די לעבער וועל איך עס מאכען מא-
גען, זאגט אב לאקום.
— די זעהסט — דא האט לאקום ארויסגענומען
א פינט און פעדער, האט זיך צוגעזעצט צום טיש
און אנגעהויבען צייכענען — דא וועל איך אין אלע
פיער ווינקלען אויפשטעלען פיער הללים, א הלל אין
א ווינקעל — וואס איז א הלל, פון א קעשענע, אדער א
לאקש פון א בייגעל ווייסטו דאך, די ווייסט דאך, אז
מ'רוב איז דאס וויכטיגסטע אין קעשענע מאכען דאס
הלל, וועל איך צודעקען די הללים פון פלעקער.
יוצא זיין וועט מען געוויס, ווייל אייגענטליך איז דער
[illegible], אז [illegible] קען מען [illegible] יוצא
זיין פארן פלאקען...
איצטער דארף מען האבען וועגמלעך. דאס איז
דאס סאמע שווערסטע. אויב איין וועגמעל וועל איך
מאכען פון תלית — ארוף וועל לייגען וואו א פרדה-
בראָש, וואו א פורים-בעמעל, וואו א צעדגרולינג רעקען
פון צובראָכענע צדקה-קעסטעלעך, וועל עס אלעס ארומ-
בינדען מיט א תלית-שטריקעל, צומאכען צו די פלאק-
קעץ-הללים און — בין פאלקאם יוצא. מיטען איבער אלע-
מען דעם שטארקסטען ווינד, בעסער, ווי געבראָכענער
ציגעל;
די צווייטע וואנט וועל איך מאכען פון יריעות
פון אלטע ספר-תורה'ס — אויף א מצוה-וואנט מעג מען —
און אלטע ספר-תורה'ס וועגען איצט אי אין דער מאָדע,
אי וואלוועל...
די דריטע וואנט... סיוועט זיין א וואנט ניט
קיין וואנט: איין קליינינקייט — איך וועל איינפלעכטען
אלע בעזימער, מיט וועלכע יודען האבען זיך אליין
געבעזימט און מיט וועלכע מען האט די געבעזימט,
וועל די דורכגעקומען מיט פאות פון פרומע יודען,
מיט שטריימעל-עקלעך פון "כנסת-ישראל", מיט הויר-
עקלעך פון אונזערע גבירים, מיט גאָלדענע שטרבאָנ-
טען פון אונזערע מעצענאטען, מיט די עפאלעטען
פון אוונאווויצקיס, מיט געהויבעלטע אויערן פון אונ-
זערע פובליציסטען-שייך;
אלא וואס — די פיערטע וואנד? וועל איך די
פיערטע וואנד אוועקשטעלען צו דער סוכה פון א שכן;
די פארשטעהסט, וויפיל מען קען דא איינשפארען?
פאר די איינגעשפארטע געלד קען מען אפילו אויס-
גיען סוכה'ס פאר אלע ארימעלייט און דאס מותר
אוועקשיקען די יתומים און אלמנות פון יודישע שריי-
בער;
איצטער שטעל זיך פאר, אז איך וועל די סוכה
אינוועניג אויספוצען מיט קרוינען און מגן דוד'ס פון
גאָלד-פאפיר, מיט וועלף-צייהגרולעך פאר אונזערע אינטעלי-
ליגענטען, מיט פויקען-שטעקלעך פאר אונזערע רע-
דאקציעס, מיט געשטיקטע פארדאנגלעך פאר אונזערע
פאטענטפאטריאטען, מיט געמאלטע מארבעס פאר אונ-
זערע אביונים — און זאג אליין, אויב אלע גאונים וועט
נען ניט ווערט מיין מינדסטען נאגעל;
איך בין מאקע געווען אזוי ענטציקט, אז כ'האב
ניט געוואוסט, ווי אויסצודריקען מיין התפעלות. גראד
האט זיך געעפענט די טיהר און ס'איז אריין מאטע
כמארע;
— א, לאקום! ברוך מתיר אסורים! דאס צייכענ-
טעסט דעם פלאן פון אושאסטאק?
— פרא אדם! דאס איז א פלאן פון א סוכה!
און לאקום האט אויסגעהיילט [illegible] מאטען א אפ-
בשריבען מאל דיין געניאלען פלאן.
— שוטה! שוטה! לא-אקום בעמבע! האט מא-
טע ארויסגעריפען האלב-פערואכעלעך, האלב-שפעטיש,
[illegible], ווי דיין "שטיינער" איז, וואס [illegible] — אין
אזא סוכה זיצען יודען שוין כמה יאהרען —
— ווי הייסט זיצען, אז וואו צו זיצען איז נאך
נאר כמעט אין דאס קלאר איך [illegible] וועגען עפעס א
[illegible]...
— שוטה! און אזא סוכה איז שטענדיג דא א
באנק — א פליישיגע באנק...

א נ מיטקרעמעניש

II

אינטערוויו מיט כאלערע

ביים טיש איז געזעסען א פיינער יונגערמאן
מיט א גאנץ אינטעליגענטען אויסזעהן און האט פער-
טיפט געלעזען א יודישע צייטונג.
— ווען איהר עס מאכט, העדר כאלערע?
דער יונגערמאן האט זיך דים צושמייכעלט און
אויסגעשריגען:
— איך, איך, אדרבא איך, איהר האט נעווייס גע-
מיינט צו טרעפען א סקעלעט מיט אויסגעשטיפטע
ציינער, לעכער אנשטאט אויגען, ביינערלעך אנשטאט
הענד — אָט אזוי ווי מען מאלט מיך אין די נארישע
זשורנאלען? חע-חע! די אמתע, די געפערהדליכע קרענק
איז תמיד אנשטענדיג — די קאנסטיטוציע, ווי איהר
ווייסט, האט אפילו א פנים פון א חנ'עוודיג מיידעל,
שווארץ איז א [illegible] און קען קיין
קוגעל-ריח ניט פערטראגען, הגם צוויילען געהט אלע
טאג אין מקוה, שדכנים רעדען מיט גמרא-ווערטלעך און
אפילו דער ה' X (זעה "פריינד") ווייל [illegible] און נור
לאגיק און ניט "רעגעסאגס"!
איך האב אויסגעהערט מיין ענטציקונג מיט
זיינע מיעסע קאמפלימענטען און האב דעם יונגערמאן פאר-
געלעגט עטליכע פראגען:
— ווענט איהר עפעס צופרידען, זאג איך, מיט
אונזערע יודים, וועלכע איהר צו קרינגען ביי אונז עפעס
ארבייט — איינמיילען עולם-הבא?
העדר כאלערע האט זיך פארקלערט און האט
מודיע'ג און ענטשלאָסען געענטפערט: ניין!
— וואס האב איך ביי אייך צו טאן? וועמען
און וואס האב איך ביי אייך צונעמען?
דינה אייער עלטער-עלטער זיידע האט אויס-
געגעסען דאס עפעל פון עץ הדעת, עסט איהר מעהר
ניט קיין פרוכטען — אפילו ראש-השנה מאכט איהר
שהחיינו אויפ'ן "וואלענגבלאט" און אויפ'ן "שדכן"; קיין
שטארקע משקאות טרינקט איהר ניט — צו קדוש
און הבדלה — יין צמוקים — אי זיס, אי "יוצא"; — א נאר-
מאלעס לעבען פיהרט איהר איך — דער מאגען קאכט
אויסגעצייכנט — אלע טאג — (דא האט ער מיר בע-
וויזען איינע א יודישע טעגליכע וואכשענטליכע צייטונג);
איהר לעבט דאך ריין איך — אפילו פון [illegible]
שריפה, אפילו פון שלום-עליכם'ס קראנקען בעט וועגט
איהר אויס ריין, ווי די מלאכים — וואס ווילט שוין
מיר אויף צוקומען, וואס קען איך, טאן?
— איך ווייס, זאג איך, מיר האבען דאך ווי-
ניט-ווי דעפוטאטען, געזעלשאפטען, פעראיינען, כלל-
טוער, פלאקענשיסער, קאלעקטאל, וואגען-שמירער,
פערד-שמייסער, פורים-שפיעלער, בערלינער סוחרי-
קעס, פעטערבורגער אפיטרופסים — א קליינינקייט — א
גאנץ פאלק!
ה' כאלערא איז געווארען גרין און געל און ס'האט
איהם אנגעהויבען צו טרייסלען, ווי די כאלערע וואלט
איהם געכאפט —
— וואס רעדט איהר עפעס, דא — ליבעט אייך?
דעפוטאטען? נור ערשטענס וועגען די אונבערירבאר,
צווייטענס, קען מען א פאלק ניט אימגליקליך מאכען,
וואס וועלען עס טאן יודען אהן ניסעלאוויטש און
פרידמאן? כאטש לעג זיך אין שטארב! געזעלשאפ-
טען? נור יק"א האט גלאט קיין גוף ניט — נור א טייס-
טער, און אויף טייסטערס האב איך אפילו קיין שליטה
ניט; ימ"א וואלט אנגעהויבען ברעכען מיט [illegible] און
קאנספיראטיווע עקספעדיציעס וועל איך אליין ווער-
[illegible] ווערען; די ציוניסטען דארפען ניט קיין כא-
לערע — זיי האבען א טערקישע קאנסטיטוציע; די אי-
בעריגע פעראיינען לעבען אלע אויף א שטענדער
"רעטעט"; א לאמפעלע גמילות-חסדים און א בית עולם...
די פעראיינען האבען זיך [illegible] מיט זיך אליין —
ניט אויסטערבען, ניט ארויסשלינגען; אייערע כלל-
טוער... נו וואס איז דא פאראן צו רעדען? א פאס-
קודנע וועלט!
— אפילו ארבייטסלאזיגקייט איז ביי אייך אין דער
מאדע — האט פעראנטוואָרט כאלערע מיט א גיפטיגען
שמייכעל — אבער, גלויבט מיר, איך וואלט מיט גרוים
פערגניגען הערשלונגען א מנין פאלאכר—ס!...
— א מנין פאלאכר—ס! האב איך אויסגעשריען און
געוואלט איהם אויסדריקען מיין רחמנות, נור ס'האט
זיך געעפענט די טיהר און ס'איז אריין עפעס א מענש
אין א קאקארדע.
— וואשע וויסאקאבלאגאראדיע! די פערד וועגען
געשפאנט!
— יע, זאג איך, איהר זענט גאר עפעס א מקורב
אין די הויכע פענסטער —
— אהא, שותפים — האט צופרידען געענטפערט
ה' כאלערע — און ערליכע שותפים — זיי האבען נאך
קיין איינעם ביי מיר ניט אבגעגעבען...
מיר האבען זיך ווידער הערצליך צושטעקט און
איך בין אוועק אויפ'ן טעלעגראף געבען א [illegible]
טעלעגראמע".
— כאלערע וואס ניט [illegible] —
קאלי...

שטאדט-רעפארטיאר.

III

ווי דאס וועט געשעהן.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

אין, לסוף איז געקומען דער [illegible]:
ביי דעם [illegible] האט
מען ענטדעקט 2½ פוד [illegible] ליטעראטור, 8
פוד [illegible] און פינף פוד [illegible], סך הכל 10½
פוד שווערע עבירות.
בעת מען האט איהם ארעסטירט, האט מארקאוו
[illegible] אין פינגער און האט
ערקלערט אויפ'ן [illegible], אז ער פיהלט שטארק מיט
דער [illegible] — [illegible].
דאס איז געווען דער גרעסטער סקאנדאל;
און דאן איז געשעהן דאס 3-טע יוני.
שמת, ס'זענען געווען גרויסע פראצעס, אומעטום
האט געשייט, און דאך איז עס געווען דער 3-טער
יוני.
דאס טרעפט.
די צוזאמעלטע דעפוטאטען האבען אנגעהויבען
צו פערפאקען די פעקלאך און רייזעטאשען און זענען
זיך לסוף פארנאנדערגעפאהרען ווי תמיד: — דער אין
ווינבארג, דער אין אייסלאנד, דער... המם... דער
ס'איז געבליבען אין פעטערבורג...
אין דריי חדשים ארום נאך דעם 3-טען יוני איז
געווארען. בעשטימט דאס 20-טע פעברואר און לויט
דעם נייעם סטיל — דאס ערשטע נאוועמבער.

ס'איז געווען לאנגווייליג, העדר לאנגווייליג...
ס'זענען געווען פידרמאנגעס, פריצישעס, גימנא-
זיסטען, פערד און הינט, אבער קיין העדלער איז ניט
געווען.

ס'זענען געווען קאטערינשטשיקעס, קאנהקטארען [illegible], קינגען-מאכער, די מענגערקע הונקאן איז [illegible] געקומען — דאס איז אבער אלץ געווען [illegible] קיינער פון די האט ניט געקענט „קלייבען".

די לצדיגע וואהל-קעסטלאך זענען פער'יתומ'ט געשטאנען, בעדעקט מיט שטויב, און די שפינען האבען שוין פערשפינט די לעכלעך, וואו מען דארף אראפ-לאזען די וואהל-צעטלאך.

דער וועהלער איז פערשוואונדען.

סאיז געווען לאנגווייליג, לאנגווייליג.

איינער א חכם האט פארגעלעגט מאכען א ביסעל וועהלער און איפ'ן גרונד פון דער פערשטארקטער [illegible] די מיט [illegible] זייערע קאנדידאטען אין די וואהל-קעסטלאך.

מען איז געווען אין ספק.

— קען דען דאס די פערשטארקטע אויפזיכט?

— די [illegible], די קען אלץ.

האט מען אנגעהויבען זוכען וועהלער.

— איהר זענט א וועהלער?

— [illegible]

[illegible]

— [illegible] — און מיין גאנצען לעבען בין איך [illegible]

[illegible]

— אבער איהר זענט דאך א רוסישער אונטערטאן, א פראוואסלאוונער?

— יא, דאס פאר א פראוואסלאוונער בין איך — איך מיינע [illegible]; און [illegible] איך פליישיקעס, האב ניט קיין תענית. אזא בעל-עבירה, ווי איך, דארף מען אויף [illegible] און ניט [illegible] צו די וואהל-קעסטלאך. [illegible] האט נור בלייבען, איך [illegible] שוין לאנג [illegible] דאס מאה-בעדאנישען גלייבען.

— אזוי, און וואהלונג-שטייערען צאהלט איהר?

— איך האב געצאהלט, [illegible] איך שוין ניט צאהלען. [illegible] די הייב מיט די [illegible] צו דער [illegible] און אלץ [illegible] איך [illegible] אין א האספיטאל. [illegible] בין איך נאך יונג... מיר איז נאך קיין 25 יאהר ניטא! [illegible] אויף דעם, [illegible] איך האב שוין [illegible] איך האב געזעהן אין חלום דעם [illegible]

דער וועהלער פלעגט [illegible] אלץ פרעגען.

— איהר זענט א רוסישער?

— א [illegible]

— איהר [illegible] איז דאך [illegible]?

— א שפאנישע — פלעגט דער וועהלער רוהיג פער-הילטען. — [illegible] דאס איז דאך א ריין שפאניש ווארט. [illegible] בין איך א שילער: איך האב אנגעהויבען בע-זוכען קורסען פאר קולער; צוליעב די יאהרען איז איך א מציעה... קוקט ניט אויף מיין פליק... דאס איז ביי מיר פון א [illegible] לעבען! ט, וואס, ניט גע-דאכט?

לסוף האט מען געכאפט איינעם א יאט, א וואה-לען יונג.

— איך וועל אייך אלץ ערקלערען: ווי אין [illegible] דאס זענען אלץ, פערשטעהט איהר מיך, עמי הארצים, פערשטעהען זיי דען, א פנים, ווי מען דארף [illegible]. די זענען אנגעשראקען.

— ווי הייסט אנגעשראקען? מיר האבען געקלערט סאיז פוילקייט!

— וואס רעדט איהר פוילקייט? איך קען דאך ניט דעם מין, די בעלי-הבתים אינזערע... זיי האבען מורא.

— גאט מיינער! פאר וואס?

דער וואהל-יונג האט זיך איינגעבויגען צום „נא-משאלסטוא" צום אויער און שטיל, גאנץ שטיל גע-זאגט:

— פאר טורמע.

— וואס פאר א שטות'עריי? פון וואנען האבען זיי דאס גענומען?

— איהר ווייסט דאך, וואס פאר א צייט היינט איז! געדענקט דאס אין אלט.

דער וועהלער, פערשטעהט איהר מיך, טראכט זיך אזוי: לאמיר זאגען, מען האט שוין אויסגעקליבען דעפוטאטען, זענען זיי זיך צוזאמענגעפאהרען. געוועזט. ס', איז באלד איפ'ן סיר פון חומע א שלאם, און די דעפוטאטען ווער אין פרעדוואריליקע; ווער אין פעטראפאוולאווסק, אין פעטערבורג זענען דא גענוג אזעלכע דירות. הייבט זיך באלד אן א אויספארשונג: ווער האט אויסגעקליבען? די וואהלמענער. וועלכע? און די און די. זעצט מען די וואהלמענער ארייין אין פרעדוואריליקע אדער אנדערסוואו אין אזא מקום. זיי שרייען, פרעגען: נאך איז מיט אייך, פארוואס? מיר האבען דאך ניט געטהון פון זיך אליין, אונז האבען אויסגע-קליבען די וועהלער. אך! די וועהלער... גוט. וועל-כע? אט קוקט אליין, דא האט איהר די צעטלעך! א, העדר גוט, אויסגעצייכענט פיינע. איהר ווייסט די וועה-לער? מיר. ווייסט שוין מוחל... און דעם וועהלער לאזט מען אויך בעסער אהין... אט דאס איז די מעשה.

מ'האט געשוויגען. עס איז געווען שטארק, שטארק אומעטיג.

—

און אין צווייטען צימער האט מען דערווייל פער-העהרט איינעם, וואס האט געוואלט זיין א וועהלער:

— א רוסישער אונטערטאן?

— א פעטער, מיין הערר!

— קיין משפט אויף זיך האט איהר ניט?

— יא, א גרויסען. דעם טאטען מיט צוויי קליינע שוועסטערלעך האב איך געהרגעט מיט א האק.

— ווי אלט?

— 18 יאהר.

— פון וואנען קומט צו אייך אזוי פיעל קוי-משען?

— הינטישער עלטער אויף מיר.

— הייסט עס, אז קען צענו האט איהר ניט?

— חס ושלום! אן אנדער זאך, ועדט איהר, אפשר יא, אבער מיט אזעלכע קינדער פערנעהמען מיר זיך ניט.

און די וואהל-קעסטלעך זענען געבליבען שטעהן לעדיג, און די שפינען האבען זיי פערשפינט, אזעלכע גרויסע און נארישע וואהל-קעסטלעך.

ארקאדי אווערטשענקא

דעם מגיד'ס טויט

(א בלעטעל פון א ערצעהלונג: „די [illegible] שטאדט".)

פון יאהרען-לאנג צוזאמען מיט די אומעטיגע אלול-נגונים, מיט די פערצאגטע, שווארצע טעג קומט אן אין שטעדטיל „דער בלינדער מגיד"... מיט דיי-נע שטאף-רייד... מיט זיין ביטערען כעס איפ'ן עולם השקר... א הויכער, א פעסט-געבויטער זקן מיט ברייט-אקסעלע, שווארצע אויגען — דאס קיינער ניט געגלויבט אז ער איז בלינד... פעסטקעהרט, יעדער'ן האט זיך געדוכט, אז ער זעהט מעהר פאר אלעמען... אין האנד א שטעקען — א הויכען, א פעסטען, ווי ער אליין. געהט ער אום פון שטעדטיל צו שטעדטיל צו שטרא-פען און צו וועקען די שוואכע געפאלענע הערצער... שוין אין דעם ערשטען טאג פון זיין קומען ווייס ער פון אלע סודות... אלץ און אלע ציטערען אונ-טער זיין בלינדען בליק, דערמאנענדיג זיך אויף די פערבארגענע זינד... און עפיס ווילט זיך, ס'ציהט הערען זיינע ווערטער, זיינע ברענענדיגע רייד, אויף זיך, אויף דעם גאנצען נישטווירדיגען עולם התהו... פון יאהר צו יאהר געדענקען אלע ווי ער הייבט אן: דעם שטעקען אין האנד, מיט זיכערע טריט געהט ער ארויף, גיט אנעפען אויף דעם ארון קודש און שרייט אויס ביטערליך.

— יודען, די תורה איז אין סכנה!..

א שוידער געהט דורך איבער די לייבער, און ער הויבט אן פריהער געלאסען טאקטעם העכער און העכער... די מיילער עפענען זיך אויף, די פנים'ער שטארצענגען זיך אן, און עמיץ הויבט אן וויינען שטיל... קיינער ווייס ניט, אויף וועמען ער וועט אויסשטרעקען זיין אלטען, הארטען פינגער, טופענדיג מיט די פיס: דו, דו ביסט שולדיג!..

ס'זענען אריבער די „ימים נוראים". דאס שטעדטיל האט זיך אויסגעדיפט, אויסגעוויינט און גרוים אין איהר אייביגען עלענד אנשווינגען געווארען, הארט-סענדיג...

— ניטא „דעם בלינדען"... ניטא „דעם בלינדען"

— האבען יודען דערמאנט — אי, דער בלינדער!..

עפיס, דאכט זיך, האט זיך ניט איינגאנצען אויס-געזיפצט, ניט אינגאנצען אויסגעוויינט פאר איהם...

ערב סוכות האט זיך בשוועהן איפ'ן מיהר פון בית-המדרש, א צעטיל:

„המגיד העור וועט מארגען, ז, פאר'ן דאווענען, זא-גען ווענען עולם שכולו טוב *) און דער וועמ וועט הערען וועט ער געבענשט זיין מיט א גמר-חתימה טובה..."

אבגעשטעלט האט ער זיך מיט זיין שטעקען און טלית-זאק אויף זיין שטענדיגער אכסניה — אין קהל-שטיבעל. אלע ווייסען שוין זיין מנהג, און קיי-נער בעט איהם ניט צו זיך; אפילו דעם רב האט ער אמאל אבגעזאגט...

א ביסעל מעהר איינגעבויגען דעם ברייטען רי-קען, מעהר אנגעשפארט איפ'ן גראבען שטעקען — נאר אלץ די זעלבע שטרענגע, בלינד-אפענע אויגען, אלץ די זעלבע שטייפע זיכערע טריט... אזוי ווי ער וואלט שטענדיג זעהן זיין וועג פאר זיך... עמיץ א גרויסער, אנאלמעכטיגער האט איהם געשיקט צו ריי-דען אין זיין נאמען, און ער געהט אין זיין שליחות...

דעם שמש פון שול האט ער אנגעזאגט, אז ער וועט זיין ביי איהם אין סוכה, און א גאנצען טאג איז ער געזעסען, און פאר זיך, צו זיך געזאגט, געזאגט...

ביי נאכט צום דאווענען איז ער, ווי זיין שטייגער, געשטאנען הינטערן בימה, אנאטענעם סהר פאר די בלינדע אויגען, און געוויינט איפ'ן קול...

—

איפ'ן שול-הויף אין א ווינקעל איז געשטאנען צוגעטפליעט די סוכה און דורך די שפאלטען גע-שיקט דער פינסטערער נאכט עטליכע שטראהלען, וואס האבען ווי געזוכט עפיס אויף דער שווארצער, נאסער ערד...

אין סוכה איז נאר געבליבען דער מגיד אליין, אליין אין דער זעלבער פאזע: געשאקעלט זיך און געזאגט, געזאגט און געשאקעלט זיך... עדגליך איז ער געווען צו א מכשף, וואס זיצט און פערשילט די וועלט, אדער צו א פערבארגענעם צדיק וואס בעט און איז מתפלל ביחוד אויף די זינדיגע מענשען... מיט שטילע, אנגעהבארע טריט געהט אום די נאכט...

איפ'ן דאך שטעהט עמיץ מיט'ן סכך; עס וויעגען זיך אינוועניג די אראבגעהאנגענע צווייגען-העגד... דאס לעמפעל ברענט איינזאם, דאס דונקעל פייערל בע-וועגט זיך פאר-זיך-אליין און בעלייכט די ווייסע אפענע אויגען, וואס קוקען אויף איהם, ניט זעהענ-דיג איהם... אזוי ווי עס וואלטען זיך דא געפינען צוויי לעבעדיגע, וואס קענען זיך איינער דעם אנ-דערען ניט און זעהען זיך ניט...

ער שאקעלט זיך און זאגט, זאגט און שא-קעלט זיך, הויבט זיך אזוי ווי עס ריידען, דערצעהלען אלע מיט איינמאל אין די מיעסע ווינקעלעך פון דער פינסטערניש שווארצע, פערטריבענע נשמות, וואס וואכען אויף נייע, ווען מענשען זענען ניטא...

ער קרעכצט זיך אב — ווערט שטיל און ווייזט דער הויבט אן צו ריידען און קלאגען זיך און אלע פינסטערע ווינקעלעך...

— קאלט... קעלטען זענען אנגעשטאנען אויף דער וועלט... רעדט ער צו זיך, ווילסט מיר טאטע-פאטער אויספרובען?.. האסט דאך שוין לאנג גע-זאגט: אדם כי ימות באהל... באהל...

נאך לאנג האט אויסגעהערט די נאכט די שטיי-לע זיפצען, טענות, און איז שווער אנשווינגען געווארען, זינקענדיג אין דעם אייגענעם אבגרונד...

—

*) א וועלט, וואס איז דורכאויס גוט.

דער הימעל האט זיך אויסגעגלייכט... פער-אכמערט — רוהיג איז אויסגעשטאנען דער טאג מיט א שמייכלען, ווייסען חלום וועגען „עולם שכולו טוב"... עס בענקט די וועלט נאכ'ן יום-טוב רוה — נאך ריינע, פייכע נגונים-תפילות פון יום-טובדיגע הערצער...

פון אלע הייזלעך געהען מענשען ארוים לאנג-זאם, געלאסען. אין בגדי יום-טוב, מיט יום-טובדיגע נשמות, געהען און קומען, געהען און קומען און בליי-בען שטעהן גרופעסווייז איפ'ן שול-הויף. די אויגען ברייט-געעפענטע, די געזיכטער פרעהליכע, פערלאנגענע...

דער שמש דערצעהלט, אז ווען ער האט איהם געזאגט, אז דער אלטער רב אליין שלאפט אויך ניט אין סוכה האט ער איהם געענטפערט ברגזליך:

— וואס גלייכען מיר זיך צו איהם... ער האט אנדערע זכיות...

— — — לאנגען עסען האט ער אזוי, פאר זיך, א האק געטהאן: אדם כי ימות באהל... געהט אום א בלינדער קלאנג פון איינעם צום צווייטען...

אין דער שטיל-צוגעטוליעטער סוכה זענען גע-שטאנען דער רב, די חשובים פון שטעדטיל און געוואהרט אויף יציאת-הנשמה... ער איז געלעגען אויף א ברודיגען שמאלען שול-באנק מיט ברייט-אפענע אוי-גען און שטיל, צייטענווייז געקרעכצט... געבען איהם זיין הויכער שטעקען, ווי א שטומער שומר...

— ברוך דיין האמת... ברוך דיין האמת — האט זיך דורכגעטראגען פון איין גרופע צו דער צווייטער, פון איינער צו דער צווייטער...

ניט זוכה געווען האט דאס שטעדטיל צו הי-רען וועגען „עולם שכולו טוב"...

ווייבער האבען שטיל געוויינט...

—

פוכט איז געבליבען דאס שטעדטיל. איינער, צוויי פערשפעטיגטע בעהייצען זיך, געהען דאלט זיך אויף די שפיץ-פינגער אום ניט צו שטערען עמיצענס מדיער...

דאכט זיך, עמיץ האלט זיך אין פון געוויין; יום טוב איז היינט...

הינטער'ן שטעדטעלע, דארטען וואו עס רייסט זיך ארוים דער לעבענס-סוד פון די ענגע מענשען-ארעמ'ס און ווערט פערפאלען אין דער איינענער אינ-ענדליכקייט — אהין האבען זיך אלע אויסגעצאמעלט מיט זייער גרויסען, שווייגענדען צער...

איפ'ן קבר האט דער אלטער רב געהערט מיט א ציטערינער שטים...

— — — ביטא דער, וואס האט גערופען די הער-צער צו זייער בורא...

— — — „איינציגוויזע פערלאזען אונז די צדיקי הדור... יתומים היינו ואין אב" די וועלט ווערט פער-יתומט..."

— — — ניטא דער, וואס האט יומם ולילה געבע-טען פאר אונז, יומם ולילה געלערנט...

און פלוצלונג, דערמאנענדיג זיך, האט ער איס-געשריען:

— יודען, די תורה איז אין סכנה!..

— — — — — — — — —

ווילנא.   משה זילבורג.

קעלט

(א געדיכט אין פראזע פון יאהר 1903)

מיר איז קאלט.

דרויסען איז שוין לאנג פריהלינג, די זון שיינט, דער הימעל איז בלוי, די נאכטעס טאקער לעבען. דער בייזער לאנגער ווינטער מיט זיינע רעליגיעזע טומאנען, מיט זיינע דיפלאמאטישע מינגאען, מיט דעם קאנסער-וואטיזוען איז אין דעם ליבעראלען שנעע — דער ווינ-טער איז אוועק און אלעס לעבט, אלעס בליהט. הארך! אט איז א פייגעלע וואס פיפצעט מיר אין אויער אריין: האך, אלטינקער, לעב און האך! נאך דעם פריהלינג קומט א ווארימער זומער, און דאן א פרוכטבארער הערבסט, און די גאנצע מענשהייט וועט האבען וואס צו עסען. נאך א ווייטלינקע, און פון יעדען זיפץ וועט ווערען א פרעהליכער שמייכעל, פון יעדען געוויין א געזאנג, פון יעדען טרויער א שמחה. לעב, אלטינקער, לעב און האך!

און מיר איז קאלט.

עס זענען געווען צייטען, ווען ארום מיר איז אלעס געווען שווארץ און פינצטער און טונקעל; ווען די וואלקען זענען געווען פערשטיקט, ווען די פרייהייט איז געווען לופט איז געווען פערגיפטעט, ווען די ווארהייט איז געווען פערצויגען מיט וואלקענס, ווען די פרייהייט איז געווען אמעטים און שווארצע קייטען, און ווען די מענשענליבע האט אויסגעוועהן פערקאליעט און פער-גליווערט. און דאן — דאן ווען עס איז תהו'ליך געווען צום פערצווייפלען, ווען די האפנונג איז געווען אי שוואך אי ווייט, ווען די מרה-שחורה איז געווען אי שטארק אי נאהנט — דאן איז פון דעסטוועגען מיר אליין גע-ווען ווארים אין ברוסט און מיין פולס האט געקלאפט האסטיג און אויף מיינע ליפען האט געשפילט א לוסט-שמייכעל, און איך האב געטריישט מיינע ארימע ברי-דער. און איצט? איצט ווען יעדער ווינה ברענט טעג בשורות, ווען יעדער בוים ציינגט אן א נייעם לעבען, ווען די גראז אויף די לאנקעס איז פון דאס ניי פרישע און גרין, איצט פיהל איך א קעלט אין אלע גליעדער, אנאיינגאמקייט ווי צווישען קברים, וואו עס ליגען בע-גראבען אמאליגע האפנונגען, ווינשע און גרויסע פרייהען.

און מיר איז קאלט.

איך בין א פערוואגעלטער צווישען פריינד און ברידער. די פנים'ער וואס איך זעה ארום זיך זענען ניט די אלטע; דער האנד-דרוק וואס איך פיהל איז ניט וואר-עם; די ליעבע ארום מיר איז א פערפאכטע און א געדרוקטע; די פריינדשאפט וואס איך בעגעגען טראגט אויף זיך א שטעמפעל פון א פאבריק; די שטימען וואס איך הער זענען פערשטיקט, פערשטימעלט און פער-שטעלט. איך האב נאך אימער מיין אלטע פלאזאפיע און מיין יונגען אייניקעל, אבער ער איז צו יונג און די איז צו אלט. א, די פילאזאפיע! זי קען נור צוגליעדערען, צונעמען און ווידער צוזאמשטעלען, אבער זי קען ניט דערווארעמען, זי קען ניט דערפרישען, זי קען ניט בעלעבען. זי האט א שלימה, איבער דעם מה אין קאפ, אבער ניט איבער די בלוט אין די אדערן...

און מיר איז קאלט.

די פרעגען מיך, וואהרום איך שרייב אזוי וועניג. זיי ווייסען ניט אז איך בין ניט א פילאזאף ווי אלע אנדערע. שפינאזא, למשל, האט נור בעדארפט צום שרייבען פאפיער, טינט, א פעדער, א ביסעל רוה פון די צמכטעראמער יודעלעך און פיליטעט א פאר איי-גענע געמאכטע ברילען: ער האט נעמליך געשליפען זיין מחות, איך שפאקולען-גלעזלעך; פילמע וואלט געהאלטען „רעדען אן די דייטשען געציאן", אפילו ווען א ווינה וואלט פערטראגען איהם אליין אדער זיינע מיי-משען איפ'ן פלאנעט יופיטער; פערגראבען וואלט גע-שריבען געוועהן אמונה וויצענדיג אין טורמע, אבער איך? איך מוז צום פילאזאפירען האבען ארום זיך מענשען, וועלכע פיהלען מיט מיר מיט, און ווייגען מיט מיר מיט, און לאכען מיט מיר מיט. אזעלכע מענשען האב איך אמאל געוועהן, היינט פערפאלען זיך היינט [illegible].

און מיר איז קאלט.

אך, ווי קאלט מיר איז! און דאס איז ניט צומאל א פראסטיגע קעלט, פון וועלכע מען ווערט פערפראר-רען איך א מאל און א סוף: דאס איז א קעלט ווי אין א קדרות, ווי אין א [illegible] הארץ, ווי אין א געווילט פון א געוועזענעם סאציאליסט, ווי אין א לאנגאניגער תשרי-טאג; דאס איז ניט א [illegible] פראסט, וועלכער פערכאפט מיט א מאל דעם נאז, די אויערן און דעם אטהעם, זאגדערען א קעלט וואס גרי-ז[illegible] און טרייסעלט און שוידערט, און מאכט די וועלט פאר א פוסטע וויסטע, און די מענשען פאר מתים וועלכע די ערד געהמט ניט צו, און די טויטער פאר אונבענוצטע תליות, און דעם לעבען פאר א מתנה, וועל-כע איז ניט דיכער צו האלטען ביי זיך און צו שווער צום דערטראגען, און דעם שיין פון די זון פאר א בלענ-דונג אין די אויגען און פאר א שטער צום שלאפען. עס דוכט זיך, אז עס געהט אלץ ניר ווייל עס איז אנגעצייכענט, אז די בעוועגונג איז ניר א געוואוינהייט, אז די שעהנע דרשות זענען נור א מין רעדען פון היץ, פון וועלכע די הארץ קען פלאצען, אבער ניט אנגע-ווארעמט ווערען.

און מיר איז קאלט.

פון וואנען איז דאס אלעס געקומען? בין איך אזוי אלט? זענען זיי אזוי יונג? קען איך מעהר ניט רעדען, אדער קענען זיי מעהר ניט הערען? אדער איז ערגעץ-וואו דא א בייזער גייסט וועלכער איז מבלבל אונזער שפראך און פערגיפטעט אונזער ברידערליכען לעבען? איך ווייס ניט, איך פיהל נור, אז מיר איז קאלט. איך זעה נור אז איך שטעה איינער אליין, א פערוואגעלטער צווישען גרויסע מענשען-מאסען, א

פערבלאנזשעט אין בעקאנטע ערטער, א פערלאגענער צווישען ברידער. קען מען דאס ערקלערען? איך וועל פרובירען; וועל איך דערצעהלען א מעשה. [illegible] גיט היינט... היינט בויגען זיך מיינע פינגער ניט.

מיר איז קאלט.

מאריס ווינטשעווסקי.
(דער משוגענער פילאזאף.)

א בריפעל נאדלען

געקליבען דורך חית.

[illegible]

נאדלען

[illegible]

יוסף בעקערמאן.

Деръ Тогъ—Der Tog

№ 4
הושענא-רבה־נומער

אינהאלט:

[illegible]

דער טאג
ערעווענט אויף שבת

ווילנא כ׳ תשרי תרס״ט | אײנצעלנעקויף 5 קאפ. | 2 אקטאבער 1908

[illegible]

מיר זענען מודיע די אגענטען, אז נאכן פיערטען נומער מוזען רעגולירט ווערען די חשבונות. די אגענטען, וועלכע וועלען זיך ביזן פינפטען נומער נים אויסרעכענען, וועלען ווייטער די צייטונג נים בעקומען.

אום צו מאכען אונזער צייטונג אינהאלטס־רייכער, האבען מיר בעשטימט פון פינפטען נומער אן ארויסגעבען „דעם טאג“ אין פארמאט פון א גרויסען אפענעם בויגען, וואס וועט אונז געבען די מעגליכקייט בעדייטענד צו פערגרעסערען די צאהל שורות.

די רעדאקציע און אדמיניסטראציע.

עס ווערט אנגענומען דאס אבאנעמענט

אויף דער וועכענטליכער צייטונג

„דער טאג“

אבאנעמענטס־פרייז:

אויף א יאהר 2 ר׳ 60 קאפ׳, א האלב יאהר—1 ר׳ 30 ק׳
דריי מאנאטען—65 ק׳, א מאנאט 25—ק׳, ביז נײ־יאהר—75 ק׳.
אײנצעלנעקויף 5 קאפ.

פרייז פאר מודעות: א קליינע שורה פעטיט אויף דער ערשטער זייטע 50 ק׳, אויף דער לעצטער זייטע 20 ק׳.

אדרעסע:

Контора газеты „ДЕРЪ ТОГЪ“, Вильно, Завальная д. № 33 кв. 17.

ВИЛЬНО, „ДЕРТОГ“. WILNO, „DERTOG“. :טעלעגראם־אדרעסע

דירעקציע פון ז. א. מאלינאווסקאיא

שטאדט־טעאטער ✓ רעפערטואר ✓ מאניעזש.

3-טען אקטאבער וואלנא
5-טען אקטאבער גאסארסקאיא ליכאראדקא
6-טען אקטאבער שפילט מען נים.
7-טען אקטאבער אננא קארענינא
2-טען אקטאבער איטאט
4-טען אקטאבער טרילבי
8-טען אקטאבער 1) פרעוואסכאדיטעלני טעסט 2) פראסטושקא אי [illegible]ספיטאניצא.

דאקטאר א. בערענשטיין
הוים, ווענערישע און אורין־קראנקהייטען.
ווילנא, זאוואלנע גאס טראצקעס הויז נומער 33.
נעהמט אויף פון 9 ביז 1 מארגענס און פון 4 ביז 7 אבענד.

ווער עס וויל זיך לערנען
פראקטיש און טעארעטיש די ענגלישע שפראך
[illegible]
Шопеновская, 2, 6.
[illegible]

דאקטאר פ. ראזענטאל.
איז איבער געפאהרען אויף טראקער גאס, הויז № 5.
אויערען, נאז און האלז־קראנקהייטען
נעהמט אויף פון 10—12 פריה און פון 5—7 אבענדס.

פאליטיק.
[illegible]

א כימיש־באקטעריאלאגישער קאבינעט
[illegible]

ליטעראַרישע כראָניק.

[illegible]

Ред.-изд. .С Геникесъ.

טעאטר „פאנטאזיע“
פון מיטוואך דעם 24־טען סעפטעמבער
אנייע זעהר אינטערעסאנטע פראגראם.
צווישען אנדערע:

1) די דארפס־אינדוסטריע אין איטאליען (פון דער נאטור). 2) דער זון פון דעם בערג־איינוואוינער.
3) נעאפאל און דער אויסגוס פון פייערשפייענדען בארג [illegible] (פון דער נאטור).

אנפאנג פון די פארשטעלונגען אום 7 און 9 אוהר אווענדס.

ДЛЯ ЭКСТЕРНОВЪ!
Книжный магазинъ „ПЕДАГОГЪ“
Равицкаго и Полинковскаго въ Одессѣ,

имѣетъ полный выборъ учебныхъ книгъ для всѣхъ классовъ среднихъ учебныхъ заведеній и для подготовляющихся къ конкурсн. экзам. въ институты.

Для занимающихся безъ помощи учителя переводы всѣхъ необходимыхъ сочиненій по латинскому, французскому и нѣмецкому яз. (подстрочники) со словами и всѣми нужными объясненіями, рѣшенія задачъ по ариеметикѣ, алгебрѣ, геометріи и тригонометріи ко всѣмъ употребительнымъ задачникамъ, конспекты ко всѣмъ предметамъ гимназическаго курса.

Темники: курсовые (за V, VI, VII и VIII кл.), отвлеченные (пословицы, «значенія» и т. п.). Стилистическія задачи и пр.

Программы и правила: мужскихъ и женскихъ гимназій, реальныхъ, коммерческихъ и городскихъ училищъ, экзаменовъ на вольноопредѣляющихся I и II разряда, на званіе аптекарскаго ученика, городского, домашняго, начальнаго, и народнаго учителя.

Атласы и карты: географическіе и историческіе. Контуры. Глобусы.

Большая часть вышеозначенныхъ книгъ имѣется и подержанными. Подержанныя книги высылаются въ хорошемъ видѣ въ новыхъ переплетахъ послѣднихъ изданій съ уступкой 20—40 % съ номин. цѣн.

Всякаго рода справки по выбору книгъ и т. п. выдаются безплатно.

Всѣ выписанныя книги магазинъ по миновеніи надобности принимаетъ обратно и возвращаетъ половину уплаченныхъ денегъ.

При выпискѣ книгъ на сумму не менѣе трехъ рублей пересылка на счетъ магазина.

Заказы безъ задатка не исполняются.

При каждомъ запросѣ—марку для отвѣта.

נור איין גלעזעל

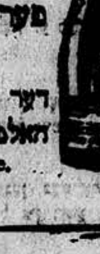

איטאליענישן וויין סען־ראפאעל
פערהיט אייך פון ערנסטע מאגען קראנקהייטען.
זייער נוצליך אין כאָלערא־צייט.
דער וויין סען־ראפאעל פרישט אב, פערשטארקט און האלט אונטער דעם נארמאלען צושטאנד פון מאגען
Compagnie du Vin Saint Raphael, Valence, Drôme.
היט אייך פאר פערשונגען

מתקבלת החתימה
של
הד הזמן
עתון יומי ישראלי־כללי מדיני, ספרותי ואינפורמאציוני.
יוצא בווילנה
בהשתתפותם של טובי סופרי ישראל, עפ״י פרוגרמה רחבה ועשירה ובפורמט גדול ככל עתוני עיר הבירה.

המחיר עם המשלוח
במדינת רוסיה: לשנה 10 רובל; לחצי שנה 5 רובל; לרבע שנה 2, 50 רובל. לחדש אחד—לפי ערך המחיר השנתי.
במדינות חו״ל: כמשלוח יומי: 15 רובל לשנה; במשלוח פעמים בשבוע: 12 רובל לשנה.
החתימה מתקבלת מראש כל חדש עפ״י הלוח הרוסי:

האדרס:
КОНТОРА ГАЗЕТЫ „ГЕЕДЪ-ГАЗМАНЪ“
ВИЛЬНО.

נייע שיללער
אין חדר מתוקן פון
יעקב היילפערין

ווערען אנגענומען טעגליך פון 11 מארגענס ביז 2 און פון 4 ביז 6½ נאכמיטאג אין נייעם וואהנונג פון חדר: צווערינאָ פע־רעאולאָק, הויז 7 א., וואהנונג № 9. דער חדר ווירד דיזעם יאהר פיעל אויסגעבעסערט, עס זיינען אנגאזשירט נייע בעוואוסטע לערער, אויך ספעציעל איין לערערין אויף (עברי) לייענען.

[illegible]

אונזער אגענט אויף אײנצעל־פערקויף און מודעות פיר
ווארשע־לאדז־פראווינץ
„ВЫГОДА“, Варшава, Граничн. 13

אונזער אגענט אויף אײנצעל־פערקויף און מודעות פיר
אדעססא איז
Книжный магазинъ
Равницкаго и Полинковскаго
Б.-Арнаутская, д. Барбаша.

אונזער אגענט אויף אײנצעל־פערקויף און מודעות פיר
קאוונע איז
Книжн. магазинъ Гурвича.

דער אגענט פון אונזער צייטונג
אין סווענציאן איז
Абрамъ Гертманъ, г. Свенцяны.

Фабрика японской бамбуковой мебели
„Микадо“
Вильна,
Б. Погулянка 3.

Заказы принимаются оптомъ и въ розницу. Всѣ издѣлія гарантир. прочности.
Допускается разсрочка платежей.
Владѣлецъ фабрики
М. Мосцѣевскій.

Электро-типографія Б. А. Клецкина. Вильна, Завальная, 33, Телефонъ № 683.

דאס געהאפען.

פארשטעהט זיך, אז ניט אזוי גיך טוט זיך, עס ווי עס רעדט זיך. די פראגע פון גרינדליך און אל־זייטיג באטראכט ווערען. דאס איז די ארבייט פון אונזערע, פערזאמלונגען און ערנסטער פרעסע.

א. ל.

די וואך.

(קורצע כראניק).

יודישעס.

פאר די אויגען, וואס וואקסען אויסער דער משפחה, שטעהען פאר גאנץ גזירות. אויב סדוב פראגען די הולט זיך גור אנ־ערשינען כאראקטער. וואגען די ריוף וועהר פיעל, די אנגעזאגג און אהן בארען עס וואגען די יודישע „רעכטע". דער סענאט האט אין הין לעצטען צירקולאר „בעשטימט" דאס וועהרעכט אויסער

אהן א׳אבדאך

שנעע סקריפעט אונטער מיינע פיס, פון הימעל קוקט אויף מיר א שטערענדיגל ארעב. ארום מיר — א מינכסטערע פעלד. איך געה היינ־טערין שטערט, צו מערי.

מערי: — א שעניקע, א פרעהליכע, מיט שווארצע האר און דונקעלע אויגען. די איז ריין און וועט זיין נאך רייכער, ווען די ווען חתונה האבען און בעקומען איהר נדן, א גוטע איך די און א קלוגע, נעבעדיגט גיסנאזיע און וויל זיך בעזעצען אין א הויף,

געראטען, אז סוף כל סוף וועלען בעזייגען און הער־צענגעווינע איבערגען צו איהר, ווייל די איינוואהנער פון ביידע פראווינצען וועלען דאס חוב סטרבען. עס גרייט זיך בולגאריען. עס גרייט זיך טורקיי. וואס וועט ווייזען דער קומענדיגער טאג איז שווער פאראויס־צוזאגען.

לעבענספראגען

פאר די לעצטע אנדערהאלבען יאהר האבען זיך אין פיעלע שטעדט פונ׳ם יודישען תחום געבילדעט יודישע קונסט־פעראיינען. אייניגע פון די צילען שוין דעם צווייטען יאהר פון זייער ארבייט. די ארגאניזאציאנען די? מיר הייסען הערען ניט. אייניגע האבען זיך אפשר פערטאכט. וואו, ווען און פערוואס? מיר ווייסען הערען ניט. די צייטונגען דערצעהלען אונז נור וועגען זייער גרינדען זיך. די דערצעהלען ניט, וועלכע צילען די האבען זיך געשטעלט. די בעטראכטען ניט, וועלכע צילען אזעלכע פעראיינען דארפען זיך שטע־לען. די דערצעהלען ניט, ווי די פעראיינען ארבייטען.

[illegible]

ווענען זיך:

[illegible]

Варшава "[illegible]" Гра[illegible]8.

Х. [illegible] Долга[illegible] 101.

Л. [illegible], агент[illegible].

И. М. [illegible], Почт[illegible] 88.

[illegible]

ה

הושענא־רבה־מעשה׳לעך

דער אתרוג איז געלעגן אויף [illegible] פלאַקס־געלעגער און געשמעקט [illegible], דער לולב מיט די הדסים און די ערבות [illegible] און דאָס פעקל הושענות — [illegible] קרבן־מנחה [illegible] מיט דער בעל־הבית [illegible] אין די תחינות. און היות די בעל־הבית [illegible] איז געווען [illegible], דער [illegible] [illegible] פון דער [illegible] אַ געשטאַלט [illegible] [illegible] און האָט זיך [illegible] אַ שמועס.

[illegible]

נעשטערעקען

די „ליטעראַרישע פּראָזע" און איהר רעפּערטואַר

דער עולם, וואָס קומט דאָס יודישען טעאַ־טער, איז [illegible], וואָס זיך [illegible] און [illegible] אויף צוויי טהיילען: איינער איז צו דער מדרגה פון טעאַטער, [illegible] קומט, [illegible] ציהט זיך אידם, וואָס טעאַטער דאָס יודישען, צו זיין [illegible]; דער [illegible] האָט זיך [illegible] אויף דער אַלגעמיינער ליטעראַטור, אויף וואָס אַל־געמיינעם טעאַטער, [illegible] און איהם [illegible] זיך אידם אויפהויבען צו זיך... [illegible]

[illegible]

[illegible]

קליינע פעליעטאָנען

I

אַ פּאָפּוליערע לעקציע

[illegible]

[illegible] אויף די נעמען פון הושענא רבה [illegible] — [illegible]

[illegible] בראשית?

[illegible] אַ [illegible] עולם.

[illegible]

רבש"ע פאַר [illegible] גרויסע חסרים, וואָס ער טוט מיט אונז טאָן.

[illegible] מיר נאָך וואַרט אין וואַרט.

— רבש"ע: געלויבט ביזטו און געלויבט איז דיין נאָמען!

[illegible] — [illegible] נישט קענען [illegible] — וואָס גאָר — עס וועט נישט [illegible] יצר־הרע —

נור צוויי [illegible]: אַ קאָפּ — עס וועט [illegible] און אַ מויל, וואָס וועט לאַכען, לאַכען —

א־ג־מיקרעמעניש.

'ו

די סעפּטעמבער קריסטע

אלול און תשרי, וועגען הורכאים פרומע און גאָטס־פאָרכטיגע חדשים; יודען [illegible] זייער גלויבען, [illegible] אין זייער אמונה. און [illegible] אין די חדשים [illegible] די יודישקייט [illegible] [illegible], די [illegible] פון אידישע [illegible]. די מעשה [illegible] איז, וואָס אין די יודישע חדשים אלול און תשרי [illegible] דער [illegible] סעפּטעמבער. [illegible] עס געהט אַ [illegible] פון [illegible] און דער עיקר אַ [illegible] פון [illegible]...

[illegible] יאָהר, ווי אַלע יאָהר, האָבען די סעפּ־טעמבער־[illegible] מודיע געווען, [illegible] די יונגע לייט „פון דער יודישער אמונה", [illegible]

[illegible]

באַנדזש.

בײַ נאכט

ביז דאס די נאכט זיך לאנגזאם,
שווער דאס טאג ערהארטען,
און דער קאלטער [illegible]
גאהט גאר ניט קיין סוף!
ס'קומט נאר שטיל מיט פריעדען
צום געליבטער הארצען
מיין געליבטער מלאך —
דער ערווארטעטער שלאף...
און די נאכט די שווארצע
קוקט מיט טרויעריגע אויגען —
פון דער הויך מיט שטערען,
און דער ערד מיט שרעק.
מיט א שטומען שלייער
איז די ערד פארצויגען
הייט און אלע זאכען —
אהן א סוף און ברעג.
די א פרישער איינזעל
שלאפט דער תפיסה-מויער;
פ'שווייגט, ניט קען בלאטעל
סיזעם [illegible] דער ווינד.
ס'זעהט נאר אין מיין שטיבעל
די נאכט מיר דער טרויער.
און אין איך פון געפיהל
בלאזט א פייער הינט.
און [illegible] איז חייט נאך,
די נערווענקען הארצען.
כ'ווייס נאר מיין הארץ דער טרויער
[illegible] א סוף...
קום זשע, הייליגער מלאך,
מיך מיין אויג פארמאכען
און פארטרייב מיין טרויער
מיט א זיסען שלאף!

אליהו איגנער

אבגעשמיסענע הושענא

הומאָרעסקע.

ביז א יאהר 6—7 האב איך מורא געהאט קוקען
אויף די באלקען — : א קלײנלעכן דאלבײאחר פלעגט
[illegible]

גמר אויך ניט. פאר ניט ווין קיין מלאכה. ווערטלער קענען
ניט זיין אין אידר ניט קיין שלעכטע, ניט קיין גוטע
בעלי-מלאכות, אין אידר קאנען זיין נור ספעקולאנטען און
סאלאפיקאנטע. דער גוטער סאלאפיקאנטער איז מערר
שעהנער. געפעהרליכער פארן שלעכטען, כאטשען איז
געפעהרליכער, ווי לאשינקער.
אויסשטעלונג [illegible] יעקב גאהרינס [illegible]
[illegible]

ש. ג[illegible]

I

דערמאָנונג

[illegible], ניט [illegible] נאך [illegible] קיין [illegible]
[illegible] די דערמאנונג מיר [illegible] —
סזהילט זיך דערקענען,
סזהילט זיך בענקען
אהן א צאויבער שטאט אין טאג,
שטיל צושטעלען אין מיין האראצען
מיינע טרויער, אנגסט און שמערצען,
און עס בענקט זיך,
און עס דענקט זיך,
און די נשמה פיהלט אין האלבט.

אהן צאויבער הילט זיך דינען
שטים — אהן הערשער און אהן קלינגען
הענגען בחומען,
הערלבע קומען
אויף איין טאג מיט פראכט, אהן מאכט,
הענגען שמייכעל פון די שטראהלען,
הערלבע הערצן שנעל פערפאלען
און דעם אבגרונד
פון די שטעגעס
פון דער קאלטער, שווארצער נאכט.

[illegible]

אין און צו דער טאטע האט זיך דערוואוסט אז
דאס איז געווען די הושענא — — —
א פרהאלט יאהר האבען מיר די חברים גערופען
די "אבגעשמיסענע הושענא"

מ...

א קליינע טענה׳לע.

שלענדריג פלעגט זיך ווחז שטיקען און זיין
זינגעלע מיט זיין משוגעת חיים פון דער גאנצער וועלט,
גלייך ווי ער וואלט זיך שעמען אדער מורא האבען
פאר מענשען; [illegible]
[illegible]

[illegible]

דער טאג
ערשיינט אויף שבת

Дерь Тогъ — Der Tog

№ 5

אינהאלט:

1) לייט-ארטיקעל: א ליטעראַרישער יום-טוב. 2) א קליי-נער בריעף — ב. ברכות. 3) נאָטיצען — א. ליטוואַק. 4) די וואָך. 5) קליינער פעליעטאָן. 6) שמועסען: שלום-עליכם — ש. ניגער. 7) ליעדער אין פּראָזאַ — מנחם. 8) א פּאָר פּאַלק — י. פּאַם. 9) א בריוועל נאָרלען — חוה. 10) יודישע וועלטענקייטען — י. בעקערמאַן. 11) ליטע-ראַרישע כראָניק.

ווילנא, כ״ז תשרי תרס״ט — איינצעלנער נומער 5 קאָפּ. — 9 אקטאבער 1908.

עס ווערט אנגענומען דאס אבאנעמענט

אויף דער וועכענטליכער אונפּאַרטייאישער צייטונג

„דער טאג"

אבאנעמענטס-פּרייז:

אויף א יאהר 2 ר׳ 60 קאפּ׳, א האלב יאהר—1 ר׳ 30 ק׳, דריי מאנאטען—65 ק׳, א מאנאט 25—ק׳, ביז ניי-יאהר—75 ק׳. איינצעלנער נומער 5 קאפּ.

פּרייז פאר מודעות: א קליינע שורה פּעטיט אויף די ערשטע זייט 50 ק׳, אויף די לעצטע זייט 20 ק.

אדרעסע: Контора газеты „ДЕРЪ ТОГЪ", Вильно, Завальная д. № 33 кв. 17.

טעלעגראם-אדרעסע: ВИЛЬНО, „ДЕРТОГ". WILNO, „DERTOG".

דירעקציע פון ז. א. מאלינאווסקאיא

שטאדט-טעאטער — רעפּערטואַר — מאַניעזש.

9-טען אקטאבער קאזיאנאיא קווארטירא

11-טען אקטאבער גאנימיע (פון אידישען לעבען)

13-טען אקטאבער געטערא לאַאיסא

16-טען אקטאבער סעסטרא בעאטריסא

10-טען אקטאבער קאשירסקאיא סטארינא

12-טען אקטאבער סטענקא ראַזין

14-טען אקטאבער זשיזן פּאַרשעי

—ראַאיס, אינגאַנצען פון כתריאלעווקע וועגען מיר נאָך גיט —אָרדיס, און די כתריאלעווקע גופא איז נאָך איצט אויך —טעמע די זעלבע וואָס געווען. און ווען מיר לאַכען פון —טביה, דעם מילכיקער און מנחם מענדעל פון יהופּעץ, לאַכען מיר דאָך אָפט פון זיך אַליין.

היינטיגען שבת איז שלום עליכם׳ס יובילעאום. דער ערשטער ליטעראַרישער יובילעאום ביי יודען, וואָס די גרויסע פאָלקסמאַסע פייערט איהם. ליטעראַרישע יובילעאומס האָבען מיר ביז אהער אויך געהאַט; דאָס זענען אָבער געווען ימים טובים נור פאר א קליינעם יודישע אינטעליגענטען און האַלב-אינטעליגענטען. עס פלעגען זיך צונויפקלייבען א מנין אָדער צוויי יודישע שרייבער אין זייערע פערעהרער, מאַ-כען א טעודה׳לע מיט אַ פּאָר רעדעס, ס׳פלעגען זיך בעקי-מען א פּאָר צעהנדליג טעלעגראַמעס און אויס מוס׳ן יום טוב. דאָס גאַנצע פאָלק האָט ניט געוואוסט צו עהרען זיינע שריי-בער; זיי זענען פאר איהם געווען נור מחברים פון שיינע מעשיות, בדחנים, לצים; פאר זייערע א מעשה האָט מען בעצאָהלט דריי קאָפּיקעס און יוצא. און ווען מיר האָבען זיך איצט לפחות הויפעל עס איז איסגעלערענט צו שעצען און אַכטען אינזערע שרייבער, האָבען מיר דאָס אין א גרויסען מיל שלום עליכם׳ן צו פערדאַנקען.

דער ערשטער ליטעראַרישער יום טוב ביי יודען...

מיר האָבען א שרייבער, וואָס אינזער גאַנצע יודיש-רעדענדע פאָלק קען איהם... אינזער ברייטע מאַסע האָט דערגרייכט צו דער מדרגה, אַז זי קען פייערן א ליטעראַרישען יום-טוב...

— דאָס אַליין איז אַ גרויסער פאַקט אין אינזער קולטור-געשיכטע, א פאַקט א ליכטיגער אין אינזער שווערער פינסטע-רער צייט.

עהרע און רוהם דעם שרייבער, וועלכער האָט אונז אזא יום טוב פערשאַפט!

עהרע און רוהם אונזער פאלקס בעליבטען שרייבער שלום עליכם!

נאָטיצען

I

א צעהנדליג יודישע אינטעליגענטען, טאַטעס פון קינ-דער, האָבען געגרינדעט אין ווילנא בשותפות א קינדער-גאָרטען. ביז אהער פלעגען די קינדער אינ׳ם גאָרטען זיין פערנומען זונטאָג און היהען שבת. איצט האָט איינער א פּאָטער אריינגעטראָגען אויף די עלטערן-פערזאַמלונג א פּאָרלאַגע, איינצופיהרען אינ׳ם קינדער-גאָרטען זונטאג-רוהע אנשטאט שבת-רוהע. היות, זאָגט ער, ווי היינט די קלענערע האָבען מיר נאָך גרעסערע קינדער, וועלכע בעזוכען שוין אלגעמיינע גימנאַזיעס. אָדער רעאַל-שולען און אָט די קינ-דער זענען געגוט צו זיין פערנומען שבת און היהען זונ-טאָג, איז דעריס פאר אונז א סך גלייכער, די קלענערע קינ-דער זאָלען אויך היהען זונטאָג. ס׳איז אונבעקוועם ווען איינע קינדער מאַכען יום טוב אין איין טאָג די אנדערע אין אנאנדער טאָג, און די עלטערן האָבען הערוויל צוויי טעג אין וואָך קיין רוהע ניט. היהען אלע קינדער אין איין טאָג, נעהם איך זיי אלעמען צוזאַמען און געה מיט זיי אין גרינס אָדער ווינטער אייפ׳ן גליין. איצט געה, פיהר זיך מיט יעדען בע-זונדער.

דאָס איז ניט בלויז א ווילנער פראגע. אזעלכע אינ-טעליגענטע עלטערן זענען פאראַן ניט ווייניג אין יעדער גרוי-סער שטאָדט פון׳ם יודישען תחום, און אויב זיי האָבען נאָך ביז איצט קיין קינדער-גאָרטען ניט געגרינדעט, קאָנען זיי איהם גרינדען אין דער צוקונפט. די פראַגע קען זיך אויך

וועלכען עס איז געווען אָבגעדרוקט שלום-עליכם׳ס ערשטער ארטיקעל.

ווער פון אונז קען ניט שלום-עליכם׳ן? ווער האָט ניט געלעזען זיינע מעשה׳לעך? ווער האָט ניט געזעהען זיינע קאָמישע פיגורען אויף דער יודישער בינע? די לעצטע יאָהרען האָבען פיעלע געהערט איהם זעלבסט לייענען. עס וועט ניט זיין קיין גוזמא צו זאָגען, אַז צוליב די נייע יודישע לי-טעראַטור עקזיסטירט, איז נאָך ניט געווען קיין שרייבער, וואָס זאָל זיין אזוי פּאָפּולער אינ׳ם גאַנצען פאָלק, ווי שלום עליכם. יעדער יוד פערשטעהט איהם נאָך זיין גראַד, יעדער לעזער האָט פון איהם הנאה, אויף זיין שטייגער—הנאה האָבען פון איהם אלע. שלום עליכם איז דער ערש-טער יודישער הומאָריסט. שטעכווערטלעך - ארטיקלען, מעשיות, וואָס זייער כונה איז אריינצוזאָגען, א פּיק צו טאָן, האָבען מיר פריהער אויך געהאַט; הומאָריסטיק אלס קונסט האָט אין אונזער ליטעראַטור ביז שלום-עליכם׳ן ניט עקזיסטירט. שלום עליכם איז אינזער ערשטער יודישער הומאָריסט, ער איז דערצו איינער דער טאלאַנטפאָלסטער יודישער הומאָ-ריסט. ער האָט בעשאַפען א גאַנצע גאַלעריע האַלב קאָמישע האַלב טראַגישע בילדער פון׳ם דור, וועלכער לעבט איצטער איבער זיינע מיטעלע און עלטערע יאָהרען. טביה דער מילכיקער, מנחם מענדעל פון יהופּיץ, שיינע שיינדעל — דאָס זענען אינזערע טאַטעס, פעטערס און מומעס, אינזערע עלטערע ברידער און שוועסטער. און אָפט געפינען מיר אין זיי שטי-קען פון אונז גופא, סימנים פון אונזער אייגענער נשמה, וויל די גוף מיר האָבען די לעצטע יאָהרען ניט געשפּרייזט

ווער עס וויל זיך לערנען
פּראַקטיש און טעאָרעטיש די ענגלישע שפּראַך
זאָל זיך ווענדען
Цвѣтной пер. 7, 9, Звигильская.
גיבט אינטערריכט פאר מעסיגע פּרייזען

דאקטאר א. בערענשטיין
הויט, ווענערישע און אורין-קראנקהייטען.
ווילנא, זאַוואַלנע גאַס טראָצקעס הויז נומער 33.
נעהמט אויף פון 9 ביז 1 טאָרגענס און פון 4 ביז 7 אָוועגד.

דאקטאר פ. ראזענטאל.
איז איבער געפאהרען אויף טראָקער גאַס, הויז № 5.
אויערען, נאָז און האַלז-קריינקהייטען
נעהמט אויף פון 10—12 פריה און פון 5—7 אָבענדס.
א כימיש-באקטעריאלאגישער קאבינעט
איז אָפען דעם גאַנצען טאָג.

דער יום-טוב פון אונזערע ליטעראַטור

שבת דעם 11-טען אָקטאָבער ווערט 25 יאָהר, זינט אונזער פאָלקס-בעליעבטער שרייבער שלום ראַבינאָוויטש (שלום עליכם) האָט אָנגעהויבען זיין ליטעראַרישע טעטיג-קייט אין יודיש. דעם 11-טען אָקטאָבער 1883 איז אין פּע-טערבורג ארויס דער נומער „יודישע פאָלקס-בלאַט", אין

[illegible]

ליטעראַרישע כראָניק.

[illegible]

אבגעשלאָגענע הושענות

[illegible]

Ред.-изд. С Гениксъ.

טעאטער „פאנטאזיע"
נעאָרגיעווסקי פּראָספּעקט נעבען גאָסדוואָרסטווענעם באַנק.
פון מיטוואָך דעם 1-טען אָקטאָבער
אנייע זעהר אינטערעסאנטע פּראָגראַם.
די פארשטעלונגען קומען פאר אין אויפהער
פון 4 ביז 11 אָווענדס.
אויספיהרליך אין די פּראָגראַמען — אויספיהרליך אין די פּראָגראַמען

ווער עס וויל
האָבען ביליגע און גוטע גאַרדעראָבען פאר קינדער און שילער
זאָל זיך ווענדען צו י. קאַצעלניק.
ווילנא, ריטשע גאַס, סטאָלענסקיס הויז 19.
בעשטעלונגען ווערען געמאַכט שנעל און גוט.

Студ. фил.
Готовитъ по всѣмъ предм. средн. учебн. завед.; спеціально—литература, латынь и нѣмецкій (знаетъ также англ. и франц. яз.)
Согласенъ въ отъѣздъ.
Адресъ: Вильна, Завальная, 24, кв. 23. М. Мазо.

Отдается въ наемъ
БОЛЬШОЙ ВЫСОКІЙ СКЛАДЪ.
Адресъ: Контора типографіи Б. А. Клецкина.
Вильна, Завальная. 33,

Ищутъ купить
подержанную вполнѣ исправную, большую плоскую типографскую машину и американку.
Съ предложеніями обращаться въ типографію Б. А. Клецкина.
Вильна, Завальная. 33,

ДЛЯ ЭКСТЕРНОВЪ!
Книжный магазинъ „ПЕДАГОГЪ"
[illegible] въ Одессѣ,
имѣетъ полный выборъ учебныхъ книгъ для всѣхъ классовъ среднихъ учебныхъ заведеній и для подготовляющихся къ конкурсн. экзам. въ институты.
Для занимающихся безъ помощи учителя переводы всѣхъ необходимыхъ сочиненій по латинскому, французскому и нѣмецкому яз. (подстрочники) со словами и всѣми нужными объясненіями, рѣшенія задачъ по ариѳметикѣ, алгебрѣ, геометріи и тригонометріи ко всѣмъ употребительнымъ задачникамъ, конспекты ко всѣмъ предметамъ гимназическаго курса.
Темы [illegible] (за V, VI, VII и VIII кл.). [illegible] (пословицы, «значенія» и т. п.). Стилистическія задачи и пр.
Программы и правила мужскихъ и женскихъ гимназій, реальныхъ, коммерческихъ и городскихъ училищъ, экзаменовъ на [illegible] ющихся I и II разряда, на званіе аптекарскаго ученика, городского, домашняго, начальнаго, и народнаго учителя.
Атласы и карты географическіе и историческіе. Контурн. Глобусы.
Большая часть вышеозначенныхъ книгъ имѣется и подержанными.
Подержанныя книги высылаются въ хорошемъ видѣ въ новыхъ [illegible] послѣднихъ изданій съ уступкой 30—40 % съ номин. цѣн.
Всякаго рода справки по выбору книгъ и т. п. выдаются безплатно.
Всѣ выписанныя книги магазинъ по миновеніи надобности принимаетъ обратно и возвращаетъ половину уплаченныхъ денегъ.
При выпискѣ книгъ на сумму не менѣе трехъ рублей пересылка за счетъ магазина.
Заказы безъ задатка не исполняются.
При каждомъ запросѣ—марку для отвѣта.

נור אייז גלעזעל
איסנעצייכנעטע וויין סען-ראפאעל
פערהיט אייך פון ערנסטע מאגען קראנקהייטען.
זייער נוצליך און כאָליערא-צייט.
דער וויין סען-ראפאעל פרישט אב, פערשטארקט און האלט אנמער דעם נארמאלען צושטאנד פון מאגען.
Compagnie du Vin Saint Raphael, Valence, Drôme.
היט אייך פאר פעלשונגען

Фабрика [illegible] буковой мебели „Микадо"
Вильна,
В. Погулянка 3.
Заказы принимаются оптомъ и въ розницу. Всѣ издѣлія гарантир. прочности.
Допускается разсрочка платежей.
Владѣлецъ фабрики
М. Могилевскій.

Электро-типографія Б. А. Клецкина. Вильна, Завальная, 33, Телефонъ № 683.

...שטעלען מאָרגען פֿאַר מינסק און לאָדז, איבער-
...פֿאַר וואַרשע און וויטעבסק און אַזוי ווײַטער. מיר
...פֿאַר נויטיג צו זאָגען וועגען דעם עטליכע
...ווערטער.

מיט עלטערן, בײַ וועלכע די גאַנצע פֿראַגע איז נור
אַ פֿראַגע פֿון בעקוועמליכקײט, ווי ס'איז זיי בעסער מיט די
...איפֿן גליין צו געהן, מיט אַזעלכע עלטערן האָ-
...מיר ניט וואָס צו רעדען און זיי וועלען אונזערע רעד
...ניט הערען. בײַ זיי האָט די פֿראַגע וועגען שבת-רוה
...וועלכע בעדײַטונג, ווי למשל די פֿראַגע, וועלכע מעבעל
...בעסער צו קויפֿען פֿאַר'ן קינדער-צימער. ניט אַלע
עלטערן זענען אָבער אַזעלכע. ס'זענען געוויס פֿאַראַן על-
טערן, וואָס זעהען אין דעם עפּעס אַ העכערע זאַך אויך,
...בלויז אַ פֿראַגע פֿון בעקוועמליכקײט; און אַט די על-
טערן וועלען מיר אַט וואָס זאָגען.

שבת און זונטאָג — דאָס איז ניט נור אַ פֿראַגע וועגען
...-טעג, נור וועגען יום-טוב טעג, און אַ יום-טוב בעשטימט
...פֿאַר זיך; אַ יום-טוב וואַקסט אויס היסטאָריש
...פֿון'ם גאַנצען פֿאָלק. לאָזט אײַער קינד רו-
...דינסטאָג אָדער דאָנערשטאָג, וועט עס איהם דעם שבת
...ניט פֿערבײַטען, ווײַל ניט אין דער רוה פֿון'ם איינ-
...ליגט די פֿײַערליכקײט, נור אין דער רוה פֿון'ם גאַנ-
...כלל, צו וועלכען דער איינציגער געהערט. אַ יום-טוב
...פֿאַר מיר, בעת אַלץ אַרום איז יום-טוב'דיג, בעת די
...שוועבט אין דער לופֿטען; און דאָס איז מעגליך נור
...דעם טאָג, ווען עס רוהט דאָס פֿאָלק, איך וועמעס
...דער יום-טוב איז אויסגעוואַקסען, דאָס פֿאָלק, וואָס
...איינגעהילט דעם רוהע-טאָג אין אַ שלייער פֿון פּאָעזיע,
...האָט איהם איינגעוועבט אין זײַן היסטאָרישען זכרון
...סימבאָלען און לעגענדען. אַזאַ רוהע-טאָג, אַזאַ יום-
...מאַכט דאָס לעבען פֿון'ם קינד פֿײַערליכער, פּאָעטישער,
...איהם טיעפֿער אײַן אין זײַן באָדען, פֿערבינדט
...ענגער מיט זײַן כלל. אַזאַ טאָג קאָן פֿאַר אַ יודיש
...זײַן נור שבת, פֿאַר אַ קריסטליך קינד — נור זונטאָג.
...אײַער קינד רוהען זונטאָג, וועט עס זײַן פֿאַר איהם אַ
...געווייניגער טאָג, אין וועלכען מען איז ניט בעשעפֿטיגט; קײַן
יום-טוב וועט עס ניט זײַן. ווײַל מיט דעם כלל, וועלכער
...רוהט זונטאָג, מיט דעם קריסטליכען כלל, איז אײַער
...ניט צונויפֿגעבינדען; די פּאָעזיע פֿון זונטאָג איז ניט
...פּאָעזיע. און אײַער קינד וועט אויסוואַקסען אָהן שבת,
...אָהן זונטאָג.

II

III

קלײנע בריעף.

II

אַ קלעקטער סימן.

א ליטוואק.

אַ פּאָר פּאָלק

(סוף).

יע, מיין פריינד, קענטיג, אז ביז וואנען מיר וועלען קומען אין דעם טרקלין פון אלזייטיגען — עקאנאמישען, פאליטישען און געזעלשאפטליכען רענעסאנס, וועלען מיר זיך א היבשע ציים מוזען שלעפען איבער'ן שמוציגען פרוזדור פון קולטורעלער ענטארטונג און קולטורעלער אָרעמקייט...

פאר די לעצטע אנדערהאלבען יאהר האבען די „זיהן" מלוה געוועזען צום היילינגען ארט די טעגליכע „פאלקסציימונג", איצט זענען די „טאטעס" מקבר דעם טעגליכען „פריינד". איפ'ן סעלה פון אינזער טעגליכער פרעסע, וואס האט אזא אינגעהויערע ווירקונג אויף די ערציהונג פונ'ם פאלק, איז געבליבען נור קראפיווע, הערנער און — מיסט...

ב. ברכות.

די וואך.

(קורצע כראניק.)

יודישעס.

= די לעצטע פלענארע זיצונג פון דעם אינטערנאציאנאלען סאציאליסטישען ביוראָ אין בריוסעל האט בעשלאסען, אז די ציוניסטען־סאציאליסטען קענען ניט אנטיילנעהמען אין די אינטערנאציאנאלע סאציאליסטישע קאנגרעסען זאגאר מיט א בעראטונגס־שטימע, ווי דאס איז געוועזען אין שטוטגארט. דער פארשטעהער פון די ס. ס. איז אויף דער זיצונג פונ'ם ביוראָ ניט געקומען.

= דעם 8־טען און 9־טען אקטאבער איז פארגעקומען אין לעמבערג דער דריטער צוזאמענפאהר פון די יודישע סאציאל־דעמאקראטישע פארטיי אין גאליציען.

= אין קיעוו אויף סלאבאדקע זענען ווידער פארגעקומען אנפאלען פון די שווארץ־מאהניקעס אויף די יודען, וואס האבען אין די טעג פון יום־טוב געשפאצירט אין די גאסען.

= אין פאלטאווע זענען אלעהעכסט בעגנעדיגט געווארען 15 פאגראמשטשיקעס, וואס זענען פערמשפט געווארען צו ארעסטאנטען־ראטעס און טורמע אויף פערשידענע פראקען.

= די חוצפה פון אונזער געלער פרעסע ווערט גרעסער פון טאג צו טאג. דאנק די מעשה מיט דעם ניט געמ'ל'טען אינגעל, וואס דער ווארשעווער ראבינאט האט ניט געוואלט מקבר זיין, אוידער מ'וועט איהם שוין א טויטען מל געווען איז דער „היינט" ארויסגעטראטען אין איינציגע ארטיקלען קעגען שלום אש, וואס האט געוואגט ארויסצוזאגען זיין הסכמה מיט די, וואס געפינען אזא מנהג אדער דין פאר ניט־שען און אבגעלעבט. אין גראבע ולוולים און ריין־פערזענליכע רכילות ווערט געשימפט איינער פון די פאפולערסטע יונגע שרייבער אונזערע, וואס האט די העזה ניט צו האבען איבער דער אדער יענער פראגע די מיינונג פון די יאטקעס, ציימלינגס און זא ווייטער. דער אנגריף טראגט א כאראקטער פון א „קאמפאניע" וואס זאל פערמאוסען אש'ס נאמען אין די אויגען פון דער יודישער בעפעלקערונג.

רוסלאנד.

פון דעם 28־טען סעפטעמבער ביז דעם 4־טען אקטאבער זענען אין פעטערבורג קראנק געווארען אויף כאלערע 989 מאן, געשטארבען פאר דער ציים זענען 180; געזונד געווארען 629. אין פערגלייך מיט דער פריהערדיגער וואך איז די צאהל פון די קראנק־געווארענע, קלענער געווארען אויף 341, פון די געשטארבענע — אויף 176 און פון געזונד־געווארענע אויף 190.

= אין פערלויף פון דער לעצטער וואך זענען ארויסגעטראגען געווארען 8 טויטס־אורטיילען.

= די רעפרעסיעס געגען דער פרעסע האבען זיך אויסגעדריקט פאר די לעצטע וואך אין 1000 ר. שטראף, וואס איז ארויסגעלעגט געווארען אויף די צייטונגען „וועטשער" און „טעגליכע פעטערבורגער צייטונג" ווי אויך אין דעם, וואס ס'איז אבגעשטעלט געווארען ביים דרוקען פון דעם ערשטען נומער די צייטונג „ווערשינא" און ס'איז קאנפיסקירט דער 219־טער נומער „רוסקאיע זנאמיא". חוץ דעם איז פערמאכט און בעשטראפט מיט 3000 רוב. די מאסקווער בוכהאנדלונג „טייני ושיזני".

= אין זיבען גובערניעס פון „צארסטווא פאלסקאיע" איז דער קריעגס־צושטאנד פערביטען אויף פערשטארקטער אויפזיכט, אין צוויי — ווארשעווער און ראדאמער — אויף אויסערארדענטליכער אויפזיכט און אין פעטריקאווער גובערניע, איז ווי פריהער פערבליבען דער קריעגס־צושטאנד. ס'איז כדי צו בעמערקען, אז אין ווארשעווער און ראדאמער גובערניע האט זיך די לאגע זעהר ווייניג געביטען און אויסער איינציגע הנחות בלייבען אלע פאליצייס־פעראָרדנונגען, וואס זענען ארויסגעגעבען געווארען אויפ'ן גרונד פון קריעגס־צושטאנד, אין זייער פריהערדיגער קראפט. מען ערווארט אויך דאס פערביימען פון דעם קריעגס־צושטאנד מיט א וועלכער ס'איז אנדערער „אכראנע" אין ארטס.

= דער בודזשעט אויף דאס צוקינפטיגע 1909 יאהר דריקט זיך אויס אין די פאלגענדע ציפערן. געוועהנליכע הכנסות ווערט ערווארט אין א סומע פון 2 מיליארד 477 מיליאן און אויסערארדענטליכע איינקינפטע 1,7 מיליאן; די הוצאות ווערען אויסגערעכענט אזוי: 2 מיליארד 472,2 מיליאן געוועהנליכע הוצאות און 159,2 מיליאן אויסערגעוועהנליכע. דעם דעפיציט וואס בעקומט זיך אין אנערף פון אנדערהאלבען הונדערט מיליאן רעכענט מען ממלא צו זיין דורך א נייע הלואה. חוץ דעם רעכענט דאס פינאנץ־מיניסטעריום צו פערגרעסערן דעם מקח אויף בראנפען.

= דער מערדער פון פראפעסאר און דעפוטאט הערצענשטיין איז פערמשפט דורכ'ן פינלענדער געריכט אויף 6 יאהר צוכטהויז און פערלירען דערנאך בירגערליכע רעכטע אויף 10 יאהר.

= אין קיעוו און מאסקווע זענען ענטדעקט געווארען געהיימע דרוקערייען פון רעוואלוציאנערע פארטייען.

• • •

די לאגע אין די רוסישע הויכשולען ווערט וואס ווייטער אלץ מעהר און מעהר פערפלאנטערט און ערנסט. דער שטרייק, וואס האט זיך אנגעהויבען אין פעטערבורג האט פערכאפט כמעט אלע אוניווערזיטעטען, הויכשולען און העכערע פרויען־קורסען פון רוסלאנד. אויסער דעם קיעווער אוניווערזיטעט, וואו די למודים קומען פאר אונטער דעם שוץ פון פאליציי און מיליטער און אדעסער אוניווערזיטעט, וואו די ארעסטען צווישען די סטודענטען און די אונמעגליכקייט צוזאמענצורופען אנ'אלגעמיינע סטודענטען־פערזאמלונג האבען ניט ערלויבט אנ'ארגאניזירטע ארויסטרעטונג פון די סטודענטען — שטרייקט כמעט דאס גאנצע רוסלענדישע סטודענטענשאפט. דארט, וואו ס'קומען יע פאר לעקציעס ווערען זיי בעזוכט דורך זעהר ווייניג סטודענטען און בעווייזען מעהר די אהנמעכטיגקייט פון די אוניווערזיטעט־ראטען, אוידער דעם חשק און ווילען אנצוהויבען אויף סיעי די למודים מצד די סטודענטען. דער שטרייק קומט אבער פאר ביי אזעלכע אונגארמאלע בעדינגונגען, וואס מאכען מעגליך פערשידענע אנדערע ארויסטרעטונגען פון די שטרייקער. דא און דארטען ווערען די סטודענטען פון טאג צו טאג אלץ אויסגערעכנטער און נערוועזער. די אלגעמיינע סכאדקע אין פעטערבורגער אוניווערזיטעט, וואו ס'איז געשטאנען די פראגע וועגען דער ווייטערדיגער טאקטיק, איז ארגאניזירט געווארען דורך די שווארץ־מאהניקעס און ס'האט שוין געהאלטען ביי קלעפ, די שווארצמאה'דיגע צייטונגען מיט דובראווין־פורישקעוויטש'ען בראש האלטען אין איין אנרייצען אויף די סטודענטען די שווארצע מאה און אין אונגאויסהערליכע סטראשונקעס; דער מיניסטעריען־ראט ווידער האט נאך אמאל אנגעזאגט די אוניווערזיטעטען ניט צו פערמאכען און דאס מאכט מעגליך ווייטערע טרויעריגע קאנפליקטען צווישען די סטודענטען גופא. די פראפעסורע און די ליבעראלע פרעסע זאגען זיך אויך ענטשידען ארויס געגען א שטרייק, פערזיכערענדיג דערביי, אז אלץ וואס בעשטימען די גאסודארסטווענע דומע און וויל מען זי זאל זיך פאר די סטודענטען אננעהמען, דארפען זיי זעהן ניט אויפרייצען די רעכטע דומע־מעהרהייט און אויסזיהערן זיך מיט דרך ארץ. דערווייל איז פובליקירט געווארען דער נייער פראיעקט פון אוניווערזיטעטען־אוסטאוו, וואס האט אויסגעארבייט דער מיניסטעריען־ראט, און וואס מאכט כמעט צו נישט די אוניווערזיטעטען־אויטאנאמיע פון 27־טען אויגוסט 1905 יאהר. דאס וועט געוויס ארויסרופען א נייע כוואליע פון אונצופרידענהייט אין דער סטודענטען־מאסע און מיר דארפען מיט די גרעסטע אנשטרענגונג און אינטערעס ווארטען אויף די ווייטערדיגע געשעהענישען.

פראנקרייך.

אין דיזשאן איז די לעצטע טעג פארגעקומען דער קאנגרעס פון דער ראדיקאל־סאציאליסטישער (מיניסטעריעלער) פארטיי. דער קאנגרעס פערדינט א בעזונדער אויפמערקזאמקייט צוליעב דעם, וואס די בעציהונגען צווישען די זא גענאנטע ראדיקאלען מיט'ן פראנצויזישען פרעמיער־מיניסטער קלעמאנסא בראש און סאציאליסטען פון זשורעס־געדע'ס ריכטונג האבען זיך פאר די לעצטע ציים זעהר פערשארפט און ניט איינמאל האט זיך דער פראנצויזישער פארלאמענט צוגעהערט פאר דער לעצטער סעסיע צו די הייסע און פיינדליכע וכוחים צווישען זשורעס און קלעמאנסא. ווידער די ענטשידענע ארויסטרעטונגען פון די סינדיקאליסטען און זייער ערפאלג צווישען די ארבייטער־מאסען האבען אנגעשראקען א גרויסען טייל פון די ראדיקאלען מיט זייערע אויסערסט קאמוניסטישע לאזונגען און האלב־אנארכיסטישער טאקטיק. דער דיזשאנער קאנגרעס האט דורכגעפיהרט א רעזאלוציע וואס בעשטעטיגט א איבעריג מאל, אז די ראדיקאלען טרעטען ניט ארויס געגען פריוואט־אייגענטום און צאמען זיך גלייך אב פון די לינקע, ווי פון די רעכטע.

טערקיי.

אין איינציגע ערטער האבען זיך שוין אנגעהויבען די וואהלען אין פארלאמענט און די אלגעמיינע פאליטישע לאגע און נאהענטע צוקונפט פון טערקיי איז נאך אלץ ניט קלאר. צוויי זאכען פארשטעהען קענטיג די יונג־טערקען זעהר גוט. ערשטענס, אז א באלדיגע מלחמה מיט עסטרייך און באלגאריען וועט אבשוואכען זייער לאגע אינוועניג אין לאנד און וועט צווייטענס ניבער ווי אלץ, ביי דער נייטראליטעט פון די אייראפעאישע מלוכה'ס ניט ברענגען אויך קיין אויסערליכען נצחון. ארויסגעהענדיג פון די דאזיגע אויסרעכענונגען פלייסען זיך די יונג־טערקען מיט אלע מיטלען צו געווינען דאס מיטהילף און סימפאטיע פון די אייראפעאישע מלוכה'ס. אזוי קומען פאר אין קאנסטאנטינאפאל און אנדערע גרויסע טערקישע צענטרען גרויסע מיטינגען, וואו ס'זאגט זיך ארויס א „דאנקבארקייט" רוסלאנד, פראנקרייך און ענגלאנד פאר זייער אונסימפאטישעם בעציהען זיך צו עסטרייך פאר איהר גזילה און צו בולגאריען פאר איהר אונזאקאנישען טריט. ס'קען זיין, אז אויך די יונג־טערקען פערשטעהען, אז אט דאס „אונסימפאטישעם בעציהען זיך"

• • •

ס'טרעפט, איפ'ן נשמה איז ליעב, גוט, מילד. קומט אליין און מאכט חוק.

עמיצער א פרעמדער, אנ'אומבעקאנטער קומט אין הויז, גערעדט אים, גערעדט אים, און ס'ווערט עפעס ניט גוט, ענג, שווער.

וואס איז? — גארניט... נור דאך עפעס ניט...

ס'קומט פריימאג צי ליכט־בענטשען, צינדט זי אן אין די צוויי זילבערנע לייכטער סטעארין־ליכט, קיין ברכה מאכט זי ניט, נור דאך צינדט זי אן. לכתחלה איז זי אפילו געווען געגען דעם, ווארום זיי האבען בעשטימט זי זאל דאס ניט טהון. נור ער האט גע'טענה'ט, טאטע־מאמע קענען אמאל בכיון קומען צי דער ציים. וועלען זיי האבען אזוי פיעל צער, יסורים; מ'דארף דאס ברענגען פאר זיי א קרבן... קיין ברכה טאקע ניט מאכען... און דער עיקר, וואס הערלענט מען?...

און ס'איז יא שבת'דיג אין שטוב און ניט שבת'דיג. ווי ס'וואלט וואך מיט שבת צונויפגעמישט ווערען: ליכט ברענען... א נייער טישטוך געדעקט... די פאדלאגע אויפגעוואשען... נור קיין סעודה ניט, קיין שמחה ניט, שבת ניט...

איז עפעס אינרוהיג איז אין שטוב, ווי איינער וואלט דא פאר'ן צווייטען מורא האבען; די ליכט ציטערן, דאס פייער איז אזא דונקעלער, און זיי אליין רעדען אזוי שטיל, ווי זיי וואלטען דא פרעמדע געוועזען.

— ביים טאטען אין שטוב איז יעצט עפעס בעסער, — טראכט זי, נור זי וואגט דאס ניט ארויסצוזאגען פאר איהם, ווייל ער מיינט, אז דאס וואס זיי עסען פריימאג, ווי אלע טאג, מיטאג ביינאכט, איז עפעס גאר, גאר א גרויסע זאך, א בעדייטענדער נצחון...

און דאן דערמאנט זי זיך אן אמאליגע צייטען, פון פאר דער חתונה, פון גאר פריהער, עפעס איז דאמאלסט פרייער געוועזען, גרינגער, בעסער...

ס'הענגען עטליכע פאטאגראפיעס איפ'ן וואנד, דערמאנען זיי איהר אן מענשען, חברים, חברטעס...

א בלאס, אינקלארעס בילד פאר די אויגען, פון דעם געוועזענעם, פערשוואונדענעם, פערגעסענעם. דאס הענגט פאר די אויגען, און ס'זעהט אויס צו זיין אזוי מילד, אזוי ריין, אזוי הייליג... דאס דערצעהלט עפעס, און ווער אויער פערנעהמט, מאגט, פאדערט, בעט זיך, און דאס הארץ גליסט עפעס, וויל... וואס?..

איהר וואלט זיך וועלען, יענע זאלען וויסען דאס זי טראכט פון זיי, בענקט עפעס, דערמאנט זיך, זאלען זיי ניט מיינען אז זי איז שוין גאר...

— חיים, הער זיך איין, דו געדענקסט נאך אסתר'ן? איך דערמאן מיך, אזא מאדנע איז די אסתר געוועזען... וואס איז מיט איהר היינט?

ער, חיים, האט זעהר ניט ליעב די ערינערונגען, ער וויל אויך ניט, זיין ווייב זאל פון דעם טראכטען.

— זעה בעסער וואס פאר א גוטע ערצעהלונג דא איז פאראן, — ענטפערט ער איהר — קום, וועסט לעזען?

און זי, וועלכע ווייס אליין ניט, וואס ס'איז איהר איפ'ן הארצען, פארוואס איז איהר עפעס אומעטיגליך, פארוואס ס'ווילט זיך איהר זיין צוריק א מיידעל, א אסתר, א חיה'קע, א רייזעל, געהט צו צום מאן און גלעט איהם איבער די האר:

— מיין טייערער...

— מיין מאן...

ער ווערט נתפעל פון איהר צערטליכקייט, זעצט ער איפ'ן שויס, קושט זי אין בלויזען האלז:

— מיין טייערינקע...

• • •

אנ'אומעטיגקייט, א פוילקייט פערקלייבט זיך ביי איהר אין הארצען, ווי זי וואלט זיך עפעס פיהלען, ניט איף א ארט, עפעס דארף זיין אנדערש, געמיינט אנדערש, ניט דאס...

דאס ערשטע געפיהל פון לעדיקייט... דאס געפיהל איז טאמע אהן רחמנות, שלעכט.

— ווייסט, חיים, מ'דארף גאר קויפען בילדער, אין פענסטער פון קראם שטעהען אזעלכע שיינע בילדער... אין א פאר חדשים ארום דארף זיין די גאנצע שטוב מיט בילדער בעדעקט... ס'וועט זיין גוט...

זי וואלט וועלען האבען אלע בילדער, וועלכע זי זעהט אין פענסטער פון קראם... בילדער דאס איז עפעס אנ'אנדערע, א גייסטיגע זאך... אלע רעדען: בילדער... בילדער... זי וואלט אלטע בעקאנטע געזעהן, געוויזען זיי איהרע בילדער... ס'וואלט, דוכט זיך איהר, עפעס אנ'אינהאלט געווען, א זאך א בעשטימטע, אנ'עפעס...

ער פאלגט איהר. קויפט בילדער. ער ווייס ניט צו וואס מ'דארף דאס.

ס'איז גארניט.

ווייל זי, ער זאל זשורנאלען אויפשרייבען, ביכער קויפען, צייטונגען ברענגען...

ס'איז גארניט.

זי רעדט דאס, טוט דאס אלץ אזוי אהן א כונה, אינסטינקטיוו, זי פיהלט נור אין זיך אנ'אינגעהענגטסטע פוילקייט, ווי ס'וואלט זיך וועלען לעגען שלאפען... שלאפען...

— ווייסט חיים, אמאל ווילט זיך מיר עפעס זיין א פרומע, כשר'ע יודישע פרוי, א צנועה ווי מיין מאמע... א ווייב פון א פרום — גלויביגען יודען, פון א חסיד, פון א רב... איך ווייס ניט, פארוואס, נור ס'ווילט זיך... א, ווי וואלט דאס זיין?... און אמאל ווילט זיך מיר זיין גאר א מיידעל... ווי אסתר... ווי פריהער... ווי אמאל...

ער פערשטעהט ניט, וואס איז עפעס מיט זיין ווייב, פארוואס איז זי אזוי אומעדיגליך, אינצופרידען.

— בלייב ביתנו עפעס ניט גענונג? וואס טוט דיר וועה...

וועט טערקיי גאר נישט געבען אדער — וואס נאך פיללייכט ביי איהר נעהמען — וואס זעהט אבער זאל מען טאן? די לאגע איז אזוי געפעהרליך, אז מען מוז זיך אנכאפען אויך פאר „דאס שטרעהעלע" פון בערלינער טראקטאט און „דיפלאמאטישען יושר". דערווייל איז א סברא, אז, איזוואלסקי, מיט אלע דיינע נסיעות איז אויסען געוועזען נור רוסלאנדס טובה — צו עפענען פאר רוסלאנד די דארדאנעלען און אויך די איינציגע מלוכה'ס וואס טערקיי דארפען בעצאהלען מיט פרישע קנייזלעך פאר דער דיפלאמאטיש־צבועיצישער הגדה... דאס איינציגע קאנקרעטע מיטעל, וואס די טערקען האבען ביז אהער אנגעווענדעט געגען עסטרייך איז דער בויקאט פון אלע עסטרייכישע סחורות. אז דער מיטעל קען עפעס ווירקען איז צו זעהן פון דעם, וואס דער עסטרייכישער קאנזול אין קאנסטאנטינאפאל האט שוין געמאלט וועגען דעם אומגעהייערע און די עסטרייכישע סוחרים שרייען, אז זיי האבען שוין געהאט זעהר פיעל היזק. אלענפאלס, מוז מען ווארטען, ביז דער נייער קאנפערענץ פון אלע מלוכות און נור נאך איהר איז צו ערווארטען ענטשיידענע און פילייכט בלוטיגע טריט פון ביידע צדדים.

פערסיען.

די פאזיציע פון די רעוואלוציאנערען ווערט וואס ווייטער אלץ פעסטער. פאר די לעצטע וואך איז אנצומערקען צוויי וויכטיגע נצחונות פון דער טאווריזער רעוואלוציע: ערשטענס — סאטאר־כאן האט איינגענומען דעם איינגעווינסטען טאווריזער שונא — דעם קורשטאל „ראחאטשע", וואס איז די גאנצע ציים געבליבען טריי דעם שאך און האט געשטערט אונאויפהערליך די רעוואלוציאנערען, און צווייטענס, דעם שאכ'ס חיל, וואס האט בעלאגערט טאווריז איז איבערגעשלאגען אינגאנצען אויפ'ן וועג פון טאווריז, און דער אנפיהרער ציינו־ראוולע האט געמוזט מיט בזיון אנטלויפען צוריק קיין טעהעראן. דער שאך האט אפילו בעשטימט א נייעם עקספעדיציע געגען טאווריז מיט פערמאן־פארמע בראש, מ'איז אבער א סברא, אז דאס איז נור אויפ'ן פאפיר, ווייל פערמאן־פארמע האט מורא אפילו די אויגען צו ווייזען פאר טאווריז. אין דעם לאגער פון די רעוואלוציאנערען גרייט מען זיך צו ווייטערדיגע ארויסטרעטונגען געגען דעם שאך.

קליינע פעליעטאנען.

I
א כשר'ער גענעראל.

דער יודישער קיכמייסטער ברעגשטיין, דערפאר וואס ער פלעגט אין זיין גארקיך קאכען עסען פון טרפה פלייש און פערקויפען עס פאר כשר'ע איז בעשטראפט געווארען אדמיניסטראטיוו מיט צוויי וואכען ארעסט.

(א צייטונגס־ידיעה פון אדעס).

דער גענעראל „אהן־פחד" פלעגט זיך אלע פריה־מארגען פערשפארען ביי זיך אין קאבינעט, און אין שטוב זענען דאמאלס אלע ארומגעגאנגען אויף די שפיץ־פינגער.

— ער זוכט בעגייסטערונג — פלעגט די גענעראלשע זאגען מיט א זיפץ.

— ער קיצעלט די מוזע — פלעגען די קינדער שפאטען.

די לעצטע ציים איז די מוזע געווען ביים גענעראל א זעלטענער גאסט, און פון זיין קאבינעט האבען זיך געהערט בייזע ענערגישע טריט. דער גענעראל האט געווארט אויף השפעה, געווארט, דער הייליגער גייסט זאל איף איהם אראב, און דערווייל האט ער אהן איפהער געוואנדעלט אין א געדיכטען וואלקען טאבאק־רויך פון איין ווינקעל צום צווייטען.

אפטמאל געהט ער אריין צו דער ווייב אין צימער, קוקט איף איהר און זאגט:

— מאריע, גיב א טעמע!

די גענעראלשע פלעגט אין אזא פאל פערשפארט קוקען איפ'ן סופיט און נאכהער יעדען מאל אויסקלעהרען עפעס אזוינס, וואס טויג לחלוטין ניט.

— געפונען! — זאגט זי: גיב ארויס א פעראָרדנונג, אז דאמען זאלען ניט טראגען קיין היט מעהר ווי אנ'ארשין די ברייט.

— שוטה! ענטפערט דער גענעראל מיט כעס און געהט אוועק זוכען הילף ביי די קינדער.

— ווי לערנסט זיך? פרעגט ער ביים מיזיניק.

— כ'לערען זיך, פאפא!

— נו, און וואס הערט זיך ביי אייך אין גימנאזיע?

— היינט האט א אינגעל געמאכט צעהן פעהלערן; פינף געגען די כללים פון גראמאטיק.

— פאר עובר זיין איף די אבליגאטארישע כללים פון גראמאטיק... לויפט דורך ביים גענעראל אין קאפ; ער דערלאנגט אבער נור טרויעריג א מאך מיט'ן האנט און געהט אוועק אין זאל. דארטען שטעלט ער זיך ביים פענסטער, שפארט צו דעם היטען שטערען צו דער קאלטער שויב און קוקט ארויס איפ'ן גאס.

איבערן גאס געהען דאמען, העלנער, יודען, גימנאזיסטען, סלויפט דורך א הינד, ס'קלאפען רעדער פון דראזשקעס... דאס זענען אבער אלץ אלטע אויסגעטראטענע טעמעס, וועלכע האבען שוין דערעסען ערגער ווי א ביטערע ציבעלע. וועגען איזוואשטשיקעס אליין איז שוין ארויסגעגעבען מעהר פון צוואנציג אבליגאטארישע פעראָרדנונגען! וואו נעמט מען עפעס א טעמע! פליסטערן אימעטיג דעם גענעראלס ליפען. אין דער גענעראל געהט לאנגזאם אריין צוריק אין קאבינעט און צום טויזענדסטען מאל הויבט ער אן איבערבלעטערן דעם „נייעם בריפענשטעלער אדער האנדבוך איף צוזאמענשטעלען אבליגאטארישע פעראָרדנונגען איף אלע צופאלען אינם לעבען אין ענינים פון פאמיליע, ליעבע, שדוכים, געט, מסחר, פריינדשאפט און אנדערע".

דעם גענעראלס לאגע [illegible] דער אמת'ן געוועזען זעהר א שווערע. זיין עקסטרא ארדינארע שטעלע אינם יודישען שטעדטעל יהודינסק [illegible] געשאפען געווארען אין די אינרוהיגע טעג. אין שפעטער בעת די אינרוהען האבען זיך איינגעשטילט, און איף דער ערד האט העל אויפגעשיינט די מילדע זון פון בערוהיגונג, האט מען אפגים אן יהודינסק פערגעסען. דאס שטעדטעל איז געלעגען ערגעץ אין א העק, ווייט פונ'ם אייזענבאהן, די איינוואוינער זענען געוועזען כמעט דורכאויס יודען און עס איז פשוט קיין ציים ניט געוועזען וועגען אזא שטעדטעל צו קלעהרען. און דערום איז נאך די עקסטרא ארדינארע לאגע דארטען געבליבען ווי געוועזען, און ווי דער סדר איז האבען געדארפט ארויסגעהן אבליגאטארישע פעראָרדנונגען.

די ערשטע ציים האט דער גענעראל „אהן־פחד" געארבייט זעהר ענערגיש, און אבליגאטארישע פעראָרדנונגען פלעגען ערשיינען אלע טאג; חוץ זונטאג און די טעג וואס נאך יום־טוב. דערנאך אבער האט די שאפונגסקראפט פונ'ם גענעראל זיך אנגעהויבען אויסשעפען: אינם פראווינציעלען זומפ, איז שווער איינצוהאלטען פריש די בעגייסטערונג; אין שוין אין א האלב יאהר ארום האבען זיך די אבליגאטארישע פעראָרדנונגען פערוואנדעלט אין א וועכענטליכע אויסגאבע און דאס פלעגען זיי איף ארויסגעהן ניט פינקטליך און אפט פערשפעטיגען. אין צו דער ציים, וועגען וועלכער מיר רעדען, האט זיך שוין די שאפונגס־קראפט פונ'ם גענעראל אינגאנצען אויסגעשעפט. אין דער גענעראל פלעגט אפט אין שפאס זאגען זיינע בעקאנטע מיט די בעוואוסטע ווערטער פון לערמאנטאוו: „וועגען וואס שרייבען?"

מנחה און מעריב זענען לאנג שוין געוועזען"...

נור אז ס'איז אריבער א לענגערע ציים, און קיין טעמעס איז אלץ ניט געווען, פלעגט דער גענעראל ווערען נערוועז, צערייצט: און דאמאלסט פלעגט שוין דאס גאנצע הויז זוכען פאר איהם טעמעס. אפילו די „בעגעשטקעס" אין קיך האבען אויך געזוכט א טעמע, און דער קוטשער וואסילי האט געזאגט:

— מען האט געדארפט האבען דעם אורן: ווער עס שלעפט זיך ארום נאך א קליין ארער נאך א פאקאלערע פון א פרעמדען דאָרף, יענעם ארייגצעצען. אזוי איז פון מ'שלעפט דעם פראקוראר, נאר ניט ארויסצוהאלטען.

אין איין שיינעם נאכמיטאג — שבת איז דאס געווען — האט דער גענעראל בעמערקט אויפ'ן פלאץ א ג'עולם יודען. די יודען האבען געשריען, געפילדערט, געמאכט מיט די הענד, שיר זיך ניט געשלאגען. עס איז געקומען אזוי ווייט, אז אין אלעמען האבען די שבת געוועזען אויף גאנצע זיבען און פערציג מינוטען פון דער אבליגאטארישער פעראָרדנונג. דער גענעראל האט באלד געמאכט זיין חשבון, אנגעגעבען א געפעהל, מ'זאל צוטרייבען, ארעסטירען, פערהערן.

מ'האט זיך ארויסגעוויזען, אז דאס זענען אלטע יודען אנגעפאלען אויף א יונגען־מאן א יודען, וואס האט פאררויכערט א פאפיראס אום שבת.

— וואס דען? האט געקלערט דער גענעראל, — די אלטע זענען דאך גערעכט. די אמונה אבהיטען מוז מען. יעדע אמונה מוז אבגעהיט ווערען

פון אבענד האט דער גענעראל זיך געווארט אין גמרא, געמוסען שטודירען דעם תלמוד אין רוסישער איבערזעצונג. די אבליגאטארישע פעראָרדנונגען פונ'ם גענעראל „אהן־פחד" האבען זיך שטענדיג אויסגעצייכענט מיט א וועלטלעכער בקיאות. און איף מארגען אין דער פריה איז איף אלע ווינקלען פון די גאסען געהאנגען פארמאטירטע קלעבונג א פרישע אבליגאטארישע פעראָרדנונג.

די האט זיך אנגעהויבען מיט די ווערטער:

— פאר רויכערן טאבאק אום שבת און אין די יודישע ימים טובים וועלען די שולדיגע יודען שטראפירט ווערען מיט געלד ביז... אדער מיט ארעסט ביז...

נאכדעם זענען פאר עסען אום יום כפור שטראפירט געווארען פיער און אכציג יודען, און א יודישען דאקטאר, אויף וועלכען די געהיים פאליציי האט אנגעוויזען, אז ער האט געגעסען שינקע אום יום כפור, האט מען אדמיניסטראטיוו ארויסגעשיקט אויף דריי יאהר אין ארכאנגעלסקער גובערניע.

אין א משך פון איין חודש נור האט דער גענעראל געוויזען איבערצוקוקען די דינים פון שחיטת בהמות, פון שחיטת עופות, די דינים פון בדיקה און די דינים פון כשר און טרף. ער האט רעגולירט די בעציהונגען צווישען די שטעדטישע יודען און די שבת־גוים, וועלכע פלעגען פארלעשען פריימאג צונאכטס די ליכט און נעמען ארויס שבת אין דער פריה די לייכטער. ער האט איבערגעקוקט אין איבערזעצונגען בעשטימט נאכ'ער עס וועט עובר זיין — בעקומט דריי חדשים טורמע. דעם דריטען סדר פון ש"ס נשים (פרויען־אנגעלעגענהייטען), וועלכער ענטהאלט די דינים וועגען כתובות, גטין און קדושין, וועגען ווייבער, וואס ברעכען זייער טריישאפט און וועגען ד. ה., וואס דארפען נעמען חליצה.

אז די יהודינסקער יודען האבען דערזעהען, אז דער גענעראל „אהן־פחד" איז אזא גרויסער למדן און אזא מוקדק במצות, האבען זיי אנגעהויבען קומען צו איהם מיט שווערע שאלות. די יונגע־לייטלעך זענען, פערשטעהט זיך, ניט צופרידען געוועזען, ווייל פאר אפיקורסות פלעגט דער גענעראל „אהן־פחד" רודף זיין עד חרמה; ער האט פערבאטען ווייבער געהן מיט די אייגענע האר, האט געהייסען פערריכטען דעם עירוב און ארויסגעשיקט אדמיניסטראטיוו די יודען, וואס פלעגען גאלען די באָרד אדער אבשערען צו קורץ די פאות.

דער גענעראל „אהן־פחד" איז געוועזען צופרידען, ווייל ער איז א גאנצען טאג געוועזען פערנומען, די ארבייט האט געברענגט, אין אין טעמעס איז שוין מעהר קיין מאנגעל ניט געוועזען. אבליגאטארישע פעראָרדנונגען פלעגען ארויסגעהן אלע טאג, אמאל נאך מיט עקסטרא ביילאגען פון אבענד.

דער גענעראל איז געוועזען א גרויסער מחמיר. אין די מחלוקת צווישען בית שמאי און בית הלל, האט ער שטענדיג גע'פסק'נט ווי בית שמאי. אין אין סדר טהרות האט ער געהאט גאר אנ'אייגענע שיטה, וועלכע ער האט דערוויזען מיט גרויס חריפות.

די יודען פון דעם כרך יהודינסק האבען זיך גרויס געהאלטען מיט זייער גענעראל; און אויף שבת פלעגען זיך צונויפפאהרען יודען פון ארומיגע שטעדט א קוק טהון אויף דעם נייעם גאון, אויף דעם נייעם מאור הגולה. נאך אבימאל וואלט זיך אנגעהויבען א מעשה מיט א מלוה מלכה. נאר, נאר, כדאי!

— — — — — — — — —

נור געענדיגט האט זיך דאס אלץ ביטער. פאר [illegible]

וואס קען זי איהם ענטפערען? — זי ווייס אליין ניט. ס'קומט איהר מוטער און טרעפט זי אנ'אומעטיגע, זעהט זי ס'איז ביי'ן פאר פאלק עפעס א קריעג געוועזען, צווערטעלט זיך, פרעגט זי:

— וואס האט ער דאס דיר געזאגט?

— גארנישט מאמע... גאר ניט...

ערקלעהרט איהר די מאמע, אז מ'טאר ניט ארומגעהן מיט אנ'אומעטיגען פנים, ס'איז אנ'עבירה, מ'דארף זעהן ליעב צו זיין אין די אויגען פון מאן, קיין שנאה ניט מאכען...

זי פאלגט, ניט נאך, איז ליעב, איז זיין פרוי, דורך אנ'אומפערשטענדליכען כח, מיט אנ'אומפערשטענדליכע פערבונדענהייט, אינערציע...

ער, חיים, מיינט אז איהר שלעכטע שטימונג געדענקט זיך דערפון וואס זי האט זיך אפשר אנגעהויבען פיהלען פאר א מוטער, טרייסט ער זי:

— דבורה... ווי גוט ס'וועט זיין... א זון וועלען מיר האבען... איבער'ן שטוב וועט ער ארומגעהן... דו וועסט איהם געבוירען... אונזער זון... אונזער זון...

זי פערשעמט זיך עפעס, ווערט רויט... פאר וועמען שעמט זי זיך? קיינער פון פרעמדע מענשען איז ניטא... צי שעמט זי זיך פאר זיך אליין...

דערמאנט זי זיך עפעס:

— חיים... מ'דארף מאכען א ברייטען פרויען־מאנטעל ווי מ'טראגט... כ'וואלט איהם שוין געדארפט האבען... ס'קומט די ציים...

• • •

ביינאכט ליעגען זיי ביידע אינרוהיג.

כ'שלאפט זיך ניט.

— דבורה דו שלאפסט?

— ניין.

יעקב פאט

פֿירען דעם גענעראַל „אַהן-פּחד“ אין יודישקייט האָט מען בײַ די יודענטסקע יודען צוגענומען דאָס וואָרט אי אין „משוגע“ אי איבער דער „משוגעת“. דעם גענעראַל נעפֿא האָט זיך די עס איז פֿאַרגעגעבען צו ענגלישען און איסלאַנד, און פֿאַר זײַן פֿרומקייט און וואָהלגעלערנטקייט איז ער געוואָרען אַ נומער יוה און אַ חוהיש שטערנעל ערגיץ אין מזרח גאַליציען.

Homunculus.

סעשה-לאַך.

א.
דער האָז.

כּמו דעם זומער קומט שטענדיג-שטענדיג דער ווינטער. און אַז דער ווינטער קומט און מיט זײַן גאַנצער תּקיפות — מיט דינע מוטע פֿראָסט און קאַלטע שנייען — ווערט אין דעם געדיכטען אַלטען וואַלד שטיל און לעער.

וועמען נאָר האָט מיט אַ וואָרים פֿעל און וואַנפֿענער לאַפּע געבענטש, פֿאַרקלײַבט עס זיך אין אַ הימלישע לאָך, ווינט די אײַנענע פֿעטס און חלומט חלומות וואָס ווענען וועטער פֿון האָניג —

ווידער — האָט גאָט וועמען פֿליגלען געשענקט, הויבט עס זיך אויף אויף די פֿליגלען צום לויטערן הימעל און פֿליהט אוועק אין די ווײַטע מקומות, וואו אפֿילו אין ווינטער קען מען ברכה מאַכען אויף ווערים, —

די איבעריגע ווענען הונגעריג און פֿון סויליש זיך קיינען אין נים איך, אַ וויידעל פֿון אַ כשרער פֿרישער שעפּס, לאָו דוקא אַ קאָפּ פֿון אַ וואָלד-חזיר, וואָס האָט פֿים צום קריכען און קליקעס — וואָס איין גאָט זאָל בעהיטען.

איז בעת אין וואַלד איז לעער און שטיל, פֿערלאָזט דער האָז אין די גאַנצע האָזען-משפּחה זײַן קאַלטע, דאָך היבערע נאָרע, מיט אַ שטעקעלע לויפֿט, איבער עס שמעקט נים פֿים וואַלד-יאספּיץ און בלײַבט וועדער צופֿרידען.

— אין תּוך גענומען איז אונזער וואַלד גאָר נים שלעכט. אויסער די פֿים-קלאָרע פֿעפֿילכען, נים שפּיציגע שטעכיגע דערנער; אַרום — אַ שטילקײַט, וואָס ווערט נים געשטערט דורך די פֿונקעל-שנאַקעס מיט זייערע לידער און געשרייען; דער הימעל — אַביעקטיוו און געוועצט — בראַט נים, גלאַנצט נים מיט בליצען, בעטרייבט נים מיט דונערן — אַלץ גוט, אויסער אַמתער סאַלידער האָז זאָל קענען רוהיג לעבען און דיענען זײַן גאָט, זײַן פֿאַטערלאַנד, זײַן אייגענער פֿאַמיליע...

— און איך גלויב מאַקע באמונה שלימה, אַז דער וואָלד איז בעשאַפֿען געוואָרען ספּעציעל צוליעב אונז, אַז דער ערשטער וואַלד-קעניג איז געוועזען מײַן עלטער-זיידע די האָז האָזיכעס וצ"ל און אַז אַלץ, וואָס אַרום איז מאַקע אונזערס אַ פֿאַמיליען-אייגענטום...

— אלא וואָס — לייבען, בערען, וועלף, שטאַרבערס? איז ראשית האָבען זיי געוועלטיגט כל זמן מיר האָבען זיך געלאָזען און זיי האָבען געהאַט די חוצפּה; והשנית איז די גאַנצע מעשה אַ ליגען, ווײַל בכלל ווענען די האָזען גאָר געשטאָרבען על קידוש השם און נים, וואָס זיי האָט עמיץ הרוג געווען...

אַזוי שמועסט זיך דער האָז מיט זײַנע העולעך און פֿיהלט בפועל ממש, אַז אין זײַנע אָדערן פֿליסט קעניגליך בלוט! אַ קלייניגקייט עפּעס קעניגען איבער אַ גאַנצען וואַלד! מאַגען די קרוין פֿון אַלייב! ער זעהט בחוש, ווי אַלע וואַלד-בירגער קומען צו איהם, פֿאַלען פּורעים און שרײַען:

— יחי המלך האָז!

האָט זיך אָבער דאָ געטראָפֿען עפּעס אַזוינס, וואָס די וואַלד-היסטאָריקער ווייסען נאָך נים עד היום געניי, וואָס אַזוינס דאָס איז געווען — צי האָט עס אַ וועהווירקע צו הויך אַ טום ציקנאַקט, צי עס איז ערגעץ אַ צווײַגעל אַראָבגעפֿאַלען, צי מאַקע אַ בער האָט אַ צי הויכען שנאַרך געגעבען — און אפֿשר איז דאָס גאָר אַנאַיינרעדעניש געווען? נור דאָס איז געווים: דער האָז האָט אינגאַנצען פֿערגעסען אָן זײַן גדולה און — האָט מיט אַלע כּחות געמאַכט א ויברח...

איהר פֿרעגט דעם נמשל?

גאָר נים, אַזוי זיך.

טר איך די וואַלד-פּאָעטען, וואָס האָבען געגרייט הערליכע קלינגענדיגע החזים צו דעם האָזים קאָראָנאַציע איז אַ רחמנות. אַ ביטערע רחמנות...

ב.
קאַמשאַנעס-טרוימען.

ס'איז מיעף אין הערבסט אין פֿון די גערטנער האָט מען שוין אַראָפּגענומען אַלץ, וואָס מ'האָט געקענט. וואָס

עס לייגט אונטער זיבען שלעסער פֿערשלאָסען ביז ס'וועט זײַן צײַט דערוואַרטען, וואָס עס איז שוין לאַנג אויפֿגעגעסען מײַן אויפֿגעגעסען, נים אויפֿגעדאַנגען)...

אויף די שוואַרצע בלאָטיגע בייטען זענען געבליבען — קאַמשאַנעס. פֿיעל, פֿיעל קאַמשאַנעס. אין הערבסט „ווייסט איהר דאָך, איז דאָס וועטער שלעכט, די שטימונג אינטים, מיעף-איינגעשלאָסען, שטעהען זיך די קאַמשאַנעס אונטערן גלײַערנעם הימעל, פֿליען זיך פֿון פֿילאָסאָפֿיע און — טרוימען...

— אייגענטליך, טרוימט איינער, איז פֿאַר אַ קאַמשאַן געבליבען איין זאַך — ווערען אַ דאָקטאָר. האָבען מיר געקענט האַלטען אויף זיך גאַנצע קאָפּ קרוים, וועלען מיר אַ לאַטיינישע גראַמאַטיקע געהיים אויסהאַלטען — אַ וואָס, ס'איז קאַלט, פֿײַלט, די ערד גיט קיין יניקה נים, איז דאַרף מען האָבען געוואַלד און מען דאַרף אַרבײַטען... דער עיקר, וואָס וועניגער בענקען נאָך קעפּל קרוים, וואָס וועניגער קוקען אויפֿן הימעל...

— און איך — טראַכט אַ צווייטער — וועל זײַן אַ יוריסט. די בעסטע זאַך — אַ יוריסט. אין מאַקע — מ'לת הכלל! שטעהט דאָך אמאָ אַנ'עדה קאַמשאַנעס אויף קעלט און רעגען, און ס'איז נימאַ וועד עס זאָל זיך פֿאַר זיי אָנגעדמען!

— יאָ, די בעסטע זאַך איז ביכהאַלטעריע — קלערט איבער אַ דריטער — ערשטענס, איז עס אַ ריינע אַרבײַט, צווייטענס, אַנאַנגענעהמע אַרבײַט! פֿאַראַן אפֿילו ציפֿערן, וואָס זענען וועדער ענגליך צו קאַמשאַנעס: אַנ'איינס, אַ צוויי אַ קאַמשאַן מיט אַ קרוים וואָרצעלע) אין זאָ ווײַטער... און תּוך אַלעס — 80 רובל מאָנאַטליך און מינימום פֿיער טויזענד נדן!

— פֿיש פֿאַרפֿאַד! אַ קאַריערע! — שמייכעלט פֿאַר זיך אַ פֿיערטער — אָט איך וועל נור פֿאָרען מיטען טאַטענס טראַנספּאָרט אין דאַנציג האָב איך ג' אַלפֿים אַ יאָהר! אָהאָ! אַז אַ קאַמשאַן קומט צום שכל איז...

— און איך — ציהט פֿאַר זיך אַ פֿינפֿטער — וועל זײַן אַ...

ער מ'גערוואַלט זאָגען „אַ צאָהן-דאָקטאָר“, האָט עס איהם אָבער אין מיטען וואָרט איבערגעריסען — — — — — —

אין אַכיען, ווייסט איהר, וועלען אַלע צוימען אַפּען און אַ לאָרע חזיר האָט דריסת הרגל אין גאָרטען אַרײַן — כּה הוה. איז אין גאָרטען אַרײַן אַ גרויסער, מגושם'דיגער חזיר און — — — — — —

יבותי: זאָגט קדיש נאָך די קאַמשאַנעס!

איבערגעזעצט און צונעפּאַסט פֿון
נחמן גים-ברעסלויער.

שמועסען.

צו שלום עליכם ס'ס יובילעאום.

I

...צוויי איז [illegible] האָט יעטווידער שרײַבער, — אַני-איינענע און אַ פֿרעמדע. און דער איינענער איז דער שרײַבער אַליין דער גאָט האָט איהם בעשאַפֿען, — פֿאַר זיך און אַליין... דער שליסעל צו איהר צו אָט דער אינטימער אויסגאַבע, איז פֿאַראַן נאָר בײַ איהם, וואָס וויי-סען דעם סוד פֿון פֿרעמדע נשמות. די אַנדער אויסגאַבע, נים דעם שרײַבער'ס, איז דער סוד פֿון יעדען איינציגען בעי-חנדער, יעדער איינציגער שרײַבט זי מיט זײַן אייגענעם כּתב, מיט זײַן אייגענעם „שפּאַר“; דער פֿערפֿאַסער איז אין איהר, אין דער דאָזיגער אויסגאַבע, מעהר נים ווי אַ שותּף, — דער אַנדערער שותּף, דער אַנדערער פֿערפֿאַסער איז דער לעזער. ער נעהמט דעם שרײַבער אַרײַן אין זיך, אַלס שותּף, און ווען ער ליינערט זיך אים בײַ איהם אין דער נשמה, אינווענינ, ערשט דאַן ווערט ער ווידערגעבוירען, איבערגעשאַפֿען אין דעם לעזערס פּירעם און געשטאַלט...

שלום עליכם'ס זענען איך פֿאַראַן צוויי: איינעם האָבען בעשאַפֿען די לעזער, ער געהערט זיי; דער אַנ-דערער געהערט איהם [illegible] ער איז זעהן אַ פּסעוודאָנים, נאָר קיינער ווייס נים זײַן נאָמען... איהם לאָזען נים יודען קאָמוויאַיאַזשאָרען אין כּתם בעל הבּתּים — און האָגאַן באַהע-רענדיג. מיט איהם איז מען שבת נאָך האַלטעס בײַ אַ גוטע-זעלצע טוי נים מבּפר די געסט, זיי פֿרעהליכער צו מאַכען.

דער ווייס צו האָט גאָר דער דאָזיגער „שלום עליכם“ אַזאַ פֿרעהליכען נאָמען, ווי דער, וואָס אין הייזען און בײַ די טיי: ס'איז אַ סבּרה, אַז ער איז גאָר נים אַזוי פֿעי-רעדעוודיג, ווי יענער, און ס'קאָן זײַן ער איז אַ שטילער, אַדער אַ שטילער, אַ פֿערזאָרגטער, מיט פֿערטראַכטע אויגען

III

לעדער און פּראָזע.

I

אַגרוס.

ש. גינער.

II

נאַכט.

III

צווי ליכט.

Деръ Тогъ — Der Tog

№ 6

דער טאג
ערשיינט אויף שבת

ווילנא, ה׳ חשבון תרס״ט — אײנצעלפערקויף 5 קאפ. — 16 אקטאבער 1908

אינהאלט:
1) לייט-ארטיקעל. 2) מיין ענטפער — שלום אש. 3) מאַרצען — א. ליטוואַק. 4) אַ קליינער בריעף — ב. גרלות. 5) קליינער פעליעטאָן. 6) שמועסען — ש. ניגער. 7) ליעדער — ב. לאפין. 8) „ליעבע" — משה הילבורט. 9) ביבליאגראפיע. 10) ליטעראַרישע כראָניק. 11) פעליעטאָן: קליינווארג — טשעכאָו. 12) די וואָך.

[illegible]

פון דער דריטער דומע איז עס נאַאיוו צו ערווארטען.

אין כל זמן אין לאַנד הערשט די איצטיגע נידערטרעכטיגקייט איז נאַאיוו אויף דעם צו האָפען

מיין ענטפער.

פון שלום אש.

I

פאַר וואָס האָב איך פּראָטעסטירט?

אַז איהר וועט רעדען מיט יעדען פון זיי בעזונדער, „צווישען זיך", וועלען זיי אייך זאָגען: רעפאָרמען — יאָ, אָבער נישט יעצט; אי״ה, אַז מיר וועלען האָבען אַן אייגען לאַנד, ווען מיר וועלען זיין אַ נאַציע, ווי אַלע אַנדערע נאַציעס, דענסמאָל, וועלען מיר זיך נעמען צו די אַלע גיטע זאַכען...

און אַנדערע וועלען שרייען: געוואַלד, רירט נישט אָן די פאָרמען פון דעם יעצטיגען יודישקייט, — דאָס איז

[illegible]

עס ווערט אַנגענומען דאָס אַבאָנעמענט
אויף דער וועכענטליכער אונפּאַרטייאישער צייטונג
„דער טאג"
אַבאָנעמענטס-פּרייז:
אויף אַ יאהר 2 ר׳ 60 קאפ׳, אַ האַלב יאהר—1 ר׳ 30 ק׳, דריי מאָנאַטען—65 ק׳. אַ מאָנאַט 25—ק׳, ביז ניי-יאהר—75 ק׳. אײנצעלפערקויף 5 קאפ.
פּרייז פאַר מודעות: אַ קליינע שורה פעטיט אויף די ערשטע זייט 50 ק׳, אויף די לעצטע זייט 20 ק׳.
אַדרעסע: Контора газеты „ДЕРЪ ТОГЪ", Вильно, Завальная д. № 33 кв. 17.
טעלעגראַם-אַדרעסע: ВИЛЬНО, „ДЕРТОГ". WILNO, „DERTOG".

דירעקציע פון ז. א. מאַלינאָווסקאַיאַ
שטאָדט-טעאַטער • רעפּערטואַר • מאַניעזש.
17-טען אָקטאָבער גאַנימיע (פון אידישען לעבען)
19-טען אָקטאָבער וואַר. זשענסקאַיע ליובאָפיטסטוואַ
21-טען אָקטאָבער סנעגוראָטשקאַ
16-טען אָקטאָבער וולאַסט טמי
18-טען אָקטאָבער זשיזן פּאַדשעי
19-טען אָקטאָבער פּיקאָוואַיאַ דאַמאַ

וער עס וויל זיך לערנען
פּראַקטיש און טעאָרעטיש די ענגלישע שפּראַך
זאָל זיך ווענדען
Цвѣтной пер. 7, 9, Звигильская.
גוטער אינטערריכט פאַר מעסיגע פּרייזען

דאָקטאָר א. בערענשטיין
הויט, ווענערישע און אורין-קראַנקהייטען.
ווילנא, זאַוואַלנע גאַס טראָצקעס הויז נומער 33.
נעהמט אויף פון 9 ביז 1 מאָרגענס און פון 4 ביז 7 אָוונד.

דאָקטאָר פ. ראָזענטאַל.
איז איבער געפאָהרען אויף טראָקער גאַס, הויז № 5.
אויערען, נאָז און האַלז-קריינקהייטען
נעהמט אויף פון 10—12 פריה און פון 5—7 אָבענדס.
אַ כימיש-באַקטעריאָלאָגישער קאַבינעט
איז אָפען דעם גאַנצען טאָג.

די דומע עפענט זיך.

דעם 15-טען אָקטאָבער האָט זיך געעפענט די גאָסודאַרסטווענע דומע. ...

די דומע וועט אָנהויבען איהר אַרבייט. איין טאָג אין וואָך וועט זי זיך פאַרנעמען מיט דעם בודזשעט אויף 1909, ...

[illegible]

[illegible]

ליטעראַרישע כראָניק.

פּרץ און אש האָבען אין וואַרשע געהאַלטען פאָרלעזונגען איבער די יודישע שפּראַך אין צוזאַמענהאַנג מיט די בעשלוסען פון טשערנאָוויצער קאָנפערענץ.

✱ אברהם רייזען איז אויף אַ אונבעשטימטער צייט אַבגעפאָהרען פון קראָקוי קיין אַמעריקע. דאָס דריטע און פיערטע העפט „קונסט און לעבען", וואָס ערשיינט אונטער רייזען'ס רעדאַקציע, וועלען אַרויס די טאָג און די איבעריגע, ווען ער וועט צוריקקומען פון אַמעריקע.

✱ אין טשיקאַגאָ (אַמעריקע) האָט אָנגעהויבען אַרויסצוגעהן אַ נייע יודישע צייטונג „די יודישע אַרבייטער-וועלט".

✱ ס'האָט אויפגעהערט אַרויסצוגעהן די ערשטע טעגליכע יודישע צייטונג אין רוסלאַנד — „דער פריינד".

✱ אין די וואַרשעווער צייטונגען זיינען דאָ ידיעות, אַז די זאַמלונג אויפ'ן שלום-עליכם-פאָנד נעהמט אין וואַרשע צו וועהר שלעכט.

[illegible]

— כדי אַראָבצונעמען עס פאַר אַ גאַרדין.
— וואָס איז אַזוינס אַ פּועל ציון?
— אַ מענש, וואָס זינגט „עוד לא אבדה תקותנו" מיט'ן נגון פון מאַרסעליעזע.
— וואו איז דאָס פאַטערלאַנד פון אַ שקלאַף?
— דאָרטען וואו ס'איז פאַראַן אַ שטעקען.
— וואָס איז אמת און יושר?
— ווערטער.

✱ היינטיגע יונגע לייט האָבען אַ גוטען זכרון: ...

[illegible]

יודישע זעלטענהייטען.

אַ יודישער ליטעראַט, וואָס לעבט פון ליטעראַטור...
אַ יודישער רעדאַקטאָר — אַ ליטעראַט...
אַ יונגער יודישער שרייבער, וואָס האָט ניט אָנגעשריבען לפחות איין דראַמע...
אַ יודישער קריטיקער וואָס קריטיקירט אַ ווערק אָהן פניות...

[illegible]

אַ יודישער משכיל, וואָס האָט ניט געשריבען אין זיין לעבען קיין שירים...
אַ יוד, וואָס שרייבט איינער אַליין אויס אַ יודישע צייטונג...
אַ יודישער מחבר זאָל שטאַרבען אָן איינציגע חבורים...

יוסף [illegible]

שאלות ותשובות.
— צו וואָס האָט אַ מענש אַ קאָפּ?
— אויף צו טראָגען אַ היטעל.
— און צו וואָס טראָגט אַ מענש אַ היטעל?

מנחם.

Ред.-изд. С. Геникесъ.

טעאַטער „פאַנטאַזיע"
נאָרגיעווסקי פּראָספּעקט נעבען גאָסודאַרסטווענעם באַנק.
פון מיטוואָך דעם 8-טען אָקטאָבער 9-טע סעריע בילדער.
צווישען אַנדערע אינטערעסאַנטע נייעס:
דער פּרעזידענט פאַליער אין רעוועל,
דער מאַרק אין עגיפּטען
און פיל אַנדערע.
פון 8-אָקטאָבער קומען פאַר די פאָרשטעלונגען אָן אויפהער פון 5 ביז 11 אין אָוונד.

נור איין גלעזעל
אויסגעצייכענטען ווין סען-ראַפאַעל
פערהיט אייך פון ערנסטע מאַגען קראַנקהייטען.
זייער נוצליך אין כאָלערע-צייט.
דער ווין סען-ראַפאַעל פרישט אָן, פערשטאַרקט און האַלט אונטער דעם נאָרמאַלען צושטאַנד פון מאַגען
Compagnie du Vin Saint Raphael, Valence, Drôme.
היט אייך פאַר פעלשונגען

Фабрика японской бамбуковой мебели „Микадо" Вильна, Б. Погулянка 3.
Заказы принимаются оптомъ и въ розницу. Всѣ издѣлія гарантир. прочности.
Допускается разсрочка платежей.
Владѣлецъ фабрики М. Могилевскій.

ДЛЯ ЭКСТЕРНОВЪ!
Книжный магазинъ „ПЕДАГОГЪ"
Равницкаго и Поликовскаго въ Одессѣ,
имѣетъ полный выборъ учебныхъ книгъ для всѣхъ классовъ среднихъ учебныхъ заведеній и для подготовляющихся къ конкурсн. экзам. въ институты.
Для занимающихся безъ помощи учителя переводы всѣхъ необходимыхъ сочиненій по латинскому, французскому и нѣмецкому яз. (подстрочники) со словами и всѣми нужными объясненіями, рѣшенія задачъ по ариеметикѣ, алгебрѣ, геометріи и тригонометріи ко всѣмъ употребительнымъ задачникамъ, конспекты ко всѣмъ предметамъ гимназическаго курса.
Темники: курсовые (за V, VI, VII и VIII кл.), отвлеченные (пословицы, «значенія» и т. п.). Стилистическія задачи и пр.
Программы и правила: мужскихъ и женскихъ гимназій, реальныхъ, коммерческихъ и городскихъ училищъ, экзаменовъ на вольноопредѣляющихся I и II разряда, на званіе аптекарскаго ученика, городского, домашняго, начальнаго, и народнаго учителя.
Атласы и карты: географическіе и историческіе. Контуры. Глобусы.
Большая часть вышеозначенныхъ книгъ имѣется и подержанными.
Подержанныя книги высылаются въ хорошемъ видѣ въ новыхъ переплетахъ последнихъ изданій съ уступкой 20—40 % съ номин. цѣн.
Всякаго рода справки по выбору книгъ и т. п. выдаются безплатно.
Всѣ выписанныя книги магазинъ по миновеніи надобности принимаетъ обратно и возвращаетъ половину уплаченныхъ денегъ.
При выпискѣ книгъ на сумму не менѣе трехъ рублей пересылка на счетъ магазина.
Заказы безъ задатка не исполняются.
При каждомъ запросѣ—марку для отвѣта.

Электро-типографія Б. А. Клецкина. Вильна, Завальная, 33, Телефонъ № 683.

...ער געווען צו הערען שמעפֿ־ווערטער פֿון אַ גוי, אײדער פֿון זײן אײגענעם. אונזער פּרעסע האָט קײן קאָליר נישט געהאַט. מען האָט נישט געוואוסט וואָס זי איז — פֿאַר דער פֿאָרשריטליכער וועלט — רעאַקציאָנער, און פֿאַר אונז — [illegible] צײט. פֿאַר צוויי יאָהר — רויטליך קאָליערט, יעצט — אַנדערש. דאָס „מאַמע־בלעטעל“ האָט בעשאַפֿען יודישע צײטונגס־לעזער, און נישט די צײטונגען האָבען ערצױגען אַ פּובליקום, נור דאָס פּובליקום האָט ערצױגען צײטונגען, און אונזער פּרעסע איז געוואָרען דאָס, וואָס די גאַס האָט פֿערלאַנגט פֿון איהר — נאָכגעגעבען.

שוואַרץ איז נישט שרעקליך, שוואַרץ איז פֿאַנאַטיש אָבער נישט פֿײנטליך. אונזערע צײטונגען זענען אָבער אוּנערליך, און איהר שפּיצע שטעהן מענשען אָהן קולטור, אָהן בילדונג, אָהן אינטעליגענץ, וואָס צום ערגסטען אָהן ערהליכקײט.

אַלײן עסען זײ טרפֿות, און שרײען אױף מאכלי־טרפֿות. אַלײן רױכערן זײ פּאַפּיראָסען אום שבת און שרײען אױף חלול שבת. אַלײן עסען זײ אום יום־כּפּור און שרײען אױף די וואָס פֿאַסטען נישט אום יום־כּפּור. אַלײן קומען זײ צו געהן צו מיר און זאָגען אין דער שטיל: „מיט דער גאַנצער נשמה שרײב איך מיך אונטער אױף אײער בריעף“, און אין דער עפֿענטליכקײט בעוואַרפֿען זײ מיך מיט בלאָטע.

נור דאָ זעה איך דעם „רעדאַקטאָר“ פֿאַר מיר, ווי ער שטרעקט אױס די הענד צו מיר, און בעט זיך: געוואַלד, איך האָב דאָך אַ ווײב, נעמט מיר נישט אַוועק דעם ביסען פֿון מױל — דערמאָנט נישט מײן נאָמען!

האָט נישט קײן מורא „רעדאַקטאָר“, איך וועל נישט דערמאָנען אײער נאָמען, (ווײבע מען וועט דאַרפֿען) צופֿיעל כּבֿוד פֿאַר אײך, און אַזאַ מלחמה אײך מיט צו ציהען.

זײ זענען ווי הינדטען וואָס בלאָזען צווישען זומער און ווינטער. דאָס זענען [illegible] איבער די [illegible].

און זײ וועלען דאָך מיט זײער אָרט פֿערלאָזען. אונזערע רעאַקציאָנערען זענען דאָך אײגענטליך מענשען מיט אַ אײגענאַרטיגע קולטור. אונזער פֿרומער קלאַס זענען דאָך מענשען וואָס בעזיצען אַ געוויסע אינטעליגענץ: סטיל, שײנקײט, — און וועלען באַלד פֿערשטעהן, אַז נישט די זענען די מענשען, וואָס דאַרפֿען שטעהן אין זײער שפּיצע. די יודישע פֿרומע קלאַס אונזערע האָט אַנדערע מענשען אױפֿצוווײזען, פֿיעל שענערע אינטעליגענטערע און וואָס צום [illegible] מעהר ערליכע פֿאַר זײ.

און מיט אַזעלכע מענשען וועט מען דאָך צום ווײניגסטען אַ ערליך־געריכט קענען האָבען, ווען מען וועט איהם אַ הענטשקע אין פּנים וואַרפֿען, וועט ער זיך דאָך בעלײדיגען. די „הײנטיגע“ קען מען אין פּנים אַפֿילו נישט שפּײען. „ער וועט זאָגען, אַז עס רעגענט“.

און אַזױ ווי דאָס „מאַמע־בלעטעל“ האָט בעשאַפֿען אַ פּובליקום פֿאַרן „אונזער לעבען“ און „הײנט“, אַזױ בעשאַפֿען די אַ פּובליקום פֿאַר בעסערע פֿון זײ.

דײערע טעג זענען געצײלטע.

לאָמיר הײנט פֿרעסען, לאָמיר הײנט טרינקען, וואָרום מאָרגען וועלען מיר שטאַרבען.

— און מײנע חברים, וואָס זענען אַרױס געגען [illegible] געגען איבער מײן שרײבעריש, אױף דער וואַגע, קוקט אַראָב צו מיר [illegible] „השקפֿתי“ מיט איהר [illegible] — צו שען איז מײן שרײב־[illegible], אַז איך האָב אין איהם זײערע נעמען [illegible].

שלום אש.

נאָטיצען.

נישט לאַנג זאָגט צו מיר מײנער אַ בעקאַנטער יוד פֿון אונזערע מעהר די אױף האַלב אַסימילירטע „אַלוועלטליכע“ אינטעליגענטען:

— איהר קלאָגט זיך אַלץ, וואָס מיר גיבען אונזערע קינדער קײן יודישע ערציהונג נישט, הײסט זײ אַב, די זאָלען אַ יודיש וואָרט נישט הערען אַז אַז. וו. איהר פֿערגעסט, אַז איך און נישט וועניג פֿון מײנע חברים לאָזען לערנען אונזערע קינדער העברעאיש. צו מיר אין הױז קומט אַ העברעאישער לעהרער פֿינף מאָל אַ וואָך און לערנט דוקא עברית בעברית. שטעלט אײך פֿאָר, אַז פֿאַריגע וואָך געהט צו מיר פֿאַרן שלאָף אַרײן מײן מאַניושקאַ (ערשט 9 יאָהר געוואָרען) און אַנשטאַט „אַ גוטע נאַכט!“, ווי געוועהנליך, זאָגט זי מיר מיט אַ קניקסען: „היה שלום אבי היקר!“ און מיט דער רעכטער נגינה, און נישט ווי מען רעדט די ווערטער בײ אונז, נור לױט דעם אױסשפּראַך פֿון די ספֿרדים, ווי די יודישע קאָלאָניסטען רעדען עס יעצט דאָרט אין ארץ־ישראל.

הײסט דאָס נישט יודיש ערציהען?

און נאָך אײנער זאָגט מיר:

— נישט לאַנג זײט איהר אַנגעפֿאַלען אױף אַ מודעה וועגען אַ יודישען קינדערגאַרטען, וואו מען זאָגט צו געשפּרעכען אין רוסיש, דײטש און פֿראַנצױזיש, נור נישט אין יודיש. ווען איהר וואָלט זיך מטריח געווען לײענען די מודעה ביז'ן סוף, וואָלט איהר זעהן, אַז אין דעם זעלביגען קינדערגאַרטען וועט מען צולערנען די קינדער לײענען העברעאיש. איז דאָס פֿאַר אײך קנאַפּ?

איך ווײס פֿון העברעאישע לעהרער, וועלכע האָבען שטענדען אין האַלב און אַפֿילו אין גאַנץ אַסימילירטע הײזער. איך האָב געלײענט די מודעה, וועגען דעם קינדערגאַרטען ביז'ן סוף און איך ווײס, אַז דאָרטען לערנט מען די קינדער לײענען העברעאיש, אָך דאָך איז עס פֿאַר מיר קנאַפּ, נאָך מעהר ווי קנאַפּ אַפֿילו; און דאָך גלױב איך, אַז קײן יודישע ערציהונג איז עס נישט.

ווען די יודישקײט וואָלט בײ מיר נור אין אמונה געווען, ווי בײ די משה־רבינס פֿאַליאַקען למשל, דאַן וואָלט לערנען די קינדער העברעאיש בײ מיר הײסען געבען זײ אַ יודישע ערציהונג. זענען מיר אָבער אַ לעבעדיגע נאַציאָן, און דאָס זענען מיר אָהן אַ שום ספֿק, דאַן קאָן איך נישט פֿערשטעהן, ווי קאָן מען אָנרופֿען יודישע אַזאַ ערציהונג, בײ וועלכע די קינדער קאָנען נישט די שפּראַך, אױף וועלכער און נור אױף וועלכער מען קאָן זיך מיט דער גרעסטער מעהרהײט פֿון דער יודישער נאַציאָן צוזאַמענרעדען.

נישט לאַנג האָט ה' פֿרומקין אין'ם „פֿרײנד“, אײן מאָל פֿאַר אַלע מאָל אָנגעפּסק'נט, אַז דער יוד, וואָס קאָן קײן העברעאיש נישט, איז נור אַ האַלבער יוד. נישט דאָ איז דער אָרט מיט ה' פֿרומקין צו פּאָלעמיזירען. נור אַ פֿאַקט איז, אַז מיט זײן פּסק מאַכט ער 90 פּראָצענט יודען נור פֿאַר האַלבע יודען. און וועט אײער קינד אַפֿילו קאָנען גוט העברעאיש, קױם קאָן ער קײן יודיש נישט, וועט ער פֿאַר די 90 פּראָצענט האַלבע יודען אַפֿילו קײן האַלבער יוד אױך נישט זײן. מען זאָגט, אַז אױף העברעאיש קאָן מען זיך צונױפֿרעדען מיט יודען פֿון אַלע לענדער, פֿון תּימן און מדי אַפֿילו; מען פֿערגעסט אָבער אונטערשטרײכען, אַז נישט מיט אַלע יודען, נור מיט אײנצעלנע, מיט יחידי סגולה. און וועט אײער קינד אַפֿילו גוט קאָנען העברעאיש, קױם קאָן ער קײן יודיש נישט, וועט ער זיך אַפֿשר קאָנען צונױפֿרעדען מיט אײן יוד פֿון הונדערט אין תּימן און מדי, מיט אײן יוד פֿון טױזענד אין פֿראַנקרײך און האָללאַנד. ער וועט זיך אָבער נישט קאָנען צונױפֿרעדען מיט 90 יודען פֿון הונדערט דאָ אױף אָרט אין יודישען תּחום, אין גאַליציען, רומעניען, און די פֿעראײניגטע שטאַאַטען פֿון אַמעריקאַ. הײסט דאָס אַ יודישע ערציהונג?

נאָכמעהר. אין דער שפּראַך דריקט זיך אױס די אײגענאַרטיגקײט פֿון דער פּסיכאָלאָגיע. נישט אײבער אײן בעגריף אין צוויי שפּראַכען, וועט זיך בעקומען נישט אין גאַנצען אײנער און דער זעלביגער בעגריף. אין אײן וואָרט וועט עפּעס פֿעהלען, אין אַנדערן וועט זײן עפּעס איבעריגעס. די ווערטער וועלען, ווי מען זאָגט, אײנע די אַנדערע נישט דעקען. דאָס איז דערפֿאַר, וואָס די נאַציאָנען וועלכע רעדען אױף די בײדע שפּראַכען דענקען אײגענס און דאָס זעלבע בעגריף נישט אױף אײגענס און דאָס זעלבע אופֿן. יעדע נאַציאָן דענקט איהם אײגענאַרטיג, גיט איהם צו אַ בעזונדערע שאַטירונג. און אָט די אײגענאַרטיגקײט, אָט די בעזונדערע שאַטירונג דריקט זיך אױס אין'ם וואָרט. דעריבער איז אַזױ שווער איבערזעצען פֿון אײן שפּראַך אױף די צווײטע, דעריבער גיט די בעסטע איבערזעצונג נור אַ בלײכע, נישט גאָר קײן ריכטיגע קאָפּיע פֿון'ם אָריגינאַל. די אײגענאַרטיגקײט פֿון דער איצטיגער יודישער פּסיכאָלאָגיע דריקט זיך אױס אין יודישע ווערטער און נישט אין העברעאישע. און ווער עס לײענט אַ ערצעהלונג פֿון'ם יודישען לעבען אין העברעאיש, לײענט ער, קאָן מען זאָגען, נור אַ איבערזעצונג, נישט קײן אָריגינאַל. פֿערשטעהן גוט די גאַנצע אײגענאַרטיגקײט פֿון דער יודישער פּסיכאָלאָגיע פֿערשטעהט נור דער, ווער עס רעדט און טראַכט אין דער שפּראַך, אין וועלכע עס רעדט און טראַכט די גרעסטע מעהרהײט פֿון'ם יודישען פֿאָלק.

נאָכמעהר. נישט קענענדיג קײן יודיש, וועט אײער קינד אַפֿילו די הײנטיגע העברעאיש נישט פֿערשטעהן: ווײל נישט קוקענדיג אױף גאָר די כאַלדײאישע און אַראַבישע ווערטער, וואָס

אַ טײל פֿון זײ האָבען אָבער צופֿיעל ענערגיע אין זיך געהאַט, אַז זײ זאָלען קענען זיצען רוהיג און וואַרטען ביז משיח וועט קומען — האָבען זײ זיך בעשאַפֿען אַ „געגענוואַרטס“־פּראָגראַם, און דיזער פּראָגראַם אַרײנגענומען אױך די בעשיצונג פֿון געוויסע פֿאָרמען פֿון דער יודישער רעליגיע, אונטער דער פֿאָהן „מיר וואַכען איבער די „נאַציאָנאַלע“ גיטער“.

עס הײסט נור דערווײליגע „נאַציאָנאַלע“ גיטער, ביז מיר וועלען האָבען אַנדערע נאַציאָנאַלע גיטער: אַ לאַנד, אַ שפּראַך א. אַז. וו. ווײל די ערהאַלטען יודען בײם יודישקײט.

דאָס זעלבע אײגענטליך זאָגען אױך די אַסימילאַטאָרען: יודען זענען נאָך נישט קײן גאַנצע מענשען, מענשען וועלען זײ ערשט דענסטמאָל ווערען, ווען זײ וועלען פֿאַלאָקען ווערען אין פּױלישער שפּראַך. אָבער ביז דענסטמאָל, הײסען מיר די פֿאָרמען פֿון דער יודישער רעליגיע, דאָס האַלט דאָך אױף די „האַלאָטאַ“ (המון).

דעריבער, ווען מײן בריעף וואָלט אַבימאָל אױסגעדרוקט געווען אין „השלח“ אױף העברעאיש, און קײנער וואָלט נישט געווען געלעזען — ניר צווישען אונז וואָלט עס געווען, אָדער אין אַ „קולטורעלער“ שפּראַך אין דער „איווראָפּײמאַ“ — איז עפּעס אַנדערש, וואָלטען זײ מיר מוחל געווען מײן אפּיקורסות, — אָבער אין יודישען, אין אַ מעגליכער צײטונג פֿאַר דער גאַנצער וועלט, וואָו עס וויל קען עס לעזען, פֿאַר די פּראָסטע „געמײנע“ מענשען — אַ שאַנד דאָס איז!

צו זײ לאָזט מען זיך אַמאָל אַראָב פֿון דער הױך, מיט אַ ביטלע, וואו מען קלערט זײ אױף וועגען דער הײליגקײט פֿון העברעאיש, אָדער וועגען דער נויטיגקײט צו לערנען די „לאַנדעס־שפּראַך“.

און מיר זאָגען אַז אַ פֿערדעטשער איז יענער, וועלכער לײגט אַב מײן מענשליכקײט, מײנע מענשליכע בעדערפֿענישען פֿון הײנט אין זײן מאַקסימאַל־פּראָגראַם, — דער וואָס [illegible] מיך נישט אָטהעמען, שען לעבען, גוט און פֿרום זײן, ביז אַז איך וועל ערשט דאָס און דאָס האָבען.

דעריבער זאָגען מיר, אַז אַ פֿערדעטשער איז יענער, וועלכער לאָזט איבער דאָס פֿאָלק אין אַזעלכע הענד ווי די „הײנטיגע“ און „אונזער לעבענס“ און אַלײן געהט ער אַוועק, און [illegible] דאָס פֿאָלק וועט נישט העברעאיש לערנען, [illegible]: איך וויל זיך פֿריהער נישט אַרײנמישען [illegible] זיך אױסלערנען רעדען.

וואָס זענען מיר? — אַ פֿאָלק אָדער אַ מאַטעריאַל אױף אַ פֿאָלק, אַ דור המדבר וואָס מיר מוזען ערשט אױסשטאַרבען, ווײל מיר זענען נאָך נישט ראוי דערצו?

דאָס זאָגט איהר.

אָבער מיר זאָגען:

נישט מיר וועלען ערשט זײן אַ פֿאָלק, נור מיר זענען שױן אַ פֿאָלק, נישט מיר וועלען ערשט זײן מענשען, נור מיר זענען שױן מענשען, נישט מיר וועלען ערשט האָבען אַ שפּראַך, נור מיר האָבען שױן אַ שפּראַך.

און מיר זאָגען:

אַז אַ פֿאָלק קען מען נישט אײנשליסען אין קײן קאַסטעלע — און ערשט דענסטמאָל עס אױפֿשליסען, ווען מען וועט דאָס נײטיגען פֿלײן האָבען דערפֿאַר. פֿון אַ פֿאָלק קען ווערען אַ פֿאָלק.

קולטורעל ענטוויקעלט דאָס פֿאָלק, לאָזט איהם פֿרײ עטמען, פֿיהרט איהם אין פֿעלדער, פֿיהרט איהם אין וועלדער, ווײזט איהם גאָטס הימעל און ערד, לאָזט איהם רײנע לופֿט אָטהמען, האַלט פֿון איהם נישט פֿרעמד דאָס, וואָס איז שײן און גוט — מענשען ערציהט!

ערציהט פֿרײע געזונדטע מענשען!

מענשען ווען איהר וועט האָבען — וועט איהר אַלעס האָבען.

נישט אַ לאַנד ערזאָבערט מענשען, נור מענשען ערזאָבערען אַ לאַנד.

און דענסטמאָל, ווען יודען וועלען מענשען זײן, און וועלען דאַרפֿען אַ לאַנד — דענסטמאָל וועלען זײ דאָס לאַנד האָבען.

נישט יודען האָבען פֿערקױפֿט ארץ־ישראל, — וואָס איהר ווילט עס אױסקױפֿען. מײנט נישט, אַז מיט געלד קען מען אַ לאַנד קױפֿען, — ערד — יאָ, אָבער קײן מענשען נישט, אָבער קײן פֿאָלק נישט... ווי פֿרײע געזונדטע גבורים האָבען זײ עס פֿערלוירען, און ווי פֿרײע געזונדטע גבורים קענען זײ עס צוריקגעווינען.

שען און יודיש מאַכט דאָס יודישע לעבען, — שױן יעצט, דאָ אױפֿ'ן אָרט: מענשען ווערט פֿרײע, שענע און שטאַרקע.

נײן, נישט דעם האַלב געשמדטען יוד, וועלכער האַלט שױן נאָהענט צו זײן ציעל, וועלען מיר צולאָזען צו פֿערבעסערען דאָס יודישע לעבען, — נור מיר, מיר וואָס לעבען און וועבען אין יודישען לעבען, וואָס זיצען אין זײן [illegible] מיטען.

פֿון אונז וועט עס אַרױסגעהן, און אונז וועלען מיר זיך עס אױסריכטען, פֿאַר אונזערט וועגען.

און נישט אַ קול פֿון אַ אָבגעשטאָרבענעם יוד, נישט קײן ערב־שמד קול איז געווען מײן פּראָטעסט, נור אַ קול פֿון דעם געזונדסטען אָדער פֿון יודישען פֿאָלק, וואָס עס האָט זיך אױסגעהײלט און איז שטאַרק געוואָרען.

און איז דאָס יודישע פֿאָלק נאָך נישט רײף אַבצושאַפֿען דעם ווילדען דין פֿון מילה, איז עס שױן אָבער רײף צו טאָלעראַנץ, צו טאָלערירען דעם וואָס לאָזט נישט מל זײן.

און דאָס האָב איך פֿערלאַנגט אין מײן בריעף — טאָלעראַנץ.

יאָ, דאָס יודישע פֿאָלק איז שױן רײף צו טאָלעראַנץ, נור איהר זענט נאָך נישט רײף.

II

פֿאַר וואָס בין איך אַרױסגעטראָטען

פֿאַר דער פּױלישער געזעלשאַפֿט?

און זענען דאָס נישט געווען מענשען וואָס האָבען אױסגענאַרט די „אַפּיניע“*) פֿון פּױלישען פֿאָלקס — די [illegible] אַסימילאַטאָרען? — צו זענען דאָס נישט געווען [illegible] וועלכע שפּילענדיג אין דער פּױלישער געזעלשאַפֿט די ראָלע פֿון פֿאָרשריטליכע, האָבען בײ אונז געהאָלפֿען פֿערשפּרײטען פֿינסטערקײט און אונוויסענהײט, קאָמפּראָמיסען געמאַכט מיט דער פֿאַנאַטישער מאַכט: נאַ דיר די חדרים, [illegible], און דו גיב מיר די ממשלה אױף יודען. צו זענען דאָס נישט קײן מענשען, וואָס נישט די יודישע מעהרהײט האָט זײ וואָרט אַרײנגעשיקט, אַז זײ זאָלען פֿיהרען אונזערע ענינים, נור טאַקע די „אַפּיניע“ פֿון דער פּױלישער געזעלשאַפֿט, וועלכע שפּיעלט נאָך לײדער בײ די אַסימילאַטאָרישע יודען אַזאַ וויכטיגע ראָלע, אַז דאָס וואָס דער „קוריער וואַרשאַווסקי“ וועט זאָגען, איז בײ די טױזענד מאָל מעהר הײליג, ווי וואָס דאָס גאַנצע יודישע פֿאָלק זאָגט? און צו זענען דאָס נישט קײן מענשען וואָס האָבען אונז געשטערט, און שטערען אונז אױף יעדען שריט און טריט, און רופֿען אונז: רעאַקציאָנערען, פֿאַנאַטיקער, פֿינסטערע מענשען, און פֿערשרײען אַזאַ מײנונג וועגען אונז בײ אַנדערע? — צו האָט מען נישט געדאַרפֿט אָט די מענשען די מאַסקעס פֿון די פּנים'ער אַראָברײסען, און ווײזען זײ פֿאַר די „אַפּיניע“ פֿון דער פּױלישער געזעלשאַפֿט. (און וועלכע עס געהט זײ אַזױ. וואָרום פֿאַר דער יודישער אַפּיניע האָבען זײ קײן חרפּה און קײן מורא נישט, זײ אינטערעסירען זיך נישט מיט איהר, און לאָזען אַפֿילו זײ אין די [illegible], און וואָס זײ זענען בײ אונז אױף דער גרױשבאַוסקע גאַס), אַז נישט מיר, נור זײ זענען די רעאַקציאָנערען, אַז נישט מיר זענען פֿינסטערנים־פֿערשפּרײטער, פֿאַנאַטיקער, — נור זײ, צו וועלכע איהר האָט אַזױ פֿיעל צוטרױען? און האָבען וואָל עס אײנער פֿון אונז, פֿון אונזער מיט אַרױס?

* * *

און די פּרעסע אונזערע?

איך האָב שטענדיג געהאַט, אַז אונזער פּרעסע זאָל גלײך זײן ווי דאָס לעבען. ווער האָט זיך בענוצט מיט יודישע צײטונגען — מיר אינטעליגענטען, פֿאָרשריטליכע, וואָס זענען געווען די רעאַקציאָנערען, וואָס שפּיעלען אין יעדע פּרעסע אַזאַ גרױסע ראָלע? אונזערע רעאַקציאָנערען האָבען דײער נשמה, נישט געפֿונען אין דער יודישער צײטונג, — זײ האָבען זיך געפֿונען בעלײדיגט בײ אונז אױף שריט און טריט. דערפֿאַר האָט דער פֿרומער יוד ליעבער געלײענט אַ פּױלישע צײטונג, אַ רוסישע צײטונג, אײדער אַ יודישע, — איהם אין גלײ-

*) געזעלשאַפֿטליכע מײנונג.

אַנטאָן טשעכאָוו.

קלײנוואַרג

[illegible] טאַטע און די מאַמע און די טאַנטע נאַדיע זענען נישטאָ, זײ זענען אַוועקגעפֿאָהרען אױף אַ קרעסטינעס*) צו יענעם אַלטען אָפֿיציר, וועלכער פֿאָהרט אױף דעם קלײנעם שוואַרצען פֿערד. גרישאַ, אַניאַ, אַליאָשאַ, סאָניאַ און דער קעכינס אַנדריי וואַרטען אױף זײ, זיצען אין עסצימער אַרום טיש און שפּילען אין לאָטאָ. אין אמת'ן גערעדט, איז זײ שױן צײט שלאָפֿען. נאָר ווי קען מען דאָס אײנשלאָפֿען, אײדער מ'דערוויסט זיך פֿון דער מאַמען, וואָס פֿאַר אַ קינדעלע דאָרט איז געווען בײם אָפֿיציר, און וואָס פֿאַר אַ געריכטען מען האָט געגעבען צום טיש? אױפֿ'ן טיש, בעלױכטען פֿון הענגלאָמפּ, שווינדעלט אין די אױגען פֿון ציפֿער, שאָלעכץ פֿון ניס, פּאַפּירלעך און שטיקלעך גלאָז. נעבען יעדען פֿון די שפּילער ליגען צוויי קאַרטעלעך און צו אײן קופּקעלע גלעזעלעך, אױף די ציפֿער צו פֿערדעקען. אין מיטען טיש שטעהט אַ ווײס טעצעלע מיט פֿינף קאָפּיקענע מטבעות. נעבען טעצעלע ליגט אַ שטיקעל נישט דערעסענעם עפּעל, אַ שער און אַ טעלער, אין וועלכע מ'האָט געהײסען וואַרפֿען די שאָלעכץ פֿון די ניס. שפּילען שפּילען די קינדער אין געלט. אַ קאָן אַ קאָפּיקע. אַ תּנאי אױסגערעדט: ווער עס דרעהט — איז אַרױס פֿון קאָן. אין עס־צימער איז קײנער נישטאָ אױסער די שפּילער. די ניאַניע אַגאַפֿיאַ איוואַנאָוונאַ זיצט אונטען אין קיך און לערנט די קעכין צושנײדען; דער עלטערער ברודער וואַסיאַ, אַ שילער פֿון 5־טען קלאַס ליגט און [illegible] אױפֿ'ן סאָפֿע און לאַנגווײלט זיך.

מען שפּילט מיט היץ. מעהר פֿאַר אַלעמען איז ציקאַווע גרישאַ. דאָס איז אַ קלײן נײַניאָהריגס יונגעל מיט אַ גאָל געשאָרענעם קאָפּ, מיט פֿולע באַקען און פֿעטע, ווי בײ אַ נעגער, ליפּען. ער איז שױן אָנגעקומען אין קלאַס, רעכענט ער זיך דעריבער פֿאַר דעם גרעסטען און קליגסטען. שפּילען שפּילט ער הויפּטזאַכליך נאָר צוליב געלט; וואָלטען קײן קאָפּיקעס נישט געווען אין טעצעלע, וואָלט ער שױן לאַנג געשלאָפֿען. זײנע קאַרע אײגלעך לױפֿען אונרוהיג און אײפֿריג איבער די קאַרטען פֿון זײנע פּאַרטנערן. מורא, [illegible] ער וועט נישט געווינען, הנאה, און פֿינאַנציעלע קאָמבינאַציעס, וועלכע פֿילען אָן זײן געשאָרענעם קאָפּ, לאָזען איהם נישט זיצען רוהיג, אַרײנטהאָן זיך. ער דרעהט זיך ווי ער זיצט אױף נאָדלען. ווען ער געווינט, כאַפּט ער גײציג דאָס געלד פֿון טעצעל און בעהאַלט עס גלײך אין קעשענע. זײן שוועסטער אַניאַ, אַ מײדעלע פֿון אַ יאָהר אַכט, מיט אַ שפּיציגער מאָרדע און קלוגע בלישטשענדיגע אױגען האָט אױך מורא, עמיצער אַנדערש זאָל נישט אױסשפּילען. זי ווערט רױט און בלאַס און גיט אַכטונג אױף די שפּילער. די קאָפּיקעס אינטערעסירען זי נישט. מזל אין שפּיל איז פֿאַר איהר אַ פֿראַגע פֿון האָנאָר. די צווײטע שוועסטער סאָניאַ, אַ מײדעל פֿון זעקס יאָהר מיט אַ געקרײזעלטע קעפּיל און מיט אַזאַ פֿאַרב אין געזיכט, ווי עס טרעפֿט נאָר בײ זעהר געזונטע קינדער, בײ טײערע ליאַלקעס, [illegible] פּראָצעס פֿון שפּילען. איהר געזיכט שײנט פֿון נחת. ווער עס זאָל נישט אױסשפּילען, קוועלט זי אַלץ און פּאַטשט צו מיט די הענטלעך. אַליאָשאַ, אַ פּולער, אַ קײלעכדיגער קירבעס, בלאָזט זיך, סאָפּעט און גלאָצט די אױגען אױף די קאַרטען. בײ איהם איז נישטאָ נישט קײן גײציגקײט, נישט קײן האָנער. מ'טרײבט פֿון טיש נישט, מ'הײסט נישט שלאָפֿען געהן — איז שױן גוט. פֿון אױסזעהן איז ער [illegible] און נאָר אין עצם אַ רעכטע [illegible]. געזעצט האָט ער זיך נישט אַזױ צוליב די לאָטאָ, ווי צוליב די סכסוכים, וועלכע זענען אומפֿערמײדליך בײם שפּילען. ס'איז איהם שרעקליך אָנגענעהם, ווען אײנער דעם אַנדערן הרגעט אָן, אָדער זידעלט אױס. ער וואָלט שױן לאַנג געווען נױטיג ערגעץ וואוהין אױסצוגעהן, נאָר ער טרעט פֿון טיש אַרגע נישט אָב, ער האָט מורא, מ'זאָל בײ איהם דערווײל נישט אַוועקגנבֿ'ענען די גלעזלעך, און די קאָפּיקעס. אַזױ ווי ער פֿון אַריטמעטיק ווײס נאָר די אײנציגע און די צאָהלען וועלכע ענדיגען זיך אױף אַ נול, פֿערדעקט דעריבער איהם אַניאַ די ציפֿערן אױף זײנע קאַרטען. דער פֿינפֿטער פּאַרטנער, אַנדריי דער קעכינס, אַ שוואַרצער קראַנקליכער יונגעל אין אַ ציצענעם העמדעל און מיט אַ [illegible] שענעם צלמעל אױפֿ'ן ברוסט, שטעהט אומבעוועגליך און קוקט פֿערחלומט אױף די ציפֿער. צו געווינען און צו פֿערשפּילען [illegible] גאַנצען פֿערזונקען אין די אַריטמעטיק פֿון שפּיל, און איהר [illegible] וועלט, און ווי צומישען זײ זיך דאָס נישט!

ס'רופֿען אױס די נומערן אַלע כּסדר, אױסער סאָניע'ן און אַליאָשע'ן. צוליב די אײנאַרטיגקײט פֿון די נומערן, האָט דער פּראַקטיק אױסגעאַרבײט אַ פֿולע טערמינען און לעכערליכע צונעמענישען; זיבען, למשל, הײסט בײ די שפּילער אַ קאָטשערע, עלף — שטעקעלעך, פֿיער און פֿערציג — פֿאַרפֿאַרענע פֿאַרפֿירקעס, ניינציג — אַ זײדעלע, און אַז. וו. דאָס שפּיל געהט לעבעדיג.

— דרײסיג צוויי! — שרײט גרישאַ, שלעפּענדיג פֿון דעם [illegible] די געלינקע העלצלעך. — זיבענצעהן! אַ קאָטשערע! צוואַנציג אַכט — שלאָף בײ נאַכט!

אַניאַ זעהט, אַז אַנדריי האָט דורכגעלאָזען 28. אַנדערש מאָל וואָלט זי איהם געזאָגט, איצט אָבער ווען אױפֿ'ן טעצעלע ליגט צוזאַמען מיט דער קאָפּיקע אױך איהר האָנער, טוט עס איהר הנאה.

— צוואַנציג דרײ! — רופֿט גרישאַ ווײטער אױס, — פֿאַרפֿאַרענע פֿאַרפֿירקעס! נײן!

— אַ פּרײס, אַ פּרײס! גיט סאָניאַ אַ געשרײ, ווײזענדיג אױף אַ פּרײס, וועלכער לױפֿט איבער טיש — אײ!

— משעפּע איהם נישט, — זאָגט גרישאַ מיט אַ באַס, — טאָמער האָט ער קינדער...

סאָניאַ בעגלײט דעם פּרײס מיט די אױגען און טראַכט וועגען זײנע קינדער: ס'אַראַ קלײנינקע פּרײסעלעך טאָמער זײן ז...!

— פֿערציג דרײ! אײנס! — רופֿט ווײטער גרישע אױס און לײדט פֿון דעם געדאַנק, וואָס אַניע האָט שױן צוויי שורות צו פֿיער. — זעקס!

— געווינענדיגט! בײ מיר געווינענדיגט! — שרײט סאָניע, פֿערגלאָצט קאָקעטיש די אױגען און לאַכט.

בײ די פּאַרטנערן ציהען זיך אױס די פּנימ'ער.

— איבערקוקען! — זאָגט גרישע און קוקט מיט שנאה אױף סאָניע'ן.

אַלס גרױסער און קליגסטער האָט זיך גרישע גענומען די גרעסטע דעה. וואָס ער וויל, דאָס טוען אַלע. לאַנג און גענױ קוקט מען איבער סאָניע'ס קאַרטען און צום גרעסטען בעדױערן פֿון איהרע פּאַרטנערן שטעלט זיך אַרױס, אַז זי האָט נישט געפֿאַלשעוועט. הײבט זיך אָן אַ נײער קאָן.

— וואָס איך האָב נעכטען געזעהן! — זאָגט אַניאַ, ווי פֿאַר זיך. — פֿיליפּ פֿיליפּיטש האָט עפּעס אױסגעקעהרט די ברעמען, און בײ איהם זענען געוואָרען ווילדע שרעקליכע אױגען, ווי בײ אַ שד.

— איך האָב אױך געזעהן, — זאָגט גרישאַ. — אַלט! און בײ אונז איז פֿאַראַן אַ שילער, קען ער מאַכען מיט די אױערן. צוואַנציג זיבען!

אַנדריי הײבט אױף די אױגען אױף גרישען, טראַכט אַביסעל און זאָגט:

— איך קען אױך מאַכען מיט די אױערן.

— נו, בעווײז!

אַנדריי בעוועגט די אױגען, די ליפּען, די פֿינגער, און איהם דוכט זיך אַז זײנע אױערן בעוועגען זיך. אַלע לאַכען.

— נישט קײן גוטער מענש איז ער, דער פֿיליפּ פֿיליפּיטש, — זיפֿצט סאָניאַ. — נעכטען געהט ער אַרײן צו אונז אין קינדער־צימער, און איך שטעה אין אײן העמד... ס'איז מיר געוואָרען אַזױ מיאוס!

— געווינענדיגט! גיט גרישע פּלוצלונג אַ געשרײ, און כאַפּט דאָס געלד פֿון טעצעל. — בײ מיר געווינענדיגט. קוקט איבער אױב איהר ווילט.

אַנדריי דער קעכינס הײבט אױף די אױגען און ווערט בלאַס.

— קען איך שױן מעהר נישט שפּיעלען, — שעפּצעט ער שטיל.

— פֿאַר וואָס?

— ווײל... ווײל איך האָב מעהר קײן געלד נישט.

— אָהן געלד שפּילט מען נישט, — זאָגט גרישאַ.

אַנדריי טאַפּט אױף יעדען פֿאַל נאָך אַ מאָל זײנע קעשענעס. ער געפֿינט דאָרט גאָר נישט, אױסער ברעקלעך און אַ צוביסענעם בלײשטיפֿט, פֿערקרימט דאָס מױל און הײבט אָן פּײנליך צו פֿינטלען מיט די אױגען. באַלד צעווײנט ער זיך.

— איך וועל פֿאַר דיר אױסצאָהלען! — זאָגט סאָניאַ, ווײל זי קען נישט אױסהאַלטען זײן מאַרטירער־בליק. — נאָר געדענק, וואָלסט מוזען אָבגעבען!

דאָס געלד איז אַרײנגעטראָגען, און מ'שפּילט ווײטער.

— דוכט זיך, ס'קלינגט ערגעץ, — זאָגט אַניאַ און מאַכט גרױסע אױגען.

אַלע הערען אױף צו שפּיעלען און קוקען מיט אָפֿענע מײלער צום פֿינסטערען פֿענסטער. אין דער פֿינסטערניש צאַנקט דער אָבגלאַנץ פֿון לאָמפּ.

— דאָס האָט זיך אָבגעהערט.

— בײ דער נאַכט קלינגט מען נאָר אױפֿ'ן בית־עולם... — זאָגט אַנדריי.

— צוליב וואָס קלינגט מען דאָרט?

— כּדי גזלנים זאָלען נישט קריכען אין קלױסטער. פֿאַר קלינגען ציטערען זײ.

— צוליב וואָס דאַרפֿען עפּעס גזלנים קריכען אין קלױסטער? — פֿרעגט סאָניאַ.

— ס'פֿערשטעהט זיך צוליב וואָס: הרגענען די וועכטער.

אַ מינוט געהט דורך אין שטיל־שווײגען. אַלע קוקען זיך אָן, סאָניאַ ציטערט, און שפּיעלען ווײטער. [illegible] געווינט אַנדריי.

— ער האָט אַרײנגעהערט! — [illegible]

*) קרעסטינעס.

די העברעאישע שפראך האט די לעצטע צייט אין זיך אריינגענומען אין צוליב וועלכע זי בעקומט אמאל א פנים פון א מין תרגום לשון, ניט קוקענדיג אויף דעם האט זי דאך איינגעזאפט אין זיך זעהר פיעל פונים יודישען שניט, פון די יודישע שפראכווענדונגען; אין פיעלע ערטער אין דער נייער יודישער בעלעטריסטיק אויף העברעאיש זענען פאר-שטענדליך נור פאר א יודען וואס רעדט און דענקט יודיש; א גוי פון תימן און מדי וועט זיי בשום אופן ניט פערשטעהן. און עס איז קיין חדוש ניט: דער העברעאישער בעלעטריסט רעדט און טראכט יודיש, ער בעשרייבט א לעבען, וואו מען רעדט און טראכט יודיש; די יודישע שפראך איז צוזאמענגע-וואקסען מיט זיינע העלדען, און זי רייסט זיך ניט הילענדיג אריין אין זיין העברעאיש.

האט אלץ אפילו דאן, ווען אייער קינד וועט קענען העברעאיש.

נור איך בין זיכער, אז אייער קינד (ווענען אויסנאמען רעד איך ניט) וועט קיין העברעאיש ניט קענען, און עס קאן זי ניט קענען.

איך קען העברעאיש. אבער איך און מיין גלייכען האבען פערבראכט אונזער קינדהייט און יוגענד אין א סביבה, וואו העברעאיש איז איינגערמאכען א לעבעדיגע שפראך געוועזען. אויף העברעאיש האב איך געדאוונט, תהלים געזאגט; אין שול פונים מגיד האב איך געהערט מאמרי חז"ל, אין בית המדרש — עין יעקב און מדרש — אויך א מין העברעאיש. היינט וואו איז משנה, גמרא? העברעאישע ווערטלעך האב איך געהערט אויף יעדען שריט און טריט, אין שטוב און אין מארק, אפילו פון ווייבער אפילו. און אין פראקטישען לעבען איז די שפראך אויך גילטיג געוועזען. סוחרים האבען זייערע חשבונות געפיהרט אין העברעאיש, בריף געשריבען העברעאישע, און האבען זיי יודיש געשריבען איז עס אויך א האלב העברעאישע יודיש געוועזען. קענען העברעאיש איז געוועזען אין יענער סביבה, א כבוד, א מאדע. און שפעטער, ווען איך בין צו דער אייראפעאישער קולטור אריבערגעגאנגען, האב איך איהרע ערשטע ווערטער אויף העברעאיש פערנומען. איך האב מיך, קאן מען זאגען, געוויינט אין העברעאיש. און אין יענער צייט, אין יענער סביבה האט איך נור א קליינע מינדערהייט געקאנט העברעאיש. ביי דער מעהרהייט איז עס געוועזען א שענער צירונג, צו וועלכע ניט אלע זענען זוכה. אייערע קינדער לעבען אין אנדערע צייט און גאר אין אנאנדער סביבה. אין דער סביבה, אין וועלכע אייערע קינדער לעבען, איז העברעאיש א טויטע שפראך. חוץ די לעקציעס הערען די וועלטען, וועלטען ווען א העברעאיש ווארט. די העברעאישע שפראך האט פאר זיי קיין פראקטישע בעדייטונג ניט, די איז ניט צונויפגעבונדען מיט זייער אייגענלעבע.

אייער קינד קאן צו דער שפראך קיין שום ליעבע ניט פיהלען, זי רופט ביי איהם קיין שום אינטערעס ניט ארויס. די איז ביי איהם נור א מין, א משא. ער בעקומט זי נאך פרינד אויך. ער טראכט זיך: אין גימנאזיע געארבייט, קימסט אהיים, דארף מען פערטיג מאכען די לעקציאנען, זוכרעווען, און טאמער וואלסטו האבען א שעה רוה, טא נא דיר א שלאק, א העברעאישען לעהרער, געה הארעווע ווייטער, פרעג איך וואס, פרעג אויך ווען.

אזעלכע העברעאישע שטונדען גיבען ערביטערונג, זיי גיבען ניט קיין שפראך-קענטניס. נאלמעהר, איך קען קינדער, וועלכע האבען זיך ביז א יאהר נײַן, צעהן געלערנט אין א חדר מתוקן און שוין געקענט א היבשע ביסעל העברעאיש, איז גענוג געוועזען זיי זאלען אנקומען נאכהער אין גימנאזיע אז זיי זאלען אין א משך פון צוויי, דריי יאהר די שפראך אינגאנצען פערגעסען. ניט אין אייער סביבה קאן א קינד העברעאיש ערלערנען, ניט אין אייער סביבה קאן א קינד העברעאיש געדענקען. געדענקען א שפראך, וועלכע קומט אויס היינטאיס טויט איז אונמעגליך.

ניין, אייערע קינדער וועלען קיין העברעאיש ניט קאנען. א רחמנות נור אויף אייער געלד און אייער קינדס צייט: ביידע זענען ארויסגעווארפען אומזיסט.

איך בין זיכער, אז איהר ווייסט עס אליין אויך גאנץ גוט. אין די גאנצע מעשה טוט איהר נור פון יוצא ווענען. איינער וויל יוצא זיין פאר אנאלטען טאטען, פאר יודישגעזאגענע שוועער און שוויגער, און אנאנדערער וויל טאקי יוצא זיין פאר דעם אייגענעם נאציאנאלען געוויסען.

צו געלינגט אייך אבנארען זיך און אנדערע, דאס ווייס איך ניט. קיין יודישע ערציהונג אבער גיט איהר אייערע קינדער ניט. ווייל א יודישע ערציהונג אהן יודיש איז אזוי מעגליך ווי א שרפה אהן פייער.

קלײנע בריעף.

אידיש! העברעאיש! אידיש!

ג.

האב קיין פעראיבעל, פריינד, וואס איך האב געשטעלט אזוי ווייניג איבגעשרייצייכענס. געשריען האט מען עס אזוי הויך, אז ווען איך וואלט עס וועלען איבערגעבען דורך איבגעשרייצייכענס, וואלט איך בעדארפט קויפען א ניי פלעשעלע טינט. איך וויל דיר נור זאגען, אז געשריען אזוי האט מען עס אויף א ליטעראַרישען אווענד פון דער לאדזער געזעלשאפט "פאר יודישע דראמאטישע קונסט", וואו דער יונגער און פיעל ציזאגענדער יודיש-העברעאישער שרייבער יצחק קאצענעלענזאן, האט געוואלט לויט'ן פראגראם דעקלאמירען ביאליק'ס א העבראיש ליעד. איז ווי נור ער האט אנגעהויבען:

"הכניסי תחת כנפך",

האבען איינינע פון די געסט אנגעהויבען צו שרייען:

יודיש! יודיש! יודיש!

און הלכות שרייען און איבערשרייען זענען מיר דאך אבער אלע גרויסע מעטערס, האבען אנדערע אנגעהויבען צו שרייען: העברעאיש! העברעאיש! נור העברעאיש!

האבען יענע... האבען די... האבען יענע... האבען די... פאַרשטעהסט שוין מסתמא, אז ס'איז געווארען א היבשער סקאנדאל און דער גאנצער און גוטער איינדרוק פונ'ם אווענד איז אוועק כמעט לאבוד.

אמת איז, אז דאס איז געוועזען אין דעם טאג פון שלום-עליכם'ס יובילעאום און די שרייער האבען פילייכט געוואלט אילוסטרירען כתרילעווקע, אמת איז אויך, אז די "דראמאטישע קונסט" האט געמעגט האבען ניט נור קונסט, נור אויך טאקט און פערשטעהן, אז אין אזא צייט און ביי אזא עולם, וואס פערשטעהט לחלוטין ניט קיין העברעאיש דארף מען יענעם צו קיין נסיון ניט ברענגען, אבער דאך געהט עס ניט אין דעם.

פערשטעהסט, מעהר ווי אלץ דארפען מיר זיין קארעקט און טאלעראנט. מיט דעם זאג איך ניט, אז אויב א בריינין אדער א וועלכער ס'איז אנדערער ברוגזער בעלן ווידעלט זיך אדער לאכט מיט א האטען עקעלהאפטען געלעכטעריל, דארפען מיר פאר איהם האבען דרך ארץ און ריידען צו איהם נור בלשון רבים; און אויב, ווי דאס איז געוועזען אין ווארשוי, איינינע העברעאיסטען האבען אומגעקעהרט די בילעטען אויף די יובילעאום-פארשטעלונג פון שלום-עליכם'ס ווערק אלס נקמה, פאר דער טשערנאוויצער רעזאלוציע, דארפען מיר אין מוזען ארויסשטעלען די צום שאנד-סלופ אים די גאנצע וועלט זאל זעהן די צאַפישע הפקירות פון איינינע "בעשיצער" פון אונזער "היסטארישען אוצר" — אבער דאן ווען די פראגע ווענען יודיש און העברעאיש געהט ניט ארויס פון די גרענעצען פון געזעלשאפטליכער בעקוועמליכקייט, ווען די העברעאיש, ווי דאס האט געוואלט זיין אין לאדז, האט געטראגען ניט קיין כאראקטער פון א צו-להכעיס-דעמאנסטראציע, נור פון א סימן פון עהרע צו אזא ווילכטיגער קינסטלערישער קראפט, ווי ביאליק, דאן דארפען מיר לכל הפחות זיין קארעקט... בכלל, איז איפגערעגטקייט און כעס א שלעכטער בעווייז פון גערעכטיגקייט און יושר — יופיטער, דו ביזט אין כעס — ביזטו אומגערעכט — אבער מעהר ווי אלע דארפען מיר עס געדענקען.

נעהמען מיר איבער די קאמפפס-מעטאדע פון אונזערע געגנער געווינען מיר גארנישט, און פערלירען נאך אפשר. די האבען קיין אנדער געווער ניט, ווייל זייער וואך איז פערשפילט שוין לאנג, מיר אבער מוזען האבען נור דאס געווער פון איבערצייגונג און רעגעלמעסיגער ענטוויקלונג — און אויב ניט גיסען מיר וואסער אויף די רעדער פון מיהלען, וואס זענען אונז נאך פרעמדער, איידער העברעאיש...

ב. ברכות.

די וואך.

(קורצע כראניק).

יודישעס.

ווי בעוואוסט, האבען זיך פערשידענע בעגרענצונגען פאר יודען ובתוכם אויך די פראצענט-נארמע געהאלטען ניט אויפ'ן גרונד פון פעסטגעשטעלטען געזעץ, נור אויפ'ן סמך פון די אדער יענע צירקולארען אדער צייטווייליגע תקנות, וואס זענען ארויסגעגעבען געווארען אין פערשידענע צייטען ביי פערשידענע אומשטענדען. איצט האט די פראצענט-בעגרענצונג פאר די יודישע שילער אין די הויכשולען בעקומען אנ'אלערהעכסטע סאנקציע דורך א פעראָרדנונג, וואס איז ארויסגעגעבען געווארען אין דעם סדר פון אלערהעכסטער אנפיהרונג. איינינע רוסישע צייטונגען בעמערקען מיט רעכט, אז על פי דין קאנען אזעלכע צייטווייליגע פעראָרדנונגען ארויסגעגעבען ווערען נור אויפ'ן גרונד פון געזעץ, און די רוסישע געזעצען ווערט אבער גאר ניט

גראבען קול ארוים, גלאט אזוי אהן א סבה.

— א ליגען, איך האב ניט געדרעהט!

אנדריי ווערט בלאס, פערקרימט דעם מויל אין באץ אליאשען איבער'ן קאפ. אליאשע שטעלט ביידע אויס די אויגען, הויבט זיך אויף, שטעלט זיך מיט איין קניה אויפ'ן טיש און פון זיין זייט — באץ אנדריי'ען איבער'ן באק! זיי גיבען איינע די אנדערע נאך צו איין פאטש און וויינען. סאניע, וועלכע טראגט אזעלכע שרעקען ניט איבער, הייבט אויך אן וויינען, און דאס עסצימער ווערט פערהילכט מיט יללות. אויך פערשידענע קולות. נאר ניט מיינט, אז דאס שפיעל האט זיך צוליב דעם געענדיגט. עס געהט ניט איבער קיין פינף מינוט, און די קינדער לאכען שוין ווייטער און שמועסען פריינדליך. די פנימ'ער זענען פערוויינטע, נאר דאס שטערט זיי ניט צו שמייכלען. אליאשע איז נאך אפילו גליקליך אויך: ס'איז געוועזען אנ'עסק.

אין צימער געהט אריין וואסיע, א שילער פון 5-טען קלאס, ער זעהט אויס פערשלאפען, ענטטוישט.

"ס'איז שרעקליך! — טראכט ער פאר זיך, קוקענדיג, ווי גרישע טאפט זיך פאר'ן קעשענע, און וועלכער פקלינגען די קאפיקעס. מ'מעג א פנים קינדער געבען געלד? מ'מעג א פנים קינדער לאזען שפילען אין אזארט שפילען? א טייערע פעדאגאגיע, ניטא וואס צו ריידען. שרעקליך!"

נאר די קינדער שפילען אזוי געשמאק, אז ער אליין בעקומט השק צו זעצען זיך נעבען זיי אין פרובען מזל.

— הארט, איך זעץ זיך אויך שפילען, — זאגט ער.

— שטעל א קאפיקע!

— באלד, — זאגט ער, און זוכט אין די קעשענעס. איך האב קיין קאפיקע ניט. נאר אט האב איך א רובל. איך שטעל א רובל.

— ניין ניין ניין... א קאפיקע שטעל!

— נאראנים! א רובל איז דאך יעדענפאלס מעהר פאר א קאפיקע, — ערקלערט דער גימנאזיסט. ווער ס'וועט געווינען, וועט מיר געבען רעשט.

— ניין, זיי מוחל, געה אוועק!

דער גימנאזיסט פון 5-טען קלאס קוועטשט מיט די פלייצעס און געהט אין קיך נעהמען ביי דער דינסט קליי-ניגקייט. אין קיך לאזט זיך אויס, איז קיין קאפיקע ניטא.

אויב אזוי, טא צעבייט מיר, — שטעהט ער צו צו גרישען, צוריקקומענדיג פון קיך. — איך וועל דיר פאר'ן בייטען בע-צאהלען. ווילסט ניט? נו, טא פערקויף מיר צעהן קאפיקעס פאר'ן רובל.

גרישא קוקט איהם אן פון דער קרים מיט השד: צי איז עס ניט עפעס א שפיצעל, א שווינדעל.

— איך וויל ניט, זאגט ער און האלט זיך פאר'ן קעשענע.

וואסיע ווערט אויסער זיך, זידעלט זיך, און רופט די שפילער אן גולמ'ס, און פערשטאפטע מוחות.

— וואסיע! אט וועל איך פאר דיר שטעלען, זאגט סאניע. — זעץ זיך!

דער גימנאזיסט זעצט זיך און לעגט פאר זיך אוועק צוויי קארטען. אניע הויבט אן איבערפען די נומערן.

— א קאפיקע איז אראבגעפאלען! — זאגט פלוצלונג גרישא אנ'אויפגערעגטער. — וואַרט.

מינעהמט אראב דעם לאמפ און מקריכט אונטער'ן טיש זוכען די קאפיקע, מ'טאפט מיט די הענד אן שפייעכץ, שאלעכץ פון ניס, מ'שלאגט זיך אן מיט די קעפ. נאר די קאפיקע געפינט מען ניט. מ'הויבט אויף דאס ניי אן צו זוכען, און מ'זוכט אזוי לאנג, ביז וואסיע רייסט ארויס ביי גרישען פון האנד דעם לאמפ און שטעלט איהם צוריק אויפ'ן ארט. גרישע זוכט ווייטער אין דער פינסטער.

נאר אט האט זיך די קאפיקע ענדליך געפונען. די שפילער זעצען זיך צום טיש און ווילען ווייטער שפילען.

— סאניע איז אנשלאפען געווארען! — בעמערקט אליאשע.

סאניע האט אוועקגעשטעלט דאס געקרייזעלטע קעפעל אויפ'ן האנד, און שלאפט זיס, רוהיג און שטארק, גלייך ווי זי וואלט שוין מיט א שעה צוריק איינגעשלאפען. אנגעשלאפען געווארען איז זי ניט ווילענדיג, בשעת דער עולם האט געזוכט די קאפיקע. —

— געה, אויף די מאמעס בעט לעג זיך! — זאגט אניע ארויספיהרענדיג זי פון צימער. — געה!

מ'פיהרען זי אלע אינאיינעם, און אין א מינוט פינף ארום שטעלט די מאמעס בעט פאר א נא בילד: ס'שלאפט סאניע. נעבען איהר שנארכט אונטער אליאשא. צוגעשפארט דעם קאפ אויף זייערע פיס שלאפען גרישא און אניא. דא גופא האט זיך דערווייל צוגעמאַשעט דער קעכינס אנדריי. נעבען זיי וואלגערן זיך קאפיקעס, וועלכע האבען פערלארען זייער קראפט ביז א צווייטען שפיל.

[illegible]

דערמאנט ווענען בעגרענצונגען פאר יודישע סטודענטען. בכלל איז געוואס אונפערשטענדליך, למאי האט דאס בילדונגס-מיניסטעריום זיך געדארפט אזוי אײַלען — הײַ-יאהר האט מען אין ערגעץ מעהר אוידער די פראצענט-נארמע ניט אנגענומען און ביז איבער א יאהר וועט נעהמען די פראגע בעטראכט ווערען אין דער נאציאנאלער דומע... די נײַע פעראָרדנונג האט אויסגעמאכט אביסעל נײַעס אין דעם פרט, וואס די נאָרמע ווערט פעסטגעשטעלט פאר אלע הויכשולען, צו וועלכען מיניסטעריום זיי זאלען ניט געהערען.

רוסלאנד.

די כאלערע אין פעטערבורג ווערט וואס ווייטער אלץ שוואכער. די לעצטע וואך האט געגעבען 234 קראנק-געווארענע, 109 געשטארבענע און 419, וואס האבען זיך אויסגעהיילט. אין פערגלײַך מיט דער פריהערדיגער וואך האט זיך די צאהל פון די קראנק-געווארענע פערקלענערט אויף 155, פון די געשטארבענע אויף 78 און פון די גענונד-געווארענע אויף 210.

= די לעצטע וואך איז געווען זעהר רײַך מיט טויט-אורטײַלען. 61 מאן זענען פאר דער וואך פערמשפט געווארען צום טויט. אויסגעפיהרט דעם שטראף האט מען איבער 13 מאן. די פריהערדיגע וואך האט געגעבען נור 8 טויט-אורטײַלען און קיין איין טויט-שטראף.

= די צײַטונג "מינסקי קוריער" איז בעשטראפט געווארען אדמיניסטראטיוו מיט 500 רובל שטראף און פערמאכען די טיפאגראפיע, וואו זי האט זיך געדרוקט.

= אין צוזאמענהאנג מיט דער באלקאנישער פראגע האט איזוואלסקי אין לאנדאן געפיהרט אויך אונטערהאנדלונגען מכח א רוסישע הלואה, וואס איז שוין כמעט בעשטימט. אויספיהרליך וועט עס ווערען קלערער דאן, ווען איזוואלסקי וועט צוריק קומען קיין פעטערבורג.

• • •

אונערווארטעט-גיך האט זיך פערענדיגט דער שטרייק אין כמעט אלע רוסישע הויכשולען. און ווי אונארגאניזירט און פלוצלונג ער האט זיך אנגעהויבען אזוי אונארגאניזירט און פלוצלונג האט ער זיך אויסגעלאזען. איינענטליך, האט דעם שטרייק ארויסגערופען ניט דאס בעוואוסטזיין, אז ער דארף אומקעהרען צוריק די אוניווערזיטעטען די אבגענומענע רעכט, נור די שטימונג פון פראטעסט, וואס איז בעשאפען געווארען דאנק די לעצטע פעראָרדנונגען פונ'ם בילדונגס-מיניסטעריום און א שטימונג פאדערט אנ'אטמאספער פון מיטפיהל און מיטהילף אום זי זאל קענען ווערען עקטיווער און פעסטער. אט די אטמאספער האט די "שטרײַקענדע סטודענטענשאפט" ניט געהאט. פון אויבען האט מען געדראהט מיט רעפרעסיעס, מצד די פראפעסארען האבען זיי בעגעגנט, אדער פיינדשאפט אדער ניט-צושטימונג, אינוועניג האבען זיך געריסען די שטרייקער און די אקאדעמיסטען, פון אונטען האט מען ביי די איצטיגע בעדינגונגען אויך ניט געקענט געפינען קיין אבקלאנג — האט מען זיך מיט ווירדע אונטערגעגעבען, האט מען "אין ארדנונג" אבגעטראטען. אויף די אלגעמיינע סטודענטען-סכאָדקעס איז דאס ליקווידירען פון שטרייק כמעט ווי ניט בעגרינדעט געווארען און דאך האבען אלע געפיהלט, אז אט די סכאָדקעס וועלען דעם שטרייק ליקווידירען. אויף וויפיעל אונזיכער די סטודענטען זענען געוועזען אפילו אין זייער נאכגעבען איז צו זעהן פון דעם, וואס אין פערשידענע ערטער זענען אנגענומען געווארען פערשידענע רעזאלוציעס און וואס אויף איצטער קומען כמעט ניט פאר קיין למודים, הגם אפיציעל איז דער שטרייק פערענדיגט.

די איינציגע פראקטישע פאלגע פון דעם שטרייק איז דערווייל די מאסקווער און יורעווער רעזאלוציע ווענען צונויפרופען אנ'אלרוסישע קאנפערענץ פון די פארשטעהער פון דער סטודענטענשאפט פון אלע הויכשולען און דארטען ארומרײַדען אדער זאגאר בעשליסען די ווײַטערדיגע טאקטיק...

עסטרײַך-אונגארן.

נאך גאר ניט לאנג האט די שטענדיגע מחלוקת צווישען די פערשידענע נאציעס פון עסטרײַך ארויסגערופען די אונרוהען אין לײַבאך, וואס האבען געקאסט ניט ווייניג מענשען; איצט האבען זיך די אונרוהען אנגעהויבען אין בעהמען, וואו די טשעכען מיט די דײַטשען פיהרען א לאנגיעהריגען קריג. אין א גאנצער רייהע שטעדט, ווי: פראג, טעפליץ, קארלסבאד, גאבלאנץ און אנדערע, זענען פארגעקומען קרייגערײַען און געשלעגען. פיעלען דא פערוואונדעטע און ערמארדעטע.

= אויף די צפון-אייזענבאהנען פון עסטרײַך האט זיך אנגעהויבען א שטרייק.

פראנקרײַך.

אין טולון איז פארגעקומען דער יעהרליכער קאנגרעס פון דער פראנצויזישער סאציאליסטישער פארטיי. דאנק דעם, וואס יעדער און ערהיע, ביידע אנפיהרער פון די לינקע פראקציאנען, האבען אויפ'ן קאנגרעס געפעהלט, איז אויף די אנגענומענע רעזאלוציעס צו זעהן מעהר די ווירקונג פון די מעסיגע און זשארעס'ן.

פערסיען.

דאנק די לעצטע נצחונות פון סאטאר-כאַנ'ען געפינט זיך איצט טאהריז און די גאנצע פראווינץ אדערבייזשאַן אין די הענד פון די רעוואלוציאנערען. דער טאהרינער ענדזשומען מאכט אויף די שטאָדט, שטעלט פאר די העכערע מאכט און פיהרט אלע ווירטשאפטליכע און פאליטישע ענינים. ווי כאטש צו זעהן פון די לעצטע ידיעות איז די לאגע פון טאהריז גאנץ פעסט. פערמאַן-פערמא, וועמען דער שאך האט בעפוילען צו פיהרען דעם ווייטערדיגען קאמפף מיט סאטאר-כאַנ'ען האט זיך פון דעם אבגעזאגט און דער שאך איז געצוואונגען צו שיקען אויף מלחמה דעם זעלביגען איינור-דאולע, וואס האט שוין געהאט אזוי פיעל מפלות. צו אלעם דעם זענען צוגעשטאנען צו טאהריז די איינוואוינער פון די פראווינצען, וואס ליגען צווישען טאהריז און טעהעראן אזוי, אז ס'איז א ספק'א, דאס דעם שאך'ס חיל וועט זיך גאר ניט קענען איצטער מאכען א וועג קיין טאהריז. די מושטאַהידען פון אט די בערגיגע פראווינצען האבען ארויסגעלאזען אנ'אויפרוף, וואו זיי רופען על פי דעם קאראן, אז אלע רעאקציאנערען זענען כופרי בעיקר און געהען נעגען דער רעליגיע. אזא אויפרוף וועט געוויס האבען א פעולה און דער שאך וועט, פילייכט מוזען סוף כל סוף נאכגעבען.

טערקיי.

ניט קוקענדיג אויף די ניט גינסטיגע אויסערע פאליטישע לאגע פון טערקיי, ווייזען דאך די יונגטערקען ארויס פיעל מוט און ענערגיע. די טעג האבען זיי ארויסגעלאזען אנ'אויפרוף דורך וועלכען זיי זענען מתרה די רעאקציאנערען אויפצוהערען קעמפפען געגען דער נייער ארדנונג, אויב זיי ווילען ניט דערפיהלען אויף זיך ערנסטע רעפרעסיעס. צוזאמען מיט דעם הערט ניט אויף דער פראצעס פון צופאסען זיך צו די נייע בעדינגונגען: [illegible] דער מיניסטער פון אינערן. גענוג מעסיג איז אויך די רעגירונג אין דער באלקאנישער פראגע. זי האט אנגעהויבען צו פיהרען אהן קיינעמס הילף דירעקטע אונטערהאנדלונגען מיט עסטרײַך און בולגאריען. הגם די אונטערהאנדלונגען האבען זיך ניט איינגעגעבען, ווייזען זיי דאך, אז די טערקען ווילען זיך בעפרייען פון פרעמדע אפוטרופות. דער באיקאט נעגען די עסטרײַכישע סחורות געדויערט נאך און פילייכט וועט עס טרייבען עסטרײַך אויף ווייטערדיגע הנחות. לויט די לעצטע טעלעגראמען האבען די טערקען בדעה צו פערנעהמען די פערסישע פראווינץ אדערבייזשאַן. פארמעל ווערט ארויסגעשטעלט די טענה, אז די טערקישע אונטערטאנען האבען דארט גרויסע היזקות און אז נור טערקיי איז בכח איינצושטעלען דארט ארדנונג, אין עצם אבער ווילען געוויס די טערקען זיך בעצאהלען פאר די פערלארענע באסניע און הערצעגאווינע.

די באלקאנען.

וואו עס האלט מיט דער באלקאן-פראגע איז נאך אלץ ניט גענוי קלאר. פון איין זייט רעדט מען אלץ ווענען דער קאנפערענץ, וואס איז כמעט ווי בעשטימט און פון דער צווייטער זייט געשעהען אזעלכע פאקטען, וואס זאגען זעהר ווייניג צו א פרידליכע לעזונג פון דער פראגע.

ס'איז שוין פארגעקומען א צוזאמענשטויס צווישען טערקישע און בולגארישע סאלדאטען, וואס האט זיך פערענדיגט מיט געהרגעטע און פערוואונדעטע.

מ'קומען אלץ פאר דעמאנסטראציעס נעגען עסטרײַך אין סערביען און טשערנאגאריען.

סערבישע און טשערנאגארישע הויכגעשטעלטע פערזאנען פאהרען ארום מיט הילפגיגע סודות א. ד. גל.

די לאגע איז אלגעמיין זעהר פערוויקעלט און איין גאט ווייס, צי פון די אלע אוסלויסגעגישען און אוספאהרעגישען וועט ארויס עפּיס גוטעס.

= איזוואלסקי איז נאך אלץ אין וועג און צו וועט ער פועל'ן עפעס חוץ אנ'אויסלענדישע הלואה פאר רוסלאנד, צי וועט זיך איהם טאקע איינגעבען צונויפציהען אלעמען אויף דער קאנפערענץ, איין זאך איז קלאר — אז ביז האנען האט איז גענוג איין אונפארזיכטיגער שריט פון א וועלכער ס'איז טשערנאגאריע אום אלע דיפלאמאטישע חשבונות און המצאות זאלען זיך צופליהען, ווי א קארטען-הײַזעל...

קלײנע פעליעטאנען.

I.

דאס אונגעווארטעטע גליק.

אנגעהויבען האט זיך עס פון דער בעוואוסטער קאטאסטראפע אויף נעגישע גאס: א יודענע האט אין מיטען העלען טאג איבגעלונקען א צאהן.

דער שטאדט-רעפארטיאר האט על פי טעות אנגעשריבען, אז די יודענע האט איבגעלונקען פיער פיס און צובראכען דריי הענד.

דער לייט-ארטיקעל-שרייבער האט דערפון מיט רעכט געדרונגען, אז כל זמן יודען וועלען זיך מישען אין פאליטיק וועלען יודענעס מוזען איבשלינקען צו פיער פיס.

דער פעליעטאניסט האט אויף דעם סמך שוין בודק [illegible]

[illegible] צו זיין ווייסען איך אויסהענגיג די לאנגע שמונה-עשרה.

און דער פועל יוצא איז געווען, אז די צייטונג האט זיך פערקויפט מיט טויזענד עקזעמפלארען מעהר און —

די רעדאקטארשע האט געקריגען א ניי מאדיש היטעלע און האט אנגעהויבען קאכען צו ווארמעס א פינפטע שפייז.

נאכדעם איז עס שוין געגאנגען, ווי אויף פוטער.

דאס אינגעל, וואס איז געבארען מיט ציינער האט צוגעגעבען א נייעם פיפעט און א ווינטער-מאנטעלע. דאס מיידעל, וואס איז געווארען א יונגעל האט געשענקט דעם רעדאקטאר א נייעם מלבוש, זיינע קינדער — שענע שפיעלצייג און זיין פרוניתשע — א פאר גוטע באטינקעס אויף הויכע קארקעס.

[illegible]

ווײַלע מעגעבער; די "עשרת השבטים" — א געשליפענעם שפּיגעל און דער רעדאקטארשע א נייעם קאסטיום; דער "טערקישער הארעם" איז שוין געגאנגען גלייך אין קעשענע אריין און הירל'ן רעדאקציאנס-טעלעפאן האט מען שוין אנגעפרעגט, וויפיעל פראצענט עס צאהלט וואהלבערג'ס קאנטאר.

די רעדאקטארשע האט זיך אפילו אנגעהויבען צו בלאזען:

— עפעס האסטו מיר צופיעל געשעפטען מיט דעם כולמאנ'ס נקיבה'ס אין צו איז דאס מיידעל טאקע ניט פערבליבען קיין מיידעל, ווער ווייסט [illegible]

אבער ווען דער רעדאקטאר האט ארויסגעגעבען די ביכער און בעוויזען באותות ומופתים, אז איין נאגעל דעם מיידעל'ס בעטרעפט מעהר, אוידער איהר גאנצער נדן, האט די זיך עטוואס בערוהיגט און האט נור געבעטען קויפען איהר א [illegible]...

דערוויל האט זיך געמאכט, אז [illegible] האט זיך איבגעשעפט. דער שקר האט אין פיס אבגעשענקט אנ'אנדער רעדאקטאר, [illegible] און אפילו אזא קליינגקייט, ווי די [illegible] שריפה. האט זיך איך ווי אויף צו-להכעיס געמאכט אהן א ווינד און מען האט געמוזט אראבלאזען פון דער צאהל אבגעברענטע הייזער.

האסטו שוין מוט מען?

די רעדאקטארשע שרייט, אז קיין אלטע שמטעס [illegible] די היטעלעך אויפ'ן לינקען אויער און די קליידער פון גאר א נייעם פאסאן, ווידער די פינפטע שפייז שמעקט גאנץ ניט און ווי שטעהט עס דארטען אין פסוק:

ואכלת, ושבעת, וברכת — דיצט דער רעדאקטאר פערזונקען אין טיפע טרויריגע מחשבות, רייסט זיך דעם שטערן און קלערט, אז אויב ווייטער וועט עס אזוי געהן בלייבט איין ברירה: ליקווידירען דאס גאנצע געשעפט און — ווערען א שינדער אין יאטקע...

און דא, האט זיך עס געטראפען [illegible] טע גליק.

[illegible] עפעס א זאך.

— וואס איז עס?

— — — — —

דאס זאך, וואס איז געווען אייגענטליך אין קארעקטור איז געווען ניט קיין זאך, נור... אנ'אידער. און עס איז צוגעגאנגען אזוי:

אין דעם ערשטען נומער האט מען געשריבען די זאך [illegible] — די רעדאקטארשע האט שוין שפאצירט אין א פאנטאזיע-הוט, וואס איז געווען אנגעטאן אויפ'ן לינקען אויער.

אינים צווייטען נומער האט מען איינגעשפאנט די יעניגע, וואס האבען געגען דער "זאך" פראטעסטירט און [illegible] אין ווארשע האט בעקומען א בעשטעלונג אויף א ניי קלייד פון לעצטען פאסאן אין אין דריטען...

כע-כע... הויבט עס אן צו געהן געהט עס שוין דורכ'ן טיהר אין דורכ'ן פענסטער.

קומט דער פאסטאליאן און ברענגט א קליין קאנווערטעל מיט א בריוועלע. דאכט זיך, וואס איז א בריוועל? א נייס איז עס? ווענג בריעף זיך עס בעקומט אין א רעדאקציע?

נאך מיט דער זעלבער פאסט איז אנגעקומען א מאסע בריעף מיט פארשלאגען פאר דעם רעדאקטאר צו עפענען א [illegible] מיט "פערבארגענע פענסטערלעך" און פאר דעם פעליעטאניסט צו ווערען א... [illegible] — אבער אט דער בריעף — אי א בריעף!

עפעס איינער א קונדס, וואס האט געשריבען ביז אהער מעשה'לעך (אויך מיר מעשה'לעך, אז דארט איז קיין איין געהרגעטער ניטא און אפילו די "מיידלעך" [illegible] מיט'ן לשון פון "היינט") שרייבט, אז ער, ער איז געגען דער זאך...

— — — — —

איך מארגען האט מען דעם קונדס [illegible] אויף די כשר-ברעטעלעך פון דער צייטונג אין — — — —

איז אזא קונדס ניט ווערט [illegible]?

— — — — —

— קאנטאר פאנא וואהלבערגא?

— טאַק, פראשע פאנא.

— א וועלע פראצענטאָו פאן פלאצי?

— — — — —

[illegible]

האט מען שטאט זיך וועגען דעם גאר צו ריידען, ווערען אני-מאמ'ער אזוי.

ווי מיר האבען געהערט, האט די וועלבע זאך געבראכט גרויסע נעצען אויך נאך ארטאקסאר...

באניע.

דער ערשטער שני.

א.

א בריעף פון מנחם מענדל'ען צו שיינע שיינדל'ען

א בריעף פון מנחם מענדל'ען צו שיינע שיינדל'ען. לכבוד א. ז. ה.

זאלסט וויסען שרה שיינדל, אז גאט האט אונז בעשערט דאס גרויסע גליק און איה"ה גאר אין גיכען וועלען מיר זיין גבירים אדירים. די לעצטע צייט איז דאך טאקע גע-ווען גאר מיט עד נפש — כמעט לעג זיך אין שטארב — דארף מיר גאט העלפען אנטמרעפען עפעס א ייד'על פון אדעס, וואס רופט זיך מענדעלע מוכר ספרים — זאגט ער מיר:

— ... ! פארוואס ? ... ! וואס קוקסט ? וואס ווארט-סט ? נאט שיקט דאך דיר צו א גליק'ן געשעפט ; ריינער רווח ; איצטערט איז שוין ארויסגעקומען דער ערשטער שני — גערעט גליק, מאך וואלדערן געזעלשאפט אין טויזענט ערשטער אין די אינטעליגענטע קרייזען ; די געזעלשאפט צו פערשפרייטען און שטיצען מלאכה צווישען יידען וועט נאך ארויסגעבען א נאציאנאלע מעדאל און א סך מאות סיבסידיע ! אבער — גליק !

מיר איז ממש ליכטיג געווארען אין די אויגען, און גלייך האב איך זיך גענומען צום עסק, ס'געהט אויסגעצייכנט. צוויי וואגאנעס בעשטעלט האב איך שוין ארויסגעשיקט פאר נאכנאהמע.

פון מיר דיין מאן מנחם מענדעל.

ב.

א בריעף פון איין יונגען דיכטער צו נאך א יונגען דיכטער

בעסטער חבר'טע ! פרייגעבער גאטהעלפען שטורמען אין פון הארץ און בעטען זיך רוחות אדיר ! סאיז ארויס-געקומען דער ערשטער שני, דער סימבאל פון איינזאמע צניעות'דיגער נאאיוויטעט און פערגעלע שטימונגען. ווי נור דער מארגענשטערן וועט מיר א שיין סאן אין פענסטער ווערן, דארף איך ארויס פון מיין בעט, וועל זיך זעצען צום טיש און וועל שרייבען א גראנדיעזען ליעד — "דער ערשטער שני". גייען שוהות וועט עס פארגעדעמען און אלע מיט איין ריטמע:

צו דעם זומער וועה און וועה,
איז שוין דא דער ערשטער שני,
דיכטער-וואנדערער, חי נעה,
ווי גוד דער האהן ער מיט א קרעה !

און אזוי ווייטער. פערשטעהסט, אזוי פייערליך און שטימונגספאל. דאס ליעד וועל איך אבדרוקען אין "הייראטס-פערמיטלער", פאר וואס געלד וועל איך קויפען קאלאשען — א, מיין פריינד ! ווי גוט עס איז צו פיהלען די פראכט פון דעם ערשטען שני !

ג.

א בריעף פון א דיפלאמאטישען ציוניסט צו גלאט א ציוניסט

בעסטער חבר א. ז. ה.

דאס וואס איהר שרייבט, אז מען דארף זיך ווען מיט עדוארד דעם זיבעטען און ווילהעלם דעם צווייטען מכח דער קאנפערענץ וועגען די באלקאנישע ענינים און געבען די אנ-ציהערעניש, אז די ערשטע מתתנים זאלען גאר מיר און אז (דא געדענט א שמיקעל בריעף, וואס איז שפרינט...), קען איך אייך מודיע זיין, אז אלעס איז שוין געמאן געווארען און ווען נים די אינטריגעס פון עסטרייך-אונגארן און דעם פוילישעס פון מאראקא, וואלט שוין אלץ געווען גוט. אלענ-פאלס, האבען מיר זיך נים וואס צו מיאוש זיין — נעכטען ערשט האט זיך דאנק אונזער טעטיגער מיטווירקונג געעפענט א נייע חברה "די רוסיש-פאלעסטינישע שניי-קאמפאניע". די חברה שטעלט זיך גראנדיעזע צוועקען צו עפענען אין פאלעסטי-נא און סיריען פאבריקען פון שניי און אייז, ווי דאס קומט פאר אין רוסלאנד. די דיפלאמאטישע זייט פון דער פראגע איז אינגאנצען בעווארנט (ווידער — שפרינט).

אייער חבר .N .א

ד.

א בריעף אין רעדאקציע

געעהרטע רעדאקציע !

דאס 11-טען אקטאבער ווערט פינקט 25 יאהר זינט

אונזער געניאלסטער גענע, אונזער גרויסער קאפ-מענש און קינסטלער שלום-עליכם האט אנגעהויבען צו בעגליקען אונז אלעמען מיט זיין צויבערליכער פעדער. שלום-עליכם איז ווערט — דאס פאלק דארף איהם אבדאנקען פאר זיין גרויסער ארבייט !

דערום לעג איך פאר : יעדער פערעהרער פון שלום-עליכם'ן זאל שענקען נור איין הויסען שניי. די אלע הוי-פענס וועט א בעזונדער קאמיטעט אבשיקען אונזער גע-עהרטען שרייבער קיין איטאליען (מען וועט פאר איינע הוצאות קענען אבשרייבען איבער שניי די יובל-חרוזים) און איך גלייב, אז דער קאלטער, לייכטער און וואלוועלער שניי וועט זיין די בעסטע מתנה פאר אונזער פאלקס-שרייבער !

— — — — — — — — — — —

אין דער מיטט האבען מיר בעקומען א ספעציעלע טעלעגראם, אז דער שניי איז זיך אימעטום צעגאנגען.
מיר קענען נור זאגען, מיט מיעפען בעדויערן :
— ה' נתן וה' לקח !

נחמן נים-ברעסלויער.

געשפרעכע.

צו שלום עליכם'ס יובילעאום.

IV

די ווערק שלום עליכם'ס זענען אנגעשריבען אלס הו-מאריסטישע ; אלס מאראלישע האבען זיי ערשט אנגעשרי-בען ווערען. דורך ... נים דורך שלום עליכם'ן. שלום עליכם האט געשאפען מאטעריאל פאר א סאטיריקער, אליין איז ער נים קיין סאטיריקער.

פון וואס ווערט געוועבט די סאטירע ? פון ליעבע און פעראכטונג. שלום עליכם האט א הארץ פיל מיט ליעבע, נאר אנשטאט פעראכטונג האט ער רחמנות. צום געפיהל פון רחמנות ווערט תמיד צוגעמישט פעראכטונג, נאר די פער-אכטונג פון סאטיריקער איז א ריינע פעראכטונג, א בייזע פעראכטונג, אהן א ברעקיל רחמנות.

רחמנות, נאך מעהר ווי שלום עליכם, האט מענדעלע, דער "זיידע". נאר אין דער צייט, ווען שלום עליכם קוקט אויף די העלדען, וואס ער שילדערט, פון דער זייט, מיט א שמייכעל פון א סקעפטיקער, — קוקט אויף זיי מענדעלע פון דער הויך, פון אויבען אראב, מיט א שמייכעל פון א קריטיקער, — מיט א שמייכעל א בישערען און א שטע-כעדיגען.

דערפאר איז מענדעלע, ניט געקוקט אויף זיין געלא-סענקייט און גיטסקייט, נעהנטער צו סאטירע, ווי שלום עליכם.

די סאטירע איז אנגעזאפט מיט צער און מיט צארן ; שלום עליכם וויים פון צער, אבער ניט פון צארן, זיינע פיי-לען זענען שפיציגע, אבער ניט קיין שארפע. און אהן גיפט. די מאכען ניט קיין וואונד אין דעם ארט, וואו זיי טרעפען, די קיצלען נאר.

וואָרום דער הומאר שלום עליכם'ס, דער פאטאס פון זיין הומאר איז א ווייכער און א שטילער. אבער דער פא-טאס פון דער סאטירע איז דער פאטאס פון שטורם. די סא-טירע — דאס איז דער שטורם פון דעם איבגעזאלטען גע-וויסען, פון דעם איבגעבראכטען געוויסען. דער סאטירי-קער איז שטענדיג מיט עפיס און מיט אימעצען אומצופרידען, שטענדיג שטראפט ער און פראטעסטירט און איז אין כעס. איך דוכט זיך — ער לאכט, און ער קריצט מיט די ציין. און לאכט ער, — לאכט ער ניט, ווי א שטיל וואסערל אויפ'ן זון, נאר ווי אים א קאכיגער, — ניט מיט א שמייכעל, נאר מיט א שלים אויף די ליפען, מיט א שטורם און ברוסט... ניט מיט ווייכע ריידעלעך נעמט ער אונז, נאר מיט הערטער, ווי שפיזען אנגעברענטע, נעמט ער אונז דורך ; ווי שטיקער גאל, ווי שטיקער פייער רייסט ער זיי — די רויטע ווערטער — פון הארצען ארויס...

שלום עליכם אין זיינע וואמאגען לאזט זיך אויך אריין אמאל אין מוסר זאגען ; ס'איז אבער דער מוסר פון אייזיק מאיר דיק, פון דעם קליינעם, אבער קאלטען, וואכעדיגען יי-דען, ניט דער מוסר פון ביאליק, וואס פלוצלונג, ווי א שטורם, ווי א פייערדיגער האגעל, ברעכט ער אריין מיט דונערן און בליצען און מאכט ציטערן די הערצער, ווי דער בארג-סיני, ווען ס'האט געדעדט פון איהם דער נביא... ניט דער מוכר פון איבסען, וואס ווי שימענדיגער היין, ווי ברענענ-דיגע טראפענס, גיסט ער זיך אריין אין דעם שטילען, און דעם קיהלען בעכער פון דער קונסט...

די סאטירע — דאס איז די קונסט וואס וויל ניט בלויז שאפען, נאר אויך אבשאפען, די קונסט, וואס הערט גענעהרט פון דער מאראל, ...

זיך רעדווינען ביז צו דער מדרגה פון עסיק... דער סאטיריקער איז שטענדיג א מאראליסט. ער האט א פרינציפ, וואס אין זיין נאמען פראטעסטירט ער געגען דער וויקליכ-קייט. די קאמעדיע פון דער ווירקליכקייט איז פאר איהם א טראגעדיע. אבער שלום עליכם מאלט די קאמעדיע פון לע-בען ניט אלס מאראליסט, ווערינגער ניט אלס סאטיריקער, נאר אלס הומאריסט. דעם הומאריסט פעהלט דער מאראלי-שער פאטאס. ער איז אלץ און אלעמען מוחל, און די קא-מעדיע פון לעבען איז פאר איהם מעהר ניט ווי א קאמע-דיע, און ניט ווייל ער וויל אבלאכען, שילדערט ער זי, נאר ווייל עס ווילט זיך איהם לאכען.

שלום עליכם האט ליעב לאכען צוליב לאכען. ער האט ליעב דאס לאכען, אלס קונסט. דער הומאר האט ליעב זיין געוואגג, זיינע בילדער האט ליעב דער מאלער, און שלום עליכם איז פערליעבט אין דאס לעכערליכע. דאס לעכער-ליכע פערשאפט איהם פערגניגען, סגעפעהלט איהם, די איינעם געפעהלט די זון, ווען זי געהט אויף, דער אגרע-רער האט ליעב ביי נאכט זיך צוהערען ווי עס רוישט אין דער פינסטער אינטערן בריק דאס וואסער...

יעדער קינסטלער האט זיך זיין פייזאוש. דער געלעכ-טער איז שלום עליכם'ס פייזאוש. צו איהם האט ער זיך ליעב צוציקקען. איהם האט ער ליעב צו מאלען... דער-צעהלט ער אייך א מעשה פון א כתרילעווקער יודען, אדער א כתרילעווקער יודענע, אדער א כתרילעווקען פערד (מתושלח) אדער א כתרילעווקען "ראבטשיק", אדער כתרילעווקער קינ-דער (אה, ווי ליעב האט זיי שלום עליכם, אט די "קונדסים" די כתרילעווקער !), — זאל אייך ניט חכמען, אז ער האט דא עפיס א מיין, א רמז, א משל מיט א נמשל, און מאמער האט ער דא טאקע עפיס א מיין, זאל עס אייך ניט ארען, ווארום איהם ארט עס אויך ניט, דער עיקר איז פאר איהם די הנאה, וואס ער האט פון דעם קאמישען "פייזאוש", פון די קאמישע ליניעס, פון דער קאמישער לאגע, און וועלכער עס געפינט זיך דער העלד זיינער, דער כתרילעווקער אדער דער מאזעפעווקער...

V

די פרעהליכקייט איז אפשר ניט אזוי טיעף, דער-פאר איז זי ניט אזוי אינטים, ווי דער אומעט. אומעטיג איז יעדערער פאר זיך ; פרעהליך איז מען צוזאמען. אונז איז שווערער איבערצוגעבען דעם אנדערען אונזער טרויער, ווי אונזער פרייד. ווען מיר זעהען, אז יענער איז אומעטיג, מא-כען מיר אן אומעטיגע מינע, אפשר דערפאר, ווייל מיר פיה-לען אין הארצען ביי זיך וועגען מיר ניט אומעטיג געווארען. אבער אין דער געזעלשאפט פון א דערפרייטען מענשען ערלויבען מיר זיך אומעטיג צו בלייבען : אויב יענעם איז מיט אנאמה פרעהליך אויפ'ן הארצען, וועט ער געוויס אויך אונז פרעהליך מאכען... ווארום אויב פון פרעהרען ווערען מיר איינזאם און רייסען זיך אב פון דער וועלט, איז דער שמייכעל, וואס בליהט אויף אויף די ליפען ביי אונז, — א צייכען פון סימפאטיע, א כשוף, וואס ציהט צו און פער-אייניגט...

אט דער כשוף שטעקט אין די ווערק שלום עליכם'ס. די יודישע שרייבער זענען אלע כמעט פעסימיסטען, פערשלאסענע אין זיך ; דערפאר בלייבען זיי איינזאם און די איז שווער זיך צו פעראייניגען מיט'ן לעזער. דער יודישער לעזער האט אליין גענוג צרות. דעם אנדערענ'ס תפלה איז איהם שווער צו פערשטעהן... שלום עליכם קומט צום לעזער מיט אבגעווישטע טרעהרען, אויפ'ן געזיכט שיינט א שמייכעל, און דעם שמייכעל איז ניטא אפשר קיין מונטער-קייט, ער שאפט אבער א אילוזיע פון פרעהליכקייט.

די פרעהליכקייט איז ווי א פייער אין א פינסטערער נאכט : די טרייסט, די ווינקט, די רופט...

און מען הפט זיך אב.

ש. ניגער.

ליעדער

I

•

• •

עס איז נאך דער פריהלינג ניטא
דאך וועבט ער זיך שוין אין מיין זין.
ניטא נאך, ניטא יענעם לאנד, —
דאך רייסט זיך מיין הארץ שוין אהין...
עס שווינדט ווי אין דרעמעל די וועלט,
פאר מיר שוועבט ארום א געזאנג.
עס הערשט נאך די נאכט אומעטום
און הארץ איז שוין ליכטיג פון לאנג...

איך האב טאך איהר בליק ניט געזעהן,
דאך זאגט מיר מיין הארץ „זי איז שעהן".
איך ווייס ניט איהר היים וואו עס איז:
דאך וועל איך אהין צו איהר געהן...

II

צו איהר

זעה! דער טאג ליגט א מידער ביים זים פון דעם וואלד, קיים, קיים וואס ער אטהעמט.
א ווינטעל העגגט איבער די גלאס-קראנקע שטראהלען אויף די נידריגע, שטעלינע קוסטעס...
זעה: צווישען די שטאמען האט עפעס בעוועגט זיך, אזוי ווי א גוסס'ער שטארבענדער קערפער...
כ'הער ווי א שעפטשען...
דאס זאגט שטיל דער טאג אב זיין ודוי
אדער ער זעגענט זיך שוויינענד מיט ווימען...
ס'איז שטיל.
באלד וועלען איהם בלאס-ווייסע וואלקען פערהילען.
און צערטליכע ווייסע מלאכים'שע ארעמס
וועט איינגעהן זיין אטהעם דער לעצטער...
ניט וויין!
א פרייד, א געהיימע בעהערשט האט מיין הארץ, —
אזוי אויך וועט שטארבען מיין בליהענדער חלום.
אזוי וועלען שטארבען די רייצענדסטע טעג פון מיין יוגענד,
אזוי אויך וועט איינגעהן מיין אטהעם דער לעצטער אין זיין צארט-הייסען ארעם...

ב. לאפין.

„ליעבע"

פון צווישען דעם הויכען, געדיכטען אייאיר, איינגע-האלטען — גרוים און איהר שטילען טרויער אטעמט די נאכט... היבלאנדזשעט ארום און רוים ניט קיין געענדיגטע, גרויסע מחשבה : ניט פערענדיגט האט דער פויגעל זיין ליעד, ניט דערזעהלט האט דער מענש זיין ווארט, ניט דער טרוימט האט דער בוים זיין חלום... אלץ האט זיך געמפליעט און זיך אין גרוים אין דער אייגענער איינזאמקייט — אנגעשוואנגען.

לאנגזאם, נאכטיש-שטיל פאלט פון ערגיץ וואו א שאַ-טען, פערהוילט דעם טייך, הילט איין דעם וועלדיל, פער-קלייבט זיך שוויינענדיג אונטערן בריק און פערגליווערט דארטען...

איך שטעה אויפ'ן בריק, מיט אפענע אויגען אין דער טייטענישן, קוק און ווארט אויף עפיס... דער קאלטער וואסער-גלאנץ שפילט זיך ביי מיר אין די אויגען...

— די נאכט קומט אן, זאג איך בערוהיגט צו זיך, צו דער וועלט און לאז זיך אראב צום ברעג.

איינס נעבען דאס אנדערע, הויס-געפארבטע, ווי טייך-פויגלעך, שטעהען די שיפלעך. יעדעס שיפעל האט זיין נאָ-מען : "ליעבע" "האפנונג", "געדאנק". א. ד. ג. איך שויף זיך שטענדיג אויפ'ן "געדאנק".

ראכט זיך, ווי אלץ ארום געפינט זיך איטערן לעבען ; שטענדיג-גרינג, רוהיג און צארט. די מענשען, וואס בעוועגען זיך ארום מיר וועלען אנדערע, ניט יענע, לייכטע, שטילע, ווי געלייטערטע נשמות...

צווישען אנדערע, דאכט זיך, נאך שטילער פאר דער נאכט, קומט-צו צום ברעג א פאר און שטעלט זיך אב. ביי-דען האט דער נאכט-שאטען בעגעגענט און וועג און פער-גליווערט אויף זיי...

זי — איינע פון יענע אויף וועלכע א בליק-טיענדיג כאפט אן א פערלאנג אומארמען זי און אהעקטראגען זיך צוזאמען אין דער הויך... "איך בין ליעבע. איינגאנצען ליעבע", ריידען איהרע לאנגע, צטריגע ברעמען.

ער — איינער פון יענע, וואס שווייגען אב דעם לעבען און שטארבען שווייגענדיג... "איך בין שטארקער, העכער פאר'ן לעבען", רעדט זיין הארט, פערשלאסען געזיכט.

שטעהען פרעמדע, ווייטע צווישען אלעמען ; קוקען זיך אן א ווייטע איינער דעם צווייטען לאנג, טיעף מיט א בענ-קעניש, ווי ביים זעגענען זיך...

— "ליעבע", ווייזט זי אן אויף א קליין שיפעל מיט רויטע אותיות און גלעט איהם, שטום-בעטענדיג מיט די אויגען.

שטיל געהען זיי ביידע אראב צום שיפעל.

איך זעץ זיך אויפ'ן "געדאנק".

— — — — — —

איך האב נאר בעמערקט ווי קינדיש-גרינג זי האט אהעקגעלעגט איהר שווארצען קאפ אויף זיינע קניה. דאס שיפעל האט זיך עלאסטיש א גויג געטאן און איז פערשוואונ-דען הינטער'ן אייאיר.

א שטיל מורמלען פון דאס וואסער אטעמט נאָך, בויג-וואס-לייכטע רעדער-פאלדען אויפ'ן קאלטען וואסער-שפיגעל אין מיין "געדאנק" טראגט זיך... איך שויף זיך מיט דער נאכט — די נאכט מיט מיר...

ארום מיר שטעהט יענע שטילקייט, וואס ציטערט אלץ פאר איהר אבגרונד... איך שפיר דעם קאלטען אטעם וואסער... עס געהט ארום פון דארטען מיין אלטער געדאנק-נעמט מיך שטום ארום, וויקעלט זיך קאלט ארום מיין הארצען. איך ציה זיך איין, פערמאך די אויגען און טראכט : "פאר וואס ניט ?.. ווי גרינג דאס איז איצט... איין קעהר — און די איי-ביגע רוה, צו וועלכע איך בענק וועט מיר ארומנעהמען... רו-היג איז איפ'ן שווארצען גרונד פון טייך... איך וועל לי-גען דארטען — א קאלטער ארומגעדעמענדיג א שטיין... אפשר וועט עמיץ וויינען נאך מיר... דער וועט ווייגען ? — — — פאר וואס ניט ?.. — — —

פערביי שנעלען דורך שיפלעך, שטיל-גיך, ווי פליג-דער-מייז, און ווערען ניט... פלוצלונג דערמאן איך זיך אן דער פאר, וואס האט זיך געזעצט אויף "ליעבע". איך שטרענג אן די אויגען : ניין, "ליעבע" איז ניטא צווישען זיי.

"וואו איז "ליעבע" ?.. איך פיהל, אז זי האט ארעקגע-טראגען מיט זיך א סוד, וואס איז טיעפער פאר דער נאכט, וואס קיינער ווייסט ניט... ווייסט ניט... וואו זענען זיי ?..

איך האב זיי דערזעהן, מיט א שטיל תאוה'שען געמור-מעל האט זיך דאס שיפעל קיים קיים בעוועגט אויף די וועלען. זיי זענען געזעסען פעסט אומגעארעמט, ווי איין פערגלי-ווערטער קערפער...

עפיס א געדאנק וואלט איך ביי מיר און לעשט זיך אוים. איך גיב א מאך מיט'ן רודער און טראג זיך אוועק צום ברעגין וואלד...

איך קוק אויפ'ן שווארצען וואלד — מיר טראגען ביי-דע די נאכט אין די הערצער... איך קוק אויפ'ן דונקעל-ווייטען דאריזאנט — איין טרויער ביי אונז ביידען... נאר א ווייליגע דאכט זיך מיר. אז זיי ווייסען מעהר פאר מיר... אלץ ארום מיר ווייסט פון אווינס פון וואס איך ווייס ניט : אויפ'ן שווארצען גרונד ליגט עפיס א שרעקליכער סוד, דער וואלד טראגט אין זיך עפיס געהיימעס... נור אליין בין איך קליין-שוואך, און ווייס גאר ניטשט... און איך הויב זיך אן בעאומרוהיגען...

— צייט אומקעהרען זיך — טראכט זיך מיר נים-ווי-לענדיג, אליין.

די שווארצע סטיינגע פון מיין פערגעסענע זייט באלד איז דער וואלד און מיט זיך ... מיין "געדאנק" געהט אראב וואס ... אנ-געלעהנט און מאך קוים מיט'ן ... בע-רוהיגען און טראכט : "כ'וועל לעבען, ווי אלע לעבען, נאר קוקען קאלט-גרוים אויף אלץ, ווי דער שטערן פון בוים צום הימעל... כ'וועל לעבען — — —

פון א ווינקעל קוקט ארויס אויף מיר ... מיט א האלב-אויסגעפעפענטען ברעם... קען ... זיך שוין ניט. איך אליין נאר צווישען קאלטען הימעל-שפיגעל און וואסער-שפיגעל...

— — — — —

— וואו איז דארטען ?..

מיין שיפעל האט זיך אן עפיס אנגעשלאגען.

דאס איז געווען "ליעבע"... קיין ענטפער האט זיך ניט בעקומען... א ליידיגע, האט זי זיך ניט-זיכער, לייכט גע-וויגט אראב מיט די וועלען... איפ'ן דעק זענען געלעגען אנ-געווארפענע זאכען...

— — — — — "זיי רוהיג... זיי רוהיג ווי איך" — האט צו געזאגט די נאכט.

איך בין רוהיג... רוהיג... נאר דאס הארץ ציטערט.

איך פרעג זיך : פאר וואס קען איך עס ניט אויס-פיהרען אזוי גרינג ווי זיי ?.. יעדע נאכט טראכט איך וועגען דעם. —

— שטארבען איז איך שווער אליין...

און מיט א שווארצען שרעק אין הארצען געה איך אוועק לעבען אליין...

משה זילבורג.

ביבליאגראפיע

בערנשטיינס נאטורוויסענשאפטליכע פאלקס-ביכער. אי-בערזעצט פון דייטש אינטער דער רעדאקציאן פון א. פרומקין און מ. שאפירא. לאנדאן 1908.
ערשטער טייל — 122 זייטען, פרייז 40 קאפ.
צווייטער טייל — 95 זייטען פרייז 30 קאפ.

דער זייגער אין אונזער פאפולער-וויסענשאפטליכער ליטעראטור שפעטיגט זיך. מיט א יאהר פינף און צוואנציג, דרייסיג צוריק האט זיך בערענשטיינס בוך געקענט פאר איינע פון די בעסטע פאפולאריזאציעס, און מען האט עס איבערזעצט אויף פילע אייראפעאישע שפראכען. דעמאלט האט מען געקענט בערנשטיינ'ען אויף יודיש ניט איבערזעצען. איצט איז דער וויסענשאפטליכער מאטעריאל און דעם רעדיגען בוך איינינגער מאמען פערעלטערט געווארען : די וויסענשאפט שטעהט ניט אויף איין ארט ; די מעטאדען פון פאפולאריזא-ציע זענען אויך געווארען פאלקאמענע, שענערע. איצט געפינען מיר אין דער מערב-אייראפעאישער פאפולער-וויסענ-שאפטליכער ליטעראטור וועלכע קאמפאזיציע ווי גראנט-אלען'ס, בעלשע'ס און אנדערע. און איצט הויבט מען אן ארויסגעבען בערנשטיינס פאלקסביכער אויף יודיש. דער זייגער פון אונזער פאפולער-וויסענשאפטליכער ליטעראטור שפעטיגט זיך. און דאך קענען מיר די איבערזעצונג נור בע-גריסען. דאס בוך איז א ביסעל אנגעגעדיכטע מטבע אבער דאך א גוטע מטבע. און אונזער ליטעראטור איז אזוי בלויז ארעם אין פאפולער-וויסענשאפטליכע ביכער.

מיט רעכט האבען די ארויסגעבער און דער פערווארט, אז בערנשטיינ'ס פאלקס-ביכער "וועלען געשריבען אין אנ-איינפאכער שפראך, ליכט פערשטענדליך פאר דעם איינ-פאכסטען לעזער, און זיי געמען ארום אלע נאטורוויסענ-שאפטען, ווי פיזיק, כעמיע, אסטראנאמיע, גאמאגיע, זאא-לאגיע און אז. וו., מיט איין ווארט, אלעס וואס קען נור אינטערעסירען וועגען און דער נאטור-פארשונג. אלעס ווערט ערקלערט היימליך און אילוסטרירט מיט בילדער, אזוי אז דער לעזער קען אהן פיעל אנשטרענגונגען זיך בעקאנען מיט די רעזולטאטען פון דער נאטור-פארשונג".

אין די צוויי טיילען, וואס זענען ביז איצט ארוים גע-פינען מיר די פאלגענדע אבטיילונגען : די געשווינדקייט (צווייט קאפיטלען), די שווערקייט פון דער ערד (8 ק.), דאס ליכט און די ווייטקייט (9 ק.) מכח דער וועטער-לעהרע (12 ק.), פון דער בליהונג און דער פרוכט (13 ק.), די נאהרונגס-מיטלען פאר דאס פאלק (18 ק.), די ערנעהרונג (9 ק.), מכח דעם איינ-כאטמען פון די חיות (31 ק.).

די איבערזעצונג איז בכלל גאר קיין שלעכטע. ערשטער-ווייס איז דער וואָך געגנדים צופיעל דייטשעריש און דאס מאכט איהם שווער און גאר צוטריטליך. די רעדאקטארען מוזען דאס האבען פון זינען ביים איבערזעצען די איבערזעצע פערזאנ-איבערזעצען די שענקייט און ליכטיקייט פונים ארגינאל ביים זיך די איבערזעצער איין נור ווידער וועלכע, און ... איז עס טאקע ווידער שווער אויך : אונזער שפראך איז כמעט אויף דאס צו ווענינג ענטוויקעלט.

די פיגורען (26 אין ערשטען טייל און 9 אין צווייטען) זענען האט רוב גענוג דייטליך. דער פרייז איז גאר קיין גרויסער. מיר רעקאמענדירען דאס בוך די, וואס פערנעמען זיך מיט זעלבסטבילדונג, ווי אויך די שולער פון עלעמענטאר-שולען. די לעצטע קענען ווערט געפינען מאטעריאל אויף איבערגע-הערן אין דער היים וואס, וואס זי האבען געהערט אין שול אויף די לעקציעס פון נאטורוויסענשאפט.

אונז בלייבט איבער צו ווינשען, אז די ארויסגעבער וואלטען האבען די מעגליכקייט צו ... ווערק און וואס גיכער ארויסגעבען אויף יודיש די איבעריגע 18 ... פון בערנשטיינס בוך.

ח. ד.

מקרא מפורש. מאת י. א. טריווש, ד. נעמיק ונ. לעווין.

דער ווערינגער פאר איז א נייע איסגאבע פון דעם אלטען תנ"ך לכתחלה בעשטימט פאר לעהרער און שילער. פון די ביזהעריגע פראבעס מעהר צו צופאסען דעם תנ"ך פאר דער שול, צייכענט זיך מקרא מפורש אויס דערמיט, וואס ער איז געדרוקט אהן פערקירצונגען, און שניים, אויסער וואס דא איז אין טעקסט געדרוקט דער "קרי", אויבען אין דער "כתיב" אנשטאט בשעת אין געוואהנליכען תנ"ך, איז עס פער-קעהרט. א חוץ דעם איז "מקרא מפורש" געדרוקט מיט לעי-ווע-צייכען און אהן טראפ.

בגלל האבען זיך היה. טריווש נאמיק און לעווין בגוגע צום טעקסט בענוגענט מעהר ניט ווי מיט איניגע-קלענע תיקונים, און נור איינגאנצען פערשווינדען די פראגע, אויף היפעל איז דער תנך, ווי ער איז, א פאסענדער מאטע-ריאל פאר קינדער-לעהרע. זיי טראגען אריבער דעם שווער-פונקט פון טעקסט אויף דעם פירוש, וועלכענדיג זיך מיט דעם פאקט, וואס עד היום איז תנ"ך פערבליבען א הויפט-לימוד אין דער יודישער שול און ... "דוקא אהן קיצורים", ווילען זיי מיט זייער איסגאבע נאך פערגרינגערן די ארבייט פאר די לעהרער און די שילער. דערייבער ווילען זיי פאר לעהרער געבען א פירוש, און וועלכען עס איז צונויפגעקליבען דאס פאסענדסטע פון אלע מפרשים וואס ביזהער ; דערצו צו ערקלען כפר א וויסענשאפטליכע איינלייטונג און אגדות און א גאנץ ריכען מאטעריאל פאר שריפטליכע ארבייט צום סוף. דעם

דאַזיגען פּירוש טאַקע זיי זיך געבען אין אַזאַ לײַכטע שפּראַך, אַז יעדער [illegible] זיך אַלײן מיט איהם קאָנען בע־נוצען. מיט דעם פּירוש, [illegible] די לעזע־צײַכען מיט דעם „קרי" אין טעקסט, איז גוטען [illegible] מיט שײַנעם שריפט — דאָס איז וואָס זיי הײַלען געבען [illegible] די קינדער.

ס׳פערשטעהט זיך, [illegible] דאָ איז דער אָרט צו רײַדען איספּיהרליך וועגען מעלות און חסרונות פון דעם נײַען ספר, נאָר מ׳מוז דאָך זאָגען, אַז [illegible] מדויש, ניטיק אין לעהרען האָבען זײַער אויפגאַבע אין [illegible] מאָס ערפילט. זײַער בוך וועט געווים ניצליך [illegible] יודישען לעהרער, אַפילו דעם ערפאַהרענעם אין [illegible] נאָר נאָך מעהר ניצען וועט ער געבראַכט די מלמדים, [illegible] זיי וועלען איהם ניט פּסקענען צוליב די לעזע־צײַכען און דעם „קרי" וואָס אין טעקסט.

דער „מקרא מפורש" איז געדרוקט אויך אין אַנאָנים־נאַבע מיט אַ יודישען טײַטש. צום בעדויערן האָבען מיר די דאָזיגע אויסגאַבע ניט פאַר זיך, און קענען [illegible] וועגען איהר גאָר ניט זאָגען.

א לעהרער.

ה. מַליאַחסקי (הלך־הפּלוני). אַ רײַזע פון לאָדז נאָך קאַבצאַנסק. (יודישע טרעדער־הומאָרעסקע. פערלאַג „הומאָר" לאָדז, פּר. 15 קאָפּ.

אויב פאַר די 15 ק. וועט איהר ניט בעקומען, ניט רײַזע, ניט קיין הומאָרעסקע, וועט איהר דערפאַר האָבען—

1) אַ גלענצענדע שפּראַך!

„פּיסמיטשען", „פּישישיטשעווען", „ליעדניק", „זאַר" און נאָך אין דעם וועלכען גיכט.

2) פּאָעזיע!

„ראָך, דערט אײַך, וואָס איהר ווילט „רבותים" מײַן מאַ־מענס הרבה. איז פאַרט אַ מכּת־עץ! אַ מפּלת... אידעלער געזאַגט: אַ מכּת־הוד הנוסית"...

3) חיין:

— „דער כּפּעציפּיצסער ריח פון משאַלענט—האָט זיך פאַראַכט איבער מײַן טאַטענס הרבה, ווי פּאַרפּומ!"

4) נאַציאָנאַליזם אין ליטעראַטור־געשיכטע! „לאַכט [illegible] איהר מאַרקסיסטען... דער תהילים איז דאָך אַ נה, אַ שאַראַרישקײַט, אַ רפואה צו יודישע—מכּות; מוהל אַלע פּינדאַרן, גאַראַציעס, דאַמלערס, רוססאָס א. ז. וו."...

5) לירי!

„די שרעקליכע ילולות פון מײַן אומגליקלאַכער מוטער, מיט׳ן ווילדען פּײַפען, פּזיסטשען, פון קאַבצאַנסקער ווינדי האָבען זיך צוזאַמענגענאָמען ווי „צווײַ צאַרטע פערליבטע הערצער"... און אין לאַנגען טרויעריגען, פאַכאַראָנעם, תצל־ממות׳דיגען מאַרש!" *).

6) אַ הבטחה, אַז „אין גיכען וועט פון מיר ערשײַנען" אַ ווערק...

ה׳ הלך־הפּלוני! אויב איהר האָט רחמנות אויף די זעצער און גיט זיי צו פערדינען, האָט אַביסעל רחמנות אויך אויף אונז און לאָזט עס אין זאַך...

ליטעראַרישע כראָניק.

דערווײַל איז די פײַערונג פון שלום עליכם׳ס יובילעאום דורכגע־נאַנגען זעהר בלײַך. אויסער ביאַליסטאָק איז אין קיין אײַן שטאָדט ניט פאָרגעקומען קיין פײַערליכער שלום עליכם־אָווענד. מיט די געלד־זאַמלונג אויף שלום עליכמ׳ס פאָנד איז עס אויך גאַנץ שוואַך. אין וואַרשוי האָבען פיעל [illegible] צוריק די בילעטען אויף דעם שלום עליכם־אָווענד אין מוראַנאָווער טעאַטער, מאָטיווירענדיג עס דער־מיט, אַז נאָך דער רעזאָלוציע פון טשערנאָוויצער קאָנפערענץ קע־נען זיי ניט פײַערן קיין יודישען שרײַבער.

= זונטאָג דעם 12־טען האָט דער ה׳ בעל־מחשבות געלעזען אין ווילנער ווינגעשאַפטליך־ליטעראַרישען קרײַז אַ רעפעראַט איבער שלום־עליכם׳ן... נאָכ׳ן רעפעראַט האָט גערעדט ד״ר קאַנטאָר.

= פאַר די לעצטע צײַט האָט י. ל. פּרץ געלעזען אין אײַניגע שטעדט וועגען יודיש, העברעאיש און דער טשערנאָוויצער קאָנ־פערענץ.

= אין פּעטערבורג איז לעגאַליזירט געוואָרען אַ מוזיקאַליש־ליטעראַ־רישער פערײַן „הזמיר".

= אין לאָדז איז פאָרגעקומען אַ גרויסער ליטעראַרישער אָווענד. האָט ס׳האָט אײַנגעאָרדנעט די געזעלשאַפט פאַר יודיש־דראַמאַטישע קונסט. נאָך דער ערעפנונגס־רעדע פון חלאָדעק האָבען געלייענט זײַערע אָריגינעלע און פרעמדע ווערק: מנחם, יונה ראָזענפעלד, ש. קאַהאַן, משה סטאַווסקי, י. א. ליזעראָוויץ, יצחק קאַצענעלענזאָן, ז. סע־גאַלאָוויטש, ה. האַנילעוויטש (העדישעלע), אברהם רייזען און צבי כהן.

= דעם פאָרײַגען דאָנערשטאָג און שבת האָט ב. גרבות געלעזען [illegible] אַ פאָרלעזונג וועגען פרץ׳ן אין וואַרשעווער „הזמיר" און לעצ־טער „האַרפע".

שבת, דעם 11־טען אָקטאָבער האָט נח פּרילוצקי געלייענט אין [illegible] שע אײַנער שלום עליכם׳ן.

= אין דעם צווײַטען נומער „לאַנד־שרײַבער" בעגעגנען מיר נײַע נאָ־מען: הלל צייטלין, ה. ד. נאָמבערג און משה סטאַווסקי. מיר לײַענען פאַר אַ טעמע פאַר אַ רעפעראַט: וואָס איז ווילנער אין דער ליטע־ראַטור — אַ פּינף קאָפּיקענער האַנאָראַר אָדער אַ רײַנער ליטעראַרישער נאָמען?

= שלום אַש שרײַבט איצט אַ גאַנצע רײַהע ערצעהלונגען אויף [illegible] לישע מאָטיווען. זײַן „דער קאָרנאַזאַל אין דים" וועט זײַן געדרוקט אין נעכסטען ביכעל „זנאַניע".

= אין „פערלאַגס־ביוראָ" איז ערשינען אַ נײַע יודישע לעהרבוך: „די פאָלקס־שול", וואָס איז צוזאַמענגעשטעלט דורך מ. בירנבוים און מ. טײַטש.

אין דעם זעלבען פערלאַג ערשײַנען אין גיכען אַ גאַנצע רײַהע ביכער פון אונזערע יונגע שרײַבער. אַזוי דאַרפען באַלד אַרויס דער ערשטער באַנד (פּראָזע — פּאָעמען — לידער) פון ז. שניאור, די עד־שטע בענדער פון אנכי און ווײַסענבערג, דער דריטער (ערצעהלונ־גען) און פערטער (דראַמען) באַנד פון שלום אַש, און די אַקטיגע דראַמע „די מוטער" פון יעקב שטײַנבערג.

חוץ דעם לאָזט דער זעלבער פערלאַג אַרויס אַ באַנד פון אַרמור שניצלער.

= מיר בעטען אַלע פערלאַגען צו שיקען אונז זײַערע לעצטע אויסגאַבען.

= מיר בעטען אַלע ליטעראַרישע און דראַמאַטיש־מוזיקאַ־לישע געזעלשאַפטען און פעראײַנען צו אינפאָרמירען אונז רעגעלמעסיג וועגען זײַער אַרבײַט און אונטערנעהמונגען.

= אין פינלאַנד האָט אָנגעהויבען צו ערשײַנען אַ נײַעס וואָכען־בלאַט — „דער פינלענדישער יוד". די צײַטונג דרוקט זיך אויף דער שוועדישער און פינישער שפּראַך.

= מאָריס ראָזענפעלד האָט געלעזען אין ווין זײַנע לידער פאַר אַ גרויסען עולם. דאָס פּובליקום האָט איהם בעדאַנקט מיט הײַסע אַפּלאָדיסמענטען.

= מיר געפינען פאַר נויטיג צו ערקלערען, אַז די גע־וועזענע רעדאַקציע פון די „ליטעראַרישע מאָנאַטשריפטען" האָט קיין שום אַדמיניסטראַטיווע אָדער רעדאַקציאָנע שייכות צום „טאָג". די ה״ה ניגער און ווײַטער זענען אונזערע פּריוואַטע מיטאַרבײַטער.

Ред.-изд. С. Геникесъ.

*) די אָרטאָגראַפיע פונ׳ם מחבר.

טעאַטר „פאַנטאַזיע"

געאָרגיעווסקי פּראָספּעקט נעבען גאָסודאַרסטווענעם באַנק.

פון מיטוואָך דעם 15־טען אָקטאָבער

א נײַע

סעריע בילדער.

אויספיהרליך אין די פּראָגראַמען.

זעהר אַ מערקווירדיגע אינטערעסאַנטע און ברייט פּראָגראַם

די פאָרשטעלונגען קומען פאָר אַן אויפהער פון 5 ביז 11 אין אָווענד.

אויספיהרליך אין די פּראָגראַמען.

אין בערדיטשעוו
И. М. Фипельштейнъ,
Почтов. ящ. 123.
אין ריגע
Р. Л. Моратъ.
אין ביאַלאַסטאָק
И. Индицкій,
Книжный магазинъ.
אין קאָוונע
Копель Гурвичъ
Книжный магазинъ.
אין אָדעס
И. Х. Равницкій и М.
Я. Полинковскій
Б.-Арнаутская.
קיעוו
Михлинъ.

Опытный педагогъ,
окончив. реальное училище,
знающій латынь, и спеціально нѣмецкій яз. готовитъ на званіе нач. частн. и домашняго учит. также на званіе аптекарскаго учен. и во всѣ. класс. среднихъ учебн заведеній узнать: Венгерскій. пер. д. 25 кв. 9. Дома отъ 3—5

אונזערע אַגענטען אויף אײַנצעל פערקויף אַבאָ־נענטען און מודעות זענען די פאָלגענדע:

אין וואַרשאַ לאָדז און פּראָווינץ
Варшава „Выгода"
אין לאָמזשע
Х. Н. Краскій.
Долгая ул. № 101.

די ערשטע אין רוסלאַנד
פּראַקטישע חימישע שקאָלע
ראַזשעשעט פונ׳ם אָדעסער גראַדאָנאַטשאַלניק
געגרינדעט אין שריפטליך לערנען איך זײַף, סטעאַ־רינער ליכט, לאַמפּאַדנע אין וואַזעלינאָלע בוימעל, שפּיגעל, וואַגען־שמיר און נאָך אַנדערע מלאכות. מײַנע תלמידים בע־קומען אַטעסטאַטען אַלס בעלי־מלאכות און האָבען דאָס רעכט צו וואָהנען אומעטום. איך האָבע פיעל דאַנק־בריעף פון מײַנע תלמידים, וועלכע האָבען יעצט אײגענע ווערקשטאַטן און פאַבריקען און פערדינען גוט. אַ פּראָספּעקט ווערט אַרויסגעשיקט פאַר אַ 7 קאָפּיקענע מאַרקע.
Заводъ Стеариновыхъ Свѣчей и другихъ Химическихъ Продуктовъ
М. Ф. Цукерманa, Одесса,
Б.-Арнаутская 24.

א לעהרער

געענדיגטער גימנאַזיום, פערטיגט נאָכ׳ן קורס פון אַלע מיטעל־שולען נעמט אויך אָהן אַ פּלאַץ פאַסיאָן.
אַדרעסע: Сиротская, д. 6, кв. 11.

נור איז גלעזעל
אויסגעצייכענטען ווײַן סען־ראַפאַעל
פערהיט אײַך פון ערנסטע מאַגען קראַנקהייטען
זײַער נוצליך אין כאָלערע־צײַט.
דער ווײַן סען־ראַפאַעל פרישט אַן, פערשטאַרקט
און האַלט אונטער דעם נאָרמאַלען צושטאַנד
פון מאַגען.
Compagnie du Vin Saint Raphael, Valence, Drôme.
היט אײַך פאַר פערשונגען.

Фабрика японской бамбуковой мебели „Mikado"
Вильна,
Б. Погулянка 3.
Заказы принимаются оптомъ и въ розницу. Всѣ издѣлія гарантир. прочности
Допускется рзсрочка платежей.
Владѣлецъ фабрики
М. Могилевскій.

Электро-типографія Б. А. Клецкина. Вильна, Завальная, 33, Телефонъ № 683.

Деръ Тогъ — Der Tog

№ 7

דער טאָג
ערשײַנט אויף שבת

ווילנא, יא׳ חשון תרס״ט — אײַנצעלפערקויף 5 קאָפּ. — 23 אָקטאָבער 1908.

אינהאַלט:

1) ליטעראַרישער ביבליאָגראַפיע (?) 2) פון עצבות־לאָגאָס; 3) קלײנע בריעף—ב. גרבות; 4) נאָטיצען—א. ליטוואַק; 5) יודישע פּרעסע—ה. ז.; 6) די וואָך; 7) פעליעטאָן: מײַנע בעלי־הבתים—ס. היילפּערין; 8) קלײנער פעליעטאָן; 9) לי־דער—א. איזור; 10) פעטער אַלטענבערג—אין פאָלקס־גאָרטען; 11) ליטעראַרישע כראָניק.

עס ווערט אָנגענומען דאָס אַבאָנעמענט

אויף דער וועכענטליכער אונפּאַרטײיִשער צײַטונג

„דער טאָג"

אַבאָנעמענטס־פּרײַז:

אויף אַ יאָהר 2 ר׳ 60 קאָפּ׳, אַ האַלב יאָהר—1 ר׳ 30 ק׳, דרײַ מאָנאַטען—65 ק׳, אַ מאָנאַט 25—ק׳, ביז נײַ־יאָהר—75 ק׳. אײַנצעלפערקויף 5 קאָפּ.

פּרײַז פאַר מודעות: אַ קלײנע שורה פּעטיט אויף די ערשטע זײַט 50 ק., אויף די לעצטע זײַט 20 ק.

אַדרעסע: Контора газеты „ДЕРЪ ТОГЪ", Вильно, Завальная д. № 33 кв. 17.

טעלעגראַם־אַדרעסע: ВИЛЬНО, „ДЕРТОГ". WILNO, „DERTOG".

דירעקציע פון ז. א. מאַלינאָווסקאַיאַ

שטאָדט־טעאַטער — רעפּערטואַר — מאַניעזש.

23־טען אָקטאָבער סעסטרא בעאַטריסאַ	24־טען אָקטאָבער זשיזן פּאַרשעי
25־טען אָקטאָבער 1) סמעיסיאַ סאָלנצע 2) ווייער איזראַאיל	25־טען אָקטאָבער וואָר. גאַסטראָל לילי־פּוטאָוו
27־טען אָקטאָבער וואַזשדי	26־טען אָקטאָבער גאָרע אָט אומאַ
29־טען אָקטאָבער נאַט פּינקערטאָן	28־טען אָקטאָבער גוסאַרסקאַ. ליכאָראַדקאַ

ביליג און ראיעל! איבערצײַגט זיך!
מאַנופאַקטור געשעפט א גאָלדבערג און י. בענגען דײַטשע גאַס 25,
די לעצטע נײַעסטען פון ווינטער סעזאָן!
אונגעהויער פײַנע און מאָדערנע סחורה!
פעסטע פּרײַזע.

ווער עס וויל זיך לערנען
פּראַקטיש און טעאָרעטיש די ענגלישע שפּראַך
זאָל זיך ווענדען
Цвѣтной пер. 7, 9, Звигильская.
גוטע אונטערריכט פאַר מעסיגע פּרײַזען

די אָנפראַגע פון די טרודאָוויקעס

ווי די צײַטונגען גיבען איבער, וועלען די טרודאָוויקעס אין גיכען אַרײַנטראָגען אין דומע אַן אָנפראַגע וועגען דער פּראָצענט־נאָרמע פאַר יודען אין די הויכשולען.

אין די רוסישע געזעצען איז ניטאָ קײן שום בע־גרענצונג פאַר יודען, וואָס ווילען אַנקומען אין הויכשולען. די פּראָצענטנאָרמע איז אַ צײַטווײַליגע תקנה, וועלכע איז אַרויס אַ צײַט לאַנג פאַר דעם 17־טען אָקטאָבער. ווי דאָס רוב צײַטווײַליגע תקנות האָט זיך די פּראָצענטנאָרמע גע־האַלטען יאָהרען לאַנג אָהן אַ שום ענדערונג. נאָך דעם אָק־טאָבערמאַניפעסט האָט מען די צײַטווײַליגע בעגרענצונג אָפּי־ציעל ניט אָבגעשאַפט; פאַקטיש האָט מען זי אָבער אײַ־ניגערמאָסען אָבגעשאַפט און יודישע יוגענדלײַט האָבען בע־קומען אַ מעגליכקײַט צו בעזוכען די הויכשולען איבער דער פּראָצענט־נאָרמע. לאַנג האָט עס ניט געדויערט. עס איז געקומען שוואַרץ און האָט אַ שלעפּ געטאָן די רוסישע הויכ־שול אויף צוריק צו די צײַטען וואָס פאַר 1905. אָבגעשאַפט די נײַע פרײַהײַטען, בענײַט די אַלטע בעגרענצונגען. צווישען אַנדערע האָט מען זיך אויך דערמאָנט אָן די פּראָצענט־נאָרמע פאַר יודען און מען, האָט זי בענײַט אַ פריהער פאַק־טיש און נאָכהער אויך אָפיציעל. דעם מאָנאַט איז די פּראָ־צענט־בעגרענצונג פאַר יודען בעשטעטיגט געוואָרען דורך אַ נײַע פערָאָרדנונג, וועלכע איז אַרויסגעגעבען געוואָרען אין דעם סדר פון אַלערהעכסטער אָנפיהרונג. עס איז נאָך צוגעקומען אַ נײַעס אויך. אין רוסלאַנד שטעהען ניט אַלע הויכשולען אונטער דער השגחה פונ׳ם בילדונגס־מיניסטעריום. די מע־דיצינישע אַקאַדעמיע אין פּעטערבורג למשל שטעהט אינ־טער דער השגחה פונ׳ם קריעגסמיניסטעריום. די טעכנאָ־לאָגישע אינסטיטוטען אונטער דער השגחה פונ׳ם פינאַנץ־מיניסטעריום. ביז אַהער איז די פּראָצענטנאָרם פאַר יודען ניט געווען אײַנע און די זעלבע אין די הויכשולען פון פער־שידענע מיניסטעריומס און ניט אַלע מיניסטעריומס האָבען זי גלײַך שטרענג אָבגעהיט. דאָס פינאַנץ־מיניסטעריום למשל איז אין דעם פּרט געווען אַ סך ליבעראַלער, ווי אַלע אַנדע־רע מיניסטעריומס. די נײַע פעראָרדנונג שטעלט אײַן אײַנע און די זעלבע פּראָצענטנאָרמע פאַר יודען אין אַלע הויכ־שולען, צו וועלכע מיניסטעריום זיי זאָלען ניט געהערען.

אָבער וואָס ס׳איז געווען געזעצליך פאַר דעם אָקטאָ־בערמאַניפעסט, איז איצט אומגעזעצליך. לויט די גרונדגעזע־צען, וועלכע עקזיסטירען איצט אין רוסלאַנד, מעג די רעגי־רונג אַרויסגעבען צײַטווײַליגע פעראָרדנונגען נור אויף דעם גרונד פון אַ געזעץ. און אַזוי ווי די פּראָצענטנאָרמע פאַר יודען איז קיין געזעץ ניט, איז די נײַע פעראָרדנונג נע־גען די גרונדגעזעצען פונ׳ם לאַנד.

אָט וועגען דער דאָזיגער אומגעזעצליכער פעראָרדנונג וועלען די טרודאָוויקעס מאַכען זײַער אָנפראַגע.

די אָנפראַגע איז אַ העכסט וויכטיגע. איבערהויפּט איצט, ווען אויף יודען שיטען זיך פון אַלע זײַטען אַלץ נײַע אדמי־ניסטראַטיווע בעגרענצונגען, און די אַלטע בעגרענצונגען ווע־רען אָבגעהיט שטרענג, ווי כמעט נאָך קײן מאָל ביז אַהער. און הויבט מען אָן צו רײַדען אין דומע וועגען דער פּראָצענט־נאָרמע, וועט מען זיך געוויס בײַ דעם אַלײן ניט אָבשטע־לען; עס וועט אויסקומען צו בעריהרען אַלע איבעריגע בע־גרענצונגען, עס וועט אויסקומען געבען אַ פאָלען בילד פון יודישען יסורים־לעבען אין רוסלאַנד.

קיין פּראַקטישע רעזולטאַטען קאָן מען, פערשטעהט זיך, פון דער אָנפראַגע ניט ערוואַרטען. עס איז אָבער העכסט נויטיג, אַז פון דער דומע־טריבונע זאָל געהערט ווערען אַ נײַ־אמת וואָרט וועגען דער יודען־פראַגע. אמת, די אָנפראַגע וועט עפענען דעם מויל אויף פּורישקעוויטש׳ען, קרופּענסקי׳ן און זײַער גאַנצער חברה. מען דאַרף אָבער ניט פערגעסען, אַז בײַ זיי איז דער מויל, סײַ ווי אָפען, זיי האָבען אויסער דער דומע גענוג במות, פון וועלכע זיי קענען פערבלענדען די אויגען פונ׳ם פאָלק מיט ליגענס און בלבולים, זיי האָבען די פולע מעגליכקײַט צו זײַען האַס און פײַנדשאַפט. די אָבער, וואָס ווילען רעדען פאַר יודען, האָבען כמעט קיין אַנדער בימה ניט אויסער דער דומע־טריבונע און מען מוז די אײַנציגע בימה אויסנוטצען. זאָל דאָס פאָלק הערען לפּחות עטליכע אמת׳ע ווערטער. שקר הערט עס גענוג.

די אָנפראַגע האָבען אַרײַנגעטראָגען די טרודאָוויקעס. אַ פּאַרטײַ אַ דעמאָקראַטישע איז די נאַטירליכע שטיצע פון יעדע בעגרענצונג. שטעהט זי פאַר פאָלקע גלײַכבערעכטיגונג פאַר אַלע נאַציאָ־נען. מיט זײַער אָנפראַגע וועלען די טרודאָוויקעס בעווײַזען, אַז דער בעכטער, דער בעוואוסטזיניגסטער טייל פּויערים, וועלכער האָט זיי אין דומע געשיקט, איז געגען יעדען נאַ־ציאָנאַלען דרוק. די אָנפראַגע וועט אויך האָבען אַ געוויסען אײַנפלוס אויף די גרויסע דאָרפס־מאַסע. צו די רעדע פון די טרודאָוויקעס הערט מען זיך אין דאָרף איבערהויפּט צו; די דאָרפס־מאַסע האַלט די טרודאָוויקעס פאַר אײַגענע מענשען, פאַר איהרע רעפּוטאַטען, און די־זייער רעד וועגען דער יודען־פראַגע וועלען אין דאָרף מאַכען אַ געוויסען רושם.

די אָנפראַגע טראָגען אַרײַן די טרודאָוויקעס. עס פרעגט זיך, פאַרוואָס נור זיי? מילא די קאַדעטען היטען זיך אַרויס־צוטרעטען דירעקט, זיי האָבען מורא, מען זאָל אויף זיי ניט זאָ־גען, די זענען אַ יודישע פּאַרטײַ, און גאָט ווייס וואָס, פאַר וואָס נאָך זיי האָבען מורא; זיי זוכען אַ ציפּאָל צו געהן הינטער אַרום, ווי זייער שטייגער איז. ניסעלאָוויטש איז נאָך דערווײַל פער־טומען; ער איז נאָך ניט אַרומגעגאַנגען אַלע פאָדערציטערן, ניט געקלאַפּט איבער אַלע טירען. אין דומע איז דאָך אָבער פאַ־ראַנען נאָך אַ פראַקציע, וועלכע איז לויט איהר פּראָגראַם אַ סך אויסגעהאַלטענער, דעמאָקראַטישער ווי די טרודאָווי־קעס, מיר מײַנען די עקסט־לינקע. פאַר וואָס שווײַגט אָט די פראַקציע?

אין די עקסטלינקע שווײַגען שוין לאַנג. זיי האָבען נאָך וועגען דער יודען־פראַגע אין דומע כמעט דעם מויל ניט גע־עפענט. זיי האָבען געשוויגען אין דער צווייטער דומע, וואו זייער צאָהל איז געווען גרוים און זייער שטימע מעכטיג. זיי האָבען געשוויגען אין דער ערשטער סעסיע פון דער דריטער דומע; און ווי עס הייסט אויס רעכענען זיי צו שווײַגען אויך אין

דער צווייטער סעסיע. ווי די צייטונגען גיבען איבער האט די פראקציע בעשטימט אריינצוטראגען אין דומע א גאנצען צעטעל געזעץ־פראעקטען. מיר האבען דעם צעטעל אויפמערקזאם געלייענט; וועגען יודען האבען מיר דארטען וויעדער גאר גישט געפונען. וואס בעדייט עס?

די ערשטע צייט האבען מיר געמיינט, עס איז נור א פערזענליכע פערגעסענהייט. מען וועט דערמאנען, מען וועט אויפמערקזאם מאכען, וועט עס אנדערש ווערען. און מען האט דערמאנט, ניט איין מאל און ניט צוויי מאל האבען וועגען דעם די יודישע צייטונגען געשריבען, עס איז אפילו א בעזונדערע רעזאלוציע אנגענומען געווארען, און אלץ אומזיסט.

און אזוי פיהרט זיך א פראקציע, וואס איהר אויפגאבע איז ארויסצוטרעטען געגען יעדען אינרעכט, געגען יעדע בעדריקונג. אזוי פיהרט זיך א פראקציע, וועלכע ציילט צווישען יודען צעהנדליגע טויזענדער אנהענגער, א פראקציע, וואס צווישען די ארגאניזירטע כחות, אויף וועלכע זי שטיצט זיך, איז אויך א יודישער ארגאניזירטער כח פאראנען — דאס איז שוין ניט קיין פערגעסענהייט, ניט קיין פערזעהען, א זינד איז עס, א גרויסער זינד.

מיט דעם וואס די עקסטלינקע ניצט ניט אויס די דומע־טריבונע צו בעלייכטען די יודענפראגע, ווירקט זי שלעכט אויף די יודישע פאלקס־מאסען. פערגרעסערט זייער יאוש, פערגרעסערט זייער פאליטישען אינדיפערענטיזם. זי ווירקט שלעכט אויף די ערציהונג פון דער ניט יודישער מאסע. די לעצטע מוז זיך דאך פערקלערען: פאר וואס פערשווייגט די פראקציע די יודען־ליידען? דא מוז דאך זיין א סבה און, ווער ווייס, אפשר שטעקט די סבה אין יודען גופא... און די ניט־יודישע מאסע נויטיגט זיך נאך זעהר אין ערציהונג בנוגע צו אלערליי אינארודעס, בפרט איצט, ווען פון אלע זייטען סטאראעט מען זיך צו געבען איהר אין דעם פונקט גאר אנ'אנדער מין ערציהונג. וואלטען אין דער פראקציע געווען פארשטעהער פון א יודישער ארגאניזאציע, וואלט די יודען־פראגע אין דומע געוויס ניט פערשוויגען געווארען. איצט, ווען אין דומע האבען געקאנט אריינפאלען נור אזעלכע יודען ווי ניסעלאָוויטש, בלייבט איבער נור איין מיטעל אויף דער פראקציע צו ווירקען — די געזעלשאפטליכע מיינונג.

ביז אהער איז דער מיטעל ווייניג אנגעווענדעט געווארען. עס זענען געדרוקט געווארען א פאר ארטיקלען אין צייטונגען און גאר. דאס איז אבער קנאפ. די שלוחים פון דער געזעלשאפטליכער מיינונג מוזען זיך צו דער געזעלשאפטליכער מיינונג צוהערען. די געזעלשאפטליכע מיינונג מוז אבער שארף, קלאהרער און דייטליך ארויסגעזאגט ווערען.

פע עצבות!

עצבות איז א מיאוסע מדה — האבען אפילו חסידים אויסגעטראכט, פונדעסטוועגען שטעקט אין דעם א שטיק אמת.

און טאקע מדאי טעמא האט "דער רבי געהייסען פרעהליך זיין"!

און ווידער טאקע מדאי טעמא האט עמיצער פון די לעצטע פוסקים ארויסגעלאזט א חומרא אויף יודען — אדער ער קלייבט זיך נאך ערשט דאס צו טון — אז עצבות איז "אסור לבא בקהל" און איז איינער "געשטראפעלט" געווארען, רחמנא ליצלן, אינ'ם חטא פון עצבות (פעסימיזם בלע"ז), טאר מען איהם צו קיין מנין ניט מצרף זיין; געהט ער צו צו א ליטערארישען עמוד דארף מען איהם, במחילה, אראבשלעפען, און קריכט ער ארויף הכנען — ווארפט מען איהם אראב.

וואָרום — — — פע עצבות!

און ניט נור "פע!" כמיין: דא האנדעלט זיך ניט נור וועגען מיאוס אדער שען. ווען נור דאס אליין, וואלט מען שוין א הכשר ווי עס איז בעקומען. סוף כל סוף איז דאס דאך ניט ערגער, למשל, ווי יונה ראָזענפעלד'ס פאר־נאגראפיע, פרישמאנ'ס שרייבען אין "לאנד־שדכן", און נאָמבערג'ס איך און צייטלינ'ס איך... ביי עצבות האנדעלט עס זיך אבער אום אנ'ערגערער זאך. דאס שמעקט מיט סכנת נפשות, מיט אבקוילען א וועלט מיט יודען אין דער עיקר — ס'איז ניטא דערין קיין שפור אמת, קיין טראפען מציאות. ס'איז אינגאנצען נור אנ'אויסגעטראכטע זאך, א פוסטע בבא מעשה. אפילו קיין נעכטיגער טאג אויך ניט.

וואָרום דער נעכטיגער טאג — איז דאך פארט א טאג געוועזען און עצבות האט קיינמאל קיין שום יסוד אין לעבען ניט געהאט און דערהויפט ניט אין יודישען לעבען — וואו אלצדינג בליהט און שיינט און וואקסט און פרוכפערט זיך און מעהרט זיך און ס'איז א וועלט — ניט פון מיט קליינע וועלטעלעך נור מיט גרויסע וועלטען, מיט גרויסע מענשען, מיט א גרויסער געגענווארט און מיט נאך א גרעסערער צוקונפט.

שוין איין מאל [illegible]!

טא פון וואנען זאל זיך נעהמען די עצבות?

אט נעהמט חאטש, אויף א טשיקאוועס, אונזערע ליטעראטור. שוין ניט צו רייזען פון דער העברעאישער; יענע איז שוין לאנג א מפורסמת מיט איהר פורנות, מיט איהר ברייטער טבע, אפענער האגה און גלענצענדען אויסזעהן. קיין חדוש ניט. אלע איהרע מקורבים געהען אין גאלד, איהרע נאהענטע מחותנים ווייסען שוין לאנג ניט פון זייער עשירות, איהרע שרייבער — פון זייער גענונג, איהרע לעזער — פון זייער שכל. נאר נעהמט אפילו אונזער יודישע ליטעראטור און די יודישע פרעסע און די יודישע זאמעל־ביכער, מיט די פערלאגען מיט די צעהנדליגע טויזענדער גע־דרוקטע עקזעמפלארען, מיט איהרע הונדערטע טויזענדער לעזער, מיט איהרע גליקליכע שרייבער, מיט זייערע צוריכטענע פאלעם — חייל מהערט זיי ניט אויך צו שלעפען מאה־נענדיג ליטעראטור — אט נעהמט דאס אלץ, קוקט זיך צו דערצו און זאגט, אדרבא: פון וואנען זאל זיך נעהמען עצבות?

אי וואס? דער אריסטאקראטישער צוג ווערט דורך איהר אבגעוואישט: ס'ווערט איין ליטעראטור פאר די "איינזאמע" מיט דער מאסע, פאר אונזערע "געטער" מיט די פשוטע מענשען, פאר דער איבערשטער באנק מיט'ן פאליש; באדלערן, למשל, שלעפט מען ארויס פון סא־לאן אין פאר־הויז, און די עטליכע מגינים "איינזאמע" האבען דערפון נויט־שווייס־צער — איז הערט דא אנ'עצה.

ערשטענס, זאל מען טאקע די יודישע ליטעראטור מאכען פאר א לייטיש ארטיקעל און אנהייבען זי צו דרוקען אויף עספעראנטא. אז עספעראנטא אין יודיש איז היינט הפקר — האט שוין "דער גרויסער און שענער רב הילל" לאנג אב־געפסקנט. אין דעמאלט, לא די, וואס נור צוויי פאר איינ־זאמע, דריי פאר "איך־מענשען" און "פיער פאר פארצעליינעטע פאפקעס" וועלען זי לייענען, וועט דעמאלט די ליטעראטור גופא אויך ווערען איינזאם און אין איהר איינזאמקייט וועט זי נאך שענער ווערען. און צווייטענס — — — צווייטענס האלטען מיר דאך נאך ניט ביים סוף אלף השישי. דערוויל בלייבט דאך נאך די וועלט — א וועלט, די "איינזאמע" וועלען געפארט ווערען, דער נויט־שווייס פערטריקענט ווערען, דער צער אויסגעוועבט ווערען — טא פון וואנען פרעגט זיך, זאל זיך נעהמען די עצבות?

פע עצבות!

און ניט נאר עצבות ניט, נאר אדרבא, "ליהודים" דארף זיין!

וואָרום געניג נור א קוק צו טאן אויף דעם שיפען קואל לעבען, וואס וועבט און שפארט און שפריצט איבערן גאנצען יודישען פעלד פון אונזערע "דראמאטישע פעראיינען", "קונסט־פעראיינונגען", "ליטערארישע געזעלשאפטען" און אלערליי "חברות פאר יודיש אין הארמאניע", אז — — — אז דער גרעסטער פעסימיסט זאל כאפען דעם אנדערען גרע־סטען פעסימיסט — צוויי, און אפילו מעהר "גרעסטע" זענען היינט דא ויפיעל איהר ווילט — און זיך לאזען א "כשר־מאנץ", מאכען א "רקידה'לע" פון ווילנער יודישער גאס ביז אויף ווארשויער נאלעווקעס און פון דארט ביז אויף משה טייטש'ס "דעלער" כדי מקבל פנים צו זיין משיח'ן...

וואָרום משיח געהט, משיח קומט און איז טאקע שוין געקומען.

און ניט אינ'ם זכות פון אונזער "בילדונגס־מיניסטע־ריום" — די פעטערבורגער יודישע "בילדונגס־חברה", וועגען יו־דען אויסגעלייזט געווארען פון זייער גייסטיגען גלות; ניט אינ'ם זכות פון אונזערע "רעגולאטארען" מיט זייערע רעגוליהונגס חברות וועגען יודען אויסגעלייזט געווארען פון זיי־ער פיזישען גלות; ניט אינ'ם זכות פינ'ם ה' ניסעלאָ־וויטש מיט זיינע פייערדיגע רעדען וועגען יודען בעפרייט גע־ווארען פון זייער רעכטלאזען גלות און ניט אינ'ם זכות פון דער יודישער פאלקס־גרופע מיט איהרע סמארגאנער הארמאניקעס און פילוישקער סאמאווארען וועגען יודען דער־לייזט געווארען פון זייער עקאנאמישען גלות.

ניין, ניין און ניין! די ישועה געהט, די ישועה קומט און איז טאקע שוין געקומען אין נור פון אונזערע "דראמאטישע־ליטערארישע, קונסטלערישע און הארמאנישע פעראיינען".

הערט פון יעדער שטאדט, אדער שטעדטעל, דארף אדער קרעטשמע, וואו ס'געפינט זיך א לעהרער אדער אנ'־עקסטערניק, וועלכער פערמאגט נור אנ'"אקטריסקע" אדער א מארקע, וואס האט ערגיץ אויף דער וועלט א בעקאנטען אדער ווייסט פון אנ'אדרעס, איז מען מודיע:

— דא אין דא האט זיך געגרינדעט א "ליטערארישע־דראמאטישע חברה", מיט א "חודאָזשעסטווענים טעאטער", מיט א סעקציע אויף זינגען, מיט נאך איינער אויף לייענען רעפערטאטען און מיט נאך איינער אויף צו שטודירען ראלען און וועל כולם א קאמיטעט פון לויטער יודיש־דראמאטישע, קאמישע און טראגישע אינטעליגענטען.

און ברוך השם, מען ארבייט אויף אלע כלים. אלע תרפט אידים מיטגלידער פון אלע חברות, מיט אלע טע־אטרען, מיט אלע סעקציעס מיט אלע קאמיטעטען הערען ניט אויף צו זינגען און צו זאגען, צו שפילען און צו שטודירען, און די ליטעראטור ווערט פערשפרייט, די קונסט ווערט ענטוויקעלט, דער מענש ווערט געאיידעלט און זיינע חושים פערפיינערט...

איהר זעהט דאך בעשיינפערליך!

באשר זיי ווילען ניט. לאזען זיי אבער נור וועלען, זיך צונ'יפנעהמען אלע אין איין חאר, מיט אונזער דראמאטישער, קאמישער און טראגישער אינטעליגענץ בראש, און אלע אין איין קול זאלען עפענען א מויל און א זינג טון... "אויפ'ן פריפעטשיק" — — —

און אלע יריחו־ווענד וועלען איינפאלען, אלע קיי־טען צעריסען ווערען, אלע קרומע חוקים אויסגעגלייכט ווערען און "ליהודים" פון ווילנער יודישער גאס ביז ווארשויער נא־לעווקעס.

אויב ס'איז נאך דערוויל ניט בעשיינפערליך איז עס נור דערפאר, ווייל דער עולם שלאפט... אבער אהן סכנות. די צייט געהט, די צייט קומט און די צייט איז טאקע שוין געקומען.

נאך א ווייל'ע, און אונזער אינטעליגענץ...

וואָרום טאטע אין הימעל! וואו, ביי וועלכען קולטור־פאלק, אפילו ביי די גרעסטע און די העכסטע, אפילו ביי די האטענטאטען, עסקימאסען און בושמענען, צי האסטו גע־זעהט, צי האסטו איך איצט, אזא אינטעליגענץ ווי ביי דיין ליעב פאלק ישראל!

אלע זענען זיי "דורכליכטען", איהר זעהט זיי דורך און דורך, ניט נור ווי זיי זענען איצט, נור אפילו ווי זיי וועלען זיין.

און זיין וועלען זיי, און ווערען וועט פון זיי פונקט דאס אייגענע, וואס פון אנדערע זייער גלייכען איז שוין לאנג געווארען.

איהר ווילט א ביישפיעל — קוקט אויף מערב!

מענשען — חאטש גיט א רענדעל פאר א קוק, וועט איהר איהם צווישען די דארטיגע יודען ניט געפינען. דער מענש איז שוין דארט לאנג אין רעטאיל פערקויפט, צוצוקערט געווארען. דערפאר איז ער א משלם: ער קען געהן מיט'ן קאפ אראב — פאר א "שטאטס־ראטה"; קריכען זיך ווי א פאיאץ פאר א "געהיים־ראטה" און שטעהן ווי א בעט־לער פאר אנ'עקסצעלענץ...

און א בעלמוחות איז ער: אנ'עט — וואס האלט פאר "אונפאסיג" זיין נאז פאר לייטען צו ווייזען; קען קפען ניט — חאטש שפיי איהם אין פנים אריין; קיין בערידמעה ניט — אויסער מיט גרילאנטען; ביי זיך קען יחסן ניט — אפילו געגען א לאקע לייטאנט'ל, און א גרויסער בעל־צדקה וואו ס'האנדעלט זיך וועגען אפיציעלען "פאטריאטיזם".

פאר זיך עקזיסטירט ער ניט. זיינע בעדערפענישען — גייסטיגע, נאטירליך — בעפרידיגט ער מיט אלעק פונ'ם שכנ'ס טעפעל; זיין געשמאק — ליידט ער ביי זיין קריסטליכען הויז־מיידעל; זיין מיינונג — פון דער ערשטער פאטריאטי־שער צייטונג; זיין שמייכעל קוקט ער אב ביים "געהיים־ראטה" און זיין כעס — ביים "הויכליכען שטאטס־ראטה"...

ער לעבט און פיהלט, ער פרעהט זיך און איז זיך מצער נור ווי אנדערע טוט וואויל געפעלען, ווי זיי טוען אין פערלאנגען.

דעם מענשען האט מען פערשאכערט, און דעם טייל פערקויפט פאר א שמייכעל, פאר א שאקעל מיט'ן קאפ, פאר א קנעפעל, פאר א בענדעל, פאר א טיטעל.

דער מענש איז ניטא מעהר, דער מענש איז גע־שטארבען, דער יוד איז געבליבען.

דער יוד — דער פחדן, וואס לעבט אין שטענדיגער אימה און שטענדיגער שרעק — מ'זאל איהם ניט דערקענען.

דאס גאנצע יודישקייט איז אין יום־כפור־דיגען טלית איינגעוויקעלט און ליעגט אין דער "סינאגאגע" בעהאלטען. נור פיער מאל אין יאהר, בעת די טויטע שאטענס פון זיינע געשטארבענע עלטערן שוועבען פאר די אויגען פונ'ם יודישען אינטעליגענט — געהט ער אין דער "סינאגאגע", נעהמט דעם שמאלען טלית און קומט אין בעריהרונג מיט זיין יודישקייט.

און דאס "יודישקייט" איז גרין און געל — ווי אנ'־אתרוג, טרוקען — ווי א לולב, אבגעשלאגען — ווי א הושענא און זאפטיג ווי א טרוקענער שארבען.

אט דערפון שעפט ער זיין יודיש חיות פון רגל צו רגל, פון איין אזכרת נשמות צום צווייטען.

אבגעזאגט די אזכרה, יוצא געווען געגען "וועליגען פאטער", צוזאמגעוויקעלט דעם טלית און איינגעגעבען דאס יודישקייט דעם שמש אין האנד אריין "צום אויפבעוואהרען"...

ווי אזוי די מתים שפיזען זיך, אזא פנים האבען זיי.

אט דאס איז דער יודישער אינטעליגענט דארט שוין היינט, און דאס וועט ער אויך זיין ביי אונז מארגען.

צי דערפון קאן איינער אריינפאלען אין עצבות?

פע עצבות:

דאס איז א חסידיש ווארט.

און טאקע מדאי טעמא "האט דער רבי געהייסען פרעה־ליך זיין"...

לאָנאָס.

קליינע בריעף.

ד.

צוליב פרנסה.

איך דאנק דיר זעהר, פריינד, פאר די צוגעשיקטע נומערן "לאנד־שדכן" מיט די ארטיקלען און ווערק פון דוד פרישמאן, ה. ד. נאמבערג, הלל צייטלין, יונה ראזענ־פעלד, משה סטאווסקי און נאך. איך מיין עס גאר ניט מיט אן איראניע. אדרבה — די יודישע שרייבער לעבען זיך אזוי שלעכט, די הוצאות וועגען אזוי גרויס, די הכנסות אזוי קליין — פאר וואס זאל איך זיך, אלס יודישער שרייבער, טאקע ניט פרעהען, אויב ס'האט זיך געעפענט פאר מיינע קאלעגען און חברים א נייער קואל פון פרנסה?

דו, דער מאראליסט, דער עסטעט, ביזט אומצופרידען, זאגאר בייז, זאגאר אויפגערעגט, דו שרייבסט: "אזוינס איז ניט געהערט געווארען אין קיין ליטעראטור, דרוקען זיך אין א לאנד־שדכן איז דאס זעלבע, וואס האנדלען מיט'ן גוף, בעשיינען, דינען פאר א שילד א פערדעכטיגער אונטערנעהמונג פאר א פינף קאפיקעס האנאראר איז ניט שען, ניט דעליקאט" — מיין פריינד, דו ביזט זעהר נאאיוו, פיליכט לעכערליך. האבען מיר דען ליטערארישע טראדיציעס, איז עס דען אונזער דאך עסטעטישע און מאראלישע פאראורטיילען? וועגען מיר דען נאך ניט דערוואקסען דערצו, אים צו פער־שטעהן, אז אויס'ן פארנאס וועגען שוין לאנג קיין גע־זעץ ניטא, אז די פרוכטבארסטע און ניצליכסטע זאך איז — צושמעלצען אלע ניין מוזעס אויף בלאנקענדע פרישע פינפקאפיקענע? מיין פריינד, די שרייבער ווילען אויך עסען און אז ס'ווילט זיך עסען, אז ס'איז אין קעשענע קיין איין גראשען ניטא, און דא גאר ניט ווייט צאהלט מען מזומנים פאר יעדע שורה, איז עס דאך נאריש צו בלייבען ביי דער ליטערארישער אינשולד און ליטערארישען סענטימענ־טאליזם — ניט וואהר? ס'איז זאגאר פיקאנט. שטעל זיך פאר, אז דאנק דער ברייטער טעטיגקייט פונ'ם לאנד־שדכן הויבט זיך אן א קארעספאנדענץ צווישען "איהם" און "איהר", און "ער" שרייבט: "היינט די 2000, וואס איך פאדער איינבע־דונגט, ווייל איך נאך איהר זאלט אריינברענגען בעטגע־וואנד, א ברייט ניקעלן בעט פאר צווייען, צוויי טוץ וועש, אלע שטוב־כלים און כל המגים טעפ...

די העררן נאמבערג'ס, צייטלינ'ס און פרישמאנ'ס אר־אלטען גאט, פערליבען זיי מיט איהם צוזאמען א שטיק הארץ; פיקלען שמעקען מיר וויעדער גוט אין די מעשהליך און די ליעדער פון יונה ראזענפעלד, איידער לאזער און משה סטאווסקי וועגען וועהר "פאעטישע און נראוואיטשעלע" ...

ווי דו זעהסט, קען דער לאנד־שדכן זיין וואהר א מרבונע פאר געשמאק און קונסט... אין ווילנא, אמת, האט זיך ניט געפונען קיין איינער, וואס זאל איבערנעה־מען פאר א סך אנגעשטעלטען האנאראר די לייצעס פון "שדכן" הגם אין ווילנא הונגערט מען בלעבען ניט מיט ווייניגער תתמרה, איידער אין ווארשא — מיין פריינד, דערצו איז דאך עס ווילנא, וואו א "היינט" און "אונזער לעבען" האבען די שרייבער ניט געוואלפען זיך צו עמאנציפירען פון נא־רישע אבערגלויבענישען, וואו ס'איז דא נאך די אטמאס־פער פון לעבען און שאפען און קונסט און ניט און אומ־ריינע ערטער...

דאס איז ביי די גויים רעכט ניט צו געבען די האנד א שרייבער, וואס האט אפילו אונטער א פסעוו־דאנים, דאך זיך געדרוקט אין א אונאנשטענדיגען ארגאן, וואס איז ביי זיי מעגליך, אז א שרייבער זאל גיכער שטאר־בען אדער אנטאן זיך א מיתה, איידער געבען אונטער דעם אייגענעם עהרליכען נאמען א זאך די "בראטשנאיא גאזעטא" אדער "פאטשטא אמורא" — ביי אונז איז עס גאר אנדערש. ביי אונז קען מען פאר א איבעריגען גראשען שטעלען זיך אין איין רייה מיט א יאצקען, פאר פינף קאפיקעס איבער־נעהמען דעם רב"שע'ס פרנסה און מזוג זוגים זיין און פאר 7, 8, 9, קאפיקעס וועט מען אנטאן אזוינס, וואס ניט נור מיידלעך וועלען רויט ווערען...

— — — — — — — — —

איך האב שוין גאר געענדיגט דאס בריוועל, ערשט ס'איז אריין א. ב. א יונגער יודישער שרייבער האט דורכ־געלעזען דאס אנגעשריבענע און האט מיט הארץ געזאגט, אז איך בין צו בייז און שטרענג, אז די עלטערע שרייבער האבען גלאט קיין חשש ניט פאר אזעלכע זאכען און די אינגערע זינדיגען נור בשוגג, אז אזעלכע ווי איך, וואס זע־נען אזוי פריש אין דער יודישער פרעסע, דארפען ניט לערנען קיין דרך ארץ א. ז. וו.

מיין פריינד: וואס אבער זאל איך טאן? צי האב איך ניט דאס רעכט און די פפליכט ארויסצוזאגען, וואס פאר א טיעפען ווערטאג, וואס פאר א פערזענליכע בעליידיגונג איך האב געפיהלט בעגעגענענדיג די נעמען, וואס איך בין געוואוינט געווען צו עהרען און ליעבען, נעבען "א יונ־גער אלמנה", "א געבילדעטער גרושה" א. ד. גל.? צי רעדט עס ניט פון א ערנסטער דעמאראליזאציע אין די רייהען פון די, וואס וועגען איצט אין דער צייט פון רעאקציע און אל־געמיינער נידערגעשלאגענקייט כמעט די איינציגע, וועמען דאס פאלק הערט?

צוריסט ניט, קאלעגען און חברים־שרייבער, אונזער קליין שוואך בינטעל! לאזט זיך גראבען אין דעם מיסט, די, וואס זענען דערצו געבארען געווארען, די וועמענס לע־בענס־בעריף עס איז פון מיסט זייער יניקה צו ציהען...

ב. ברכות.

נאטיצען.

די ציוניסטען איז צוגעקומען א נייער אנהענגער — אשר, אויב איך בין זיי מקנא.

איהר קענט איהם אודאי — וואו איז ער ניט אויסגעווען אלע גרעסטע געגענדען, און אלע לאגערן געשטורעמט. געווען אמאל א הייסער מארקסיסט און רוסישען סטיל, נאכדעם ביי די אמעריקאנער ס. ס. ס. און א צייטונג געארבייט, מיט אותות ומופתים דערוויזען, אז די אינאבהענגיגקייט פון פוי־לען איז פאר יודען דער גרעסטער גליק, נאכדעם א נייל־טערער בערענשטיינאנער געווארען, אז אין רוסלאנד איז גע־גאנגען א סדרה, פון וואהלען, איז ער פון אמעריקא אין מיטען געקומען און געוואלט די מינסקער יודען בעגליקען, אגמון זיי דעם כבוד און לאזען זיך אויסקלייבען פאר א דעפוטאט. דאן האט ער די חברים נאכן וועטער געגעבען. געלטען האט אין די וועהלער־קרייזען א ווינד פון מזרח געבלאזען. איז ער געגאנ־גען האנד אין האנד מיט די ציוניסטען און האט אונטער זייער דיק־טאנט געשריבען אין אמעריקא קארעספאנדענצעס פול מיט שקרים און רכילות אויף א בעוואוסטע יודישע ארבייטער־ארגאני־זאציע. היינט האט א בלאז געטאן א ווינד פון מערב, האט ער זיך איבערגעדרעהט אויף לינקס. די נעכטיגע פריינד וועגען געווארען פיינד און פערקערט. אויף די ציוניסטען האט ער געשפיגען קלעק און דער בעוואוסטער יודישער ארבייטער ארגאניזאציע איז ער א חבר געווארען. און היינט אריינפאלען איז איהם ניט געשטערט געווען, איז ער צוריק נאך אמעריקא געפאהרען. עס איז נאך עפעס געווען פריהער, עפעס שפעטער, עפעס צווישען, אפשר עטליכע עפעסען. אויף אויסווייניג געדענק איך ניט און זוכען איז ניט כדאי.

נור איהר האט איהם שוין מסתמא דערקאנט — דאס איז דאך אונזער בעוואוסטער פראפעסאר הורוויץ אדער יצחק אייזיק בן אריה צבי אדער יצחק הלוי, אונזער אמעריקאנער *).

פאראנען מענשען וואס זייער פערזענליכקייט איז צו גרויס, זי זאל זיך קאנען איינפאסען אין א פארטיי־ראם; אזעל־כע מענשען נעמען קיין מאל ניט אן א פראגראם אינגאנצען ווי זי איז, זיי געהערן קיינמאל ניט אינגאנצען צו איין בעשטימ־טער פארטיי — זיי בלייבען שטענדיג עפעס בעזונדער, אויס־געטיילט: פראפעסאר הורוויץ איז ניט אזעלכער. ער בעת ער שטעהט אין וועלכען עס איז לאגער גיסט ער זיך מיט איהם צנויף, נעמט ער איבער אינגאנצען זיין געווער, זיין קאמאנדע שפראך, און ווער עס ווייס ניט, קען מיי־נען, אז ער איז אין דעם לאגער געבארען.

פאראנען מענשען, וואס זייער גאנצען לעבען האלטען זיי אין איין זוכען. אפט דוכט זיך זיי, אז זיי האבען גע־פינען "אט איז דער אמת!" און זיי גיבען זיך איבער דעם ניי־געפינענעם אמת מיט לייב און לעבען; זיי פערטיג מקריב זיין פאר איהם, נור די ערשטע שכרות געהט אריבער און זיי זעהען זיך אום, אז זיי האבען זיך אבגענארט, און געהען ווייטער זוכען. אבער אזעלכע מענשען לעבען שטענדיג איבער אנ'אינעווייניגסטען קאמפף. פערלירענדיג דעם

---

*) מיר וועגען דא קיין סוד ניט מגלה. דעם פראפעסארס פסעווראנימען וועגען אלעמען בעקאנט. בפרט אז די רעדאקציע פון "אונזער לעבען" זאגט אין איהר אנמערקונג אליין אויס, מיט וועמען מיר האבען דא צו טהון.

מיינע בעלי־בתים

פינף טעג זוכען א צימער — דאס איז א קאטארושנע ארבייט. און ווייבאלד אז דאס צימער איז מיר געפעלען געווארען, האב איך די בעלי בתים אין הארצען מבטל געווען און האב זיי אנגעהויבען עטליכע נעמען בעוואוסטע און ווערט כשר'ע, וואס מקען זיך אויף מיר נאכפרעגען. אנ־דערש האבען זיי ניט געוואלט.

נאך אין דעם זעלביגען טאג האבען זיי זיך נאכגע־פרעגט, און אויף מארגען האב איך מיך אריבערגעצויגען אין מיין נייע דירה.

איין זאך האבען זיי מיך נאר געבעטען.

— זעהט, מיר זענען שטילע מענשען, היט זיך ס'זאל ביי אייך קיין "אביסק" ניט זיין.

צופרידען, וואס איך בין ענדליך אויף אנ'ארט, בעה־רוהיגט, האב איך זיי צוגעזאגט.

— — —

א חדש האב איך געהאט, אז מיינע בעלי־בתים'ס גע־שעפט איז פראצענט, וואָרום עס פלעגען קומען מאדנע נפשות, קענטיג מהרימלעך, מיט וועלכע מ'פלעגט זיך פער־שפארען אין קאבינעט און זעהר שטיל ריידען.

נאר נעהענטער צוקוקען זיך צו מיינע בעלי בתים האב איך ניט געקענט. אין דער פריה האבען זיי געטרינקען טיי, ווען איך פלעג נאך שלאפען און תיכף צוריק פערשפארען זיך אין שלאף־צימער. וואס האבען זיי דארט געטאן, האב איך ניט געוואוסט. איז א קליענט געקומען, פלעגט דער בעל הבית ארויסגעהן צו איהם א פערשלאפענער. דעריבער רע־כען איך, אז זיי האבען דארט געדרימעלט.

צו וואַרמעס פלעג איך אוועק פון שטוב, און נאכ־וואַרמעס, אז איך פלעג צוריקקומען, זענען שוין מיינע בעלי בתים ווידער געשלאפען ביי זיך אין צימער.

זעהען פלעג איך די ערשטע א זייגער פינף. דאס איז געווען די צייט וואס די דינסט דערלאנגט צום טיש דעם סאמאוואר. דער בעל הבית פלעגט ארויס פון שלאפצימער אין א שלאפראק, א צעקנייטשטער מיט פערשלאפענע אויגען. צווישען קרעכצען און הוסטען, גרעפצען און וואַרטשען אויף די דינסט, פלעגט ער זיך אניסען א גלאז טיי, דערגיסען מיט ראם און טרינקען פון טעפעלע.

אין א האלבע שעה ארום, ווען ער האט שוין גע־האט אויסגעטרונקען א צוויי דריי גלאז, פלעגט זי ארויס; זי — שוין אין גאנצען פוץ, ווי צוגעסט.

ער פלעגט אויף איהר אויפהויבען א לאנגען מיט־נעם בליק און פרעגען מיט א רחמנות־קול.

— דער קאפ איז דיר ניט טוטועה, זעלדעטשקע?

זי פלעגט ענטפערן מיט א פיעשטשענדיג קרימען זיך:

— ניין...

דאמאלסט פלעגט ער אויפשטעהן:

— איצט דארף מען זיך איבערטאן — און צו דער ארבייט.

און ער פלעגט אנטאן א סורדוט מיט א מאנישקע און אוועק אין קאבינעט.

— — —

צו וואס פלעגט זיך מיין בעל־הבית אויספוצען, און וואס איז געווען זיין ארבייט אין קאבינעט — האב איך ניט געקענט דערגעהן. וויפיעל מאל מיר איז אויסגעקומען דורכ־געהן פארביי די אפענע טיהר פון קאבינעט אין דער צייט, פלעג איך איהם שטענדיג זעהן אויף א ברייטען פאטעל אין סורדוט און אין מאנישקע פיקענדיג מיט דער נאז.

אין שטוב פלעגט זיין שטיל, ווי אויסגעשטארבען. אויסער אונז דרייען און נאך א דינסט א קריסטין — פראנציסקא, האט זי געהייסען, — האט דא קיינער ניט געוואוינט. קיין קינדער זענען ניט געווען, צי מיינע בעלי־בתים זענען בעזי־דיעטניקעס, צי זייערע קינדער זענען געווען אלע אויסגע־געבען אין ציפאהרען — איך ווייס ניט, איך האב זיי קיינ־מאל ניט געהערט ריידענדיג ניט וועגען דעם, ניט וועגען וואס עס איז אנדערש.

אין דער צייט איז די בעל־הביתטע געזעסען איי־נע אליין אין עס־צימער. לאנגזאם פלעגט זי טראגען מיט צוויי פינגער דאס לעפעלע צום מויל, אמאל פון גלאז, אמאל פון טעלעלע מיט זאפט. די איבעריגע פינגער האט זי געהאלטען שטעהן אויסגעבייגען, א ביסעלע פון דערווייטען. איך פלעג קוקען און טראכטען: אפשר איז ביי איהר א מאל געווען גראציע אין דער דאזיגער בעוועגונג פון די פינ־גער, איצט איז איהר האנד געווען א צו פעטע, א שמאל־ציגע וועהר.

יעדע ענטוויקלונג איז פאר זיי א שווערער מאראלישער קריזיס, פון וועלכען זיי געהען ארוים מיט א נייעם בלוטענדען וואונד אויף דער נשמה. זיי פערליהרען שוועהר און זייער געפינען איז שוועהר נאך לאנגען-לאנגען זוכען. דאס זענען אינגליקליכע מענשען, טראגישע פיגורען. ניט אזעלכער איז יצחק אייזיק הלוי. ער געהט איבער פון איין לאגער אינ'ם אנדערען אזוי לייכט, אזוי גראציעז, ווי א שמעטערלינג פליהט איבער פון איין קוסט אויפ'ן צווייטען. ער פערליהרט גיך, געפינט גיך. ווייס ניט פון קיין מאראלישע קריזיסען, פון קיין איבערבערעכנונגען. נעכטען האט ער זיך געפיהלט ווי אין דער היים אין איין לאגער, מארגען פיהלט ער זיך ווי אין דער היים אין א צווייטען לאגער. א גליקליכע נאטור. איהר פיהלט עס אין יעדען ווארט פון זיינע ארטיקלען, אין טאן, אין מאניער. איך קאן איהם ניט, נור איך שטעל זיך פאר, אז דאס מוז זיין א מענש א דיקער, מיט ליכטיגע אויגען, מיט א שטערען אהן קנייטשען, מיט א שטענדיגען זעלבסטצופריעדענעם שמייכעל אויף די ליפען, ווי ביי א גליקליכען.

אט איז ער איצט פליצלונג א ציוניסט געווארען און ער איז פעסט איבערצייגט, אז „די יודישע צוקונפט הענגט אב דירעקט און אינדירעקט פון דער טערקישער איבערקערונג *)".

ער ווייס אפילו, אז „איבערצומאכען א גאנצען מיליאן שניידער-געזעלען, פאפיראסען-מאכער, האנדעלס-געהילפען, לעהרער, וואס זוכען לעקציעס, און געוועהנליכע „לופט-מענשען" פאר פויערים, איז אוטאפיע. די יודען זענען שטאדטבעוואהנער, און זיי קאנען איבערגעפיהרט ווערען קיין פאלעסטינא, נור ווען זיי וועלען זיך בעזעצען אין שטעדט".

נור ער האלט, אז מען קאן מאכען פאלעסטינא הויפט-זעכליך פאר א פראווינץ פון האנדעל און אינדוסטריע, אז עס איז מעגליך א מלוכה אהן אן ערד-ארבייטער-בעפעלקערונג. ווי אזוי? פאלעסטינא, זאגט ער, געפינט זיך ביי דעם מיטעלענדישען ים און זי מוז ווערען דער האנדעלסצענטער בנוגע צו די אינערליכע פראווינצען פון דער אזיאטישער טערקיי און פערסיען. „מיר ווייסען, זאגט ער ווייטער, אז ענגלאנד און רוסלאנד האבען צווישען זיך איינגעטיילט פערסיען, ד. ה. זייערע „איינפלוס-ספערען" אינ'ם דאזיגען לאנד. די ענגלישע און רוסישע פאבריקאנטען זוכען דארטען א מארק פאר זייערע סחורות; די דייטשע פאבריקאנטען דארפען האבען דערצו אויסגעקליבען די אזיאטישע טערקיי. די בויען שוין דארטען אייזענבאהנען, פיהרען פון דארט תבואה קיין אייראפא". אלזא פאלעסטינא וועט ווערען א צענטער פון מסחר און די סוחרים וועלען זיין יודען.

דאס איז אלץ גוט. עס איז נאר הינטערגעלאזען א קליינינגקייט. פון וואנען ווייס אונזער פראפעסאר, אז די דייטשע סחורה וועט ניט נאכשלעפען נאך זיך אויך דעם דייטשען סוחר; עס קאן דאך זיין, אז די דייטשען, ענגלענדער און רוסען וועלען זיך פערוועלען עראבערען ניט נור דעם מארק נור אויך דעם מסחר. ווער זאגט עס, אז די דייטשע פאבריקאנטען האבען א גוטען אפעטיט און די דייטשע סוחרים א שלעכטען?

איצט געהט אוועק א סדרה פון פאבריקאציע. „דער האנדעל ברענגט מיט זיך די פאבריקאציע". און ה' יצחק הלוי שטעלט זיך לייכט פאר, ער שטעלט זיך בכלל אלץ לייכט פאר, אז אין עגיפטען, למשל, וועט זיך קיין טעקסטיל אינדוסטריע ניט ענטוויקלען און פון דארטען וועט מען דאס בוימוואל ארויספיהרען דוקא אין פאלעסטינא. „די פעלקער, וועלכע האנדלען ארום פאלעסטינא בעזיצען גרויסע סטאדעס" וועלען זיי, מיינט אונזער פראפעסאר, אליין די פלייש-האנדעל ניט ענטוויקלען, אליין מיט „לעדער-און שוך-אינדוסטריע", מיט „פיטער-און קעזע-פאבריקאציע" זיך ניט פערנעמען. זיי וועלען דאס אלץ איבערלאזען פאר די יודען אין פאלעסטינא. וואס דען? דערווייל זענען מיר דאך יודען, אן עם חכם ונבון.

און וואס וועט זיין מיט ערד-ארבייט אין פאלעסטינא? דאס איז דאך עפעס א ארץ זבת חלב ודבש? יצחק הלוי דערלאזט, אז דארטען קאן אויך פאר זיך געפינען א פלאץ א קליינער טייל יודישע ערד-ארבייטער, נור דערצו וועלען טויגען די „דרייסיג-פערציג טויזענד יודישע פערמער", וועלכע האבען אין רוסלאנד.

אזוי מיינט דער פראפעסאר אונזערער. אין דער אמת'ן איז [illegible] ניט אזוי. אויב אין פאלעסטינא וועט זיך ענטוויקלען דער האנדעל און די אינדוסטריע, וועט זי געבען פלאץ ניט פאר א קליינעם טייל ערד-ארבייטער, נור פאר זעהר א גרויסען טייל, פאר א פאר מיליאן אפילו. ערשטענס וועט די שטאדט א סך דארף-פראדוקטען פערברויכען, און צווייטענס, מאכט ווייל פאלעסטינא ליגט ביים מיטעלענדישען ים און עס איז גרינג פון איהר ארויסצופיהרען תבואה און פרוכטען, וועט זיך דער אקערבוי דארטען שטארק ענטוויקלען. און אזוי ווי פראפעסאר יצחק הלוי איז זיכער, אז מאכען שניידער-געזעלען פאר פויערים איז אן אוטאפיע, וועלען זיך מיט אקער-בוי פערנעמען דייטשען, איטאליענער, אירלענדער, ווער איהר ווילט, נור ניט קיין יודען. די פויערים-בעפעלקערונג וועט זיין א פרעמדע. און די פויערים בילדען דאך דעם שטאנדהאלטיגסטען טייל פון דער בעפעלקערונג. זיי האלטען פעסטער איין זייער שפראך, זייער נאציאנאליטעט. און אזוי ווי א גרויסער פראצענט פויערים עמיגרירט שטענדיג אין שטעדט, וועלען די פרעמדע באלד אנפילען אויך די יודישע אינדוסטריעלע און האנדעלס-מלוכה, און מיר וועלען האבען א נייעם מישמאש, א נייע ליטא.

נור ווייטער. „ווער וועט עס אלץ ענטוויקלען? ווער וועט בעשאפען די אלע אינדוסטריען? מען קאן זיך ניט פערלאזען אויף די קאפיטאליסטען, אז זיי וועלען ווידמען זייער ענערגיע ספעציעל פאר פאלעסטינא". און ער ענטפערט: „א יודישער צענטער מיט זעלבסטפערוואלטונג קאן געפינען די נויטיגע קאפיטאלען און אנטרייבען זעלבסטשטענדיג די ארבייט". „והראיה, פעטער דער גרויסער האט מיט 200 יאהר צוריק דורך איינבויען פון פאבריקען בעשאפען דעם אנהייב פון דער רוסישער אינדוסטריע מיט גאנץ קליינע מיטלען. פאר וואס זאל דאס איצט אונמעגליך זיין?"

פעטער דער גרויסער... ער האט געהאט מיליאנען לייבאייגענע, מיליאנען קנעכט, וועלכע האבען בעשאפען מיטלען אויף אלץ. ער האט געהאט א ארמעע און ער האט זי געדארפט אנטאן, געדארפט פאר איהר געוועהר. האט ער געגעבען די פאבריקאנטען סובסידיעס. האט ער צוגעשריבען צו די זאוואדען לייבאייגענע פויערים פאר ארבייטער, האט ער ביי זיינע פאבריקאנטען בעשטעלט צופיעלע ליווערונג אין שלעכט-בעארבייטע אייזענווארג און האט געצאלט גרויסע מקחים. פעטער דער גרויסער האט געהאט גרויסע מיטלען. וואס וועט אייער זעלבסטפערוואלטונג האבען? וואו זענען איהרע מיטלען? איהר זאגט אונז אפילו מיט א פאר שורות ווייטער „דאס איז אלץ ניט דעמאקראטיש. איך שרייב דא אבער ניט קיין אוטאפיעס". יא, מיר ווייסען, דער דעמאקראטיזם איז גוט נור אין אוטאפיע. אינ'ם ווירקליכען לעבען האלט איהר זיך פאר פעטער דעם גרויסענס מיטלען אויך ניט אבגעשטעלט. אבער וואו נעמט מען זיי? די מיטלען זיינע? און איהר זייט דאך א פראפעסאר, איהר זייט דאך א רוסישער שרייבער, ווייסט איהר דאך מסתמא וואס פראטעקציאניזם הייסט, וואס פאר א וויכטיגע ווירקונג אט דער פראטעקציאניזם האט געהאט אויף דער ענטוויקלונג פון דער רוסישער אינדוסטריע. נו, ווי מיינט איהר, וועט אייער פאלעסטינישע זעלבסטפערוואלטונג אדער אפילו גאנץ טערקיי האבען איצט די מעגליכקייט ארויפלעגען גרויסע גרענעץ-אבצאהלונגען אויף ענגלישע, דייטשע און פראנצויזישע סחורה און זיך אבצאמען פון זייער קאנקורענץ? קאן דאס סערביען בנוגע צו עסטרייך? איהר ווייסט, פאר וואס אין די קליינע לענדער אויף די באלקאנען ענטוויקלט זיך אזוי שוואך די אינדוסטריע?

איך האב נאך געקענט דערצעהלען וועגען דעם גאונישען פלאן, ווי צו ארגאניזירען די איינוואנדערונג. איך האב געקענט דערצעהלען וועגען דער אקציאן-געזעלשאפט, וועלכע וועט בעקומען פון טערקיי „א קאנצעסיע אויף א געוויסע צייט, לאמיר זאגען אויף 25 אדער 30 יאהר, וועלכע גיט איהר דאס רעכט איינצונעהמען שטייערן, צו מאכען הלוואות, צו בויען אייזענבאהנען, פארטען און אז. וו.".

נור גענוג. מיר געדענקען נאך גוט דאס ביכעל פון דעם זעלבינען פראפעסאר „וועגען רוסישען דארף" — אין 1895, דוכט זיך, איז דאס געווען. דארטען זענען געווען ברייטע סינטעזען וועגען דער צוקונפט פונ'ם רוסישען דארף, פעסטע שלוספאלגערונגען. און, ווי, עס האט זיך דערנאך ארויסגעוויזען, איז דאס גאנצע בנין געווען געבויט אויף סטאטיסטישען מאטעריאל וועגען איין רוסישען אויעזד. דעמאלט האט דער פראפעסאר גערעדט מיט דער שפראך פון א ארטהאדאקסאלען מארקסיסט. איצט הערט איהר פון איהם דעם גאנצען געדאנקען-גאנג פון די ציוניסטען. אויף וואס פאר א וואגען ער זיצט, אזא לידעל זינגט ער. עס איז נור צו בעוואונדערן, ווי גיך ער לערנט זיך דעם נגון אוים. דוכט זיך נעכטען נאך אנדערע לידער געזונגען, דוכט זיך דאס לידעל איז פאר איהם נאך גאר ניי, און זעהט, ווי גענייט, ווי זיכער ער זינגט עס.

און איך דערמאן מיך אן דעם בערימטען נאטאן שווארץ. איך האב איהם איינינע מאל געזעהן אויפ'ן סצענע. אט געהט ער ארויס און הויבט זיך אן „קייזער ווילהעלם

———

*) די אלע ציטאטען, וועלכע ווערען דא געבראכט, זענען גענומען פון זיין ארטיקעל אין „אונזער לעבען" 229, 228, 219.

———

טרינקען האט זי געטרונקען אײדעל, צארט אפילו, אהן א שארף, און איבערגעריסען די שטילקייט — נאר מיט איהר ניסען.

איך ווייס ניט, ווי איז געווען פריהער, איידער איך האב זיך ביי זיי בעזעצט. נאר פאר מיר פלעגט די בעל-הבית'טע אלע טאג ניסען צו טיי. סיקען זיין אז זי האט געכאפט א קאטער, און מסתמא דעריבער האט ער זי אלע טאג געפרעגט וועגען קאפּוועהטאג.

און אז זי פלעגט אנהייבען ניסען, פלעג איך הערען דעם איינציגען שמועס צווישען מיין פאר פאלק, וואס איך האב געקענט הערען פאר דער גאנצער צייט.

זי מאכט אין עס-צימער

— אפצי!...

ענטפערט ער איהר פון קאבינעט

— צו געזונד!

נאר זי מאכט זיך אז זי הערט ניט. בייגט אן דעם קאפ הנודיג אויף א זייט און שווייגט.

זאגט ער איהר נאך א מאל פון קאבינעט

— זעלדעטשקע, צו געזונד!

בייגט זי אריבער דעם קאפ אויפ'ן צווייטען זייט, נעהמט קאפּעלעך טיי פון גלאז און טראפעלעך זאפט פון טעסעל, גענוסט און פערקוועטשט די ליפען זעהר קאקעטיש — און אלץ אהן א קול.

רופט שוין דער בעל-הבית פון קאבינעט מיט א טאן העכער:

— זעלדעטשקע, זעלדעטשקע!

און דערנאך נאך העכער

— זעלדעטשקע, זעלדעטשקע, איך רוף דאך דיך!

איצט וויל שוין זעלדעטשקע מעהר ניט שווייגען. זי ציהט אויס מיט א ניגון, גלייך עס איז איהר שוועהר, און ניט פרעהליך.

— וואס דארפסטו?

שרייט ער:

— איך האב דיר געזאגט, צו געזונד...

— א דא-א-אנק — ציהט זי אויס צופיפעשטשעט.

———

די בעקאנטע, ביי וועלכע מיינע בעלי-בתים האבען זיך אויף מיר נאכגעפרעגט, האבען א פנים וועגען מיר א פולע גוטעס דערצעהלט. מיינע בעלי-בתים זענען זיך מיט מיר בעגאנגען זעהר אידעל און מיט פולען צוטרויען. איינמאל האט ער מיר געבראכט אפילו זיין צייטונג. ער האט נאר געבעטען, איך זאל זי ניט איבערפיהרען, ווייל ער קלייבט די נומערן.

— איך היט זיי, פאר קינדער און קינדס-קינדער דארף דאס זיין א מוסר, וואס היינטיגע צייטען טוט זיך אפ.

איינמאל נאר איז ארויפגעקומען א קליינינקער סכסוך'ל. צו מיר איז געקומען א בעקאנטער, ניט קיין אריסטאקראט, ניט קיין גימנאזיסט און ניט קיין סטודענט, נאר גלאט אזוי עפעס א בחור, אין א דעמאקראטישער היטעל, מיט א גלאנציגען ברילק מיט א ברייטע פלאציגע דעק.

זיי האבען עס בעמערקט און האבען צוערשט גענומען נאכפרעגען זיך, ווער איז ער, נאכדעם, וואס האב איך מיט איהם פאר א געשעפטען, נאכדעם צוויי טאג געקוקט אויף מיך מיט חשד און דורך די דינסט געשפיאנירט, און לסוף פארט ניט איינגעהאלטען זיך און געבעטען:

— זאל ער בעסער ניט געהן צו אייך, איהר זעהט דאך, מיר האבען מורא, דער גוטער יאהר ווייס איהם, היינטיגע צייטען... מיר האבען מורא...

פונדעסטוועגען וואלט זיך די מעשה מיט מיין בעקאנטען פערגעסען, ס'וואלט אלץ גוט געווארען, און איך וואלט מיך געעלטערט ביי זיי אין צימער. מאכט זיך, אז גאר אומגעריכט פאר מיר אליין קומען צו מיר ביי נאכט ניט געבעטענע געסט.

דער בעל-הבית איז געשטאנען און געטרייסעלט זיך, ווי אין קדחת. די בעל-הבית'טע איז גאר ניט ארויס פון צימער.

אין פאליציייאישען זין האט זיך אלץ געענדיגט אויפ'ן בעסטען אופן. געפונען האט מען נאר א קאנפיסקירטע בראשור, צוליב וועלכער דער זשאנדארם-אפיציר האט מיך געמוסרט:

— א יונגער מאן דארף ניט לייענען אזעלכע זאכען, דאס איז סם, זיי פיהרען אראפ פון דרך, פטרין דעם מוח, און אז. וו.

געוועזען א גוטער מענש זעהר, דאס ביכעל האט ער צוגענומען און מיך געלאזט אין דערהיים.

ערשטער", און איהר זעהט פאר זיך הורלאים ווילהעלמן, ווי איהר קאנט איהם פון זיין בילד, און ער רעדט עטליכע ווערטער אויף ריין דייטש מיט ווילהעלמ'ס קול. און א מינוט ארום איז ער שוין ביסמארק און ווידער פונקט ווי אויסגעגאסען, אט איז ער סאדי קארנא און אט משה מאנטאפיארי, און אננעמענדיג א פיזיאנאמיע פון א געוויסער פערזאן רעדט ער אויף איהר לשון מיט איהר אויסשפראך, אזוי אז מענשען, וועלכע קאנען יענע פערזאן, שווערען זיך, אז עס איז תכשיט אויף א האר. עס זענען פאראנען אזעלכע גליקליכע מענשען, וועלכע קאנען יעדע מינוט לייכט אננעהמען דעם פנים, וועלכען זיי ווילען. באלד איז ער א בלאנדין, באלד א ברונעט. פעהיגע מענשען. בעגאבטע נאטורען.

ניין, איך בין די ציוניסטען ניט מקנא!

א. ליטוואק.

די יודישע פרעסע.

אש'ס ארויסטרעטען געגען דער ווארשעווער יודישער גמינה האט ארויסגערופען אין אונזער פרעסע א היציגע פאלעמיק, וועלכע איז שוין פון די צייטונגען אריבער אין בעזונדערע בראשורען. שלום אש האט ניט לאנג ארויסגעלאזען א בראשור „א נאפענער בריף צו דער יודישער אינטעליגענץ".

„צו אונזערע ארטאדאקסען, חסידים, בעלי אמנה, שרייבט אש, האט ער ניט. זיי האבען דאס רעכט אויפגעבראכט צו זיין אויף איהם פאר זיין ארויסטרעטען געגען א רעליגיאנס-אקט, וועלכער איז ביי זיי הייליג און טייער.

„אבער איהר „פאסטעמפאווע", איהר „געבילדעטע", איהר „אינטעליגענטען" וואס יעדער פון אייך בעזונדער קומט צו געהן צו מיר, און רומט מיר איין אין אויער, (ארומקוקענדיג זיך דערביי אויב עס הערט קיינער נישט) „w zasadzie ja się zgadzam z Panem" „אין פרינציפ בין איך מסכים מיט אייך, אודאי איז מל זיין א בארבארישע זאך, אן איבערבלייבעל פון „פאלוס קולט", נור מען דארף נישט".

„און וואס זענען אייערע מאטיוען?

„אז מל זיין איז דער יסוד פון יודענטום, אז אהן מל זיין, קען מען קיין יוד נישט זיין, אז דאס איז די איינציגע פארמע וואס בינדט אונז יודען אלע צוזאמען.

„דאס זענט איהר? ארים אדער צבועק'עס?

„נישט איך בעליידיג דאס יודענטום, — נור איהר.

„מורא האט איהר צו פערטרויען דעם יודישקייט, איהר גלויבט נישט אין זיין גרויסע מאראלישע קראפט, איהר פיהלט נישט די עטהיק פון יודישקייט, דער רוח הקודש האט אייך נישט גערוהרט, איהר האלט דאס יודישקייט פאר א טויטע זאך, פאר א קמיע.

„אייער יודישקייט איז: מל זיין, און יום-כפור דעם קאנטאר הערען.

„דאס איז אייער מאראל, דאס איז אייער רעליגיאנס-עטהיק, אויף דעם יסוד בעשטעהט אייער גייסטליכער גרונד.

„גאט! ווי ארים, ווי לעער איהר זענט.

„מל זיין און יום-כפור דעם קאנטאר הערען, דאס זענען דאך אייגענטליך אונזערע ערגסטע שונאים.

„דאס גאנצע יודישקייט פערמאטיסען, אלעס וואס איז יודיש אין עסענטליך. די קינדער אויפגעצויגען אין א פרעמדען גייסט, מיט שנאה צום יודישקייט, אויף אלע תענות אויסגעלאכט, אויף אלע לוזות מיטגעקלאפט, און אונז געשטעמפעלט פאר משוגעים, פאר רעאקציאנערען.

„און קיום האט נור אזא איינער, זיינע קינדער געלאזט מל זיין, און אין יום-כפור אין דינאגאגע געגאנגען — האט ער זיך פאר א יוד געהאלטען, און ארויסגערעדט אין אונזערע הייליגסטע פלעצער.

„און אין א שיינעם מארגען האט ער זיך אויפגעכאפט, די טאכטער חתונה געהאט פאר א גוי, דער זוהן, כדי אנגענומען צו ווערען אין פאליטעכניקום, האט זיך געשמדט.

„— געוואלד, שמע! שמע! — האבען אונזערע געשריגען.

„וואס האט ער די געגעבען, און פון וואס זענען זיי אבגעטראטען — פון מל זיין און פון דעם קאנטאר הערען.

„וואס זענען יודען — א נאציאן אדער א גלויבען?

„— א נאציאן. און איך גלויב, אז א נאציאן, א פאלק האט אנגענומען א געוויסען געזעץ פאר איהר סימבאל און זיין גאנצער גייסטליכער אינהאלט איז פערשטיינערט געווארען אין דעם סימבאל. מעג דער סימבאל זיין ווי ווילד ער איז, דארפען די בעסערע פון דעם פאלק, וועלכע ליעבען און דינען איהם, און וויסען אז זיין מאראלישע קראפט בעשטעהט נישט בלויז אין דעם ווילדען סימבאל — אננעמען די פארמען פון דעם סימבאל כדי דאס פאלק זאל איהם פאר א פרעמדען נישט האלטען.

„מיט ווייטאג פון א פאטער, און מיט גאנצען פראטעסט און שאנד וואס אזא ווילדער דין קען ארויסרופען ביי א הייטיגען מענש, האב איך מיינע קינדער אונטערגעטראגען צו דער ווילדער אפעראציאן פון מילה, און מיט מיין גאנצער ליעבע צו מיין פאלק פראטעסטיר איך געגען דעם ווילדען דין".

די פאריגע וואך איז אין ווארשע ארויס א בראשור „אנאפענער בריעף פון א גרויסען פריידענקער צו [illegible] יודישער יוגענד". פון בעטער. מיר גיבען דא אבער איהרע בעזאנדערס אינטערעסאנטע שטעלען:

„פון וואנען קומט עס, אז ניט נאר די יודישע קלערי-קאלע בעפעלקערונג, זאנדערן, אויך די יונגע יודען, די אזוי-גענאנטע „פאסטעמפאוועצעס" און „אינטעליגענטען" זאלען שטעהן שטארק אזוי פאר מצות מילה?

„פון וואנען קומט עס, אז די זעלבע יודישע יוגענד, וועלכע איז אין פראקטישען לעבען עובר אויף אלע לאוין פון דער תורה: טראגט ניט קיין ציצית, לעגט ניט קיין תפילין, דאווענט ניט און האלט ניט מצות שבת, פאסט ניט אין יום כפור א. ז. וו. — פון וואנען קומט עס, אז די אלע „אפיקורסים" זאלען יעצט פערטיידיגען די מצות מילה?

„שוין-זשע איז די מצות מילה איינער פון די ווינקעלשטיינער פון דער יודישער נאציאן?

„אום צו זיין א נאציע דארף מען ניט הורלאים אנריהרען דעם מענשליכען קערפער.

„סא וואס-זשע אהינס איז נאציע?

„יעדעס קולטורעלע פאלק האט בעשטימטע גייסטליך-אינדיווידועלע שטריכען, וועלכע צייכענען איהם אוים פון אנדערע נאציאנען. קולטור, שפראך, ליטעראטור, קונסט, מוזיק, זיטען — דאס זענען די לעבעדיגע סמנים פון א קולטורעלע נאציע.

„אלע מנהגים און קערפערליכע סימנים, וועלכע, סיקען זיין, האבען געטויגט פאר יענער צייט, פאר וועלכער זיי זענען בעשאפען געווארען, ווערען רעאקציאנער, פינסטער, אויב זיי ענטשפרעכען ניט די רעאלע פאלקס-אינטערעסען. זיי ווערען דאן א קאנסערוואטיווע קראפט, וועלכע שטערט דער פרייער ענטוויקלונג פון דער נאציע.

„אויך ביי אנדערע פעלקער געפינען מיר אלטע, אבגעלעבטע טראדיציעס, נאר ביי קיין שום פאלק שפילען דיזע טראדיציעס ניט קיין דאמינירענדע, הערשענדע ראלע ווי ביי אונז יודען.

„אבער אונז הענגט א קללה!

„דעריבער מוזען מיר קעמפפען געגען אלע מנהגים, מיט וועלכע די פערגאנגענע דורות האבען אונז ארומגעשארמעלט ווי מיט א כינעזישער וואנד.

„שלום אש, וועלכער האט א פאעטישע נשמה, א פיהלענדעס יודיש הארץ, איז געווען דער ערשטער, וועלכער האט געהאט גענוג מוט ארויסצוטרעטען עפענטליך אין דער יודישער גאס מיט א פראטעסט געגען אן אבגעלעבטען מנהג. ביי אנדערע פעלקער וואלט אזא אש, אין איינעם מיט [illegible], אויך ערוועקט צו זיך די ווארעמסטע סימפאטיע. ביי אונז איז אבער פערקעהרט, ביי אונז ווערען עדעלע פרייהייטס-קעמפפער פערווארפען מיט שטיינער.

„און נאך איינס.

„עס איז געווען א צייט, און די צייט איז נאך ניט זעהר ווייט, ווען מ'האט געקענט בעגעגנען אויפגעקלערטע יודישע יונגעלייט, וועלכע זענען גרייט געווען אום יעדען פרייז זיך בעפרייען פון וואס פאר ניט איבערגלויבען, מנהג, פערשטיינערטע דאגמע און קאנסערוואטיווע טראדיציע.

„יעצט, ווען די פראטעסטען פון גרינשפאן-אש האבען ארויסגערופען צווישען פערשידענע שיכטען פון די ווארשעווער יודישער בעפעלקערונג בלויז האס און אויפרעגונג, ערוועקט זיך ביי אונז ניט ווילענדיג די פראגע: וואו זענען איהר, יודישע אויפגעקלערטע, יודישע אינטעליגענטען? שוין-זשע האט די יעצטיגע פינסטערע צייט אויף אייך אזוי שטארק געווירקט, דאס איהר האט זיך ענטשלאסען אייערע פריידענקעריי, אייער אמאליגען האס צום אבגעלעבטען יודענטום בעהאלטען אין מאש, ווייזען דער תורה א פייג אונטער'ן איבערבעט? אין דער יעצטיגער צייט ווען די יודישע רעאקציע האט אויפגעהויבען דעם קאפ בכדי אונטערצודריקען יעטוועדען פונק פון געזעלשאפטליכען פראטעסט, איז שווייגען א זינדה!

„הויבט אייך אב, יודישע יוגענד, אויב איהר האט נאך דעם לשון ניט פערלארען!"

און אונזערע גאטס-סטראפטשעס פון היינט שווייגען אויך ניט. הלל צייטלין איז מרעיש עולם:

———

דער בעל-הבית האט זיי בעגלייט צום טיהר.

— איך האב ניט געוואוסט, — האט ער זיך אלץ פערענטפערט, — איך האב ניט געוואוסט, אז ער איז א וועלכער. איך וואלט איהם פאר טויזענדער ניט אריינגעלאזען צו זיך.

דער זשאנדארם האט איהם בערוהיגט:

— א, ס'איז גאר נישט.

— ווי גיט איהר מיר אן עצה, האט דער בעל-הבית מיט חניפה געפרעגט — איך זאל איהם אבזאגען פון קווארטיר?

— איהר קענט איהם האלטען, האט דער זשאנדארם געענטפערט, — נאר אויב איהר וועט עפעס בעמערקען... נו... דעמאלט...

———

נאר מיינע בעלי-הבתים האבען דעם זשאנדארם ניט געפאלגט. זיי האבען ניט געווארט אויף דעם „נו... דעמאלט". אויף מארגען נאך דער אונטערזוכונג, איז ער אריין צו מיר תכף ווי איך בין אויפגעשטאנען:

— איהר האט היינט שפעט געשלאפען...

— און איהר ניט?

ער האט אנגעהויבען שאקלען מיט'ן קאפ.

— וואס רעדט איהר, א גאנצע נאכט קיין אויג ניט צוגעמאכט. זי איז גאר כמעט כלות. ווען ניט די טראפענס, גאט ווייס וואס ס'וואלט זיין... אזעלכע שרעק. מיר ליגען אזוי, הערען מיר, מ'קלינגט. זאגט זי צו מיר: מ'קלינגט. זאג איך, יא מ'קלינגט. דערווייל גיט מען נאך א קלונג. ווערט זי שוין א טויטע. די הערסט דויד, זאגט זי, מ'קלינגט. איך בין דאך עפעס א מאנסביל, זענען מיר אויף די דמים איינגעפאלען. דערווייל האט מען שוין דארט אויפגעהערט צו קלינגען און מ'האט אנגעהויבען קלאפען אין טהיר מיט די פויסטען. אין קאפ זענען מיר דורכגעפלויגען אזעלכע שרעקליכע מחשבות, אנארכיסטען, און וואס איהר ווילט. געהן עפענען האב איך מורא. איך וואלט געוואלט לויפען צום פענסטער אנהויבען שרייען, האלט זי מיר צו: „ניין, זאגט זי, אז שטארבען, איז ביידע איינע נעבען די אנדערע". וואס טוט מען, וואס טוט מען. אוי אן אומגליק האט אונז געטראפען, זאג איך, און זי זעגענט זיך שוין מיט מיר.

דער קול האט זיך ביי איהם איבערגעריסען, אזוי איז ער געהען ציטערען דערמאנענדיג זיך אן ביינאכטיגע.

— א גליק, — האט ער ווייטער דערצעהלט, קומענדיג אביסעל צו זיך, — וואס פרנסה'טע האט פון קוך אליין דערהערט, איז זי געגאנגען און האט געעפענט. ווען מיר האבען דערהערט, אז ס'איז נאר פאליציי, זענען מיר נאר לעבעדיגע געווארען. מילא איך בין דאך א מאנסביל, האב איך זיך בערוהיגט, נאר זי — זאל דער איבערשטער היטען. אלע רגע — „דויד, גיב די טראפענס", „דויד, דערלאנג די טראפענס". א גאנצע נאכט — רק די טראפענס. נאך איצט אויך — האלט נעמען זיך די טראפענס.

און לאנג האט ער נאך גערעדט, און אויסגעבראכט האט ער סוף כל סוף:

— איהר זייט דאך א קלוגער מענש... איהר וועט קריגען אנאנדער צימער, ביי יונגערע בעזונטערע... נישקשה, איהר וועט קריגען... היינטיגע צייטען, גאט ווייס... מיר זענען שוואכע מענשען, מיר האבען מורא...

———

איך האב געפונען א דירה, נאר איך האב ניט געהאט צו בעצאהלען פאר די דרייצעהן טעג, וואס איך האב אבגעוואוינט ביי מיינע בעלי-בתים

— גאט איז מיט אייך — האבען זיי מיר איינגערעדט.

— מיר געטרויען אייך חלילה ניט, וואס? איהר וועט בעקומען געהאלט, וועט איהר אריינטראגען.

איך בין אריבערגעפאהרען, וואס זיי האט געקומט האב איך ניט אריינגעטראגען. ס'איז דאך פערשטענדליך: אמאל פוילט מען זיך, א מאל איז קיין צייט ניטא, אמאל קיין געלט ניטא. מיינע בעלי-בתים פלעג איך אפט בעגעגענען אין גאס, נאר געמאנט דעם חוב האבען זיי קיין מאל ניט: זיי פלעגען זיך מאכען, אז זיי זעהען מיר ניט.

איינמאל זענען מיר זיך צוזאמען מיט איהם אנגעשפרונגען נאז צו נאז אין טעאטער. איך האב א טראכט געטאן: וואס, אויב ער גיט איצט א בעט?...

נאר ער האט אויף מיר אזוי דערשראקען א קוק געטאן, אז איך האב מיין אייגענע שרעק פערגעסען. איך האב דערפיהלט, אז מ'דארף אויף איהם רחמנות האבען און פארבייגעהן אהן ווערטער.

פ. הײלפערין.

איהר זענט בײַ אונז ניט די ערשטע משומדים, וועלכע קלאגען זיך פאר גוים איבער „יודישען בארבאריזם". צרות [illegible] וואס איהר קענט, וויפיעל איהר ווילט, אויספיהרען. וואס איהר אבער גארנישט.

„אגדריגע" מיט זײַנע גזירות, אז יודישע קינדער זאלען זיך ניט מל זײַן — דאס איך גאר נישט געמאכט.

איהר ווילט בעגײַען אויף אונז אנדרינגס־צײַטען, איהר ווילט ארויסרופען קדוש־השם — איהר וועט עס אויספיהרען! דער יוד וועט אבער בלײַבען — יוד!

„צעהנטויזענדער ווי איהר וועלען אין מיטען תהום זינקען און דער יוד וועט בלײַבען — יוד, און די תורה וועט בלײַבען — תורה!"

אינ׳ם זעלביגען נומער „הײַנט" רופט יאצקאן אן צײַטלינ׳ען: „דער עהרליכער, שעהנער און גרויסער ר׳ הלל צײַטלין". ווען יאצקאן וואלט אנאנדערן אזוי געליובט, וואלט זיך יענער געווים פערדעקט דעם פנים פאר בושה. הלל צײַטלין חיים שוין לאנג ניט, וואס בושה איז. איהם לעגען מיר פאר א קלערער צו טהון: וויפיעל פעסער שמוץ וועט יאצקאן אויסגיסען אויף דעם דאזיגען „עהרליכען, שעהנעם און גרויסען ר׳ הלל צײַטלין", ווען ער וועט אוועק ארבײַטען אין אנאנדער קרעמעל.

און איצט הערט, ווי צווײַ יודישע צײַטונגען פאלעמיזירען:

אין „הײַנט" נומער 233 שרײַבט דער רעדאקטאר־ארויסגעבער ש. פינקעלשטײַן:

„אויף די דאזיגע צווײַ פונקטען פאדער איך פון אײַך א קלארע, אונצווײַדײַטיגע תשובה אין קומענדיגען נומער פון אײַער צײַטונג „לאדזשער טאגעבלאט". און אויב איהר וועט עס נישט טון און פרובירען זיך ארויסדרעהען מיט האלבע ווערטער און פינטעלעך, וועל איך וויסען, אז איהר זענט א נידערטרעכטיגער ליגנער, א שארלאטאן און פאהליעץ".

און אין „לאדזשער טאגעבלאט" № 232 ענטפערט דער רעדאקטאר ה׳ איגער:

„נאר איך פערדריסט דער רמז, וואס איך האב געמאכט מיט „פינטעלעך" אויף די מעשה מיט דער ווארשויער [illegible] אין איהר פערלאנגט א קלארע תשובה פון מיר. וואלט איך אײַך דערויף געענטפערט, ווען איהר וואלט געווען כאטש א האר לײַטישער פון אײַער „רעדאקטאר", נאר ווײַל איהר זענט אבער אויך א גראבער יונג, א שארלאטאן און א ניעדריגע בריאה, וואס דאס האט איהר באוויזען מיט אײַער געמײַנעם אנפאל — ענטפער איך אײַך מיט א שפײַ אין פנים און מיט א „פאשאל וואן!"

פרעהליך אין דער יודישער פרעסע, ניטא וואס צו רעדען.

ח. ז.

די וואך.

(קורצע כראניק).

יודישעס.

ווי בעקאנט, האט דער קיעווער גענעראל־גובערנאטאר פערבאטען דעם יודישען טעאטער צו שפילען אין דרום־מערב־קאנט. דער ארטיסט ה׳ פישזאן האט זיך משתדל געווען אין פעטערבורג דורך דעם דעפוטאט פערגאמענט און אדוואקאט גרוזענבערג ארויסצונעהמען דעם פערבאט. ווי מען גיט איבער האט די הויכפערוואלטונג איבער פרעסע־ענינים זיך ארויסגעזאגט פאר אראפנעהמען דעם פערבאט.

אין מאי 1907 יאהר האט סטאליפין צושיקט א צירקולאר די גובערנאטארען, אז בײַם ארויסשיקען יודען, וואס האבען ניט קײַן וואהנרעכט, דארף מען ניט טשעפען די וואס וואהנען דארטען פון ערשטען אויגוסט 1906 און וואס פריהער האבען, ווי זיך דארטען געמעגט בעזעצען נור שפעטער האבען ווי אנגעוואוירען זייער וואהנרעכט. דער אנפיהרער פון די אדעסער סאיוזניקעס, קאנאוואניצין, האט אנגעקלאגט סטאליפינ׳ען אין סענאט פאר אזא, לויט קאנאוואניצינ׳ס מיינונג, אונגעזעצליכען צירקולאר. דערבײַ קלאגט זיך קאנאוואניצין, אז צוליב דעם צירקולאר האט ער פערזענליך געליטען מאטעריעלע שאדען צוליב די יודישע עקספלואטאציע און צוליב די געפאהר פון א ריטואל־מארד. און ער פאדערט, דער צירקולאר זאל אבגעשאפט ווערען און סטאליפין מיט דעם דירעקטאר פון דעפארטאמענט פון אלגעמײַנע ענינים ארבוזאוו זאלען איבערגעגעבען ווערען צום געריכט. דער סענאט האט די טעג בעטראכט די פראגע און געפונען, אז קאנאוואניצין אלס פריוואטער פערזאן האט ניט דאס רעכט אזא פאדערונג צו שטעלען, סטאליפינ׳ס צירקולאר אבער איז געווען אונגעזעצליך. איצט ווערט די גאנצע זאך איבערגעגעבען אין א קאנסולטאציע בײַם יוסטיץ־מיניסטער. מען זאגט, אז צוליב דעם אײַלט זיך סטאליפין ארײַנצוטראגען אין דומע די פראגע וועגען יודישע וואהנרעכט, און די קאמיסיע וועגען דער יודענפראגע האט דערום ווידער אנגעהויבען פלײַסיג ארבײַטען.

די טרודאוויקעס האבען אויף זיך גענומען ארײַנצוטראגען אין דומע אן אנפראגע וועגען די רעפרעסיעס אויף יודען און וועגען דעם וואס די רעגירונג האט ניט לאנג בעשטעטיגט די אלטע צײַטווײַליגע תקנה וועגען פראצענטנארמע פאר יודען אין די הויכשולען. די קאדעטען האבען זיך אבגעזאגט די ערשטע ארײַנצוטראגען אזא אנפראגע. זיי וועלען אבער שטיצען די אנפראגע פון די טרודאוויקעס.

די סאיוזניקעס פיהרען אן אגיטאציע, אז די שטאדט־דומעס זאלען [illegible] בקשות אויס׳ן אלערהעכסטען נאמען וועגען ארויסשיקען די יודען פון צענטראלען רוסלאנד. די יאלטער דומע האט שוין אזא בעשלוס אנגענומען.

אין פעטערבורג האט מען ניט געגעבען קײַן ערלויבניס צו עפענען אין ווארשוי א סעמינאריום פאר רבנים און לעהרער.

נעכטען ווי דער סענאט האט ערקלערט, אז יודישע אפטייקער־געהילפען, רענטגעניסטען, פעלדשער און אקושערקעס האבען דאס רעכט צו וואהנען אין פעטערבורג נור, ווען זיי בעשעפטיגען זיך מיט זייער פראפעסיע, האט די פאליציי אנגעהויבען פאדערען פון די דאזיגע יודען, זיי זאלען ארויספאהרען פון פעטערבורג אין א משך פון 24 אדער 48 שעה. איצט האט דער גראדאנאטשאלניק ארויסגעגעבען א בעפעהל די פאליציי זאל ניט טשעפען די, וועלכע האבען זיך שוין לאנג בעזעצט אין פעטערבורג, האבען פאמיליעס מיט הויז־אײַנריכטונג און אויסגעהערט זיך בעשעפטיגען מיט זייער פראפעסיע נאך פאר דעם ערשטען אויגוסט 1906 יאהר. די אנדערע, וואס האבען ערשט נאכדעם אוועקגעווארפען זייער פראפעסיע, דארפען ארויסגעשיקט ווערען פון פעטערבורג אין פערלויף פון זיבען טעג. מען זאגט, אז דער דעפוטאט ניסעלאוויטש האט זיך משתדל געווען וועגען דעם בײַם געהילף־מיניסטער קרישאנאווסקי; און ער האט בײַ איהם פועל געווען, אז מען זאל פערלענגערן דעם טערמין פון 7 טעג אויף א חודש, ווי זאלען אדער ליקווידירען זייערע געשעפטען און ארויספאהרען פון פעטערבורג אדער זיך צוריקנעהמען פאר זייערע ספעציעלע פראפעסיעס.

די רעכטע ארבײַטען איצט אויס א געזעץ־פראיעקט וועגען אויסשליסען יודען פון מיליטערדינסט און אײַנשטאט דעם זאל מען ארויפלייגען אויף יודען א בעזונדערע אבצאהלונג. די יודען, ווייזען זיי אן, האבען א שלעכטע ווירקונג אויף דער ארמעע.

דער דעפוטאט פערגאמענט האט זיך משתדל געווען פאר סטאליפינ׳ען, מען זאל ערלויבען צו וואהנען אלע יודישע פרײַע צוהערערינס פון די פריוואטע אוניווערזיטעטס־קורסען אין יורעוו. סטאליפין האט צוגעזאגט.

אין לעמבערג איז פערגעקומען א גרויסע סטודענטען־פערזאמלונג וועגען אנערקענען די יודישע נאציאנאליטעט. ביז איצט האבען די לעמבערגער יודישע סטודענטען געפאדערט, אז זיי מעגען די רובריק „נאציאנאליטעט" אויספילען מיט „יודיש", און די אפיציעלע צעטלען, וואס ווערען אין לעמבערג צוזאמענגעשטעלט פאר׳ן מיניסטעריום, זאלען פאר׳ן אוועקשיקען פארגעלעגט ווערען די בעפאלמעכטיגטע פון די יודישע אקאדעמיקער צו קאנטראלירען. אויף דער איצטיגער פערזאמלונג האבען אייניגע רעדנער געפאדערט מען זאל ניט נור פערשרייבען „יודיש" אין די אוניווערזיטעטס־צעטלען, נור מאכען לערנען און רעדען יודיש.

דא ניט לאנג האבען די אנטיסעמיטען אין פאריז ארגאניזירט א גרויסע מאסען־דעמאנסטראציע צו פראטעסטירען וועגען דער עולה, וואס די רעגירונג האט אויפגעשטעלט א דענקמאל דעם יודען בערנאר לאזאר אין [illegible] שטאדט נים.

מיניסטעריום פון אינערן האט מודיע געווען דעם ביורא פון דעם צוזאמענפאהר פון די האנדעלס־פערטרעטער, אז די פראגע וועגען פערברייטערן דאס רעכט פון יודישע [illegible] איז ענג צוזאמענגעבונדען מיט דער אלגעמײַנער יודען־פראגע אין רוסלאנד און דערום קען זי געלייזט ווערען נאר אויס׳ן געזעצגעבערישען וועג און זי קען איצט ניט אײַנגעשלאסען ווערען אינ׳ם פראגראם פון צוזאמענפאהר.

די פאריזער חברה „כל ישראל חברים" און איהר בערלינער אבטײַלונג [illegible] ארײַנצוטראגען די פראגע וועגען דער יודישער רעכטלאזיגקײַט אין רומעניען אויף די מלוכות־קאנפערענץ וועגען דעם בערלינער טראקטאט. די רומענישע רעגירונג איז לויט׳ן בערלינער טראקטאט מחויב צו געבען די יודען גלײַכע רעכטע, נור ביז איצט האט זי דאס נאך ניט ערפילט.

רוסלאנד.

די כאלערע. פאר דער פערגאנגענער [illegible], האט די כאלערע ווילדעוועט אין פעטערבורג. זענען דארטען קראנק געווארען 7830 מאן, געזונד געווארען 1280, געשטארבען 3198. פאר די לעצטע וואך זענען קראנק געווארען 93, געשטארבען 53, געזונד געווארען 144. אין פערגלײַך מיט דער פאריגער וואך האט זיך די צאהל קראנק־געווארענע פערקלענערט אויף 141, פון די געשטארבענע אויף 49, פון די געזונדגעווארענע אויף 275.

די לעצטע וואך זענען פערמשפט געווארען צום טויט 34 מאן, אויסגעפיהרט דעם טויט־שטראף איבער 7. די פריהערדיגע וואך האט געגעבען 61 טויט־אורטײַלען און 13 טויט־שטראפען.

פאר די וואך האט די פרעסע געליטען די פאלגענדע רעפרעסיעס: „צאריצינסקאיא זשיזן" איז שטראפירט געווארען אויף 300 רובל און „רוסקאיא סלאווא" אויף 500 רובל.

אין ווארשא האט מען פערמאכט די צײַטונג „גאזעטא שטאנדארד", דעם ארגאן פון די נארעדאוויץ ארבײַטער.

אין די שטעדט יעליסאוועטגראד, אלעקסאנדריא, אנאניעוו און [illegible] אויעזדען (כערסאנער גובערניע) האט מען אבגעשאפט די בעזונדערע אויפזיכט און אײַנגעפיהרט פערשטארקטע אויפזיכט. עס ווערט פערלענגערט די פערשטארקטע אויפזיכט אין טאמבאוו און סאראטאווער גובערניעס. די אויסערארדענטליכע אויפזיכט אין יאלטע ווערט פערלענגערט אויף א יאהר. דער [illegible] אויעזד ווערט ערקלערט אין פערשטארקטער אויפזיכט אויף א יאהר אנשטאט קריעגס־צושטאנד.

לויט דעם בעפעהל פונ׳ם קיסר איז פערמאכט די סעסיע פונ׳ם פינלענדישען סײַם.

פון ארענבורגער גובערניע איז אויסגעקליבען געווארען א נײַער דעפוטאט א פראגרעסיסט.

דער אינצידענט מיט פאנאדינ׳ס רעפעראט. דעם 14־טען אקטאבער האט דער פראפעסאר פאנאדין געלייענט אין פעטערבורג א רעפעראט אויף דער טעמע „באסניען און הערצעגאווינע אקופירט פון עסטרײַך". עס האבען געזאלט זײַן דעבאטען. אויף דער לעקציע איז געווען א סך דעפוטאטען און פיעל פון זיי האבען זיך געגרייט רעדען. דער גראדאנאטשאלניק האט אבער די דעבאטען פערבאטען, וואס ס׳האט די דעפוטאטען שטארק אויפגעבראכט. מיטוואך דעם 15־טען אקטאבער האט מאקלאקאוו ארײַנגעטראגען וועגען דעם אנ׳אנפראגע אין [illegible] דומע און ער האט דערבײַ געהאלטען א גלענצענדע רעדע, אין וועלכע ער האט אנגעוויזען, אז דער גראדאנאטשאלניק איז זיך בעגאנגען דורכאויס אונגעזעצליך. די אנפראגע איז אנגענומען געווארען אײַנשטימיג.

די אינפארמאציאנס־ביורא האט געאײַלט צו מעלדען, אז דער גראדאנאטשאלניק האט פון אנפאנג אן ערלויבט נור א רעפעראט אהן דעבאטען. אויף דערויף האט אלעקסאנדער סטאפאראוויטש (א קאדעט), וועלכער האט בעקומען די ערלויבניס אויף די פערזאמלונג, געמאכט מיט א בריעף אין די צײַטונגען, וואו ער שרײַבט, אז סטאליפין אליין האט איהם ערלויבט דעבאטען. די אינפארמאציאנס־ביורא האט ווידער געמעלדעט, אז סטאליפין האט פון אנפאנג געגעבען אנ׳[illegible] ענטפער נור נאכהער, ווען ער האט זיך דורכגערעדט מיט׳ן געהילף פון אינערן־מיניסטער האט ער דורכאויס ניט געפונען פאר מעגליך צו ערלויבען דעבאטען און מען האט וועגען דעם געמעלדעט סטאפאראוויטש׳ען. אין דעם [illegible] איז אויף אזא אופן שולדיג נור סטאפאראוויטש.

דער 17־טער אקטאבער איז דורכגעגאנגען אין גאנץ רוסלאנד שטיל און אונבעמערקט. נור די אקטאבריסטען האבען זיך דעם טאג צוזאמענגעקליבען אין זייער קלוב אין פעטערבורג און געפײַערט דעם טאג מיט רעדען און טאסטען.

אין דומע. די דומע איז געעפענט געווארען מיטוואך דעם 15־טען אקטאבער. די ערשטע זיצונג איז פון אנפאנג געווען פערנומען מיט פערשיעדענע פארמאליטעטען און די וואלט געווים אײַנגאנצען [illegible] בלײַבען און לאנגווײַליג אבער פלוצים ווערט אין זאל לעבעדיג. דער קאדעט מאקלאקאוו טראגט ארײַן אנ׳אנפראגע וועגען דעם, וואס דער פעטערבורגער גראדאנאטשאלניק האט פערבאטען דעבאטען נאך דעם רעפעראט פונ׳ם פראפעסאר פאנאדין „וועגען באסניען און הערצעגאווינע אונטער דער הערשאפט פון עסטרײַך". די אנפראגע מאטיווירט מאקלאקאוו אין א הײַציגער רעדע. נאכען רעדט קײַנער ניט. די ווערט אנערקענט פאר אײַלענד און נאך א קלײַנע אונטערברעכונג ווערט די אײַנשטימיג אנגענומען.

שבת דעם 18־טען האט זיך די דומע פערנומען מיט אויסקלײַבען אויפס נײַ שטענדיגע דומע־קאמיסיעס, חוץ דעם האט מען אויסגעקליבען א נײַעם געהילף־סעקרעטאר אנשטאט [illegible], וועלכער האט זיך ענטזאגט. עס איז אויסגעקליבען געווארען דער [illegible] מיקלאשעוויטש.

מאנטאג דעם 20־טען איז די דומע א פריהער פערנומען מיט קלײַנע געזעץ־פראיעקטען. אײַנער פון זיי רופט ארויס א העפטיגען וכוח. דער פראיעקט איז צו געבען שטיצע דער „קייזערליכער מאסקווער געזעלשאפט צו אקלימאטיזירען חיות און געוואקסען" און אומקעהרען דער געזעלשאפט די שאדענס, וועלכע זי האט געליטען בעת דעם מאסקווער בעוואפענטען אויפשטאנד אין 1905. די ס. ד. רעדען געגען. [illegible] און ביעלאוסאוו רעדען מיט אירוניע: צו נור איין זאאלאגישער גארטען האט געליטען, ווען דובאסאוו האט געוואלט [illegible] א פחד אויף דער בעפעלקערונג און געשאסען אויף חיות אפילו! פאר וואס קומט אומקעהרען דעם שאדען נור דעם זאאלאגישען גארטען! דער דאזיגער געזעץ־פראיעקט איז א חוזק אויף די בעפעלקערונג, וועלכע האט געליטען פאר דער בעפרײַאונגס־בעוועגונג. מיליוקאוו ערקלערט, אז הגם די קאדעטען זענען ניט מסכים אויף דובאסאוו׳ס מעשים, וועלען זיי דאך שטימען פאר, ווײַל די געזעלשאפט שטעלט זיך קולטורעלע צילען און מען מוז זיי שטיצען. דער סאיוזניק מארקאוו זאגט, אז דובאסאוו איז דער בעסטער רוסישער מענש און מען טאר איהם ניט בעלײַדיגען. דער געזעץ־פראיעקט ווערט אנגענומען. נאכהער בעטראכט מען, וועלכען געזעץ־פראיעקט זאל מען א פריהער שטעלען אויף׳ן טאגעס־ארדנונג: דעם געזעץ פון 9־טען נאוועמבער (וועגען ארויסטרעטען פון דער פויערים־געמײַנדע) אדער וועגען די ארטיגע געריכטען. עס הייסט זיך ארויס, אז בײדע זענען ניט אײַנגאנצען פארטיג. דעם געזעץ פון 9־טען נאוועמבער וויל די רעגירונג דערווײַל צוריקנעהמען, כדי ארײַנצוטראגען אין איהם אייניגע הוספות. סונ׳ס פראיעקט וועגען די ארטיגע געריכטען איז דערווײַל פארטיג נור איין טייל, און מען מוז איהם אומקעהרען צוריק אין קאמיסיע. עס ווערט אנגענומען צו שטעלען אויפ׳ן ערשטען ארט דעם געזעץ פון 9־טען נאוועמבער. די אפאזיציע און די מעסיגע זענען פאר, די עקסט־רעכטע געגען.

דער סטודענטען־שטרײַק איז אומעטום געענדיגט. די לעקציעס האבען זיך אנגעהויבען אין אלע הויכשולען.

דער לאקאוט פון דער גאנצער מעטאלורגישער אינדוסטריע אין העלסינגפארס (פינלאנד) האט זיך געענדיגט מיט א פשרה צווישען די ארבײַטער מיט די בעלי־בתים.

אין ריגע האט מען ארעסטירט דעם ס. ד. קאמיטעט, וועלכער איז בעשטאנען פון 9 מענער און איין פרוי.

[illegible] פערײַן איז צופאלען געווארען.

עס האבען זיך אנגעהויבען די זיצונגען פון [illegible].

מען רעדט שטארק, אז אין גיכען זאל געשלאסען ווערען א נײַע אויסלענדישע הלואה.

פוילען.

אויף׳ן בעפעהל פונ׳ם ווארשעווער גענעראלגובערנאטאר גען. סקאלאן האט מען פערמאכט אין ווארשע די לעזע־צימערן, ביבליאטעקען און אלע אנדערע אנשטאלטען פון „אוניווערזיטעט פאר אלע". דאבײַ האט מען ארעסטירט מאסען מענשען, צווישען אנדערע אויך דעם בעריהמטען פוילישען שרײַבער זשעראמסקי. זשעראמסקי איז שוין בעפרײַט.

אויף׳ן גרונד פון אויסערגעוועהנליכע אויפזיכט האט דער גען. סקאלאן פערמאכט אין ווארשע 15 פריוואטע פוילישע גימנאזיעס און שולען, [illegible] אויך פערמאכט געווארען די פעדאגאגישע קורסען.

דער גען. גוב. סקאלאן האט ארויסגעלאזען אנ׳אויפרוף צו דער פוילישער געזעלשאפט, וואו ער שרײַבט: דער נארעדאוויץ ארבײַטער־פערײַן פערשפרייט איבער׳ן שטאדט אויפרופען צו באיקאטירען די שולען, וואס לערנען אין די רוסישע שולען, איבערהויפט די סטודענטען [illegible] די הויכשולען אין ווארשע. חוץ דעם ווענדט מען די לעצטע חדשים [illegible]־מיטלען געגען די סטודענטען פון די רוסישע הויכשולען און מען שיקט סטראשונקעס די פראפעסארען. דער גען. סקאלאן גלויבט ווײַל ניט, אז די פוילישע געזעלשאפט זאל זײַן שולדיג אין דעם. [illegible] פאליאקען דארפען וויסען, אז „וואס מעהר ווי, די אונטער[illegible] דער רוסישער מלוכה, וועלען ארויסטרעטען געגען דער רוסישער שול, אלץ גרעסער וועט זיך [illegible] צו [illegible] דיזער מלוכה (און פון אנדערע איז דאך אוממעגליך צו בעקומען [illegible] גאראנטיעס), עס זאל פערבלײַבען אויף ווײַטער די פריוואטע פוילישע שול". ער וויל דערווײַל אויך ניט גלויבען, אז אײַניגע פאליטישע פירער זענען דא שולדיג. ער דערמאנט, אז נײַע [illegible] וועלען ברענגען צו נײַע קרבנות. שולדיג זענען א טייל פון דער [illegible] יוגענד און א טייל פון די [illegible] פון דער געזעלשאפט. ער ווײַזט אן, אז „די אויסערגעוועהנליכע אויפזיכט עקזיסטירט נאך און די קריגס־

געריכטען וועלען אויף ווײַטער ארבײַטען און דראהען, אז אין דער מאס פון שטראף וועט ער זיך ניט אבשטעלען אפילו פאר די אויסערסטע מדרגות.

פאריגען פרײַטאג איז אין אלע פוילישע צײַטונגען געווען אבגעדרוקט אנ׳אויפרוף אנ׳ים נאמען פון דער גאנצער פוילישער געזעלשאפט. די שרײַבער פונ׳ם אויפרוף פרעגען: פארוואס דארף לײַדען די יוגענד, פאר וואס דארף לײַדען די גאנצע פוילישע געזעלשאפט פאר די מעשים פון אייניגע אונבעקאנטע אנפאלער? די פוילישע געזעלשאפט פעראורטײַלט יעדען [illegible] און זי האט קײַן שום געמײַנזאמקײַט ניט מיט די אונבעקאנטע אנפאלער.

די פוילישע קאלא קלײַבט זיך ארײַנצוטראגען אין דומע אנ׳אנפראגע וועגען פערמאכען די פוילישע פריוואטע שולען.

די אדמיניסטראציע האט פערמאכט די קורסען פאר אנאלפאבעטען (די וואס קאנען ניט לעזען און שרײַבען), פון די הויפט־חברה אין ווארשע, פון אלע איהרע אבטײַלונגען אין פראווינץ. די חברה האט עקזיסטירט פון יאהר 1906. פאריגען יאהר האט די געהאט 3000 שילער און 60 לעהרער. הײַנטיגען יאהר דערווײַל נור 1000 שילער. אין פראווינץ האט די געהאט 90 אבטײַלונגען. דער פארזיצענדער איז געווען דער פוילישער שריפטשטעלער באלעסלאוו פרוס.

באלקאנען.

אויף די באלקאנען איז נאך אלץ שטארק אונרוהיג. אלע גרײַטען זיך צו א מלחמה. דער קרוין־פרינץ פון סערביען איז די וואך געווען אין פעטערבורג, מיט איהם איז אויך געווען דער פארזיצענדער פונ׳ם [illegible] אין טשערנאגאריע. מען האט זיי אויפגענומען, אויסגעדריקט מיטגעפיהל אבער קײַן זאך ניט צוגעזאגט. אין דער רעגירונגס־מעלדונג [illegible] בעת דער סערבישער קרוין־פרינץ איז אבגעפאהרען פון פעטערבורג, האט מען גערעט סערביען זיך פערהאלטען רוהיג, זיך היטען פון אונפארזיכטיגע שריט. די טערקישע רעגירונג האט ווידער אנגעהויבען פיהרען פריוואטע אונטערהאנדלונגען מיט בולגאריען און עסטרײַך. קײַן מלוכות־קאנפערענץ וועט ניקער ווי אלץ ניט זײַן, ווײַל עסטרײַך איז אײַנשטימיג אויף א קאנפערענץ נור דאן, ווען אויף איהר וועט ניט געריהרט ווערען די פראגע וועגען באסניען און הערצעגאווינע. טערקײַ ווידער איז אײַנשטימיג נור דאן, ווען מען וועט קײַן אנדער פראגע אויסער וועגען באסניען און הערצעגאווינע און בולגאריען ניט בעריהרען. אין פעטערבורג רעדט מען שוין אויך וועגען א קאנפערענץ. דערפאר רעדט מען שטארק, אז די רוסישע רעגירונג וועט פראטעסטירען וועגען דעם וואס עסטרײַך האט פערכאפט די ביידע פראווינצען.

בײַ מען גיט איבער, האט די ענגלישע רעגירונג איצט געשלאסען אנ׳אבמאך מיט דער טערקישער, לויט וועלכער די ביידע לענדער שיצען זיך אײַנע דאס צווײַטע, [illegible] און ענגלאנד איז מחויב אבצוהיטען די גאנצקײַט פון דער טערקישער טעריטאריע.

ענגלאנד.

אין ענגלישען פארלאמענט האט די פאריגע וואך געטראפען א אינטערעסאנטער סקאנדאל. בעת מען האט אנגעהויבען בעטראכטען דעם געזעץ־פראיעקט וועגען שכרות, האט דער אײַנציגער סאציאליסטישער דעפוטאט אין דעם ענגלישען פארלאמענט גרייסאן, זיך געשטעלט אנ׳אויפגערעגטער:

— הערר פארזיצענדער! איידער איהר נעהמט איבער...

— צור ארדנונג! צור ארדנונג! — האט מען געשריען פון אלע זײַטען.

...טויזענדער מענשען שטארבען פון הונגער אין די גאסען אין דער צײַט, ווען איהר טראגט זיך ארום מיט דעם געזעץ־פראיעקט.

פארזיצענדער: צור ארדנונג! צור ארדנונג!

גרייסאן: איך דארף ניט קײַן ארדנונג. איך בין אײַנער אלײַן אין דער דאזיגער פאלאטע, נור איך וועל קעמפפען... הינטער מיר שטעהט די פאלאטע פון די ארבײַטער און איך פערווער די פאלאטע צו פיהרען ווײַטער די ועדות אפילו אויף איין מינוט, כל זמן איך בין דא. איך זאג מיך אב אבסאלוט פון ארדנונג, כל זמן די דאזיגע פאלאטע האלט אין הונגער די מאסען.

גרייסאן האט מען ענדליך ארויסגעפיהרט פון זאל. איידער מען האט איהם ארויסגעפיהרט האט ער אויסגעשריען צווישען שרעקליכען גערויש פון די אויפגערעגטע דעפוטאטען: גוט! גוט! איהר וועט אין גיכען הערען אנ׳אנדער געשרײַ!

דײַטשלאנד.

דײַטשלאנד איז איצט פערנומען מיט׳ן ווילהעלם־אינצידענט: אין דער ענגלישער צײַטונג „דיילי טעלעגראף" איז אבגעדרוקט א געשפרעך, וואס אנ׳אנגעזעהענע פערזאן אין ענגלאנד האט געהאט מיט דעם דײַטשישען קיסר ווילהעלם. ווילהעלם האט זיך געשטעלט צו ווײַזען אלס א פרײַנד פון ענגלאנד. דערצו האט ער דערצעהלט, אז בעת עס איז פערגעקומען די מלחמה פון ענגלאנד מיט די בורען, און ענגלאנד האט די ערשטע צײַט געליטען גרויסע מפלות, האבען זיך צו איהם רוסלאנד און פראנקרײַך געוועהנדעט מיט א פארלאגע, מען זאל צוזאמען זיך אננעהמען פאר די בורען, כדי אבצושוואכען ענגלאנד. נור ער, ווילהעלם, האט דאס ניט געוואלט, ווײַל ער איז א גוטער פרײַנד ענגלאנד. ווילהעלמ׳ס געשפרעך האט געמאכט א גרויסען רושם אין אײראפא. פון פאריז און פעטערבורג האט מען באלד אבגעלײַקענט די גאנצע מעשה. נור ווילהעלם איז דא ניט דאס, צו די מעשה איז אמת צו ניט. וויכטיג איז, וואס דער קיסר זאגט אויס די געהיימע אונטערהאנדלונגען, וועלכע ער האט געפיהרט מיט אנדערע רעגירונגען. דאס איז א זאך, וואס איז נאך ביז אהער ניט געהערט געווארען. דער אינצידענט האט ארויסגערופען א גרויסען סקאנדאל אין דײַטשלאנד גופא. מען האט זיך דערוואוסט, אז איידער די צײַטונג האט אבגעדרוקט דעם געשפרעך האט זי געשיקט ווילהעלמ׳ען א קאפיע און ער האט איהם ניט פערווערט צו דרוקען.

דער פרעמיער־מיניסטער, וועלכער איז פעראנטווארטליך פאר די גאנצע פאליטיק פון די אינערע, ווי די אויסערע, האט אנגעגעבען אין דימיסיע, נאר זײַן דימיסיע איז ניט אנגענומען געווארען. איצט איז ארויס א ערקלערונג פון דער רעגירונג, אז דער קיסר האט די קאפיע, וואס ער האט פון דער צײַטונג בעקומען, ניט געלייענט און האט עס אבגעשיקט ביולאוו׳ען אויף דורכצוקוקען. ביולאוו ווידער האט עס אויך ניט געלייענט און איבערגעגעבען דעם מיניסטער פון אויסערן. אויף אזא אופן איז דער בריעף אבגעדרוקט געווארען און קײַנער איז אין דעם ניט שולדיג, ניט ווילהעלם, ניט ביולאוו.

טערקײַ.

אין דער [illegible], וועלכע איז [illegible], האט די וואך אויסגעבראכען א בונט. 89 סאלדאטען האבען זיך אבגעזאגט געהן, וואו מען האט זיי געשיקט, דערבײַ האבען זיי געפרובט געבען א בעוואפענטען ווידערשטאנד. צווײַ פון זיי זענען [illegible] געווארען, 6 פערוואונדעט, די איבעריגע האבען זיך אונטערגעגעבען.

דער יונגטערקישער קאמיטעט האט געפאדערט פונ׳ם סולטאן, ער זאל אונטערשרײַבען א טויט־אורטײַל די אנפיהרער פון די רעאקציאנערען. ווען דער סולטאן האט ניט אײַנגעשטימט, האט דער קאמיטעט ארויסגעשטעלט נעבען זײַן פאלאץ פאנצער־שיפען און געדראהט צו באמבארדירען דעם פאלאץ. דאן האט דער סולטאן זיך אונטערגעגעבען און אונטערגעשריבען דעם טויט־אורטײַל.

קלײַנע פעליעטאנען.

פארגעסען.

נאך דער גאטעסדינסט איז דער פארזיצענדער, ווי געוועהנליך, ארויף אויפ׳ן מזרח־וואנט און האט ערקלערט:

— מיט געטס הילף ערקלער איך די ערשטע סעסיע פון דער דומע פאר געעפענט.

— די דריטע — האט איהם איבערגעזאגט פון רעכטען זײַט דער סעקרעטאר.

— די צווײַטע — האט איבערגעשלאגען דער וויצע־פארזיצענדער —

— וואס צווײַטע, ווען דריטע — די זעקסטע — האט אויסגעשריען דער צווײַטער געהילף...

די דעפוטאטען זענען שטיל געווארען און האבען אנגעשטעלט מויל און אויערן...

— מײַנע הערען! האט געזאגט דער פארזיצענדער, מיר דוכט כמעט, ווי געווים, אז די הײַנטיגע סעסיע איז די פיערטע — ווען פורישקעוויטש האט געמאכט ווי א קאץ איז געווען די ערשטע, ווען מ׳האט געשיקט מיליוקאוו׳ן אין דער מאמען ארײַן איז געווען די צווײַטע, ניסעלאוויטשען האט מען אונטערגעשארען די פאות אין דער דריטער און איצט איז די פיערטע...

— און ווען האט מען אנגענומען דעם געזעץ, אז אלע נײַ־געבארענע אינגלעך זאל מען רופען „מארקאוו".

— און אז פאר רײַניגען דעם נאז פון לינקען זײַט קומט דרײַ מאנאטען ארעסט?

ס׳האט זיך אנגעהויבען אן אומגעהויערער טומעל. נור דער פארזיצענדער האט זיך געהאלטען שטײַף און איז געבליבען בײַ זײַן שטענדיגער שארפזיניגקײַט.

— הערען דעפוטאטען! די פראגע איז, דאכט זיך, גאר ניט אזוי וויכטיג. מען זאל וועגען אזא קלײַניגקײַט [illegible]!

דער צענזור האט בעדאנקט דעם פארזיצענדען מיט אפלאדיסמענטען. דאך איז אנגענומען געווארען מיט א קלײַנער מעהרהײַט, אז די פראגע זאל מען יע בעשטימען, ס׳איז נור געגאנגען אין דעם, צי זאל מען די איבערטראגען אין א קאמיסיע, צי בעשטימען גלײַך אויפ׳ן ארט.

ס׳זענען ארויסגעטראטען די בעסטע רעדנער פון אלע פראקציעס און אפילו די „רעטש" האט געשריבען, אז די זיצונג איז געווען „א היסטארישע".

— איך געדענק אויף געווים — האט מיט זײַן געוועהנליכער רעדנער־קראפט געזאגט מאקלאקאוו, — אז צו דער צווײַטער סעסיע איז געשטאנען די פראגע וועגען דעם אגראר־געזעץ און בירגערליכע פרײַהײַטען!

— די [illegible] קאדעטען פערגעסען, קאנסטאטירט קרופענסקי, אז די פראגען זענען געבליבען צו דער דריטער סעסיע אויך...

— און צו דער פיערטער אויך — האט מיט נצחון אונטערגעהאלטען טימאשקין...

ס׳האט געפראוועט [illegible] אויס [illegible].

— הערען דעפוטאטען! לאמיר [illegible] בערעכענען אזוי: די ערשטע דומע האט געהאט א האלבע סעסיע, די צווײַטע...

— אראפ! חורבן! מיהר! מנבל! אויף 15 זיצונגען!

מען האט אויסגעשלאסען דעם עסדעק פאר דערמאנען טויטע אויף 15 זיצונגען און די דעפוטאטען זענען געגאנגען ווײַטער.

— איך לייג פאר, האט געזאגט מארקאוו דער צווײַטער, אויסצומעסטען בײַ די לינקע דעפוטאטען די לענג פון די נעזער — אויף וויפיעל סענטימעטערן נאז איז צוגעקומען אזוי פיעל סעסיעס...

דער פארשלאג איז אבער ניט דורכגעגאנגען, ווײַל ווי ס׳האט זיך ארויסגעוויזען, זענען בײַ אײַניגע דעפוטאטען פון דער אפאזיציע, לענגער געווארען ניט דער נאז, נור די אויערן...

ס׳האט שוין באלד געהאלטען בײַם סוף, — עפעס א פויער האט פארגעלייגט מען זאל אויסרעכענען וויפיעל געהאלט יעדער האט בעקומען, צוטײַלען עס אויף 10, וויפיעל [illegible] יעדער בעקומט פאר א טאג, נאכרעכנען אויף וויפיעל טעג עס איז אין א סעסיע א. ז. וו.; האבען אבער די רעכטע בשום אופן ניט מסכים געווען — מ׳וועט ארויסבלאנדזשען פון חשבון! מיט איין ווארט, ס׳האט געהאלטען ווער שלעכט אין הגם די פראגע האט קײַן פראקטישע בעדײַטונג ניט געהאט, דאך איז עס געווען פשוט אונאנגענעהם צו לאזען די [illegible] — דאקטוירים, יוריסטען, פריצים, פאמעשטשיקעס זאלען האבען אזא שלעכטען זכרון!

וואס זשע טוט מען? וואס זשע טוט מען?

[illegible] האט אין נאמען פון דער ארבײַטס־גרופע פארגעלייגט, מען זאל אויסוועהלען א [illegible], וואס זאל מאכען אנ׳אנקעטע צווישען די וועהלער — וועלכע סעסיע קומט עס איצט פאר? דאס האט אבער בעגעגענט שטערונגען פון אלע זײַטען.

די רעכטע האבען געשריען, אז אויב מען וועט אויסקלײַבען א קאמיסיע מיט אנ׳אנקעטע וועט מען מיינען, אז ס׳איז געווען נאך א פאגראם על פי נוסח ביאליסטאק, און עפעס אײַנער א דעפוטאט האט מיט ציפערן בעוויזען, אז דער לעצטער וועהלער איז שוין מיט א האלב יאהר צוריק געשטארבען...

די שטימונג איז געווארען אלץ מעהר אנגעשפאנט. מ׳האט [illegible], אז אויב מ׳וועט ניט קומען צו עפעס א פשרה, וועט זיך אבשטעלען דאס גאנצע פאליטישע לעבען...

געראטעוועט האט דער [illegible] פון דער בופעט־קאמיסיע. ער האט פארגעלייגט נאכצוקוקען אין די בופעט־חשבונות, וויפיעל מאל שנאפס איז ארויס, צוטײַלען עס א פריהער אויף 400, וויפיעל [illegible] יעדען טאג און נאכרעכנען אויף [illegible], וויפיעל עס געדויערט יעדע סעסיע.

[illegible] האבען בעגריסט דעם לעצטען פארשלאג און [illegible] האט „[illegible]" געשענקט דעם [illegible] קרעדיט אין [illegible].

ב. ברכות.

א ווארשעווער ליעדעל

אז דוד פרישמאן מעג,
מעגען מיר אוודאי,
וואו עס פיהרט דער [illegible]
[illegible] געהט די [illegible]
אז מען דארף א חבל.
העלפט ניט קײַן מלחמה;
מעג מען דאן פערהאנדלען
אפילו די נשמה...
אז עס וועט אונז לוינען
הערען מיר שדכנים
און אפשר... אפשר טאקע
מיט דער צײַט נדחנים.

קונעגאלי.

לידער

פון אליהו איזגור.

טרויער לידער

I

ווי א שמאלער קבר איז די וועלט די ברייטע,
ווי א בית הקברות איז די גרויסע ערד.
ס׳פוילען אלטע קברים און עס ווערען נײַע
און וואס גלענצט נאר שעהנער, גיכער ווערט צושטערט.
[illegible] שטעהן יאהרען, בלומען — טעג נאר אײַנע —,
דיכטער שטארבען יונגע, מערדער לעבען לאנג.
[illegible] גאט אין מענשען, זינען, שטערען שײַנע...
קראנק, מײַן ליעד, מײַן יתום, יאמער, מײַן געזאנג!

II

וועה צו דעם, ווער ס׳האט קײַן פאטער און קײַן מוטער;
שווארצער איז די וועה, ווער ס׳האט קײַן הארצען־פרײַנד,

Дѣръ Тогъ — Der Tog

№ 8

דער טאג

ערשיינט אויף שבת

אינהאלט:

1) ליטעראטור-קול; 2) וואָרט-פרייהייט—לאָגאָס; 3) נאָ-טיצען—א. ליטוואק; 4) אויף אַ געגענשטער—ט. פּאָקסאָן; 5) יודיש אין וואַרשעווער „הזמיר"—ברוין; 6) ...; 7) קלײנער פעליעטאָן; 8) ליעה—אברהם רײזען; 9) ... די בלומען-קברים — אליהו איגור; 10) פעליעטאָן: שטיל און פינסטער — איבערזעצט פון ענגלישען ...סקאָ; 11) נאָדלען—בעקערזאָן; 12) ביבליאָגראַפיע; 13) בריעף אין רעדאקציע.

ווילנא, יח' חשון תרס"ט — אײנצעלנער קויף 5 קאָפּ. — 30 אקטאָבער 1908

דער געזעץ פונ'ם 9-טען נאָוועמבער, וועלכער ווערט איצט בעטראַכט אין דער דריטער דומע, וועט אין דער פאָרם ווי ער איז איצט ניט קענען שום נייעס ניט אריינטראָגען. די פּויערים, וואָס האָבען קיין ערד ניט, וועלען זיך אויף ווייטער אויך ניט דערפון האבען. די נעלד, וואָס זיי דאַרפען אויף צו קויפען ערד, האָבען זיי ניט, וועט זיי דער פּויערים-באַנק העלפען אָפקויפען ביי די פּריוואַטע, פערשולדיגטע פּריצים זייערע ערד פאַר אַ הויכען פּרייז. האָבען זיי קיין געלד ניט, איז הי זיי ווילען זיך. וועמען דער געזעץ-פּראָעקט וועט יאָ טשטצען ברענגען, איז דאָס די רייכערע פּויערים. פאַר זיי זאָרגט מען, אַז אויב זיי וועלען זיך אויסשליסען פון דער דאָרף-געמיינדע, זאָלען זיי קאָנען פערנעמען פאַר זיך אַ הובשע שטיקעל ערד און דורך דעם לאָזען די איבעריגע פּויערים, וואָס בלייבען אין דער געמיינדע, נאָך אָרעמער, נאָך ערדלאָזער. נור דאָס איז ווידער קיין גרויסער נייעס ניט. אין איצטיגער דאָרף-געמיינדע איז סיי ווי דער רייכערער פּויער דער תקיף און ער פירט די געמיינדע-ענינים, ווי איהם לוינט. ווען דעם רייכען פּויער האָט געלוינט אַרויס-צוגעהן פון דער געמיינדע, האָט ער עס ביז דעם געזעץ פון ניינטען נאָוועמבער אויך געקאָנט טהון. דעמאָלט איז עס איהם אָנגעקומען שווערער. איצט מאַכט מען עס איהם לייכט. איצט שטעלט מען עס אַרום אַזוי, אַז ער זאָל דער פון ניט געהינדערט ווערען. און די געמיינדע נור פערשפּילען. קיין גרונט-ליכע נייעס איז דאָס אָבער אויך ניט.

בכלל שטאַרעט זיך די רעגירונג צו בעשאַפען אין דאָרף אַ פעסטע פּויערים-בורזשואַזיע. די פּויערים-בורזשואַזיע איז קאָנסערוואַטיוו. פאַר איהר איז ניטאָ וואָס מורא צו האָבען. זי טראַגט אַריין אין דעם אונרוהיגען דאָרף עלעמענטען פון רוהיגקייט און אָרדנונג. געהען מיט'ן וועג פון די קאָרעטען אָדער גאַר פון די לינקע, אָבנעמען די ערד פון די פּריצים—דאָס הייסט דאָך בערירען פּריוואַט-אייגענטום, וואַקלען די יסודות. פערשטאַרקען די דאָרפסבורזשואַזיע — הייסט ענט-וויקלען פּריוואַט-אייגענטום, פערשטאַרקען די יסודות.

די מעהרהייט פון דומע איז אַ פּריצישע און עס איז קיין ספק ניט, אַז זי וועט אָננעהמען דעם געזעץ פון 9-טען נאָוועמבער נור מיט קליינע פערענדערונגען. זיך אַליין נעהמט מען קיין אויג ניט אַרויס, און אַ פּריצישע דומע וועט ניט שטימען געגען פּריצישען ערד-אייגענטום. מען זאָגט, אַז די פּויערים און גלחים, וואָס ס'זענען פאַראַן אין דומע, קאָנען זיך אין יחער אַגראַר-פראַגע אָבטיילען פון די רעכטע און די אָקטיאַבריסטען און איבערגעהן אויפ'ן זייט פון דער אָפּאָ-זיציע. אַנאַטאָמישע האָפנונג. דער וואַהל-געזעץ פון 3-טען יוני און די אָרטיגע אַדמיניסטראַציע האָבען גענוג בעוואָרענט אַז די דעפּוטאַטען פון דאָרף זאָלען זיין רייכע בעלי-הבתי'שע פּויערים, און אַזעלכע וועלען זיך שטאַרק געגען סטאָלי-פּינ'ס געזעץ, וועגען אַרויסטרעטען פון דער געמיינדע ניט שטעלען. וועגען אויסנאַהמען רעדט מען ניט, אָבער די פּויערים-דעפּוטאַטען פון דער דריטער דומע אינגאַנצען גענומען זענען ניט קיין געפעהרליכער עלעמענט. די אַלטע דומע וועט איבערלאָזען אינ'ם אַלטען דאָרף די אַלטע אָרדנונג. אלא וואָס דען רעדט מען וועגען אַ געפאַהר פון פאַרנאַנדערלאָזען? אלא וואָס דען רעש'ט אַזוי די אָקטיאַבריסטישע פּרעסע? דאָס טהוט מען אוממישגע, די געפאַהר טראַכטען די אָקטיאַב-ריסטען אַליין אויס, זיי ווילען איבערשרעקען די אָפּאָזיציע, ווידקען אויף איהר, זי זאָל וועניגער און ניט אַזוי שאַרף רעדען. וואָרום ווי דאָס איז, אַ טריבונע איז נאָך די דומע, און אין דאָרף הערט מען זיך שטאַרק, זעהר שטאַרק צו צו דעם וואָס מען רעדט פון אָט דער טריבונע וועגען ערד אין הענגען פּויער. און די פּריצישע דומע האָט מורא פאַר שאַר-פע ווערטער, וועלכע דערגעהען צו די פּויערים, אָט דעריבער שלאָגען די אָקטיאַבריסטען אַזאַ רעש, אָט דעריבער שרעקען ...

—— עס ווערט אנגענומען דאס אבאנעמענט ——

אויף דער וועכענטליכער אונפּאַרטייאישער צייטונג

„דער טאג"

אבאנעמענטס-פּרייז:

אויף איאהר 2 ר' 60 קאפּ', אהאלב יאהר—1 ר' 30 ק', דריי מאנאטען—65 ק'.
א מאנאט 25—ק', ביז ניי-יאהר—75 ק'. אײנצעלפערקויף 5 קאפּ.

פּרייז פאר מודעות: א קלײנע שורה פּעטיט אויף די ערשטע זייט 50 ק., אויף די לעצטע זייט 20 ק.

אדרעסע: Контора газеты „ДЕРЪ ТОГЪ", Вильно, Завальная д. № 33 кв. 17.

טעלעגראַם-אדרעסע: ВИЛЬНО, „ДЕРТОГ". WILNO, „DERTOG".

דירעקציע פון ז. א. מאלינאווסקאיא

שטאדט-טעאטער ⸫ רעפּערטואר ⸫ מאַניעזש.

3-טען אָקטאָבער גאַנימיע
2-טען נאָוועמבער סניעגוראָטשקאַ
4-טען נאָוועמבער נאַט פּינקערטאָן

30-טען אָקטאָבער רוסקאַיאַ סוואַדבאַ
1-טען נאָוועמבער סאַמסאָן
5-טען נאָוועמבער אַננאַ קאַרענינאַ

ВПЕРВЫЕ ВЪ НАШЕМЪ КРАѢ

Вышелъ Карманный желѣзно-дорожный указатель ЦѢНА 10 коп.

Складъ изданія „Бр. С. и М. АСВАРИЩЪ и Е. Е. БЕЙРАКЪ". Вильна, Большая 56.

Указатель будетъ приспособленъ къ губерніямъ Виленской, Ковенской, Гродненской, Минской, Витебской и Могилевской. Спеціально выдѣлены будутъ всѣ крупные города края.

Содержаніе указателя: 1) Росписаніе движенія по всѣмъ жел. дор., пересѣкающимъ край и примыкающимъ къ нему съ указаніемъ времени отхода и прихода поѣздовъ отъ всѣхъ станціи. 2) Сообщеніе со всѣми крупными городами Европейской и Азіатской Россіи. 3) Новый пассажирскій и багажный тарифъ, введенный въ дѣйствіе съ 1-го іюля 1908 года. Приплата за скорость и плацкарты. Пригородные и особые тарифы, дѣйствующіе въ краѣ. 4) Правила жел.-дор. сообщенія. Сообщеніе съ городами западной Европы. Кромѣ того въ указателѣ будутъ помѣщены свѣдѣнія коммерческ. характера, списокъ учрежденій, гостиницъ и другія.

בילינ און ראיעל! איבערציינט זיך!
טיך-געשעפט א גאלבער און י. בענגען דייטשע גאס 25
די לעצטע נייעסטען פון ווינטער סעזאָן!
אנגעהויפער פיינע און מאדערנע סחורה!
פעסטע פרייזע.

ווער עס וויל זיך לערנען
פּראַקטיש און טעאָרעטיש די ענגלישע שפּראַך
זאָל זיך ווענדען
Цвѣтной пер. 7, 9, Звигильская.
נומער אינטערנאַט פאַר מעסיגע פּרייזען

[illegible]

— ראַזאַמונדאַ, איהר וואָלט בעסער געגאַנגען שפּי-לען מיט די איבעריגע קינדער, וואָס האָט איהר זיך דאָרטען געשטעלט אָן אַ זייט?

אין דאָס ערעלמיטיגע קינד איז געגאַנגען שפּילען מיט „די איבעריגע קינדער".

יודיש דורך חיה.

ליטעראַרישע כראָניק.

⁜ צו שלום עליכם'ס יובילייאום: א גרופּע יודישע סטודענטען, פּראָ-צוהערער און קורסיסטקעס האָבען געשיקט דעם יובילאַר אַנ'אַדרעס. דורך טעלעגראַף האָבען איהם געשיקט אַנ'אַדרעס די יודישע שרייבער פון אָדעס. אין פּעטערבורג האָבען געוואָלט יודישע אינטעלי-גענטען צונויפקלייבען פּייערען שלום-עליכם'ס יובילייאום; נאָר געקומען זענען נור אַ מאַן 12 אין דער אָבענד איז אַראָב זעהר אומעדיג. אין ווילנא וועט זונטאָג דעם 26-טען ד. מ. פאָרקומען אין שטאָט-זאַל אַ שלום-עליכם-אָבענד, וואו ליעבהאָבער וועלען אויספיהרען דעם יובילאַרס שטיק „צווייטע און צושפּרייט" און נאָך אַ פּאָר איינאַקטער.

— שבת אָבענד דעם 18-טען ד. מ. איז אין לוצק וואָלינער גוב. געפייערט געוואָרען דער יובילייאום פון שלום עליכם. מ'האָט געשפּילט שלום-עליכם'ס קאָמעדיע „מזל-טוב" און אָוועקגעשיקט דעם יובילאַר אַ בעגריסונגס-טעלעגראַם.

⁜ דעם 12-טען ד. מ. איז אין פּעטערבורג פאָרגעקומען די גרינדונגס-פערזאַמלונג פון דער יודישער ליטעראַרישער געזעלשאַפט. לויט די תקנות, איז דער ציעל פון דער געזעלשאַפט מיטצוהעלפען דער ערלערנונג און ענטוויקלונג פון דער יודישער ליטעראַטור אין אַלע שפּראַכען; חוץ דעם מעג די געזעלשאַפט האָבען איהרע אָבטיילונגען איבער גאַנץ רוסלאַנד. אין פערוואַלטונג זענען אויסגעקליבען: ה"ה אַן-סקי, קעסין, דובנאָוו, גינזבורג, אידעלסאָן, קרייניז, קולישער, סעוו און טריוואַש.

⁜ דעם 17-טען ד. מ. האָט י. ל. פּרץ געהאַלטען אין לאָדזער פּער-איין „דראַמאַטישע קונסט" אַ פאָרלעזונג וועגען שלום עליכם, אש און פּרץ הירשביין. ביים דערמאָהנען אש'ס נאָמען האָט דאָס פּובליקום שטאַרק אַפּלאָדירט.

⁜ אין ווימעבסק האָט די אינטעליגענטע יודישע יוגענד געמאַכט אַ ליטעראַרישען אָבענד, אין וועלכען עס האָבען זיך בעטייליגט די פּאָעטען ש. פרוג און ל. יפה.

⁜ דער מאָסקווער קונסט-טעאַטער האָט די וואָך געפייערט זיין 10-יאָהריגען יובילייאום. ער האָט בעקומען בעגריסונגס-טעלעגראַמען פון די בעסטע רוסישע שריפטשטעלער און קינסטלער.

⁜ ס'איז אַרויס דער צווייטער נומער „טעאַטער-וועלט".

⁜ צוליב דער אימיגראַציע אין פּאַלעסטינא, גיבען די ציוניסטען אַרויס אַ לעהרבוך פיר די טערקישע און אַראַבישע שפּראַכען פאַר עמיגראַנטען.

⁜ אין פּעטערבורג איז קאָנפיסקירט דאָס בוך „איבער דער יודען-פראַגע" פון ה' זשילקין.

⁜ ס'איז אַרויס דאָס דריטע העפט „ספרות" און דאָס ערשטע „רשפים", וועלכע זענען רעדאַגירט פון ב. פּרישמאַן. מ'בעט דאָס פּובליקום ניט אויסמישען מיט'ן „לאַנד-שרכן".

⁜ אין בוענאָס איירעס (אַרגענטינען) איז אַרויס דער ערשטער נומער פונ'ם אידישען ס. ד. זשורנאַל „אַוואַנגאַרד".

אינ'ם פאלגענדען נומער „דער טאג" וועט זיין אבגעדרוקט אַנ'אַרטיקעל פון מ. ספּעקטאָר וועגען שאלום אש'ס בריעף פון נומער 6 „דער טאג" — „מיין ענפער".

Ред.-изд. С. Геникесъ.

„ניין", זאָגט דאָס אָרים מיידעלע, מיט ענטציקונג בע-טראַכטענדיג דעם באַלאָן.

מען האָט דעם באַלאָן געלאָזען אין צימער צום באַל-קאָן. דריי טעג איז ער איבערגעהאַנגען פון די כתלים, גע-וואָרען שוואַרץ, איינגעשרומפּען און אַראָבגעפאַלען אַ טויטער, ווי אַ זעקעל אַ שוואַרצער.

און דאָס אָרים מיידעלע האָט אַ קלעהר געטהאָן:

— בעסער וואָלט געווען, כ'וואָלט איהם אין גאָר-טען לאָזען, צום בלויען הימעל, איך וואָלט געקיקט, גע-קיקט...

פאַר די דריי טעג האָט מען דעם רייכען מיידעלע געשענקט נאָך צעהן באַלאָנען, און איין מאָל האָט דער פאָטער קאַרל איינגעקויפט אַפילו גאַנצע דרייסיג באַלאָנען מיט אַ מאָל. צוואַנציג האָט זי געלאָזען פליהען צום הי-מעל און צעהן אָרימע קינדער צושענקט.

פון דעמאָלט אָן האָבען די באַלאָנען פאַר איהר פאַר-לאָרען יעדען אינטערעס.

און די מימע איהרע האָט דערפון געדרונגען, אַז פאַר איהרע יאָהרען איז זי זעהר ענטוויקעלט.

דאָס אָרימע מיידעל האָט געטרוימט: „כ'דאָב איהם געדאַרפט לאָזען אויך צום רעכטען בלויען הימעל, כ'וואָלט געקיקט, געקיקט"...

II

עס איז געווען אַ פריהלינגס-פרימאָרגען אינ'ם פאָלקס-גאָרטען. די לופט ריינער, ווי אויף די גאַסען; אומעטום קינדער מיט זייערע באָנעס. זיי האָבען געשפּילט איינציג-ווייס און אין גרופּען; זיי זענען געזעסען מידע, אָדער שפּאַצירט, זיך האַלטענדיג פאַר די הענד. עס זענען גע-ווען קינדער שענע און מיאוסע, בלאַסע און רויטיגע, גראַ-ציעזע און איינגעלומפּערטע, נור אַלע, אַלע ביז איינעם זע-נען זיי געווען אינגאַנצען אַריינגעטאָן אין זייערע קינ-דערשע אינטערעסען. אין דער גאָרטען איז פאַר זיי גע-ווען ניט קיין אַנדער זאַך, ווי אַ קינדער-צימער, אַ גערוימטע-רער אין מיט מעהר לופט. איין מיידעלע נור, מיט געדיכטע, דינקעלע לאָקען, אין אַ דינקעלבלויען סאַמעטענעם מענ-טעלע מיט גרויסע גרויע קנעפּ פון פּערלאַמוטער, איז גע-שטאַנען ביי אַ גרויסען בייט טולפּאַנען. שטיל איז זי גע-שטאַנען, ניט אָפּרייסענדיג די אויגען פון די וואונדער-שענע בלומען, שניי-ווייסע און ליליען-פאַרביגע טולפּאַנען! אונבע-וועגט איז דאָס קליין מיידעלע געשטאַנען, גלייך ווי מען וואָלט זי פּלוצלונג אָבגעריסען פון אידרע קינדערייען, פאַר דער צייט ערנסט געוואָרען, פריי פון צייטווייליגע, מאָמענט-פערלאַנגען, פערגעסען, אַז אויף דער וועלט זענען פאַראַן פּיפּעס, שטריקלעך צים שפּרינגען, באַלאָנען...

אין דער מינוט איז דאָס געווען אַ פּאָעט, גלייך צו די בעסטע און טיפסטע פון די פּאָעטען — דאָס איז געווען אַ מינוט פון זעלבסטפערגעסענהייט און שכרות פון שענהייט.

איין גובערנאַנטקע האָט געזאָגט: פאַרוואָס שטעהט עס אייער מיידעלע אָן אַ זייט ביי דעם נאַרישען בלומען-בייטעל? אַ בעל גאוה מסתמא, האַלט זיך העכער פאַר אַלע-מען?" דעמאָלט האָט די גובערנאַנטקע פון דער ערעלמוטיגער מיידעל געזאָגט:

וועה צו דעם, וועה ס'האָט קיין שוועסטער און קיין ברודער, אָרימער איז דער, וועה ס'האָט זאָגאַר קיין פיינד. וועה צו דעם, וואָס האָט די בעסטע יונגע יאָהרען נאָך אַ פריינד געבענקט, פערייתומ'ט ווי אַ שטיין. פאַר צו וויינט איהר פון די גהינם לייד און צאָרען פון דעם מענש, וואָס האָט פערלאָרען זיך אַליין?..

III

ירושה

עס האָבען די זאָרגען און ליידען
מיין פּנים אין קנייטשען צוזאַקערט
מיין בליק האָבען טרויער און טרוימען
מיט גענטליכען פייער צופלאַקערט.
מיין פלייש האָט די נויט אויפגעגעסען,
מיין בלוט האָט די בענקשאַפט געזויגען.
פון אַלץ איז מיר איין זאַך פערבליבען —
דער פייער פון בליק אין די אויגען.
די ביינער וועט שלינגען דער קבר,
די וועלען דאָרט לאַנגזאַם צופאַלען.
נאָר ס'וועלען ניט שטאַרבען די אויגען —
די וועלען דיר שיינען ווי שטראַלען.

פּעטער אַלטענבערג.

אין פאָלקס-גאָרטען.

I

„איך וויל האָבען אַ בלויען באַלאָן! אַ בלויען באַלאָן וויל איך!"

„נאַ דיר אַ בלויען באַלאָן, ראַזאַמונדאַ"!

מען האָט איהר נור ערקלערט, אַז אינעווייניג געפינט זיך אַ גאַז, גרינגער פאַר די אַטמאָספערע-לופט, און אַ פאַר וואָס און אַ. וו. א. ז. וו.

„איך וויל איהם אַוועקלאָזען, ער זאָל פליהען", האָט זי איינפאַך געזאָגט.

— אפשר וואָלסטו איהם בעסער אַוועקשענקען יענעם אָרים מיידעלע.

— איך וויל, ער זאָל פליהען...

די ראָזע אָב דעם פאָדים פון באַלאָן און קיקט איהם נאָך, ביז ער ווערט פערשוואונדען אינ'ם בלויען הימעל.

— ... דיר איצט ניט לייד, וואָס דו האָסט איהם ... בעסער ניט אוועקגעשאַנקען דעם אָרים מיידעלע?

— יאָ, בעסער וואָלט געווען, כ'וואָלט איהם דעם אָרים מיידעל געשאָנקען!

— אָט האָסטו אַנ'אַנדער בלויען באַלאָן, שענק איהר דעם!

— ניין, איך וויל דעם אויך צום הימעל לאָזען. און אַזוי האָט זי געטהאָן.

מען האָט איהר געשענקט אַ דריטען בלויען באַלאָן. דעם מאָל געהט זי אַליין צו צום אָרים מיידעל, שענקט איהם דעם באַלאָן און זאָגט: „לאָז איהם אַוועק אין הימעל!"

ВПЕРВЫЕ ВЪ НАШЕМЪ КРАѢ

Выходитъ въ концѣ с. м. Карманный желѣзно-дорожный указатель ЦѢНА 10 коп.

Складъ изданія „Бр. С. и М. АСВАРИЩЪ и Е. Е. БЕЙРАКЪ". Вильна, Большая 56.

Указатель будетъ приспособленъ къ губерніямъ Виленской, Ковенской, Гродненской, Минской, Витебской и Могилевской. Спеціально выдѣлены будутъ всѣ крупные города края.

Содержаніе указателя: 1) Росписаніе движенія по всѣмъ жел. дор., пересѣкающимъ край и примыкающимъ къ нему съ указаніемъ времени отхода и прихода поѣздовъ отъ всѣхъ станціи. 2) Сообщеніе со всѣми крупными городами Европейской и Азіатской Россіи. 3) Новый пассажирскій и багажный тарифъ, введенный въ дѣйствіе съ 1-го іюля 1908 года. Приплата за скорость и плацкарты. Пригородные и особые тарифы, дѣйствующіе въ краѣ. 4) Правила жел.-дор. сообщенія. Сообщеніе съ городами западной Европы. Кромѣ того въ указателѣ будутъ помѣщены свѣдѣнія коммерческ. характера, списокъ учрежденій, гостиницъ и другія.

Опытный педагогъ, окончив. реальное училище, знающій латынь и нѣмецкій яз. даетъ уроки: Венгерскій пер. д. 25 кв. 9. Дома отъ 3—5.

Заводъ Химическихъ Продуктовъ Стеариновыхъ Свѣчей и другихъ М. Ф. Цукермана, Одесса, Б.-Арнаутская 24.

[illegible]

עקסטרא!! עקסטרא!!

דער בערימטער טרעסער און גראַנקען לעקער

פּראָפעסאָר א. ליפּה.

נעמט אָן שילער אויסצולערנען פּראַקטיש חכמת היד והפּרוק.

[illegible]

צופרידענהייט גאראנטירט.

שפּראַך שטונדען פון 10 ביז 9 אין אָווענד. Большая улица № 66 д. Гейманa надъ магазиномъ жирардова 3 эт.

נור איין גלעזעל

אויסגעצייכנטע ווײן סען-ראפאעל

פערהיט אייך פון ערנסטע מאגען קראנקהייטען

זייער נוצליך אין כאָליערא-צייט.

דער ווײן סען-ראפאעל פרישט אן, פערשטארקט און האלט אונטער דעם נארמאלען צושטאנד פון מאגען.

Compagnie du Vin Saint Raphael, Valence, Drôme.

היט אייך פאר פעלשונגען.

—◄ ארענטליכע בעהאנדלונג—ביליגע פרייזען ►—

אין נייעם מוד-געשעפט **מ. סעגאל** ווילנא, דייטשע גאס 19. (סמאָלענסקעס הויז).

מען בעקומט זייער איין גרויסען אויסוואַהל פון רוסישע און אויסלענדערשע וואַרע פון די נייסטע מוסטער'ן (פיר מענער און דאַמען).

◆ ביטע קומען איבערציינען זיך. ◆

Фабрика японской бамбуковой мебели **„Микадо"** Вильна, Б. Погулянка 3.

Заказы принимаются оптомъ и въ розницу. Всѣ издѣлія гарантир. прочности. Допускается рзсрочка платежей.

Владѣлецъ фабрики М. Могилевскій.

Электро-типографія Б. А. Клёцкина. Вильна, Завальная, 33, Телефонъ № 683.

 די מיט פערשידענע געפאהרען.

אין הימע גופא האלטען זיי זיך דערוויל קארעקט. מען לאוט רעדען, מען שטערט ניט. די רעכטע אפילו מאכען קיין גרויסע סקאנדאלען ניט. די שטענדערס זענען נאך אנין. פורישקעוויטשען האט מען נאך איין מאל אויך ניט ארויסגעפיהרט פון דומע. די רעגאטען האבען זיך נאך אבער ערסט אנגעהויבען. עס דארפען נאך רעדען א פאר הונדערט רעדנער, און די אקטיאבריסטען וועלען געהיים פערלירען די געדולד און זיך בעמיהען אבצוהאקען די רעדעס. די רעכטע וועלען אויך ניט שווייגען, און פורישקעוויטש וועט נאך לאזען הערען פון זיך. די רעגאטען האבען זיך נאך ערשט אנגעהויבען.

ווארט־פרייה־יט

ס׳טרעפט, אז מען מוז א מאל א זאך צום הונדערטסטען מאל איבער׳חזר׳ן. דאס איז אונאנגענעהם. וואס העלפט דאס אבער? אז מען מוז — מוז מען.

און מען מוז איצט דערמאהנען, אז עס האנדעלט זיך ניט ארום א פרינציפ מצד ווארט־פרייהייט — וויל פיעל האבען איהם פלוצלונג פערגעסען.

און מען מוז איצט לאטש איבערפלעכליך דער־מאהנען, אז ניט ווייניגער ווי אנדערע האבען יודען געהאט געשמעהן דערפון, וואס ווארט־פרייהייט האט ניט געגאל־... ניט ווייניגער ווי אנדערע האבען יודען דערפון גע־... געליטען פון אויסזעניג און געליטען פון אינווייניג, ...שען זיך.

און מערקווירדיג, בעת מיר זענען שטארק אונצופ־... דערפון, וואס אנדערע פערוועהרען אונז ארויס־... יודען אונזער אמת, ווענדען דאך פיעל פון אונז אן ... רייניגע און אומרייניגע מיטלען, כדי צו פערוועהרען אונ־... איינעם ארויסזאגען זיין אמת, דארט וואו זיי מיינען, ... דאס איז זיי נוגע.

... גערן וואלטען זיי זיך אומגעקעהרט צוריק צו יענע אלטע גוטע צייטען, ווען פאר אן אפיקורס׳יש ווארט האט ... יענעם מחרים געווען — ווי שפינאזא׳ן אין זיין צייט, האט ... פערברענט זיינע ספרים, ווי רב מנשה ווילנער א... ... אין זיין צייט; האט מען געלאזט די אפיקורסים אבגא־... און „ארייננארפען אין גזאנה" אין פערשידענע צייט־... איבערגעבויגען די אלטע „קינע", פיהרען איבער די גאנ־... מיט א לונג־אין לעבער אויפ׳ן האלזה, בעגראבען „קבורת ...ר" און נאך און גוטע זאכען מיט וועלכע אונזער ...לטע איז אזוי רייך.

... גאנצע בערג זענען שוין אנגעוואקסען אויף דער אש־... מען לעגט איהם אריין אין מויל ארויין אזויגע ...שטער, וועלכע ער האט ניט געזאגט, און מען רעכענט ... אים אזויגע חטאים פון וועלכע ער ווייסט ניט צו זאגען. ... אינטערעסירט דא אבער ניט אש אליין נור דער אופן ... „חברה" האט זיך א געדם געמהון צום גאנצען ענין. ... אלע, פונים „היינט" ביזן „ראזסוועט" הארף „אונזער ...ען" האלטען אין איין טענהן: אש האט ניט גע־... זאגען, וואס ער האט געזאגט. אויב ער גלויבט ... ווי ער וויל זיך, אבער א מיינונג זאגען וועגען אמונה־... דאס געהערט ניט צו איהם. און א ראיה האבען זיי ... א פסוק:

— מיט אנאיינענעם אויסטאה רוקט מען זיך ניט אין ... עמדען מאנאסטיר.

... און גראה אט דא, אין דעם פסוק, ליגט דער ... בעגראבען — וויל אויב ער זאל זיין א משל, הויבט ער ... ניט אן גלייך זיין צום נמשל.

... ווארום פון ווען אן הויבט עס דער מאנאסטיר אן צו ... אן א פרעמדער? אלע זענען מיר אין אט דעם מא־... ...יר געבוירען, געוואקסען און אויסגעוואקסען. מיר קי־... ניט ערשט פון דרויסען אין מאנאסטיר אריין, נור ...קקען פון מאנאסטיר, פון אינעווייניג, אין דרויסען. אינ־... אין מאנאסטיר גופא, האט זיך דאס לעבען געבוי־... האט זיך דער אדער יענער פונקט פונ׳ם אויסטאה גע־... און אלץ זענען מיר ביז היינטיגען טאג געבליבען ... מאנאסטיר, מיט אלע זיינע מעלות און מיט אלע זיינע ...ערען.

... קומט איינער, א נאיינעניגסטער, און זאגט:

— דער אדער יענער פונקט אינ׳ם אויסטאה בעלעדיגט ...ענשען געפיהל — — —

... ווער האט דאס רעכט איהם צו זאגען: דו ביסט פון ... אן דא א פרעמדער און האסט ניט קיין דעה צו ...

... די „לומדים" פון דער געלער פרעסע שטעהען אין ... די מצות: די וועגט אזוי פיעל און אזוי פיעל,

נאטיצען.

שטיל און פינסטער

[illegible]

די דיך אבער אין די שלכטען, וואס וועגען נאהענט צו איהם. הייבט זיך אן א וועלטגעשיכטע אויף איין געגענד, טראגט די זיך איבער אויף אלע איבעריגע געביטען.

ניין, ניט איבער וועם הערשען די נאכט!

דערווייל איז נאכט. דערווייל הערשט א מאטקעס א נידערגעשלאגענקייט.

און איז נאכט, מוז מען אנצינדען פאקעלען, מען זאל ניט טאפען אין דער פינסטערניש, ווי בלינדע, מען זאל ניט געשטרויכעלט ווערען און הערנער און שטיינער. מען מוז אנצינדען פאקעלען, וועלכע זאלען היפיעל עס איז דער־מעגליך אין טאג, ווען ניט קאן אינגאנצען אויסגעמעקט ווע־רען פון זכרון די ליכטיגקייט פון נעכטען, ווען ניט קאן אינגאנצען אויסגעלאשען ווערען די האפנונג אויף די ליכטיגקייט פון מארגען.

און איז נאכט קיין כח צו גיהן פאראויס, מוז מען אנשטרענגען די לעצטע כחות און צום ווייניגסטען ניט לא־זען זיך שטויסען צוריק. אין א צייט, ווען ס'דוכט זיך, יעדע געזעלשאפטליכע וועלטגעשיכטיגקייט האט זיך אבגע־שטעלט; ווען ס'דוכט זיך, די געשיכטע האט אין אנט־ראקט געטאנצט און ווארט הינטער די קוליסען, פארבארגען פון אויג, גרייט זיך צו א סצענע פאר א נייעם אקט פון איהר שטורמישער דראמע, אין אזא צייט מוז מען היטען, ס'זאל זיך ניט איבערהייסען די קייט, ס'זאל ניט פארלארען געהן דער יהושה־פאדעם.

אין די לעצטע יאהרען, וועלכע זענען אריבער, זענען מיט מיה און מארטערים, מיט אומעדזיגע קרבנות וועגען אויסגעטראטען געווארען, וועגען גלייכע, וועגען פרובירטע. איצט אין די טויטע יאהרען טאר מען אט די וועגען ניט לאזען פערוואקסען. ווארום צערייסט זיך די קייט, ווערען פערוואקסען די וועגען, איז ווען דער מארגענשטערען וועט אויפגעהן, וועט ער ביי אונז טרעפען בעלייכטען און מען וועט דאן מוזען אנהויבען בויען אלץ פון דאס נייע, אלץ צוריק פון אנפאנג.

ניט לאזען זיך שטויסען צוריק, אויפהיטען דעם יהושה־פאדים, זיין ביי נאכט די נביאים פון טאג, דאס איז די אויפגאבע פון די איינצעלנע, די איבערגעבליבענע השרידים היהודים, פון אלע די, ביי וועמען עס לעבט נאך אין האר־צען א בענק פון געזעלשאפטליכען אידעאל.

איך ווייס, די אויפגאבע איז א שווערע, ניט קיין אנ־צוהענדע; דאס איז אבער א הייליגע אויפגאבע. דערמאנען מענשען אן ליכט, וועקען אין זיי דעם פאטעפיהל פון קו־מענדען מארגען, דאס איז א גרויסע, דאס איז א ערהאבע־נע ארבייט.

מיין געטרייס איך, נביאים פון טאג אין דער פינסטע־רער נאכט!

א. ליטוואק.

אנמערקונג פון דער רעדאקציע צו ה. מ. ספעקטאָרס בריעף

בעת ה' מ. ספעקטאר האט אונז די פאריגע וואך גע־בעטען אבדרוקען אין אונזער וואכענבלאט, אז אין פאלגענ־דען נומער וועט זיין געדרוקט זיינער אנ'ענטפער שלום אש'ן, האבען מיר געמיינט, אז דער דאזיגער ענטפער וועט טראגען א ריין פרינציפיעלען כאראקטער. אויסגעלאזען האט זיך ניט אזוי. דער בריעף, וועלכען ה' מ. ספעקטאר האט אונז צו־געשיקט, טראגט הויפטזאכליך א פערזענליכען כאראקטער. אין איין טייל פון זיין בריעף פערענטפערט זיך ה' מ. ספעקטאר אין נעמט פון זיך אראפ דעם שולד, וואס שלום אש האט אויף איהם געווארפען אין זיין אפענעם בריעף אין „טאג" נומער 6. אינ'ם צווייטען טייל פאלט ער פון זיין זייט אן אויף שלום אשן מיט פערשידענע בעשולדיגונגען פון ריין פערזענליכען כאראקטער. דעם ערשטען טייל זענען מיר מחויב צו דרוקען. דעם צווייטען טייל קענען מיר ניט דרוקען: מיר קאנען אונזער וואכענבלאט ניט מאכען פאר אן ארט פון פערזענליכע בעשולדיגונגען און בעליידיגונגען.

די רעדאקציע.

אויך איין „ענטפער".

פון מ. ספעקטאר.

אין זיין ארטיקעל אין „טאג" הייסט שלום אש אן עפעס א „רעדאקטאר" און בעהאלט זיין נאמען, ברענגט דעם רע־דאקטארס ווערטער פינקט איבערגעקעהרט, און דערצעהלט אין זיין נאמען אויסגעטראכטע ווערטער, וואס דער „רעדאקטאר" האט עס קיינמאל נישט געזאגט.

אום נישט צו פערבלאנדזשען דעם לעזער, געפין איך פאר מיין חוב אנצוזאגען דעם „רעדאקטאר", אויף וועלכען שלום אש אליין האט קיין מטה נישט געזאגט, און בגלל וועל איך אנטפען אלץ מיט דעם ריכטיגען נאמען, אום דער לעזער זאל מיט זיין אייגענעם פערשטאנד קענען אורטיילען, וועלכעס איז שווארץ און וועלכעס איז ווייס.

דאס, וואס אש האט פערדרעהט, וויל איך אויפדעקען: אינטערן ווארט „רעדאקטאר" מיינט ער מיך.

שלום אש האט דאס ערשטע מאל געבראכט צו מיר אלס רעדאקטאר פון „אונזער לעבען" זיין „געוויסען בריעף", איך זאל איהם אבדרוקען.

נאך דעם, ווי עס איז בעשלאסען געווארען, אז מ'זאל דעם בריעף נישט דרוקען, האב איך איהם דעם בריעף אומ־געקעהרט.

אין דערנאך איז שלום אש ארויסגעטרעטען אין „טאג" מיט אזעלכע ווערטער וועגען „רעדאקטאר", אז ער, דער „רע־דאקטאר", האט איהם כלומר'שט געזאגט: „מיט דער גאנ־צער נשמה שרייב איך זיך אונטער אויף אייער בריעף".

דאס איז נישט אמת.

איך האב אשן געבעטען רחמים, ער זאל זיך בכלל פון דעם בריעף אבזאגען און איהם נישט דרוקען אין קיין צייטונג, אפילו ווען עס וועט זיך געפינען אזא צייטונג, וואס וועט איהם וועלען דרוקען. און, וועלענדיג איהם איבערצייגען, אז אויף יעדען פאל פאסט נישט אזא בריעף אין א צייטונג, האב איך איהם געזאגט בזה הלשון: „שטעלט אייך פאר, ווען איך זאל אפילו זיין די זעלבע מיינונג, ווי איהר, און זאל אזא בריעף אונטערשרייבען, וואלט איך איהם אויך נישט געדרוקט אין מיין צייטונג".

ווייטער זאגט אש, אז איך „בין געקומען צו איהם". אויך נישט אמת, ה' אש, איך בין צו אייך נישט געקומען.

ווייטער דערצעהלט שלום אש אן אויסגעטראכטע מעשה, ווי איך האב צו איהם אויסגעשטרעקט די הענד און געבע־טען זיך: „געוואלד, איך האב א ווייב, נעהמט מיר נישט אוועק דאס ביסען פון מויל—דערמאהנט נישט מיין נאמען".

קיין איין־און איינציג ווארט האב איך וועגען דעם נישט ארויסגעזאגט פון מיין מויל. איך האב נאר אויסגעשטרעקט די הענד און געבעטען איהם מיט די ווערטער:

„אש, האט רחמנות אויף זיך און אויף אונז אלע און דרוקט נישט דעם בריעף; נישט איהר דארפט זיך פערנעהמען מיט אזעלכע פראגען".

דאס האב איך איהם געבעטען כמעט מיט טרעהרען אין די אויגען, ווייל איך האב געפיהלט די טרויעריגע פאלגען, וואס קאנען ארויסקומען פון אזא בריעף.

„נישט איהר, אש", האב איך איהם געזאגט, „זענט בעשאפען געווארען צו זיין א רעפארמאטאר, שרייבט בעסער אייערע שעהנע ערצעהלונגען און דראמען".

אט דאס האב איך גערעדט מיט אש'ן און אלץ, וואס ער שרייבט וועגען „רעדאקטאר", איז איבערגעדרעהט, און קיין איינציג ווארט איז נישט אמת.

מ. ספעקטאר.

שוין כמעט גאר איינגעשלאפען, אבער דער זעלבער משונה־דיגער טומעל האט איהם ווידער מיט אימפעט אויפגעריסען פון זיין לייכטען דרעמלען, א טומעל פון סקראבען, דראפען מיט נעגעל, פון א שוואכען קלאפען מיט פינגער אויף א ברעטעל, א משונהדיג שארכען אויסגעמישט מיט א פער־שטיקטען קרעכצען. ער כאפט זיך אויף, הערט זיך איין. דער שטומער ריהרט זיך ניט; איז דאך דאס מסתמא ניט מעהר ווי א נארישער פחד, ער לעגט זיך צוריק און נעמט הקירען:

— פאר וואס זאל איך זיך עפעס שרעקען פאר אט דעם קליינינקען גערויש? פינסטערניש ווערט דאך שטענדיג צוטיפגעגאסען מיט אלערליי טענער און אבקלאנ־גען. מיין ברודער שלאפט. יא, אזוי איז דאס. אבער אט האב איך דאך ערשט געהערט זיינע טריט נאהענט פון מיר — כ'האב געפילט זיין הייסען אטמען: איז ער, עס וועט זיין, טאקע יא אויסגעשטאנען, אפשר וועט ער עפעס. זאל דאס זיין דער ווינד — פשוט דער ווינד? ניין, דער ווינט: זיין פייפען קען איך גוט, נאר אט דעם מין מורמלען האב איך קיין מאל ניט געהערט — עפעס איז דאס מיר גאר ניט קענטיג — עס קען אפילו... ער האט גע־נומען בייסען די פינגער, ערשטוינט פון א פלוצלונגען חשד וואס איז איהם אויפגעפאלען. „איז דאס מעגליך? ניין, דאס קען ניט זיין אמת. צי פיליכט איז דאס טאקע יא אמת? אט, אט איז דאס! עס ווערט יעדען מאל העכער — איך בין זיכער יעצט — אט ווראפעט עמעצער — מען קלאפט — גאט מיינער! איך הער איהרע קרעכצען! געשרייען! איהר שטי־מע, זי וויינט! הילפע!" ער קאטשעט זיך אראפ פון בעט און שרייט ווילד: „דניאל! שטעה אויף! ראטעווע! קוק!" אויסער זיך פון שרעק רייסט ער זיינע האר און שרייט: „קוק! דו האסט אויגען, דו מוזט זעהען!"

דאס קרעכצען ווערט העכער, דאס קלאפען שטארקער. ער טאפט דעם וועג, שלאגט זיך אן אין א וואנד, פער־פלאנטערט זיך אין די צובראכענע קעסטלעך וואס דינען פאר מעבעל, פערהאקט זיך אין די שפאלטען פון דער צובראכענער וואנד, און ער פרובט ווידער געהן, ער וויל

„איך האב קיין אויגען ניט! קיין אויגען האב איך ניט!" אין אזוי קלעטשערנדיג, די הענד אויסגעשטעלט פאר זיך, פארטשעפעט ער זיך פאר טרעפ מיט שיסלען, די כלים פאלען מיט א רעש און זיין אויפרעגונג ווערט נאך שטאר־קער, נאך ווילדער.

„הילפע! וואס האב איך דא געטאן? הילפע!" אין יענער ברומען ווערט אויך שטארקער און אפטער; נאר אט איז אויף א מינוט שטיל געווארען און באלד האט זיך דערהערט א מין שלוכצען פון דעם זעלבען ווינקעל פון וואַ־נען דאס מורמלען און קלאפען האט זיך געהערט; יעצט איז ער שוין ניט מעהר אין ספק, די גאנצע שרעקליכע רעטעניש איז מיט א מאל קלאר געווארען פאר איהם, ער „זעהט" וואס דא איז! ער זעהט זיין אלטע שוועסטער ווי זי פראוועט צו נויטיגען דעם פארקאן פון איהר העס־ליכער תאוה. ער זעהט איהר פערצווייפלונג, איהר גסיסה וועלכע איז טויזענט מאל שרעקליכער פון'ם טויט. אט דארט ליגט זי, א לעבעדיגע — יא, א לעבעדיגע — נאר עט־ליכע מינוט פון איהם — אבער וואו? מעגליך אז זי הערט זיינע פאלשע טריט, זיין שטימע: און ער קען גאר ניט טאן פאר איהר, בלינד — גאר ניט, נאר גאט בעטען..

„הארט! איך קום! האב מטה! — אה, גאט! אויב דו ביזט פאראן, גיב מיר צוריק מיינע אויגען אויף א מינוט, א סעק־קונדע — נאר א קוק טאן און וויסען — דאן, דער נאך, ווארף מיך צוריק אין דער נאכט — צו אט גאר אזוי; אויב איך האב געזינדיגט טא זאל כאטש מיין ברודער ערוואכען! צי ווען האסטו געמאכט דעם שטומען נאך שוואכער פון דעם בלינדען?"

ווארפענדיג מיט די הענט אויף אלע זייטען קעהרט ער איבער די ליכטלעך, אין די הייסע וואקס גיסט זיך איבער זיינע הענד. אין דארט פון ווינקעל ווערט דער מור־מלען העכער, א געשריי — איינצעלנע ווערטער הערען זיך, אין דאן ווערט די שטימע שוואכער, פארשטיקט, שטיל.

— ער קריכט אויף די קני. „האב ניט מורא! איך קום!"

ער הערט זיין ברודערס כראפען פון איין זייט און א הארץ־רייסענדען געשריי פון אנדערען זייט; ער טוט זיך

איהם טרייסלען מיט'ן גאנצען כוח.

דער שטומער ערוואכט, בייזט זיך אריבער בעט אין שפרינגט אראב מיט א געשריי: די ליכט אבער איז אויסגעלאשען, און ער איז אויך אין דער פינסטער, שווארץ־פינסטער, פול גייסטער, עס איז נאך מעהר פוסט, נאך שרעקליכער פאר איהם איידער פאר'ן בלינדען, א פינסטערניש איינגעטונקט אינ'ם שטילקייט פון גרוב. ער־שטוינט האלב־צומישט קלאפט ער אין שטויסט מיט די הענד. אלעס וואס איז נאהענט פון איהם, און ווען דער בלינדער א ציטערדיגער צו דערעהר פון זיין ברודערס שטארקער האנד שרייט מיט זיינע לעצטע קרעפטען: „קום ראטעווען, קוק! איך קען הערען, דו קוק!" שטיקט איהם דער שטומער, און ווערגט איהם.

צוזאמען קייקלען זיי זיך אויף דער ערד אומוואר־פענדיג אלעס וואס קומט זיי אנטקעגען, פלאנטערענדיג זיך איינער אין דעם אנדערען, אין ווילד, און העסליך רייסען זיי מיט די ציין און מיט די נעגעל איינער דעם אנדער־ענ'ס פלייש, שטיקען איינער דעם אנדערען. ביידע פאַ־לען: יעדער פון זיין ברודער'ס האנד.

די נאהענט־ווייטע שטימע פון ווינקעל האט נאך אויסגעלאזען א לעצטען שלוכץ — עס הערט זיך א קלאפ דאס איז דער קערפער צוריק געפאלען אין זיין לעצטען אנשטרענגונג צו בעפרייען זיך. עפעס האט זיך נאך גע־צאפעלט, געציטערט אין ווידער געצאפעלט; און ניט מעהר.

די בוימער אין דארף פייפען אין בויגען זיך פון שטורם: דער רעגען גיסט זיך אין טאנצט אויף די ווענד. דער ווינטער־טאג קומט לאנגזאם: ער ווארט און זאמט זיך אויפ'ן האָ־ריזאנט.

איטוועניג אין די ווענד פון שטיבעל, קיין שאָרך, קיין פיפס הערט מען ניט דארט.

שטיל און פינסטער.

איבערזעצט פון ענגליש ר. זשיוויהילסקע.

יודיש און ווארשעווער „הזמיר"

(א שטימע פון פאלק*)

I

אז איהר וועט אריינקומען אין א פוילישע — (איך כאם אן פויליש, ווייל דאס פוילישע פאלק איז אויך אנ'אינטער־רעסירטער אין די פוילישע שפראך — איך נישט קיין גלייכ־בערעכטיגטע) — טעאטער, אין א פוילישער רעדאקציע, אין א פוילישע ביבליאטעק, אדער גלאט אין א פוילישער געזעל־שאפטליכער אינסטיטוציאן אפילו פון א געשעפטליכען כאַ־ראקטער, און וועט אנהויבען רעדען חסיש, אדער דייטש, למשל, וועט מען אייך, אים בעסטען פאל, אלס פראטעסט, קיין ווארט נישט ענטפערען; און עס קאן לייכט טרעפען, מען זאל אייך פשוט ווייזען די טהיר, כדי איהר זאלט וויסען אויף נאכאמאל, אז אין א פוילישער געזעלשאפט, דארף מען רעדען פויליש. אזוי פיהרט מען זיך ביי די אומות העולם. ביי דער כנסת ישראל איז גאר אנדערש: דא וועט איהר אין די אויסגערעכענטע ערטער קיין יודיש ווארט אויף א רפואה ניט הערען און איך האב שוין וואגער איבערגע־לעבט מאמענטען, ווען מען האט מיר אין איינע פון אזעל־כען ערטער פשוט נישט געוואלט ענטפערען — אויך אלס „פראטעסט"־צייכען מסתמא, — און מיין גאנצער „פערברע־כען" איז בעשטאנען אין דעם, וואס אין ערטער, וואס האבען ספעציעל־יודישע קולטורעלע אויפגאבען און וואו מען דארף אלזא אינטערעסירט רעדען פויליש, אדער רוסיש, אדער דייטש — האב איך מיך ערלויבט צו רעדען יודיש...

איך בין ווייט פון דער נארישער מיינונג, אז דאס יודישע פאלק דארף זיך צוריק א געטא בעשאפען און מגדר, ווי אויף יודיש, נישט רעדען; ס'וואלט לעכערליך געוועזען צו פאדערען פון די פעלקער, צווישען וועלכע מיר וואוינען, און מיט וועלכע מיר מוזען דארום אפטע בע־ציהונגען קומען, אז זיי זאלען לערנען אונזער שפראך, — די שפראך פון דער מינדערהייט. דאס איז אבער אלץ ריכ־טיג אין בעציהונג צו אנדערע פעלקער, וועלכע קענען אונזער שפראך ניט און קענען איהר ניט קענען. — — —

אויב די יודישע שפראך איז נאר בעשאפען געווא־רען, אז מען זאל זיך אין איהר קריגען און שעלטען אויפ'ן מארק, און אין א געזעלשאפט פון א פאר יודישע אינטע־ליגענטען, טאר שוין קיינער ניט וואגען א פאר ווערטער אויף יודיש ארויסצורעדען, אוים מורא, מען זאל אויף איהם ניט קוקען, ווי אויף א נידעריגען, א ניט געבילדעטען, — טא וואס זשע מאכען אט די זעלבע אינטעליגענטען אזא רעש וועגען דער יודישער ליטעראטור? וואס זשע רושען זיי אזוי פיעל וועגען דער טויטיגקייט פון אייגענער שעפפונג? וואס זשע גרינדען זיי יודישע קונסט־פעראיינען? זאלען זיי גרינ־דען חסישע, פוילישע, אבער וואס האבען זיי צו דעם, וואס יודיש איז, אויב זיי שעמען זיך דערמיט?

— — — — — — —

II

א ריכטיגע אילוסטראציע צו דער בעציהונג פון אונ־זער — אפילו ניט אסמילאטארישע — אינטעליגענץ צו אונ־זער שפראך און ממילא — צו אונזערע ליטעראטור און קונסט, קען דיענען דער ווארשעווער „הזמיר".

כ'געדענק, מיט וואס פאר א זיסע געפיהלען, מיט וואס פאר א ערהויבענע שטימונג כ'בין אוועקגעגאנגען פון דער גרינדונגס־פערזאמלונג פון „הזמיר". ס'האט זיך גע־וואלט גלויבען, אז ס'ווערט ווירקליך געגרינדעט עפעס אזוינס, וואס וועט ניט דערלאזען, — ניט מיט דער אויס־ווענדיגסטער מאכט פון פערוואלטונג, נור מיט אנ'איגער־ליכע קראפט, — וועט עס ניט דערלאזען, אז „די יודישע נשמה זאל אויסגעלאשען ווערען", ווי י. ל. פרץ האט זיך אין זיין ערעפענונגס־רעדע אויסגעדריקט.

נאר ווי האט זיך די ווירקליכקייט ארויסגעוויזען? וואס האט דער „הזמיר" אין דער גאנצער צייט פון זיין עקזיס־טענץ אויפגעטאן אין דעם געביעט פון נישט־דערלאזען, אויס־לעשען די יודישע נשמה?

אריינקומענדיג אין די קארידארען און אין קאנצע־לאריע פון „הזמיר", איידער די מוזיקאלישע לעקציעס הוי־בען זיך אן, קענט איהר מיינען, אז איהר זענט פון דער העלער הויט אראבגעפאלען אויף א שטאדט־בילדער פון א קוראָרט... פונקט אזוי ווי דארטען, קענט איהר אויך דא הערען די פערשידענארטיגסטע שפראכען, ווי: פויליש, חסיש, דייטש א. ז. ה. און איך בין איבערצייגט, אז ווען ס'זאלען זיך דא געפינען איינינע, וואס זאלען אויך ענגליש, אדער אויף אנ'אנדערע — ניט נור אייראפע־אישע, נאר אפילו אזיאטישע — שפראך, קענען רעדען, וואל־טען די אויך אויף איהר געפלאפלט...

נאר איין שפראך געוועהנליך פעהלט — די יודישע.

פאר וואס זשע פרעגט זיך, זאל דאס יודישע, — די איינציגע שפראך, וואס דורך איהר הילף איז מעגליך די הויפט־אויפגאבע פון „הזמיר" — „צו פערשפרייטען צווישען יודי־שען פאלק יודישע ליטעראטור און יודישע קונסט", — זאל איינמאל א ווירקליכקייט ווערען — פאר וואס זאל יודיש זיין אויסגעשלאסען פון די שפראכען, אויף וועלכע ס'איז ער־לויבט צו רעדען? וועט איהר זאגען, אז מ'מעג יודיש אויך רעדען, אויב מ'וויל נאר, וועל איך אייך ברענגען א פאקט, וועלכער איז כמעט א „אפיציעלער פערבאט" פון דער „העכ־ערער מאכט" יודיש צו רעדען.

ס'איז מיר אמאל אויסגעקומען צו בעזוכען דעם „הזמיר"־לאקאל אין א אבענד פון א קאנצערט. ביי'ם „קאנ־צעלאַריטישען" טיש איז געזעסען עפעס א פרייליין מיט א עכט־יודישע נאז און מיט א יודישען אקצענט אין דער פוי־לישער אויסשפראך, און האט פערקויפט בילעטען. איינער פון פובליקום, האט זיך צו איהר געווענדעט מיט א פרא־גע אויף יודיש און האט מסתמא ערווארטעט א ענטפער. דער ענטפער איז געווען א ציה מיט די אקסלען און א לאנגער קוויטשיגער: „צאַ־אַ־אַ?", גלייך ווי די שפראך, אויף וועלכע מ'האט צו איהר גערעדט וואלט געווען עפעס א ווילדע נעגער־שפראך, וועגען וועלכע זי קען די מינ־דעסטע אהנונג ניט האבען. ענדליך איז געקומען א בע־פעהל מיט א מאטיוו: „Do nas tzeba mówić po polsku, bo „my" po żypowsku nie rosumiemy" (צו אונז דארף מען רעדען פויליש, ווארום מיר פער־שטעהען ניט יודיש.) צו וועמען זי האט זיך צוגערעכענט אין דעם אויסדריק „my", ווייס איך אפילו ניט, נאר אין איהר בענעהמען־זיך, אין איהר פאזע, און אין איהר די־כערען טאן, האב איך געפיהלט, אז זי שטעהט נאהענט צו די „הויכע ספערען", צו דער פערוואלטונג...

פערשטעהט זיך, דער גאנצער „הזמיר" איז ניט פער־אנטווארטליך פאר די אינגעלערענדע אויסדריקען, — מעגען זיי זיין ווי זיין בעליידיגענד, — פון עפעס א טאַ'ס מיידעל דאר־טען. נאר האט נאך אביסעלע געדולד און הערט ווייטער:

מיט א קורצע צייט צוריק איז מיר אויסגעקומען זיין ביי א געשפרעך פונ'ם פרעזידענט בכבודו ובעצמו מיט'ן סעקרעטאר פון דער געזעלשאפט. איך קען זיי ביי־דע און מיר דוכט, אז ווען זיי רעדען יודיש פיהלען זיי זיך ביידע מעהר אין דער היים, ווי ווען זיי רעדען אויף אנ־אנדערע שפראך.

אין דער געשפרעך איז ניט געווען פון א זעהר וויכטיגען ענין. עס איז פשוט געווען א קאנצעליאַריע־קליינינקייט:

— דער און דער האט דאך א צייגעניש, אז ער האט בעצאהלט און איז בעשטימט געווארען פאר א מיטגליעד, פאר וואס זשע איז ער נאך ניט אריינגעשריבען אין דעם מיטגליעדס־בוך? — האט דער פרעזי. געפרעגט.

דער סעקר. האט געענטפערט.

דאכט זיך, אז מען קען נאך געפינען אין דעם יו־דישען לעקסיקאן, די נויטיגע ווערטער אים דאס ארויסצו־זאגען, הא?

ניין דאך האט דער פרעזידענט ניט געפונען קיין אנ־דערע ווערטער „אויסצודריקען זיינע געדאנקען", נאר פוי־לישע און דערצו קען מען זיך שוין ניט פערהאלטען מיט אזא איגנארירענדע איראניע, ווי צו די פריהער־דערמאנטע פאר־שווינדלעך, וואס מיינען, אז דער זאל פון „הזמיר" איז בע־שאפען געווארען פאר קאנווערסאציע און ראנדעוואוּען, וואו מען דארף אלזא ארויסווייזען די קענטעניש'ן, — מיר האָ־בען דא צו טהון מיט א מענשען, וואס שרייבט אליין אויף יודיש, וואס איז איבערדרויפט איינער פון די איינפלוס־רייכסטע מענער אין דעם יודישען — איך בעטאן דעם אויסדרוק — געזעלשאפטליכען לעבען.

אין ס'ווילט זיך איהם פרעגען:

וואס איז דאס אזוינס?... צי דינען אזוינע מיטלען האפט דער „הזמיר" צו דערהאלטען די יודישע נשמה ביים לעבען? צי אין דעם ווינקעל, וואו יעדער פון אונז האט געהאפט געפינען א שטיקעל נחת־רוח פאר זיין נשמה, (וה"ר לקווייג'ס רעפעראט אויף דער גרינדונגס־פערזאמלונג), פיהלט מען כאטש עפעס יודישעס? צי וואלט מען ניט געקענט מיינען, — ווען ניט דאס ביסעל יודישע נעז, וואס דארטען געפינט זיך, — אז דאס איז א ווינקעל פון א גע־זעלשאפט, וואס איז געגרינדעט געווארען פאר פוילישקייט און פון פאליאקען?

י. מ. ברדון.

א מיטגליעד פון „הזמיר"

*) אין נומער 4 „דער טאג" פאדערט דער ה' א. ל. די יודישע פרעסע זאל ניט פערשווייגען, וואס טוט זיך אין אונזערע קונסט־פער־איינען. איך האלט דערום פאר נויטיג צו טיילען זיך מיט די לעזער מכח איינע איינדרוקען, וועלכע איך האב ארויסגעטראגען בעזוכענדיג דעם

די וואך.

(קורצע כראניק).

יודישעס.

די שווארצע־מאה־ניקעס שלאפען ניט. [illegible]

= עס געהט א קלאנג, אז אויף א נעהנטע קאנפערענץ [illegible] די יודען־פראגע. [illegible]

= [illegible]

= [illegible]

= [illegible]

= לויט דער אפיציעלער סטאטיסטיק געפינען זיך [illegible] 1,812,521 איינוואוינער, אונטער זיי 285,075 יודען.

= די צאהל איינוואוינער אין פלאצק בעטרעפט איצט 20,640 דערונטער 11,906 יודען.

= [illegible]

אין רומעניען [illegible]

= [illegible]

= [illegible]

= [illegible] ירושלים [illegible]

•
• •

וואָס ציהסט מיך אַזוי צו די וויסטע מקדשים,
וואו ס'רוהט שוין די שכינה לאַנג ניט?..
וואָס גלוסט זיך מיר וויינען און מורמלען אַ תּפילה?...—
ווער ציהט מיך, ווער שלעפּט מיינע טריט?..

וואָס ציהסט מיך אַזוי צו די וועלקענדע בלומען,
וואָס האָבען שוין לאַנג ניט קיין הויפּט?..
וואָס גלוסט זיך מיר פלעכטען? וואָס גלוסט זיך מיר ציהרען?..
ווער ציהט מיך צום פעלד און ווער רופט?..

וואָס ציהסט מיך אַזוי צו איהר איינזאַמען קבר,
וואָס איז שוין פערוואַקסען פון לאַנג?..
וואָס שפּרייט זיך מיין אָרעם? וואָס גלוסט זיך מיר קושען?..—
ווער ציהט מיך, ווער וועקט מיין פערלאַנג?..

אַבְרָהָם זַאק

צווישען די בלומען־קברים

(פּאָעזיע אין פּראָזע)

געהערט פון מיין ברודער בן־ציון.

...און ווען איך בין געגאַנגען צווישען די בלומען־קברים, האָט זיך מיר געדאַכט, אַז איך הער אַ שטילען נועה־יאָמער פון זייערע נשמות...

—„הערלגלענצענד אין פּראַכטפּאַל האָבען מיר געוואַקסען געבליהט און געאָטהעמט מיט די איידעלסטע זיסע ריחות.

„מיר זענען געשטאַנען מיט שטאָלץ־אויפגעהויבענע קעפּלעך, געשטיילעלט צום בלויען הימעל און צו דער קלאָרער זון. ברייט פלעגען מיר עפענען אונזערע בלומען־שיסעלעך, ווען די וואַרימע זילבער־גאָלדענע שטראַהלען האָבען אונז מיט ליעבע געקושט...

„די לופט פלעגען צו אונז קומען, אונזער שענהייט באַטראַכטען, און ליעדער בעזינגען.

„קינסטלער פלעגען צו אונז קומען און זיך בע־טראַכטען מיט פינזעל אויסצומאָהלען אונזערע פאַר־בען, אונזער שטילען אָטהמען...

„דער אַרביימער וואָס פלעגט דורכגעהן פערביי אונז, פלעגט זיך אָבשטעלען: און זיין שמאָלע ברוסט פלעגט אָטהמען פולער, מיעטער, בריימער, ווי ער וואָלט איינגע־אָטהעמט אין זיך דאָס לעבען אַליין. מיט פערדרוס פלעגט ער אַוועק פון אונז, לאַנגזאַם, שטיל, ווי ער וואָלט וועלען מאַכען ביי זיך אין ברוסט אַ פאָרראַט פון דער ריינער לופט און אָטהמען מיט איהר דאָרט אין דעם איינגען ווערקשטאַט, וואו ס'איז אַזוי שטיקענד און שטויביג, משאָרנע און חיליג, היים און געדיכט...

„צו אונז פלעגט קומען אַ רייצענד־שענע, יונגע מיי־דעל — אַ פאַנשולדיגע בליהונג ווי מיר. זי פלעגט זיך אָב־שטעלען און טרוימען. ערשטינט פערליבטערט, פלעגט זי קיקען אויף אונז מיט איהר געטליך־שענע, גוטע טוי־בען־אויגען, און וועלכע ס'פלעגט זיך אָבשפּיגלען דער תהום פון דער עוויגקייט, דער סוד פון זיין און די בלאָה־קייט פון די הימלען, וואָס האָבען אַזוי הימליך בעוויקעלט די ערד... און... און מיר זענען דערטרונקען געוואָרען אין אַ שטראָם פון הייסען מענשען־בלוט"...

— „און אונז האָט מען צוטראָטען! מיט שמוציגע פיס געטראָטען איבער אונזערע בחוסטען און אָפענע הער־צער. אונז בלומען, וואָס האָבען זיך צום הימעל געריסען באָדען זיך אין זונען־שטראַהלען, וואָס וויסען נאָר פון כּשרע, אונשול־דיגע טרוימען; וואָס בענקען נאָר נאָך טהוי אין שטראַהלען, נאָך הימעל און טרעלען פון נאַכטיגאַל, — אונז האָט מען צוטראָטען אין שטויב און אין שמוץ! האָבען מיר דאָס הען פערדינט מיט אונזער בעפרישען, פערזיסען און ער־קוויקען די אָבגעסמ'טע לופט?.. און אונז האָט מען צומישט מיט מיסט פון מענשען!"..

— „און צו אונז זענען ביזע מענשען געקומען, מיט לאַנגע שאַרפע קאָסעס אין די הענד און אונבאַרמהערציג אונ־טערגעשניטען, ווען מיר זענען נאָך אַזוי יונג געווען, ווען מיר האָבען נאָך אונזערע בלעטלעך ניט פונאַנדערגעווי־קעלט. די בינען און גלענצענדע שמעטערלינגען האָבען איין מאָל ניט געווינגען אונזער זיסען ניעקטאַר. דער כּבוד האָט איין מאָל ניט איינגעאָטהעמט אונ־זער ווייראַך... און צו בהמות, עזלען, אָקסען, פערד און נאָך אַזעלכע ברואים האָט מען אונז אָבגעגעבען, זיי זאָלען מיט אונז אָנשטאָפּען זייערע מאַגענס, מיה זאָלען זיי געהרען!"...

— „און אונז האָט דער פראָסט דערשלאָגען! צו־פריה האָבען מיר פינאַנדערגעבליהט, צופריה האָבען מיר ערשיינט מיט פריה בעגעגענען דעם שטראַהלענדען פריה־לינג יום־טוב... מיר האָבען געטרויט דעם בלויען הי־מעל, מיר האָבען געטרויט דעם זיסען ציטער פון די שטראַהלען, וואָס מאַכען שכור... מיר האָבען געטרויט... מיר האָבען ערשיינט... נאָר אויפ'ן איינענעם אונגליק! הינטער דעם אויסגעלויטערטען הימעל האָבען זיך „בע־האַלטען גאַנצע מחנות קאַלטע, שוואַרצע בייזע וואָל־קענס"...

— „און מיר זענען צווישען דערנער געבוירען, די־גע, שאַרפע שטעכליך, ווי נאָדלען, פלעגען זיך איינ־זויגען אין אונזערע פיהלזאַמע איברים, פלעגען רייַ־סען און מיט וואונדען בעדעקען אונזערע קרוינבלעטלעך. די ברענגענדע קראַפּיווע פלעגט אונז פערמויבען, די ביטערע ווערמוט — אָבּסמ'ען אונזער אָטהעם, די טרוקענע צווייגען פון די אונגוצליכע אונפרוכטבאַרע ריעזען־דערנער פלעגען פערצאַמען דעם וועג און ניט דערלאָזען צו אונז די שטראַה־לען פון הימעל"...

— „און אונז האָט דער דאָרשט אויסגעטריקענט. די הייס פלעגט אונז ברענען, די טרוקענע לופט פלעגט אונז באַקען... איין טראָפּען טהוי האָבען מיר געבעטען. מיר זענען שווינד־זילטיג געוואָרען און פערוועלקט, ניט פערזויפענדיג דעם חיות פון אָנטרינקען זיך און שכור ווערען פון זילבערנעם טהוי"...

— „און מיר האָבען אין דער פינסטער געוועלקט, און אימזיסט זענען געווען אונזערע שטומע תּפילות וועגען איין בינטעלע שטראַהלען!"...

— „און אונז האָט מען מיט שמוץ־וואַסער בעגאָסען, ווען מיר האָבען די העזה געהאַט אויפצוהויבען אונזערע קעפּעלעך העכער פון דער גראָז!"...

— „און אונז האָט מען אָבגעפּליקט און מיט אונז האָט מען בעציערט בחוסטען, נעסטען פון גיפטיגע שלאַנגען!"...

— „און אונז האָט מען פון איינענעם באָדען אָבגעריסען און איבערגעזעצט אין פערשטיקטער בעגרענצטער לופט, אָהן שטראַהלען, וואו שווער איז צו לעבען, וואו שווער איז צו שטאַרבען... און עוויג בענקען מיר נאָך די פערגאַנ־גענע פריידען פון אונזער גליקליכער יוגענד און דעם איי־גענעם בלומען־גאָרטען!"...

— „און מיר האָבען געבליהט ביי די מאַגנאַטען און די פּראַכטפאָלע פּאַלאַצען און טראַמאַרנע וואַזעס, ווען ביי דעם עלענדען דיכטער און דונקעלען צימער האָט שימעל גע־בליהט!"...

— „און אונז"...
— „און מיר"...
— „און אונז"...

און האַרצרייסענד איז געווען זייער וועה־קלאַנג, און אָהן צאָהל איז געווען די מתנה פון די בלומען־נשמות און אלע האָבען געיאָמערט.

„די ערד איז קיין בלומען ניט ווערט:
זי דאַרשט ניט און בענקט ניט נאָך זיי!"...

און אַ מרויער האָט זיך צגאָסען פון בית־עלמין און אַלע זייטען פון דער ערד. און פינסטער האָט געקוקט דער נידריגער שווערער הימעל. דער ווינד האָט די טומע די הייליגע געשאָקעלט און טרויעריג געפייפט:

„די ערד איז קיין בלומען ניט ווערט:
זי דאַרשט ניט און בענקט ניט נאָך זיי!"...

און דער רעגען דער פוילער האָט לאַנגזאַם געקאַפּעט, געקאַפּעט, געקאַפּעט.

„די ערד איז קיין בלומען ניט ווערט:
זי דאַרשט ניט און בענקט ניט נאָך זיי!"...

אֵלִיָּהוּ אִינְזוֹר.

ביבליאָגראַפיע

קלאַסיפיצירטעס אַפאָריזמען־זאַמעלבוך.
אויסגעהעהלטע געדאַנקען פון די בערידמטעסטע שריפט־שטעלער פון אַלע פעלקער און צייטען, געזאַמעלט און איבערזעצט דורך דוד איגעלבערג. צווי העפטען, צו 32 זייטען. פּרייז: ערשטע העפט — 8 קאָפּ., צווייטע העפט — 10 קאָפּ.

אַנאַפאָריזם — דאָס איז אַ קורץ געפאַסטע פראַזע, וועל־כע האַלט איין אין זיך אַ געוויסען געדאַנק. אַנאַפאָריזם מוז זיין שאַרף און בולט, אַזוי אַז דער געדאַנק זאָל מיט זיינע הויפּטפּינקטען זיך אַריינשניידען אין זכּרון. אַנאַפאָריזם דאָס איז ניט קיין גאַנצער געדאַנקען, דאָס איז נור אַ עקסטראַקט, אַ תּמצית פון אַ געדאַנקען. פאַרהאַנען בילער, וואָס זענען אינ־גאַנצען געשריבען אַפאָריסטיש, די געדאַנקען זענען ניט ענט־וויקעלט, זיי זענען צונויפגעדריקט אין קורצע ריטמישע פראַזען. אַזוי למשל איז געשריבען אַש'ס זאַראַטוסטראַ. אַזאַ בוך לייענט זיך ליַכט, ווייל ניט קוקענדיג אויף דעם, וואָס די אַפאָ־ריזמען זענען אָבגעהאַקטע געדאַנקען וועגען פערשידענע ענינים, זענען זיי דאָך אַלע פעראייניגט מיט איין גייסט. און זיי אָטהעמט איין נשמה, די נשמה פון זייער שעפער.

אַפאָריזמען וואָרפען זיך אויף צייטענווייז דורך אין אַנ־דערע בילער, וועלכע זענען געשריבען הינלאויס ניט אַפאָריסטיש. אין אַזאַ אייראָפּא זענען פאַרהאַן אַ סך זאַמעלבילער, וואָס זענען צונויפגעקליבען און קלאַסיפיצירט אויסגעוועהלטע גע־דאַנקען פון די בערידמטעסטע שריפטשטעלער. דאָס וואָרט „בערידמטע" מוז מען דאָ פערשטעהן מיט אַ טראָפּען זאַלץ, ווייל אין צאָהל בערידמטע פאַלען אָפט אַריין אויך אַזעלכע שריפטשטעלער, וועלכע זענען אויסער דעם צוזאַמענשטעלער פון זאַמעלבוך ביי קיינעם ניט בערידמט. אָדער שריפטשטע־לער, וואָס דייער טאַלאַנט איז אין ספק. דערפאַר זענען זיי אין דער מאָדע. יעדער צוזאַמענשטעלער האָט זיך זיינע בע־רידמטע שריפטשטעלער. אַזעלכע זאַמעלבילעך לייענען זיך שווער, ווייל ניט קוקענדיג אויף דעם, וואָס די אַפאָריזמען זענען גרופּירט אין פערשידענע רובּריקען, למשל אַפאָריזמען וועגען ליעבע, אַפאָריזמען וועגען אַרבייט און ה. גל., בלייבען זיי דאָך אָבגעריסענע געדאַנקען, ניט פעראייניגט דורך איין גייסט, דורך איין לעבעדיגען אָטעם. דאָס איז אַ הויפען ביינער, ניט קיין לעבעדיגער קערפּער. און דאָך געפינט זיך אַ פּובליקום, וועלכע לעזט גערן אַזעלכע אַפאָריזמען־בילעך.

ביי אונז וועט זיך מסתּמא אויך אַזאַ פּובליקום געפינען און אַט דעם פּובליקום קאָנען מיר רעקאָמענדירען דוד איגעל־בערגס זאַמעלבילעך. די שפּראַך איז פּחקען, אָהן אַ שום ריטם, אָפט הילצערן אפילו, דאָך דעם אינהאַלט פון די אַפאָ־ריזמען גיט זי איבער ריכטיג. דער פּרייז — 18 קאָפּ. פאַר 64 קליינע זייטלעך — איז בערך צו טייער.

העַנדריך איבסען. די פרוי פון ים. דראַמע אין 5 אַקטען, איבערזעצט פון ת. האַבריק. פערלאַג פּראָגרעס (מ. ווסמאַן). לאָנדאָן 108. פּרייז 50 קאָפּ.

די איבערזעצונג איז ניט איבעריג גראָטען. איבסען קומט דאָ אַרויס פּראָזאַיִש, אָפט וואולגאַר אפילו. איבסען איז אַ דיכטער, און נור איבערזעצען איהם קאָן נאָר אַ דיכטער. ה' האַבריק איז קיין דיכטער ניט און ער האָט די שענע „פרוי פון ים" ניט „איבערזעצט", נור „איבערגעפיהרט" אויף יודיש.

ה' האַבריק'ס שפּראַך איז דאָס רוב ליַכט און פליסיג, נאָר אָפט מישט ער אַריין דייטשערישע ווערטער, ווי „[illegible]־צימער", אָפט פערעלטערטע יודיש ווי העס, רעקאָריטער, ראָ־קינע טשער, און אָפט אויך רוסישע ווערטער, ווי וואַטשקע, פּאָסיעדקאַ.

און דאָך... אַז עס איז ניטאָ קיין פיש אויף שבת, איז אַ הערינג אויך אַ פיש. ה' האַבריק איז ניט געווען בכח איבערצוגעבען די נשמה פון איבסען'ס סטיל, זיינע הערליכע ווערטער האָט ער איבערגעגעבען גאַנץ ריכטיג. די „פרוי פון ים" האָט אין זיין איבערזעצונג פערלאָרען איהר פּאָעטישען צויבער, איהר אינהאַלט איז געבליבען גאַנץ. און פאַר דעם, וואָס קאָן קיין אַנדער שפּראַך ניט, איז בעסער ער זאָל לעזען „די פרוי פון ים" אין האַבריק'ס יודיש, איידער ער זאָל גאָר ניט לעזען.

צו דעם ביכעל איז צוגעלעגט אַ שעהן־אויסגעפיהרטעס איבסען'ס בילד.

ז. ה.

נאָדלען

≠ אַ יודישער רעפּובליק אין דומע — אַ שעיר לעזאזל...
≠ אַ רעדאַקטאָר פון אַ יודישע צייטונג — אַ יוד אַן עם־הארץ, וואָס קען אפילו ניט איבערלעזען זיין אייגענע צייטונג, וועלכע ער „רעדא־גירט".
≠ אַ קינה פון אַ יודישען בוך — אַן אַנטיקעל, וועלכען ס'איז שווער צו קריגען...
≠ אַ יודישער אַרטיסט — אַ נעיעשענער שוסטער... און אָפט אַ הינ־טינער כּפּנדער.
≠ אַ העברעאישער לעהרער — אַן אומגליקליכער בעשעפעניס...
≠ אַ יודישע רעדאַקציע — אַ קוועלע פון די גרעסטע ליגענס...
≠ אַ יודישע צייטונג — אַ מאַרק־יודענע מיט אַ גרויסען מויל, וועלכע הערט ניט אויף צו זידלען זיך...
≠ העברעאיש — אַ נעסאַלענע „גבירטע" וועלכע האָט צוריק נתעלה געוואָרען אין ארץ ישראל..
≠ זשאַרגאָן — אַן אויסגעקוקטענע „דינסטמויד", וועלכע איז שטאַרק רודף איהר פריהערדיגע ווירטהען, ביי וועלכע זי האָט געדינט, און וויל פער־נעהמען איהר אָרט...
≠ פּאָרנאָגראַפישע ליטעראַטור — די יורשטע פון פּאָליטישע עקאָ־נאָמיע...
≠ קונסט — אַ זאַך, וואָס אַלע רעדען און שרייבען וועגען דעם, און דאָך ווייס קיינער ניט, וואָס דאָס איז...

יוֹסף בעקעריאַהן.

[illegible]

האָט בעקומען אין רוסלאַנד, אַז מ'וועט ניט דערלאָזען, עס זאָל פערגרעסערט ווערען אַ האָר פון סערבישער מלוכה. אויסטרייך האָט דערווייל פערזיכערט די גרענעצע פון באָסניע מיט אַ שטאַרקער מחנה און האָט אין באָסניע ערקלערט קריעגס־צושטאַנד. די בעציהונגען צווישען טערקיי און די באַל־קאַניש־סלאַוואַנישע מלוכות זענען אַזוי גוט, אַז דער בונד פון די דאָזיגע מלוכות מיט טערקיי איז שוין כמעט ווי אַ פאַקט.

דייטשלאַנד־פראַנקרייך.

≠ נאָך אומגעריכטעהייט האָט זיך דורכגעטראָגען אַ מלחמה־שרעק פון דייטשלאַנד'ס זייט. פראַנצויזישע סאָלדאַטען האָבען בעליידיגט דייטשע אָפיצירען אין מאַראָקאָ. דייטשלאַנד, וועלכע האָט געוואָלט פון איין זייט דורך אַ נייעם אינצידענט אָבצושוואַכען דעם רושם פון ווילהעלם'ס ענטדעקונגען, פון דער צווייטער זייט נוצען זיין זיך אָן פראַנקרייך פאַר דעם, וואָס זי געהט מיט רוסלאַנד בנוגע די באַלקאַנפראַגע נעגען איהר און עסטרייך, האָט מיט גרויס גאווה געפאָדערט, פראַנקרייך זאָל בעטען מחילה, אַז ניט קען אַרויסקומען דערפון אַ גרויסער סכסוך, וואָרום דאָ איז בעליידיגט די פאָהן פון דייטשלאַנד. פראַנקרייך האָט זיך ענטשיידען ענטזאָגט, שטיצענדיג זיך אויף רוסלאַנד און ענגלאַנד. ווילהעלם האָט אַ פּנים אַזאַ מין ענטפער ניט ערוואַרטעט און האָט זיך אונטערגעגעבען: דער סכסוך וועט זיך ענדיגען בשלום. ביידע מלוכות וועלען איינע ביי די אַנדערע בעטען מחילה, ווייל שולדיג אין די בעליידיגונג זענען געווען ניט די פראַנצויזען אַליין, נאָר די דייטשען אויך. אין פּאַריז און בערלין האָט מען שוין דערווייל זיך געשראָקען פאַר אַ מלחמה.

די פעראייניגטע שטאַטען אין צפון־אַמעריקע.

≠ פאַר אַ פּרעזידענט איז אויסגעקליבען טאַפט, דער קאַנדידאַט, וואָס רוזוועלט האָט זיין קאַנדידאַטור געשטיצט.

עסטרייך.

≠ די רעגירונג האָט אַריינגעטראָגען אין פּאַרלאַמענט אַ געזעצפּראָיעקט וועגען אַבליגאַטאָרישער פערזיכערונג פון עלטער. די פראַגע איז נוגע אַלע אַרבייטער, אויך ערד־אַרבייטער און שטוב־בעדיענטע, אפילו בעלי־בתים, וואָס האָבען ניט מעהר ווי 2400 קראָן יעהרליכע הכנסה. בסך הכל וועלען זיין אַסעקורירט 10 מיליאָן מענשען. קאָזנאַ וועט אַלע יאָהר אויסצאָהלען צוויי מיליאָן קראָן אויף די אַדמיניסטראַציע.

≠ דער עסטרייכישער פּרעמיער־מיניסטער מיט זיין גאַנצען מיניסטערן־קאַבינעט האָבען אַנגעגעבען אין דימיסיע; די סבה איז: צוליעב די בלוטיגע צוזאַמענשטויסען צווישען די דייטשען אונטשעכען אין בעהמען האָט די עסטרייכישע רעגירונג בעשטימט איינצופיהרען אין פּראַג בעלאַגערונגס־צושטאַנד. אַזאַ בעשטימונג מוז אונטערגעשריבען ווערען פון אַלע מיניס־טאָרען; די טשעכישע מיניסטאָרען האָבען זיך אָבגעזאָגט אונטערצושריי־בען און דער גאַנצער קאַבינעט האָט געמוזט אָנגעבען אין דעמיסיע.

פראַנקרייך.

≠ אין פּאַרלאַמענט איז אַריינגעטראָגען אַ געזעצפּראָיעקט מכח אָבשאַפען טוים־שטראָף.

דייטשלאַנד.

≠ אין לייפּציג איז געווען אַ דעמאָנסטראַציע פון 70 טויזענד מאַן פאַר די אַלגעמיינע וואַהל־רעכט. די דעמאָנסטראַנטען זענען דורכגעגאַנגען די גאַנצע שטאָט און זענען זיך רוהיג צוגאַנגען אַ היים.

[illegible]

באַלקאַנען.

≠ כאָטש די פראַגע וועגען באָסניע און הערצעגאָווינאַ דאַרף געלעזט ווערען אויף די קומענדע קאָנפערענץ, פונדעסטוועגען הערען ניט אויף די הכנות צו מלחמה סיי אין סערביען, סיי אין עסטרייך. סערביען איז ביי זיך פּיצה וצוה תּקוה צוליעב די הבטחות, וואָס דער סערבישער פּרינץ [illegible]

קליינע פעליעטאָנען.

מַעשׂה'לעך.

פֿערד.

איינמאָל איז אַ שמועס בין סנהה לסעיבל איז דער שטאָדט־רב אַהיים שפּאַצירען צום פּעלח און האָט בעגעגענט אַ קליין אינגעלע, וואָס האָט געפיהרט פון פּאַשע אַ מאָגער האָריג פערדיל.

דער רב האָט געהאַט זעהר אַ גוט האַרץ, האָט ער אָבגעשטעלט דאָס אינגעל און געפרעגט איהם זייער, מיט אַ זיסער זינגענדיגער שטימע:

— זאָג נור, זונעניו, האָסטו עפּעס אַפּילע דערפאַר, וואָס דו פּאַשעסט דאָס פערדיל?

— גאָרנישט, רבּינו — האָט געענטפערט דאָס אינגעל — איך בעקום דערפאַר נור אַ שטאָרכיך פון דער בעל־הבית'טע און אַ טאַראַבעניך פון בעל־הבית.

— וואָס דער בורא, זונעניו, קען מאַכען — האָט זיך פערטיעפט דויך אין די איגענע רעיונות דער שטאָדט־רב — האָב, דולבט זיך, בין איך? איך מעהר ניט, ווי אַ רועה, אַ פּאַסטוך, להבדיל, וואָס גאָט האָט געשטעלט צו פיטערן און פּאַשען די מענשען... און דאָך בעקום איך 15 רובל אַ וואָך, חוץ זייטיגע הכנסות... נו—נו, וואָס גאָט קען...

— רבּינו האָט זיך אָבגערופען דאָס אינגעל, — וואָס קען איך האָבען, אַז איך פּאַשע נור איין פערדיל און דאָס איז אויך אַ מאָגערעס, קוים, וואָס עס שלעפּט זיך; אַז איך וואָלט געהאַט צו פּאַשען אַ פולע, אַ פולע פערדה, וואָלט איך אַפּשר אויך געהאַט 15 רובל אַ וואָך, חוץ זייטיגע הכנסות...

נור דער רב איז געווען זעהר פערטיעפט אין זיינע רעיונות און האָט דאָס אינגעל ניט געהערט...

צוגעפּאַסט און איבערגענייעט פון
נחמן—ניט־בר עס לויער.

אַ מַעשׂה'לע

מיט אַ שטערן, נאָר מיט אַזוי אַלע, נאָר מיט אַ אַקטאָריסט.

ביי היט היטעלע איז אַ יום־טוב געווען — איהר נייע בורסטקע.

איין מאָל אין אָקטאָבער איז עס געווען.

האָט זי זיך בעגעגענט מיט אַ שאַרען הירשטיגען אָקי־טאָבריסט.

— גוט מאָרגען, חיט היטעלע... מיר זענען דאָך עפּעס קרובים מיט דיר... כע־כע!

די חיט היטעלע האָט זיך אָנגעבלאָזען:

— פאַר וואָס האָסט דו, אָקטאָבריסט, לאַפּעס אַזעלכע גרויסע?

— סובסידיע צו בעקומען.

— פאַר וואָס האָסט דו, אָקטאָבריסט, אויערן אַזעלכע לאַנגע?

— מען זאָל מיך אין די אויערן דערקענען.

— פאַר וואָס, אָקטאָבריסט, איז דיין רוקען אַזוי ווייך־בויגיג?

— ער זאָל זיך ניט איבערברעכען פון בוקען.

— פאַר וואָס האָסט דו, אָקטאָבריסט, אַ צונג אַזאַ לאַנגע?

— ס'זאָל זיך גרינגער ליגען זאָגען.

— נאָך איין פראַגע, אָקטאָבריסט: פאַר וואָס האָסט דו אַ בויך אַזאַ גרויסען?

— דיך אויפצופרעסען.

— האַם! — און ניטאָ די חיטע היטעלע.

איצט וואַרט מען אויף אַ יעגער, פּונקט ווי אין דער מעשה'לע.

(סאַטיריקאָן).

Деръ Тогъ — Der Tog

№ 9

דער טאג
ערשײנט אויף שבת

ווילנא, כה׳ חשון תרס״ט — אײנצעלפערקויף 5 קאפ. — 6 נאוועמבער 1908.

אינהאלט:

1) ליטעראטור-קרעכץ; 2) שטיק-געזעצען—א. ל.; 3) דאס הילע איהר—אײנער פון די יונגע; 4) צום מעכאניזם אינצידענט—י. ל. פרץ; 5) קלײנער בריעף—ב. בירות; 6) פעליעטאן: הענען „אל ווײעס" און עצבות —ש. ניגער; 7) קלײנער פעליעטאן; 8) ליעדער: פון אײזען און גידום; 9) הערבסט—א. א זגר; 10) א זומער פריה-מארגען—גנסתר; 11) פון דער עמיגראציאנס-ביורא; 12) ליטעראַרישע כראניק.

[illegible]

—עס ווערט אנגענומען דאס אבאנעמענט—

אויף דער וועכענטליכער אונפּארטײאישער צײטונג
„דער טאג"

אבאנעמענטס-פּרײז:

אויף א יאהר 2 ר׳ 60 קאפ׳, א האלב יאהר—1 ר׳ 30 ק׳, דרײ מאנאטען—65 ק׳, א מאנאט 25—ק׳, ביז נײ-יאהר—75 ק׳. אײנצעלפערקויף 5 קאפ.

פרײז פאר מודעות: א קלײנע שורה פעטיט אויף די ערשטע זײט 50 ק׳, אויף די לעצטע, זײט 20 ק׳.

אדרעסע: Контора газеты „ДЕРЪ ТОГЪ", Вильно, Завальная д. № 33 кв. 17.

טעלעגראם-אדרעסע: ВИЛЬНО, „ДЕРТОГ". WILNO, „DERTOG".

דירעקציע פון ז. א. מאלינאווסקא׳א

שטאדט-טעאטער — רעפּערטואר — מאניעזש.

6-טען נאוועמבער וואזשרי	7-טען נאוועמבער סמייסיא סאלנצע
8-טען נאוועמבער נאט פינקערטאן	ווײער איזראיל
10-טען נאוועמבער פאסליעדניע—גארקי׳ס	9-טען נאוועמבער גוסארסק. ליבאראדקא
12-טען נאוועמבער מוטשעניק	11-טען נאוועמבער סופרוגא מיניסטרא
(צום דעקאראטארס בענעפיס)	

ВПЕРВЫЕ ВЪ НАШЕМЪ КРАѢ

Вышелъ Карманный желѣзно-дорожный указатель ЦѢНА 10 коп.

Складъ изданія „Бр. С. и М. АСВАРИЩЪ и Е. Е. БЕЙРАКЪ". Вильна, Большая 53.

Указатель будетъ приспособленъ къ губерніямъ Виленской, Ковенской, Гродненской, Минской, Витебской и Могилевской. Спеціально выдѣлены будутъ всѣ крупные города края.

Содержаніе указателя: 1) Росписаніе движенія по всѣмъ жел. дор., пересѣкающимъ край и примыкающимъ къ нему съ указаніемъ времени отхода и прихода поѣздовъ отъ всѣхъ станцій. 2) Сообщеніе со всѣми крупными городами Европейской и Азіатской Россіи. 3) Новый пассажирскій и багажный тарифъ, введенный въ дѣйствіе съ 1-го іюля 1908 года. Приплата за скорость и плацкарты. Пригородные и особые тарифы, дѣйствующіе въ краѣ. 4) Правила жел.-дор. сообщенія. Сообщеніе съ городами западной Европы. Кромѣ того въ указателѣ будутъ помѣщены свѣдѣнія коммерческ. характера, списокъ учрежденій, гостиницъ и другія.

עלעקטרישער טעאטער „EDEN"

ברײטע גאס הויז № 45.

יעדען דינסטאג בײטען זיך די בילדער.

צווישען אנדערע:

א גרויסע דראמע אין פארבען

„שמשון און דלילה"

א יאבט אויף לײבען און פיל אנדערע.

די פארשטעלונגען פון 5 ביז 11 אווענדס.

בי. יג און ראיעל! — איבערצײגט זיך!

א גאלבער און י. בענגען — דײטשע גאס 25.

די לעצטע נײעסען פון ווינטער-סעזאן!

אונגעהויער פײנע און מאדערנע סחורה.

פעסטע פרײזע.

זײ האבע נוה פאר ליבט — אין גיכען וועט צונױפגערופען ווערען די רבנים-קאמיסיע בײ דעם אינערן-מיניסטער, און אינזערע רבנים גרײטען זיך. די לעצטע חדשים איז פארגעקומען א גאנצע רײהע רבנים-צוזאמענפאהרען אין פערשיעדענע גובערניעס אין רוסלאנד און פוילען. ראש חודש כסלו וועט אין ווארשא פארקומען א רבנים-צוזאמענפאהר פון ווארשעווער גובערניע מיט אנטײל פון די דעלעגאטען, וועלכע זענען אויסגעקליבען געווארען אויף די אלע איבריגע צוזאמענפאהרען פון פוילען. [illegible]

[illegible]

ליטעראַרישע כראניק.

[illegible]

בריעף אין רעדאקציע.

I

א בריעף צו שלום אש.

[illegible]

II

[illegible]

III

[illegible]

א ריגער.

Ред.-изд. С. Геникесъ.

מעש און שמאל געשעפט פון
ל. ש. אײזענשטאדט
ראג דײטשע און רודניצקער, נעבן זאלקינד׳ס מאגאזין
האט זיך איבערגעטראגען
צום סעזאן א גרויסער אויסוואהל פון קעראסין-אויוועלעך.
אויף דײטשע גאס, קינקלי קינס הויז, № 31 [illegible]
צום שטארט פאסט.

אין גיכען וועט ארויס פון דרוק
די יודישע פרעסע בײ יאצקאן
האכבערג איז די הענד.
פון מ. וואנלוויולד.

די ערשטע אין רוסלאנד
פראקטישע חימישע שקאלע
ראזריעשעט פונ׳ם אדעסער גראדאנאטשאלניק
[illegible]
פאר א 7 קאפּיקענע מארקע.
Заводъ Стеариновыхъ Свѣчей и другихъ Химическихъ Продуктовъ М. Ф. Цукермана, Одесса, Б.-Арнутская 2[illegible]

אין נײ געעפענטען גאלד געשעפט
פון י. ליפעס.
איז צו בעקומען פערשידענע גאלד און זילבער וואהרען, קײטען, אוהרען, בראזשעט א. ז. וו. די פרײזען פאר׳ן אײנצעלפערקויף ווי פאר אנגרא.
ווילנא, דײטשע גאס, אונטער׳ן שטאט טעאטער.

Опытный педагогъ, окончив. реальное [illegible], знающій латынь, и нѣ[illegible] даетъ уроки: Венгерскі[illegible] 25 кв. 9. Дома отъ [illegible]

[illegible] אנגענומען אויף אײנצעלנע פערקויף אבאנעמענטען און מודעות זענען ביי די פאלגענדע: אין ווארשא לאדז און פראווינץ
Варшава „Выгода"
[illegible]
А. Гартманъ.

נור איז גלעזעל
אויסגעצײכנעטען ווײן סען-ראפאעל
פערהיט איך פון ערנסטע מאגען קראנקהײטען
זײער נוצליך אין באליערא-צײט.
דער ווײן סען-ראפאעל פרישט אב, פערשטארקט און האלט אונטער דעם נארמאלען צושטאנד פון מאגען.
Compagnie du Vin Saint Raphael, Valence, Drôme.
היט איך פאר פעלשונגען.

Фабрика [illegible] буковой мебели „Микадо" Вильна, В. Погулянка 8.
Зак[illegible] принима[illegible] оптомъ и въ розницу. [illegible] издѣлія гарантир. [illegible]
рассрочка платежей.
[illegible] фабрики [illegible] Могилевская.

[illegible] בעהאנדלונג—ביליגע פרײזען

מ. סעגאל
ווילנא, דײטשע גאס 19.
[illegible]

ביטע קומען איבערצײגען זיך.

ש. ה. כרעמער
ווילנא, דײטשע גאס 27
רעקאמענדירט צום סעזאן נײע וואהרע פאר דאמען קלײדער, בלוזען און קאסטיומען.
פרײזען נאר פעסטע

וועגען אידיש
פון מ. וואנלוויולד.
ס׳איז ארויס פון דרוק.
עטהאלט 38 זײטען. פרײז 10 קאפ.
[illegible]
Контора газетъ „Выгода". Варшава, Граничная 13,
Книжный магазинъ Гацефира, Варшава. Налевки. 33,

Электро-типографія Б. А. Клецкина. Вильна, Завальная, 33. Телефонъ № 683.

…ריבער איז אינטערעסאנט צו וויסען, וואס רעדען און בע-שטימען אונזערע רבנים, און דעריבער טאקי בעהאלטען זיך אזוי אונזערע רבנים. זיי האבען ניט קיין מיט צו טהאן וואס …טהיען אפען פאר אלעמען, פאר די אויגען פון דער וועלט.

די אדעסער יודען און די אדעסער סאיוזניקעס.

אין די אדעסער יודען האבען געפינען פאר גיטיג נאך אמאל צו דאנקען דעם גענעראל טאלמאטשאוו פאר די חסדים, וואס ער טהוט מיט זיי. מען האט געשיקט א גרויסע דעפוטאציע, גבאים פון אלע שולען און אזוי שענע יודען, און מען האט געדאנקט פאר אלץ, אפילו פאר דעם, וואס ער גיט אכטונג יודען זאלען חלילה קיין טרפות ניט עסען. און דער גענעראל טאלמאטשאוו, האט אויסגעדריקט זיין גוטען ווילען, אנגעוויזען, אז, ער מאכט ניט קיין אונטערשייד צווישען נאציאן און נא-ציאן און אז. וו. איז ער ניט אנאמת'ער יודישער טאטע? און אין דער זעלביגער צייט איז אין דער זעלביגער אדעס בעהאלטען געווארען א צוזאמענפאהר פון די סאיוזניקעס, וועלכער האט אנגענומען א רעזאלוציע, זיך משתדל זיין, ניט צולאזען יודען דיענען אין דער מיליטער, ניט ערלויבען זיי … אין די דערפער, אין די פארט-שטעדט און אין די …ראנגען, וואו ס'איז דא א פעסטונג, ארויסטרייבען יודען פון קאזאנע שולען, בעטען דעם גאסודארסטווענעם באנק, ער זאל ניט געבען קיין הלוואות אזעלכע בענק, אין וועל-כע די דירעקטארען זענען יודען, פערבאטען יודען צו האל-טען אפטייקען; און אט דער צוזאמענפאהר איז פארגעקו-מען אונטערן שוץ פונ'ם זעלביגען גראף טאלמאטשאוו. מיט זיין בעווילינג האט זיך דער צוזאמענפאהר געעפענט און מיט זיין בעגריסונג האט ער זיך געשלאסען. איז דער גע-נעראל טאלמאטשאוו ניט א טאטע פון די אדעסער סא-יוזניקעס? איינער און דער זעלביגער גענעראל איז א טא-טע אי די אדעסער יודען, אי די אדעסער סאיוזניקעס, הייסט דאך דאס אייגענטליך, אז די אדעסער סאיוזניקעס מיט די אדעסער יודען זענען לייבליכע ברידער, ניין?

וואס קלערען וועגען דעם די אדעסער סא-יוזניקעס אינטערעסירט אונז ווייניג. אבער וואס זא-גען צו אזא קרובשאפט די גבאים פון די אדעסער שולען? וואס איז ביי זיי געווארען פלוצלונג אזא …טען אויף דעפוטאציעס? וואס האבען זיי פלוצלונג דער-… א בעזונדערן טעם אין קוסען די רוט? אדער אפשר … אין ארעם ארויס א אבליגאטארישע פעראָרדנונג, לויט וועלכע יודען זענען מחויב צו שיקען איין מאל אין חודש דעפוטאציעס, פאר ניט אבהיטען…

דאס קאן דאך אבער ניט זיין. דאס איז אפילו פאר דעם גענעראל טאלמאטשאוו אויך צופיעל.

…נור אויף גבאים פון אדעסער שולען פרעגט מען קיין קשיות ניט. דארטען, וואו קרעפס און אחינאזיצקי האבען … געהאט ראבינער צו זיין, דארטען איז אלץ מעגליך.

שוין-געזעצען פאר די שוין-ארבייטער

עס קען זיין, אז די דומע וועט נאך אין היינטיגער סע-סיע שטעלען אויפ'ן טאגעסארדנונג די ארבייטער-פראגע. א …יהע געזעץ-פראָיעקטען טראגט וועגען דעם ארויין די רעגי-רונג גופא. די קאדעטען פון זייער זייט, גרייטען אויך צו פראָיעקטען פון ארבייטער-שוץ-געזעצען. די ס"ד פראקציע ווייס-…ער, קלייבט זיך אויך אריינצוטראגען אין דומע א גאנצע רייהע געזעץ-פראָיעקטען צו שיצען די ארבייטער.

עס איז פאראן א קאטעגאריע ארבייטער, וועלכע ניי-טיגען זיך אין שוץ מעהר, ווי אלע אנדערע, און גראדע זיי …פינען זיך איצט אויסער יעדען שוץ, אויסער יעדע השגחה. מיר רעדען וועגען דער הויז-אינדוסטריע, וועגען די זאגענאנטע הויז-ארבייטער. וואס הויז-אינדוסטריע איז, איז אלעמען בע-קאנט. דאס איז אזא ארט קאפיטאליסטישע אינטערנעהמונג, … וועלכער די סחורות ווערען אויסגעארבייט ניט אין פאבריק … ניט אין גרויסען ווערקשטאט, נור ביים ארבייטער אין … דער היים, דאס רוב מיט זיין אייגענער געצייג. פון קליין-מלאכה טיילט זיך די הויז-אינדוסטריע אב מיט דעם, וואס דער ארבייטער איז דא ניט קיין בעל-הבית פאר זיך און ארבייט ניט פאר דעם בעשטעלער; דער בעל-הבית פון … אויסגעארבייטער סחורה איז דער קאפיטאליסט, און די סחורה געהט אויפ'ן אלגעמיינעם וועלט-מארק. פון פאבריק-אינדוסטריע ווידער טיילט זיך די הויז-אינדוסטריע אב דער-מיט, וואס דער ארבייטער האט דא ניט קיין בעציהונגען די-רעקט מיט'ן קאפיטאליסט און ער ארבייט ניט אין פאבריק —

ער בעקומט ארבייט פון פערמיטלער פון שטיק און ארבייט ביי זיך אין דער היים מיט דער הילף פון זיין הויזגעזינד, לערנינגלעך און זעלטען-ווען מיט דער הילף פון א געדונגע-נעם ארבייטער.

די לאגע פונ'ם ארבייטער אין דער הויז-אינדוסטריע איז פיעל ערגער, ווי די לאגע פון פאבריק-ארבייטער. אין פאבריק איז פאראן א בעשטימטער ארבייטסטאג. אין דער הויז-אינדוסטריע קען מען דעם ארבייטסטאג אויסציהען ווי לאנג מען וויל, קיינער פערבאט עס ניט, קיינער גיט אויף דעם ניט אכטונג. און די שטיק-ארבייט פאר זיך גענומען האט שוין אזא טבע, צו מאכען דעם ארבייטסטאג אלץ לענגער און לענגער. דער לוין פון דעם ארבייטער אין דער הויז-אינ-דוסטריע איז זעהר נידריג. די שטיק-ארבייט ברענגט צו אנאיילעניש, א יאגעניש; יעדער ארבייטער שטארעט זיך וואס מעהר שטיק אויסצוארבייטען, און דער פועל יוצא דערפון איז, אז די קאנקורענץ צווישען די ארבייטער ווערט גרויס און דער פרייז פון יעדער שטיק פאלט אלץ נידריגער און נידריגער. דערצו בלייבט נאך א טייל לוין ביים פערמיטלער. אין פאב-ריק מוזען אבגעהיט ווערען וועלכע ניט איז היגיענישע בע-דינגונגען; אויף דעם גיט אכטונג די פאבריק-אינספעקציע, אויף דעם גיט אכטונג די פאליציי, און ווי שוואך זייער השגחה זאל ניט זיין, איז עס דאך א השגחה. די הויז-אינדוסטריע ווייס פון קיין שום היגיענע ניט. דער הויז-ארבייטער ארבייט ביי זיך אין דער היים, וואו וועגען היגיענע קען אפילו קיין רעדע ניט זיין. א האלב-פינסטערער, פערדומפטער ווינקעל, דאס איז דער עס-צימער, ווערקשטאט און שלאף-צימער פונ'ם הויז-ארבייטער. אין די יודישע קווארטאלען פון די גרויסע שטעט לייענט איהר אויף יעדען טריט צעטלען בזה הלשון: עס פערדינגט זיך א פענסטער פאר א זאקענמאכערין אדער א שניידערין. וויפיעל פענסטער, אזוי פיעל זאקען- אדער שניי-דער-מאשינען. און דאס איז נאך א לוקסוס. ביי זאקענמא-כערינס טרעפט דאס רוב, אז ביי איין פענסטער, צו איין טיש זענען צוגעשרויפט דריי מאשינען, און ס'ארבייטען דריי מיי-דלעך, געה רעד דא וועגען היגיענע.

די פאבריק-ארבייטער קענען ארויסווייזען א בעדייטענדע זעלבסטטהעטיגקייט. זיי ארבייטען צוזאמען, מאסענווייז, די פאבריק גופא ארגאניזירט זיי. די הויז-אינדוסטריע דאגעגען צוברעקעלט איהרע ארבייטער, זי צווייט און צושפרייט זיי אי-בער א גרויסע מאסע קליינינקע ווערקשטאטלעך; די הויז-ארבייטער, דאס זענען ארבייטער-שטויב, וועלכע האבען גאר א קליינע מעגליכקייט זיך אליין צו בעשיצען. ווען די פאב-ריק-ארבייטער געווינען בעסערע ארבייטס-בעדינגונגען, קענען זיי אכטונג געבען, זיי זאלען אבגעהיט ווערען; זיי קענען רע-גולירען די ארבייט, רעגולירען די פרייזען. ווען די הויז-ארבייטער דערשלאגען זיך וועלכע עס איז פערבעסערונגען, פערלירען זיי עס אין גיכען כמעט אינגאנצען צוריק, ביי אר-בייטער צווייטע און צושפרייטע, ביי ארבייטער, וועלכע וויסען איינע פון די אנדערע ניט, איז שווער צו קאנטראלירען, צי די נייע ארבייטס-בעדינגונגען ווערען אבגעהיט, צי ניט, ביי ארבייטער-שטויב איז אונמעגליך צו רעגולירען די ארבייט, רע-גולירען די פרייזען.

די פאבריק-ארבייטער, וועלכע האבען די מעגליכקייט ארויסצואווייזען א בעדייטענדע זעלבסטטהעטיגקייט האבען שוין לאנג איינגעמאכט אויף זיך די אויגען פונ'ם גע-זעצגעבער און פאר זיי זענען פאראן וועלכע ניט איז שוץ-געזעצען, פאראן א פאבריק-אינספעקציע. די הויז-ארבייטער זע-נען צו זעלבסטטהעטיגקייט ווייניגער פעהיג, און די געזעצגע-בונג האט זיי נאך אונטער איהר פליגעל ניט גענומען: פאר זיי איז ניטא קיין שום שוץ-געזעצען; זיי שטעהען אויסער דער השגחה פון פאבריק-אינספעקציע.

צוליעב די אלע אויסגערעכענטע סבות לוינט די שוויץ-סיסטעם זעהר פאר די בעלי-הבתים, און דערום בעמערקט זיך אין פיעלע פאכען, פערשטעהט זיך, נור אין אזעלכע, וואס קאנען זיך בעגעהן בלויז מיט האנד-ארבייטער אדער קליינע האנד-מאשינען, אז די פאבריקאנטען פערמאכען זייערע פאבריקען און געהען איבער צו הויז-אינדוסטריע. דאס איז א בעקאנטע ערשיינונג אין מערב-אייראפא, דאס איז א בע-קאנטע ערשיינונג אין רוסלאנד אין די לעצטע צייט איז עס געווארען א בעקאנטע ערשיינונג אויך אויף דער יודישער גאס.

אין מערב-אייראפא (איבערהויפט אין ענגלאנד) און אין די פעראייניגטע שטאאטען פון אמעריקא האט די געזעצגעבונג די לעצטע יאהרען אנגעהויבען פיהרען א קאמפף מיט דער שוויץ-סיסטעם. עס זענען ארויסגעגעבען געווארען ספעציעלע שוץ-געזעצען פאר די הויז-ארבייטער, מען האט פאר זיי בע-שטימט ספעציעלע אינספעקטארען און מען גיט אכטונג, אז אין די ווערקשטאטלעך פון דער הויז-אינדוסטריע זאל אבגע-היט ווערען דער נארמאלער ארבייטסטאג און די עלעמענטארע כללים פון היגיענע; און די פראקטיקע האט אויסגעארבייט גע-וויסע מאסמיטלען, ווי צו קאנטראלירען אזעלכע פיצינקע הויז-ווערקשטאטלאך.

אין רוסלאנד איז די הויז-אינדוסטריע פערשפרייט בערך פיעל מעהר ווי אין אנדערע לענדער. אלע וויסען, אז זינט די זאגענאנטע קוסטארען-פראדוקציאן האט זיך קאפיטאליזירט, האט זי זיך פערוואנדעלט אין א קאפיטאליסטישע הויז-אינדוסט-ריע, און די קוסטארען זענען געווארען שוויץ-ארבייטער. אין רוסלאנד זענען דערום נויטיגער ווי אומעטום ספעציעלע שוץ-געזעצען פאר די הויז-ארבייטער, א ספעציעלע אינספעקציע פאר די הויז-אינדוסטריע. דאס מוז האבען אין זינען בעזאנדערס די עקסט-לינקע פראקציע אין דומע, די נאטירליכע פערשטע-הערין פון די ארבייטער. אין בעת זי טראגט אריין אין דומע פראָיעקטען צו שיצען די פאבריק- און מלאכה-ארבייטער, טאר זי אויך אן די הויז-ארבייטער ניט פערגעסען און מוז פארלעגען, מען זאל די דאזיגע שטיפקינדער אויך ארונטער-נעהמען אונטער'ן שוץ פון געזעץ.

איבערהויפט וועגען און דעם פעראינטערעסירט די יודישע ארבייטער. ביי יודען, קען מען זאגען, פערנעהמט די הויז-אינדוסטריע דעם ערשטען ארט, דעם אויבענאן. דערמאנט זיך אן די זאקען-ארבייט, לוין-העבער, וועשער, קאמאשען-שטעפער, מעכאנישע שוסטער, מאנדעט-שניידער און אזוי ווייטער און אז. וו.

מיט עטליכע יאהר צוריק האט מען אין די אלע פאכען געפיהרט א קאמפף געגען די פערמיטלער און ס'זענען געווען פאלען, ווען מען האט געדריקט אויף די בעלי-הבתים, זיי זאלען איבערגעהן פון הויז-אינדוסטריע צו פאבריק-פראדוקציאן. איצט, ווען די ארבייטער זענען מישלאז אין דער קריזיס איז גרויס, געהען אט די בעלי-הבתים צוריק איבער צו הויז-אינ-דוסטריע. נאך מעהר, אין איניגע פאכען בעמערקט זיך, אז ס'פערמאכען זיך אפילו שוין לאנג עקזיסטירענדע פאבריקען און דער פלאן פון דער הויז-אינדוסטריע ווערט אלץ ברייטער און ברייטער. יודען זענען דערום מעהר ווי אלע אנדערע פעראינטע-רעסירט, ס'זאלען וואס גיכער ארויסגעגעבען ווערען געזעצען צו שיצען די הויז-ארבייטער.

אויסארבייטען אזעלכע געזעץ-פראָיעקטען איז גאר ניט לייכט. מען דארף דערצו האבען א סך מאטעריאל. און קליי-בען און צושטעלען דעם נויטיגען מאטעריאל, דאס איז די אויפגאבע פון די פראפעסיאנעלע פעראיינען בכלל, פון די פראפעסיאנעלע פעראיינען פון יודישע הויז-ארבייטער בפרט. לויט זייער סטאטוט געהט אריין אין די אויפגאבען פון די פראפעסיאנעלע פעראיינען: קלייבען סטאטיסטישען מאטעריאל וועגען דעם צושטאנד פון זייער פראפעסיע, הויבען די מא-טעריעלע לאגע פון זייערע מיטגליעדער. אויף אזא אופן קע-נען די פראפעסיאנעלע פעראיינען קלייבען דעם נויטיגען מא-טעריאל און העלפען אויסארבייטען די נויטיגע געזעץ-פראָ-יעקטען הירלאוים אויפ'ן לעגאלען, געזעצליכען אופן.

א. ל.

וואס ווילט איהר?

נא'אפענער בריעף צו די יודישע שרייבער.

(א שטימע פון פאלק).

איהר, אידישע שרייבער און איבערהויפט זשורנאליסטען, רעדט אפט וועגען אונז, יודישע יוגענד, שרייבט בריוועלעך צו אונז, זאגט אונז מוסר, שטראפט אונז, און ווען איהר דערמאהנט אונז אפילו נישט ביים נאמען, מיינט איהר דאך נאר אונז, דען ווער, ווען נישט מיר, שעצען, לייענען און פערשטעהען אייך. ערלויבט זשע מיר, איינעם פון דער יודי-שער יוגענד זיך ווענדען צו אייך מיט א פאר ערנסטע ווערטער. עס איז אפשר נישט נארמאל, אז תלמידים זאלען לערנען זייערע רביים, אבער וואס זאל מען טהון, ווען דער איצטיגער מאמענט אליין איז נישט נארמאל, ווען איהר אליין צווינגט אונז דערצו.

די יודישע ליטעראטור ווי יעדע אנדערע ליטעראטור מוז אין א געוויסען זינן זיין א בית המקדש, א לייכט מירעס, אין איהר שפיץ דארפען שטעהן "כהנים". מענשען, וועלכע ווענען העכער פון דעם "עולם", מענשען, וועלכע זוכען אליין און ווייזען אנדערע נייע וועגען, נייע דרכים. דאמאלסט וועגען די שרייבער אויף זייער ארט, דאמאלסט לייענט מען זיי מיט יראת הכבוד, מיט אכטונג און ליעבע.

פון אט דעם הייליגען אידעאל איז אונזער ליטעראטור אלע מאל ווייט געוועזען, דאך איז זי קיינמאל אזוי נידריג ניט געפאלען, קיינמאל אזוי טיעף אין בלאטע ניט געלעגען, ווי די לעצטע צייט. פאר די לעצטע פאר יאהר הערשט אין אונזער ליטעראטור א שרעקליכע לופט, א שטיקענדע אטמא-ספערע. קריגערייען, זלזולים, בכיות, אנפאלען פון איינעם אויפ'ן צווייטען, אנפאלען אויף די יודישע יוגענד — אט דערמיט איז פיל אונזער ליטעראטור פאר די לעצטע פאר יאהר. אין א צייט,

ווען די יודישע יוגענד האט איבערגעלעבט אזויפיעל האפנונגען און ענטטוישונגען, אין א צייט, ווען זי איז פערנומען מיט איבערהוזען און איבערשעצען אירע אלטע ווערטען, — וואס האט איהר, יודישע זשורנאליסטען, יודישע שריפטשטעלער געטהון? צי האבען מיר געהערט פון אייך איין ערנסט ווארט? צי האט איהר זיך באמת געקימערט מיט'ן לעבען, מיט אונז, מיט לעבעדיגען ארגאן פון פאלק, און אונז א וועג געוויזען, אדער אט וועניגסטען אונז זוכען געהאלפען? נעהמט די ליטע-ראטור פאר דער לעצטער צייט און זעהט, ווי ארעם זי איז אין געדאנקען, אין בילדער, אין פאעזיע און ווי איהר גאנ-צער אינהאלט איז נאר אנפאלען און קלייליכקייטען. קריגע-רייען צווישען איין פארטיי מיט דער צווייטער, צווישען אלע פארטייען מיט די "נישט-פארטייאישע". קליינליכע חשבונות אדער נארישע טרעהרען, — קיין איין פונק פון אמת, פון טיעפע איבערצייגונג, פון גלויבען אין זיך.

אזוי איז דער צושטאנד אין אונזער ליטעראַרישער וועלט און נאך ערגער איז אין אונזער ליטעראטען-וועלט — איך מיין די בעציהונגען צווישען די שרייבער, די טרעגער פון דער ליטעראטור.

איך רעד אפען: א גרויל כאפט אן דאס צו זאגען, נאר בקיקענדיג דאס, וואס טהוט זיך ביי אונז, מוז מען דאס זאגען — אין דער גאנצער יודישער ליטעראטור וועט איהר איצט נישט געפינען קיין פינף שרייבער, וואס זאלען לעבען גוט צווישען זיך, און נישט מיינונגס-פערשידענהייטען צוטיילען אונזערע שרייבער — וואס פאר א מיינונגס-אונטערשייד געפינט איהר צווישען הלל צייטלין און ה. פלאג פון "הה הזמן"? — נישט רייסט זיך צוליעב קליינליכע פערזענליכע אינטערעסען, צוליעב בעלעדיגטע קראנקע אייגענליעבעס, און איהר פרעגט זיך קיינ-מאל נישט: וואס איז עס דעם לעזער'ס עסק? וואס אינטערעסירען איהם אייערע קליינליכע הארשפאלטערייען? וואס געהט איהם אן אייערע געגענזייטיגע זלזולים?

און וואס ווייטער, אלץ ערגער. די לעצטע צייט איז די יודישע ליטעראטור געווארען פשוט א ארענע פון שארלא-טאניזם און פאלש. מיר לייענען אייערע צייטונגען, ווייל קיין אנדערע יודישע צייטונגען איז איצט ניטא, אבער איך זאג אייך אפען, מיר לייענען זיי מיט עקעל, מיט ניט-גיטקייט.

איך ווענדע זיך אלזא צו די בעסטע און עהרליכסטע פון אייך און פרעג אייך אפענהערציג: וואס ווילט איהר מיט אייערע קריגערייען, מיט אייערע אנפאלען, מיט אייער מוסר זאגען, מיט אייער כליפען און וויינען, מיט אייערע חכמות און וויצען? צו וואס שרייבט איהר און וואס ווילט איהר אלע, אלע צוזאמען גענומען? יעדע ליטעראטור, עס מעג זיין אין איהר פערשידענסטע שטרעבונגען און ריכטונגען, האט איין ערד אונטער זיך און איין הימעל איבער זיך. יעדע ליטעראטור האט עפעס א געמיינזאמעס, וואס פעראייניגט אלע, וואס גיט דאס רעכט אנצורופען אלע ריכטונגען מיט איין אלגעמיינעם נאמען. פרעגט זיך אלזא: וואס איז ביי אונז: ליטעראטור, אדער נאר איינצעלנע שרייבער? איז ביי אונז א ליטעראטור, דאן וואלט איהר, שרייבער, דאך געדארפט האבען עפעס אל-געמיינעס, עפעס א זאך, וואס זאל אייך אלע פערבינדען צווי-שען זיך, און אייך אלעמען מיט אונז, לעזער, דאן דארפט איהר הערען, ווי ביי אלע פעלקער אונזערע שטרעבען, אונזער וועג-ווייזער, אדער לכל הפחות צוזאמען מיט אונז זוכען דעם רעכטען וועג. ווענט איהר ווייטער נאר "טאלענטען", וואס האבען נישט קיין געמיינזאמען אידעאלען באדען, דאן האט איהר נישט צו פאדערן פון אונז אכטונג צו אייך, צו זאגען אונז מוסר, צו שרייבען אונז בריוועלעך, דאן האט איהר זאגאר קיין רעכט נישט צו עקזיסטירען.

אלס איינער פון דער יודישער יוגענד זאג איך אייך אפען: מיר גלויבען אייך נישט, ווען איהר וויינט אויף די "יודישע צרות", ווען איהר רעדט נאר וועגען "דער יודישער טראגעדיע". דען שרייבער מוזען דאך האבען אויך עפעס פא-זיטיוועס, עפעס א גלויבען, און דאס געפינען מיר ביי אייך ניט; מיר גלויבען אייך נישט, אז איהר ליידט, אז אייער הארץ וועהטאגט באמת, ווען איהר פאלט אן מיט אזעלכע מיאוסע און בייזע זלזולים אויף אונזער יוגענד, בלויז דער-פאר, וואס זי איז אומגליקליך, וואס זי האט געהאט אידעאלען און זיי צייטווייליג פערלארען; מיר גלויבען אייך נישט, אז איהר האט באמת ליעב דאס יודישע פאלק, ווען איהר מאכט אזוי נארישע חוזק פון דער "קונסט", פון אש'ס "מעשה לעך", ווען וואס נאך אויסער קונסט פערמאגען מיר איצט? מיר גלויבען אייך אויך נישט, אז אין אייערע אנפאלען און קריגערייען שטעקט יראת שמים, ווען וואו איז דאס געהערט געווארען, אז פערזענליכע זאכען זאלען שפיעלען אזא גרויסע ראליע, ווי ביי אונז אין דער ליטעראטור. ווילט איהר, מיר זאלען אייך שעצען, דאן ווייזט, אז אייך פעראייניגט עפעס געמיינזאמעס, ווייזט, אז איהר זוכט באמת תשובות אויף אונזערע גרויסע פראבלעמען, און פריהער פון אלץ, ווייזט א בייטשפיעל פון עהרליכקייט און אייגענעם קליינעל, וואשט אוועק די קליינ-ליכע חשבונות און הערט זיך אויף ארום צו רייסען.

ווארום ווען דערצו וועט קיין סוף נישט נעהמען, ווען אונזער ליטעראטור וועט בלייבען דער זעלביגער מארק און איהרע שרייבער סוחרים, וועט דאך אין גיכען פשוט נישט ווערען צו לייענען א יודיש ווארט, צו נעהמען א יודישע צייטונג אין האנד.

איינער פון דער יודישער יוגענד.

צום אינצידענט ספעקטאר-אש.

(זעה פאריגען נומער)

אש און ספעקטאר האבען זיך געטראפען ביי מיר. דאס "בעגעגעניש" האט בעשטעלט ספעקטאר, וואס האט מיר וועגען דעם טעלעפאנירט, בעטענדיג, איך זאל זיין אין דער היים. ספעקטאר האט געוואלט, איך זאל ראטען אשען דעם בריעף נישט צו דרוקען. אפשר מיט, אפשר אהן מיר'ן; דאס געדענק איך נישט. און, אז אש האט נישט אבגעטראטען און האט דורכאויס פערלאנגט, די רעדאקציע זאל אבגעבען דעם בריעף מיט א בעמערקונג, פאר וואס מען דרוקט איהם נישט, נאך דעם, ווי מען האט איהם, אשען, בעשולדיגט, אז ער איז ארויס מיט זיין פראטעסט אין פרעמדע בלעטער, — האט ספעקטאר ווירקליך מיט די ווערטער געבעטען: וואס ווילט איהר פון אונז? א רעדאקציע פון א טאג-בלאט איז א קרעטשמע... מיט דער גאנצער נשמה שרייב איך אונטער אייער בריעף, אבער דרוקען קען מען נישט"... דאס געדענק איך. — דאס האט א רושם געמאכט...

צוגעגעבען האט ער: אז נישט ביי מיר איז די גאנצע דעה...

אבער "אמת" איז נישט — אמת.

י. ל. פרץ.

קליינע בריעף

ה.

עטוואס וועגען די עמיגראציאנס-ביורא'ס.

איך האב איצט פערבראכט צוויי טעג צווישען א זעקס זיבען צעהנדליג יודישע עמיגראנטען אין ראטערדאם, וואס האבען גלייך מיט מיר געפארט אויפ'ן שיף נאך אמעריקא.

וועגען "אילוזיעס" און וועגען "עצבות"

(ניט קיין צופעליגע געדאנקען)

I

...געזעצט וועגען די, וואס מיינען, אז די אילוזיע איז דער העכסטער ארט ווירקליכקייט און די ווירקליכ-קייט איז דער נידריגסטער ארט אילוזיע; די, וואס מיינען, אז די געשיכטע פונ'ם מענשליכען גייסט איז די געשיכ-טע פון אילוזיעס און אז, אויב ס'איז פאראן א גייסטי-גער פראגרעס, בעשטעהט ער דערין, וואס מיר שאפען אלץ נייע, אלץ רייכערע און פרייערע אילוזיעס.

די אילוזיע איז דאס הארץ פון דער קונסט. די אילו-זיע איז יענע הייליגע, יענע אייביגע סעקונדע, ווען מענ-שען רעדען מיט מלאכים און ווערען צו געטער געגליכען...

און די אידעאלען אונזערע זענען זיי דען ניט גע-בויט אויף דער אידעאליזאציע, אויף דער אילוזיא-נערישער פארשטעלונג, וואס מיר האבען וועגען דער צו-קונפט, וועגען דער ווירקליכקייט, וואס מיר זעהען ניט פאר די אויגען און דעריבער קאנען מיר זי מאלען שענער און גלאנציגער ווי זי וועט זיין אין דער אמת'ן?...

אבער טראכטען אזוי — הייסט עס דען ניט זיין א פע-סימיסט?

ניין, א פעסימיסט (אין הארצען, ניט נאר אין קאפ) איז דער, וואס אין איהם האט אויפגעהערט צושפיעלען דער כח-הדמיון און ער איז בלינד געווארען פאר אילוזיעס און אין זיין בלינדקייט דאכט זיך איהם (דאס איז די לעצטע אילוזיע זיינע), אז ער האט דערזעהן די "ווירקליכקייט", און די ווירקליכקייט איז נאקעט און וויסט און לעער. דער אבער, וואס האט אנאזוי צו זעהען די אילוזיע, אלס די רייכסטע ווירקליכקייט, און אנאזוי צו הערען די אילוזיע, אלס די מוזיק פון דער ווירקליכקייט, — דער איז ניט קיין פעסימיסט אין הארצען, דער קאן לעבען און ליעבען דאס לעבען...

II

כ'וויל דא ניט רעדען, וועגען די עצם אילוזיעס, וואס מיר, מענשען, האבען — שטענדיג, ווען מיר לעבען און אפילו דאן, ווען מיר שטארבען —; כ'וויל איצט רעדען וועגען דער פעהיגקייט צו האבען אילוזיעס און וויל זאגען, אז די מענשען, וואס זיי פעהלט די דאזיגע פעהיגקייט, זענען די אומגליקליכסטע און אונפרוכטבארסטע מענשען אין דער וועלט.

די מענשען, וואס זיי פעהלט טאלאנט צו שאפען אילוזיעס — און אהן טאלאנט קאנען קיין אילוזיעס ניט גע-שאפען ווערען, ווי עס קאן קיין קונסט ניט געשאפען ווערען — די מענשען, וואס זיי פעהלט טאלאנט צו שאפען אילו-זיעס, האבען ניט קיין טאלאנט צו לעבען, און, אויב זיי לעבען, איז עס א טאלאנטלאזעס לעבען...

די דאזיגע "אילוזיע-אנפלאזע" מענשען האבען ניט נאר קיין גאט ניט, — די אילוזיע פון אלע אילוזיעס, — זייער איינזאמקייט געהט ווייטער: זיי האבען קיין פריינד ניט אפילו. ווארום זיי קאנען ניט ליעבען, זיי קאנען זיך ניט אפגעבען: אין יעדער זאך, ווי גרויס און שען זי זאל ניט זיין, קאן דאס קאלטע, [illegible] פינסטערע און אלץ-דורכשטעכענדיגע אויג פון "אמת" [illegible] דערזעהן עפיס אזוינס, וואס מאכט די זאך קליין און גע[illegible] אין יעדער אידעע, אין יעדען גרויסען מענ-שען, ווען [illegible] שטארקסטע זייט, וואס אין דעם, זאל ניט פערשטעל[illegible] פון אונז אלע איבעריגע זייטען, און מיר זאלען [illegible] צו זיי אלע זיך צוקוקען, — וועלען מיר שטענ-דיג געפינען פלעקען און ניט בלויז אזעלכע, ווי אויף דער זון, נאר א סך פינסטערערע, און דאס וועט שוואך מאכען אונזער התלהבות און צעברעקלען דאס געפיהל פון סימפאטיע...

די מענשען אהן אילוזיעס האבען ליעב כלומרשט דעם "אמת"; דער ביטערער אמת איז זיי ליעבער ווי די זי-סעסטע פאנטאזיע. ס'איז אבער די ליעבע פון א שוואכען צו א שטארקען: ס'איז ניט קיין ליעבע, נאר קנעכטשאפט. אין דער ליעבע אין דער דאזיגער איז פאראהן פורכט, אבער ניט קיין עהרעפורכט, פאראהן עקסטאז פון הכנעה, אבער ניט קיין עקסטאז פון פערגעטערונג: איז דען פעהיג א שקלאף צו פערגעטערן? און דער וואס איז פערליעבט אין דעם הייליגען און שטענדיג העסליכען אמת, — דער איז, חזר איך איבער, א שקלאף פון דעם אמת: דער אמת בעצויבערט איהם ניט פון אינוועניג, ווי דער אמת פון דער ווייכער, גוטער אי-לוזיע, — ער הערשט אויף איהם פון דרויסען, ווי א בייזער דעספאט.

III

די מענשען, וואס האבען ניט קיין אילוזיעס, האבען, ווי מען זאגט, א ניכטערן פערשטאנד, א "געזונדען" פערשטאנד. איך האלט, אז ס'איז אומגעזונט צו האבען א "געזונדען פערשטאנד" און אויב ס'איז "געזונד", איז עס לאנגווייליג. נאר וועמענס דאגה איז עס, אויב ס'געפינען זיך מענשען אויף דער וועלט, וואס האבען הנאה דוקא פון דעם, וואס איז לאנגווייליג? דער אומגליק איז נאר, וואס ביי די דא-זיגע לאנגווייליגע מענשען, וואס האבען ניט קיין אילוזיעס און קיין אידעאלען, וואכט דאך אמאל אויף אנאטאמיס-טישער געזעלשאפטליכער אינסטינקט, און צו זייער ניכ-טערער סעודה הויבען זיי אן אויך אנדערע רופען, מיט זייער ניכטערער נשמה ווילען זיי אויך אנדערע ניכטער מאכען...

די דאזיגע קלארע און "געזונדטע" קעפ, וואס אלץ, דוכט זיך, פערשטעהן זיי, פערשטעהן ניט איין קלייניגקייט: אז אין דעם מאמענט, ווען מיר וועלען "אויסגעהיילט" ווע-רען פון אונזער "מחלה", פון אונזערע אילוזיעס, — וועלען מיר שטארבען...

---

*) מיר וועגען ניט אינגאנצען איינשטימיג מיט די געדאנקען, וועלכע ווערען אין דעם ארטיקעל ארויסגעזאגט. אין איינעם פון די נאחסטע נומערן וועלען מיר געבען אנ'ארטיקעל, אין וועלכען די פראגע וועט בעלויכטען ווערען פון אנאנדערן שטאנדפונקט.

די רעדאקציע.

ישראל פֿון אָט די צעהנדליגע האָט געהאַט זײנע בעזונדערע צרות און אָפֿט גאָר גרויסע צרות. װער ס'האָט געליטען פֿײַם איבערגעהן דעם גרעניץ, װעמען ס'האָבען בערויבען די אַגענטען, װער ס'האָט געדאַרפֿט װאַרטען אַ װאָך, צװײ און מעהרער אויף דער שיף, װער עס האָט צו טאָן מיט די אױ־גען. דאָס בילד איז אײַנגעהױער טרױעריג. די הקדש־קאַ־זארמע־קרעצשמע־משיגענע־הױז, װאָס רופֿט זיך אַמעל פֿאַר עמיגראַנטען איז אײַנגעטונקט אין צעהנדליגער אין הונדער־טער פֿערזענליכע טראַגעדיעס.

האָב איך זיך געשטעלט די פֿראַגע: אויף װיפֿיעל אונזערע עמיגראַציאָנס־ביוראָ'ס האָבען די צרות עטװאָס פֿער־קלענערט און צו טאָן זײַ בכלל עפּעס אויף בגנע צו די עמיגראַנטען. װײַל נור זײַענדיג מיט די עמיגראַנטען אין װעג, קען מען געניי װיסען, אויב דאָס צידה לדרך האָט זײַ געבראַכט נוצען. און לויט די אײַנדרוקען װאָס איך האָב בעקומען דורך פֿערזענליכע שמועסען און בעאָבאַכ־טונגען, האָבען די עמיגראַציאָנס־ביוראָס במעט זײַ גאָר נישט אויסגעטאָן. כ'װיל נישט רעדען װעגען דעם, װאָס דער כאַראַקטער פֿון די ביוראָס איז בכלל אזא, אז ס'איז שװער פֿון די [illegible] ערװאַרטען אמת'ע הילף. כ'װיל דאָ נור אָנװײַזען אויף יענע פֿעהלערן, װעלכע ס'איז מעג־ליך צו פֿערריכטען און װעלכע שפּילען זיך זעהר שװער אָב אויף דעם עמיגראַנט.

דער ערשטער און גרעסטער פֿעהלער איז, לויט מײַן מײנונג, דער: װאָס די אָנגעשטעלטע אין די ביוראָס, די אינפֿאָרמאַטאָרן, האָבען סײַדן אַלײן קײנמאָל ניט דורכגעמאַכט דעם װעג, װעגען װעלכען זײַ דער־צעהלען דעם עמיגראַנט, צוזאַמען מיט איהם און צײַשען איהם.

אין „יודישען עמיגראַנט", אין פּריװאַט־קיראַנט, אויף דער מאַפּע איז אַלץ קלאָר און אײַנפֿאַך. אַזױ פֿיעל קאָסט דער װעג, אַזױ לאַנג װעט ער געדױערן, אַזױ דאַרף מען טאָן. פֿון אָט די אַלע טעאָרעטישע אָנװײַזונגען לאָזט זיך אָבער דאָך רוב אױס, װי די עמיגראַנטען אַלײן זאָגען, אַ בוידעם...

אי כ'קאָסט מעהר, אי דער װעג געדױערט לענגער, אי מען דאַרף מהין אַנדערש. כדי צו קענען פֿיהרען דעם עמיג־ראַנט מעהר אָדער װעניגער זיכער — דאַרף דער אינפֿאָרמאַטאָר װיי־סען, ניט פֿון די אױסערליכע געשריבענע און געדרוקטע פֿאַקטען, נור דאָס אינהעניגסטע פֿיהלען זיך פֿון דעם עמיג־ראַנט. ער דאַרף געבען די עמיגראַנטען אַ בעגריף, נישט בלױז װעגען די כללים נור אויך װעגען די אויס־נאַהמען, װעלכע טרעפֿען זיך אַזױ אָפֿט, אז זײַ װערען במעט אַ כלל געװאָרען...

איך װעל אײַך געבען אַ קלײנעם נור װיכטיגען בײַ־שפּיעל. דער גרעסטער טײל עמיגראַנטען, װאָס פֿאָהרען איצט מיט דעם שיף „ניי־אַמסטערדאַם" האָבען געדאַרפֿט װאַרטען אין ראָטערדאַם אויף דעם שיף פֿון אײנע ביז צװײ װאָכען. געהט אַרײַן אין דער ערשטער בעסטער עמיג־ראַציאָנס־קאָנטאָר װעט מען אײַך זאָגען, אַז קומען צװײ דרײַ טעג פֿאַר דעם אָבגאַנג פֿון שיף איז די והותר. װאָס און װער איז שולדיג? פּשוט דאָס, װאָס דער עצות־געבער איז קײנמאָל אַלײן ניט געפֿאָהרען און װײס ניט יענע קלײניגקײטען צוליעב װעלכע 90 פּראָצענט פֿון די עמיגראַנ־טען האָבען די גרעסטע עגמת נפש װאָס זענען אין קײן בוך ניטאָ. איך װידערהאָל: אַן עצה פֿון אַ מענשען, װאָס האָט אַלײן דעם עמיגראַנטען־װעג ניט דורכגעמאַכט האָט פֿאַר דעם עמיג־ריערענדען קײן װערט...

דאָס איז אָבער נאָך ניט אַלץ. אָפֿט מאַכט זיך, אז פֿון דאָס בעשטימטע און פֿעסטגעזעצטע לאָזט זיך אויך אויס אַ בוידעם. מען זאָגט דעם עמיגראַנט: אַזױ פֿיעל און אַזױ פֿיעל קאָסט אַ שיפֿס־קאַרטע. ער געהט אױעק די שיפֿס־קאַרטע קױפֿען, דער אַגענט פֿון דער דאַמפֿשיף־געזעל־שאַפֿט פֿערדרעהט איהם דעם קאָפּ און ער בעצאָהלט במעט שטענדיג טײַערער...

אַלע עמיגראַציאָנס־ביוראָס און אַלע פּונקטען, װאו זײַ געפֿינען זיך דאַרפֿען אונבעדינגט אַלײן פּראַקטיצירען די קאַרטען...

כ'איז דאָ נאָך פֿיעל זעהר פֿיעל קלײניגקײטען. צוליעב מאַנגעל אין אָרט װיל איך דאָ אָנװײַזען נור אויף נאָך אײן אונבעדינגטען װאָך פֿון די עמיגראַציאָנס־ביוראָ'ס. ס'איז פֿאַר קײנעם קײן סוד ניט, אז דער גרעסטער טײל פֿון די עמיג־ראַנטען „שװאַרצען" צוליעב די אָדער יענע אורזאַכען דעם גרעניץ. אָט דער גרעניץ איז די גרעסטע און װיכטיגסטע מכה. איך האָב ניט די מעגליכקײט מײַן געדאַנק צו ענטװיק־לען איך װעל נור זאָגען, אַז די ביוראָ'ס דאַרפֿען זײַן גענוי בעקאַנט מיט די פּאַקטישע בעדינגונגען פֿון יעדער גרעניץ...

איב אונזערע ביוראָ'ס װעלען ניט זוכען אַלע מיטלען צו ערלערנען דאָס פּאַקטישע לעבען פֿון דעם עמיגראַנט, װעלען זײַ ניט זײַן װערט קײן אײן גראָשען, װאָס געהט אויף זײַ אַװעק.

װײַל ביז אַהער האָבען זײַ, װי איך האָב עס דאָ געזעהן, ניט געבראַכט אויך די ניצען, װאָס אַ פֿילאַנטראָ־פּישע אײַנריכטונג אויך קען און דאַרף ברענגען.

ב. ברכות.

שיף „ניי־ראָטערדאַם", 15 נאָװעמבער.

קלײנע פֿעליעטאָנען.

דער שװאַכער מין

(ערצעהלונג)

פֿיער דאַמען זענען געפֿאָהרען אין מאָסקװע זוכען דירות. די ערשטע דאַמע איז געװען אַ דיקע, אַ הײסע, און אַרויסגעפֿאָהרען איז זי פֿון מאָזידאָװ. די צװײטע איז געװען אַ מאָגערע, אַ כעפּנישע און איז אַרויסגעפֿאָהרען פֿון צאַריצין. די דריטע דאַמע איז געװען ניט דיק און ניט מאָ־גער, אַ כאַראַקטער אָבער האָט זי געהאַט אַ האַסטיגען, און אַרויסגעפֿאָהרען איז זי פֿון אַבּיראָלאָװקע. די פֿערטע װאַ־

מע איז געװען אַ שװיגער. אַרויסגעפֿאָהרען פֿון ערגיץ אַ װאָלה אַ געדיכטען, אויפֿ'ן װעג האָט זי זיך צװידערט מיט'ן קאָנ־דוקטאָר, צוזאָגט טעלעגראַפֿירען װעגען דעם מיניס־טער, נור געטהון האָט זי דאָס ניט.

פֿון צײַטונגען האָבען אַלע פֿיער דאַמען געװאוסט, אז דירות זענען הײַנט ביליג. און אַרויספֿאָהרענדיג זענען זײַ געװען זיכער, פֿרעהליך אַפֿילו; אויפֿ'ן װעג אָבער זענען זײַ אַרײַנגעפֿאַלען אין אַ ספֿק. און אַרויסגעהענדיג פֿון װאָק־זאַל — צװײ פֿון מאָסקװע־ניזשעגאָראָדער, די דריטע פֿון ברעס־טער, די פֿירטע פֿון אַ אונבעװאוסטען, האָבען זײַ בעשלאָסען, אַז קײן דירות איז גאָר ניטאָ, װײַל נעבען װאָקזאַל זענען

אַלע הײַזער געװען פֿערנומען. אין אײלענישׁ, װי אין אַזאַ קריזישער לאַגע, האָבען אַלע פֿיער דאַמען פֿערגעסען, אז זײַ האָבען בדעה געהאַט צו נעמען אַ דירה אין צענטער, און האָבען אָנגעהױבען צו זוכען און בעקוקען אין די עקען פֿון שטאָדט. נאָכהער בעת אַלע דאַמען האָבען זיך צוזאַמענגע־טראָפֿען בײַ אײלאַנס־טױער און געטרונקען װעגען זיך אין אײן טראַקטיר, זענען זײַ געװען אויסגעמאַטערט און גענויגט אַרויסצואװײַזען די ערגסטע זײַטען פֿון זײַער כאַראַקטער. די דאַמע פֿון מאָזידאָװ האָט פֿערלאָרען דעם בילעט אויף צוריק, פֿופֿציג קאָפּיקעס געלד און ס'קאָן זײַן, נאָך אַ פֿינף־און־צװאַנציגער דערצו. זי האָט ניט געװאוסט גענוי, צי האָט זי גענומען די געלד מיט זיך צו ניט, און דערום האָט זי ניט געקאָנט בעשטימען, צי האָט זי עס פֿערלאָרען, צו ניט. אַ חײַלע האָט זי געקלערט, פֿערלאָרען; אַ חײַלע — ניט פֿער־לאָרען. דהגם גיכער פֿערלאָרען, אײדער ניט פֿערלאָרען, נור אפֿשר, מאַכט פֿערלאָרען. די דאַמע פֿון װאַלד האָט געקױפֿט שמאַלץ־בײגעלעך, נור בעת זי האָט גענומען עסען, האָט זיך אַרויסגעװיזען, אַז ס'איז גאָר זױערע עפּעל, און דאָס האָט אַ הײבשע ביסעל איבערגעפֿיהרט איהר שטימונג. די איבעריגע צװײ דאַמען, װײַל זײַ זענען אַרויסגעגאַנגען פֿון אײן װאָק־זאַל, פֿלעגען זײַ אין אײנע און די זעלבע צײַט אַרײַנגעהן אין אײנע און די זעלבע דירות; און זײַ האָבען אַזױ פֿײַנד גע־קראָגען. אײנע די צװײטע, אַז זײַ האָבען ניט בעװיזען גאָרנישט ניט צו קױפֿען, ניט צו פֿערלירען. די קעפּ, װעלכע זענען בײַ זײַ אַלעמען געװען פֿערקרעמט אויף אײנעם און זעלביגען משונהדיגען אופֿן אַז די מינעס אויפֿ'ן געזיכט האָט יעדע פֿון די פֿיער דאַמען געטראָפֿען, מיט װאָס די איבעריגע זענען איצט פֿערנומען, און זײַ האָבען זיך געסטאַרעט קי־קען אַן אַ זײַט, ניט אײנע אויף די אַנדערע; און האָבען זײַ זיך צופֿעליג בעגעגענט מיט די בליקען, פֿלעגען זײַ שמײכ־לען. איבעריגענס, די דאַמע פֿון װאַלד האָט ניט געשמײ־כעלט, װײַל זי האָט ניט געקענט. פֿריהער האָט זי יע געקאָנט, נור זינט זי האָט אויסגעגעבען איהר טאָכטער פֿאַר אַ מנוול, האָט זי פֿערגעסען.

זי איז מאַכן די ערשטע אַרויס פֿון טראַקטיר. די מאָזילאָװער דאַמע האָט אויסגערעכענט, אַז מסתמא הײסט זי פֿון אַ גוטער דירה, און איז אַרויס נאָך איהר. און אַזױ װי די איבעריגע צװײ דאַמען איז אויך אַרײַנגעפֿאַלען דער זעל־בער געדאַנק אין קאָפּ, האָבען זײַ זיך אַלאָז געטהון נאָך די ערשטע צװײ דאַמען. און װײַל געשפּרונגען זענען זײַ אין אײנע און די זעלבע צײַט פֿון אײן טרעפּעל, און בײדע ניט אין דער זײַט, װאו דער קאָנדוקטאָר האָט זײַ געראַטען, נור אַהין, װאו די ערשטע צװײ דאַמען זענען געבליבען, זענען זײַ בײדע געפֿאַלען.

די נאַכט נור האָט די פֿיער דאַמען צושײדט, װײַל די בעקאַנטע, בײַ װעלכע יעדערע פֿון זײַ האָט בעשלאָסען צו נעכטיגען, האָבען געװאוינט אין פֿערשידענע עקען שטאָדט. צו יענער צײַט האָט די מאָזילאָװער דאַמע פֿערלאָרען נאָך 50 קאָפּיקעס מיט אַ נאָזטיכעל; און אַלע פֿיער האָבען שטאַרק איבערגעפֿיהרט די קאָסטיומען זײַערע, װײַל װי שמאַל אַ טיר זאָל ניט זײַן, פֿלעגען זײַ זיך מטאַרען אַרײַנגעהן אַלע צו־זאַמען און פֿלעגען בלײַבען שטעהן צונויפֿגעשפּאַרט, ניט אַהער און ניט אַהין.

אויף מאָרגען אין דער פֿריה האָט זיך די ערשטע אויפֿגעכאַפּט די דאַמע, װאָס קאָן ניט שמײכלען, און פֿון קײנעם ניט געשטערט, האָט זי געפֿונען אַ דירה. די דירה איז געװען פּונקט אַזעלכע, װי זי האָט געדאַרפֿט, און דער אָרט איז אויך געװען גראַדע אַזעלכער, װי זי האָט געדאַרפֿט, און זעהר ביליג, און אַלץ צוזאַמען איז דאָס געװען אַזױ פֿערדעכטיג, אַז די דאַמע האָט זיך ניט געקאָנט בעשליסען געבען גלײַך האַנדגעלד און האָט צוגעזאָגט צו קומען נאָך אַמאָל אַ קוק טהון. דער בעל־הבית האָט העפֿליך אײַנ־געשטימט. אין אַ האַלב שעה אַרום, איז אין די זעלביגע דירה געקומען די מאָזילאָװער דאַמע. דער אינסטינקט האָט זי אַהין געבראַכט. די דירה איז געװען בעקװעם און זעהר ביליג, און דער מאָזילאָװער דאַמע האָט באַנג געטהון, װאָס ס'זענען ניטאָ די איבעריגע דאַמען, זי זאָל קאָנען נאָך זײַער פּנים נאָך זיך ערקונדיגען, צו איז דאָס טאַקי אמת. דער בעל־הבית האָט העפֿליך אײַנגעשטימט, זי זאָל קו־מען נאָך אַמאָל אַ קוק טהון.

נאָך אין אַ האַלב שעה אַרום האָט ער אויסגעדריקט זײַן הסכם צו װאַרטען דער צאַריצינער דאַמע, און נאָך אין אַ האַלב שעה אַרום דער אַבּיראָלאָװער. נאָך דעם שמועס מיט דער לעצטער דאַמע, האָט ער אַ קלער געטהון, אַז זײַן אַ בעל־הבית פֿון אַ הױז איז זעהר שװער; און דער הױף אָבער האָט ער עס ניט געזאָגט.

נאָכהער מיט אַנטראַקטען אויף אַ שעה בערך זענען געקומען פּערזענליך אײנע נאָך דער אַנדערער, די דאַמע פֿון װאַלד, די מאָזילאָװער דאַמע, די דאַמע פֿון צאַריצין און די אַבּיראָלאָװער דאַמע.

נאָכהער נאָך אין אַ שעה אַרום זענען געקומען בסדר: די דאַמע פֿון װאַלד, די מאָזילאָװער דאַמע, די דאַמע פֿון צאַריצין און די אַבּיראָלאָװער דאַמע.

נאָכהער נאָך אין אַ שעה אַרום איז געקומען די דאַ־מע פֿון װאַלד, און דער בעל־הבית האָט איהר אָפֿען געזאָגט, אַז ער קלערט צו שטעלען אַנאולטימאַטום: אויב די דאַמע װעט ביז 5 אַ זײגער זיך בעשליסען אַהער צו אַהין, װעט ער אָבגעבען די דירה אַן אַנדערען.

דעם זעלבען אולטימאַטום האָט ער געשטעלט כסדר אײנע נאָך דער אַנדערער: דער מאָזילאָװער דאַמע, דער דאַמע פֿון צאַריצין און דער אַבּיראָלאָװער דאַמע.

פּונקט פֿינף אַ זײגער זענען צו דער דירה צוגעפֿלױגען פֿון פֿיער זײַטען פֿיער דראָזשקעס. אויפֿהאַלטענדיג זיך אַ ביסעל אין טיר, זענען די פֿיער דאַמען אין אײנע און די זעלבע רגע אַרײַן אין דירה, און אײנע און די זעלבע רגע געזאָגט:

— איך נעהם!

דער גאָראָדאָװאָי, װאָס דער בעל־הבית האָט גערוּ־פֿען, האָט געזאָגט, אַז ער קען דאָ גאָר נישט מאַכען. דער צװײטער גאָראָדאָװאָי איז געװען אינגאַנצען אײנשטי־מיג מיט'ן ערשטען. נור דעם דריטען האָט זיך אײַנגעגעבען אַרויסצונאַרען די דאַמע פֿון װאַלד מיט אַ געשריי: און אָט איז נאָך אַ דירה!

און אַ גאַנצע נאַכט נור האָט געקאָנט די פֿיער דאַמען צושײדען.

לעאָניד אַנדרעיעװ.

II

אויפֿ'ן ים

פּרײַנדליכע פּאַראָדיעס.

דער גרענצלאָזער ים בעגײַסטערט אויף די גרויסאַר־טיגסטע אידעען. און אַזאַ גרויסאַרטיגע אידעע איז אויך מיר אײַנגעפֿאַלען, װען איך בין געזעסען אין „רויך־צימער" פֿון „ניי־אַמסטערדאַם" און האָב געקלערט װעגען די שענסטע און בעסטע זאַכען — קונסט, פּאָעזיע, שאַפֿען. איך האָב מיך אין געדאַנק געװענדעט צו בעװאוסטע יודישע שרײַבער מיט אַ בקשה צו בעזינגען דעם ים, אָנשרײַבען עפּעס װעגען ים. און אויך אין געדאַנק האָב איך גלײַך בעקומען אַ גאַנצע רײהע װערק פֿון װעלכע איך װיל דאָ אַ טײל פּוב־ליקירען.

א) אויפ'ן ים. אײנאַקטער פֿון פּרץ הירשבײַן פּער־זאָנען: האַשע־ציפּע, די באָבע; ציפּע־האַשע דאָס אײניקעל; דער ים.

די סצענע שטעלט פֿאַר אַ גרויסען ים; אויפֿ'ן ים אַ שיף; אויפֿ'ן שיף האַשע־ציפּע און ציפּע־האַשע; בײַ האַשע־ציפּע און ציפּע־האַשע'ן לאַנגע צינגער, װי בײַ אַלע מײַנע העלדען.

— האַשע־ציפּע. ציפּע־האַשע!

— ציפּע־האַשע — װאָס, באָבעניו?

— האַשע־ציפּע. רעטאַך מיט הימעל האָסטו ליעב?

— ציפּע־האַשע. װי דאָס לעבען, באָבעניו!

פּויזע.

— ציפּע־האַשע. באָבעניו, דער ים איז אַזױ גרױס!

— האַשע־ציפּע. הו־הו־הו! גרױס איז דער ים, גרױס איז גאָט אָבער נאָך גרעסער איז אַ פּאָמעלע...

— ציפּע־האַשע. אַ פּאָמעלע? באָבעניו, פֿאַרװאָס שנײַדט עס אַזױ אין האַרצען און עס קראַצט זיך אין קאָפּ און עס װילט זיך האַשען איהם מיט זײַדענע װײכע ים־װאַסער?

— האַשע־ציפּע... הו־הו־הו! איך האָב דיר געזאָגט דו זאָלסט קױפֿען אַ געדיכטען קאַם! אַלץ איז גאָרנישט, דאָס לעבען איז גאָרנישט, דער ים איז גאָרנישט... אַמאָל... אַמאָל האָב איך אַ גראָשען געהאַט און אין גאָרטען זענען קאַרטאָפֿעל געװאַקסען... הו־הו־הו!

— ציפּע־האַשע! באָבעניו! באָבעניו איך חלש! איך שטאַרב: איך טרינק זיך!

(זי װאַרפֿט דעם קאָפּ אין אַ שיסעל ים־װאַסער).

(פֿאָרהאַנג).

ב) ז. י. אנכי. מיט'ן ים.

ברײט־ברײט איז דער ים און ער ציהט זיך װײַט־װײַט, לאַנג־לאַנג, אומענדליך־גרענצלאָז. די נאַכט האָט אײַנגעטו־ליעט דעם ים אונטער איהרע פֿליגעל און דער ים האָט אַקיק געטאָן אויף די הימלען און אויף די ערד און האָט זיך פֿאַרגאַנגענעװײנט. ער האָט געװײנט דערפֿאַר, װאָס ער איז אַזױ ברײט־ברײט און קען קײן רוהע ניט געפֿינען; דערפֿאַר, װאָס אַלע װאַרפֿען זיך מיט איהם אום, בעשרײַבען איהם אַהין און בעשרײַבען אַהער און ער האָט דערפֿון גאָרנישט, אויסער נאָך אַביסעל װאַסער; ער האָט געװײנט דערפֿאַר, װאָס דער הימעל איז אַזױ לאַנג־לאַנג, מיעך־מיעך, בלאָה־בלאָה; ער האָט געװײנט דערפֿאַר, װאָס גבריאל האָט געװײנט, דערפֿאַר, װאָס אנכי האָט געװײנט, דערפֿאַר, װאָס אַ מענש מיט אַ האַרץ קען ניט ניט װײנען... אי־אי־אי!...

ג) שלום אַש. װי אַ קירצע הינטער־ברעף אין אַ לאַנ־גער שמיציגער רעדאַקציע װאָס זיך אונזער שיף אויף די װעלען פֿון ים געלאָזען. און שױן איז געװען דער ים, װי יאַצקאָן, װען ער געװען פֿון דעם דיענסטמײדעלס שלאַפֿ־צימער אַרױס, װי די אַלבערע נאָך דאָס געלד־צעהלען, װאָל צו װאָל איז געפֿלױגען, װאָל צו װאָל האָט געטאַנצט, װאָל צו װאָל האָט געהופּען: כאַפּט אײַך װער דאָ! װענט איהר אויף פֿאַר מידה?

און צוזאַמען מיט מיר איז [illegible] פֿון דער װעלט ל'טאָ געפֿאָהרען אין אַ טערק פֿון טערקעגלאַנד. און דער טערק האָט געקנאַקט ניסעלעך און אין ים געװאָרפֿען און דער טערק האָט אַ צינאַר געדרוקערט און האָט געשפּײַט. דאָס האָט אַ ים אויף אַ ים מיט ים־װאַסער גערונען, דאָס האָבען זיך װעלטען בעהעפֿט...

װי אַ בריעף אין רעדאַקציע איז אונזער שיף געפֿלױ־גען און האָט פֿון לאַנד צו לאַנד די נבואה געטראָגען: ניט דער מיט מידה! מיט יאַצקאָן!

ד) נכתה. דער ים טאַנצט.

דער ים האָט אַרױסגעקוקט װי אַ נאַקעט מײדעל און האָט זיך צולאַכט.

— לאַ־לאַ! — האָט געלאַכט דער ים.

— לי־לי! — האָט געענטפֿערט די ים'ילע...

און אַלץ איז שטיל געװאָרען. און די שיפֿען האָבען געהן אויפֿגעהערט און די שרײַבער צו שרײַבען און די לע־זער צו לעזען...

דער ים מיט דער ים'ילע האָבען זיך בעהעפֿט...

ה) דוד אײגהאָרן.

אונטער זײַדענע טולען־דרעמעלט אין דער ים.

דרעמעלט אײן און װאַגט זיך

און

ס'װילט

זיך

איהר

געבען

אַ שנעל

אין נאָז

ער זאָל זיך אויפֿחאַפּען...

װאַרט: באַלד װעט קומען דער רעדאַקטאָר און װעט אַפֿילו פֿאַר די קירצע שורה'ס צו װעקסער געבען...

און עס װיגען זיך די ים'ען אונטער בלאָהליכע גע־צעלטען,

אין דעם װײַכען שױס

פֿון דער שװאַרצער נאַכט.

נחמן—ניט־ברעסלױער.

שיף „ניי־אַמסטערדאַם", 14 נאָװעמבער.

III

אַ מאָדנער הערבסט

(פּאָעזיע אין פּראָזע)

אַ מאָדנער הערבסט איז הײַנט...

אַזאַ הערבסט איז שױן לאַנג־לאַנג ניט געװען...

אַ הערבסט, אין װעלכען ס'זאָלען פֿאַלען אַזױ פֿיעל בלעטער...

בלעטער אָהן אַ שיעור...

האָב אַ טאָג װיטער, אַ'ין מעהר און מעהר...

און עס פֿאַלען בלעטער אַלע סאָרטען...

אי גרױסע, אי קלײנע...

אי גרינע, אי פֿרישע...

עס שנײַדט פּשוט בײַם האַרצען...

עס גיסט זיך טרעהרען פֿון די אױגען

צוזעהענדיג, װי אַזעלכע פֿרישע, זאַפֿטיגע און שטע־הענדיגע בלעטער פֿאַלען פֿאַר דער צײַט...

און נאָך מעהר [illegible] בײַם האַרץ, נאָך שטאַרקער

הארום איז סעקוסטירען מענשען, װאָס קאָנען קײן אילוזיעס ניט איבערטראָגען, זענען נאָך מעהר פֿאַרהאַן אַזעלכע, װאָס אָהן אילוזיעס איז זײַער לעבען קײן לעבען ניט...

* *
*

װער דען, מיר יודען — מיר קאָנען אָהן אילוזיעס ניט אױסקומען, אַבסאָלוט ניט. דער בלינדער און דאָך קלאָ־רער גלױבען אין דער אױפֿלעבונג און דער אונשטערבליכקײט פֿון דער „גאַלדענער קײט" אונזערע, פֿון דער קולטור אונ־זערע, דאָס, װאָס איהר רופֿט אָן אילוזיע, װײַל ס'עקזי־סטירט מעהר סוביעקטיװ, װי אָביעקטיװ, — דאָס איז אונ־זער אײנציגע שטיצע, אונזער אײנציגע טרײסט, דער אײנ־ציגער שטערן, װאָס בעלײַכט אונז דעם װעג אין מדבר...

און אין דער צײַט, װען דער געזונדטער פֿערשטאַנד אײערער װיפֿט אונז קלוג זײַן, דאָס הײסט סקעפּטיש זײַן, — שרײַט דער נאָך מעהר געזונדטער אינסטינקט אונזערער: נאַאיװ זײַט! זײַט אײנמאָל יונג — װעט איהר קײנמאָל ניט אַלט זײַן!

אַ, דער נאַאיװער אינסטינקט, דער אינסטינקט פֿון זעלבסטערהאַלטונג: ער איז קליגער פֿון אַלע קלוגע. און זע, דער רעאַליסט שבּרעאַליסטען, איז אונז מזהיר, מיר זאָלען לעבען „רעאַליסטיש". אָבער ניט רעקען רעאַליסטיש". דער רענק־רעאַליזם מאַכט אָרעם דעם לעבענס־רעאַליזם.

דענקען מוזען מיר אױטאָפּיש.

פֿערשטעהלונגען — װעגען דער געגענװאַרט און דער צו־קונפֿט — מוזען מיר האָבען אױטאָפּישע.

די אױטאָפּיע איז אונזער העכסטע, אונזער אײנציגע רעאַליטעט.

פֿערדריהען מיר די אױטאָפּיע, — פֿערדריהען מיר אַלײן...

זי, די אױטאָפּיע, די אילוזיע, (די אידעאַל־װירקליכקײט) שפּײַזט ניט נאָר דעם „מענשען פֿון הײַנט", זי מאַכט אונז אויך — אין פֿריהער װי אַלץ — פֿאַר ראָמאַנטיקער און רעװאָ־לוציאָנערען. זי דערצעהלט אונז אײן און דער פֿערגאַנגענהײט

און גיט אונז שמעקען די צוקונפֿטס־בלומען. די געגענװאַרט — זי קאָן אונז ניט בעגײַסטערן: אין דער געגענװאַרט האָבען מיר ניט ניט קײן האַרצליכען טיפּען, ניט קײן בלומען שמעקענ־דיגע, נאָר אַ צעגראָבענע פֿעלד, נאָר פֿערדױטע, נאָך נישט אַרויסגעשפּראָצטע קערנדלעך, נאָר מיסט, נאָר געבױרט־שמערצען, נאָר צרות. צרות קאָנען אַ פֿאָעט בעגײַסטערן, ניט קײן פֿאָלק. װילען מיר אַ פֿאָלק האָבען, מוזען מיר איהם מיט געבען, מוזען מיר האָפֿנונגען געבען.

איהר זאָגט: מען דאַרף ניט בלינד זײַן. אָבער זעהן אַרום פֿינסטערניש הײסט ניט זעהענדיג זײַן: זעהען הײסט ליכט זעהען...

IV

אײניגע פֿון אונז, פֿון די אױפֿריכטיגע און אַ[illegible] אויך װאַכע, כאָטש אָהן צװײפֿעל מידע נשמות ([illegible]לין, ברענער; ש. ראָזענפֿעלד און אַנד.) האָבען, צום בעדױ־ערן, אױפֿגעהערט צו פֿערשטעהן, ריכטיגער, אױפֿגע־הערט צו פֿיהלען דעם װערט און די קראַפֿט און דעם כשוף פֿון אילוזיעס*) — מיט אַלע כחות מאַ־טערן זײַ זיך אױסצואָרצלען דאָס ביסעלע גליקליכע תמימות, דאָס שטיקעלע גלױבען, די „אילוזיעס", װאָס לײַב־

*) [illegible] די לעצטע „לידיש־פּובליציסטישע" אַרטיקלען װײנע האָט הלל צײַטלין אָנגעהױבען צו רעדען עפּעס אַזױ װי מיט אַ נײעם האָ־פֿענונג; כאָן, פֿון גאַנצען האַרצען װילט זיך עס בעגריסען; צום בעדױערן אָבער, פֿיהלט זיך אין דעם נײעם, ריבטינגער, אין דעם אַלט־נײעם מאָן צײַטלינ'ס אַ חוטה־פֿױסקעט פֿון אַ ספּיקונג אַ בעל־תשובה'ניק און עפּעס אַ היסטעריק, װאָס װיל זיך זעלבסט בעדױגען. גאָיהאָן דאָ תמימות אינטעלעקטועלע, אָבער ניט קײן רעליגיעזע [illegible] — תמימות פֿון קאָפּ, ניט פֿון האַרצען. אין אין אינז, אין דער [illegible] אין דער יודי־שער, דאַרף מען אײַנפֿלאַנצען, כ'מײן, מען דאַרף [illegible] אײַנפֿלאַנצען תמימות האַרצינגע, ניט קײן סימבאָלישע־פֿערשפּיצ[illegible] אײַנפֿאַכע, אונמיטעלבאַרע, קינדישע, קינדיש־הײליגע — תמימות, [illegible] זאָל אַרויס שטראַהלען פֿון אַ האַרץ, װאָס גלױבט און רופֿט גלױבט און ניט פֿון אַ האַרץ אַ צובראָכענעם, װאָס רופֿט תשובה טהאָן. הלל צײַטלין רופֿט תשובה טהאָן, ער רופֿט זיך אומקעהרען צום אַלטען גאָט: קען נעמען האָט ער ניט. דערין שטעקט די סבה פֿון זײַן אײנזײַטיגקײט: מען קאָן ניט געהן צו דער יוגענד מיט אַלטע געטער! אויף אַלטע חורבות קען מען נישט בױען! די יונגע יונגער אונזערע װיל [illegible], און כל זמן זי װעט קײן שטאַף און קײן פּלאַן ניט האָבען פֿאַר [illegible] נײעם בנין, װעט זי מוזען דאָס אַלטע ברעכען זײַן אַנדער װעג האָט זי ניט.

מען נאָך אין האַרצען בײַ אונז. נאָר אָנשטאָט אַרײַנצוברענ־גען אין די אָרימע געצעלטען אונזערע דאָס ליכט פֿון „אמת", װעלכען זײַ שטרעבען אַזױ הײס, מאַכען זײַ מעהר ניט גרעסער די פֿינסטערניש, װאָס אַרום, די קאַלטקײט און די הױלקײט און די פּוסטקײט, װאָס אַרום. װאָרום צו דער הױלקײט און פּוסטקײט, װאָס אין דרױסען, גיבען זײַ צו די פּוסטקײט און הױלקײט פֿון זײַער אינהעניגסטען איך. און פֿון די געשרײען זײַערע װערט די שטילקײט, די טױטע שטילקײט, װאָס אַרום, נאָך טױטער. װאָרום ניט די גע־שרײען פֿון אַ געװײנערען זענען די געשרײען זײַערע — נאָר דאָס לעצטע כאָרכלען פֿון אַ מענשען, װאָס הענגט אויפֿ'ן האַלז מיט אַ שטריקעל פֿערצװײפֿלונג...

און ניט פֿון דער ליכטיגער הױך, װאו דער נביא שטעהט. נאָר פֿון דער תליה־הױלקײט, יע, פֿון דער תליה־הױלקײט דערגרײַכט צו אונז דער קול זײַערער. דער הומאָר זײַערער איז אַ תליה־הומאָר און דער אומעט דער אומעט פֿון אַ תלין. װאָרום תלינים זענען זײַ, תלינים פֿון דאָס לעבעדיג־סטע, װאָס אין לעבען איז פֿאַרהאַן, — תלינים פֿון דער אי־לוזיע.

זײַ װילען ניט אָדער אפֿשר קאָנען זײַ ניט פֿערשטעהן, אַז די אילוזיע, װיבאַלד זי איז שײך צו דער צוקונפֿט, ניט צו דער געגענװאַרט, איז זי פֿרוכטבאַרער און האָט אין זיך מױזענד מאָל מעהר ממשות און אמתקײט, װי דער „אמת" פֿון דער „װירקליכקײט".

די אילוזיע װעקט אונז און רופֿט אונז און, װען אפֿילו זי ברענגט אונז צום ציעל ניט, װײַזט זי אונז דעם װעג צום ציעל (צום אידעאַל), גיט אונז אַ לײַט־פֿאָדעם און גיט אונז פֿליגלען און פֿילט דאָס האַרץ אָן מיט דרײַסטקײט און מיט גלױבען.

און װאו גלױבען, דאָרט איז װילען.

דאָרט איז לעבען.

װאָס טױג אונז דער „אמת", װיבאַלד ער מאַכט אונז אָבהענגדיג און מאַכט אונז שװאַך און מיעד, װיבאַלד ער נעמט אָב בײַ אונז די פֿליגלען און נעמט אָב בײַ אונז דעם באָדען?..

(נרע ע' פֿאָלגענדען נומער).

ש. ניגער.

וערט דער פּערדראָס, וועהענדיג, אַז די „גולע" בלעטער וועלכע האָרפּען יע פאַלען, די בלייבען דוקא...
אָט די „גולע" בלעטער, וואָס סקעקעלט איף די קויטען, וועלכע פאַרדאַרבען נור די לופט, — אָט די וואַלגערן זיך, ווי איף צו להכעיס יע...
און האַלטען זיך גאַנץ שטאַרק...
און גאָט ווייסט ווי לאַנג זיי וועלען זיך נאָך האַלטען... פרויערניג...

יוסף בען-ערוואַרן.

IV

בריעף פון וועג
א

מיט איין האַנד שטראָפט גאָט און מיט דער צווייטער בענשט ער.

כמעט אַ מעת שנה האָב איך זיך געשלעפּט פון איידקונען נאָך בערלין אין אַ וואַגאָן פון פירטער קלאַס, וואו די בענק זענען שמאָל און האַרט, ווי דאָס האַרץ פון אַ ביוראָקראַט, און די לופט איז אַ כעמישער צוזאַמענזעצונג פון סיגאַרען-רויך מיט ביער-ריח און מענשען-שווייס. דערפאַר אָבער בין איך געקומען אין בערלין אין וואָר אַ פייערליכען טאָג, אַ „פליה-טאָג", וואָלט איך געזאָגט.

„אונזער ווילהעלם" האָט געוואָלט פליהען מיט גראַף צעפּעלין איף זיין נייעם לופט-באַלאָן אַרויף, צו די הימלען און זונען, וואוהין עס וועצען זיך איבער נאָך הינדערט און צוואַנציג יאָהר די נשמות פון די עלט-דייטשע פּאַטריאָטען; און אונזער ווילהעלמ'ס קאַנצלער, גראַף ביולאָוו, האָט געוואָלט פליהען אַראָב פון זיין קאַנצלער-אַמט הערפּער, וואָס גאָט האָט בעשאַפען דעם דייטשען מאָנאַרך מיט אַ באַראַבאַנקע אויס'ן צונג.

און די שטענדיג רוהיגע און געזעצטע דייטשען האָבען עס געהאַט גליקליך קוקען אַרויף און אַראָב!

איך זאָג איך, בפירוש, עס איז געווען אַ אינטערעסאַנטער טאָג!

און נאָך מעהר אינטערעסאַנט איז ער געווען צוליעב דעם, וואָס אייגענטליך האָט [illegible] געפלויגען איז קיינער, ניט ווילהעלם, ניט ביולאָוו.

ווילהעלם האָט געזאָגט צעפּעלינען: איהר פליהט און איך וועל קוקען, און ביולאָוו האָט געזאָגט דעם רייכסטאַג: גיכער וועט אַ דייטשער בעאַמטער פליהען אין אַ נייעם ים פון אָרדענס, איידער איף איין טראָט אַראָב.

און הגם די ס. ד. האָבען אין דעם „פליה-טאָג" געמאַכט 26 מאַכ-פּראָטעסט-מיטינגען, הגם די דייטשע ליבעראַלען, איבער-ליבעראַלען און אונטער-ליבעראַלען האָבען געוואָלט משנה סדר העולם זיין און געבען דעם דייטש אַ גאַנץ גלאָז ביער, ניט פון היינטיגע טייגע — איז דאָך אַלץ געבליבען ווי געוועזען.

נור בעת איך בין געגאַנגען פערביי איין בילד-קראָם איף פּרידריך שטראַסע און האָב דערזעהן אין פענסטער דאָס בילד פון היינריך היינע, האָב איך בעמערקט, אַז אין די הינקלעך פון זיינע ליפּען איז צוגעקומען נאָך אַ קנייטש — כמעט האָט ער געקלערט, אַז ווען ער וואָלט לעבען וואָלט ער אָנגעשריבען נאָך אַזאַ „פליה-מעהכען", וועלכע וואָלט איבערשטעלט די האָהר פון קאָפּ ביי אַלע דייטשע פיל סבעה...

בכלל, איז בערלין אַ גאָלדען אָרט פאַר קאָרעספּאָנדענטען און פעליעטאָניסטען.

וואו דו טוסט זיך אַ קעהר — אַ פעליעטאָן, אַ קליינער פעליעטאָן, אַ לעכערליכע קאָרעספּאָנדענציע.

פון דעם שפּיץ פון דעם זונענס-זיל ביז דעם ביער-קעלער פּליט פרנסה פאַר פרעהליכע שרייבער.

נור איך האָב זיך געאיילט, ווערנד האָב איך געהאַט אַ פּאַטריאָטישען נאָזען-קאַטער נאָך פון רוסלאַנד, וואָס האָט אין בערלין זיך מיר געשטאַרקט, האָב איך פערלאָזען דאָס בליהענדע בערלין און בין אַוועק קיין ראָטערדאַם.

וואָס-וואָס האָלאַנד איז שוין פאַר אַ קליינעם פעליעטאָן קיין טעמא ניט. גיכער פאַר אַ ליעד אין פּראָזאַ אָדער אַ לירישען הלל. אַ קליין פאָלקעל און ווי ליעב דאָס האָט דעם ים און די לופט: ווי דערקענסט גלייך דאָס האָלענדישע הויז, וואָס בעשטעהט כמעט דורכאויס פון פענסטער, ווי דערקענסט די האָלענדישע ערד, וואָס איז בעדעקט מיט אַ ליכטיגען נעץ פון וואַסער-גראַבענס, ווי דערקענסט דעם האָלענדער מיט זיין שיינע אינטעליגענטעם געזיכט בעדעקט אַזוי ווי מיט קנייטשען — אונזיכטבאַרע שפּורען פון די פרייע ים-ווינדטען:

דאַ בין איך היינט צווישען ברידער...

אין דעם גרויסען האַלב-הקדש, האַלב-קלויז, וואָס רופט זיך „אַמעריקא נאָהי". פאַר עמיגראַנטען, וואָס פאָהרען מיט דער האָלענד-אַמעריקא-ליניע נאָך „די נייע וועלט", האָבען זיך צונויפגעקליבען יודען פון ליטאַ און זאַמוט און פּוילען, וואָלין און גאַליציען. מאָגערע מיעדע געזיכטער, אַפּאַטישע בעוועגונגען, האַלב אויסגעלאָשענע אויגען, האַלבער געלעכטער, הערשטיקטע שמייכלען, „טראַכטאָמע", „קעסטעל נאָרען", „אַ אָדעצ'", „צאַבענעהמען", „ראַלאָרם", „פּריזיוו", „שלעכטע יאָהרען" — הייבט מיר איף נאמנות, דאָ פליהט מען אַ סך גיכער אַראָב און אַרויף און איף אַלע דייטשען איידער אַלע ווילהעלמ'ס און אַלע ביולאָוו'ס...

די פּערגעסט, אַז דו דאָרפסט שרייבען פרעהליך, לעבעדיג, פעליעטאָניש און סקלערט זיך ערנסט, ערנסט...

ב. בריכות.

ראָטערדאַם, 12 סעפּטעמבער.

פאַרנאַכט

פערשוואונדען די שטראַהלען דאָרט הינטער די בערגער,
אַראָבגעגליטשט זיך פון דער הויך,—
און שטעהן איז געבליבען אַלטינג אומבעוועגליך
און שטום, און פערלאָרען, און בלייך...

עס וועהט איס די וועלט, ווי ס'האָט עמיץ געפיהרט זי,
געפיהרט — און געלאָזען אַליין,—
און שטעהן איז אין מיטען דעם וועג ווי געבליבען,
און ווייס ניט וואו ווייטער צו געהן...

נ. אייזען.

איך וועל הייסען...

איך וועל הייסען שפּאַנען פערדלאַך,
קעגסטיגע-דרייסטע, יונגע פערדלאַך,
און דורך פעלדער, און דורך וועלדער
וועל איך פאָהרען צו מיין ליעבסטער.

און אַ קלונג פון וועלען מונטער
הילכיג פרייד די זילבער-גלעקלאַך,
און פאַרגעהן זיך אין די פעלדער
מיט אַ שעלמיש-יונג געלעכטער...

און די שטענדיגע בוימער,
און די הויכע, שטומע הימלען,
און די צישטרייטע שטראַהלען,
וועלען וואַנדערען זיך, האָרכען...

און מיט'ן פליהען ווייטער, ווייטער,
ביז דאָס האַרץ מיינס וועט מיך ברענגען
צו אַן אָנגעבויגען-אַלטען
שטיבעל, וואו איך וועל זיך שטעלען...

מיך בעגעגנען אויפ'ן גאַניק
וועט אַ יונגעס, שלאַנקעס מיידעל,
אין אַ הימעל-בלאָהען קליידעל...

„אַ, מיין ליעבסטע", וועל איך פאַלען
אויף איהר האַלז, דעם מיידעלש-צאַרטען,
און, אַרומנעהמען זי, קושען
הייס-הייס איהר ליכטיג פּנים...

געבען מיר וועל איך זי זעצען,

ריהרט זיך, ריהרט זיך, אָדלער-פערדלאַך,
ס'וועלען מהון אַ קלונג די גלעקלעך,
און פאַרגעהן זיך ווידער פרעהליך
מיט אַ זאַנגלאָז-פריי געלעכטער...

ווילנאַ. לייב נאַדום.

הערבסט
(אַ ליעד אין פּראָזע)

הערבסט...

ניעדריגע, בליי-שווערע וואָלקענס, גראָהע ווי דאָס לעבען פון דער קעלער-אַרימקייט. פינסטערע, ווי אַן איינזאַמע, וואַנדערענדע נשמה, שווימען איף דער שטיינער, פריידלאָזער ערד.

דער פּנים פון בלאָהען הימעל האָט זיך אונטערן דונקלען וואָלקען-פאָרהאַנג בעהאַלטען, ווי דער פּנים פון אַ יונגער אַלמנה אונטערן טרויער-שלייער.

קיין איינציגער שטערן.

דער הימעל וויינט. ס'גיסען זיך טראָפּענס טרערען, קאַלטע, ווי אַ גלעט פונ'ם טויט.

דער ווינד זינגט אַזוי טרויעריג, אַזוי שוידיג, ווי עמיצען וואָלט ער בעקלאָגען. און פול איז די וועלט מיט שווייגענדע ליידען, אומאויסגעזאָגליכען קומער, מיט ניט אויסגעוויינטע טרערען, מיט פערשטיקטע קרעכצען, מיט שטילע אין קרענק.

די ביימער און די קוסטעס זענען שווינדזיכטיג געוואָרען, ווי אין אַ לאַנגזאַמער קרענק, פריהרען נאַקעטע און וואַרטען און וואַרטען...

עס וועט קומען דער ווינטער און וועט זיי בעדעקען מיט ווייסע תכריכים פון שנעע און פון אייז...

אַ שווערע, האַרצרייסענדע מוזיק...

אַ קאַלטער טויט-געשפּענסטער קריכט ביז מיט די ציין, לאַכט מיט די לעכער פון שאַרבען, קושט דאָס פערמאַטערטע לעבען, קיהלט איהר בלוט און האַקט אָב איהר גוסס'דיגען אָטהעם.

הערסט?

דאָס גרעזעלע, דאָס וועלקענדע, פעלגעלבטע גרעזעלע קרעכצט!

עס קרעכצט אַלץ...

עס קלאָגען די נשמות פון די טויטע בלומען.

עס יאָמערט די ערד און אַלע איהרע ווינקעלעך.

עס יאָמערט דער הימעל און ס'זיפצען די שטערען, וועהענדיג דעם גוסס — די ערד, וואָס מ'נאָך אַזוי ניט לאַנג מיט בלומען געשפּראָצט, מיט בשמים געאָטהעמט, מיט שעגהיים געציטערט, מיט מאַכט געשטאָלצירט...

פאַר וואָס-זשע וויין איך ניט?

מדוע דען מיר ניט באַנג?

פאַר וואָס — ווען ס'וויינט דער הימעל, ווען ס'קרעכצט דער ווינד, ווען ס'זיפצען די שטערען, — ווען די ערד'קייט זינגט איהר קבורה-ליעד, — גיסט זיך מיר אין האַרצען אַזאַ געהיימע וואַרימקייט, אַזאַ ציטערענדע שטילקייט, אַזאַ פּערבאָרגענע צופריעדענהייט?

פאַר וואָס וועקט מיר גרינגער מיין וועהטאָג, לינדער מיין יאוש, צופריעדענער מיין וואַנדערענדער גייסט, ווען איך זעה און איך פיהל, אַז צוזאַמען מיט מיר שטאַרבט די גאַנצע נאַטור?

פאַר וואָס?..

אַליהו איזגור.

אַ זומער פריה-מאָרגען.

גאַנץ פריה. און אין דער פרישקייט פון דער ערד, אין דער פינקקייט פונ'ם גרינס און אין דער יונגער פרישער לופט פיהלט זיך אַפּעטיט, געשמאַקס און זעט. גראָהע נעיבעל-וואָלקענס, וואָס אַרום און אַרום, בעהאַלטען דאָרט עפּיס און פערשטעלען. עפּיס פיהלט זיך דאָרט אַנאַיילעניש. עס דאַכט זיך, אַז אַלע האָבען דאָ עפּיס פאַר עמיצען מורא און יעדערער זיך אַליין און איינער דעם אַנדערען טרייבט אונטער און אַיילט. גיכער... מען קומט באַלד.

און וואָס דאָס אויג נאָר זעהט — זעהט מען, און וואו מען זעהט ניט — פיהלט מען, אַז אַיילענדיג, שטיל און אויף גיך, זעטיגט זיך דאָרט אַלעס, הערט זאַט און שמעקט מיט זעט. מען איילט זיך: — פון אינטערן וואַלד אין מזרח קוקט שוין אַרויס אַ בייז און שלעכט אויג פונ'ם אייגענטימער. שאַרף און מיט אַ זייט, לאַקערנדיג און פון אינטען-אַרום קוקט עס אַרויס. עס זעהט אויס, אַז פּלוצלינג און אינגעריכט וויל זיך דער אייגענטימער אַרויסרייסען און אַלע מיט אַמאָל דאָרט כאַפּען און אויס'ן אָרט טרעפען. צום אַלעם ערשטען בעטערקען דאָס בייזע אויג פונ'ם טאָג, די שפּיץ בערג, וואָס אַנטקעגען מזרח שטעהען. און זיי קיקען זיך תמימות'דיג גלייך דעם טאָג אין די אויגען אַריין, גלייך, ווי זיי וואָלטען פון נאַרנישט וויסען, ווישען שטיל די ליפּען אָב: קיין שלעכטס... און אונטען אַרום שטורכען די טאָלען, וואָס ליגען ביי זייער צופוסענס: גיכער... גיט אויף גיך די לאָנקעס איבער... ער לאַקערט דאָרט אין קוקט...

אין דער פריה. און ווייט און ברייט איז נאָך די וועלט און פעלד געפּענט. אין איינער אַליין הרחבות'דיג, היהיג און בערוהיט ליגט דער הימעל — דער וועלט-שומר — און קוקט אַראָב אויף דער ערד, ווי זי פיטערט זיך, געהט אויף און וואַקסט און זעטיגט זיך — איינער אַליין — חוץ איהם און איהר קיין לעבעדיגער נפש: ער לאָזט צו איהר קיין פייגעל ניט צו, ער לאָזט אויף איהר קיין אויג נישט פאַלען. זאַט, נאָך פּת-שחרית, טוט'ן פּנים צו דער ערד, אויפ'ן בויך ליגט דער הימעל און קוקט און

קוקט — אין ווייסען טאָג אַריין, אין דער ווייטער וועלט אַריין. און אַזוי ליגענדיג איז דער הימעל — דאָס פרישע און געזונדטע קינד צו גאָט — אייגנעם מיט'ן רייניגקייט און פרישען פריה-מאָרגען רוהיג און שטיל, שטיל און גלויביג, יונג, פרישע קטרת מקטיר. אינשילד ביי זיך, יוגענד ביי דער ערד, פרישקייט אין ריינקייט ביי לופט און גראָזען, ביי דעם טייכעל-שווי און פריה-מאָרגען — נעהמט ער צונויף אין דעמפּפט און רויכערט, רויכערט אין דעמפּט. און ס'רויכערט דער הימעל און רויכערט אין בשעת-מעשה אויפ'ן הימעל טראַכט ער זיך — וואָלקענדיל-הין, מחשבה'לע-הער, וואָלקענדיל-חיים, קלאָר און זויבער, מחשבה'לע [illegible] אינשולדיג אין רוהיג. ס'רויכערט זיך, ס'דעמפּפט זיך און ס'געהט אויף [illegible] אויף: עס נעהמט די וועלט דאָס אָן מיט גישען [illegible] אַ נחת היה איהר און מילד און ברייט, ווי די וועלט אין גדלים אין רייך, ווי די וועלט, דער גאַנצער וועלט איז זי מספר...

דער שייער היבט זיך די [illegible] אויף. די פריה-מאָרגען-נעבעלען געהען אויף, צו-געהען אין בלייבען נישט. און אויף דער וועלט אַצינד געהט דער טאָג אַרויס. געניג האָט זיך דער הימעל ביי דער נאַכט וועגען טאָג אָנגעהערט, ער קאָן איהם שוין, און פון איהם שוין גאָרנישט וואַרטענדיג, הויבט ער זיך העכער אויף, פערטראַכט זיך שטיל און גיט זיך איבער זיינע ווייטע און היהיגע מחשבות: — קוים-קוים, קוים-וואָס מען בעמערקט געהט אַ וואָלקען — אַזוי טראַכט דער הימעל, שטעהט אַ וואָלקען, שטעהט און ריהרט זיך נישט — אַזוי דענקט דער הימעל, ציהט זיך שטיל אַ וואָלקען, שטיל צום צווייטען צו — אַזוי פערשטעהט אַ הימעל. און אַזוי שטעהען, געהען, ציהען זיך וואָלקענס — שטעהען, געהען און צו-געהען. —

עס קאָן אויף די ערד דעם טאָג אין די גאַנצע סביבה קאָן איהם.

אין פידלענדיג אויף זיך דעם טאָג'ס אויג, דאָס ניט פערגינענדע, שרעפּט זיך יעדערער אַליין, לאָזט דעם קאָפּ אין די אויגען אַראָב און פיהלט זיך שלעכט און געענגט. אין ס'קוקט דעם טאָג'ס אויג אומעטום און זעהט אַלעס. און עס פיהלט זיך און עס שפּירט זיך אומעטום דאָס קאַלטע אויג-שמירה, און שטרענגע אויג-השגחה פון אַ קאַלטען, רויניגען און שטרענגען שומר, פון אַ קאַרגען און בייזען אייגענטימער; קאַלטע און פינקטליכע אויג-שמירה, שטרענגע און בייזע אויג-השגחה איבער עפּיס פרעמדס און פערבאָטענס.

נישט וויסענדיג אין גאָרנישט מיינענדיג, האָבען זיך ווינקעלעך, ווי זייער שווייגער איז, פראַנק און פריי און הפקרליך — אַ לאַן געטהאָן אין אַ שפּיעל און שטיף טהאָן געוואָלט, נאָר באַלד האָט מען זיי אָבער פון אינטען מיט אויגען הינקען אַנגעהויבען און מזהיר זיין: ניטע... זיי זענען שטיל, ווי איבגעשמיסען און אָבהענגדיג צווישען די גרעזעלעך אַריין. —

קאַרג איז דער טאָג, אויסגערעכענט און פערגינט ניט: אין מיט זיין אויג, ווי ווייט דאָס דערזעהן קאָן, האָט ער אַ שטח אַרום זיך אָבגעמאָסטען, אויף זיינע גרעניצען האָריזאָנטען אַראָבגעלאָזט, אין פינקטליך, ווי מיט אַ שנירעל, פון דער גרויסער, ווייטער און ברייטער וועלט זיך אָבגעטיילט אין אָבגעצוינטערט: דאָס איז זיינס, זיין רשות... אָבגעטיילט אין אָבגעצוינטערט האָט זיך דער טאָג און האָט אינגאַנצען די זון צו זיך אין רשות אַריינגענומען. נאָר עס פיהלט זיך, נאָר עס זעהט זיך, אַז נישט אויף ליכטען דאַרף ער זי — נאָר אויף בעלויכטען: ס'זאָל פון זיין אויג קיין ברוזעלע פון זיינס ניט פערלאָרען געהן, עס זאָל קיין בוימעלע ניט איבערגעהן, אַלעס, אַלעס זאָל זיך אונטער זיין השגחה געפינען. —

אין אויף דעם טאָג'ס גרעניץ, אַרום און אַרום די האָריזאָנטען וועגען פון ערגיץ אַ יענער וועלט, פון אַ פרייער און ברייטער וועלט אַ מאַסע פרייע בוימעלעך זיך אַנגעלאָפען — אַקסעל אויף אַקסעל און קעפּיל אויף קעפּיל, די העלזלעך אויסגעצויגען, קיקען זיי פערחידוש'ט, נייגיריג און שפּאַטיש אַהער צום טאָג צו: איהם בעוואונדערען און די, וואָס אין זיין רשות געפינען זיך, בעדויערען... גלייכגילטיג טהוט זיך זיינס דער טאָג, ער איז זיך מיט-זיך פערטיפט, עס אַרט איהם ניט, עס מאַכט איהם ניט אויס: הע... זאָל מען דאַרט...

אין די ערשטער פון טאָג'ס שטח, וואָס מוזען שוין — מוזען: אינגאַנצען אינטערן טאָג'ס אויג געפינען זיך, פיהלען זיך געצוואונגען, געענגט, נאָר ליגען און ריהרען זיך ניט. נאָר די ערשטער, וואָס ליגען ביי די בערג צופוסענס און געפינען זיך אינטער, זייער שוין, די ערשטער, געבען וועלכע די גרויסע מיך-סקאָלעס זיצען, אין די, וועלכע זענען צו די האָריזאָנטען נאָהענט און מיט די גרעניץ-וועלדער קרובים, — די אַלע כאַפּען אַלע ווילע צום טאָג אַ קוק, נאָר באַלד כאַפּען זיי זיך צוריק און בעגראָבען די קעפּ ביי די שיצער ביי זייערע און פון דאָרט שוין פערזיכערטע, אַרויסקוקענדיג צו איהם מיט העזה און עשואָס זיך רייצענדיג, לאַכען זיי פון איהם, שפּאַ[…] גלייכגילטיג טהוט זיך ווייטער זיינס דער ט[…] דאָרט...

און שט[…] ניט אויסגעזעסען און ניט אויסגעוואַרעמט אי[…]לקייט. יונג איז זי נאָך, זי דאָס ערשט היינט […] מאָל די וועלט דערזעהן. זי הויבט זיך נאָך-וואָ[…]געוואוהנען און לערנען זיך, ווי שטיל צו זיין. ש[…] די גאַנצע צייט אין שווייגען עטיל בלייבען, זי כ[…] אויסער דעם אַ קוק אַרויס, נאָר באַלד בעהייזט […] פאַר די אייגענע אַלטע און געענטע שטילקייט און כ[…] ערנסטען פּנים פון שטילקייט גיט זי איהר צו פערשטעהן, ווי ערנסט שטילקייט איז און דאַרף זיין. עס פערשטעהט דאָס די ניי-געבוירענע, נור בלייבט דאָך יונג און יוגענדליך... ס'איז פאַר שטילקייט איצט ווי קאָן צייט ניט, ס'איז פאַר שטילקייט דאָ קיין אָרט ניט. פאַר סודות צו אָפען, פאַר טרוימען צו ענג און פאַר טראַכטען צו ליכטיג. —

און ליכטיג איז דאָ אַרום. פול און פול מיט ליכטיגקייט איז דער חלל און דאָך בלייבט עס ניר חלל. און די ליכטיגקייט לויכט און איז ליכטיג, און דאָך איז עס און בלייבט נאַרנישט: ליכטיג, נאָר לעדיג, אָפען, ניר פּוסט. און ס'ענגקט נאָך ממשות די ליכטיגקייט און עס וויל זיך ערגיץ צוציהען, ערגיץ איינזאַמען, עס וויל און זיך אַליין זיך איינגעדענקען, נאָר ס'דאָס קאָן מאַכט... און עס בלייבט אַזוי, אויסגעגאָסען, אַרויסגעלאָזען אויסער אייגענעם ווילען און אויסער אייגענעם כח...

ליכטיגקייט און שטילקייט, שטילקייט און ליכטיגקייט, און איינאיינעם זענען ביידע און ביידע זענען איינס און ס'איז ניט צו וויסען, ווער איז וואָס: צי דאָס ליכטיגקייט שטיל, צי דאָס שטילקייט ליכטיג.

און אַלעס וועהט און הערט געוועהן, און אַלעס פערשטעהט און פערשטענדיג איז. אַלעס פאַר אַלעס און יעדערער פאַר יעדערען איז בעוואוסט, קלאָר און אָפען — אָפען, קלאָר און בעוואוסט; נאָר ווייט-ווייט, דאָרט אין פעלד, איינע אַליין, ווי אַליין אויף אַ וועלט, וועהט מען אַ פרויען-פיגור איינגעבויגען שטעהן, און צווישען גרינס זיך דאָרשען פאַרען...

ווער איז זי? און וואָס טהוט זי?

צי ווייסט זי ערשט, צי שנייט זי שוין? צי ווייסט זי דאָרט אַלטע זאַמען פאַר דורות, צי רייסט זי דאָרט פון דורות-לאַנג פערוויישטעס?

ווער איז זי?

ווער האָט וועמען אויסגעטראַכט? ווער איז וועמעס מיף: צי זי דעם טאָג'ס, צי דער טאָג איהרער?

נסתר.

די געזעלשאַפט צו רעגולירען די יודישע עמיגראַציע

איז מודיע די עמיגראַנטען, אַז די פּרייזען פון שיפס-קאַרטען אויף די היכטיגסטע רייזען זענען איצט פאָלגענדע:

אין אַמעריקאַ:

פון ליבאַווע — אין ניו-יאָרק 75 רובל, אין באָסטאָן 80 רובל, אין פילאַדעלפיא — 75 רובל (אויב אין ענגלאַנד פערשטעקט זיך אויס איבערזעצען פון איין שיף אויף דעם אַנדערען) אין 79 רובל 50 קאָפּ. (דירעקט אויף איין שיף ביז ניו-יאָרק), אין באַלטימאָרע — 84 רובל.

פון האַמבורג — אין ניו-יאָרק 130 מאַרק, אין באָסטאָן 142 מאַרק 75 פעניג, אין פילאַדעלפיא 140 מאַרק, אין באַלטימאָרע 148 מאַרק.

פון ברעמען — אין ניו-יאָרק 130 מאַרק, אין באַלטימאָרע 120 מאַרק, אין האַלוועסטאָן 130 מאַרק.

פון ראָטערדאַם — אין ניו-יאָרק 180 מאַרק.

פון אַנטווערפּען — אין ניו-יאָרק 150 מאַרק, אין באָסטאָן 150 מאַרק. (חוץ די אַנגעוויזענע פּרייזען פאַר די שיפס-קאַרטען נעהמט מען נאָך אין אַנטווערפּען פון אַלע עמיגראַנטען, פון קינדער אַפילו, שטייער צו 8 ר. פון מענשען).

אין קאַנאַדאַ: אין סען-דזשאָן פון אַנטווערפּען 150 מאַרק. אין מאָנטרעאָל פון האַמבורג (אָדער פון ברעמען) 159 מאַרק 75 פעניג.

אין אַרגענטינאַ: אין בוענאָס-איירעס פון ליבאַווע — 75 רובל, פון אָדעס — 85 רובל, פון האַמבורג — 120 מאַרק, פון ברעמען — 110 מאַרק.

אין דרום-אַפריקאַ: אין קאַפּשטאַדט — פון ליבאַווע: מענער 110 רובל, פרויען 130 רובל; פון ברעמען: מענער 210 מאַרק, פרויען 250 מאַרק.

ליטעראַרישע כראָניק.

[illegible]

Баку. Красноводская ул. домъ № 30.
Б. Эйдинову для А. Вогеда.

[illegible]

הערט דער פערדראס, וועהענרט, אז די „געלע" בלעטער
פאלען הארבסט יעדע פאלען, די בלייבען דוקא...
אז די „געלע" בלעטער, וואס סעקעלט אויף זיי
די קוקען, וועלכע פערדארבען נור די לופט, — אז די וואל-
דען זיך, די אויף צו להכעיס, יע...
און האלטען זיך גאנץ שטארק...
און גאט ווייסט ווי לאנג זיי וועלען זיך נאך האלטען...
פרויערגען...

יוסף בע,ערוואהן.

IV

בריעף פון וועג

א

מיט איין האנד שטראפט גאט און מיט דער צווייטער בענשט ער.

עטעס א מעת לעת האב איך זיך געשלעפט פון אידקונען נאך בערלין אין א וואגאן פון פיערטער קלאס, וואו די בענק זענען שמאל און הארט, ווי דאס הארץ פון א ביוראקראט, און די לופט איז א כעמישער צוזאמענזעצונג פון סיגארעטן-רויך מיט ביער-ריח און מענשען-שווייס, דערפאר אבער בין איך געקומען אין בערלין אין וועהר א פייערליכען טאג, א „פליה-טאג", וואלט איך געזאגט.

„אונזער הילהעלם" האט געוואלט פליהען מיט גראף צעפעלין אויף זיין נייעם לופט-באלאן ארויף, צו די הימלען און זעהן, וואוהין עס זעצען זיך איבער נאך הינדערט און צוואנציג יאהר די נשמות פון די עלט-דייטשע פאטריאטען; און אונזער הילהעלמ'ס קאנצלער, גראף ביולאו, האט געוואלט פליהען אראב פון זיין קאנצלער-ארט הערפאר, וואס גאט האט בעשאפען דעם דייטשען מאנארך מיט א בעראראטיקע איפ'ן צונג.

און די שטענדיג רוהיגע און געזעצטע דייטשען האבען עס געדארפט גלייכצייטיג קוקען ארויף און אראב;

איך זאג איך, כפירוש, עס איז געוועזען א אינטערעסאנטער טאג!

און נאך מעהר אינטערעסאנט איז ער געוועזען צוליעב דעם, וואס אויסגעוויזען האט זיך, אז געפלויגען איז קיינער, ניט הילהעלם, ניט ביולאו.

הילהעלם האט געזאגט צעפעלינ'ען: איהר פליהט און איך וועל קוקען, און ביולאו האט געזאגט דעם רייכסטאג: גיכער וועט א דייטשער בעאמטער פליהען אין א נייעם ים פון ארדענס, אידער אויף איין טרעפ אראב.

און הגם די ס. ד. האבען אין דעם „פליה-טאג" געמאכט 26 מאל-פראטעסט-מיטינגען, הגם די דייטשע ליבעראלען, איבער-ליבעראלען און אונטער-ליבעראלען האבען געוואלט משנה סדר העולם זיין און געבען דעם דייטש א נאמת גלאז ביער, ניט פון הוילע פיענע — איז דאך אלץ געבליבען ווי געוועזען.

נור בעת איך בין געגאנגען פערביי איין בילדער-קראם אויף פרידריך שטראסע און האב דערזעהן אין פענסטער דאס בילד פון היינריך היינע, האב איך בעמערקט, אז אין די ווינקלען פון זיינע ליפען איז צוגעקומען נאך א קנייטש — כנראה האט ער געקלערט, אז ווען ער וואלט לעבען וואלט ער אנגעשריבען נאך א „פליה-מערכען", וועלכע וואלט איבערגעשטעלט די האהר פון קאפ ביי אלע דייטשע פיל-סבער...

בקיצור, איז בערלין א גאלדען ארט פאר קארעספאנדענטען און פעליעטאניסטען.

וואו דו טוסט זיך א קעהר — א פעליעטאן, א קליינער פעליעטאן, א לעבעדליכע קארעספאנדענציע.

פון דעם שפיץ פון דעם זונענ-ציל ביז דעם בערלינער פליעט פרנסה פאר פרעהליכע שרייבער.

נור איך האב זיך געאיילט, דערצו האב איך געהאט א פאטריאטישען נאזען-קאטאר נאך פון רוסלאנד, וואס האט אין בערלין זיך גור געשטארקט, האב איך פערלאזען דאס בליהענדע בערלין און בין אוועק קיין ראטערדאם.

וואס-וואס האלאנד איז שוין פאר א קליינעם פעליעטאן קיין טעמא ניט. גיכער פאר א ליעד אין פראזא אדער א ליריישען הלל. א קליין פאלקעל און ווי ליעב דאס האט דעם ים און די לופט: דו דערקענסט גלייך דאס האלענדישע הויז, וואס בעשטעהט כמעט דורכאויס פון פענסטער, דו דערקענסט די האלענדישע ערד, וואס איז בעדעקט מיט [illegible]

אין דעם גרויסען האלב-הקדש, האלב-קלויז, וואס רופט זיך „אמער נאוו", פאר עמיגראנטען, וואס פאהרען מיט דער האלענד-אמעריקא ליניע נאך „די נייע וועלט", האבען זיך צונויפגעקליבען ידען פון ליטא און זאמוט און פוילען, וואלין און גאליציען. מאנכערע מיעדע געזיכטער, אפאטישע בעוועגונגען, האלב אויסגעלאשענע אויגען, האלבער געלעכטער, יערלשמיקטע שמייכלען, „טראכאמע", „קעסטעל גארדען", „א אדרעס", „ארא בגערוטען", „דאלארס", „פריוויזע", „שלעכטע יאהרען" — גלייבט מיר אויף נאמנות, דא פליהט מען א סך גיכער אראב און אויף ארויף און אויף אלע ווייטען אידער אלע הילהעלמ'ס און אלע ביולאו'ס...

די פערגעסט, אז דו דארפסט שרייבען פרעהליך, לעבעדיג, פעליעטאניש און סקליערט זיך ערנסט, ערנסט...

ב. טובות.

ראטערדאם, 12 נאוועמבער.

פארנאכט

פערשוואונדען די שטראהלען דארט הינטער די בערגער.
ארא בגעגליטשט זיך פון דער הויך, —
און שטעהן איז געבליבען אלפרינג אונבעוועגליך
אין שטום, אין פערלארען, אין בלייך...

עס זעהט אוס די וועלט, ווי סיהאט עמיץ געפיהרט זי,
געפיהרט — און געלאזען אליין, —
און שטעהן איז אין מיטען דעם וועג זי געבליבען,
און ווייס ניט וואו ווייטער צו געהן...

ג. אייזען.

איך וועל הייסען...

איך וועל הייסען שפאנען פערדלאך,
קיעפמיגדרייסטע, יונגע פערדלאך,
און דורך פעלדער, און דורך וועלדער
וועל איך פאהרען צו מיין ליעבסטער.

און א קלונג פון וועלען מונטער
הילכיג פריי די זילבער-גלעקלאך,
און פארגעהן זיך און די פעלדער
ווי א שעלמיש-יונג געלעכטער...

און די שוויינדיגע בוימער,
און די הויכע, שטומע הימלען,
און די ציטערדיגע שטראהלען,
וועלען וואונדערען זיך, הארכען...

און כ'וועל פליהען ווייטער, ווייטער,
ביז דאס הארץ מיינס וועט מיך ברענגען
צו אנאנגעבויגען-פאלשען
שטיבעל, וואו איך וועל זיך שטעלען...

מיך בעגעגנען אויפ'ן גאניק
וועט א יונגעס, שלאנקעס מיידעל,
אין א הימעל-בלויען קליידעל...

„א, מיין ליעבסטע", וועל איך פאלען
אויף איהר האלז, דעם מיידעלש-צארטען,
און ארומנעהמען זי, קושען
הייסע-הייס איהר ראזען פנים...

געבען מיר וועל איך די זעצען,

ריהרט זיך, ריהרט זיך, אדלער-פערדלאך,
סיוועלען טהון א קלונג די גלעקלאך,
און פארגעהן זיך ווידער פרעהליך
מיט א זאראנגאזי-פריי געלעכטער...

ווילנא. לייב נאדוס.

הערבסט

(א ליעד אין פראזע)

הערבסט...

ניעדריגע, בליי-שווערע וואלקענס. גראהע ווי דאס לעבען פון דער פעלער-ארימקייט, פינסטערע, ווי אנאיינזאמע, [illegible]

קיין איינציגער שטערן.

דער הימעל וויינט. סיגיסען זיך טראפענס טרערען, קאלטע, ווי א גלעט פונ'ם טויט.

דער ווינד וויגט אזוי טרויעריג, אזוי שוידיג, ווי עמיצען וואלט ער בעקלאגען. און פול איז די וועלט מיט שווייגענדע ליידען, אונאויסגעזאגליכען קומער, מיט ניט אויסגעוויינטע טרערען, מיט פערשטיקטע קרעכצען, מיט שטילע אין קרענק.

די ביימער און די קוסטעס זענען שווינדזוכט געווארען, ווי אין א לאנגזאמער קרענק, פריהערן נאקעטע און וואכען אין וואכען...

עס וועט קומען דער ווינטער און וועט זיי בעדעקען מיט ווייסע תכריכים פון שניי און פון אייז...

א שווערע, הארצרייסענדע מוזיק...

א קאלטער טויט-געשפענסטער קריכט ביי מיט די ציין, לאכט מיט די לעכער פון שארבען, קושט דאס פערמאטערטע לעבען, קוהלט איהר בלוט און האקט אב איהר גוססדיגען אטהעם.

הערסט?

דאס גרעזעלע, דאס וועלקענדע, פעלגעלבטע גראזעלע קרעכצט:

עס קרעכצט אלין...
עס קלאגען די נשמות פון די טויטע בלומען.
עס יאמערט די ערד און אלע איהרע ווינקעלעך.
עס יאמערט דער הימעל און ס'זיפצען די שטערן.

וועהענדיג דעם גוסס — די ערד, וואס ט'נאך אזוי ניט לאנג מיט בלומען געשפראצט, מיט בשמים געאטהעמט, מיט שטראהלען געציטערט, מיט מאלט געשטאלצירט...

פאר וואס-זשע וויין איך ניט?

מהוט דען מיר ניט באנג?

פאר וואס — ווען ס'וויינט דער הימעל, ווען ס'קרעכצט דער ווינד, ווען ס'זיפצען די שטערן, — ווען די עוויגקייט וויינט איהר קינה-ליעד, — גיסט זיך מיר אין הארצען אזא גוויסע דארימקייט, אזא ציטערענדע שטילקייט, אזא פערבריענישע צופרידענהייט?

פאר וואס וועקט מיר גרינגער מיין וועהטאג, לינדער מיין יאוש, צופרידענער מיין וואנדערענדער גייסט, ווען איך זעה און איך פיהל, אז צוזאמען מיט מיר שטארבט די גאנצע נאטור?

פאר וואס?..

אליהו איזגור.

א זומער פריה-מארגען.

גאנץ פריה. און אין דער פרישקייט פון דער ערד, און דער פייכקייט פונ'ם גראז און אין דער יונגער פרישער לופט פיהלט זיך אפעטיט, געשמאקס און זעט. גראהע געבעל-ווענד, וואס ארום און ארום, בעהאלטען דארט עפיס און פערשטעלען. עפיס פיהלט זיך דארט אנאיילעניש. עס דאכט זיך, אז אלע האבען דא עפיס פאר עמיצען מורא און יעדערער זיך אליין און איינער דעם אנדערען טרייבט אינטער און איילט. גיכער... מען קומט באלד.

און וואו דאס אויג נאר זעהט — זעהט מען, און וואו מען זעהט נישט — פיהלט מען, אז איילענדיג, שטיל און אויף גיך, זעטיגט זיך דארט אלעס, הערט זאט און שמעקט מיט זעט. מען איילט זיך: — פון אינטערין וואלד און מזרח קוקט שוין ארויס א בייז און שלעכט אויג פונ'ם אייגענטימער. שארף און מיט א ריס, לאקערנדיג און פון אינטען-ארום קוקט עס ארויס. עס זעהט אוס, אז פלוצלינג און אינגעריכט וויל זיך דער אייגענטימער ארויסרייסען און אלע מיט אמאל דארט כאפען און אויפ'ן ארט טרעפען. צום אלעם ערשטען בעסערקען דאס בייזע אויג פונ'ם טאג, די שפיץ בערג, וואס אנטקעגען מזרח שטעהען. און זיי קוקען זיך תמימות'דיג גלייך דעם טאג אין די אויגען אריין, גלייך, ווי זיי וואלטען פון גארנישט הייסען, וויישען שטיל די ליפען אב: קיין שלעכטס... און אונטען ארום שטורכען די טאלען, וואס ליגען ביי זיי צופוסענס: גיכער... גיט אויף גיך די לאנקעס איבער... ער לאקערט דארט און קוקט...

און דער פריה. און ווייט און ברייט איז נאך די וועלט און פעלד געעפענט. און איינער אליין הרחבה'דיג, רוהיג און בעהוט ליגט דער הימעל — דער וועלט-שומר — און קוקט אראב [illegible]

קוקט — און הייסען טאג ארייִן, און דער ווייסער וועלט ארייִן. און אזוי ליגענדיג איז דער הימעל — דאס פרישע און געזונדעסטע קינד צו גאט — אינאיינעם מיט'ן רייִנעם און פרישען פריה-מארגען רוהיג און שטיל, שטיל און גלויביג, יונג, פרישע קטרת מקטיר. אינשולד ביי זיך, יוגענד ביי דער ערד, פרישעס און רייִנעס ביי לופט און גראזען, ביי דעם טייכעל-טוי און פריה-מארגען — נעהמט ער צניעות אין דעמפפט און רויכערט, רויכערט און דעמפפט. און ס'רויכערט דער הימעל און רויכערט און בשעת-מעשה אויפ'ן הימעל טראכט ער זיך — וואלקענדיל-היין, מחשבה'לע-הער, וואלקענדיל-הויס, קלאר און זויבער, מחשבה'לע רוהיג, אינשולדיג און רוהיג. ס'רויכערט זיך, ס'דעמפפט זיך און ס'געהט אויף [illegible] אויף: עס געהמט די וועלט דאס אן מיט גישען הילען [illegible] איז א נחת רוח איהר און מילד און ברייט, ווי די וועלט און גדים און ריין, ווי די וועלט, דער גאנצער וועלט איז זי מכפר...

דערווייל הויבט זיך די זון ארויף. די פריה-מארגען-נעבלען געהען אויף, צו-געהען און בלייבען נישט. און אויף דער וועלט אצינד געהט דער טאג ארויס. געניג האט זיך דער הימעל ביי דער נאכט וועגען טאג אנגעהערט, ער קאן אידם שוין, און פון איהם שוין גארנישט ווארשענדיג, הויבט ער זיך העכער אויף, פערטראכט זיך שטיל און גיט זיך איבער זיינע ווייטע און רוהיגע מחשבות: — קוים-קוים, קוים-וואס מען בעמערקט געהט א וואלקען — אזוי טראכט דער הימעל, שטעהט א וואלקען, שטעהט און ריהרט זיך נישט — אזוי דענקט דער הימעל, ציהט זיך שטיל א וואלקען, שטיל צום צווישען צו — אזוי פערשטעהט א הימעל. און אזוי שטעהען, געהען, ציהען זיך וואלקענס — שטעהען, געהען און צו-געהען. —

עס קאן אויף די ערד דעם טאג און די גאנצע סביבה קאן אידם.

און פיהלענדיג אויף זיך דעם טאג'ס אויג, דאס ניט פערגינענדע, שרומפט זיך יעדערער אליין, לאזט דעם קאפ און די אויגען אראב און פיהלט זיך שלעכט און געענגט. און ס'קוקט דעם טאג'ס אויג אומעטים און זעהט אלעס. און עס פיהלט זיך און עס שפירט זיך אומעטום דאס קאלטע אויג-שמירה און שטרענגע אויג-השגחה פון א קאלטען, רויגיגען און שטרענגען שומר פון א קארגען און בייזען אייגענטימער; קאלטע און פינקטליכע אויג-שמירה, שטרענגע און בייזע אויג-השגחה איבער עפיס פרעמדס און פערבאטענס.

נישט וויסענדיג און גארנישט מיינענדיג, האבען זיך ווינקעלעך, ווי זייער שטייגער איז, פראנק און פריי און הפקרליך — א לאז געטהאן אין א שפיעל און שטיף טהאן געוואלט. נאר באלד האט מען זיי אבער פון אינטען מיט אויגען ווינקען אנגעדייטען און מזהיר זיין: נישט... זיי זענען שטיל, ווי אבגעשמיסען און אבהענגדיג צווישען די גרעזעלעך ארייִן. —

קארג איז דער טאג, אויסגערעכענט און פערגינט ניט: און מיט זיין אויג, ווי ווייט דאס דערזעהן קאן, האט ער א שטח אחוז זיך אבגענומען, אויף זיינע גרענעצען האריזאנטען ארא בגעלאזט, און פינקטליך, ווי מיט א שנירעל, פון דער גרויסער, ווייטער און ברייטער וועלט זיך אבגעטיילט און אבגעצוויגערט: דאס איז זיינס, זיין רשות... אבגעטיילט און אבגעצוויגערט האט זיך דער טאג און האט איינגעצען די זון צו זיך אין רשות אריינגענומען. נאר עס פיהלט זיך, נאר עס זעהט זיך, אז נישט אויף ליכטען דארף ער זי — נאר אויף בעלויכטען: ס'זאל פון זיין אויג קיין ברויזעלע פון זיינס ניט פערלארען געהן, עס זאל קיין ברעקעלע ניט איבערגעהן, אלעס, אלעס זאל זיך אונטער זיין השגחה געפינען. —

און אויף דעם טאג'ס גרענעץ, ארום און ארום די האריזאנטען זענען פון ערגיץ א יענער וועלט, פון א פרייער און ברייטער וועלט א מאסע פרייע בוימעלעך זיך אנגעלאפען — אקסעל אויף אקסעל און קעפיל אויף קעפיל, די העלהעלעך אויסגעצויגען, קוקען זיי פערהוידישט, נייגיריג און שפאטיש אהער צום טאג צו: איהם בעוואונדערען און די, וואס אין זיין רשות געפינען זיך, בעדויערען... גלייכגילטיג טהוט זיך זיינס דער טאג, ער איז זיך מיט זיך פערטומען, עס ארט איהם ניט, עס מאכט איהם ניט אוס: הע... זאל מען דארט...

און די ערטער פון טאג'ס שטח, וואס מוזען שוין — מיזען: איינגעצען אינטערן טאג'ס אויג געפינען זיך, פיהלען זיך געצוואונגען, געענגט, נאר ליגען און ריהרען זיך ניט. נאר די ערטער, וואס ליגען ביי די בערג צופוסענס און געפינען זיך אינטער זייער שוץ, די ערטער, געבען וועלכע די גרויסע מיך-סקאלעס זיצען, און די, וועלכע זענען צו [illegible]

אידם, שפאטען און מאכען חוק. גלייכגילטיג טהוט זיך ווייטער זיינס דער טאג: הע... לאזען זיי דארט...

און שטיל איז דא ארום, נאר ניט אויסגעזעסען און ניט אויסגעהארעוועט איז זיך די שטילקייט. יונג איז זי נאך, די דאס ערשט הייגט דאס ערשטע מאל די וועלט דערזעהן. זי הויבט זיך נאך-וואס אן צוציגעוועהנען און לערנען זיך, ווי שטיל צו זיין. שוואך איז איהר די גאנצע צייט און שטילען עטיל בלייבען, זי כאפט אמאל אויסער דעם א קיק ארויס, נאר באלד בעהייט זיך איהר פאר די אויגען אנאלטע און געניטע שטילקייט און מיט ערנסטען פנים פון שטילקייט גיט זי איהר צו פערשטעהן, ווי ערנסט שטילקייט איז און דארף זיין. עס פערשטעהט דאס די נייגעווירענע, נור בלייבט דאך יונג און יוגענדליך... ס'איז פאר שטילקייט איצט ווי קיין צייט ניט, ס'איז פאר שטילקייט דא קיין ארט ניט. פאר טודות צו אפען, פאר פרומען צו ענג און פאר טראכטען צו ליכטיג. —

און ליכטיג איז דא ארום. פול און פול מיט ליכטיגקייט איז דער חלל און דאך בלייבט עס ניר חלל. און די ליכטיגקייט לויפט און איז ליכטיג, און דאך איז עס און בלייבט גארנישט: ליכטיג, נאר לעדיג, אפען, נור פוסט. און ס'בענקט נאך ממשות די ליכטיגקייט און עס וויל זיך ערגיץ ציהען, ערגיץ איינזאפען, עס וויל און זיך אליין זיך איינגעדומען, נאר ס'דאס קען מאכט... און עס בלייבט אזוי, אויסגעגאסען, ארויסגעלאזען אויסער אייגענעם הילען און אויסער אייגענעם כח...

ליכטיגקייט און שטילקייט, שטילקייט און ליכטיגקייט. און אינאיינעם זענען ביידע און ביידע זענען איינס און ס'איז ניט צו הייסען, ווער איז וואס: צי דאס ליכטיגקייט שטיל, צי דאס שטילקייט ליכטיג.

און אלעס זעהט און הערט געוועהן, און אלעס פערשטעהט און פערשטענדיג איז. אלעס פאר אלעס און יעדערער פאר יעדערען איז בעוואוסט, קלאר און אפען — אפען, קלאר און בעוואוסט; נאר ווייט-ווייט, דארט אין פעלד, איינע אליין, ווי אליין אויף א וועלט, זעהט מען א פרויען-פיגור איינגעבויגען שטעהן, און צווישען גראז זיך דארטען פארען...

ווער איז זי? און וואס טהוט זי?

צי זוכט זי עפעס, צי שניידט זי שוין? צי ווייסט זי דארט אלטע זאכען פאר דורות, צי רייסט זי דארט פון דורות-לאנג פערוויסטעס?

ווער איז זי?

ווער האט וועמען אויסגעטראכט? ווער איז וועמעס מיך: צי זי דעם טאג'ס, צי דער טאג איהרער?

נסתר.

די געזעלשאפט צו רעגולירען די יודישע עמיגראציע

איז מודיע די עמיגראנטען, אז די פרייזען פון שיפסקארטען אויף די היינטיגסטע רייזען זענען איצט פאלגענדע:

אין אמעריקא:

פון ליבאווע — אין ניו-יארק 75 רובל, אין באסטאן 80 רובל, אין פילאדעלפיא — 76 רובל (אויב אין ענגלאנד קומט זיך אויס איבערזעצען פון איין שיף אויף דעם אנדערן) און 79 רובל 50 קאפ. (דירעקט אויף איין שיף ביז ניו-יארק), אין באלטימארע — 84 רובל.

פון האמבורג — אין ניו-יארק 130 מארק, אין באסטאן 142 מארק 75 פעניג, אין פילאדעלפיא 140 מארק, אין באלטימארע 148 מארק.

פון ברעמען — אין ניו-יארק 130 מארק, אין באלטימארע 120 מארק, אין האלוועסטאן 180 מארק.

פון ראטערדאם — אין ניו-יארק 130 מארק.

פון אנטווערפען — אין ניו-יארק 150 מארק, אין באסטאן 150 מארק. (חוץ די אנגעוויזענע פרייזען פאר די שיפס-קארטען נעהמט מען נאך אין אנטווערפען פון אלע עמיגראנטען, פון קינדער אפילו, שטייער צו 8 ר. פון מענשען).

אין קאנאדע: אין סען-דזשאן פון אנטווערפען 150 מארק. אין מאנטרעאל פון האמבורג (אדער פון ברעמען) 159 מארק 75 פעניג.

אין ארגענטינא: אין בוענאס איירעס פון ליבאווע — 75 רובל, פון אדעס — 85 רובל, פון האמבורג — 120 מארק, פון ברעמען — 110 מארק.

[illegible]

ליטעראַרישע כראָניק.

דעם 22-טען אקטאבער איז אין באקו פארגעקומען א שלום-עליכם אבענד. באקו איז א שטאדט, וואו זעלטען געפינען זיך פיעל, ידישע אבער וועהר ווייניג. דער אבענד האט דערהים געטראגען א כאראקטער פון א דעמאנסטראציע אין יידיש און פאר יודיש. דער אבענד האט געהאט א גלענצענדען ערפאלג. ער איז פארגעקומען אין שענסטען זאל פון שטאדט, וועלכער איז געוועזען פיל מיט פובליקום. הער ה. האלין האט געלייענט א רעפעראט וועגען דער ליטעראַרישער בעדייטונג פון שלום-עליכמ'ן. ה. האלין און באגאה האבען פארגעלייענט איינינע שלום-עליכם מאנאלאגען נאכהער איז געשטעלט געווארען א לעבעדיג בילד: שלום-עליכם און זיינע טיפען. אויסער דעם האט מען געשטעלט שלום-עליכמ'ס פיעסע „בש" און „מזל טוב". פאר די פיעסעס האבען ארויסגעטראטען מיט בעגייסטונג פארשטעהער פון ארמענישען קינסטלער-פעראיין, מאהמעדאנישער בילדונגס-געזעלשאפט און גרוזינישער טעאטער גרופע. דער קרייז, וועלכער האט ארגאניזירט דעם שלום-עליכם אבענד, האט ערשט אין ארגאניזירען א יודישע ליטעראַרישע-דראמאטישע געזעלשאפט און ער בעט אלע אזעלכע געזעלשאפטען און פעראיינען צו שיקען איהרע [illegible] לויט פאלגענדען אדרעס:

Баку. Красноводская ул. домъ № 30.
Б. Эйдинову для А. Богеда.

* דעם עלפטען אקטאבער איז פארגעקומען א שלום-עליכם אבענד אין מאלאפאליען, מאהליאווער גובערניע, מיטן אבגעזיל פונם שריפטשטעלער אנכי, וועלכער האט רעפערירט זיינע ר' אבאס.

* דעם פאריגען דאנערשטאג [illegible] אקטאבער האט דער לאדזער דראמאטישער פעראיין „די ארפע" ארגאניזירט א שלום-אש אבענד. מען האט געשטעלט זיין פיעסע „גאט פון נקמה". נאכהער האט שלום-אש פארגעלייענט זיינע נייעסטע זאכען. דאס פובליקום האט געמאכט שלום-אש'ן א גרויסע אוואציע און האט איהם אויף די הענד פון טעאטער ארויסגעטראגען. ניט קוקענדיג אויף דעם, וואס יעצקען איז אין זיין „היינט" שארף ארויסגעטראטען געגען דעם אבענד, האט דאך דער אבענד געהאט א גרויסען ערפאלג.

* זונטאג דעם 9-טען נאוועמבער איז פארגעקומען א שלום-עליכם אבענד אין [illegible]. ה' ש. ניגער האט געלייענט א רעפעראט וועגען שלום-עליכמ'ען נאכהער האט מען געשטעלט שלום-עליכמ'ס א פיעסע. דער אבענד האט זיך איינגעגעבען.

* אין לאדזער „הזמיר" איז פרייטאג, 31 אקטאבער פארגעקומען א דראמאטישער אבענד פונם פעראיין „דראמאטישע קונסט". מען האט געשטעלט מארק ארענשטיינ'ס „דאס אייביגע ליעד", י. ל. פרץ'ס מאנאלאג „דער משוגענער בטלן" און יצחק קאצענעלסאנ'ס איינאקטער „בחורים".

* פרייטאג דעם 31 אקטאבער און שבת דעם 1 נאוועמבער האט י. ל. פרץ אבגעהאלטען אין לאדזער פעראיין „דראמאטישע קונסט" צוויי פארלעזונגען, אויף וועלכע ער האט פארגעלייענט און ערקלערט זיינע נייעסטע דראמען „די גאלדענע קייט" און „ביי נאכט אויפ'ן אלטען מארק", די לעצטע אין דער נייעסטער איבעראַרבייטונג.

* שבת דעם צווייטען נאוועמבער איז אין װארשעװער „הזמיר" פארגעקומען דער ערשטער ליטעראַרישער אבענד. ה' סמיפניצקי האט געהאלטען א רעפעראט וועגען העבראישען דיכטער „העתיד", וועלכען די חברה „סיני" האט ארויסגעגעבען.

* דעם פאריגען שבת צו נאכט האט אין ווילנער ידישער ליטעראַריש-וויסענשאפטליכער געזעלשאפט [illegible] פארגעלעזען א רעפעראט [illegible] וועגען דער ביבלישער שפראך און וועגען די פארמען פון דער ביבלישער פאעזיע.

* די קומענדע וואך וועט פארקומען א שלום עליכם-אבענד אין מאריאמפאל סיבאלקער גוב. אין ביאליסטאק וועט אין גיכען פארקומען א ליטעראַרישער אבענד מיט דער מיטהילף פון די יונגע שרייבער.

* פון דעצעמבער אן הויבט אן איבעראנייט ארויסצוגעהן „דער פריינד". עס איז נאך ניט בעשטימט, וואו ער וועט ארויסגעהן, אין ווילנא, צי אין פעטערבורג.

* [illegible]

Деръ Тогъ — Der Tog

דער טאג

ערשיינט אויף שבת

№ 10

וווילנא, ב' כסליו תרס"ט · אײנצעלפערקויף 5 קאפ. · 13 נאוועמבער 1908.

אינהאלט:

1) לייט-ארטיקעל. 2) דער היינט און דאס אייניקעל — שלום אש. 3) וועגען ביאליסטאקער יודישען קאנסומפראיין — א. מארווער. 4) נאמבענען — א. ליטוואק. 5) די דאך. 6) די היילנע — א. קאפרין. 7) פעליעטאן: וועגען „אילוזיעס" און וועגען „עצבות" — ש. ניגער. 8) קליינע פעליעטאן. 9) ליעדער: ישראל בעקשטיין, אליהו איטער. 10) נאדלען — יוסף בעקערמאן. 11) ליטעראַרישע כראָניק. 12) א בריף אין רעדאַקציע.

ביליג און רעעל! איבערציינט זיך!

טוך-געשעפט א גאלבער און י. בענגען ראזשע נאם 50

די לעצטע נייעסטען פון ווינטער-סעזאן!

אונגעהויער פיינע און מאדערנע סחורה!

פעסטע פרייזען.

צו דער קאנפערענץ פון די יודישע האנדווערקשולען. אין דעצעמבער דיעס יאהר וועט אין ווילנע פארקומען א קאנפערענץ פון די פערטרעטער איבער יודישע האנדווערק-שולען (רעמעסלענניא אוטשיליטשטשי). קיין גענויע ידיעות וועגען דער ארבייט פון דער פארשטעהענדער קאנפערענץ ברענגען די צייטונגען נים. מען גיט איבער נאר, אז מען וועט בעטראכטען איינינע פראגען וועגען דעם ארט לערנען אין די האנדווערק-שולען.

אונז דוכט, אז צווישען אנדערע וויכטיגע פראגען, מיט וועלכע די קאנפערענץ וועט זיך בעשעפטיגען, מוז אויך אויפגעשטעלט ווערען די פראגע וועגען פראפעסיאנעלע בילדונג פאר דערוואקסענע.

פאר קיינעם איז קיין סוד נים, אז די יודישע בעלי-מלאכות וועגען שטארק אבגעשטאנען אין טעכנישען זינן. אין פיעלע פאכען געפינט זיך די בעסערע ארבייט נים אין יודישע ווערקשטאטען. די נים-יודישע בעלי מלאכות שטעהן טעכניש פיעל העכער, ווי די יודישע, און דאס ווייטער ווערט אט דער טרויעריגער פאקט אלץ מעהר און מעהר בעמערקבאר. דער יודישער ארבייטער בלייבט ביי דער ערגערער אין נידעריגער בעצאהלטער ארבייט.

אום דער יודישער מלאכה-ארבייטער זאל עקאנאמיש שטעהן נים נידעריגער פון דעם נים-יודישען, מוז ער זיין נים ווייניגער פון איהם טעכניש ענטוויקעלט. דאס איז די גרויסע אויפגאבע פון דער יודישער פראפעסיאנעלער בילדונג. די האנדווערקשולען האבען אונז געבען א נייעם דור ארבייטער, וועלכער זאל שטעהן אויף דער מעגליכסטער הויך פון טעכנישער ענטוויקלונג און זאל נים געניט זיין אבטרעטען דעם פלאץ אנדערע מעהר ענטוויקעלטערע. די האנדווערקשולען אליין פאר זיך גענומען קאנען נור וואוגען פאר אינזערע קינדער. וואס טהוט מען אבער מיט די דערוואקסענע, וועלכע האבען שוין זייער לעהרצייט איבערגעלעבט, וועלכע ווערען נאך נים גענוג אלט, אז זיי זאלען צו לערנע נים פעהיג זיין, אין נים גענוג יונג, זיי זאלען זיך קאנען זעצען אויפן שול-באנק? פאר זיי מוזען געגרינדעט ווערען אבענד-קורסען, וואו זיי זאלען קאנען פאלקאמער ערלערנען זייער פאך. אין איינינע ערטער האבען שוין אזעלכע קורסען געגרינדעט די ארבייטס-הילף-חברות (אבשטשעסטווא טרודאָוואָי פאמאשטשי), וועלכע ווערען סובסידירט פון יק"א. אין ווילנא האט דער ארבייטס-הילף-חברה אזעלכע קורסען געעפענט די „האנדווערקס-קונסט-געזעלשאפט צום אנדענקען פון מ. אנטאקאלסקי". נור אזא געזעלשאפט, ווי די לעצטע, געפינען מיר, דוכט זיך, נור אין ווילנע; ארבייטס-הילף-חברות וועגען אויך פאראן נור וועלטען-וואו — האנדווערקס-שולען אבער וועגען פאראנען כמעט אין יעדער מעהר אדער ווייניגער בעדייטענדער יודישער שטאדט. א האנד-ווערקשול ווידער איז מעגליכער צו עפענען פראפעסיאנעלע אבענד-קורסען פאר ערוואקסענע, ווי וועלכער עס איז אנדערע חברה, ווייל די דאזיגע שול האט שוין דערצו דעם נויטיגען שטאט אין די נויטיגע אינסטרומענטען. עס איז דערום נויטיג, אז יעדע יודישע האנדווערק-שול זאל אזעלכע קורסען ביי זיך עפענען.

די האנדווערק-שולען קאנען עפענען פראפעסיאנעלע אבענד-קורסען פאר דערוואקסענע אפילו אין אזעלכע שטעדט [illegible]

עס ווערט אנגענומען דאס אבאנעמענט

אויף דער וועכענטליכער אונפארטייאישער צייטונג

„דער טאג"

אבאנעמענטס-פרייז:

אויף א יאהר 2 ר' 60 קאפ', א האלב יאהר — 1 ר' 30 ק', דריי מאנאטען — 65 ק', א מאנאט 25 — ק', ביז ניי-יאהר — 75 ק'. איינצעלפערקויף 5 קאפ.

פרייז פאר מודעות: א קליינע שורה פעטיט אויף די ערשטע זייט 50 ק., אויף די לעצטע זייט 20 ק.

אדרעסע: Контора газеты „ДЕРЪ ТОГЪ", Вильно, Завальная д. № 33 кв. 17.

טעלעגראם-אדרעסע: ВИЛЬНО, „ДЕРТОГ". WILNO, „DERTOG".

דירעקציע פון ז. א. מאלינאווסקאיא

שטאדט-טעאטער · רעפערטואר · מאניעזש.

14-טען נאוועמבער פאסלעדניע	13-טען נאוועמבער נאם פינקערטאן
16-טען נאוועמבער ראדינא	15-טען נאוועמבער גאבימיע
18-טען נאוועמבער ארליאנאק (צו לוואוו'ס בענעפיס)	19-טען נאוועמבער אננא קארענינא

אגרופע לעהרער פון די ארטיגע מיטלע

פרויען-לעהר-אנשטאלטען

גרינדעט אין ווילנא פון 16-טען נאוועמבער 1908

פריוואטע אנפאנגס-אווענדס-קורסען

פאר דערוואקסענע יודישע פרויען און מיידלעך.

אויף די קורסען לערנט מען: די רוסישע שפראך, אריטמעטיק, געשיכטע, געאגראפיע, נאטור-וויסענשאפט און ליטעראטור אויף רוסישען. — די לימודים אויף די קורסען קומען פאר יעדען טאג, אויסער פרייטאג און שבת, פון 8 ביז 10 אווענדס. די געצאהלט פאר דער לערנען — מאנאטליך — 2 רובל. פערשריבען זיך אויף די קורסען קען מען יעדען טאג פון 8 ביז 10 אווענדס אין וואהנונג פון די קורסען: Новая ул., домъ Ремесленнаго училища (נעבען תלמוד תורה, דער אריינגאנג פון גאס)

ברייטע גאס № 66 געוועזענער ניימאנס הויז.

פון 31-טען אקטאבער איז אפען יעדען טאג

א גרויסער

מוזעאום פאנאפטיקום

מיט א וויסענשאפטליך-אנאטאמישע אבטייל.

פאר'ן אריינגאנג מיט דאס רעכט צו זעהן דעם עלעקטרישען ביאסקאפ 25 קאפ., קינדער ביז 10 יאהר, שילער און סאלדאטען 15 קאפ. די אנאטאמישע אבטיילונג נור פאר דערוואקסענע, פאר'ן אריינגאנג אהין בעזונדער 15 קאפ. פיר פרויען איז דער קאבינעט אפען נור פרייטאג.

אויספיהרליך אין די אפישען.

אין פערלאג „די וועלט" וועט אין גיכען ארויס א זאמעל-ביכעל אויף חנוכה. אין גיכען וועט ארויס דאס פינפטע ביכעל „נייע צייט".

שלום עליכם'ס געזונד האט זיך ווידער פערערגערט. לויט דער טעלעגראמע פון זיין פרוי, דאס איז אבגעדרוקט געווארען אין „אונזער לעבען", איז זיין לאגע ווידער געפעהרליך. עס ווערען נייע געלד-מיטלען.

מיר בעטען אלע קונסט-פעראיינען און ליטערארישע דראמאטישע חברות אונז צוצושיקען זייערע סטאטוטען און די אדרעסען פון די פערוואלטונגען.

די טעג איז דעם דאקטאר קארפעלעס (דער רעדאקטאר פון „דער אלגעמיינער צייטונג דעס יודענטהומס") געווארען 60 יאהר. דאקטאר קארפעלעס איז געבוירען אין עסטרייך, זיין פאטער איז געווען ראבינער אין וויען. ער האט געענדיגט דעם ברעסלויער אוניווערזיטעט (היסטאריש-פילאזאפישען פאקולטעט) אין די ברעסלויער יודישע ראבינער-שול. קיין ראבינער זיין האט ער נים געוואלט און ער האט זיך אבגעגעבען מיט ערפארשונגען אין דער דייטשער און העברעאישער ליטעראטור. שרייבען האט ער אנגעהויבען כמעט נאך אלס גימנאזיסט-יאהריגער יונגעל, אפיהער אין דעם העברעאישען זשורנאל „בן חנניה" אין נאכהער אין דער אלגעמיינער-דייטשער און יודיש-דייטשער ליטעראטור. קארפעלעס רעכענט זיך פאר דעם בעסטען פארשער און ביאגראף פון היינריך היינע.

פון זיינע ווערק וועגען איבערהויפט בעוואוסט זיין צוויי גרויסע געשיכטע פון דער וועלט-ליטעראטור", „די געשיכטע פון דער העברעאישער ליטעראטור". די לעצטע הייבט זיך אן פון תנך און ענדיגט זיך מיט די ניי-העברעאישער ליטעראטור. דארט איז אויך דא א גרויסער קאפיטעל וועגען יודיש און עטוואס וועגען דער פארגעשיכטע פון דער ליטעראטור אין יודיש. וועגען דער נייער יודישער ליטעראטור אבער דערמאנט קארפעלעס נים. די געשיכטע פון דער העברעאישער ליטעראטור איז איבערזעצט אין ענגליש, פראנצויזיש, רוסיש און העברעאיש.

דאקטאר קארפעלעס איז דער גרינדער פון די פעראיינען פאר יודישע געשיכטע און ליטעראטור, וועלכע זענען איצט פון דייטשלאנד ביז 200. אלע ווינטער האלט ער אין פערשידענע שטעדט פארלעזונגען וועגען יודישע געשיכטע אין ליטעראטור און ער איז דער רעדאקטאר פון דעם ליטעראטור-היסטארישען יאהר-בוך, וואס דער פערבאנד פון די דאזיגע פעראיינען גיט ארויס.

איבער טעכנישע אורזאכען גייט נים אריין אין היינטיגען נומער די שטענדיגע אבטיילונג — די וואך (קורצע כראניק).

די רעדאקציע.

Ред.-изд. С. Геникесъ.

מעש און שטאל געשעפט פון

ל. ש. אייזענשטאדט

ראג דייטשע און רודניצקער, נעבען זאלקינד'ס מאגאזין

האט זיך איבערגעטראגען

צום סעזאן א גרויסער אויסוואהל פון קעראסין-אויוועלעך.

אויף דייטשע גאס, קינקול-קינס הויז, № 31, געגענאיבער גארדאן'ס טוך-געשעפט, נאהנט צום שטאדט טעאטער.

ברייטע גאס № 66 געוועזענער נייעמאנס הויז.

פון 31-טען אקטאבער איז אפען יעדען טאג

א גרויסער

מוזעאום פאנאפטיקום

מיט א וויסענשאפטליך-אנאטאמישע אבטייל.

פאר'ן אריינגאנג מיט דאס רעכט צו זעהן דעם עלעקטרישען ביאסקאפ 25 קאפ., קינדער ביז 10 יאהר, שילער און סאלדאטען 15 קאפ. די אנאטאמישע אבטיילונג נור פאר דערוואקסענע, פאר'ן אריינגאנג אהין בעזונדער 15 קאפ. פיר פרויען איז דער קאבינעט אפען נור פרייטאג.

אויספיהרליך אין די אפישען.

אין ניכען וועט ארויס פון דרוק

די יודישע פרעסע ביי יאצקאו-האכבערג איז די הענד.

פון מ. וואנזוילד.

ארענטליכע בעהאנדלונג — ביליגע פרייזען

אין גאלד, זילבער, און זייגער געשעפט

פון ד. מעדאיסקי.

ווילנא דייטשע גאס הויז בונימאוויץ № 22

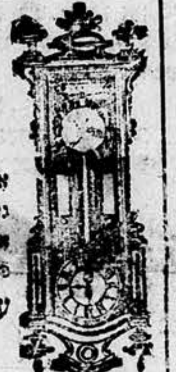

איז צו בעקומען א גרויסען אויסוואהל פון פערשידענע גאלד, אונד זילבער-וואהרען, אלערליי זייגערס פון די בעסטע אויסלענדישע פירמען. אונד פערשידענע נאקלאדנאיע פראנצויזישע אונד נארבלין. אונד אויך וויסען טעמפעל B. M. עס ווערט אנגענומען אין ביים אלטע גאלד, זילבער אונד שטיינער.

ביטע זיך איבערצייגען

ארענטליכע בעהאנדלונג — ביליגע פרייזען

אין נייעם מוד-געשעפט

מ. סעגאל

ווילנא, דייטשע גאס 19. (סמאליענסקעס הויז).

איז בעקומען זייער א גרויסען אויסוואהל פון רוסישע און אויסלענדישע וואהרע פון די נייעסטע מאדעס (פיר מענער און דאמען).

ביטע קומען איבערצייגען זיך.

פעסטע פרייזען · פעסטע פרייזען

מאנופאקטור און מוד-האנדלונג

ש. ה. קרעמער

ווילנע, דייטשע גאס סאלצ'ס הויז 27

רעקאמענדירט צום סעזאן נייעע פאר וואר דאמען קליידער, בלוזען און קאסטיומען.

פרייזען גאנץ פעסטע · פרייזען גאנץ פעסטע

אין ארעס

И. Х. Равницкій и М. Я. Полинковскій Б.-Арнаутская.

אין בענדין

Л. Шпигельманъ, агентство газетъ.

קישינעוו

Э. Монастерскій. Якимовскій пер., № 1.

אין טשענסטאכאוו

Левенштейнъ и Комп агентство газетъ.

לוצק

Ш. В. Цуганъ.

טשערקאסי

М. Б. Волошинъ.

אין מלאווע

Библіотека Выкшинскаго.

אין נעסוויזש

Л. М. Маховеръ, агентъ газетъ.

אין גאמעל

М. Спиваковъ.

אין פינסק

А. Гольдманъ, Книжный магазинъ.

אין קרינקי

А. Файнъ.

אין פרוזשאן

Н. Горбатый, Книжный магазинъ.

קאמענעץ-פאדאלסק

Х. Зильберманъ.

מאזיר

Мовша Х. Колодный.

זשיטאמיר

Полищукъ. Книжный магазинъ и агентство газетъ.

אונזערע אגענטען אויף איינצעל פערקויף און אבאנעמענטען און מודעות זענען די פאלגענדע:

אין ווארשא, לאדז און פראווינץ

Варшава „Выгода" Граничная, 13.

סווענציאן

А. Гартманъ.

אין לאמזשע

Х. Н. Краскій: Долгая ул. № 101.

אין בערדיטשעוו

И. М. Фипельштейнъ, Почтов. ящ. 123.

אין ריגע

Р. Л. Моратъ.

אין ביאלאסטאק

И. Индицкій, Книжный магазинъ.

אין קאוונע

Копель Гурвичъ Книжный магазинъ.

קיעוו

Михлинъ.

די ערשטע אין רוסלאנד פראקטישע הימישע שאלע

ראוויעשעט פונ'ם ארעסער גראדאנאטשאלניק

ערוועלכט אין שריפטליך ... [illegible]

Заводъ Стеариновыхъ Свѣчей и другихъ Химическихъ Продуктовъ М. Ф. Цукермана, Одесса, Б.-Арнаутская 24.

אין ניי געעפענטען גאלד געשעפט

פון י. ליפעס,

איז צו בעקומען פערשידענע גאלד און זילבער וואהרען, קייטען, אוהרען, פראזשעט א. ז. וו. די פרייזען פאר'ן איינצעל פערקויף ווי פאר אנגרא.

ווילנא, דייטשע גאס, אונטער'ן שטאדט טעאטער.

Опытный педагогъ, окончив. реальное училище, знающій латынь, и нѣмецкій яз. даетъ уроки: Венгерскій пер. д. 25 кв. 9 Дома отъ 3—5.

נור איין גלעזעל

אויסגעצייכענטען וויין סענ-ראפאעל

פערהיט אייך פון ערנסטע מאגען קראנקהייטען

זייער נוצליך אין באליערא-צייט.

דער וויין סען-ראפאעל פרישט אב, פערשטארקט און האלט אונטער דעם נארמאלען צושטאנד פון מאגען.

Compagnie du Vin Saint Raphael, Valence, Drôme.

היט אייך נאך פעלשונגען.

Фабрика японской бамбуковой мебели „Микадо" Вильна, Б. Погулянка 3.

Заказы принимаются оптомъ и въ розницу. Всѣ издѣлія гарантир. прочности. Допускается рассрочка платежей.

Владѣлецъ фабрики М. Могилевскій

ס'איז ארויס פון דרוק

וועגען אידיש

פון מ. וואנווילד.

ענטהאלט 38 זייטען, פרייז 10 קאפ.

צו בעקומען אין אלע בוכהאנדלונגען, אין ביי אלע צייטונגס פערקויפער.

הויפט-פערקויף פיר ווילנע: Контора газетъ „Выгода". Варшава. Граничная 13.

אויסער ווילנע: Книжный магазинъ Гаисфира, Варшава. Налевки. 33.

Электро-типографія Б. А. Клецкина. Вильна. Завальная, 33, Телефонъ № 683.

די הילדע, וואו אזעלכע קורסען זענען שוין פאראן. די זאך איז העכסט וויכטיג און וואס מעהר אזעלכע קורסען סוועלען געעפענט ווערען, אלץ בעסער.

עפענען קורסען אליין איז נאך אבער קנאפ. אונזערע ארבייטער זענען אין דעם פונקט וועדער אינגערט, זיי פערשטעהען ניט דיזער אבעשטאנענקייט, פערשטעהען ניט, ווי נויטיג פאר זיי איז צו ווערען טעכניש-געלערענטע. מען מוז פערשפרייטען דעם געדאנק פון פראפעסיאנעלער בילדונג אין דער יודישער ארבייטער-מאסע. און ניט האט געטהון די איבען דערמאנטע ווילנער האנדווערק-קונסט-געזעלשאפט צום אנדענקען פון מ. אנטאקאלסקי", וועלכער האט דא ניט לאנג פערשפרייט וועגען דער נויטיגקייט פון פראפעסיאנעלער בילדונג א בעזונדער בלעטעל אויף יודיש. די אלע איבעריגע געזעלשאפטען און האנדווערק-שולען, וועלכע וועלען עפענען אזעלכע אבענדען-קורסען פאר דערוואקסענע, מוזען איהר נאך טהון און דורך בלעטלעך און בראשורען בעגעגענען צו פערשטעהען די ארבייטער די נויטיגקייט פון פראפעסיאנעלע בילדונג. דערמיט דארף זיך אויך פערנעמען אונזער ערהליכע פרעסע, אויף וויפיעל מיר האבען נאך אזעלכע.

די פראגע וועגען עפענען פראפעסיאנעלע אבענד-קורסען פאר דערוואקסענע ביי די האנדווערק-שולען איז א העכסט וויכטיגע, א דרינגענדע פראגע און די מוז אונבעדינגט פריינעשטעלט ווערען אין טאגעסארדנונג פון דער פארשטעהענדער קאנפערענץ.

דער זיידע און דאס איינקעל.

דאס איינקעל: גוטען אבענד, זיידע.

דער זיידע: ווער איז דארט? קום נעהנטער, איך זעה נישט—ווער? העלער, איך הער נישט.

דאס איינקעל: איך, חיים, דיין איינקעל בין איך.

דער זיידע: חיים, מיין איינקעל, וואס איז די מעשה? פאר לאנג ביסט דו שוין נישט איבען געוועזען ביי מיר.

חיים: צייט דו האסט מיך געלערנט קריאת-שמע לייענען.

דער זיידע: אכטצעהן יאהר.

חיים: צייט דו האסט מיך געלערנט צום ערשטען מאל אלף בית.

דער זיידע: ביסט דו נישט געוועזען ביי מיר, וואס איז די מעשה, וואס דו קומסט היינט צו מיר?

חיים: איך בין מיך געקומען מיט דיר געזעגענען, און [illegible] מיט דיר איידער איך געה אין וועג אוועק.

דער זיידע: מיט מיר זיך געזעגענען,—האסט דו דען נישט-קיין נעהנטערע? האסט עפעס פונקט מיט מיר, אזוי לאנג האסט דו מיך נישט געזוכט, און איך דיך נישט,—און וואו אהין געהסט דו דאס?

חיים: וואו אהין איך געה, וועל איך דיר שפעטער זאגען,—און פאר וואס מיט דיר זיך פונקט געזעגענען און מיט קיין אנדערע נישט—אין שטוב האב איך קיינעם נישט. דער טאטע דארף נישט מיין געזעגענען, די—אפשר יא.

דער זיידע: דורך אכצעהן יאהר האט זיך דיין קול געענדערט—עס איז מיר פרעמד געווארען, קום נעהנטער צו מיר, איך וועל דיך אנטאפען מיט מיינע הענד, אז איך זאל דיך ערקענען, אז דו ביסט מיין איינקעל.

חיים: זיידע, איך וועל דיך עפעס פרעגען פאר מיין אוועקגעהען. צו דעם בין איך אייגענטליך געקומען צו דיר.

דער זיידע: פרעג.

חיים: דו ביסט א פרומער יוד, זיידע?

דער זיידע: וואס איז פאר א קשיה? איך בין אויך אזוי פיעל פרומער יוד, וויפיעל איך בין בכח, אלעס מה שאיך כפי יכולת, דער השם יתברך זאל מיר מוחל זיין, אז איך קען מעהר טהון און איך טהו נישט מעהר.

חיים: נישט דאס פרעג איך דיך,—איך זעה, דו האסט דיין גאנץ לעבען אוועקגעגעבען אויף עולם-הבא, דו ביזט געזעסען כל ימיך און האסט געלערנט, האסט צדקה געטהון, אפגעהיט אלע מצות, און איך, חיים, אז דו ביזט ביז איפ'ן טאטען, און דו ווילסט נישט נהנה זיין פון איהם, ווייל ער איז איינגעטונקט אין גשמיות, בלויז אין זיין געשעפט.—נור זאג מיר, זיידע, פאר וואס טהוסט דו דאס,—פאר וואס האסט דו נישט געוואלט קיין הנאה האבען פון דער וועלט.

דער זיידע: ווייל דער רבונו של עולם האט אזוי געהייסען.

חיים: און ווען מען וואלט דיר, חלילה, געהייסען געשמערט צו טהון, דאס וואס דער רבונו של עולם האט דיך געהייסען—וואלסט דו עס אויך געטהון?

דער זיידע: הלואי, וואלט איך די זכיה געהאט צו דינען דעם רבונו של עולם מחמת עני, עס איז א גרויסע מדרגה.

דאס איינקעל: ווען עס וואלט דערביי געווען מסירת נפש?

דער זיידע: הלואי דער רבונו של עולם וואלט מיר אזוי פיעל כח געגעבען אז איך זאל מיך קענען מקריב זיין פאר איהם, מקדש השם זיין, ווי אונזערע גדולים האבען געטהון.

דאס איינקעל: וועגען ביי יודען געווען אזעלכע, וואס האבען זיך געלאזט מקריב זיין אויף קדוש השם?

דער זיידע: געווען, געווען. געווען אזעלכע, וואס זענען אין פייער פערברענט געווארען, און נישט געוואלט מחלל שבת זיין. געווען אזעלכע, וואס האבען די העלזער צום חלף אויסגעשטרעקט, און נישט געוואלט דאס קריין קשען. וואויל איז זיי, וואויל איז זיי.

דאס איינקעל: פאר וואס איז זיי אזוי וואויל, די האבען דאך זייער לעבען פערלוירען?

דער זיידע: וואס איז דען די וועלט—א פרוזדור, וואס פיהרט אריין אין שטוב אריין. יענע וועלט וואס איז דאך די שטוב, וואו דאס לעבען הויבט זיך ערשט אן. וואויל איז זיי, וואס זיי קומען גלייך אין שטוב אריין, גלייך אין ליכטיגען גן-עדן אריין, וואו זיי וועלען זעהען מיט רבונו של עולם און נהנה זיין מזיו השכינה.

דאס איינקעל: זיידע, און ווען יענע וועלט וואלט נישט געווען קיין שטוב, נור די וועלט איז די שטוב, און מיר צומאכען די אויגען—מאכען זיך צו די אויגען אויף אייביג, אייביג, מען איז אויסגעלאשען פון די פאדער-שטוב, און גאר נישט איז דא דערנאך,—וואלטען די זיך אויך מוסר נפש געווען?

דער זיידע: וואס רעדסט דו? חלילה, וואס רעדסט דו? מען טאר אזוי נישט רעדען, דו זינדיגסט מיט די ווערטער.

דאס איינקעל: אבער שטעל עס דיר פאר, זיידע, אויף איין מינוט, אויף איין מינוט, אז אויף יענער וועלט איז גאר, גאר נישט דא, אז אלץ וואס מען האט פערצעהלט אייך פון יענער וועלט, זענען אויסגעטראכטע מעשיות—וואלטען זיי זיך אויך געלאזט מקריב זיין אויף קדוש השם?

דער זיידע: איך טאהר אפילו וועגען דעם נישט קלערען.

דאס איינקעל: און וואס וואלסט דו געווען געזאגט, זיידע, אז איך וואלט דיר פערצעהלט, אז עס זענען [illegible] אזעלכע, וואס גלייבען נישט, אז מען וועט זיי דערפאר [illegible] יענער וועלט בעצאהלען, אז די וועלט איז נור א פרוזדור, און דאס לעבען הויבט זיך ערשט אן מיט דער צווייטער וועלט. זיי הייסען נור גאנץ גוט, אדער גלייבען [illegible] גענסטענס אזוי, אז מיט צומאכען זיך די וועלט, פערשליסט זיך זייער זיין, זייער לעבען אויף אייביג... הונדערט יאהרען וועלען זיין ביי זיי איין טאג,—גאר נישט—זייער צייט צעהלט זיך שוין מעהר נישט, זיי הייסען אפילו נישט, אז זיי וועלען נישט דא, און איבער זיי [illegible] לעבען, נור איין מינוט צוטערסט, הייסען זיי, אז זייערע יאהרען, זייערע צעהנדלינגער יאהרען וואס זיי גיבען אוועק פון זייערע אבגעהאנגענע און אבגעמאטערטע צייט—גיבען

זיי אוועק אויף תמיד... עס וועלען זיי שוין קיינמאל נישט צוריקגעגעבען ווערען, און דאך טהוען זיי דאס.

דער זיידע: און זיי אפשר זייער לעבען פערמאוסט?

דאס איינקעל: עס זענען דא צווישען זיי אזעלכע, וואס שטעהען ביים ראנד פון לעבען. קיינער האט זיי נישט צוגעזאגט נישט קיין גן-עדן און נישט קיין גיהנום אויף דער צווייטער וועלט,—האבען זיי נישט קיין הערשער איבער זיך—און האבען זיך פרייער געמאכט פון אלעם. און קענען טהון דאס, וואס זייערע הערצער גלוסטען—און דאך שענקען זיי דאס אוועק,—נישט פאר זייער גליק, נור פאר אנדערע'ס גליק, וואס זיי וועלען אפילו שוין נישט געניסען דערפון. און הייסען, אז די זון וועט ווייטער שיינען נאך זיי, און די ערד וועט ווייטער בליהען, און עס וועט זיין ווינטער און זומער—און זיי וועלען נישט זיין.

דער זיידע. כדי זייערע נעמען זאלען ווערען אויסגעקריצט מיט גאלדענע בוכשטאבען אויף מצבות פון פלייצען, ווי זיי מאכען צו זייערע אנשי-חיל, לזכר לדורות.

דאס איינקעל. עס זענען אבער דא אזעלכע צווישען זיי, וואס זייערע נעמען וועלען ווערען דערמאנט פאר זייערע מעשים לחרפה און שמאך,—אדער גאר אזעלכע, וואס זייערע נעמען ווערען פערהיילט אויף שטענדיג, וואס קיינער וועט ניט וויסען, ווי זיי הייסען,—און עס זענען דא אזעלכע צווישען זיי, וואס טהוען זייערע מעשים בעהאלטען אין הוילען, אין גרובען, וואס קיינער, קיינער וועט נישט וויסען פון זיי, און קיין האנד, נישט קיין מענשליכע און נישט קיין געטליכע, וועט ניט פערצייכענען זייערע מעלות לדורות.

דער זיידע: און מיט וואס פאר א כח טהוען זיי דאס?

דאס איינקעל: מיטן כח פון זיך אליין. זיי קויפען זייער אונשטערבליכקייט ניט ביי קיין פרעמדע, ניט ביי קיין געטער, נור ביי זיך אליין,—מיט זייער לעבען... זיי שענקען עס אוועק—און וועלען דערפאר גארנישט, גארנישט קענען צוריק קריגען.

דער זיידע. איך פערשטעה דיך נישט—און וואס האבען זיי דערפון?

דאס איינקעל. „סוחרים" זענט איהר, דורך דעם פרעגט איהר, „וואס האבען זיי דערפון?"—סוחרים זענט איהר, איהר אלע, די גאנצע וועלט, איהר האט געקויפט ביי גאט יעדעם שטיקעל יענע וועלט—מיט דער וועלט. אז איהר האט א מצוה געטהון, האט איהר שוין געזעהען דאס שטיקעל „שור-הבר" „לויתן", וואס ווערט פאר אייך בעהאלטען אויף יענער וועלט. רוהיג האט איהר געוואלט זיין ביים לעבען, און נאכ'ן טויט האט איהר מנוחה געטהון—פאר יענער וועלט; אין וואריםע שטובען האט איהר זיך בעהאלטען הינטערן האק ארונטער, און אויפ'ן גאס ארויסגעקוקט, ווי דער רעגען פאלט, און דער רשע ווערט א דורך געווייקט, אבער מיר—האט איהר געזאגט—זענען ברוך השם הינטערן האק... איז אייער צייט געקומען, איהר האט די אויגען צוגעמאכט—האט איהר שוין געזעהען די גאלדענע טישען, וואס ווערען געגרייט פאר אייך... און געציטערט האט איהר איבער יעדער קליינינקע עבירהלע, טאמער וועט אייער הערשער דאס לעבען אויף יענער וועלט נישט צוריק שענקען.—קנעכט זענט איהר געווען, געטער-קנעכט, וואס האבען אייער פריישאפט געקויפט, פאר שטיקלעך „לויתן" און „שור-הבר"—פאר הימלקענגרייכען, פאר גאלדענע מצבות און דענקמאלען. אנדערש אבער זענען די היינטיגע צדיקים, וואס זענען זיך מוסר נפש,—זיי שענקען אוועק זייער לעבען און ווילען גארנישט דערפאר, און וועלען גארנישט דערפאר צוריקקריגען, און מען קען זיי דערפאר גארנישט אוועקגעבען.

דער זיידע: איך פערשטעה דיך נישט, צו וואס טהון זיי דאס?

דאס איינקעל: בלייב געזונד זיידע, דו וועסט מיך נישט פערשטעהן, דא ליגט די גרענעץ צווישען אלטען געטער-דינסט און דעם נייעם געטער-דינסט,—צווישען קנעכטשאפט און פריישאפט.

דער זיידע: און צו וואס ביסט דו מיר געקומען דאס זאגען?

דאס איינקעל: ווייל איך האב מיך געוואונדערט: איהר האט זיך דאך אויך מוסר-נפש געווען, און איהר האט זיך דאך אויך אוועקגעשענקט, מקריב געווען, אייער לעבען, אייער טאג, אייער פריישאפט פאר אייער גאט און גלויבען—פאר וואס זענט איהר נאך נישט בעפרייט? וואו זענען אייערע קרבנות? וואו איז אייער גאט? וואו איז אייער אוועקגעבעכטע?—פאר וואס ליגט נאך די קללה פון קנעכט אויף אייך געבונדען? אט האב איך זיך דערוואוסט: איהר האט גאר נישט, גארנישט אוועקגעשענקט: אלעס וואס איהר האט געגעבען, האט איהר זיך אליין געגעבען, האט איהר זיך אליין געשענקט.

שלום אש.

וועגען ביאליסטאקער יודישען קונסט פעראיין

זיך אבהענגענדיג אויף דער אויפפאדערונג פון אייער געעהרטער צייטונג, שרייב איך מיין איינדרוק ברייט און מעגליכען, איך וועל מיך שטארען צו געבען אן איבערבליק איבער צושטאנד פון אונזער קונסט-געזעלשאפט „יודישע קונסט", אויף איהר ארט אין היגען געזעלשאפטליכען לעבען און איהר היסטאריע פאר דער קורצער צייט פון איהר עקזיסטענץ.

אז די אטמאספערע פון אונזער מסחר-שטאדט, וועלכע איז שטענדיג אנגעפילט מיט געשעפטליכקייט, מיט וועקסעל, היסקאנטע, פאבריקאנט, און אז די אטמאספערע איז נישט בעזונדערס גינסטיג פאר אזעלכע אידעאלע זאכען ווי קונסט, דאס האבען שוין די גרינדער פונ'ם איבערגעדערמאנטען פעראיין בעמערקט אין זייער ערשטע לעבענס-טעג. פון דער זייט פון דער היגער געלד-אינטעליגענץ און סתם אינטעליגענץ האט זיך געפיהלט א שטארקע אינדיפערענטיזם, בעסער געזאגט: אנטאגאניזם, און דאס האט שלעכט געווירקט אויף דער מאטעריעלער לאגע פונ'ם פעראיין. דאן איז ענטשטאנען די, ביי אונז, איינגעווארצעלטע, פערשאלטענע שפראך-פראגע. און אזוי איז פונ'ם פעראיין איז דא א פאראגראף, לויט וועלכען די געזעלשאפט פערנעהמט זיך אויסשליסליך מיט יודיש: ערלערנען און אויספארשען די שריפטשטעלער, אויפפיהרען אויף דער בינע נור יודישע פיעסען, פאפולאריזירען און דעקלאמירען פון יודישע העלדען א. ז. וו. פערשטעהט זיך, אז דער דאזיגער פונקט, וואס איגנארירט יעדע אנדערע יודיש-נאציאנאלע שפראך, וואס האט געהאט דעם אונמעגליך געשריבען צו ווערען אויף העברעאיש אדער רוסיש, איז פערפאסט געווארען אין מאמענטען פון עקסטאז, פון פאנאטישע בעגייסטערונג צו מאמע-לשון און איז, אהן צווייפעל געווען א לייכטזין וואס האט מאכן, נישט פערזאמט ארוים צווייען זיינע שלעכטע פאלגען. דער טייל מיטגליעדער פונ'ם פעראיין וואס בעזיצט א ברייטערען שוי-קרייז, וואס ווייס איך וועגען יודישע, נייסטע ריכע שרייבער אז חוץ אש און הירשביין, יענער טייל האט זיך דערפיהלט אונבעקוועם, אין א גייסטיג-ענגע אטמאספערע, און האט אנגעהויבען פאדערן איבערצומאכען דעם אויבען בעמערקטען פונקט אזוי ווי ס'פאסט פאר א געזעלשאפט וואס וויל דינען דער קונסט נישט דער אדער יענער שפראך. דער היפש-מאטיווע אבער אויף צו ענדערן דעם אויבען ערוועמאנטען פאראגראף אין אוכטאוו, איז געווען די האפנונג דאס מיט'ן איינפיהרען די רוסישע שפראך אין דער סצ-

טעגן „אילוזיעס" און וועגן „עצבות"

(צום קיין צופעליגע געדאנקען).

(זעה „דער טאג" № 9).

V

איך פערשטעה גאנץ גוט, אז די מענשען, וואס זיי דאלטען זיך, אז זיי וויסען דעם „אמת", דעם ביטערען אמת, —די קאנען זיך קיין פייגעלעך נישט לעגען. זיי קאנען זיך ניט שאפען קיין אילוזיעס. פון דעם אמת, ווי פון זיך אליין, קאן מען נישט אנטלויפען; זיין שטים איז שטרענג: מען מוז זיך צו איהר צוהערען; זיינע אויגען שטעכען דורך: מען קאן פון די גארנישט ניט פערהוילען.

נאר צו דעם זאג איך, אז מען קאן אדער מען דארף בעוואוסטזיניג, אויסגערעכענטערהייד זיך שאפען, אויסטראכטען אילוזיעס? צו דעם זאג איך, אזוי ווי דער משורר, וואס גאנץ מעהר איהם געשטראפט מיט א הארץ, וואס פיהלט אי דעם טיף אי דעם „גרויב", אי דאס שטארבען, אי די אונשטערבליכקייט פון דעם יודישען פאלק,—און אין זיין טראגישער פערצווייפלונג, און אין זיין טראגישען גלויבען שרייט ער אויס מיט וועהטאג:

ואם תרוג בקשתם אור שמש לעין—
צאו ובראו מאין!—

און שיין פון דער זון אויב אומזיסט האט געוואלט איהר—
— מאך געהט און בעשאפט זי פון גארנישט!

צו דען זאג איך, מיר זאלען שאפען פון גארנישט, „יש מאין"? נאר געטער קאנען שאפען „יש מאין",—נאר געטער אין פאעטען. איך זאג נאר, אז געבענשט זענען די, וואס טראגען אין הארצען א זון, און, ווען דער הימעל אין הויסען ווערט פערלאשען, שעפען זיי פייער און ליכטיגקייט פון זיך, פון דער אינוועניגסטער זון, פון דער אינוועניגסטער ווירקליכקייט. די אנדערע, וואס האבען ניט קיין לעבען, אויסער דעם לעבען, וואס ארום, וואס האבען ניט קיין זון, אויסער דער זון, וואס צינדט זיך אן און פערלעשט זיך אין הימעל אין ווייטען, די, זאג איך, זענען פערשאלטען פון גאט און עס בענטשען זיי ניט מענשען: זיי קאנען גארנישט געבען דער וועלט, זיי קאנען נאר נעמען ביי איהר, און ווען זיי הערען אויף נעמען, דאן ווערען די איבעריג, דאן האבען זיי ניט וואס צו טאן צווישען מענשען, האבען ניט צו פערטראכטען זייער לעבען,—זאלען זיי זיך אבשיידען, מתוך למתנה אוועקגעהן אין שטילערהייט אין שווייגענדיגערהייט זיך זעלבסט בעהאלטען...

VI

איך זאג, אז עצבות איז א ירידה פארן לעבען. איך זאג אבער ניט, אז ס'איז א נידעריגע זאך. פערקעהרט: די העכסטע נשמות זענען די אומעטיגסטע נשמות. וואס טיפער דאס אויג קוקט, אלץ טיפער איז דאס רעטעניש פון לעבען, דער אבגרונד פון לעבען...

איך זאג נאר, אז עצבות איז אן אינטימע זאך, א שטילע זאך. די איז פאר זיך, אבגעשיידט, אבגעזונדערט און די נשמה פון דעם יחיד מאכט זי טיפער.

זי מאכט אבער הרוב די נשמה פון כלל.

צום כלל, צו דער געזעלשאפטליכקייט האט זי נאר אויך אזוי פיעל א שייכות, אויף וויפיעל יעדעס געזעלשאפטליכע לעבען ווערט דורך איהר אונמעגליך.

קאן מען דערלאזען דעריבער עצבות און יאוש ביים פאעט, ביים פילאזאף: פון זיך און פאר זיך זינגט דער פאעט, פון זיך און פאר זיך דענקט דער פילאזאף: אי די פאעזיע, אי די פילאזאפיע איז אן און פאר זיך א ציעל, ניט קיין מיטעל פאר עטוואס אנדערעס.

אבער די פובליציסטיק—די איז א מיטעל, ניט קיין ציעל. דער פובליציסט קאן זיין א פילאזאף, וואנאר א קינסטלער, אבער זיין קונסט איז די קונסט פון קאלעקטיווען, ניט פון אינדיווידועלען שאפען. זיינע פונקציעס זענען געזעלשאפטליכע פונקציעס, ער איז דער מארך אין דאס געוויסען פונ'ם געזעלשאפטליכען ארגאניזם.

ווען איך זעה דעריבער, אז מענשען, וואס פערשאפטיגען זיך מיט פובליציסטיק, מענשען, וואס פערשטעהן דעם איינגענאנגען אין דער פרעסע—אין דעם ארגאן פון דער געזעלשאפטליכער מיינונג און דעם געזעלשאפטליכען לעבען—האקען א נטער די צווייג, אויף וועלכער זיי אליין זיצען, זוכען וואס מיט זייער יאוש און געווען שווארצען זיי אב דעם געזעלשאפטליכען הילען און פערסטען דעם געזעלשאפטליכען בעוואוסטזיין,—ווען איך זעה עס—און זעהען זעה איך עס ביי אונז אויף טריט און שריט—ווילט זיך מיר פרעגען:

— צוליעב וואס מיט איהר עס?

איך גלויב אייך ניט, ווען איהר זאגט, אז ביי אונז איז נאר פאראן חורבנות. א ליגען! פאראן ביי אונז פינסטערנישען און וויסטענישען א סך, פאראן אבער א פעלד וואו צו זייען און צו שניידען, א מאגערע פעלד, אבער וואס איז איהם ניט אויסגעגאנגען, מיט אונזער מיה, מיט אונזער מארך וועלען מיר עס פעט מאכען, איז ניט שיין דעם עכ שפעטער אויסבליהען...

אבער זאל זיין, איהר זייט גערעכט: מיר זענען קראנק —דעריבער דארפט איהר שטעקען אין די וואונדען, און די אפענע וואונדען אייערע קאלטע פינגער? איהר זאגט: מיר האבען ניט קיין טרייסט-ווערטער... ווער בעט אייך טרייסטען? אבער וואס שטעהט איהר און הייבט איבער אונזערע קעפ? דאס הילט איהר אונז גרינגער מאכען?

VII

אין א מאל טראכט איך:

צי זענען די דאזיגע מענשען ניט קראנק, צו שטעקט אין זיי ניט עפיס א מין „סאדיזם" א געזעלשאפטליכער „סאדיזם"? וואָרום אויב ניט—פון וואנען נעמט זיך די היץ, דער טעמפעראמענט, די ליידענשאפטליכקייט? די פובליציסטיק אונזערע איז א בלאסע, א מידע, אהן בלוט און אהן מוט; נאר עפיס א קללה פון גאט שטעקט דא: בעווייזט זיך דער מרה-שחורניק מיט זיין פינסטערן בליק, מיט זיין יאוש,—ווערט די פובליציסטיק תיכף לעבעדיג, קאכעדיג, שפריצט זי מיט גאל און שיט פעך און שוועבעל, אזוי ווי א גלגול וואלט פלוצלונג אריין אין איהר... פון וואנען נעהמט זיך די קראפט? צו זענען זיי דען, די עצבות-ניקעס אזעלכע רשעים אדער אזעלכע צדיקים, וואס זיי האבען אזא משונה הנאה פון יסורים, וואס זיי „שמעקעווען" מיט אזא היסקייט די צרות און די ווערטאגען און די קרעמענישען פון הארצען?

אדער זענען זיי אזעלכע אכזרים, אזוינע ניט-פערגינער, אז אהן קיין שום נוצען ווילען זיי אבנעמען ביי מענשען די לעצטע שענקייט, וואס זיי האבען,—די שענקייט פון דער אילוזיע?

וואס מענהן זיי?—„דעם אמת, דעם אמת מוז מען זאגען". נאר אויב דער אמת איז טאקע אזוי ביטער, אזוי פינסטער, ווי זיי הולט זיך,—פרעג איך, צו דען זענען זיי אזוי שטרענג און פאנאטיש, ווי יענער גרויסער מאראליסט וואס האט געזאגט, אז דער אמת איז טייער שטענדיג, אן און פיר זיך, אפילו דאן, ווען ער בעליידיגט ניט דאס לעבען, נאר די אבגרונדען פון טויט?

ניין, זיי זענען ניט קיין פאנאטיקער פון אמת: ווי קומט די מרה שחורה, ווי קומט דאס אבגעקיהלטע בלוט צו פאנאטיזם? זיי זענען פשוט קראנק.

VIII

אין א מאל טראכט איך:

אפשר גלויב איך צופיעל די דאזיגע מענשען און צופיעל שרעקען זיי מיך. אפשר איז די מעלאנכאליע זייערע, די מעלאנכאליע, וואס פון א פערזענליכער שטימונג איז זי פערקעהרט געווארען אין א געזעלשאפטליכער פונקציע, אין א געזעלשאפטליכע מיסיע און אין א פראפעסיע און אין א שיטה, —אפשר איז זי טאקע מעהר ניט ווי א שיטה, אדער נאר א געוואוהנהייט?

וואָרום ווען זי וואלט געווען טאקע א טיפע אינטעגימסטע איבערלעבונג, ווען די אומעטיגע ווערטער זייערע וואלטען אין דער אמת'ן איינגעטונקט געווען אינ'ם בלוט פון זייערע וואונדען, און די טרעהרען וואלטען ווי פייערדיגע טראפענס, ווי גיהנום-טראפענס פאלען אויפ'ן הארצען און עס דורכברענען און דורכבויערן,—דאן וואלטען זיי זיך זעלבסט פאר זייערע רייד און טרערען געשראקען, פאר זיך זעלבסט וואלטען זיי זיך געשראקען און וואלטען זיך שעמען פאר דער וועלט ווייזען מיט זייערע שטומע וואונדען, מיט זייער פערברענטען הארצען, און הרוב געווארענער נשמה... מיט אש וואלטען זיי דעם שטערן בעשאטען און א זאק אויף די לענדען אנגעטאן און דעם קאפ אראבגעלאזען און די ליפען פערשלאסען און בעהאלטען זיך אין א הייל אין א ווינקעלע און ביי נאכט, אין דער פינסטער, ווען קיינער זעהט ניט, שטילערהייט אויפשטעהן און אבלות אבריכטען אויף דעם אייגענעם חורבן...

וואָרום ווי קאן מען הויך אויפ'ן קול און פאר אלעמען רעדען וועגען דעם אייגענעם יאוש, וועגען דער חיסטקייט פונ'ם אייגענעם הארצען? איך פרעג שוין ניט, צוליעב וואס, נאר ווי אזוי קאן מען אויפדעקען פאר דער וועלט די פערבארגענע וואונדען, ווי אזוי קאן מען פערשוועכען דעם אינטימען סוד פון דער נשמה?

ווען דו ווילסט, זאגט דער משורר צו זיין פריינד,— ווען דו ווילסט, קאנסטו קומען צו מיר: זומער וועל איך דיר אין גארטען אונטער א בוים, אויף א גרינעם בערגעל, אויסבעטען; ווינטער וועל איך אין שטוב, ביים היימליכען פייער, דיך אויפנעהמען, נאר אין הערבסט, ווען אני-אומעט פאלט אויפ'ן הארצען, אויפ'ן קאפ הענגט א כמארע און די נשמה קארטשעט זיך פון ווערטאג,—דאן לאז מיך אליין—

ובהתעטף הלב ובהזותו למסים
אל תראני עין זר, זר לא יבין את זאת—
ועדירי אהרישה ביגוני...

(און אז פיהארין הילט איין טרויער, דאס הארץ שטוט צו געהן
זאל קיין פרעמד אויג ניט זעהן עס, א פרעמדער קען ס'ניט פערשטעהן
און כ'וועל שווייגען אליין מיט מיין טרויער).

IX

און איך זוך אויף זיי א זכות?

אפשר האט געפלאצט א סטרונע, און די פידעל איז נאך גאנץ, אפשר איז דאס הארץ צושלאגען, אבער ס'לעבט אין ס'איז פול מיט צארן געגען דעם, וואס עס עקזיסטירט, און וויל שאפען עפיס נייעס, אפשר איז דארט ווייט, אויף יענער זייט כמארע, וואס פערשטעלט זיי די אויגען, א הימעל א נייער הימעל פערבארגען?

אבער ניין: ווען ס'וואלט געווען אזוי, וואלטען די ווערטער זייערע ניט פינסטער געווען, ווי אן אבגרונד, ניט שווער געווען, ווי בליי; ס'וואלט זיך הערען דער קלאנג פון דעם מארגענדיגען ליעד און שפיגלען דער אבגלאנץ פון דער מארגענדיגער זון, עס וואלט געווען א שטראף און א צוזאג, עס וואלט א געשריי געווען פון א געוויינער, וואס אין בלוט און שמערצען געבוירט די א נייעם לעבען...

און איך קום צו דעם בעשלוס:

ס'איז ביי זיי מעהר ניט ווי א שוואכקייט און א געוועהנהייט: מיר זענען געוואוינט צו טרויערן; מיט דער מאמעס מילך זויגען מיר די איך אין זיך, דורך זיי איז פערסמ'ט די לופט, מיט וועלכער מיר אטעמען...

דער וואס וויל אבער א שרייבער זיין און צום פאלק זיך ווענדען, דער מוז זיין פריי און אין א נייעם גער אטמאספערע זיך געפינען, דער מוז שטרייטען געגען דער געוועהנהייט אין א נייעם ווילען וועקען...

ש. ניגער.

מיקיט פון פעראיין וועט מען צוציהען דעם בורזשואַזען עלעמענט, אין ס'איז, אַלזאָ, אויך אַנ'אַלגעמיינער פערזאַמלונג פון אַלע מיטגליעדער אַנגענומען געוואָרען אַ בעשלוס זיך אַבצואָגען אויך מיט רוסישע קינסטלערישע ווערק. דאָס האָט אָבער געהאָלפען ווי אַ טויטען באַנקעס. אונזער געלד-אינטעליגענץ איז געבליבען אַפּאַטיש צו די צוועקען פונ'ם פעראיין, די ספּעקטאַקלען און אָבענדען זענען וועניג בעזוכט געוואָרען און מ'האָט געליטען איין פיאַסקאָ נאָך דער אַנדערער. אויך די פאָלקס-מאַסע פון וועלכע יעדער יודישער טעאַטער ציהט זיין יניקה, האָט זיך גלייכגילטיג, וואָגאָר שפּאָטיש בעצויגען צום פעראיין. דער פעראיין, זייענדיג געטריי זיינע קינסטלערישע און עסטעטישע טענדענצען, האָט זיך ניט געוואָלט אַראָבלאָזען צו דעם געשמאַק פון חינקע-פּינקע און האָט אַלזאָ ביי דער מאַסע ניט נושא חן געווען. דער פעראיין, אַרום וועלכען ס'האָבען זיך גרופּירט די פעהיגסטע און בעגאַבסטע יונגע-לייט פון אונזער [illegible], איז אַזאַ דעם אַלעמען געבליבען איינזאַם, פערלאָזען. אַהן אַ וועלכען ס'איז צוזאַמענגעבונד מיט דער בעפעלקערונג און אַהן אַ וועלכען ס'איז פעסטען מאַטעריאַלען באָדען. מיטגעהאָלפען צו דער קריטישער לאַגע פונ'ם פעראיין האָט אויך אַ געוויסע היגע יודישע געזעלשאַפט וואָס, ניט האָבענדיג אמת, קיין הויכע קולטורעלע ציעלען, האָט אָבער אַ פעטע קעשענע און האָט געקענט „קאָנקורירען" מיט'ן פעראיין און איהם שאַדען מאַן. ס'איז שוין וואָגאָר גערעדט געוואָרען וועגען ליקווידירען... נאָר אין איצטיגע מינוט האַלט עס ניט דערביי. עפּעס בעמערקט זיך די לעצטע צייט אַ שטיקעל איפּלעבונג. נייע, אַרבייטספעהיגע מיטגליעדער זענען צוגעקומען, אויך האָט מען זיך משדך געווען מיט אַ היגע, פוילישע קינסט-געזעלשאַפט „מוזא" וועלכע טרעט אָב איהר גרויסען לאָקאַל פאַר די אָבענדען פון פעראיין און מ'היום זיך בכלל בעסערע פערספּעקטיווען...

לאָמיר האָפען...

סעקרעטאַר פון דער ליטעראַרישער סעקציע.
א. סאַרווער.

פון דעם בריעף גופא איז קענטיג, אַז מיט דעם, וואָס מען האָט איינגעפיהרט רוסיש אין די טהעטיגקייט פון געזעלשאַפט, האָט מען די בורזשואַזיע ניט צוגעצויגען און דער געזעלשאַפט ניט געהאָלפען. וועגען דער שפּראַך-פראַגע אין די קונסט-פעראיינען אין צוקונפט מעהר.

די רעדאַקציע.

נאַטיצען.

אַלין איינס, וואו דאָס איז געווען, אַלין איינס, ווער דאָס האָט געזאָגט; קיין נפקא מינה ניט אַפילו, צי ער האָט עס טאַקי געמיינט צו זאָגען, אָדער עס האָט זיך ביי איהם אויסגעכאַפּט — אָבער דאָס וואָרט, וואָס ער האָט געזאָגט איז געווען אַ אויסגעצייכענט טרעפענדעס וואָרט.

— איך בין אויך אַ נאַציאָנאַליסט, האָט ער געזאָגט, פערשטעהט זיך, נור אויף וויפיעל דאָס איז מעגליך.

און איך האָב געקלערט: דאָס איז דאָך אַ אויסגעצייכענטע כאַראַקטעריסטיק פאַר אַ גרויסען טייל פון אונזערע אינטעליגענץ. אַזעלכע „נאַציאָנאַליסטען אויף וויפיעל דאָס איז מעגליך" בעגעגענען מיר דאָך ביי יודען אויף יעדען שריט און טריט. פרובט, זאָגט אַזאַ אינטעליגענט, אַז ער איז אַ אַסימילאַטאָר, וועט ער זיך געפינען טיעף בעלעדיגט. וואָס הייסט? ער איז אַ נאַציאָנאַליסט. פערשטעהט זיך, אויף וויפיעל דאָס איז מעגליך.

ער איז אַ נאַציאָנאַליסט אויפ'ן וואָג. ער וועגט זיין יודישקייט אויף ליטען און זאָלאָטניקעס און לאָזט אָב די וואָגע סחורה אַמאָל מעהר און אַמאָל וועניגער, אויף וויפיעל דאָס איז מעגליך.

און איך שטעל מיר פאַר די גאַנצע יודישקייט פון אַזאַ נאַציאָנאַליסט „אויף וויפיעל דאָס איז מעגליך".

ער האָט קינדער. אַלס נאַציאָנאַליסט, איז ער מחויב געבען זיינע קינדער אַ נאַציאָנאַלע ערציהונג, מיט זייער מוטער-שפּראַך זיין יודיש. ער איז אָבער ניט איינפאַך אַ נאַציאָנאַליסט, נאָר אַ נאַציאָנאַליסט, אויף וויפיעל דאָס איז מעגליך. און מעגליך פאַר איהם איז, זיינע קינדער זאָלען קענען וועלכע שפּראַכען איהר ווילט, נאָר ניט קיין יודיש. פאַר זיין יודישקייט איז איהם מעגליך יוצא צו זיין נור מיט דריי שטונדען העבראַיש די וואָך, אָדער גאָר מיט דער יודישער רעליגיאָנס-לעהרע — וואָקאַן [illegible] — וואָס זיינע קינדער געהען דורך אין גימנאַזיע.

ער שרייבט אין צייטונגען, קויפט ביכער. אַלס יוד, מוז ער, דאַכט זיך, אויך אַ יודישע צייטונג איינשרייבען (צום וועניגסטען אויך אַ יודישע צייטונג), מוז ער, הלכה זיך, אויך יודישע ביכער קויפען. ער איז אָבער אַ יוד נור אויף וויפיעל דאָס איז מעגליך, און ער שרייבט וועגען קיין יודישע צייטונג ניט איין, קויפט קיין יודיש ביכעל ניט. ער הויבט אָן לייענען אַ יודישען שריפטשטעלער נור דאַן, ווען מען הויבט אָן איבערזעצען זיינע ווערק אין איראָפּעאישע שפּראַכען, ווען „זיי" אַנערקענען איהם. און אַ יודישען בערוהמטען שריפטשטעלער דערמאָנט ער זיך נור דאַן, ווען דער לעצטער הויבט אָן שפּייען מיט בלוט, און הילף ווערט נויטיג. און אויך דאַן דערמאָנט ער זיך אָן איהם נור „אויף וויפיעל דאָס איז מעגליך".

אין יודישען טעאַטער געהט ער ניט. נור אויב אַ יודישער אַרטיסט ווערט שוין זעהר שטאַרק בערוהמט און וועגען זיין טאַלאַנט הויבט מען אָן צו קלינגען אין אַלע גלאָקען, און דערצו ברענגט נאָך אַ בילעט אין שטוב אַריין אַ רייך-פערפּוצטע דאַמע, וועלכער מען קען ניט אָבזאָגען, דאַמאָלסט טהוט אונז דער נאַציאָנאַליסט „אויף וויפיעל דאָס איז מעגליך" דעם כבוד און קומט אַראָב אין יודישען טעאַטער. אָן זיין נאַציאָנאַליזם דערמאָנט ער זיך אויך בעת עפּיס אַ יובילעאום, אַ פּאַראַד, אַ יום-טוב. אין אויסראָטען די יודישע קולטור נעהמט ער קיין אַנטייל ניט. די גאַנצע שוועריגקייט פון בויען, די משא פון שאַפען די יודישע קולטור, וואַרפט ער אַרויף אויף דעם רוקען פון דעם פּשוטען מענשען, פון די אַרבייטס-מאַסען — זיי האָרעווען אויף אַלץ, זאָלען זיי אויף דעם אויך האָרעווען. איהם איז צו ענג ביי אונז, ער געהט אַוועק אַהין, וואו עס איז שוין דאָ אַ קולטור אַ פאַרטיגע. דערפאַר, בעת ביי אונז אין די פענסטער איז אַ מיטש ליכטיג, ווען ס'מאַכט זיך אַ שמחה — וואָרום די קולטור-אַרבייט האָט ניט נור איהרע וואָכעדיגע ווערק-טעג, זי האָט אויך איהרע ימים-טובים — דעמאָלט לאָזט ער זיך אַראָב פון זיין הויך צו אונז אָרימע, ווי אַ גביר צו אַן אָרימען קרוב אויף חתונה.

יודישקייט, ווי ווייט דאָס איז מעגליך; נאַציאָנאַליזם אויפ'ן וואָג, אויפ'ן זאָלאָטניק. און וואָס איז די וואַגשאַל זייערע? די קאַריערע, די פּערזענליכע רוהיגקייט, דער שטאַנד — דאָס זענען די פערבלאָטיגטע בלייענע געוויכט, מיט וועלכע אַזאַ אינטעליגענט „אויף וויפיעל דאָס איז מעגליך" וועגט זיין יודישקייט, זיין נאַציאָנאַלען געפיהל.

און אויף די וועלכע שמיציגע וואַגשאַל לעגט ער אויך יעדע אידעע, יעדע געזעלשאַפטליכע שטרעבונג, יעדען אידעאַל. און ער איז אַ אידעאַליסט אויפ'ן וואָג, אַ געזעלשאַפטליכער טוער, „אויף וויפיעל דאָס איז מעגליך". און ברענגט ער וועהן קרבנות, זענען דאָס נור קרבנות „אויף וויפיעל דאָס איז מעגליך", אויף וויפיעל ס'ציהט די געוויכט.

און פרעגט איהם, וועט ער אייך זאָגען, אַז ער איז די זאַלץ פון דער ערד, ער איז ברייט, ער ציהט זיך ניט אַוועק אין קיינע עקסטרעמען. מיר זענען פאַנאַטיקער, שמאָלע מענשען, מיר האָבען זיך בעשאַפען ענגע שטייגלעך: נאַציאָן, קלאַס. ער איז ברייטער, ער איז אַ מענש, אַן אַל-מענש, און דעם איז דיין שמאָלען.

א ביטערער טעות!

וואָרום וועגענדיג זיינע אידעאַלען, וועגענדיג זיין יודישקייט, וועגט ער מיט דערזעלבער געוויכט אויך זיין מענשליכקייט. און ער איז אַ מענש אויך נור „אויף וויפיעל דאָס איז מעגליך".

א. ליטוואַק.

די וואָך.

(קורצע כראָניק.)

יודישעס.

צוויי דעפּוטאַטען האָבען געבעטען אַ בילעט אויף אַריינצוגעהען אין דומע פאַר דעם דאָקטאָר שאַפּירא. דער דומע-סעקרעטאַר סאָזאָנאָוויטש האָט זיי געענטפערט: זשידעס וויל איך אין דומע ניט אַריינלאָזען.

= עס איז בעשטעטיגט געוואָרען דער לאַנגע-טאַריף פאַר יודישע עמיגראַנטען. אַ בילעט פאַר עמיגראַנטען וועט קאָסטען אַזוי פיעל, וויפיעל עס קאָסט אַ בילעט פון דריטען קלאַס פאַר קינדער.

= אָדעס. דער גבאים-ראַט פון די יודישע שולען האָט אַבגעדרוקט אַ הכחשה אויף די ידיעה, אַז דער געג.-גוב. האָט זיך צוויי מאָל אַריינגעמישט אין די יודישע רעליגיעזע ענינים.

= דאָס מיניסטעריום האָט ערלויבט צוזאַמענצורופען אין ווילנא אַ קאָנפערענץ פון די פערוואַלטער פון די יודישע [illegible] שולען אויך צו בעטראַכטען איינייגע פראַגען וועגען דעם אַרט לערנען אין די דאָזיגע שולען. דער צוזאַמענפאָהר וועט פאָרקומען אין דעצעמבער היינטיגען יאָהר.

= [illegible]. איטפן בעפעהל פון גובערנאַטאָר ווערען יעצט איבערגעשריבען אַלע יודישע איינוואָהנער פון סטאַווראָפּאָל, דערנאָך וועט מען אַרויסשיקען פון שטאָדט פיעל יודישע פאַמיליעס.

= אין יעליסאַוועטגראַד האָט זיך אָנגעהויבען דער פּראָצעס וועגען יודישען פּאָגראָם אין יאָהר 1905. פון דער מענגע פּאָגראָמשטשיקעס זענען צום געריכט געשטעלט געוואָרען נאָר 6 קליינע פּאָגראָמטשטשיקעס, וועלכע האָבען אין פּאָגראָם געשפּיעלט אַ קליינע ראָליע.

= די ערד-קאָמיסיעס פון דער רעגירונג נעהמען אָב ביי די יודישע קאָלאָניסטען אין יעקאַטערינאָסלאַווער גובערניע די קאָזיאָנע ערדען, וועלכע זיי האָבען געהאַלטען אין אַרענדע. אויף זייער פּראָטעסט האָט דער סענאַט געענטפערט, אַז דאָס געזעץ פונ'ם 27-טען אויגוסט 1906 וועגען קאָזיאָנע ערדען ווערט ניט פערשפּרייט אויף יודען.

= דעם דריטען נאָוועמבער האָט ניסעלאָוויטש בעקומען פון קאָוון אַ טעלעגראַמע, אַז די דאָרטיגע אַדמיניסטראַציע האָט בעפּוילען 45 אַפּטעקער-שילער, וועלכע זענען געקומען האַלטען עקזאַמען אויף אַפּטעקער-געהילפען, אַרויסצופאָהרען פון שטאָדט. ניסעלאָוויטש האָט שריפטליך געבעטען דעם דירעקטאָר איבער אַלגעמיינע ענינים פון מיניסטעריום פון אינערן, אַבצושטעלען דעם בעפעהל פון דער קאָוונער אַדמיניסטראַציע. דעם 5-טען נאָוועמבער האָט ניסעלאָוויטש בעקומען אַ ידיעה פון מיניסטעריום, אַז קריזשאַנאָווסקי האָט געטעלעגראַפירט דעם קאָוונער גובערנאַטאָר, אַז די פראַגע וועגען די 45 אַפּטעקער-שילער ווערט „איבערגעגעבען אונטער זיין רשות".

= אין קראַקוי האָט זיך געגרינדעט אַ פּוילישע אַנטיסעמיטישע פּאַרטיי, דער פאָרזיצענדער פון דער פּאַרטיי איז דער רעדאַקטאָר ד"ר סטאַנישעווסקי. די פּאַרטיי גיט אַרויס צוויי צייטונגען, איינע אונטער'ן נאָמען „גלאָס נאַראָדו". זי האָט יעצט אַרויסגעלאָזען צוויי אַנטיסעמיטישע בראָשורען, וועלכע זענען צוליעב זייער אויפהעצענדען כאַראַקטער קאָנפיסקירט געוואָרען דורך דער פּאָליציי.

= דער גרויס-וועזיר פון דעם נייעם סולטאַן אין מאַראָקאָ האָט אין זיין ענטפער-בריעף דעם פאָרזיצענדער פון דער חברה „כל ישראל חברים", צוגעזאָגט צו טהאָן אַלץ, וואָס ס'איז נור מעגליך אַבצושאַפען די בעגרענצונגען, וועלכע עקזיסטירען איצט פאַר יודען, אין מאַראָקאָ. ער האָט אויך צוגעזאָגט צו שיצען די שולען פון דער חברה „כל ישראל חברים".

= דער טערקישער מיניסטער פון אינערן האָט אָפיציעל אָבגעלייקענט די ידיעה, וואָס איז פערשפּרייט געוואָרען אין דער אייראָפּעאישער פּרעסע, אַז מען איז אָנגעפאַלען אויף יודען אין באַגדאַד (מעסאָפּאָטאַמיען).

= מחמת די טעלעגראַמע פון „נאָוואָיע ווערעמיא", אַז אין קאָנסטאַנטינאָפּאָל האָט מען געשלאָגען יודען, איז דאָס אינפאָרמאַציאָנס-ביוראָ ביי דער אָדעססער חברה צו שטיצען ערד-אַרבייטער און בעלי-מלאכות אין סיריען און פּאַלעסטינע מודיע, אַז לויט די ידיעות, וועלכע די חברה האָט בעקומען פון קאָנסטאַנטינאָפּאָל, איז די גאַנצע ידיעה פאַלש, און קיינער האָט דאָרט קיין יודען ניט געשלאָגען.

רוסלאַנד.

צוליעב די פריהצייטיגע שטאַרקע קעלטען האָט די כאָלערע כמעט אומעטום אין גאַנצען אויפגעהערט. די צאָהל קראַנק-געוואָרענע און געשטאָרבענע פון כאָלערע איז די פאָריגע וואָך געווען אונבעדייטענד.

= דער פּעטערבורגער גראַדאָנאַטשאַלניק האָט אָבגעשטעלט דעם זשורנאַל „נאַדיעזשדאַ". די פרוי קוויטשינאַ געוועזענע רעדאַקטאָרין פון ס"ד „גאָלאָס טרודאַ" איז פערמשפּט געוואָרען צו אַ יאָהר מיט 2 חדשים פעסטונג. דערפאַר, וואָס אין 16 נומערן זענען געווען געדרוקט 20 אַרטיקלען נעגען דער רעגירונג. די צייטונג „באָדראָיע סלאָוואָ" איז פאַר אַנ'אַרטיקעל פון פּראָף. קומין-קאַראַוואַיעוו שטראַפירט געוואָרען אויף 500 רובל.

= די ברידער קאָוואַלענסקי (די מעשה מיט דער שיסעריי [illegible] אין פּעטערבורג), זענען נאָך אַלץ ניט געמשפּט געוואָרען. ווי מען זאָגט, איז זייער פּראָצעס שוין אין קריעגס-געריכט. מען בעשולדיגט זיי אין הרגענען דורך אויפרעגונג און כעס.

= עס איז געשטאָרבען דער גרויספירסט אַלעקסעי אַלעקסאַנדראָוויטש, דעם קייזער'ס פעטער. דער פערשטאָרבענער גרויספירסט איז אַ צייט מיט יאָהרען געווען דער פאַקטישער אָנפיהרער פונ'ם רוסישען פלאָט. נור נאָך דער מלחמה מיט יאַפּאַן, האָט ער זיין הויכע שטעלע פערלאָזען און ס'איז איינגעפיהרט געוואָרען אַ פלאָטס-מיניסטעריום.

= אין דומע ציהען זיך נאָך אַלץ די אַגראַר-דעבאַטען און זיי וועלען נאָך לאַנג דויערן. דער רעדנער-ליסט איז שוין געשלאָסען, נאָר עס דאַרפען נאָך רעדען אַנ'ערך פון 200 רעדנער. נאָך מיליוקאָוו'ס גלענצענדער רעדע, זענען נאָך דערוויילע קיין אינטערעסאַנטע מאָמענטען אין די דעבאַטען מעהר ניט געווען.

= וואַסיליעוו, דעם מערדער פון פּערמער פּאָליציי-מייסטער, וועלכען די שווייצאַרישע רעגירונג האָט אַרויסגעגעבען דער רוסישער, וועט געמשפּט ווערען דורך אַ בעזונדערע אַבטיילונג פון סודעבנע פּאַלאַטע. וואַסיליעוו פּראָטעסטירט נעגען דעם, ווייל די שווייצאַרישע רעגירונג האָט איהם אַרויסגעגעבען מיט דעם תנאי, אַז מען זאָל איהם משפּט'ן אין אַ נאָרמאַל-געריכט, און אַזאַ געריכט איז נור דער אָקרוזשנאַי סוד מיט'ן אַנטייל פון געשוואָרענע.

= די קאַדעטען האָבען בעשלאָסען, איינ'ם מאָל, ווען קאַליובאַקין וועט אויסגעשלאָסען ווערען פון דומע, וועלען זיי אַרויסשטעלען פאַר קאַנדידאַטען פון פּעטערבורג די געוועזענע מיטגליעדער פון דער צווייטער דומע: קוטלער (געוועזענער מיניסטער) און [illegible].

= די דומע האָט בעשטימט נעגען דער קאָמיסיע וועגען דער אַרבייטער-פראַגע אַ חודש טערמין. אין אַ חודש אַרום איז די מחויב אַרויסגעבען אין דומע געזעצפּראָיעקטען וועגען אַרבייטער-פערזיכערונג אַז דאָס גלייכען.

טערקיי.

די וואַהלען אין פּאַרלאַמענט ענדיגען זיך באַלד און אין גיכען וועט צוזאַמענגערופען ווערען דער פּאַרלאַמענט. די יונג-טערקען וועלען האָבען אין פּאַרלאַמענט אַ גרויסע מעהרהייט. דאָס רוב זענען אויסגעקליבען טערקען. ניט-טערקען — וועניג. די קריסטליכע בעפעלקערונג איז שטאַרק אונצופריעדען. עס קומען פאַר מאַניפעסטאַציעס און דעמאָנסטראַציעס. עס האַלט אַזוי ווייט, אַז עטליכע קריסטליכע נאַציאָנאַליסטען האַלטען ביים אָבזאָגען זיך פון אַנטייל נעהמען אין טערקישען פּאַרלאַמענט.

באַלקאַנען.

אויף די באַלקאַנען איז נאָך אַלץ שטאַרק אונרוהיג. אַלע פּער-אינטערעסירטע לענדער מאָביליזירען זיך און גרייטען זיך צו מלחמה. און אין דער זעלבער צייט [illegible] צו פיהרען [illegible]

אונטערהאַנדלונגען. ווי מען זאָגט איצטער, וועט די קאָנפערענץ פאָרקומען [illegible] פון איטאַליענישען מיניסטער. די טערקישע רעגירונג האָט פאָרגעלעגט די רעגירונגען, וואָס זענען אונטערגעשריבען אונטער בערלינער טראַקטאַט, די פאָלגענדע פּראָגראַמע פון דער קאָנפערענץ:

דעם פּראָגראַם בעשטעהט פון די פאָלגענדע פּונקטען:

1) וועגען בעשטימען די פּאָליטישע לאַגע פון מזרח-רומעליען, 2) בעשטימען די פּאָליטישע לאַגע פון באָלגאַריען, ווי אויך די סומע געלד, וואָס באָלגאַריען דאַרף בעצאָהלען טערקיי פאַר די אַרענדע פון מזרח-רומעליען, 3) בעשטימען די פּאָליטישע לאַגע פון באָסניען און הערצעגאָווינאַ, 4) אַ בעלוינונג פאַר סערביען און מאָנטענעגראָ, וועלכע זאָל ניט בעריהרען די אינטערעסען פון טערקיי, 5) אָבשאַפען די אַרטיקלען 25, 61, 6) אָבשאַפען די קאַפּיטולאַציעס, 7) ענדערונג פון אַרטיקעל 29 פון בערלינער טראַקטאַט.

פּערסיען.

נאָכגעבענדיג כלומרשט די בקשות פון זיינע אונטערטהאַנען, האָט דער שאַך בעשלאָסען מעהר דעם מעדזשליס (פּאַרלאַמענט) ניט צוזאַמענצורופען און מבטל מאַכען די קאָנסטיטוציע. מען זאָגט, אַז ער האָט עס געטהאָן אונטער'ן איינפלוס פון דער רוסישער רעגירונג. אין אַדערביידזשאַן זענען די בעלי-הבתים די רעוואָלוציאָנערען מיט סאַטאַר-כאַן בראש. זיי האַלטען אַפיט אָב קליינע נצחונות איבער'ן מיליטער פון שאַך, וועלכער איז אין גאַנצען [illegible]. מען רעדט, אַז טערקיי וויל לויט דער עצה פון דער רוסישער רעגירונג פערנעהמען די גרענעץ-פּראָווינצען. און ווי פריהער, רעדט מען נאָך, אַז רוסלאַנד וועט די פערנעהמען. דערווייל איז די לאַגע ווי געווען. קיינע פון די דערמאָנטע רעגירונגען האָט נאָך [illegible] ניט פערנומען.

דער שאַך האָט בעפּוילען צו מאַכען פּאַראַדען אויף די [illegible] דערפער אין [illegible] און אַנדערע ערטער, דערפאַר וואָס די אָרטיגע [illegible] די רעוואָלוציאָנערען.

כינא.

אין כינא זענען געשטאָרבען אין איין צייט אי דער קייסער, אי די אַלטע קייסערין-אַלמנה, וועלכע איז פאַקטיש געווען די הערשערין. ווי מען זאָגט, זאָל דער נייער הערשער וועלען איינפיהרען רעפאָרמען. נאָר מען ווייסט ניט, אויב דאָס וועט זיך איהם איינגעבען, ווייל צווישען די מאַנדאַרינען (הויכע בעאַמטע) און די הויף-סטאַראָסטען איז די רעאַקציע זעהר שטאַרק. אינ'ם לאַנד איז דערווייל אַלץ רוהיג, נאָר מען וואַרט, אַז ס'וועלען אויסברעכען אונרוהען. די רעוואָלוציאָנערען גרייטען זיך.

דייטשלאַנד.

נאָך די שטורמישע רעדעסען, וועלכע ס'זענען פאָרגעקומען אין רייכסטאַג וועגען דער מעשה מיט ווילהעלמ'ען, נאַכדעם, ווי דער קאַנצלער [illegible] האָט צוגעזאָגט, אַז פון היינט אָן וועט ער אַליין זיין דער [illegible] אויסערער פּאָליטיק, איז ביולאָוו געווען ביי ווילהעלמ'ען [illegible] אַ בעריכט וועגען דער רייכסטאַג-זיצונג. [illegible] ניט אונטערגעגעבען, וועלט ביולאָוו [illegible] ווילהעלם האָט צוגעזאָגט, אַז ער וועט רעגירען [illegible], דאָס ליגט אויס'ן קאַנצלער'ס [illegible] גלויבט מען אָבער וועניג אין דעם, און עס הייבט זיך אָן אַ בעוועגונג פאַר [illegible] פון מיניסטעריום. אין רייכסטאַג האָבען שוין [illegible] ס"ד און דער צענטער [illegible] געזעצפּראָיעקטען וועגען דעם, אַז אויף ווייטער זאָל דאָס מיניסטעריום זיין פעראַנטוואָרטליך פאַר רייכסטאַג און ניט פאַר'ן קייזער, ווי איצט.

א. קופּרין.

די הייליגע

זעכצעהן יאָהר איז זי געווען ערציהערין אין אַ שול פאַר אַדעליגע פרייליינס. דער שטרענגער ערנסט און איבערגעגעבענהייט, מיט וועלכע זי פלעגט איהר אַרבייט טהאָן, אויך איהר יאָהרען-לאַנגע ערפאַהרונג אַלס ערציהערין, דאָס אַלעס האָט איהר געשאַפען רעספּעקט פון אַלע און איינפלוס איבער אַלע, וואָס זענען געווען אַרום איהר. די הויפּט-אינספּעקטאָרין אין דער שול האָט אַרויסגעוויזען אַכטונג צו איהר, און די גאַנצע פּעדאַגאָגישע פאַמיליע האָט איינפאַך אָבשיי געהאַט פאַר איהר, און, נאַטירליך, האָבען זיי זי ניט זעהר ליעב געהאַט. אַלע שילערינס האָבען געציטערט פאַר איהר, און דער קלאַס, וועלכער איז געווען אונטער איהר השגחה, האָט געגאָלטען, אַלס אַ מוסטער פאַר גוטע בענעהמונג און ערפאָלג אין לערנען.

און דאָס אַלעס פלעגט זי דורכפיהרען אָהן שום בייז-ווערען זיך, אָדער וועלכע ניט איז בעשטראָפונג. קיינמאָל האָט זי זיך ניט געקלאָגט ניט פאַר די קינדער'ס עלטערען און ניט פאַר די עלטערע שול-בעאַמטע. עפּעס אַ מין „מאַכטפאָלער היפּנאָז" איז געווען אויסגעדריקט אין איהר קאַלטען רוהיגען בליק; אַן אייזען-שטאַרקע קראַפט האָט זיך געהערט אינ'ם טאָן פון איהר געלאַסענער שטימע. זי איז געווען די איינציגע, פאַר וועלכער אַפילו די העכסטע שטיפערישע און פאַרשייטע אין דיזער קליינער חדר-וועלטעל האָבען ניט געוואַגט צוצופּאַסען עפּעס אַ צונעמעניש.

זי אַליין האָט איהר שטודיום געענדיגט טאַקי אין דעם זעלבען אינסטיטוט. מיט אַ גילדענעם מעדאַל האָט זי געענדיגט און דאָ איז זי שוין פערבליבען, אַלס ערציהערין. קיין קינדהייט האָט זי ניט דורכגעלעבט, קיין פערגאַנגענהייט האָט זי ניט געהאַט. קיין שום פּאַסירונג, וועלכע וואָלט געקענט עטוואָס עהנליך זיין צו אַנ'אינסטיטוטקע-ראָמאַן, האָט מיט איהר קיין מאָל ניט געטראָפען, עפּיס פונקט ווי זי איז געבאָרען געוואָרען נור כדי צו זיין ערציהערין אין אַ שול.

דאָך איז זי געווען זעהר שעהן; אַ ברונעטקע מיט חן-גריבעלעך אויף איהר קלוגע דעליקאַטען געזיכט. דאָס איז געווען איינע פון יענע עטוואָס שווינדזיכטיגע טיפּען, מיט וועלכע מענער פערינטערעסירען זיך שטענדיג זעהר שטאַרק. דער גאַנצער אינסטיטוט האָט איהר מקנא געווען איהר שעהנעם, גראַציעזען געשטאַלט; דאָך האָט קיין איינציגע ניט געהאַט דעם מוטה אַרויסצוואווייזען פריינדשאַפט אָדער עטוואָס אינטימעס צו איהר. יעדען האָט זיך געדוכט, אַז אַפילו אַ לייכטזיניגע מחשבה איז שוין אויך אַ גראָבע בעליידיגונג פאַר אָט דער יונגער פרוי, וועלכע האָט מיט לייב-און-לעבען זיך איבערגעגעבען צו איהר אַרבייט, אַלס ערציהערין.

„אַנ'אייביגע וואָך", האָט זי אָנגערופען איינער פון די גאָר גרויסע פערוואַלטער פון בילדונג. פון פריה אין צוואַנציג שטונדען האָט זי צוגעגעבען איהר אַרבייט, די איבעריגע צייט איז געווען פאַר רוהע און שלאָף. און אַפילו אין דיזע קורצע שטונדען פלעגט זי אויך גאַנץ אָפט זיך אויפכאַפּען, און [illegible] פערשפּילט אויף אַלע קנעפּ פון איהר קלאַס-קלייד פלעגט זי אויף די שפּיץ פינגער אַרומגעהן איבער די שלאָפצימערן פון איהרע שילערינס. קיין מינדעסטע קלייניגקייט אין דער קליינער וועלטעל, וואו זי איז געווען הערשערין, איז ניט אַריבער אונבעמערקט פון איהר; עפּעס גלייך, ווי זי וואָלט געקענט יעדענס געדאַנק, נאָך איידער ער האָט זיך געבילדעט אין די קעסטעלעך פון וועלכען ניט איז יונגען מוח.

נאָר איינמאָל פאַר דער גאַנצער צייט פון איהר אַרבייט האָט נאַטאַליע דאַווידאָוונא אויסגעבעטען איהר רעכט צו נעהמען אַ לאַנגען אָפּרוה.

דאָס איז געווען, ווען די דאָקטוירים האָבען איהר געהייסען פאָהרען באַלד זיך אין לימאַן, אום איהר געזונד עטוואָס צו פערריכטען. אחוץ דעם איינציגען מאָל האָט די לעהרערין כמעט קיין מאָל ניט פערלאָזען די ווינקלען פון אינסטיטוט... זעלטען, זעלטען, ניט מעהר, ווי איין מאָל אין צוויי אָדער דריי חדשים, פלעגט זי בעטען ערלויבניס צו פערברענגען די נאַכט פון שבת אויף זונטאָג ביים בעט פון איהר קראַנקער מומע, וועלכע האָט געוואוינט אויסען שטאָדט, און האָט שוין זייט פינף יאָהר געליטען פון אַ שווערער קראַנקהייט, וואָס האָט איהר ניט ערלויבט זיך אויפצוהייבען פון בעט. און נאָך דעם, ווי נאַטאַליע דאַווידאָוונא פלעגט אָבזיצען די גאַנצע נאַכט ביים בעט פון איהר קראַנקער און נערוועזער מומע, פלעגט זי בעגינען שוין איילען צוריק אין שול כדי ניט צו פערשפּעטיגען [illegible] צוזאַמען מיט אַלע קינדער אין קירכע זונטאָג-פריה. צום ענדע פון דעם גאָט-דינסט, ווען די פּרינציפּאַלשע האָט זיך די ערשטע צוגעבויגען צום קרייץ נעבען עמוד און אַלע לעהרערינס האָבען זיך טיעף פערנייגט צו איהר נאָך דעם, ווי זיי האָבען געקושט דאָס קרייץ, פלעגט זי צורופען צו זיך נאַטאַליע דאַווידאָוונא.

— ווי בעפינדעט זיך אייער טאַנטע?

— אַך, פירסטין, זי ליידעט זעהר, נאָר דער עוויגער גאָט קען זי רעטען, — פלעגט די ערציהערין ענטפערען מיט אַ זיפץ און [illegible] קוקען מיט דאַנקבאַרקייט אויף איהר פּרינציפּאַלשע.

— וואָרום זענט איהר ביי איהר ניט פערבליבען?

— איך בין געקומען מיין פליכט צו ערפילען, גנעדיגע פירסטין.

— אָבער איהר זעהט דאָך, מיין קינד, [illegible] זעהר שלעכט אויס.

— מיין טאַנטע האָט איהרע אויגען די גאַנצע נאַכט ניט געשלאָסען.

— אַרעמעס קינד, איהר מוזט זיך גלייך אויסרוהען.

אויסגעזעהען האָט נאַטאַליע דאַווידאָוונא אין אַזעלכע זונטאָגען גאָר קרענקליך. אַקוראַט ווי זי וואָלט נאָר וואָס אויפגעהויבען זיך פון אַ שווערע קרענק, אָדער ווי זי וואָלט ערשט ערוואַכט פון אַ מין [illegible], אויסגעלאָשענע צייט-פערטריב; אַזוי אויסגעמאַטערט-בלייך איז געווען איהר געזיכט, מיט טיפע טונקעלע קרייזען אַרום די אויגען און מיט פערטריקענטע צובּיסענע ליפּען.

אין אמת'ן אָבער האָט גאָר נאַטאַליע דאַווידאָוונא קיינמאָל ניט געהאַט קיין מומע; און מערקווירדיג, ווי אַלץ איז, דאָס פאַר אַלע זעכצעהן יאָהר פון איהר אינסטיטוט-אַרבייט איז ביי קיינעם קיין שום ספק ניט געווען, אַז אַלץ, וואָס זי זאָגט, איז אמת און הייליג, ווי די גאָט'ליכקייט אַליין.

יעדע צוויי אָדער דריי חדשים אין אַ שבת-צו-נאַכט פלעגט נאַטאַליע דאַווידאָוונא מיט גרויס ענוות פרעגען ביי איהר פּרינציפּאַלשע:

— וועט איהר מיר, גנעדיגע פירסטין, ערלויבען צו בעזוכען מיין טאַנטע?

— יאָ, [illegible], מיין קינד, אָבער איהר מוזט זיך ניט פיעל אָנשטרענגען.

דאַן פלעגט נאַטאַליע דאַווידאָוונא איבערציינגען זיך ווי איהר געוואוינהייט איז געווען, דאָס אין איהרע „פיילען-שטייגעלעך" שלאָפט אַלעס מיט אַ שלאָף פון אַ געזונדער, נור מידער יוגענד, און דערנאָך לאַנגזאַם אַרויסגעהן פונ'ם אינסטיטוט-טויער, פערבייגעהן נעבען דעם וועכטער און דינער, וועלכע האָבען זיך פערנייגט פאַר איהר מיט גרויס דרך-ארץ. און אָבגעהענדיג אַ היבשע שטיקעל פונ'ם אינסטיטוט-פּאָרקען, פלעגט זי אַרויסנעהמען אַ געדיכטע שוואַרצע וואָאַל פון קעשענע, אַרומוויקלען איהר געזיכט מיט דעם און מיט אַ מאָל האָט זי זיך [illegible]. דאָס האָט שוין יעצט שפּאַצירט אַ קאָקעטקע, אַ ציפאַל-זוכערין, אָדער עפּעס אַן [illegible] מאַמזעל פון אַ רייכען מאַגאַזין; זי איז געווען אַלץ, וואָס מען קען זיך פאָרשטעלען, נאָר שוין ניט מעהר די פייערליכע שטרענגע לעהרערין; שפּאַצירט האָט זי מיט אויסגעלאַסען-פרייע געוועגונגען פון איהר קערפּער, וועלכער האָט זיך לייכט געוויגט [illegible]. דאָס איז געווען דער אַרט געהן פון יענע פרויען, וועלכע זענען געוואוינט צו [illegible] מענער געהערען. מיט'ן קאָפּ האָט זי בעגלייט יעדען פערבייגעהער, וואָס זי האָט בעגעגענט, און [illegible] געלאַכט צו יענע, וועלכע האָבען זי אַנגעריהרט. [illegible]

[illegible] יאָהרען אָדער גלייכער — צו דעם אַלעם פלעגט זי בלייבען גאַנץ גלייכגילטיג. עס פלעגט מאַכען, אַז ער איז געווען גאָר אַנ'אַלטער און שמוציגער, אַ הויקערדיגער, און אַמאָל נאָך גאָר אַ יונגער [illegible], דער קרבן, וועלכען זי האָט אויסגעקליבען, איז קיינמאָל ניט אַנטרונען פון איהר. אַ צופעליגער אַנריהרען פון איהר אָרעם, אַ האַסטיגער קוק איהרער, אַפילו דער טאָן, מיט וועלכען זי פלעגט אַרויסרעדען די בעוואוסטע [illegible] פראַזע — און שוין האָט מען זיך געפיהלט געצוואונגען צו גליסטען איהר נאָהענטקייט.

וועלכער מינען עקזיסטירען אַזעלכע געהיימע [illegible], וועלכע ציהען צוזאַמען איין מענשען געדאַנק מיט אַ צווייטען, זאָל דער צווייטער אַפילו זיין גאָר אַ פרעמדער, נאָר-וואָס אַ בעגעגענטער אין גאַס.

זי פלעגט פיהרען איהר „אויסערוועהלטען" ערגעץ ווייט [illegible] שטאָדט אין אַ שמוציגען נאַכט-הויז, וועלכער האָט געהאַט אַ נאָמען, אַלס דער אויסגעלאַסענסטער; און די גאַנצע נאַכט, אָהן אָבצושטעלען פלעגט זי זיך איבערגעבען אַזעלכע פערגעניגונגען, וואָס נור איהר אונבעגרענעצטע מחשבה האָט געקענט אויסקלערען. אין דער פריה, ווען איהר צופעליגער חבר, אַנ'אויסגעמאַטערטער פון אַזאַ משונה'דיגען [illegible], איז שווער איינגעשלאָפען, [illegible], פלעגט זי זיך שטיל אַרויסגנבע'נען פון בעט, אָנטהאָן זיך, בעצאָהלען אַלע נאַכט-רעכנונגען און אַוועקגעהן אָן אַן איילעניש צוריק אין אינסטיטוט.

וויפיעל מען וואָלט זיך ניט געבעטען ביי איהר, קיינמאָל האָט זי ניט איינגעוויליגט בעגעגענען זיך אַ צווייטען מאָל מיט דער זעלבער פּערזאָן.

איינמאָל איז איהר אויסערוועהלטער געווען אַ סאָלדאַט, ניט קיין יונגער און אַ גאַנץ דיקער; דאַכט זיך, אַ שרייבער אין שטאַב איז ער געווען. דאָס איז געווען אין מאָנאַט דעצעמבער. בעגינען, ווען עס האָט אָנגעהויבען עטוואָס ליכטיג ווערען און די פאָרהאַנגען האָבען זיך אָנגעהויבען ווייזען אויף די ווייסע פענסטער, האָט ער, [illegible] פון איהר הייסע פריינדשאַפט, אַרומגענומען זי ליידענשאַפטליך און זיין קאָפּ אויף איהר ברוסט אַרויפגעלעגט. פּלוצלונג אָבער האָט ער אָנגעהויבען כאָרכלען און איז געבליבען אונבעוועגליך. עטוואָס בעאונרוהיגט, האָט זי איהם גענומען פרעגען, וואָס מיט איהם איז, נור אין [illegible]

סעקונדען איז דער שרייבער געלעגען א פערגליווערטער. דאן האט די פערשטאנען, וואס דא האט פאסירט, און איסגעריסען זיך פאר שרעק, האט די גענומען שרייען מיט אזא פערצווייפלונג, אז די גאנצע דינערשאפט איז אנגעלאפען. און א האלבע שטונדע שפעטער איז אנגעקומען פאליציי און אויך אן אינסטיטוטס-בעאמטער. דיזער איז געווען א בע-יאהרטער מאן און ניט קיין נאר. נאטירליך האט ער גלייך דערקענט, ווייל ער פלעגט זי וואכען יעדען דאנערשטאג אין גאסט-צימער פון אינסטיטוט, וואוהין ער פלעגט קומען בעזוכען זיין טאכטער. ער האט געוואלט פער-דעקען די געשיכטע, איז ער אבער נאך מעהר ערשטוינט געווארען פון איהר מוטה. ווי גור זי איז צו זיך געקומען פונם שרעק, וואס דער מייסטער האט אויף איהר ארויס-געווארפען מיט דעם, וואס זיינע קאלטע הענד האבען איהר נאקעט ברוסט אומארעמט, און ווי זי האט נור דערלי-גענט, אז סיי ווי סיי איז איהר נאמען און שטעלע פער-לארען אין אינסטיטוט — אזוי איז זי געווארען צייניש און פערמעסטן. אהן א קאפטע, און אין קליידעל איז זי גע-שטאנען פאר'ן אינטערזוכער, איהרע נאקעטע הענד פערוואר-פען אויף צוריק. זי האט געקעמט איהרע לאנגע האר. און האלטענדיג די שפילקעס אין מויל, האט זי גערעדט צו איהם:

— איך וואונדער, וואס אלע וועכטער יאהר איז קיינעם אין אינסטיטוט ניט איינגעפאלען דער מינגעסטער שטא-טען פון חשד: הם, אט דאס טאקע האט דאך מיר אזא גע-וואלדיגען פערגניגען פערשאפט. איהר ווייסט, ציישענדיג, ווען איך פלעג בלייבען אליין אין מיין צימער, פלעג איך גיט קענען אפשטעלען פון לאכען, ווען איך האב זיך דער-מאנט אן דעם אלעם. דאס איז געווען ענטציקענד: האבען

קליינע פעליעטאנען.

לידער און פראזע

פון אליהו איזגור.

פריהלינג

II

אזוי ווי א קינד, וואס שטעהט אויף ערשט פון שלאף, רייבט די רייגע, אנשלאפיגע אויגעלעך, שמייכעלט און פרעהט זיך,— אזוי האט זיך אויפגעכאפט די נשמה נאכ'ן לאנגען שלאף אונטער די ווינטער-דאחלעגע.

מיט א ליכטיגען שמייכעל קוקען די יונגלען די בלאהען, און אזוי ווי א מוטער, וואס איז לאנג מיט איהר לעבעם קינד צישיידעט געווען, וואונטש און קושט און גלעט איהם די קוישען די מוטער — די זון איהר קינד איהר געטרייע — די ערד.

און ווארימע, בלענדענדע שטראהלען, פלאטערנדע ווי פון גליק, שיסען זיך אין אלע זייטען און קושען די פריהלינג, וועקען אין שוים פון דער מוטער-נאטור לעבען, צעוואונג און גליק.

פריילאך פלאטערען אין לופט מיט די גרינגע פליגעל-לעך די פראכטפארביגע מוזיקאנטען — פייגעלעך.

גריסענד מיטעלט דער יונגער, דער גרינענדער וואלד.

די בלעטלעך שושקען געהיים, פארטרויען איינע די אנדערע די בעהאלטענע טרוימען און זיסע חלומות.

די זילבערגע, קלארדורכזיכטיגע טייכעלע פליסט שטיל צווישען די ברעגען די גרינע, מיט אייער באדעקטע, מיט גראזען און בלומען.

מיט גרינע פליסענע מישטיכער איז די [illegible] פער-ווארעט און א קינסטלערישער מיש-מאש פון בלומען איז פערשפרייט אויף איהר.

ברייטקייט און פריהייט.

אלץ וואס אונטער הימעל האט זיך מיר, זינגט, אלץ גריסט מיט א פריידע-ליעד דעם לעבען ערוואר-טעטען פריהלינג. וועלכער הילט דאס קראנקע און לעבט אויף דאס האלבטויטע.

די געסט פון לעבען שטעהט איינגעבויגען פער-

טרוימט איבער דער זון-ליכט און קלאפט מיט די צארטע פינגערלעך איבער די סטרונעס — די שטראהלען און זינגט:

„לעבט אלע מיינע בעשעפענישען!“

און שמאל-שטומע, ציטערענדע קלאנגען גיסען זיך און שווימען איבער אלע עקען פון דער וועלט, און עס טראגט זיך איין ווידערקלאנג:

„לעבט אלע מיינע בעשעפענישען!“

און די טרוימענדע עוויקייט הערט די פריידע-ליעד פון לעבען און ענטפערט:

„לעבט אלע מיינע בעשעפענישען!“

אלץ זינגט: מענשען און שטיינער, פייגעלעך און וואסער, שטראהלען און בראזען, ציים און ריס...

די גאנצע נאטור האט זיך צוזאמענגעשמאלצען, אלע טעגער פון דער וועלט האבען זיך צוזאמענגענאסען, כדי מיט איין מעכטיגען פריידע-כאר ליבען און רייסען די קראפט, וואס שענקט פון דער גלאהער הויך לעבען, פריי-דען, ליבע און גליק...

אלץ זינגט...

און איך?

כין איך דען ניט קיין טייל פון דער געבענשטער נאטור?

אלץ זינגט ארום מיר, נאר איך וויין.

איך האב א בלימעל געזעהן, א יונגט, א שענט, וואס האט נאך אלע בלעטלעך זיינע ניט פאנאנדערגעלאזען און אנגעהויבען ערשט זיינע קטורת צום הימעל צו שיקען... זיין קעפעלע האט זיך נעבען זיין ווארצעל געוואלגערט, מיט פארוואורף געקוקט אויף דעם מעסער דעם שארפען, וואס האט איהם צשיידט מיט זיין מוטער דער ערד.

און ארום האט די פריהייט די פריידע-ליעד פון לעבען געזונגען, נאר איך האב געוויינט...

א נייע שבועה מיטן אלטן מאטיוו פאר האלבע און פאר גאנצע אינטעליגענטען.

ברידער און שוועסטער! עס ביט זיך די ציט די חבר'שאפט ווארפט איצט אוועק אן א זייט בעהנדער, בעוזנדער, לאמיר יעדערער געהן

א גאנצן כמעט פאר א הילצע, און ווארף די געלט... נור צו וואס, וואס, איך גאט אייך, דערצעהל איך אייך וואס אלץ? איהר, פערהייראטעטע מענער, פערשטעהט ניט ווייניגער פון מיר אט די געהיימע פערבאטענע וועגען. איהר ווייס עס אפשר ניט גלייבען, עס איז אבער קיין איינציגען מענשען אין זינען ניט אריינגעפאלען, ווען איך בין וואן ווערקגעפאל-רען, כלל ניט צוליעב וואס ליבען, נאר פשוט, ווייל איך בין געווען שוואנגער.

דער אונטערזוכער האט געקוקט אויף איהר עשוואם ניי-גיעריג און עשוואם ערשראקען.

— צו ווען האט איהר זיך קיינמאל ניט אנגעטראפען מיט אייערע בעקאנטע? — האט ער געפרעגט א פערוואונ-דערטער.

— ניין, צום גליק, ניט אנגעטראפען זיך; נור אלץ איינס, איך וואלט מיט גאר ניט ריזיקירט, ווען דאס וואלט אפילו פאסירט. איך וואלט די איינגעלאדען מיט מיר געהן — אין שיין. נו, וואס אדרבה, אט איהר, למשל, טאקע איהר אליין, אונטערזוכער, א פאמיליען-מענש וואלט ווען אזא פאר-שלאג מיט זיין אריגינאליטעט אליין ניט געציינגען אייך לוי-פען נאך מיר? דיזער האט איהר שוין געלעגט, אנגעהערט זיך פון אייער טאכטער וועגען מיינע וואהלשטאנען, מיינע מיין הייליגען לעבען. און ארייננעמעקענדיג איהרע קאמען אין די האר, האט זי רוהיג געענדיגט: „איש אזוי גוט, שיקט ארויין א היענער, איך וועל שיקען אין אינסטיטוט נאך מיינע זאכען און פאפירען. און אט נאך וואס: הייסט, אז מען זאל מיר פריהשטיק ברענגען.“

איבערזעצט פון ר. ירושלמקע.

און טראכטען און ווארטען פאר זיך נאר אליין

טאטע, מאמע וועלען קוועלען

דאס וועט זי געפעהלען

א מאדליגע שבועה

וועלען מיר שוין ניט שווערען

מיר שווערען, מיר שווערען, מיר שווערען.

פון גוטע שידוכימלעך וועלען מיר קלערען

סוחרימלעך, קרעמערלעך וועלען מיר ווערען

דאקטוירים, דאנטיסטען ווי עס גיט זיך איין

מיר שווערען, מיר שווערען אזוי וועט דאס זיין...

טאטע, מאמע וועלען קוועלען א. ז. וו.

פאטענטען, עקסטערנער וועלען מיר פארבלייבען

פון קונסט און פון שעהנהייט וועלען מיר שרייבען.

קאוויר מארקס מיט זיין תורה האט אונז שוין דערעסען

מיר שווערען, מיר שווערען איגנאנצען פערגעסען...

טאטע, מאמע וועלען קוועלען

דאס וועט זי געפעהלען

א מאדליגע שבועה —

וועלען מיר שוין ניט שווערען

מיר שווערען, מיר שווערען, מיר שווערען.

סהענגאלי.

(פון „עיר“ 3 נאָ)

I

א העמדעלע א ווייסע

(א פאלקס-ליעד)

א העמדעלע א ווייסע

מיט בלומען ווייס און רויט

האט צוגעזאגט מיין ליעבסטע מיר,

און האט עס אויסגענעהט

געענדיגט האט זי דאס העמדעלע

געזוננען זיך הערבי:

„דאס זיי איך ליעבע-בלימעלעך,

דאס נעה איך דיר א מתנה.

איך נעה אויס בלומען ווייסינקע —

מיט פאדים פון מיין זעל;

איך נעה אויס בלומען רויטינקע —

מיט ליעבעס-פלאמען העל.

כוועל אנטאן דיר דאס העמדעלע —

און בליהען וועט דיין ברוסט,

און קלאפען וועט דיין הערצעלע

מיט פריהלינג און מיט לוסט“.

אזוי האט זי געזונגען זיך

און האט עס אויסגענעהט.

דאס העמדעלע דאס ווייסענע

מיט בלומען ווייס און רויט.

— — — — — — —

— — — — — — —

עס קלאפט דאס הארץ און חלשט מיר,

פון בענקשאפט און פון לייד:

וואו זענען זיי די בלימעלעך,

וואס זי האט מיר געזייט?

II

זי איז געשטארבען

עס דערצעהלט האט מיר דער ווינטער,

דאס דערצעהלט האט מיר די נאכט,

ווען געווייינט האט ערד און-הימעל,

נור דער טייוועל האט געלאכט.

דאס דערצעהלט האט מיר מיין זעלע —

טיעף אין טרויער איינגעהילט:

אז געשטארבען איז מיין ליעבסטע,

אז מיין יוגענד איז פערשפילט.

— — — — —

וואלט דער הימעל צוגענומען

איהר נשמה זיך ארויף,

וואלט איך וויסען וואו איהר קבר,

וואו עס רוהט איהר הייליג גוף,

וואלט איך געהן צו איהר און וויינען —

בעסער וויינען טאג ווי נאכט;

איך וואלט טוישען געהן איהר קבר —

בלומען וואלט איך איהר געבראכט;

איך וואלט האבען, איך וואלט קענען

מיט דעם לעבען זיך צושיידען

איהר צוזעהן — אויב ניט אויף דער וועלט,

איז אויף יענער — אין גן-עדן.

— — — — — — — —

נור געשטארבען איז מיין ליעבסטע,

און מיין וועהטאג איז מיר גרוים:

ווייל געשטארבען, און בעגראבען

ליגט די אין א פרעמדען שוים...

ישראל באקשט

אויס ק. טעטמייער

I

שאטען

נאך דעם מענשען געהט אימער זיין שאטען; ער פערלאזט איהם ניט קיינמאהל — ניט ביי טאג, ניט ביי נאכט.

אפט קוקט אויף איהם דער מענש, אבער ער זעהט איהם ניט, ווי ער זעהט ניט אפט די ביימער, וואס וואק-סען נעבען היוז. אין העלכען ער וואוינט לאנג, ווי ער זעהט ניט איפ'ן גאס די דורכגעהער, ווען זיין געדאנק איז מיט עפיס פערשלונגען.

און דער שאטען געהט נאך דעם מענשען אלע מאהל, — ואנאר האן, ווען ער, נאך אלס קינד, פאלט צו צו זיין מוטערס ברוסט, זאנאר האן, ווען ער קוקט אין די האלבפערמאכטע אויגען פון דער פרוי, וואס הערט צו-שמעלצען אין ליידענשאפטליכע אומארמונגען און זוכט אין זיי שאנדע, אדער נאך שמארקערס פון שאנדע — תאוה, און זאנאר האן, ווען ער קוקט אויף די פריהלינגס-גרינס פון קלערט, אז עס, אפשר אין קומענדיגען פריהלינג, וועט אויף זיין קבר גרינען זיך די גראז...

ביי טאג און ביי נאכט, אלעמאהל און אומעדום, טרייער פון הארשט נאכ'ן גליק, געהט הינטער דעם מענשען דער שאטען.

דיזער שאטען איז דער טויט.

II

גליק

ניט רעדט וועגען גליק, וועלכען איהר הארשט, ניט רעדט וועגען איהם...

דאס גליק איז ערגליך צו א קליין פייגעלע: מען קאן איהם גיך ערשרעקען.

הארט שטיל, ניט רעדט פון איהם, ניט קלערט וועגער... אין שטילהייט פון הארצען פערלאנגט איהם, בעהאל-[illegible] דעם פערלאנג פון אייער אייגענעם געדאנק.

[illegible] גליק איז ערגליך צו א בליץ צווישען וואלקענס: [illegible] אויף איין רגע, טהוט א בליץ, אבער איך גיך בעהאלט [illegible] זיך ווידער.

[illegible] דאס גליק, ניט שטרעבט צו איהם, ניט [illegible] איהם.

[illegible] דאס, זעהען אין הלום דעם חדושטים, וואס געהט צו [illegible] מתנות און ווארטען אויף איהם מיט אונ-רוה, שטומהייט, ציטערנד פון אונגעדולד, אזוי וואלט איהר איך ווארטען.

ווען דאס גליק איז באשערט קומען, וועט עס קומען... ניט געהט צו איהם.

דאס גליק איז ערגליך צו דער זון, נאך וועלכער עס בענקען און טרוימען די בלומען דאס לעבען איין טאג...

זיי קאנען ניט געהן, זיי ווארטען.

ווען דער טאג האט ניט קיין וואלקענס, וועט עס קומען; ווען די וואלקענס בעדעקען דעם הימעל וועט זיין אוליפט זייער ווארטען.

זיי וועלען פערוועלקען און וועלען ניט זעהען די זון. אין אטענד, אין דער שעה פון טויט, וועלען זיי פליסטערן:

— „אומזיסט האבען מיר אבגעפענט פאר דער זון אונזערע בלומען-שיסעלעך... זי איז ניט געקומען...“

ווארט אויף דאס גליק שטומהייט.

דאס גליק פאר'ן הארץ איז דאס זעלבע, וואס די זון פאר די בלומען, וואס לעבען נאר איין טאג...

ווען דאס גליק איז באשערט צו קומען, וועט עס קומען.

ניט רעדט פון גליק, וועלכען איהר הארשט, ניט רעדט וועגען איהם...

דאס גליק איז שרעקעניג ווי א פייגעלע.

וועגען איהם...

הארט שטיל, ניט רעדט פון איהם, ניט קלערט וועגער...

III

הינטער א גלעזערנער וואנט

איינגע פון אונז זיצען הינטער א גלעזערנער וואנט.

זי איז אזוי דין, ווי זי וואלט איגנאנצען ניט געוועזן.

דאך עקזיסטירט זי: שרעקט אויס די האנד — און איהר האט זיך אנגעשטויסען אויף איהר.

אלץ זעהט זיך דורך איהר אזוי דייטליך, ווי זי וואלט ניט געוועזן.

מענשען געהען דורך אזוי נאהענט, ווי קיין זאך וואלט זיי ניט אבגעטיילט פון אונז.

און ווען איהר וועט ניט אויסשרעקען אייער האנד און ניט ציגעהגען דעם מויל, קאנט איהר קלערען, קאנט איהר גלייבען, אז איך מיילט קיין זאך ניט אב.

פאר וואס ביסט די געקומען?

פאר וואס געהסטו דורך פאר מיינע אויגען אין דער צרימהייט פון דיין מיעסטעטישער שענהייט און אין דעם פייער פון מיין ליעבע?

פאר וואס ביסט די געקומען?

איך האב אויסגעשטרעקט מיין האנד און זי האט ניט בעמערקט מיין בעוועגונג: איך האב זיך אנגעשטויסען אן די גלעזערנע וואנד, מיט וועלכער דער שיקזאל האט אבגעטיילט איינע פון אונז פון דער וועלט.

און דו וועסט אוועקגעהן ווייטער, און איך וועל פער-בלייבען הינטער דער גלעזערנער וואנד און איך וועל זעהען, ווי די וועסט אוועקגעהן, אלץ ווייטער און ווייטער און די וועסט פערשווינדען פון מיינע אויגען צווישען קנעכט און שולטערן, וואס וועלען זיך קניען פאר דיין מיעסטעטישער שענהייט.

איך וועל דאס זעהען דורך דער גלעזערנער וואנד, דורך העלכער עס זעהט זיך אזוי דייטליך, ווי זי וואלט גאר ניט געוועזן, נאר וועלכע מיילט אב איינגע פון אונז פון דער וועלט.

אליהו איזגור.

נאָרדען.

- אנ'עם-הספר — ווי דאס יודישע פאלק.
- מטשות'דינ — ווי יש"א.
- דעסאקראטיש — ווי יק"א.
- יורישליך — ווי די חברה „מפיצי השכלה“.
- נאציאנאל — ווי די „פאלקס-גרופע“.
- שקעה — ווי די „פאלקס-פארטיי“.
- פראגרעסיוו — ווי „כנסת ישראל“.
- פראדוקטיוו — ווי „סיני“.
- פונקציאנירט — ווי „מזרח“.
- פרוכטבאר — ווי „התחיה“.
- עקזיסטירט — ווי „עבריה“.
- טהעטיג — ווי די חברה „חובבי שפת עבר“ אין פעטערבורג.
- ענערגיש — ווי „אחיאסף“.
- אידעאליסטיש — ווי „תושיה“.
- איינפארביג — ווי דער „הזמן“.
- רעדאקטירט — ווי „אונזער לעבען“.
- א רודף-שלום'ניק — ווי דער „הצפיר“.
- ליטעראריש — ווי דער „העולם“.
- סיסטעמאטיש — ווי די יודיש-רוסישע ענציקלאפעדיע.
- פריינדליך — ווי די יודישע שריפטשטעלער.
- רעדנער — ווי די יודישע דעפוטאטען אין דומע.
- כלל-טוער — ווי די היינטיגע רבנים.
- לומדים — ווי די היינטיגע ראבינער.
- העברעאיסטיש — ווי דער ווילנער לעהרער-אינסטיטוט.
- פאלקסטימליך — ווי דער ווארשעווער „הזמיר“.

יוסף בעק[illegible].

ליטעראַרישע כראָניק.

אין פעטערבורג האט זיך יעצט געגרינדעט א נייע „געזעלשאפט פון יודישער פאלקס-מוזיק“. די גרינדער פון וועלכער מיזיינען בעזונדערע ארטיסטען — זינגער און מוזיקאנטען. צווישען די איניציאטארען נעפינט זיך דער בעריהמטער אפערען-זינגער פון די קייזערליכע טעאטערן א. מ.

האווירער, דער מוזיק-קריטיקער פון „רוסק. מיסל.“ י. ענגעל און אנ-דערע. אין איהר אויפרוף בעצייכענען די גרינדער די געזעלשאפט אויפען פאל-גענדען אופן איהר אויפגאבע און ציעל:

„יעדער, אפילו דער, וואס קען וועניג די ערשיינונגען פון דער יודישער לעבען, ווייס, ווי מוזיקאליש דאס יודישע פאלק איז. יו-דישע קאמפאזיטארען, יודישע מוזיקאנטען האבען פערנומען און פער-נעהמען נאך ניט דעם לעצטען פלאץ אין די רייהען פון די וועלט-בעריהמטע פערזאנען. די הילפען צו דער ענטוויקלונג פון דער מוזי-קאלישער שאפונג פון פערשיעדענע פעלקער, וואו די געהען:

„האבענדיג אנ'אלטע קולטור, אונטערהאלטען די יודען נאך ביז היינט דיירע זכרונות. די רעליגיעזע אלטערטימליכקייטען, די גאר אלטע און מיטעל-אלטערליכע ליטעראטור ווערען איבערגעזעצט אויף פערשידענע אייראפעאישע און אנדערע שפראכען, אבער די יודישע פאלקסליעדער, וועל-כע עקזיסטירען ביי יודען, ווי ביי אלע פעלקער, ווערען פערלארען און פערגעסען. — בעטראכטענדיג, אז די מוזיק שפילט א וויכטיגע ראלע אין דער קולטור פון די פעלקער, און האלטענדיג פאר פליכט, מיט בעזאנדערע צילען זיך אויס די יודישע קולטור, האבען די גרינדער [illegible] געזעלשאפט „יודישע פאלקס-מוזיק“ זיך פערגענומען, צו פערגרייניגען אין געהערער פון דער מוזיקאלישער קונסט, צו זאמלען, אויסשטודירען און בע-ארבייטען מוסטערן פון יודישער מוזיקאלישער שאפונג.

„צו דעם צוועק וועט דער מוזיקאלישער קאמיטעט פון דער גע-זעלשאפט ארויסשיקען געניטע מענשען אין די יודישע געגענדען, צו פערשפרייטען די פערשיעדענע און היינטיגע יודישע נגונים, אלע יודישע קאמפאזיטארען און אנדערע מוזיקאלישע טוער וועלען געגעבען פערזאנ-ליכע און מאטעריעלע שטיצע ביי דער געזעלשאפט.

דער אדרעס פון דער נייער געזעלשאפט איז:

[illegible] זונטאג איז אין ווארשע אונטער דער אנפיהרונג פון ש. קיפניס פערגעקומען א מוזיקאליש-ליטעראַרישער אבענד, אין וועלכען סיהאבען א געוויס געגומען פריץ, אש און נאמבערג. דאס פערגעפען אין ביי איינציגען מעמענט פון ה' קיפניס'עס זיין געזאנג א רעליגיעזע זאך, און מיהאט מורא געהאט פאר סקאנדאלען. אויסגעלאזען האט זיך, עס פונקט קאפויר. דאס פובליקום האט געגענגענט אפין מיט גרויסע ענטו-זיאזם און פון דער זייט האבען זיך אפילו געהערט די אויסרופען פון דער געוויסער ארט: „גיעדער מיט ישמעון!“

צוליעב דעם קליינעם זאל, אין וועלכען דער אבענד איז פערגע-קומען, האט א גרויסע טייל פון פובליקום געמוזט אוועקגעהן, ניט בע-קומענדיג קיין בילעטען. בכלל איז דער אבענד אריבער זעהר גלענצענד. אינטערעסאנט זענען געווען די קלאסישע נומערן פון מאיר-בער, מענדעל-זאהן, וועלכע זענען אויסגעפיהרט געווארען אין א איבערזעצונג דורך א מענער-כאר אונטער דער פיהרונג פון ה' קיפניס.

דער אבענד זאל זיין דער ערשטער פון א גאנצע ריהע מוזיקא-ליש-ליטעראַרישע אבענדען, וואס וועלען פאַרקומען אין פערלויף פון ווינטער.

[illegible] שבת דעם 9 נאוועמבער איז אין טריאמפאל (קאמער נוב.) פערגעקומען א שלום-עליכם אבענד. א רעפעראט האט געלייענט ש. ניגער. דאנערשטאג דעם 13-טען נאוועמבער וועט זיין א שלום-עליכם אבענד אין קאזינא מיט אנטייל פון די שריפטשטעלער בעל-מחשבות און ש. ניגער.

[illegible] שבת דעם 15-טען נאוועמבער וועט א. ליטוואק לייענען אין ביאליסטאק א רעפעראט וועגען דער שפראך-פראגע ביי יודען.

[illegible] דעם צוועלפטען נאוועמבער האט ה' ש. ניגער געלייענט אין דער ווילנער יודישער ליטעראריש-וויסענשאפטליכער חברה א רעפעראט וועגען דעם יודישען טעאטער. אין די דעבאטען האבען אנטייל גענומען מאראם גורלאנד, הה' פירושניקאוו, ניישול, פעלדמאן און אנדערע.

[illegible] בירנבוים'ס וואכענבלאט האט אויפגעהערט צו געהן. אנשטאט דעם הויבט אן פון ניי-יאהר ארויסצוגעהן א מאנאטליכער זשורנאל „דאס לעבען“ אונטער דער רעדאקציע פון נתן בירנבוים.

[illegible] פון ניי-יאהר וועט אין ווילנע אנהויבען ארויסגעהן א יודישער פאפולער-וויסענשאפטליכער מאנאטליכער זשורנאל. די ארויסגעבער קוקען אויף זייער ארבייט ניט ווי אויף א געשעפט, נאר ווי אויף א קולטור-טהעטיגקייט. אויב אין דעם משך פון ערשטען יאהר וועט זיין ריוח, וועט עס געהן אויף פערבעסערען דעם זשורנאל. פון דער אנ-דער זייט מיינען, ווען זיי גרייט צו ארבייטען די ערשטע צייט אויך מיט א דעפיציט, ביז דער זשורנאל וועט זיך ניט ערווארבען קיין לעזע-פובליקום. יעדעס ביכעל וועט האלטען פון 6 ביז 7 דרוק-בויגען. די ליטעראַרישע זייט איז איבערגעגעבען א גרופע יודישע שרייבער-פאפולי-ליזאטארען.

[illegible] אין דער זאמלונג „יודישע נאָכפאלגען-שאך“ איז די טעג ארויס-געגאנגען שלום-עליכם'ס ראמאן „ראלאנד“ אין דייטשער איבערזעצונג (פון שמואל מיזעלס) און א זאמלבוך-סקיצען פון פרץ, ריזען, קאבאק, אש און [illegible].

Деръ Тогъ — Der Tog

№ 11

דער טאג
ערשיינט אויך שבת

ווילנא, טו כסליו תרס״ט — אײנצעלפערקויף 5 קאפ. — 27 נאוועמבער 1908

איןהאלט:

1) לייט־ארטיקעל; 2) דער עסטאנישער טעאטער—ד—ר. 3) די וואך; 4) קליינער פעליעטאן: א) לייט דעם גע־וועזענעם—ש. גארעוויטש. 5) א מעשה מיט 8 משוגעים—ש. ה.; 5) ניט לעדער—אברהם רייזען; 6) נקמה—אברהם רעזשניק; 7) פעליעטאן: וואך שיין וואך איש—ה. הערצער; 8) פון שלום עליכם׳ס בריעף; 9) צו דר ליעב האבער פון דער העברעאישער ליטעראטור; 10) ליטעראריש־קונסטלערישע כראניק.

ברייטע גאס № 66 נעוועזענער נייעמאנס הויז.

פון 31-טען אקטאבער איז אפען יעדען טאג
א גרויסער
מוזעאום פאנאפטיקום
מיט א וויסענשאפטליך־
אנאטאמיש אבטיילונג

פאר׳ן אריינגאנג מיט דאס רעכט צו זעהן
דאס עלעקטרישען ביאסקאפ 25
קאפ. קינדער ביז 10 יאהר, שילער און סאל־
דאטען 15 קאפ. די אנאטאמישע
אבטיילונג נור פאר דערוואקסע־
נע, פאר׳ן אריינגאנג אהן בעזונדער 15 ק.
פיר פרויען איז דער קאבינעט אפען
טר פרטמער.
אויספיהרליך
אין די אפישען

די היינטיגע וואך איז אנ־אקציאנערישע. די אקטאבריסטען זענען די פארטיי פון דער לעצטער רעגירונגס־מעלדונג. איצט סטאליפינ׳ס פארטיי. מען קען דערום אויסגעפינען, אז דער געזעץ־פראיעקט, וואס אנגעה האט איצט אריינגעבראכט אין קאמיסיע, ...

[illegible]

עס ווערט אנגענומען דאס אבאנעמענט
אויף דער וועכענטליכער אונפארטייאישער צייטונג
„דער טאג“
אבאנעמענטס־פרייז:
אויף איאהר 2 ר׳ 60 קאפ׳, אהאלב [illegible] 30 ק׳, דריי מאנאטען—65 ק׳,
א מאנאט 25—ק׳, ביז ניי־יאהר [illegible] ק׳. אײנצעלפערקויף 5 קאפ.
פרייז פאר מודעות: א קליינע שורה פעטיט אויף די ערשטע זייט 50 ק., אויף די לעצטע זייט 20 ק.
אדרעסע: Контора газеты „ДЕРЪ ТОГЪ“, Вильно, Завальная д. № 33 кв. 17.
טעלעגראם־אדרעסע: ВИЛЬНО, „ДЕРТОГ“. WILNO, „DERTOG“.

דירעקציע פון ז. א. מאלינאווסקאיא
שטאדט־טעאטער — רעפערטואר — מאניעזש.
28-טען נאוועמבער מאסקאראד
30-טען נאוועמבער דני נאשעי זשיזני אנדרייעוו׳ס
2-טען דעצעמבער בענעפיס צו מיכאלענ־קעס בענעפיס
27-טען נאוועמבער מאריא איוואנאווגא. פ׳אס־טושקא אי וואסיטאניצא
29-טען נאוועמבער וואראווקא

אגרופע לעהרער פון די ארטיגע מיטעלע
פרויען־לעהר־אנשטאלטען
גרינדעט אין ווילנא פון 16-טען נאוועמבער 1908
פריוואטע אנפאנגס־אוועגדס־קורסען
פאר דערוואקסענע יודישע פרויען און מיידלעך
אויף די קורסען לערענט מען: די רוסישע שפראך, אריטמעטיק, געשיכטע, געאגראפיע, נאטור־היסטאריע און ליטעראטור אויף רוסיש.—די לימודים אויף די קורסען קומען פאר יעדען טאג, אויסער פרייטאג און שבת, פון 8 ביז 10 אווענדס.
די געצאהלט פאר דער לעהרע—מאנאטליך—2 רובל. פארשרייבען זיך אויף די קורסען קען מען יעדען טאג פון 8 ביז 10 אווענדס אין ראהנונג פון די קורסען: Новая ул., домъ Ремесленнаго училища
(נעבען תלמוד תורה. דער אריינגאנג פון גאס)

יודיש אין דער יודישער שול.

דער געוועזענער אקטאבריסט ... [illegible]

מעלדונג
צו ליב דעם וואס מען האט אונז ניט צו גע־שטעלט צו דער צייט אונזערע בעשטעלטע פאפיר איז דער № 11 ארויס ניט צו דער צייט און איז געדרוקט אויף ערגערע פאפיר. פון 12-טען נומער און וועט שוין מער קיין אב־האלט ניט זיין און די פאפיר וועט זיין בעסערע

די אדמיניסטראציע פון „טאג“.

[illegible]

די רעדאקציע.

Ред.-изд. С. Гениксъ.

מעש און שטאל געשעפט פון
ל. ש. אייזענשטאדט
ראג דייטשע און רוד־ניצקער, נעבען זאלקינד׳ס מאגאזין

האט זיך איבערגעטראגען
צום סעזאן א גרויסער אויסוואהל פון קעראסין־אויוועלעך.
אויף דייטשע גאס, קינקל־קינס הויז, № 31 נעבענעבער נעבען ... צום שטערן ...

די ערשטע אין רוסלאנד
פראקטישע חימישע שקאלע
...
Заводъ Стеариновыхъ Свѣчей и другихъ Химическихъ Продуктовъ
М. Ф. Цукермана. Одесса,
Б.-Арнаутская 24.

נור איין גלעזעל
אויסגעצייכענטען וויין סען־ראפאעל
פערהיט אייך פון ערנסטע מאגען קראנקהייטען
זייער נוצליך אין כאליערא־צייטען.
דער וויין סען־ראפאעל פרישט אב, פערשטארקט און האלט אונטער דעם נארמאלען צושטאנד פון מאגען.

Compagnie du Vin Saint Raphael, Valence, Drôme.
היט אייך פאר פעלשונגען.

Состоящіе въ вѣдѣніи мин. нар. просвѣщ.
БУХГАЛТЕРСКІЕ КУРСЫ
Н. И. и А. И. Моховыхъ для лицъ обоего пола Вильна, Завальная, 6.
26-го ноября т. г. на спец. отд. начнется чтеніе
фабрично-заводск. счетоводства. плата 30 р.
Открытъ пріемъ прошеній НА ОСНОВНОЕ ОТДѢЛЕНІЕ. Начало занятій 8-го января 1909 г. На основ. отд. изучаютъ: бухгалтерію, ком. ариѳм., ком. корресп., ком. эконом. и торговое законовѣд. плата 75 р. Можно изучать отд. предметы.—Безплатныя подготов. занятія по русск. яз. и ариѳм. Вып. экз. въ апрѣлѣ. Повтореніе курса безплатно.
При курсахъ бюро бухгалтерскихъ работъ.

אין ניי געעפענטען
גאלד געשעפט
פון י. ליפעס.
איז צו בעקומען פערשידענע גאלד און זילבער וואהרען, קיי־טען, אוהרען, בראזשען א. ז. וו. די פרייזען פאר׳ן איינצעל פערקויף ... פאר אנגרא.
ווילנא, דייטשע גאס, ...

פעסטע פרייזען — פעסטע פרייזען
ש. ה. קרעמער
מאנופאקטור און פוך־האנדלונג — ווילנע, דייטשע גאס סאלצ׳ס הויז 27
רעקאמענדירט צום סעזאן נייעע פאר וואר דאמען קליידער, בלוזע און קאסטיומען.
פרייזען גאנץ פעסטע — פרייזען גאנץ פעסטע

יאפאנישע באמבוקאווע מעבעל־פאבריק
פון ד. א. מארקאווסקי.
ווילנא, ברייטע גאס הויז 62—64. נעבען שטאדט טעאטער.
... מעבעל און לויט בעשטעלונגען אנגרא און אין איינצעלנעם ... ביליגער פון די פאבריק־פרייזען מיט 45—50 % הנחה
... גארניטור פון 10 זאכען 35 רובל
סאלידע און פראכטפאלע ארבייט. מען קאן אויף אויסצאהלען.

Фабрика японской бамбуковой мебели „Микадо“
Вильна, Б. Погулянка 3.
Заказы принимаются оптомъ и въ розницу. Всѣ издѣлія гарантир. прочности
Допускается рассрочка платежей.
Владѣлецъ фабрики М. Могилевскій

ארענטליכע בעהאנדלונג—ביליגע פרייזען
אין גאלד, זילבער, און זייגער געשעפט
פון ד. מעדאיסקי.
ווילנא דייטשע גאס הויז בוניטאוויץ № 22
איז צו בעקומען איין גרויסען אויסוואהל פון פערשידענע גאלד, אונד זילבער־וואהרען, אלערליי זייגערס פון די בעסטע אויסלענדישע פירמען. אונד פערשידענע נאקלאדנאיע בראזשעס אונד נארבלין. אונד אויף ווייסען מעטאל B. M.
עס ווערט אנגענומען אין בייט אלטע גאלד, זילבער אונד שטיינער.
ביטע זיך איבערצייגען

פון אנהויב דעצעמבער 1908 וועט אויסגעהן
„דאס לעבען“
(פריהער „דר בירנבוים׳ס וואכענבלאט“)
א חודש־שזורנאל
רעדאגירט פון ד״ר נתן בירנבוים
מיט ארטיקלען וועלען זיין קולטורעלע, פאליטישע, וויסענשאפטליכע, ליטעראַרישע און בעלעטריסטישע ארבייטען פון די בעסטע שרייבער.
אבאנעמענטס־פרייז: אויף א יאהר 3 רובל, א האלב יאהר—1.50,
איין העפט (אויף פראבע) 25 קאפ.
Dr. N. Birnbaum, für „Dos Leben“, Czernowitz, D.Rottgasse, 9.
פערטרעטונג פיר רוסלאנד: ב. שימין, ווארשא, נאלעווקי 33

ארענטליכע בעהאנדלונג—ביליגע פרייזען
אין נייעם מוך־געשעפט
מ. סעגאל
ווילנא, דייטשע גאס 19 (סטעלענסקי׳ס הויז).
מען בעקומט דארט איין גרויסען אויסוואהל פון רוסישע און אויסלענדישע וואהרע פון די נייסטע מוסטער׳ן (פיר מענער און דאמען).
ביטע קומען איבערצייגען זיך.

אין גיכען וועט ארויס פון דרוק
די יודישע פרעסע ביי יאצקאן־האכבערג איז די הענד.
פון ס. וואנוויילד.

ס׳איז ארויס פון דרוק
וועגען אידיש
פון ס. וואנווילד.
ענטהאלט 38 זייטען. פרייז 10 קאפ.
צו בעקומען אין אלע בוכהאנדלונגען, און ביי אלע צייטונגס פערקויפער.
הויפט־פערקויף פיר פוילען: Контора газетъ „Выгода“. Варшава, Граничная 13,
אייסער פוילען: Книжный магазинъ Гацефира, Варшава. Налевки. 33,

Электро-типографія Б. А. Клецкина. Вильна, Завальная, 33, Телефонъ № 683.

דער עסטאַנישער טעאַטער.

די וואָך.

רוסלאַנד.

שטעדט, מעלעפאָנען — אין 182 און שטאָדט-טעלעגראַף-אין 15.

אויף דעם מיניסטערס אָנפראַגע, אויף וואָס פאַר א גרונד דער פעטערבורגער אוניווערזיטעט האָט אָנגענומען 14 יודישע סטודענטען, האָט דער פראָפעסאָרען-ראַט געענטפערט, אַז 4 פון זיי האָט מען אָנגענומען אין דער נאָרמע, און די איבעריגע 10 האָט מען אָנגענומען לויט דער ספּעציעלער ערלויבניש פון געהעריגען בילדונגס-מיניסטער קויפמאַן.

צווישען די סערווקטיע און שבאַרסקי אויעזד האָט זיך די לעצטע צייט שטאַרק פערשפּרייטעט פאַרמאָלען פון וועלבעס-מאָרד. אין דער לעצטער צייט האָבען זיך דאָרט געגנומען דאָס לעבען די סערוויקטע סאַבוראַווא.

וואָך איין וואָך אויס.

די לעצטע שבת-יורען פון דער אַסימילאַציע. — וואָס איז איצט? נים שבת ניט וואָך. — יאַצקאָן — דער תמצית פון יודישע הפרזונות — יאַצקאָן דער מנהיג הדור.

ביסלעכווייז שטאַרבט אויס אַ דור, וואָס האָט ניט קיין יורשים, אַ דור-אַן-עקר, וואָס וועט שוין ניט אויפלעבען. אַ משונה'דיר דור פון אינטעליגענטע הידערשפּריכען, אַ דור פון שבת'דיגע יודען, וואָס זענען געווען עקעלהאַפטיג, פון נשמה-יתירה'ס, וואָס זענען אין דער אמת'ן דעם „פּריצים יורעלען" געווען, פון אמת'ע מאמינים, וואָס האָבען געגלויבט אין ניט-

[illegible]

קלײנע פֿעלעטאָנען.

ז'

לויט דעם נייעם געזעץ-פּראָיעקט

די דומע-מעהרהייט האָט אָנגענומען אַ געזעץ-פּראָיעקט: יודען ניט דערלאָזען אין אַרמעע פּאָלטשיש-ניט-היבערע עלעמענטען.

לייזער סטראַהאַלמשיק, אַ פּערבערגנטער ס"ד, איז געשטאַנען האַלב-אויסגעטאָן צווישען די „פּריזיוניקעס" און גע-

[illegible]

— ער מאַכט זיך — האָט דער בלאָהער אויסגעזאָגט

אין אויער דעם וואָינסקי נאַטשאַלניק, בשעת מען האָט אויסגעטאָן לייזער סטראַהאַלמשיקן און ער איז אָנגעגאַנגען צום טיש. — נאָך דער „ספּראַווקע" איז ער אַ סאָציאַליסט. אָבער ס'איז ניט אמת!

— לייזער סטראַהאַלמשיק — האָט דער וואָינסקי אויסגערופען — זייט זיך מודה, איהר זענט אַ סאָציאַליסט געוועזען צוליעב דעם פּריזיו. איהר הילט ניט דינען, מאַכט איהר זיך

[illegible]

פון נביא! — האט איסגעשריען סטראַראַלטשיק.

— ווייזט עפּיס נאָך!

— וויסטאַ—וואַי, פּאָדניממאַיסיא ראַבאָטשי נאַראָד — האט איסגעשריען לייזער.

— נאָר ווי גערעדט! — האט מיט התפעלות געמערקט דער פּאָליצמייסטער.

— האַלט אַ רעדע! — האט געהייסען דער בלאָהער.

— חברים! — האט לייזער געשריהען — חברים! ווי לאַנג וועלען מיר נאָך זיין שקלאַפען? ווי לאַנג וועלען מיר געדולדיג ליידען דעם היליקר פון די בלאָהע מינ...

— גענוג! — האט איהם איבערגעריסען דער בלאָהער.

— אַ פייערדיגער יונג! — האט מסכים געווען דער מאַרשאַלאָק.

— אפשר טאַקי אַנאמתער ס"ה — האט דער וואָאינסקי נאַטשאַליק געזאָגט.

— זאל ער ברענגען אַ צעטעל פון זיין צ. ק. — האט פאָרגעלעגט דער מאַרשאַלאָק.

— ניין, ניט קיין אמתער — האט זיך איינגעשפּאַרט דער בלאָהער.

— הערט זיך איין — האט ער זיך געווענדט צו לייזער'ן — זייט זיך מודה. איהר זענט דאָך ניט קיין פאַרטיי-טועה, איהר זענט דאָך, ווי מען רופט עס, אַ מיטלויפער.

די מיטגליעדער פון דער קאָמיסיע האָבען לאַנג געטראַכט, ווי דעם האַרבען ענין צו פערענדיגען.

— אַ מיטינג-רעוואָלוציאָנער. אָנגעשמעקט אויף די מיטינגען. גיט איהם דורך אַ האַלט וואו מען דאַרף, וועט פון זיין ס"ד-קייט קיין שמעק ניט בלייבען — האט געשעהנט דער בלאָהער.

סהאט שוין געהאַלטען ערבי, מען זאל נאָכגעבען, נאָר דער וואָאינסקי נאַטשאַליק האט זיך איינגעשפּאַרט און סהאט לייזער סטראַראַלטשיקען אָבגעגעבען אויף איספּיטאַניע אויף 7 טעג און אַרויסגעטריבען פון די רוסישע לענדער.

- - - - - - - -

דער פעראיין האט איינגעפינען, אַז לייזער איז אַ קראַ-[illegible].

ב. גורעוויטש („סאַטראַקאָן").

II

אַ מעשה פון אַ משוגענעם מיט אַ בר-מינן

(הומאָרעסקע.)

דער עלטסטער פעלדשער פון הקדש איז געקומען אַ מיעדער אין אַ פעסידינגער. האט אַ בליק געטהאָן אויפ'ן אַלטען, געהייסען צולעגען איהם אַ פעדער צו דער נאָז און, אַז די פעדער איז נישט אַנגעפליגען, האט ער זיך צושריען אויף זיינע געהילפען: — אַליין פערשטעהען זיי קיין מאָל גאָר נישט, קיין מאָל ניט! איהר זעהט ניט, אַז ער איז געשטאָרבען? ער איז דאָך טויט, טויט!!

און איז אַרויסגעלאָפען מיט כעס.

דעם אַלטען האט מען אַראָבגעטראָגען אין מתים-שטיבעל.

אָבענדס איז דאס געווען — צווישען מנחה מעריב אָנ-הייבען פראַוען אַליה. האט דער בר-מינן געהאַרט פערבלייבען אין מתים-שטיבעל ביז מאָרגען. ווערזשע זאל איהם היטען?

— פערשטעהט זיך — נחמיה.

נחמיה איז געווען אַ חולה פון דער אַבטיילונג פאַר משוגעים אין דעם וועלבען הקדש. נאָר ווייל ער איז געווען פון די „רוהיגע", פלעגט ער גרעסטען טייל די צייט פערברענגען אויפ'ן קיך פון הקדש, וואו ער האט שוין געהאַט זיינע אַרבייט: האָלץ האַקען, וואַסער שלעפען, קעהרען, ראַמען. אַ שליחות אין שטאָדט אַריין פלעגט מען איהם אויך אָפטמאָל שיקען. נחמיה'ן איז בעסער געפעלען צו אַרבייטען אין קיך, איידער לעבען צוזאַמען מיט די חברים פון זיין אַבטיילונג. די גבאים פון הקדש האָבען אויך ניט געאַרט: למאי אין הדאָמת'ן זאל אַ מענש זיין אַ „אוכל ואינו עושה", ווען מ'קען פון איהם ניצען האָבען? דעריבער איז זיך נחמיה פריי און פריי אומגעגאַנגען איבער הקדש-הויף, איבער שטאָדט און געאַרבייט גלייך מיט אַלע בעדיענער פון הקדש.

און אַנאַרבייטער איז נחמיה געווען אַ האָראָפּאַשנער, און פון אַרבייט קען מאָל ניט אָבגעזאָגט זיך. און איצט, אַז מ'האט איהם געזאָגט: גיה היטען דעם בר-מינן, איז ער תכף געגאַנגען. האט אָנגעטהאָן דעם פעלץ, ווייל אַ פראָסט איז געווען אַ 18 גראַדיגער. האט מיט זיך גענומען דעם תהלים און האט זיך געזעצט אין מתים-שטיבעל וואַכען און היטען.

איז ער זיך געזעסען. אין שטיבעל איז געווען אַזוי שטיל, האַלב-פינסטערליך און אומעטיג, אַ קראַנק ווי צו אשרי תמימי דרך אין שול. אין שאַפען-פעלץ איז וואַרעם געווען, האט זיך דער תהלים אַזוי געשמאַק געזאָגט. נחמיה האט ניט געפיהלט ווי די צייט געהט.

עמיצער האט אַ קרעכץ געטהון, האט נחמיה זיך אומגעקוקט — מיט איין אויג, כדי ניט מפסיק זיין דעם תהלים; נאָר — גאָר נישט. האט שוואַרץ געזאָגט איבער בר-מינן ליגט ווי פריהער, דער בר-מינן איז תוהו. נחמיה האט ווייטער געזאָגט. האט זיך געסטאַרעט נאָכמאַכען דעם ווייטער פון תהלים, וואו ער איז געווען אַ מתפלל'ער, איידער ער איז אַ הער אין הקדש אָנגעקומען. געהאַלט האט זיך איהם, אַז איהם גיט זיך איין נאָכמאַכען וואונדערליך גוט, און ער גע-הען צופריעדען און געזאָגט דעם תהלים מיט פערגעניגען.

נאָר אַ צווייטער קרעכץ האט זיך דערהערט — אַ שטאַרקער — נחמיה האט זיך שוין פערטראַכט — פון וואַנען נעהמט זיך עס?

ער האט זיך אומגעקוקט: האט שוואַרץ געזאָגט גע-רעגט זיך, אַ האַרטע האַנד סטאַרעט זיך אַרויסצוקען פון אונטען, און נאָכדעם אַ גלאָטער פליגל — דער בר-מינן וויל זיך זע-צען. נאָר ס'איז איהם שווער...

איז נחמיה אונטערגעגאַנגען און געהאַלטען איהם.

— זאל ער זיך זעצען, אויב ער וויל, — האט ער אַ פרעגט געטהון און צוריק געטהון זיין פאַרין תהלים.

אָבער דער בר-מינן האט איהם ווייטער מפסיק געווען: האט אויסגעשטעלט די אויגען, אַ ווייסע געקוקט די צונג, און נאָכדעם מיט מאָמענטיש אויסגערעדט: קאַ-אַ-לט...

די ציינער האָבען ביי איהם טאַקי געקלאַפּט פון קעלט.

אין מתים-שטיבעל איז קיין אויווען ניט געווען — צו וואס דאַרף מען די דאָ? די פעלדשער איז געווען פון אַכטמאַל. אונ-טערן בר-מינן איז געווען מעהר ניט ווי אַ מיש מיט גלאַק בע-דעקט. וואס איז דער וואונדער, וואס איהם איז קאַלט? נחמיה'ן איז אַ רחמנות געוואָרען אויף איהם. ער האט אַראָבגענומען דעם פעלץ פון זיך און גוט איינגעוויקעלט אין איהם דעם בר-מינן.

— נו איצט וועט דיר שוין זיין וואַרעם. — אַ גוטער פעלץ אַ-הא, ס'איז אַ פעלץ! — האט ער געזאָגט און איז אַוועק צום תהלים צוריק.

איצט איז נחמיה'ן אַליין קאַלט געוואָרען. פרעדרעדען האָ-בען זיך איהם אַפילו בעוויזען פון די אויגען. פינסטערניש איז איהם אַפילו אויף די העזענות ניט געקומען אָבצונעהמען דעם פעלץ זיך צוריק. אַ רחמנות אויף דעם בר-מינן. קען ליים פליישׁ אויף איהם נישט, אַזוי אויסגעהאַרט, איבערג-קוואַרט — אָך-אָך-אָך, אַ צער בעלי חיים"... האט ער געטראַכט און געסטאַרעט זיך איבער תהלים פערגעסען דעם פראָסט.

און שווער האט זיך איהם ניט איינגעגעבען פערגעסען זיך. האט אָבער דער בר-מינן ווייטער אָנגעהויבען.

— וואַ-אַ-סער... — האט ער געבעטען.

איצט איז נחמיה געקומען אין אַ פערלעגענהייט: וואס טהוט מען? — אין מתים-שטיבעל קען דאָך קיין וואַסער ניט זיין — און ס'איז טאַקי ניט געווען. געהן ברענגען פון ערגעץ — דאַרף מען דעם בר-מינן אַליין לאָזען. ווי-זשע לאָזט מען איהם אַליין? — און שדים, און מזיקים, — אַ שפאַס אַ ביסעל!

האט נחמיה געשלאָסען מאַכען זיך כלא יודע. האט זיך אָנגעהויבען שאָקלען און הויך, אויפ'ן קול זינגען דעם תהלים: ס'הייסט ער הערט גאָר נים. וואס דער בר-מינן רעדט האָרט.

דער בר-מינן האט אָבער נים אויפגעהערט:

— וואַסער, וואַ-סער!..

און יעדע הילכע שנייד נחמיה'ן איבער האַרצען — „אַ רחמנות"... ער האט פערשטאָפּט די אויערן מיט די פינגער. אין די שפיצען פערפראָרענע פינגער איז וואַרעמער געוואָ-רען, — דאָס איז טאַקי גוט געווען, אָבער דעם בר-מינן'ס קול הערט זיך פאָרט, און צוביסט, און צוביסט ביים האַרצען. וואס טוט מען? — זייט ושע מוחל, — האט ער ענדליך געווענדט זיך צו דעם בר-מינן, — איהר ווייסט דאָך, אַז קיין וואַסער איז דאָ נישט, — זאל איך לאָזען אייך אַליין און געהן נאָך וואַסער? איהר האט גאָר קיין מורא נים?

ווייניג האט ער געהאָלפען. ער האט זיך געבעטען. נאָר דער בר-מינן האט גאָר נישט געוואָלט הערען.

— וואַ-סער, וואַ-אַ-סער, — האט ער נים אויפגעהערט.

די אַ שלאַכטע קנה, און שיער נים געוויינט.

— נו אויב איהר ווילט דאָך — האט נחמיה געשלאָ-סען זיך, — בין איך נים שולדיג. אויב ס'וועט עפּעס חלילה געשעהן דאָ, זאָלט איהר צו מיר קיין טענות און תרעומות נים האָבען.

און נחמיה איז אַרויס נאָך וואַסער; נאָר תכף האט ער זיך צוריקגעקעהרט און דעם תהלים נעבען בר-מינן אַוועק-געלעגט:

— אפשר וועט איך דער הייליגער ספר בעשיצען...

און איז אַוועק אויפ'ן קיך. דאָרט איז געווען וואַרעם — אַ גן עדן. עס האט אַזוי געצויגען צו דעם אָנגעהייצטען אוי-וען... נאָר נחמיה האט אָנגעשריען אויף דעם יצר הרע זיינעם — דער בר-מינן איז דאָך אַליין פערבליבען. ער האט געכאַפּט די קוואָרט און געוואָלט לויפען.

די קעכין האט דערזעהן, האט די געמאַכט אַ גוואַלד.

— משוגענער! וואוהין שלעפּסטו די קוואָרט?

און פערהאַלט די טהיר.

— די קוואָרט שטעל צוריק אַוועק!

האט זיך נחמיה אָנגעהויבען בעטען:

— דער בר-מינן הלשט פאַר טרינקען, ער שטאַרבט אַ טרונק. די קוואָרט וועל איך באַלד צוריק ברענגען.

— אַלע ביזע חלומות צו דיין קאָפּ צו דיין לייב און לעבען — האט די קעכין אָנגעהויבען — וועגען אַ ביסעל, וואס אַ משוגענער קען? דער בר-מינן וויל גאָר טרינקען. און די האט ביי איהם אַוועקגענומען די קוואָרט, און איהם אַליין אַרויסגע-טריבען.

— מכיט קיין וואַסער נים. — האט נחמיה געבראַכט דעם בר-מינן אַ תשובה. און פערלאָרען אויסגעשפּרייט די הענט.

דער בר-מינן האט אָנגעהויבען וויינען.

— וואַסער — איך שטאַרב — וואַ-סער!

ביי נחמיה'ן איז דאָס האַרץ צוגאַנגען פון דעם געוויין.

„אַ מענש קען דאָך חלילה טאַקי אַזוי אויסגעהן. צווישען אַזעלכע רשעים!"

און ער האט דערפיהלט, אַז ער מוז זיך אין דעם אַריינ-לייגען. ער איז אַוועקגעלאָפען צום משגיח, מסרן אויף די קעכין.

דער משגיח האט איהם דערהערט, איז ער שיער חלשות נים געפאַלען:

— סטיישש, דעם בר-מינן אַליין געלאָזען!? גיה פער-לאָז זיך אויף אַ משוגענעם!

— רבי יודען, דער בר-מינן שטאַרבט אַ טרונק..

— שוין צוריק מסרן! — האט דער משגיח געהייסען.

— דערנעט! — שוין צוריק אין מתים-שטיבעל! — און אַ פויסט האט ער איסגעגעבען.

נחמיה האט זיך דערשראָקען און איז אַוועקגעלאָפען.

וואוהין געהט מען אָבער? צוריק צום בר-מינן איז אומגליקליך קומען אָהן וואַסער. האט נחמיה אַ קראַץ געטהאָן די פאה, און איז אַוועק צום עלטסטען פעלדשער. דאָ האט מען איהם בע-געגענט ווי ביים משגיח. נחמיה האט זיך געלאָזט צום דאָקטער איז אַרויס דער לאַקעי דעם דאָקטאָרס און געשלאָגען איהם מכות רצח. נחמיה האט זיך קוים אַרויסגעריסען און אַנטלאָפען אין מתים-שטיבעל.

אַלע ביינער האָבען איהם וועה געטהאָן פון די קלעפּ. ער האט זיך געשטעלט אַבריינגען אַ ביסעל די צושעדיגטע ערטער אויפ'ן ווידען — דער בר-מינן האט איהם אָבער נים געלאָזען:

— וואַ-סער וואַ-סער...

און געפּשעקט האט ער שוין ווי אַ צעטראָטענע הינ-דעלע.

— רשעים! רוצחים! אַ האָלירע אויף זיי! — האט שוין אין נחמיה'ן אָנגעהויבען זידען. דאָס בלוט פאַר די קלעפּ, וואס ער האט בעקומען, און פאַר דעם בר-מינן, וועלכען מ'לאָזט אויסגעהן פון דורשט. — אַ טראָפּען וואַסער זשאַלעווען זיי! אַזעלכע לייטראַקעס!

און אַנ'עזות'דיגער געדאַנק איז איהם געקומען אין קאָפּ.

— איצט האט זיי שוין דער קלאַפּ געטראָפען! — האט ער אַ טראַכט געטהאָן און איז אַרויסגעלאָפען צום טויער.

— גוואַלד! יודען! ראַטעוועט! ראַטעוועט!

ס'איז שפּעט אין אָבענד געווען, נאָר אין גאַס האָבען זיך נאָך געפונען איינציגע דורכגעהער. און פון די נאָהענטע הייזער איז מען זיך אויך צוזאַמענגעלאָפען אויף די גוואַלדען.

— וואס? וואס איז אַזוינס געשעהן?

נאָר נחמיה האט נים געענטפערט, ער האט געהאַלטען אין איין שרייען:

— גוואַלד, גוואַלד.

ביז דער עולם אַרום טויער איז געוואָרען גרויס. און דאַמאָלסט האט נחמיה דערצעהלט, וואס פאַר רשעים ס'איז דאָ אין הקדש:

— זיי האָבען קיין גאָט אין האַרצען נים! — האט ער זיך געקלאָגט, — יענער געהט ממש אויס, ער האט שוין קיין כוחות נים צו שרייען. און מיך שלאָגען זיי, אַז איך בעט וואַסער. וואס בין איך שולדיג? האַלטען אַ הקדש, און אַ קאַפּ וואַסער זשאַלעווען זיי. האט רחמנות, יודען! ראַטעוועט!

— וועמען ראַטעוועט? ווער געהט אויס?

— דער בר-מינן, ער הלשט אַ טרונק!

און פון גרויס צער האט ער זיך צעוויינט.

די משרתים פון הקדש האָבען איהם געוואָלט צונעמען

— האט ער זיך נים געלאָזען.

— אַ, — נאָך מיט אַ שעה פריהער, איז ער געווען אַ רו-היגער, נאָר אַ רוהיגער, — האט איין משרת בעוויזען, — און פלוצלונג — נאַ דיר. וואס איז דאָס מיט איהם געשעהן?

און אַ צווייטער האט אַרויסגעזאָגט אַ מיינונג:

— מ'וועט איהם איצט מוזען פערשפּאַרען, אַ נ'עבירה, געווען אַ ניצען אין הקדש.

נאָר דער עולם, וואס איז זיך צונויפגעלאָפען, האט גע-וואָלט וויסען, וואס איז דאָס פאַרט פאַר אַ מעשה מיט דעם בר-מינן, און איז אַוועק אין מתים-שטיבעל. דאָרט איז דער בר-מינן געלעגען און קוים וואס געהערט האט זיך זיין קול:

— וואַסער...

———

וואס נחמיה איז זיך נאָכדעם אויסגעשטאַנען: דער גאַנצער הקדש איז אַרומגעגאַנגען אָהן קאָפּ, צוליעב דעם „קריגעניש מעשה" מיט דעם אַלטען. ס'האט זיך אויסגעוויזען, אַז אַזוי איז די מעשה געווען: ביי טאָג זענען צום אַלטען גע-קומען צוויי חברים מחברה-קדישא זיין און האָבען איהם שטיל-קעהייט דערלאַנגט אַ פלעשעלע וויינשנאַפּס מיט לעקאַך: [illegible]

נאָכדעם האָבען די משרתים געזעהן אַז דער אַלטער ליגט עפּעס אַ לאַנגע צייט, וועדער אַ לאַנגע צייט, רוהיג, צופיעל רוהיג, האָבען די גערופען דעם עלטסטען פעלדשער. און דער עלטסטער פעלדשער האט אַ פּנים נים בעמערקט, אַז ביים אַלטען אונטער נאָז, וואו מ'האט צוגעלעגט די פעדער, איז נים גאָר טרוקען...

וואַלט עס אַראָב שטיל — איז גאָר נישט. מאַכט זיך אַ טעות. האט זיך אָבער דער משוגע אַריינגעמישט, און אַלע פון וואס דער אַלטער האט איצט געקראָגען אַ שטאַר-הייטען, און דער משוגענער! — און אַלע האָבען צו איהם אויסגעלאָזען, וואס אויפ'ן האַרצען איז ביי די געווען.

נאָר נחמיה'ן האט מעהר פון אַלע געטראָפען, דאָס מיהט דעם בר-מינן צוריק אַוועקגעלעגט אין פאַלשען, און קיין מזיק אַליין נים געגעבען. אויף מאָרגען האט איהם אָנגעהויבען שרייען פאַר וואס מ'איז דעם בר-מינן נים מקבר.

— אַזוי לאַנג האַלטען, אַזוי ביזיון... [illegible]

איהם?..

ער האט זיך געפרעגט, האט מען איהם געענטפערט מיט אַ שמייכל אין דיין.

[illegible]

איז אַלין אונטערהיינער געוואָרען פאַר דעם בר-מינן.

— רשעים, צוררים! — אַפילו צום קבר ישראל [illegible] איהם נים ברענגען!

און ער האט שוין געוואָלט [illegible] דערציעהלען דעם רב — וועל ער זיך אַריינמישען. נאָר אויפ'ן מיטען [illegible] האט מען אַ בר-מינן אַרויסגעטראָגען פון מתים-שטיבעל און געלעגט אויפ'ן וואָגען אַוועקצופיהרען אויפ'ן בית-עולם.

— דער אַלטער בר-מינן? — האט נחמיה געפרעגט.

— דער אַלטער בר-מינן — האט מען איהם געענטפערט מיט כעס.

— דאַנקען גאָט! — האט זיך ביי נחמיה'ן אַרויסגעריסען און איהם איז לייכטער געוואָרען אויפ'ן האַרצען.

פונדעסטוועגען האט ער נים געגלייבט: האט אָבגעעפענט דעם אָרון און אַריינגעקוקט דעם בר-מינן אין געזיכט — טאַקי ער.

דאַמאָלסט איז איהם נאָך לייכטער געוואָרען אויפ'ן האַר-צען און האט געזאָגט: — פונדעסטוועגען פאָרט יודען!

ער האט דעם בר-מינן מלוה געווען ביז קבורה. און, ווען דער לעצטער גראָבאייזען ערד איז אַריינגעשאָטען געוואָרען אויפ'ן קבר, האט נחמיה דערציהלט, אַז איהם איז גאָר לייכט געוואָרען אויפ'ן האַרצען.

— אַ סוף צו די בזיונות...

ער האט אַ ביסעלע געטראַכט און נאָכדעם געזאָגט צום קבר:

— פונדעסטוועגען — זייט זיי מוחל, נאָר וואס דיר מכלא [illegible] און, [illegible]מנות אויף זיי אויך. פאָרט יודען. זייט זיי מוחל...

פ. ה.

שטעלענדיג און מאַלענדיג ווי צו נישט. וועגען יודישע קינדער געוואָרען מאָסענווייז יודיש. אין דער לעצטער צייט — גיבען איבער די קרבנות פון דעם געשטאָרבענעם — ווען דער זשאַרגאָן האט זיך פערברייטעט דורך צייטונגען, מאַגאַזינען און פאָרלעזונגען, האט דאָקטאָר ציליקאָוו געהאַט דערפאַר זעהר פיעל קרענקונגען און גאַנצע נעכט ניט געקענט שלאָפען פון עגמת-נפש". און אפשר האט ד"ר ציליקאָוו אָנגעהויבען גוסס'ן נאָך דעמאָלט, ווען מען האט אין וואַרשעווער זאַקסען-גאַרטען געזעהן אַ יודישען יונגען מאַן לעזענדיג אַ יודישע „זשאַרגאָנישע צייטונג", ווייל ד"ר ציליקאָוו און זיינע לעבעדיגע חברים דאַרפען האָבען עגמת-נפש ניט נור פון דעם, וואס זייער בנין פאַלט, וואס דאָס לעבען פאָלגט נישט. די דאַרפען נאָך איינ-זעהן אין דעם אַ טויט-געפאַהר פאַר'ן גאַנצען פאָלק, ניט נור אַ גייסטיגע, נור אַ פיזישע געפאַהר. אין יענע קרייזען, וואו די פּרינציפען פון „פּאָליאַקען בני דת משה" ליגען, ווערט מען מעהר וועגען אויסזעהן ווי וועגען דעם פערבעהאַלטענעם תוך, מעהר וועגען „מה יאמרו הגוים", ווי פאַר דעם, ווי יודען פיהרען זיך אויף ביי זיך אין דער היים און אין דער שטיל. אין די דאָזיגע קרייזען, סיי אין די יודישע, סיי אין די פּוילישע, האַלט מען זיך ביי יענער מיינונג, אַז יודען דאַרפען פערדיענען זייער רעכט, אַז פערדיענען קאָנען זיי עס דערמיט, וואס זיי וועלען ווערען פּאָליאַקען. אויב אַזוי שטעקט דאָך טאַקי אַ סכנה אין דעם, וואס די יודישע יוגענד פיהרט זיך אויף אַזוי שלעכט און אַזוי בפרהסיא. „זיי" וועלען דאָך ווער ווייסט וואס זאָגען און וועלען גערעכט זיין. און איינער פון „זיי", האט טאַקי געזאָגט. די רעדע, וואס דער פּוילישער גראַף האט אין נאָ-מען פון דער פּוילישער העברעער געזעלשאַפט, געהאַלטען אויף דעם קבר פון בערסאָהנען — וועגען די לעצטע יודען, איז געווען מעהר אַ פאָרוואורף-רעדע איידער אַ הספד. און גם הבהם האט דערנאָך דער ד"ר ציקלאָוו אַ פערטהיידיגונג זיך געהונגען מיט פריץ וועגען דעם מינימום צדיקים, וואס יודען בעדאַרפען פערמעגען, כדי ער זאל זיי ח"ו ניט אומברענגען ווי נאָך האט אומגעבראַכט סדום ועמורה אין דער מעשה פון חומש...

———

וואל איהם לייכט זיין זיין ערד, דעם פערשטאָרבענעם עגול-מרובע-מענש, לכל הפחות לייכטער ווי די אלוהיות פון פון אונטער לעבען. דאָך איז ער געווען אַ נשמה-יתירה-יוד. אַ נשמה-יתירה איז שבת, שבת האט חלומות, שבת בענקט, שבת האט אַ צאַרטע הייליגקייט, אַ זאַפטיגקייט. איצט איז ניט שבת. קיינער חלום'ט ניט. אויב עמיץ בענקט, בעהאַלט ער זיך. אפשר וועגען דאָ נשמה-יתירה'דיגע, ווערט מען זיי אָבער ניט. איצט איז קיין וואָך אויך ניט. די וואָך חלשט, אָבער די שרייט ניט; איהר מאָג איז מגושם, ער איז אָבער נישט קיין הלל ומלא. איצט איז נישט קיין שבת, ניט קיין וואָך. איצט איז אַ מיטען, אַ צווישען. אפשר צווישען דער לעצטער הוגה פון וואָך און אויסדערגינסטען שוועל פון שבת און אפשר צווישען חורבות פון אַ איינגעטומעלטער שטאָט, אָדער אין מיטען אַ לאַנגען אַ צעהנדליג-יאָהריגען מדבר-וועג.

און פיהרען דורך דעם מדבר — פיהרט אונז יאַצקאַן.

יאַצקאַן פערדיענט אַנ'אויספיהרליכע כאַראַקטעריסטיק. יאַצקאַן — דאָס וועגען מיר. ער איז נאַציאָנאַל. קיין אַנדער פאָלק קאָן קיין יאַצקאַן נישט האָבען; ער איז דורכאויס יודיש; אין יעדען יודען שטעקט אַ ביסעל יאַצקאַן. ער איז דער סך-הכל פון די אַלע מיטלען, וועמען עס ווערט געלונגען אויסמאָהלען דעם דאָזיגען פנים. יענער ווערט אויסמאָהלען צוזאַמען מיט דעם דעם העסליכסטען יודען, דעם תמצית פון דער יודישער העסליכקייט. איך נעהם זיך ניט אָן איהם צו מאָהלען, הגם די אויפגאַבע איז אינטערעסאַנט, פרילעבאַר און אָהן קיין שום צווייפעל ניצליך.

יאַצקאַן איז גוט בעוואוסט און ער נוצט עס אויס. זיין טשה-געסידל איז מינימאַל-קליין. אין דער ליטעראַטור פיהלט ער זיך ווי אין אַ מרחץ-שטיבעל. גיפא זיך וואס צו שעמען. אַלע זענען נאַקעט. איין כלי נאָך דער אַנדערער טראָגט ער זיינע בחודנע באָד-וואַסער און בעגיסט די יענע, וואס זענען אָנגעטהאָן, וואס וועגען אויף איהם ניט עהנליך. דערצו האט איהם גאָט געבענטשט מיט איינגעגליטשטער עם-הארצות און מיט פרעכע טעמפּקייט. ער צווייפעלט ניט אויף איין מאָמענט, אַז גערעכט איז יענער, ווער ס'שרייט איבער, ווער עס פערשרייט דעם צד-כנגד; זיין מוסטער איז אַ מאַרק-סטעק-לער אָדער אַ בריה, אַ יודענע פון ווילנער פיש-מאַרק צי אַ וואַרשעווער טילטיגע „פּשעקופּקע". אט איז זיין מוטיו; דאָס איז ער אַליין: „און אַז איהר וועט מיר טויזענדער מאָל רעדען אין נאָמען פון פריהייט... און אַז איהר וועט מיר טויזענ-דער מאָל רעדען אין נאָמען פון קונסט... אַז איהר וועט מיר טויזענדער מאָל אַזוי רעדען אין רעדען, וועל איך אייך טויזענדער מאָל ענטפערען: ס'איז נישט אמת!" („היינט" № 257).

היינט רעדט מיט איהם: ער איז דאָך אונזער געזעל-שאַפטליכע מיינונג. ער איז די עהרליכקייט, די ריינקייט, די אמת'ע יודישקייט איז אויך ביי איהם. צניעות איז ער. ער איז אַלץ. בראָש, מיט אַ קאַנטשיק אין האַנד, פיהרט ער אונז. אונזער ראש-הגולה... וואוהין?

די איבערגעבראַכטע ציטאַטע האָב איך גענומען פון יאַצקאַנ'ס אַנאַרטיקעל געגען י. ל. פּרץ. איך קאָן זאָגען זיכער, אַז אויב מען זאל אויסשליסען דעם מילה-פאַנגראַל, איז נאָך אין דער נייער יודישער פּרעסע ניט געשעהן אַזאַ מין פּרעכהייט. אויף פּרץ'עס אַ פאָרלעזונג „האט זיך איינגעקליבען אַנעולם פון העכער טויזענד פערזאָן". „איינער, וואס איז דאָרט געווען", האט דערצעהלט יאַצקאַנ'ען, אַז „דער דאָזיגער עולם" („העכער טויזענד פערזאָן") איז בעשטאַנען... פון „קונדער, פּיצלעך קונדער"*).

איהר פיהלט, ווי גראָב אויסגעטראַכט דער שקר איז, ווי דאָ איז אַלץ געבויט אויף דעם קוגין פון דער מאַרק-שבועה, ווען מען האַלט אַ קאָפּ פון אַ הערינג אין האַנד און מען שווערט, דער קאָפּ זאל אַזוי לעבען. און אויף דער דאָזיגער בימה פון דעם מאַרק-שקר שטעלט זיך אונזער ראש-הגולה און טייטעלט פּרץ'ן מיט פינגער און געוויסט אַ... פאַר וואָס ער האט פאַר די „פּיצלעך קונדער" פאָרגעלייענט — „באַבינע שהיבי" און „שמעריעלי" (וועלכע יאַצקאַן האַלט פאַר דאָס זעלבע (צוישטעלונג), וואס די „פריהליכע אַלמנה" אָדער „גוזאַלה, וואָס איז מיין מאַן"). ווי היינט איך קאָן פער-שטעהן די פּסיכאָלאָגיע פון אַנאַויסגעטאָגענעם ליטעראַרישען מרחץ-מענש, מיין איך, אַז יאַצקאַן שאַפט פערגעניגען אַנגעז-פאַנגען איבער י. ל. פּרץ און וועלכע פּרעכע גראָבע מאַרק-פראַזען, צוליעב עקליהאַפט, ניט בעטראַכטען. אָבער וועלכע איך קאָן בשום אופן צוליעב עקליהאַפט, ניט בעטראַכטען... ניט דער געשמאַק פון יאַצקאַנ'ען אינטערעסירט מיך. ניט וויכטיג שטעלט זיך דאָ די פּראַגע וועגען אונזער „עולם". דער „היינט" איז איינע פון סך-הכל צוויי טעגליכע גרויסע צייטונגען אויף יודיש. כמעט בעלייט ער אָן אין די ערגסטע איבערגריפען אויף איינעם פון אונזערע בעסטע, אפשר אויף אונזער איינציגען, אויף אַ נאַציאָנאַלען קינסטלער און אמת'ען זין פון האַרץ. און אַז דער עולם קויפט דעם „היינט", לענט איהם אין שוהט, פאַלט אין אַ מחשבה רעה אין קאָפּ:

— אפשר פערדיענען מיר ניט אויף אַנאַנדער פּרעסע און יאַצקאַן איז טאַקי דער אמת'ער מנהיג-הדור?

ד. ווינער.

———

*) די פראַזען, וואס שטעהען אין גענזעפיסלעך, האָב איך גע-נומען אין דעם וועלכען אַרטיקעל.

נייע לידער.

פון אַבְרָהָם רייזען.

אויפ'ן ים.

I

ווי אַ נייע צווייטע מאַמע
וואַרפט דער ים מיין שיף — די וויג;
וועלכע בייזע לידער זינגט ער,
ווי עס אַנגעלט — קוים איך ליג!

ווי אַ נייע צווייטע מאַמע
וואַרפט ער אום מיין וויג און שלעפט;
דאָך ער וועט מיך ניט פערוויגען,
כ'חלום פון אַ נייער וועלט!

כ'חלום וואַבענה — רוהיג, ליכט איך
אין מיין נייער וועלט און שטום,
עפּיס בענקט זיך, נאָר איך ווייס ניט —
פאַלט אין ים אַ טרער — ווי דום!

II

בייזע לידער זינגט דער ים מיר,
זיינע וועלען — ווי די וועלן!
[illegible]

...ווידען געשלעפּט דיך — נע־ונד־ניק?
...חענית אין דער וועלט געפּאהרען?
...ניט געקענט א ווינקעל קריגען
...פאר אזוי פיעל לאנגע יאהרען?

...ניט געקענט א ווינקעל קריגען,
...ניט געקענט א הויז זיך בויען?!
...חענית גליקען האט דיין היים נאך,
...חענית גיעבט דארט ליעבע פרויען?

וואס-זשע טרייבט דיך, וואס-זשע יאגט דיך
אין דער וועלט אליץ ווייט און ווייטער?
...ווכסט אליץ נייע ברייטע חומלען,
...מיינסט אז דארטען איז עס הייטער?"

...און איך הער עס און איך שמייכעל,
...דאכט מיך אין קים פון געלעכטער
...און איך טייך א ליעדעל אונטער,
...ווי א מופקר, ווי אן עכטער.

דוד צו אבישג השונמית.

(יפה ביבעל).

I

ליעג, מיין קינד, ליעג,
ליעג אין מיין בעט,
האלט מיך און גלעט,
וויעג סיך און וויעג.

וואס קען מען טהאן?
אלט בין איך, ואלט,
קאלט איז מיר, קאלט —
ווארעם מיך אן.

...עניגט מיין וועלט, —
...-שאטענס שווארץ
...עקען מיין הארץ
...ועדען מיט קעלט;

...וואָרים-זשע, גלעט,
...ארימעס קינד,
...ווארים, געשווינד —
...כאלד איז שוין שפּעט;

II

...אס-זשע בײַנקסט, הארץ,
...ין וואס ווילסט האבען?
...עה, ווי טויט איז אליץ
...ן שוין לאנג בעגראבען;

...ויט — קען מעהר ניט ליעבען,
...ויט — קען מעהר ניט האפען
...ווייז-זשע שטיל — ניט צאפּ —
...אז א ביסעל שלאפען....

ווי א בלום.

(פאלקס מאטיוו).

...א בלום אהן טהוי פערדואר איך
...א קוש און אהן א גלעט;
...שטענדיג ווארט איך, שטענדיג דאר איך
...און עס וועט שוין זיין באלד שפּעט.

...זשע איז ער, מיין בעשערטער?
...שוין גיכער, קום שוין, קום!
...אין קוש, צוויי ליעבע ווערטער
...עס בליהט צוריק די בלום...

די נקמה

(זכרונות)

פון שלום-עליכם'ס א בריעף.

צו די ליעבהאבער פון דער העברעאישער ליטעראטור.

ליטעראַרישע כראָניק.

י. ח. ראווניצקי.

ח. נ. ביאליק.

Деръ Тогъ — Der Tog

№ 12

דער № 13 — א חנוכה־נומער

אינהאלט:

1) ליטעראטישקאל; 2) קליינע בריעף—ב. ברכות; 3) פון אינטערנאציאנאלען ערציהונגסקאנגרעס—מ.; 4) די וואך; 5) קליינע פעליעטאנען; 6) וואך איין, וואך אויס—א. ל.; 7) נאר ניט. סקיצע—פאלק הײלפערין; 8) פעליעטאן: דאס טארמאי־קאפעל—וואלטער ברויסאוו; 9) א בריעף אין רעדאקציע.

דער טאג

ערשיינט

אויף שבת

ווילנא, כ"ד כסליו ת"ס"ט

אײנצעלפערקויף 5 קאפ.

4 דעצעמבער 1908.

בריימע גאס № 66 געוועזענער נייםאנס הויז.

פון 31-טען אקטאבער איז אפען יעדען טאג

א גרויסער

מוזעאום פאנאפטיקום

מיט א וויסענשאפטליך־אנאטאמיש אבטיילונג

פאר'ן אריינגאנג מיט דעם רעכט צו קוקען דעם עלעקטרישען ביאסקאפ 25 קאפ., קינדער ביז 10 יאהר, שילער און סאלדאטען 15 קאפ. די אנאטאמישע אבטיילונג נור פאר דערוואקסענע, פאר'ן אריינגאנג אהן בעזונדער 15 ק. פיר פרויען איז דער קאבינעט אפען נור פרייטאג.

אויספיהרליך אין די אפישען

די אלטעלטיגע הערשאפט האט געפאדערט רבנים ביורא־קראטען — רעפובליקאנערען. געדינט האט די טראדיציע. דער חילען פון דער הערשאפט איז אבער אינטאגצען פערלארען ניט געגאנגען. עס האט זיך געבילדעט א דאפעלטע רבנות. די אמתע רבנים זענען פערבליבען די אלטע, די לומדים און פרומע יודען, און מען האט זיי איבערגעלאזען זייער אלטען נאמען — רבנים. — די נייע רבנים זענען אויף געבליבען עקזי־סטירען; דאס זענען געוועזען רבנים ניט פאר יודען, נור פאר דער רעגירונג — קאזיאנע רבנים.

לויט'ן געזעץ האבען נור די ראבינער דאס רעכט איינצופיהרען אלע רעליגיעזע צערעמאניעס, ווי: מסדר־קדושין זיין, געהן אויף ברית'ן, זאגען הדשות און אזוי ווייטער. די רבנים עקזיסטירען יוריזיש ניט; זיי טארען קיין זאך ניט. ווען זיי פיהרען אוים א רעליגיעזע צערעמאניע, בעגעהען זיי דערמיט א קרימינאל פערברעכען אפילו. אין דער אמת'ן אבער פיהרט אוים אלע רעליגיעזע צערעמאניעס דער יודישער רב און דער ראבינער גיט נור אוידים צעטלעך און פיהרט די מעטריקען. די אדמיניסטראציע גופא האט איינגעזעהן, אז אגע־דערים קאן גיט זיין און זי האט אנגעהויבען קוקען צווישען די פינגער אויף די רבנים; פאקטיש האט זי זיי כמעט לע־ [illegible]

[illegible]

— עס ווערט אנגענומען דאס אבאנעמענט —

אויף דער וועכענטליכער אונפארטייאישער צייטונג

„דער טאג"

אבאנעמענטס־פרייז:

אויף א יאהר 2 ר' 60 קאפ', א האלב יאהר—1 ר' 30 ק', דריי מאנאטען—65 ק'.
א מאנאט 25—ק', ביז ניי־יאהר—75 ק'. איינצעלפערקויף 5 קאפ.

פרייז פאר מודעות: א קליינע שורה פעטיט אויף די ערשטע זייט 50 ק., אויף די לעצטע זייט 20 ק.

אדרעסע: Контора газеты „ДЕРЪ ТОГЪ", Вильно, Завальная д. № 33 кв. 17.

טעלעגראם־אדרעסע: ВИЛЬНО, „ДЕРТОГ". WILNO, „DERTOG".

דירעקציע פון ז. א. מאלינאווסקא'א

שטאדט־טעאטער — רעפערטואר — מאניעזש.

4-טען דעצעמבער אבריוו
6-טען דעצעמבער דני נאשעי זשיזני אנדרייעוו'ס
8-טען דעצעמבער טראגעדיא קאזשדאווא דניא צו ריבניקאוו'ס בענעפיס

5-טען דעצעמבער פאריזשסקיע, נישטשיע
7-טען דעצעמבער דאקטאר שטאקמאן
9-טען דעצעמבער מאסקאראד

אגרופע לעהרער פון די ארטיגע מיטעלע פרויען־לעהר־אנשטאלטען

גרינדעט אין ווילנא פון 16-טען נאוועמבער 1908

פריוואטע אנפאנגס־אווענדס־קורסען

פאר דערוואקסענע יודישע פרויען און מיידלעך

אויף די קורסען לערנט מען: די רוסישע שפראך, אריטמעטיק, געשיכטע, געאגראפיע, נאטור־וויסענשאפט און ליטע־ [illegible] פערלאנג אויף ריסעוען.—די לימודים אויף די קורסען קומען פאר יעדען טאג, אויסער פרייטאג און שבת, פון 8 ביז 10 אוונטס. די געצאהלט פאר דער לעהרע—מאנאטליך—2 רובל. פערשרייבען זיך אויף די קורסען קען מען יעדען טאג פון 8 ביז 10 אוונטס אין וואהנונג פון די קורסען: Новая ул., домъ Ремесленнаго училища (נעבען תלמוד תורה. דער אריינגאנג פון גאס)

אונזערע קאזיאנע רבנים.

דיי אלײן האבען פיינט דעם נאמען; זיי האבען זיך ליעב צו רופען „ראבינער". געזעלשאפטליכע רבנים" — דאס פאלק אבער האט זיי א נאמען געגעבען פשוט: „קאזיאנע רבנים". [illegible]

נעבען, רעפארמירען ראדיקאל פון אנהויב ביז סוף, פון די קליידער וואס אויפ'ן גוף פון דרויסען, ביז דער רעליגיע, וואס מ'יעף אינוועניג אין דער נשמה. און איינער פון די מיטלען דערצו איז געווען—געבען יודען רבנים פון אויבען. מען [illegible]

[illegible]

[illegible]

Ред.-изд. С. Геникесъ.

מעש און שמאל געשעפט פון

ל. ש. איזענשטאדט

ראג דייטשע און רוד־ניצקער, נעבען זאלקינד'ס מאגאזין

האט זיך איבערגעטראגען

צום סעזאן א גרויסער אויסוואהל פון קעראסין־אויוועלעך.

אויף דייטשע גאס, קינקול־קינס הויז, № 31 נעבענאיבער גאררא'ס שפייזעפעט, נעבען צום שטערן פעסט.

די ערשטע אין רוסלאנד פראקטישע חימישע שקאלע

[illegible]

Заводъ Стеариновыхъ Свѣчей и другихъ Химическихъ Продуктовъ [illegible] Ф. Цукермана. Одесса, Б.-Арнаутская 21.

ארעגטליכע בעהאנדלונג—ביליגע פרייזען

אין גאלד, זילבער, און זייגער געשעפט

פון ד. מעראיסקי.

ווילנא דייטשע גאס הויז בונימאוויץ № 22

איז צו בעקומען אין גרויסען אויסוואהל פון פערשידענע גאלד, און זילבער־וואהרען, אלערליי זייגערס פון די בעסטע אויסלענדישע פירמען. אויך פערשידענע גאלד־זילבער־וואהרען, אויף וועסען [illegible] ראשע אונד [illegible]. B. M.

עס ווערט אנגענומען אין בייט אלטע גאלד, זילבער אונד שטיינער.

ביטע זיך איבערצייגען

קאמפלעקטען ליטערארישע מאנאטשריפטען

I העפט 30 ק. | III העפט 40 ק.
II העפט 30 ק. | IV העפט 30 ק.

אלע 4 העפטען צוזאמען 1 רוב. פארטא 15, צו בעקומען

Книжный магазинъ Б. Шимина. Варшава Наелвка. 33,

Состоящія въ вѣдѣніи мин. нар. просвѣщ.

БУХГАЛТЕРСКIЕ КУРСЫ

Н. И. и А. И. МОХОВЫХЪ для лицъ обоего пола Вильна, Завальная, 6.

20-го ноября т. г. на спец. отд. начнется чтеніе фабрично-заводск. счетоводства. плата 30 р.

Открытъ пріемъ прошеній НА ОСНОВНОЕ ОТДѢЛЕНІЕ. Начало занятій 8-го января 1909 г. На основ. отд. изучаютъ: бухгалтерію, ком. арием., ком. кор есп., ком. эконом. и торговое законовѣд. плата 75 р. Можно изучать отд. предметы.—Безплатныя подготов. занятія по рус. ск. яз. и арием. Вып. экз. въ апрѣлѣ. Повтореніе курса безплатно.

При курсахъ бюро бухгалтерскихъ работъ.

אין ניי געעפנטען גאלד געשעפט

פון י. ליפעס,

איז צו בעקומען פערשידענע גאלד און זילבער וואהרען, קייטען, אוהרען, פראשעט א. ז. וו. פרייזען פאר'ן איינצעל פערקויף ווי פאר אנגראס.

ווילנא, דייטשע גאס, אנטקעגען שטאדט מעטער.

עס איז ארויס פון דרוק

שריפטען פון שלום אש

3 באנד ערציהלונגען

אינהאלט: 1) פיזהלונג (שלום הקדמה). 2) אלטע ליבע. 3) מענשען און געבעט. 4) א היים. 5) דער זעלנער. 6) אויף א מעמע. 7) בעסטער. 8) א דאקטאר־צריק. 9) דער זונדיגער. 10) א מעשה מיט א סוד. 11) [illegible]. 12) אויף דער [illegible] קין שעמונגע. 13) מלוכה און קאריקאטור. 14) [illegible]. 15) איבער דער גרענעץ. 16) א הלל. 17) אין שלעכטע צייטען. 18) א צואה. 19) אין דער [illegible]

פרייז 60 קאפ.

עס איז אויך צו בעקומען I-טער באנד יונגענד II-טער באנד א שטעטעל. פרייז פון יעדען 60 קאפ. פאר פראכט באנד 40 קאפ.

פערלאג ב. שימין.

Книжный магазинъ Б. Шимина Варшава, Налевки 33.

א נייעם קאטאלאג פון בוכהאנדלונג ווערט געשיקט גראטיס.

יאפאנישע באמבוקאווע מעבעל־פאבריק

פון ד. אי. מארקאווסקי.

ווילנא, בריטע גאס הויז 82—84. נעגען שטאדט טעאטער.

פארטיגע מעבעל און לויט בעשטעלונגען אנגרא און אין איינצעל. נידעריגער פון די פאבריק־פרייזען מיט 45—50 % הנחה

א גארניטור פון 10 זאכען 35 רובל

מאלירע און פראכטפאלע ארבייט מען קאן אויף אויסצאהלען.

Спеціальная школа РУКОДѢЛІЯ по новой парижской методѣ принимаетъ ученицъ съ платой за обученіе курсу кройки, шитья и вышиванія гладью въ годъ 30 р. въ ½ года 15 р. По окончаніи курса выдается аттестатъ, дающій правожительства по Россіи. За курсъ кройки отдѣльно 20 р. За обученіе по письмамъ кройкѣ 25 р. Безъ аттестата 10-ью руб. дешевле. Вильно, Новгородская ул. 28, кв. 8, Содержательница школы А. Авнинь.

излѣчиваетъ быстро и радикально

РЕВМАТИЗМЪ, ПОДАГРУ, НЕВРАЛЬГІЮ, СУСТ. ЛОМОТУ

бальзамъ „ПРОМЭТЭЙ" д-ра БУДНЯЦКАГО.

Достаточно 2-3-хъ втираній препарата, чтобы испытать его благотворное дѣйствіе. „Бальзамъ ПРОМЭТЭЙ"—строго-научный преп. новѣйшей медиц. Рядъ клиническихъ опытовъ доказалъ несомнѣнное дѣйствіе „ПРОМЭТЭЯ". Масса благодар. пис. Цѣна флакона—1 руб. 50 к. Высылается наложен. плат. Москва, Садовая. уг. Твер. д. Гладышева. М. Будняцкій. Въ Вильнѣ у бр. Исерлинъ. Большая 60,

ח. נ. ביאליק.

דער מתמיד

פראכטאויסגאבע ניו־יארק

פרייז 14 קאפ. פארטא 4 קאפ.

צו בעקומען.

Книжный магазинъ Б. Шимана Варшава, Налевки № 33.

פערלאג „די וועלט" ווילנא.

ס'איז ארויס פון דרוק פייערלאך

א זאמעלהעפט אויף חנוכה

אינהאלט: ליעדער פון ד. א., א. ליעסין, ב. לאפין, ש. גינזבורג, א. [illegible], נערוכן סקיצען און בילדער פון ה. הלפערין, יעקב פאט, שלנין, לעאנד שנדרייער און א. ליטמאק. פרייז 5 קאפ.

אדרעס: Вильна, Издательство „Ди Вельтъ" Трокская 15.

Опытный педагогъ, окончив. реальное училище, знающій латынь, и нѣмецкій яз. даетъ уроки: Венгерскій пер. д. 25 кв. 9. Дома отъ 3—5,

פעסטע פרייזען — פעסטע פרייזען

ש. ח. קרעמער

מאנופאקטור און מאד־האנדלונג ווילנא, דייטשע גאס סאלצ'ס הויז 27

רעקאמענדירט צום סעזאן נייע פאר וואר דאמען קליידער, בלוזען און קאסטיומען.

פרייזען גאנץ פעסטע — פרייזען גאנץ פעסטע

גאלד זילבער ברילליאנטען אוהרען פון די בעסטע פאבריקאנטען

אונד פראזשעט נארבליז'ם, בעשטעקע צו ביליגע פרייזען פערקויפט:

Магазинъ Ф. КЕНИГСБЕРГА. Вильно, Большая 84 противъ театра.

איך קויף ברילליאנטען, פערעל, אלטע גאלד און זילבער

Электро-типографія Б. А. Клецкина. Вильна, Завальная, 33, Телефонъ № 683.

רופֿען װערען א רבנים-קאמיסיע בײַ דעם אינערן-מיניסטעריום. צו דער קאמיסיע גרײטען זיך סײַ די רבנים, סײַ די ראבינער. עס קומען פֿאר טױזענדסקע צוזאמענפֿאהרען פֿון רבנים, קאנפֿערענצען פֿון ראבינער. די לעצטע טעג אפֿילו א קאנפֿערענץ פֿון חסידישע רבײם. עס איז פֿאראן א שטרעבונג, פֿארלעגען דער קאמיסיע, מען זאל די קאזיאָנע רבנות אינגאנצען מבטל זײַן. די מעטריקעס-ביכער זאלען איבערגעגעבען װערען רבנים, װעלכע האבען א שײַן פֿון א צװײקלאסיגער אנפֿאנגסשול, װי אין פּוילען. אין מיניסטעריום איז שױן אפֿילו אריינגעטראגען געװארען דער װעגען דעם א געשריבענער פּראָיעקט אויך.

אונזערע קאזיאָנע רבנים האבען געמאכט א גװאלד. זײ װײַזען אויף, אז זײ זענען נױטיג פֿאר יודען, אז די "חכאָמנע" רבנים האבען פֿערלאָרען בײַם פֿאלק יעדען אויטאָריטעט, און זײ, די קאזיאָנע, בעקומען װאס װײַטער אלץ מעהר אײַנפֿלוס. און דערום מוז אלץ בלײַבען, װי געװען.

ניט מיר װעלען פֿערטײדיגען די רבנים אונזערע. מיר מוזען אָבער זאגען, אז בײַ יודען געפֿינט זיך נאך א גרױסע מאסע, װעלכע איז רעליגיעז געשטימט, און די רעליגיעזע רבנים זענען בײַ איהר א נױטיגע בעדערפֿעניש. אין לעבענס-פֿראגען, אין װעלטליכע פֿראגען האט דער רב אפֿילו בײַ די פֿרומע יודען פֿערלאָרען יעדען אויטאָריטעט; אין רעליגיעזע פֿראגען איז נאך דער רב בײַ זײ דער אײנציגער אויטאָריטעט. אָנבינדען די רעליגיעזע יודען רבנים פֿון אויבען קאן מען ניט; מען מוז זײ לאזען אויסהאלטען אויף זײער אײגענעם רעכנונג אזעלכע רבנים, װעלכע זײ אלײן געפֿינען פֿאר נױטיג, װי מען לאזט יעדע רעליגיעזע געמײנדע אויסהאלטען איהרע גײַסטליכע.

גאנץ אנדערש איז מיט די קאזיאָנע רבנים. װער דארף זײ? װאס טהוען זײ? פֿיהרען די מעטריקעס-ביכער איז די ארבײַט פֿון דער שטאדטישער זעלבסטפֿערװאלטונג, אינ'ם עהנליכען פֿאל — פֿון דעם יודישען "מיש" אין אפֿראָװע; דערצו דארף מען קײן רבנים ניט. די רוסישע דרשות זענען אומגעבעטען דעם יודישען עולם; װעלטען װער עס פֿערשטעהט זײ און נאך װעניגער װער עס הערט זײ. די רעליגיעזע יודען געהען הערען מגידים, די ניט רעליגיעזע דארפֿען בכלל קײן דרשות ניט.

עס זענען פֿאראן אזעלכע נאאיװע ראבינער, װעלכע װילען זיך אײַנרעדען, אז זײער ראבינערײַ איז א כלל-ארבײַט, אז זײ קאנען װירקען אויפֿ'ן יודישען לעבען, אריינטראגען איניציאטיװע און אז. װ. עס איז אָבער גענוג, אזעלכע נאאיװע מענשען זאלען אָבדינען די ערשטע דרײַ יאהר, און זײ װערען אינגאנצען אויסגעניכטערט. װארום װער קלײַבט דעם ראבינער? די גבירים, די רעדעלספֿיהרער און זײ מאכען איהם אבהענגיג פֿון זיך. אומעטום, װאו די אינטערעסען פֿון די "פּני" קומען אין א קאנפֿליקט מיט די אינטערעסען פֿון דער מאסע, מוז דער ראבינער ניט װילענדיג שטעהן אויף דער זײַט פֿון די פּני. װען ניט װעט ער נאך א מאל ניט אויסגעקליבען װערען. אין בעסטען פֿאל, װען ער װיל יוצא זײַן פֿאר אלעמען, מישט ער זיך אין כלל װאלען גאר ניט. די טהעטיגקײט פֿון ראבינער דריקט זיך דאס רוב אויס נור אין דעם, װאס ער עפֿענט אויף די פֿערזאמלונגען פֿון די פּני מיט בעגריסונגס-רעדעס. פֿאר'ן בעסטען ראבינער רעכענט זיך געװעהנליך דער, װאס מישט זיך אין קײן זאך ניט.

ס'זענען פֿאראן צװײ שטעדט אין רוסלאנד, װארשע און לאדז, װאו ס'געפֿינט זיך א היבשע ביסעל משה-רבינו'ס-פּאליאקען, װעלכע האלטען אויף זײער קהל'שעשאפֿט מיט משה-רבינו'ן הורל'ן פּרעדיגער. אפֿשר געפֿינען זיך נאך אין אדעס א פּאר מנינים פֿון דעם אלטען מין בראדער יודען, װאס דער טרעגער פֿון זײער יודישקײַט איז דער ראבינער. זאלען זיך אזעלכע יודען האלטען אויף זײער אײגענעם חשבון, א פּרעדיגער, א ראבינער, װאס זײ װילען — דאס איז זײער זאך. אָבער ארויפֿלעגען א משא אויפֿ'ן רוקען פֿון אלע יודען, פֿערפֿליכטען אלע יודישע שטעדט האלטען קאזיאָנע רבנים — דאס טאר מען ניט. די קאזיאָנע רבנים האבען קײנמאל קײן שום באדײַט אין יודישען פֿאלקס-לעבען ניט געהאט. זײ זענען אלע מאל געװען אנאכראָניזמוס, װעלכע מען האט יודען אנגעצװונגען פֿון אויסװײניג. די קאזיאָנע רבנות איז קײנעם ניט נױטיג, חוץ די קאזיאָנע רבנים אלײן. די רעגירונג גופֿא װעט דעם דאזיגען אינסטיטוט אויך ניט שטארק בעשיצען. די לאנגע פּראקטיקע האט איהר בעװיזען, אז ער איז איבעריג. חוץ דעם האט די רעגירונג איצט בכלל א קנאפּען אינטערעס אין ברעכען די יודישע טראדיציעס. איצט איז די בעסטע צײַט פּטור צו װערען פֿון אזא איבעריגע משא אויפֿ'ן רוקען פֿון פֿאלק, װי די קאזיאָנע רבנות.

קלײנע בריעף

ה.

אין נאך עפּעס צו דער טעטיגקײט פֿון אונזערע עמיגראציאנס-ביוראָ'ס. הײסט דאך, די אײַנריכטונגען און געזעלשאפֿטליכע שטרעמונגען, װאס האבען זיך פֿון דער יודישער עמיגראציע געמאכט, אזוי צו זאגען, א פּראָפֿעסיע, א ספּעציאליטעט, האבען מעהר װי אלע געהאט װײַזען בפֿועל, װי אויפֿריכטיג ס'איז זײער בעציהונג צו דער עמיגראציע, װי טיעף ס'איז זײער אינטערעס צו דעם עמיגראנט און זײַן לעבען. מען גיט אויס א פֿולע, גאר א פֿולע געלד אויף פֿערשידענע אויסגאבען, אײַנריכטונגען, אנגעשטעלטע — אז דער עמיגראנט האט פֿון דעם גאר װעניג נוצען בײַ זײַן שיף, האב איך שױן געשריבען אין דעם פֿאריגען בריעף. אז דער עמיגראנט האט פֿון דעם להלוטין קײן נוצען ניט אויפֿ'ן שיף, האב איך געזעהן, פֿאהרענדיג איצט פֿון ראטערדאם קײן ניו-יארק.

די "האלאנד-אמעריקא-ליניע" רעכענט זיך פֿאר די בעסטע אין דעם זינן פֿון שפּײַז און בעהאנדלונג. "ניו-אמסטערדאם", דער שיף, אויף װעלכען איך פֿאהר, רעכענט זיך פֿאר דעם בעסטען שיף פֿון דער קאמפּאניע און דאך האט עס מיך איבערראשט, װען איך האב דערזעהן, װי ס'לעבען דא די יודישע עמיגראנטען. ס'איז קאלט, שמוציג, אומהײמליך. אין די טעג, װען דעם שיף האט געװארפֿען און ס'האט געהערשט די "ים-קראנקהײט", איז דער דריטער קלאס געװען א קאלאסאלער שטאל, װאו חזירים אפֿילו װאלטען ניט װעלען זײַן. די בעהאנדלונג איז אזא, דאס די פֿיהלסט זיך אויף יעדען שריט און טריט, װי אין א רוסישער טורמע פֿאר די לעצטע צײַט: אויף שפּאציר איז אנגעװיזען א ענגער שמוציגער קארידאר און א שטיקעל פּאלובע, װאוהין מען לאזט ניט שטענדיג ארויף; זעהן זיך די מענער מיט די פֿרויען איז כמעט אוממעגליך. אזוי דאס, אויב איהר הײסט, אז אויפֿ'ן צװײטען עק שיף פֿאהרט אײַערע א שװעסטער, א מוטער, א כלה, א פֿרוי — האט איהר כמעט קײן מעגליכקײט ניט מיט עפּעס צו העלפֿען. דארף הרכנעהן דער קאפּיטאן, צושטעלט מען אלע עמיגראנטען, װי ארעסטאנטען צו "פּאװערקע"; װאשט מען דעם קלויסט, לאזט מען די עמיגראנטען צװײ שעה נאכאנאנד ניט ארויס א. ז. װ. װידער — דאס עסען איז אזא, דאס אויב בכלל איז עס נאך װי עס איז, איז עס פֿאר יודען אינגערעגליך. דא געהט ניט װעגען כשרות און טרפֿות. ס'געהט אין דעם, װאס די יודען קענען כ'הזב ארגאניש ניט פֿערטראגען צום בײַשפּיעל געקאכטעס חזיר-פֿלײש אדער דאס, װאס יודען זענען בכלל גרױסע מפֿונקים אי אין געשמאק אי אין רײנקײט. איך װײַז דא אן נור אויף אײניגע פֿאקטען; די אײניגע פֿאקטען אלײן זענען אָבער פֿאלקאם גענוג, צו פֿערװאנדלען דאס זײַן אויפֿ'ן שיף אין אנאמת'ן שוידערליכען גיהנום. כמעט אלע עמיגראנטען, װאס איך קען פֿון ראטערדאם אן און װאס זענען פֿאר'ן שיף געװען פֿריש, בליהענד, מיט א געזונדען קאליר אויף די באקען, זעהען איצט אויס, װי ערשט אויפֿגעשטאנענע מתים; בלאסע געזיכטער, אויסגעצעהרטע נעזער, גרױסע אויגען, אפּאטישע בעװעגונגען. װער װײס, װיפֿיעל עמיגראנטען עס כאפּען אויפֿ'ן שיף א קרענק, װאס װעט זיך נאך אנרופֿען און װעט זײ מקצר ימים זײַן.

און איך בעהויפּט, אז די אלע צרות אויפֿ'ן שיף קענען בעזײַטיגט װערען זעהר לײַכט, װען נור אונזערע חברה'ס און רײַכע מיוחסים זאלען װירקליך װעלען העלפֿען, ניט נור רײדען. די שיף-געזעלשאפֿטען װײסען ניט, װאס עס טוט זיך אויפֿ'ן שיף. אפֿילו א קלאגע קען דאך דער עמיגראנט אויך ניט אנשרײַבען — דערצו דארף מען קענען דײַטש אדער ענגליש. דער שיף װערט איבערגעגעבען אין די הענד פֿון גרעסערע און קלענערע משרתים, װאס האבען די גאנצע שליטה און װאס לאזען געװיס ניט איבער די מעגליכקײט צו ציהען יניקה פֿון דעם עמיגראנט'ס הילפֿלאזיגקײט.

אײן אנגעשטעלטער פֿון דער יודישער עמיגראציאנס-געזעלשאפֿט, װאס זאל פֿאהרען צוזאמען מיט די עמיגראנטען (דאס איז די ערשטע בעדינגונג), און זאל האבען די מעגליכקײט און אויטאָריטעט צו קעמפּפֿען פֿאר די אינטערעסען פֿון די עמיגראנטען, איז גענוג, אז אי דאס עסען, אי די בעהאנדלונג, אי די היגיענישע בעדינגונגען זאלען גרינדליך פֿערענדערט װערען צום גוטען.

דער עמיגראנט קלערט: אבי אריבערגעקומען — און װי נור ער פֿיהלט אונטער זײַנע פֿיס דעם פֿעסטען באדען פֿון קאלומבוס'ס לאנד, מאכט ער אװעק מיט דער האנד אויף די צעהן-עלף טעג פֿונ'ם שיף-לעבען. די יודישע עמיגראציאנס-ביוראָ'ס טארען עס ניט לאזען, װײַל אויב זײער גאנצע טעטיגקײט בעשטעהט אין דעם, צופֿיהרען דעם עמיגראנט בײַזן שיף, איז עס די ארבײַט פֿון מלאך-המות: ברענגען בעסער און בעקװעמער צום גיהנום.

מיר קאנען בײַ הײַנטיגע בעדינגונגען, פֿערשטעהט זיך, ניט פֿאדערן, דער דריטער קלאס זאל זײַן װי דער צװײטער און ערשטער. אָבער װאס עס קאן געטהון װערען דארף און מוז געטהון װערען. קײן שטאל טאר דער דריטער קלאס ניט זײַן.

די שיף-געזעלשאפֿטען רעכענען זיך װעדר און װעהר מיט דער געזעלשאפֿטליכער מײנונג, מיט דער מײנונג פֿון דער פּרעסע. זײ װעלען פֿון אלע אויסבעסערונגען נור געװינען. ס'דארף זיך נור געפֿינען אנאײַנריכטונג, װאס זאל װעלען ברענגען אט די נוצליכע, הגם ניט ראדיקאלע הילף.

איך זאג: א כפּרה דאס גאנצע טרומײטערן און שאלען פֿאר די דרײַ אינטעליגענטע מענשען, װאס װעלען אלע װאך אבפֿאהרען פֿון ראטערדאם, ברעמען און האמבורג צוזאמען מיט די עמיגראנטען.

ב. ברכות

פֿון ערשטען אינטערנאציאנאלען קאנגרעס פֿאר מאראלישער קינדער-ערציהונג

ניט לאנג איז אין לאנדאן פֿארגעקומען א קאנגרעס, װעלכער האט זיך בעשעפֿטיגט מיט די פֿראגען פֿון מאראל אין קינדער-ערציהונג, שול-זעלבסטפֿערװאלטונג, װעלטליכע אדער רעליגיעזע ערציהונג און ד. גל. אויפֿ'ן קאנגרעס זענען פֿארגעשטעלט געװען פֿערשידענע לענדער פֿון אײראפּא, אזיע און אמעריקע; די אנטײלנעהמער זענען געװען װי געניטע לעהרער-פּעדאגאגען, װעלכע האבען יאהרען-לאנג פֿערבראכט אין שול און האבען אדורכגעװיזען א רײַכע ערפֿאהרונג אין די איבערגעמאכטע פֿראגען, אזוי אויך רעגירונגס-פֿערשטעהער, װעלכע האבען געקוקט אויף די מאראל-פֿראגען מיט א פּאליצײַאישען בליק. צװישען די אנטײלנעהמער האבען זיך געפֿונען װעלט-בעװאוסטע געלעהרטע, װי דער בעריהמטער פּסיכאלאג-קרימינאליסט לאמבראזא.

מיר װעלען דא איבערגעבען די מײנונגען װאס זענען ארויסגעזאגט געװארען אויפֿ'ן קאנגרעס איבער דער פֿראגע װעגען בעשטראפֿונגען און נאגראדעס אין די קינדער-שולען.

דער אלטער סדר-החנוך, דער קאנטשיק, װעלכער איז אזוי בעליבט געװען בײַ אונזערע אלטע מלמדים און בײַ װעלכען עס האלטען זיך נאך אנדערע הײַנטיגע טאטע-מאמעס, האט אויפֿ'ן קאנגרעס ניט געפֿינען קײן אײן אנהענגער. אמת, בײַם טהיר פֿאר'ן ארײַנגאנג אין דעם זיצונגס-זאל האט מען געטײלט א ביכעל, אין װעלכען דער פֿערפֿאסער שרײַט געװאלד "שמײַסען!", אז נור אין די שמיץ איז די ישועה פֿאר קינדער, אז די הײַנטיגע װײַכהערציגקײט פֿערדארבט נור דעם יונגען דור, מאכט איהם אויסגעלאסען וכדומה אזעלכע דבורים, װעלכע מיר פֿלעגען הערען פֿון די "גוטע מלמדים" און הערען דאס נאך עד היום פֿון די עכט-רוסישע לײַט. אָבער אין זאל גופֿא איז אזא מײנונג פֿון קײנעם ניט ארויסגעזאגט געװארען.

די פֿארטראגע, — װעלכע זענען געהאלטען געװארען אויפֿ'ן קאנגרעס, זענען געגרינדעט געװען אויף אזעלכע כללים: א דיסציפּלין, װעלכע װערט אײַנגעפֿיהרט בײַ קינדער, נור אויפֿ'ן סמך פֿון בעשטראפֿען אדער געבען נאגראדעס, האלט זיך אויף 2 — בײדע גלײַך שלעכטע — געפֿיהלען: אויף מורא און אויף יאגען זיך נאך כבוד. פֿערשטעהט זיך, אז אזא סיסטעם איז זעהר שעדליך פֿאר'ן קינדערשען כאראקטער: אלײן, װאס א קינד טהוט בײַ אזא ערציהונג, איז דאס אדער אויס מורא פֿאר דעם שטראף פֿון לעהרער, פֿערבעהאלט ער, הײסט עס נור, זײַנע חטאים און װײַזט זײ ניט ארויס, אדער פֿון עהרע-גײַץ, װעלכע בעשאפֿט בײַ איהם א מדה פֿון א בעל-גאוה. בײדע זאכען פֿערשטיקען אין די קינדער זײער אײגענע, טיעף-בעהאלטענע נײַגונגען און דערלאזען ניט פֿערנאנדערװיקלען זײער פּערזענליכקײט, זײער "איך". אויב אײַער קינד האט זיך דערשראקען פֿאר א קלאפּ און האט ניט געטהון, װאס ער האט געװאלט טהון, האט איהר זיך ניט צו פֿרעהען מיט דעם. זײַן איבערצײַגונג האט איהר דאך ניט אומגעביטען, איהר האט נור געבראכען זײַן װילען, דאס בעװײַזט אז אײַער קינד איז א פּחדן, אז אויס מורא טהוט ער ניט א זאך, און װעלכע ער איז איבערצײַגט, אז מען דארף זי יא טהון. און ער קען אויסװאקסען א מענש אהן פֿעסטע פּרינציפּען, א מענש, װעלכער שטעלט זײַן רוהיגקײט און זיכערקײט העכער פֿאר זײַן איבערצײַגונג. שלעכטע קינדער װערען פֿון קלאפּ נאך ערגער, בײַ גוטע ברעכען זײ דעם כאראקטער. אײגענטליך זענען גאר ניטא קײן שלעכטע קינדער. עס זענען נור פֿאראן קראנקע אננארמאלע און פֿאר אזעלכע

זענען נױטיג בעזונדערע ספּעציעלע שולען. אויף געזונדע קינדער קאן מען און מען מוז װירקען ניט אויסערליכע מיטלען, נור דורך פֿרײַנדליכע געשפּרעכען, מאכען אזוי, אז די קינדער זאלען פֿון זיך אלײן, מיט אײגענעם רצון געהארכזאם זײַן אין פֿאלגען. דאס לעצטע װענדט זיך אן לעהרער, װעלכער בעדארף צוגעהן צו דער קינד'ס נשמה, פֿערשטעהן זײַן װעלטעל און נאכ'ן קינדערשען פֿערשטאנד אײַנפֿלאנצען אין איהם די גוטע מדות. דער בעריכט איבער דער פֿראגע האט פֿעסטגעשטעלט פֿאלגענדע גרונדזאצען:

1) יעדעס לעהר-סיסטעם, װאס ס'איז געגרינדעט אויף שטראף אדער נאגראדעס, װעלכע ס'זאל ניט זײַן, ערציהט אין די קינדער א געפֿיהל פֿון מורא אדער עהרגײַץ. אויב אזא סיסטעם גיט א מאל, לױט דעם בליק פֿון די אלטע פּעדאגאגען, גוטע רעזולטאטען, װירקט דאס דערפֿאר אין מאראלען הינזיכט פֿערדערבעריש. דערום בעדארף אזא סיסטעם פֿערװארפֿען װערען.

2) די שול-דיסציפּלין איז גוט נור דאן, װען זי האלט זיך אויף די בעסטע קינדער-געפֿיהלען, ד. ה. װען זי איז פֿרײַ און פֿערטרױליך. דערום דארפֿען די בעשטראפֿונגען און נאגראדעס איבערגעביטען װערען אויף געשפּרעכען פֿונ'ם לעהרער מיט'ן שילער, געשפּרעכען, אין װעלכע דער לעהרער דארף זיך װענדען צו די בעסטע געפֿיהלען פֿון זײַן שילער;

3) ניט קײן נארמאלע קינדער, אהן מאראל-געפֿיהלען, דארף מען שיקען אין ספּעציעלע שולען, דארטען װעט מען קענען זײער כאראקטער אויסבעסערען, ניט ברעכענדיג איהם.

אנ עהנליכע שטעלונג אין דער פֿראגע האט פֿערטרעטען פֿרױ בראאונס אין איהר פֿארטראג איבער זעלבסטפֿערװאלטונג אין דער שולע:

אום צו קענען מאכען פֿון א מאסע קינדער, מיט בעזונדערע, אפֿט געגענזײַטיגע אינטערעסען א דיסציפּלינירטע, אײַנגעארדענטע חברה, א קינדער-געמײנדע, מוז מען זיך בענוצען מיט די פּסיכאלאגישע כחות, װעלכע ליגען פֿערבעהאלטען אין די קינדער: פֿון אײן זײַט װײַזען קינדער ארויס א מיטהילפֿקײט, א בעגעהר צו טהון, װי ס'פֿערװילט זיך, ניט רעכענען זיך מיט קײנעם, פֿון 2-טען זײַט ציהט זײ צו אנדערע קינדער. קינדער האבען ליעב צו געהן אין אלץ מיט זײער אײגענעם װעג; זײ האבען אָבער אויך ליעב צו זײַן צוזאמען און זײ טרעטען מיט חשק אריין אין פֿעראײנען אום צו דערגרײכען געמײנזאמע ציעלען. געזעלשאפֿט און חבר'שאפֿט פֿערשאפֿען די קינדער אײנעם אין דעם זעלבען פֿערגעניגען און זײ זענען דערהויפּט מקור פֿון װעלכען עס ענטװיקעלט זיך אין זײ א פֿעסטער כאראקטער, מיטה, סימפּאטיע, א געפֿיהל פֿון חוב און מסירת-נפֿש. קינדער, װעלכע מען לאזט אלײן שפּיעלען, ארבײַטען גיך אויס אנאײגענע ארדנונג אין די רעגעלן, װאס זײ ארבײַטען אלײן אויס, היטען די קינדער אב שטרענג. אויך קלײנע קינדער קלײַבען אויס אנאנפֿיהרער, אנ'עלטסטען, װעלכער האט אויפֿצוקוקען אויף די ארדנונג אין שפּיעלען און אין זײער װעלטעל בכלל. גרינדענדיג זיך אויף די דאזיגע געפֿיהלען, מײנט פֿרױ בראאונס, קען מען די קינדער שײנקען א שול-קאנסטיטוציע. די פֿרױ בראאונס מײנט, אז א ליעבענדער לעהרער װעט סוף כל סוף װערען אנאויטאָריטעט, צו װעלכען די קינדער-געמײנדע װעט זיך װענדען נאך א עצה אין אנפֿיהרונג. פֿערשטעהט זיך, אויב ער װעט ניט װירקען אויף די קינדערשע מדות, ניט רעדען צו זײערע הערצער נור גלאט אזוי זיך אבגעבען בעפֿעהלען, מוז אונפֿערמײַדליך ארויסקומען א פֿײַנדליכע בעציהונג צװישען לעהרער און דער קינדער-געמײנדע.

די פֿרױ בראאונס ענדיגט איהר פֿארטראג מיט די פֿאלגענדע טעזיסען:

1) דער לעהרער בעדארף ניט זײַן קײן מושל, װעלכער פֿיהרט אן לױט זײַן אײגענעם בעשלוס, ניט רעכענענדיג זיך מיט די פֿערלאנגען פֿון די קינדער; אין אזא פֿאל װעט ער נור בעשאפֿען געגענער פּראָטעסטאנטען, אדער געהארכזאמע קנעכט;

2) א גוטער פּעדאגאג בעדארף לאזען די קינדער אלײן אויסארבײַטען די כללים פֿון אויפֿפֿיהרונג. ער װעט אויף אזא אופֿן אויסשטעלען א מין קאנסטיטוציע, פֿאר זיך װעט ער לאזען נור דאס רעכט צו פֿערבאטען א בעשטימונג פֿון די קינדער, װען מען קאן די אבסאלוט ניט דערלאזען. (אין אזא פֿאל, דארף ער איבערגעבען די קינדער, זײ זאלען די פֿראגע דורכקוקען נאך א מאל און ער דארף זײ ערקלערען, פֿאר װאס ער געפֿינט ניט פֿאר מעגליך צו בעשטעטיגען זײער ערשטע בעשטימונג ם.).

3) די שול-קאנסטיטוציע בעדארף זײַן אויף אזוי פֿיעל פֿרײַ, אז זי זאל געבען א ברײטען פּלאץ דער פּערזענליכקײט פֿון קינד זיך צו ענטװיקלען.

4) אין פֿערװירקליכען די שול-קאנסטיטוציע בעדארפֿען אויך די קינדער אנטײל נעהמען. זײ מוזען אלע זײַן פֿעראנטװארטליך אין אויפֿהאלטען די ארדנונג.

פֿערשטעהט זיך אז אזא סיסטעם קען נור אײַנגעפֿיהרט װערען דארטען, װאו די שול איז אינגאנצען אומאבהענגיג פֿון דער צענטראלער מאכט, און די לעהרער זעלבסט קענען אויסארבײַטען אין יעדער שול די סיסטעם, װאס איז בעסער צוגעפּאסט צו איהרע אײגענארטיגע בעדינגונגען.

עס איז דארט אויך גערעדט געװארען װעגען דער סיסטעם פֿון לערנען. פּראָפֿעסאָר שטארק מײנט, אז מען דארף זיך ניט סטארען אײַנשטופּען די קינדער די גאנצע תורה, צװינגען זײ אלץ אויסלערנען און אײַנחזר'ן. דער עיקר איז אײַנגעװאהנען דאס קינד — ארײַן צו געטראכטען און אלײן אבשאצען. די אריגינעלע שאפֿונג בײַם קינד הײבט זיך אויס אין די פֿראגען, װאס עס שטעלט, און מען טאר קײן מאל ניט איבעררײַסען און אבשטעלען א קינד, בעת עס שטעלט פֿראגען. דער פּראָפֿעסאָר שטארק פֿערזיכערט, אז אין זײַן לאנגער פּראקטיקע איז ער געקומען צו דעם בעשלוס, אז קינדער, װעלכע זענען געװאוינט צו אלעם צוקוקען זיך אלײן, אבשאצען פֿערשידענע ערשײַנונגען, פֿערלירען אמת א ביסעל די פֿעהיגקײט "צו מאכען די לעקציעס", דערפֿאר אָבער װערען זײ אלץ דרײסטער אין זײער שטרעבונג װאס מעהר צו דערגעהן, װאס מעהר װיסען, זײ הײבען אן שעצען דעם פֿערגעניגען, װעלכען שאפֿענדע קאפּ-ארבײַט פֿערשאפֿט. "עס קען װעדער געשעהן" — מײנט פּראָפֿעסאָר שטארק, — "אז די קינדער װעלען סוף כל סוף אויסארבײַטען זיך אזעלכע מאראל-כללים, װעלכע װעלען זיך אײניגער מאסען אונטערשײדען פֿון די מאראל-כללים, װאס די לעהרער לערנען זײ. מיר דארפֿען אָבער בשום אופֿן ניט שטרעבען צו ערציהען מענשען, װעלכע דענקען, ליעבען און האסען הדקא פּונקט װי מיר. א גיטער לעהרער איז צופֿריעדען, װען ער לאזט ארויס שילער מיט קאלעקטיװעם לעבען, ליעבע צו דער מענשהײַט און אכטונג צו א פֿרעמדער מײנונג, צו א פֿרעמדער פּערזענליכקײט.

מ.

װאליערי בריוסאָװ.

א מארמער-קנאָפּעל

געמשפּט האט מען איהם פֿאר גנבה; און מען האט איהם פֿערמשפּט אויף א יאהר "זיצען". מיך האט דער אלטער שטארק פֿעראינטערעסירט מיט זײַן האלטען זיך פֿאר'ן גערייכט. און די אומשטענדען פֿון זײַן פֿערברעכען גופֿא האבען מיר אויך אויסגעװיזען אויסערגעװעהנליך. כ'האב געפּועל'ט, מען זאל מיך צולאזען צו איהם אין טורמע. צוערשט האט ער זיך אפֿילו עפּעס װי געשראקען פֿאר מיר און געענטפֿערט אויף מײַנע פֿראגען מיט שװײַגען. אין א װײַלע ארום אָבער, איז ער געװארען רײדענדיגער — הײמישער. און צו ענדע פֿון בעזוך האט ער מיר שוין דערצעהלט זײַן גאנצע לעבענס-געשיכטע.

— איהר װילט געגלויבט — האט ער אנגעפֿאנגען — איך האב געזעהן בעסערע טעג. ניט תמיד בין איך געװען אזא שלעפּער, און ניט תמיד איז מײַן הײם געװען אין נאכט-לעגער-הויז. איך האב בילדונג בעקומען — כ'בין א טעכניק. אין דער יוגענד האב איך אפֿילו א קלײנעם קאפּיטאל געהאט. געלעבט האב איך רײַכליך. יעדער טאג אנאנדער מין יום-טוב: א באל, א אבענד. און געענדיגט האט זיך אלץ מיט'ן מזונג. יענע צײַט געדענק איך גוט מיט אלע ברעקלעך. געדענק איך זי. און דאך — — ערטערװײַס פֿעלט אין מײַנע ערינערונגען; ערטערװײַס זענען דא בלױזע אויפֿ'ן שטח פֿון מײַן זכרון. מיט שמחה װאלט איך אװעקגעגעבען ביז א לעצטען אלע אלטשװאכע טעג, װאס מיר איז נאך געבליבען צו לעבען אבי נור אט די בלױזען אנצופֿילען: דאס איז אלץ װאס ס'איז נוגע צו נינא'ן.

נינא, האט מען זי גערופֿען, מײַן ליעבער הערר, יא, נינא, אין דעם בין איך זיכער. איהר מאן איז געװען א קלײן-בעאמטער בײַם אײַזען-באן. געלעבט האבען זײ ארעם; אין איהר אָבער איז דאס ניט געװען קענטיג. קײן קעכין האבען זײ ניט געהאלטען, זי אלײן האט געקאכט, דאך זענען [illegible]

און אזוי מיט אלץ. יעדע אלטעגליכע װאכעדיגע זאך, קוים פֿלעגט דאס נאר קומען אין בעריהרונג מיט איהר, איז דאס באלד געװארען עפּעס אזוי פֿאנטאסטיש, אזוי יום-טובדיג. און איך אלײן, בעגעגענענדיג זיך מיט איהר, פֿלעג איך װערען גאר אנאנדערער, א בעסערער; די טראפּען-רעגען פֿלעג איך דאן אראבטרײַסלען פֿון זיך די מגושמדיגקײט פֿון אלטעגליכען לעבען.

גאט װעט איהר מוחל זײַן די זינד, װאס זי האט מיך ליעב געהאט. דערום איז אלץ געװען אזוי גראָב, און זי האט דערום ניט געקענט ניט אײַנליעבען זיך אין מיר, א יונגען, א שײנעם, װעלכער האט נאך דערצו געקאנט אזוי פֿיעל ליעדער אויף אויסװײניג. אָבער װאו און װי אזוי האב איך זיך מיט איהר בעקאנט, אט דאס קען איך מיר אין קײן פֿאל ניט דערמאנען. אײנצעלנע בילדער נאר רײַסען זיך ארויס, פֿון פֿינסטערען תהום: אט זיצען מיר אין טעאטער, זי א גליקליכע, א פֿרײליכע (װעלטען זענען אזעלכע מאמענטען אויסגעפֿאלען אויף איהר גורל!), דאכט אײַן אין זיך יעדעס װארט פֿון פּיעסע שמײכעלט צו מיר. איהר שמײכעל געדענק איך. װײַטער — אט זענען מיר ערגעץ װאו בײדע צוזאמען, זי בויגט צו מיר צו איהר קאפּ און זאגט: "איך װײס אז דו ביסט ניט אויף לאנג מײַן גליק. נור זאל זײַן אזוי — האב איך װעניגסטענס דאך געלעבט". אט די װערטער איהרע געדענק איך. װאס איז אָבער געװען באלד נאך דעם, און צו האט דאס אלץ טאקע װירקליך פּאסירט מיט נינא'ן — װײס איך ניט.

געװעהנליך, האב איך זי דער ערשטער אװעקגעװארפֿען. מיר האט דאס אויסגעװיזען אזוי נאטירליך. איך האב דאך געהאט א גלענצענדע צוקונפֿט פֿאר זיך, האב איך דאך ניט געקענט פֿערבינדען זיך מיט עפּעס א ראמאנטישער ליעבע. איך האב אפֿילו שטארק געליטען פֿון דעם, דאך האב איך זיך גובר געװען, און מײַן בערײַטקײט צו לײַדען הארץ-װײַטאג האב איך שױן בעטראכט אלס העלדענטהאט פֿון מײַן זײַט.

נינא, האט מען מיר איבערגעגעבען, איז באלד נאך דעם אװעקגעפֿאהרען אויף דרום מיט איהר מאן; און דארט איז זי אין גיכען געשטארבען. נור [illegible] אדער געשפּראך װעגען איהר פֿלעגען [illegible]

איך האב ניט-געהאט איהרע קײן בריעף, ניט געהאט איהר בילד'ל; קײן שום זאך האט מיר ניט דערמאנט אן איהר, ע. ג., פֿערשטעהט איהר דאך שױן, אז איך האב פֿערגעסען איהר נאמען, איהר פּנים, אונזער גאנצע ליעבע.

איהר פֿערשטעהט — פֿ ע ר ג ע ס ע ן! זי איז אויסגעמעקט געװארען פֿון מײַן לעבען, פּונקט, װי זי װאלט קײנמאל ניט געװען. פֿאראן עטװאס שענדליכעס פֿאר'ן מענשען אין זײַן פֿעהיגקײט צו פֿארגעסען.

און יאהרען זענען געגאנגען. כ'װעל אײַך שױן ניט דערצעהלען, װי אזוי איך האב "מײַן קאריערע געמאכט". אהן נײַגונג האב איך, פֿערשטעהט זיך, געשטרעבט נור צו אויסערליכען ערפֿאלג, נור צו געלד. אײן צײַט האב איך שױן כמעט ערװײַכט מײַן ציעל. געװאוינט אין פֿערשידענע ערטער און אויסלאנד, חתונה געהאט, קינדער געהאט. דערנאך אָבער האט אלץ אנגעהויבען געהן אויף צוריק. מײַן װײַב איז געשטארבען; געמאטערט זיך א ביסעל צײַט מיט די קינדער, האב איך זײ דערנאך צושטעקט צװישען מײַנע קרובים. איצט װײס איך אפֿילו ניט, צי זאל מיר דאס גאט פֿאר א זינד ניט פֿארגעכענען, אויב זײ לעבען, די אינגלעך מײַנע. נאטירליך האב איך זיך גענומען צום טרונק.

כ'האב נאך געפּרואװט עפֿענען א קאנטאר, האט זיך דאס ניט אײַנגעגעבען, און איך האב דערבײַ פֿערלאָרען מײַן לעצטע ביסעל געלט און ענדליך בין איך געקומען צו דער מדרגה, בײַ װעלכער איהר זעהט מיך אצינד.

פֿאר די לעצטע פֿאר יאהר, איז צײַטענװײַס, װען כ'האב ניט געטרונקען, פֿלעג איך ארבײַטען חדשים גאנצע אין א זאװאד אלס אײנפֿאכער ארבײַטער. קוים האב איך אָבער אנגעהויבען טרינקען פֿלעג איך באלד װידער ארײַנפֿאלען אויף "חיטראָװ-מארק" *) און אין נאכט-לעגער-הויז.

כ'האב געקריגען א שטארקע שנאה צו מענשען, און האב אלץ פֿאנטאזירט װעגען דעם, װי אזוי דער מזל װעט מיט אמאל זיך אומבײַטען, און איך װעל װידער װערען רײַך. מײַנע נײַע חברים האב איך פֿעראכטעט טאקי דערפֿאר, װאס זײ האבען זיך מיט אזעלכע האפֿנונגען ניט אדורכגעטראגען.

*) אנ'ארט אין מאסקװע, װאו ס'האלטען זיך אויף אלע „באָסיאַקעס".

די וואָך.

(קורצע כראָניק)

פון רוסלאַנד.

פאַרינען מיטוואָך אויף דער אָבענד-זיצונג זענען בעטראַכט גע-וואָרען אין דומע די צוויי אָנפראַגען וועגען דעם אינערן-מיניסטער, פאַר וואָס ער האָט מיט זיין צירקוליאַר עובר געווען אויפ'ן געזעץ וועגען דער יודישער טשערטאַ און ערלויבט צו איבערלאָזען אין די אינערליכע גובערניעס סוּלכע יודען, וועלכע האָבען זיך דאָרט בעזעצט ביז דעם 20-טען אויגוסט 1906.

די ערשטע אָנפראַגע איז געווען אונטערגעשריבען דורך 33 דעפּוטאַטען, די אַנדערע — דורך 44 פּויערן. די אָנפראַגע ווערט פאָרגעלעגט אַלס אַ דרינגענדע (עקסטרא-נויטיגע), וועלכע מען מוז באַלד בעטראַכטען.

עס הייבען זיך אָן וכוחים וועגען דער דרינגליכקייט.

גענעטשקאָרי: רעכטע. אז דיזע אָנפראַגע קאָן בעטראַכט ווערען נאָר ווי אַ ציניזשער שפּאַס, אַ חוזק מאַכען איבער יודען. צו בעשולדיגען די רוסישע רעגירונג... דער פאָרזיצענדער: זייט אַזוי גוט און רעדט נאָר וועגען דער דרינגליכקייט.

גענעטשקאָרי: צו בעשולדיגען אין אונגעזעצליכע מעשים די רעגירונג, וועלכע האָט אונטערגעטראָגען יודען די שענדליכסטע רדיפות, מוזען מיר רעכענען נאָר פאַר אַ חוזק. אונז בלייבט, פאַרן רוסישען פאָלק, פאַר גאַנץ אייראָפּאַ (אַ שטאַרקער גערויש רעכטס) צו פּראָ-טעסטירען געגען אַזאַ חוזק מאַכען און זאָגען, אז עס איז פאַרהאַן אַ געוויסע גרענעץ, וועלכע עס טאָר ניט אַריבערגעהן דער מענש, אויב ער בלייבט נאָר אַ מענש (פּורישקעוויטש פון אָרט: נאַרישקייט). גע-געטשקאָרי וואַרנט ווייטער: מיר לייגען פאָר, צו אַנערקענען די דרינג-ליכקייט פון דער אָנפראַגע אין דער הינזיכט, אז באַלד זאָל מען זי בעטראַכטען און אָבהאַנדלען, אַלס בעווייז פון מענשענפיינדליכקייט פון יענע, וועלכע האָבען אַריינגעטראָגען אַזאַ אָנפראַגע (אַפּלאָדיסמענטען לינקס, אַ שטאַרקער ליאַרם רעכטס).

דער אָקטיאָבריסט פירסט מענשיקאָוו לייגט פאָר איבערצוגעבען די אָנפראַגע אין אַ קאָמיסיע, וועלכע זאָל בעטראַכטען, ווי אַזוי אויס-צוגלייכען דעם צירקוליאַר מיטן געזעץ. דרינגענד איז די אָנפראַגע ניט.

מאַרקאָוו דער צווייטער האַלט אַ לאַנגע שוואַרצמאָהדיגע רעדע: "אונזערע רוסישע שטעדט ווערען איינגענומען דורכ'ן אָנפאַל פון יודען. בדין הינטיגען טאָג שטופּט מען אַרויס דעם רוסישען בעל-מלאכה, דעם סוחר, דורך דעם פיעל פערהייראַטען און פיעל שטאַרקערען קאָנ-קורירענדען עלעמענט. מיר קאָנען ניט וואַרטען, ביז מען וועט איינ-זעהן צו אָבשאַפען דיזען פערברעכערישען צושטאַנד. מיר פאָדערען דעריבער, צו אַנערקענען די דרינגליכקייט, כדי תיכף זאָל אויפהערען דיזע פערברעכערישע...

פאָרזיצענדער... איך שטעל אייך אָב, דעפּוטאַט מאַרקאָוו. דריי מאָל האָט איהר זיך ערלויבט צו בענוצען דעם אויסדרוק "פערברעכען" פון דער רעגירונג.

מאַרקאָוו און אַזוי רעדט ער ווייטער...

מיר, רעכטע, רעכענען, אז די אָנפראַגע בעדאַרף בעטראַכט ווערען אַלס דרינגענד, אינ'ם נאָמען פון די היילינע אינטערעסען פון רוסישען פאָלק, וועלכע ווערען אַרויסגעשטופּט אין די אויגען פון אונז אַלעמען. אונז וויל מען מאַכען גלייך מיט די אומגליקליכע פּוילישע שטעדט, וואו עס איז שוין ניטאָ קיין בעלי-מלאכות, קיין פּוילישע פאַבריקאַנטען, עס זענען נאָר פאַרהאַן יודישע סוחרים, יודישע בעלי-מלאכות. צווי-שען אונזערע איינוואָהנער פערשטאַרקט זיך די אונצופרידענהייט, און אויב די דומע וועט אָבוואַרפען די דרינגליכקייט, וועלען אונזערע וועהלער הייסען, צו שיצען זיך געגען יענע, וועלכע נעהמען צו ביי זיי דעם פערדינסט (קולות פון לינקס: דאָס איז אַ נאָכרוף צו פּאָגראָמען). דער פאָרזיצענדער: ביטע, ליאַרמט ניט פון די ערטער.

מאַרקאָוו: מיר בעטען די דומע, זי זאָל דאָס געדענקען און היטען; אז אויב דאָס רוסישע פאָלק, וועלכעס ערוואַרט, אז די רוסישע אויס-ערוועהלטע וועלען שיצען זיינע רוסישע געזעצליכע היילינע אינטערע-סען, וועלכע עס האָבען געשיצט די קלוגע מאָנאַרכען פון די אַמאָליגע יאָהרען (אַ שטאַרקער ליאַרם פערשטיקט די ווערטער פון רעדנער. קולות: און די געגענוואַרטיגע).

דער פאָרזיצענדער: דעפּוטאַט מאַרקאָוו, איך מאַך אייך אַ בעמער-קונג, איהר זאָלט זיין פאָרזיכטיגער אין אייערע רעדע.

מאַרקאָוו: איך בין זעהר פאָרזיכטיג, איך זאָג: די קלוגע מאָ-נאַרכען... פאָרזיצענדער: איהר געהט אויף אַ געפעהרליכען וועג. (אַ טומעל).

מאַרקאָוו: די אינטערעסען פון רוסישען פאָלק זענען שטענדיג אָבגעהיט געוואָרען דורך די רוסישע מאָנאַרכען. מיר זענען איבערצייגט, אז די דאָזיגע אינטערעסען וועלען, מיט הילף פון דער טראַדיציאָנעל-מאָנאַרכישער דומע, אויך ווייטער אָבגעהיט ווערען דורך די רוסישע מאָנאַרכען (?) פּיסקורים. מיר האָפען, אז ווען אונזער אָנפראַגע וועט דערגרייכען צום פוס-בענקעלע פון טראָן, וועט דאָרויף דערוועקט ווערען די געהעריגע אויפמערקזאַמקייט, ניט קוקענדיג ווי אַזוי די דומע וועט בעשליסען. מיר זענען איבערצייגט, אז דער מאָנאַרך וועט לעזען די זאַך פאַרן נוצען פון רוסישען פאָלק (אַפּלאָדיסמענטען רעכטס).

בולאַט ערקלערט אין נאָמען פון די טרודאָוויקעס, אז זיי וועלען שטימען פאַר דער דרינגליכקייט צוליעב די ערהליכע מאָטיווען פון די לינקע, אָבער ניט צוליעב די מענשענפיינדליכע, ליגנערישע, פאַלשע מאָטיווען פון די רעכטע (טומעל אין זאַל).

פאָרזיצענדער: דעפּוטאַט בולאַט, איך בעמערק אייך, אז אַזעלכע אויסדריקען טאָר מען ניט בענוצען. געדענקט עס.

די פראַגע וועגען דרינגליכקייט ווערט געשטעלט צו אָבשטימונג און די דרינגליכקייט ווערט אָבגעוואָרפען דורך די אָקטיאָבריסטען, פּראָג-רעסיסטען, פּוילישע קאָלאָ, מוסולמענער און קאַדעטען, זעיען בעידע עקסטרע פליגלען.

די אָנפראַגע ווערט אָבגעשיקט אין דער קאָמיסיע.

פרייטאָג אויף דער אָבענד-זיצונג זענען פאָרגעקומען די וכוחים וועגען דער נייער הלואה פון 450 מיליאָנען, וועלכע דער פינאַנץ-מיניסטער פאָדערט. דער דאָקלאַדטשיק לערנט ערקלערט, אז די הלואה פאָדערט זיך אויף פאָלגענדע צוועקען: 300 מיליאָן אויף צו בעצאָהלען די 5 פּראָצענטיגע וועקסלען פון יאָהר 1904 און 150 מיליאָן אויף צו דעקען די אוי-סערארדענטליכע הוצאות פון יאָהר 1909. אויף דעם ערשטען טייל פון דער הלואה מוז די דומע נעהמען באַלד מסכים זיין, וואָס אָנבעלאַנגט דעם צווייטען טייל, וואָלט אודאי גלייכער געוועזען צו וואַרטען ביז עס וועט בעשטעטיגט ווערען דער נייער ביודזשעט און עס וועלען אויסגערעכענט ווערען די הוצאות פון נייעם יאָהר. נאָר אַזוי ווי פּראַקטיש איז בעסער צו מאַכען די הלואה אויף איין מאָל, ווען מען קאָן זי שליסען אויף בע-סערע בעדינגונגען, מוז מען מסכים זיין אויף דער גאַנצער הלואה פון 450 מיליאָן מיט אַ מאָל.

דער קאַדעט שינגאַרעוו קריטיקירט דעם בעשלוס פון דער קאָמיסיע. מען מוז, זאָגט ער, בעשטעטיגען די ערשטע העלפט פון דער הלואה, ווייל דער כבוד און דער קרעדיט פון לאַנד פאָדערט דאָס: חובות מוז מען צאָהלען. אַנדערש איז אָבער מיט דער צווייטער העלפט פון דער הלואה אויף צו דעקען די אויסערארדענטליכע הוצאות. ערשטענס קאָן מען יעצט נישט מסכים זיין דערויף, ווייל כל זמן דער ביודזשעט איז נאָך נישט אָנגענומען, קאָן מען נישט וויסען, ווי גרויס עס וועט זיין דער דעפיציט. אפשר, וועט מען נישט דאַרפען האָבען קיין גאַנצע 150 מיליאָן. נאָך וויכטיגער איז פאָלגענדע סיבה. דער ביודזשעט איז דאָך אַ געוועהר אין דער האַנד פון דומע, וועלכע צווינגט די רעגירונג אויס-צופילען איהרע וואונשען, בעשטעטיגען די הלואה. לאָזט די דומע ערוים איהר געוועהר פון האַנד, און זי באַלד אַזוי, וואָס-זשע מיינט בגלל די בעטראַכטונג פון ביודזשעט? דעריבער דאַרף די דומע ניט מסכים זיין אויף דער צווייטער העלפט פון דער הלואה.

די טרודאָוויקעס און סאָציאַל-דעמאָקראַטען זענען זיך אַרויס געגען דער הלואה אינגאַנצען, ווייל זיי פערטרויען ניט דער יעצטיגער רע-גירונג. דערנאָך רעדט דער פינאַנץ-מיניסטער.

העררען דעפּוטאַטען! — הויבט אָן דער מיניסטער — איהר וועט מיר נעהמען מוחל זיין, וואָס איך וועל שוינען מיין צייט און נישט ענטפערען יענע רעדנער, וועלכע האָבען נאָר וואָס גערעדט. די פערשטעהער פון די טרודאָוויקעס און סאָציאַל-דעמאָקראַטען האָבען נים געקענט, נאַ-טירליך, אַרויסזאָגען מעהר ווי דאָס, וואָס זיי האָבען געזאָגט. די רעגירונג האָט ביי די גרופּען קיין צוטרוי נים און זעלבסטפערשטענד-ליך, אז זיי קאָנען זי נים בעפאָלמעכטיגען צו מאַכען הלואות. מען מוז מיט טרויער איבערטראָגען דעם דאָזיגען אורטייל, און זיך טרייסטען דערמיט, אז אַזאַ בעציהונג צו זיך וועט די רעגירונג בעגעגענען אויך ווי-טער, ביז וואַנען עס וועט נישט פערווירקליכט ווערען דער חלום וועגען אַ רעגירונג, וועלכע וועט אויסגעקליבען ווערען אויפן גרונד פון אַלגע-מיינעם, גלייכען און געהיימען וואַהל-רעכט (אַ געלעכטער, אַפּלאָדיס-מענטען).

און בנוגע צו די טענות פון אָרדענטליכען, אז די פיעל הלואות די דומע זאָל נים ערלויבען, וואָס די רעגירונג פון די נישט קענען עובר זיין אויף די געזעצען. מען קאָן נים מאַכען קיין הלואה אין 2 מיליאָן, ווייל דאָס איז ערשטענס זעהר נים בעקוועם, און די רע-גירונג זאָל אין מאַרט למשל מאַכען איין הלואה און שפּעטער מיט 2 חדשים זוכען נייע באַנקירען אויף צו מאַכען אַ נייע הלואה; צוויי-טענס דאַרף מען שוין האָבען עטליכע מיליאָן איבעריגע. אויב די רעגירונג וועט האָבען עטליכע מיליאָן איבעריגע, שאַדט אויך נים. עס רעדען שינגאַריעוו, דער מיניסטער און אַלעקסייענקאָ, עס

איינמאָל שלעפּ איך מיך אַזוי איבער אַ הויף, אַ הונגעריגער, אַ צעפרוירענער; צוליעב וואָס — ווייס איך שוין אַליין נים. אפשר, דער צופאַל האָט מיך אַהין געבראַכט; מיט אַמאָל איך הער — דער קעכין שרייט צו מיר "דו, ליעבער, ביסט אַ שר אַ שלאָסער, ניין?" "אַ שלאָסער" — ענטפער איך. דאַרף מען מיך אַריינגערופען צורעכט מאַכען עפּעס אַ צובראָכענעם שלאָס אין אַ שרייב-טיש. איך בין אַריין אין אַ רייך-פערפּוצטען קאַ-בינעט, אַמעטים בעגילט, בילדער. כ'האָב זיך גענומען צום שטיקעל מלאכה. איך האָב דאָס צורעכט געמאַכט, און די ווירטין טראָגט מיר אויס אַ רובל. איך נעהם ביי איהר דאָס געלד פון האַנד און, פלוצלונג, דערזעה איך אַ קעפּעל, אַ מאַר-מאָר-קעפּעל שטעהן אויף אַ קליינעם הויך טישעל. אַ פערשטאַר-טער בין איך געוואָרען, כ'האָב אַליין נים געוואוסט, פאַר וואָס. איך קוק זיך צו נאָך אַ מאָל צו דער סטאַטועטקע און איך גלויב נים מיינע אויגען: נינאַ!

איך זאָג אייך, מיין ליעבער הערר, איך האָב נינאַ'ן אינגאַנצען פערגעסען, און אין יענער מינוט האָב איך דאָס ערסט צום ערשטען מאָל פערשטאַנען, פערשטאַנען אז איך האָב זי פערגעסען. איך קוק און טרייסעל זיך אינגאַנצען און פרעג: "ענטשולדיגט, גנעדיגע פרוי, וואָס איז דאָס פאַר אַ קעפּעלע?" — "אַ, דאָס — ענטפערט זי — דאָס איז זעהר אַ טייערע זאַך, מיט פינף הונדערט יאָהר צוריק איז דאָס געמאַכט גע-וואָרען, אין XV-טען יאָהר-הונדערט האָט מען דאָס געמאַכט". דעם קינסטלערס נאָמען האָט זי מיר אויך אָנגערופען, כ'האָב אָבער נים פערשטאַנען. איהר מאַן, האָט זי געזאָגט, האָט דאָס געבראַכט פון איטאַליען און צוליעב דעם איז אַרויס-געקומען אַ גאַנצע דיפּלאָמאַטישע קאָרעספּאָנדענץ צווישען דעם רוסישען און איטאַליענישען קאַבינעט. "וואָס-אַי דען — פרעגט מיך די מאַדאַם — איך געפעלט דאָס דען? סאַראַ מאָדערנער געשמאַק ביי אייך איז? די אויגען — זאָגט זי — זענען דאָך נים אויף אַנ'אָרט, די נאָז נים קיין רעגעלמעסי-גע"... און נאָך און נאָך: אַ צומישטער בין איך פון דאָר-טען אַרויסגעלאָפען. דאָס איז נים געווען בלויז אַנ'ענליכקייט; אַ פּינקטליכעס בילד איהרס איז דאָס געווען, נאָך מעהר — אַ געשאַפענעס לעבען אין מאַרמאָר. איך פרעג באַר, מיט וואָס פאַר אַ וואונדער האָט אַ קינסטלער אין פופצעהנטען יאָהר-הונדערט געקאָנט מאַכען די אייגענע קליינינקע ברומגע-וועצטע אויערען, וועלכע איך האָב אַזוי גוט געקאָנט, די אייגענע עטוואָס קרומליכע אויגען, נים רעגעלמעסיגען נאָז, דעם לאַנגען און איינגעבויגענעם שטערען, וועלכע האָבען צוזאַמען גענומען געגעבען, דעם איינדרוק פון אַ וואונדער-שיינעם, אַ צוביגערענדעס פרויען-געזיכט. דורך וועלכע וואונ-דערמאַכט קאָנען זיך איינגעבען צוויי איינע און די זעלבע פרויען, און איינע פון זיי זאָל האָבען געלעבט אין XV-טען יאָהר-הונדערט, און די אַנדערע — אין אונזער צייט. און אז יענע, פון וועמען מען האָט דאָס קעפּעל פאָרמירט, איז געווען נינאַ, נים בלויז אין געשטאַלט, נאָר אויך אין כאַ-ראַקטער און אין גייסט, און דאָס איז ביי מיר קיין שום ספק נים געווען.

דער דאָזיגער טאָג האָט אומגעביטען מיין גאַנצען לע-בען. איך האָב פערשטאַנען ווי נידריג מיין גאַנצע פריהער-דיגע פיהרונג איז געווען. נינאַ'ן האָב איך פון דאַן אָן בעט-ראַכט אַלס אַ מלאך, וועלכער איז אַראָבגעשיקט געוואָרען צו מיר פון הימעל. און איך האָב איהם נים אַנערקענט. דאָס פאַרגאַנגענע קען מען צוריק נים אומקעהרען. האָב איך כאָטש גענומען קלייבען ערינערונגען וועגען נינאַ'ן מיט אַזאַ ניגעריגקייט, פּונקט ווי מען קלייבט צונויף די שערבלעך פון אַ צובראָכענע טייערע וואַזע. ווי ווענינ זיי זענען געווען!

ווי פיעל איך האָב מיך נים אָנגעשטרענגט, האָב איך אַליין קיין גאַנצע זאַך נים געקענט צונויפשטעלען. בלויז שטיקלעך און פיצלעך. ווי גליקליך בין איך אָבער געווען, ווען מיר איז געלונגען עפּעס נאָך וועגען איהר דערמאָנען זיך. טראַכטען און דערמאָנען זיך; — שעה'ן-לאַנג פלעג איך פאַר-ברענגען אין אָט דער אַרבייט. מען פלעגט פון מיר לאַכען, איך אָבער האָב מיך דאַן געפיהלט גליקליך. איך בין שוין אַלט, מיר איז שוין צו שפּעט אָנהויבען דאָס לעבען פון דאָס ניי; אָבער איך קען נאָך רייניגען מיין נשמה פון מאוסע מחשבות, פון שנאה צו מענשען, און פון טענות אויפ'ן רבונו של עולם. אין די ערינערונגען וועגען נינאַ'ן פלעג איך אַזאַ ערלייכטערונג גע-פינען. מיר האָט זיך מורא'דיג שטאַרק געוואָלט נאָך אַ מאָל אַ קוק טאָן אויף די סטאַטועטקע. וואָכען-לאַנג פלעג איך זיך אומדרעהען אַרום הויז, כדי אַ קוק טאָן נאָך אַ מאָל אויף דאָס מאַרמאָר-קעפּעל. איז דאָס אָבער געשטאַנען ווייט פון פענסטער. גאַנצע נעכט פלעג איך פערברענגען ביים הויז ווי אַ וואָך. אַלע איינוואָהנער פון דאָרט האָב איך שוין גע-קאָנט, איך האָב שוין געוואוסט דעם פּלאַן פון יעדען חדר, און מיט דער דינערשאַפט האָב איך פאַרפירט בעקאַנטשאַפט. טמער זענען די אייגענטימער אַוועקגעפאָהרען אויף אַ זומער-וואָהנונג. דאָ האָב איך זיך שוין מעהר נים געקענט האַלטען מיט מיין שטאַרקען חשק: מיר האָט זיך געחלומט, אז ווען איך וועל נור נאָך איין מאָל אַ קוק טאָן אויף נינאַ'ן, וועט מיר באַלד אָן אַלץ. דאָס וואָלט געווען מיין לעצטער פערגע-ניגען.

און איך האָב מיך בעשלאָסען צו טאָן דאָס. פאַר וואָס מען האָט מיך דערנאָך געמשפּט. אומ'זיסט האָב איך מיר נים איינ-גענעבען, ווייסט איהר דאָך. מען האָט מיך געכאַפּט נאָך אין פאָדערהויז. פאַר'ן געריכט אָבער איז אויסגעקומען, אז איך בין געווען אינוועניג אין די צימערען, כלאָמערשט אַלץ שלאָ-סער, אז נים איין מאָל האָט מען מיך געזעהן אַרומדרעהן זיך נעבען הויז... איך בין געווען אַ שנאָרער, שלעכטער געבראַ-כען... איבעריגענס — איז די געשיכטע געענדיגט, מיין ליעבער הערר!

ב

— מיר וועלען אַפּעלירען — זאָג איך צו איהם — און איהר וועט בעפרייט ווערען.

— צוליעב וואָס? — ענטפערט מיר דער אַלטער. — מיין אַלמעליל וועט דאָך קיינעם נים פערשאַפען נים קיין צער, נים קיין בושה; און איך — איז מיר דען נים אַלץ איינס, וואו איך וועל קלערען וועגען נינאַ'ן — אין טורמע אָדער אין נאַכט-לעגער-הויז?

כ'האָב נים געפונען, וואָס צו ענטפערען אויף דעם. נאָר דער אַלטער האָט פּלוצלונג אויפגעהויבען אויף מיר זיינע משונה אויסגעלאָשענע אויגען. — איין זאַך נאָר — זאָגט ער — לאָזט מיך נים רוהען: ווי איז, אויב נינאַ איז גאַר קיינמאָל אויף דער וועלט נים געווען, און מיין אָרעמער פערשטאַנד, אַנ'אָפּגעשוואַכטער פון אַלקאָהאָל, האָט אויסגעקלערט די גאַנ-צע מעשה פון אָט דער ליעבע, דערמאָלט בעת איך האָב אויף דאָס מאַרמאָר-קעפּעל געקוקט?

יודיש דורך ה. זוויהיקסקא.

קוטש פאַר אַ וכוח צווישען מיניסטער און אַלעקסייענקאָ וועגען אַר-טיקעל 118 פון די גרונד-געזעצען. דער מיניסטער מענה'ט, אז לויט דעם אַרטיקעל קומט אויס, דאָס די דומע האָט נאָר דאָס רעכט צו בע-שטעטיגען הלואות, אָבער די בעדינגונגען, אויף וועלכע עס ווערען גע-שלאָסען די הלואות, זענען אָבהענגיג נאָר פון דער אַלערהעכסטער מאַכט און נים פון דער דומע. אַלעקסייענקאָ ווידער, אין נאָמען פון די אָקטיאָ-בריסטען, מענה'ט, אז די דומע האָט בריטערע רעכטען. מיט אַ מעהרהייט פון אַלע געגען די ס.-ד. און די טרודאָוויקעס ווערט אָנגענומען דער פּראָיעקט וועגען ערשטען טייל פון דער הלואה: 300 מיליאָן. דער צווייטער טייל פון דער הלואה ווערט אָנגענומען מיט אַ מעהרהייט פון די רעכטע, אָקטיאָבריסטען און פּוילישע קאָלאָ געגען דער אָפּאָזיציע.

די קאָמיסיע וועגען פאָלקס-בילדונג האָט אָנגענומען אַ געזעץ-פּראָיעקט וועגען אַסיגנירען דעם בילדונגס-מיניסטער געלד אויף אָנ-פאַנגס-בילדונג: אין אַ סכום נים פון 6 מיליאָן, ווי די רעגירונג האָט פער-לאַנגט, נאָר אין 11 מיט אַ האַלבען מיליאָן, ווי ס'האָבען פערלאַנגט די זעמסטוואָס און שטעדט.

די זעלבע קאָמיסיע האָט אָנגענומען אין דער רעדאַקציע פון נע-סיר, סעפּעראַט דעם געזעץ-פּראָיעקט, וואָס איז צוריקגעצויגען געוואָרען פון בעלעסט אין דומע, וועגען לערנען די פּוילישע שפּראַך אין ביא-לער און וואַלאַוער לעהרער-סעמינאַריעס.

די סאָציאַל-דעמאָקראַטישע דעפּוטאַטען פון דער צווייטער דומע פּערמעל און דושאַפּאַרידזע ווערען, לויט דער ביטע פון זייערע קרובים, איבערגעשיקט אין דער קוטאַאיסער טורמע. דושאַפּאַרידזע איז שוין קראַנק. אז צו די כתב-ידענעס פּראָגט מען איהם אַרויס אויף גע-בוּלקעס. דאָס איבערפירען דאַרף אָבקאָסטען 500 רובל, און זייערע קרובים זענען זיך איצט משתדל צוזאַמענצוקלייבען די דאָזיגע סומע.

סטאָליפּין האָט איצט דעם בעשטעטיגט דאָס פאַר צוויי יאָהרען צירקוליאַר, אז פון די אַלע ניי-אָנגעקומענע רעגירונגס-בעאַמטע דאַרפען אָנגענומען ווערען אונטערשריפטען, אז זיי געהערען נים צו קיין לינקע פּאַרטייען.

דער דעפּוטאַט פון אָדעס ניקאָלסקי האָט זיך געוועדעט מיט אַ בקשה צום בילדונגס-מיניסטער, מען זאָל ערלויבען אָנצונעהמען אין אָדעסער אוניווערסיטעט יודישע פּריוואַט-צוהערער. אין מיניסטעריום האָט מען איהם צוגעזאָגט, אז זיין בקשה וועט ערפילט ווערען אויב דער אָדעסער ראַקטאָר-ראַט וועט זיך וועגען דעם משתדל זיין.

פּענזע. פאַר דער ערמאָרדונג פון פאָליציימייסטער האָט דאָס קריגס-געריכט פערמשפּט פאַרלילעהצן, וועלכער איז אַרויסגעגעבען געוואָרען פון שווייץ דער רוסישער רעגירונג, צו 10 יאָהר קאַטאָרגע.

דער פּעטערבורגער גראַדאָנאַטשאַלניק האָט פערבאָטען די צייטונג "נאָוואַיאַ רוס". דער רעדאַקטער איז איבערגעגעבען צום געריכט.

דער אָקרוזשנאַי סוד האָט פערמשפּט אויף 7 טעג הויז-אַרעסט דעם געוועזענעם רעדאַקטער-אַרויסגעבער פון "סלאָוואָ", פערצאָוו, פאַר רכילות אין דרוק אויף דעם געוועזענעם אינערן-מיניסטער דורנאָוואָ.

די אָקטיאָבריסטען האָבען פאָרגעלעגט דער פּוילישער קאָלאָ אָנ-טייל אין דער קאָמיסיע פון מלוכה-שוץ, וואו מען האָט ביז איצט די אָפּאָזיציע נים דערלאָזען. די קאָלאָ האָט ערקלערט, אז זי וויל איהר פערשטעהער זאָל אויסגעקליבען ווערען דורך דער דומע. און דערצו מוז די גאַנצע קאָמיסיע איבער אויסגעקליבען ווערען.

יודישעס.

דער פעראיין פון קיעווער יודישע האַנדעלסאַנגעשטעלטע, וועל-כען די אַדמיניסטראַציע האָט מיט אַ יאָהר צוריק פערמאַכט אויפ'ן גרונד פון קריגס-צושטאַנד, איז איצט ווידער געעפענט געוואָרען.

אין קרעמענטשוג האָט די אַדמיניסטראַציע פערמאַכט די פרי-וואַט-קאַסע-געזעלשאַפט און זייער ביבליאָטעק. אַלע ביכער און פּאַ-פּירען האָט מען פערזיגעלט אין פאָליציי. די וואָהנונג פון דער געזעל-שאַפט און ביבליאָטעק איז פערזיגעלט.

די רעכטע האָבען ווידער אַריינגעטראָגען אין דומע אַן אָנ-פראַגע וועגען איינגרענעצען די יודען אין די אינערע גובערניעס.

די 45 פּויערים, וואָס האָבען זיך געשטעלט פאַרן יודישען פּאָ-גראָם אין דעם דאָרף באַלשעי בוילאָווקע (נעבען אָדעס) זענען אַלע פרייגעשפּראָכען.

אין פּלאָצק האָט זיך געענדיגט דער פּראָצעס וועגען יודישען פּאָ-גראָם. 4 זענען פערמשפּט צו אַ יאָהר געפענגעניש, איין פּויער אויף 8 מאָנאַטען, די איבעריגע זענען פרייגעשפּראָכען.

אין דעפּאַרטעמענט פון גייסטליכע ענינים און אויסלענדישע אמונות בעקומען זיך טעלעגראַמען וועגען די צופעלען, ווען יודען זענען גרופּענווייז איבערגעגאַנגען אין מאַהמעדאַנישען גלויבען. דאָס ערקלערט זיך מיט די פאָלגענדע סבות: 1) אז מען נעהמט אָן די מאַהמעדאַנישע אמונה דאַרף מען זיך נים אָבזאָגען פון די עלטערען און קרובים, 2) אַ שדוך צווישען אַ מאַהמעדאַנער און אַ יודיש מיידעל איז נים פערווערט, 3) איבערגעהן אין מאַהמעדאַנישען גלויבען איז זעהר לייכט.

אין די רוסישע געזעצען איז פאַרהאַן אַ פּונקט, לויט וועלכען יודען מעגען אָננעהמען נור די קריסטליכע אמונה, און דערום האָט מען אין'ם דעפּאַרטעמענט געקלערט פערווערען יודען איבערגעהן אין מאַהמע-דאַנישען גלויבען. נור צוליעב דעם אַלערהעכסטען בעפעהל וועגען גלויי-בענס-פרייהייט, האָט מען די פראַגע אָבגעלעגט, ביז זי וועט בעטראַכט ווערען אין דומע.

דער צוזאַמענפאָהר פון די אויפזעהער איבער די יודישע האַנד-ווערקשולען (רעמעסל. אוטשילישטשאַ) וואָס פאַרקומט אין ווילנע ענדיגט זייערע צאָהל. עס וועלען אויך גענומען אַרבייטען איבער האַנדווערק-שולען פאַר מיידלעך, לעהר-ווערקשטעטען, מלאכה-און טעכנישע אָבענד-קורסען. די טאָגעסאָרדנונג פון צוזאַמענפאָהר איז פאָלגענדע:

1) פערשידענע מינים פון פּראַקטישע שולען. 2) פּראָפעסיאָ-נעלע בילדונג אויסערן שול (אָבענד-קורסען, לעקציעס און ד. גל.) 3) די פינאַנציעלע לאַגע פון די יודישע האַנדווערק-שולען. 4) האַנדווערק-קלאַסען ביי די יודישע פאָלקס- און תלמוד-תורה-שולען. 5) אַנהויבען לער-נען אין די שולען נייע ספּעציאַליטעטען (עלעקטראָ-טעכנישע, קעראַ-מישע און אַנדערע) 6) דאָס וואָס די שולער פערלאָזען די שולען פאַר דער צייט און מיטלען צו קעמפען געגען דעם. 7) אויסאַרבייטען סיסטע-מאַטישע פּראָגראַמען אין דער מלאכה-לעהרע. 8) סיסטעמאַטישער קורס און פּראָגראַם פון צייכנען. 9) די צו לערנען מאָלען (ריסאָוואַניע), 10) דער אויסגלייך פון די אַלגעמיינע לימודים און פון די פּראַקטישע אַרבייט אין די האַנדווערק-שולען. 11) אָרגאַניזירען די שולען זאָלען זיך קאָנען בע-נוצען צוזאַמען און בייטען צווישען זיך מיט צייכנונגען, מאָדעלען פון מאַשינען און ד. גל. 12) אויסאַרבייטען די אָרגאַניזאַציע פון די אָב-טיילונגען פון מעטאַל-אַרבייט. 13) זענען אַרבייט לויט בעשטעלונגען אין די האַנדווערק-שולען.

וועגען די אַלע פּונקטען וועלען געלייענט ווערען רעפעראַטען.

דאָס אינפאָרמאַציאָנס-ביוראָ פאַר עמיגראַנטען איז מודיע, אז די איינציגע, וועלכע קאָנען פאָהרען יעצט קיין קאַנאַדאַ, זענען ערד-אַרבייטער, וואָס האָבען גענוג מיטלען צו קויפען ערד און פערזאָרגען אַן איינגענע ווירטשאַפט. אַ גאַנץ יאָהר קאָנען אויך קריגען אַרבייט דינסטען; פרויען און טעכטער — די וואָס אַרבייטען אין די פעלדער. אַנדערע עמיגראַנטען, בעזונדערס בעלי-מלאכות, האָבען יעצט נים קיין האָפנונג צו בעקומען אַרבייט. ביי יעדען עמיגראַנט וואָס איז עלטער פון 18 יאָהר פאָדערט מען ביים אַריינפאָהרען אין קאַנאַדאַ, צו ווייזען נים ווייניגער ווי 50 רובל, און פון 1-טען יאַנואַר ביז 15 פעברואַר 1909 — נים ווייניגער ווי 100 רובל, אויסער אַ באַהן-בילעט ביז דעם אָרט, וואוהין ער פאָהרט. — די פרייזען פון וואָהנונגען און עסען זענען די לעצטע צייט טייערער געוואָרען, בעזונדערס אין ענגליש קאַנאַדאַ. — אויף בעפעהל פון דער מאַכט קאָן יעדער עמיגראַנט מיט זיין פאַמיליע אַרויסגעשיקט ווערען פון קאַנאַדאַ, אויב אין די ערשטע 2 יאָהר פון זיין אַנקומען וועט ער נעהמען שטיצע ביי וואָהלטעטיגע אַנשטאַלטען.

דער אַדרעס פון אינפאָרמאַציאָנס-ביוראָ אין פעטערבורג איז:

Эмиграціонное Бюро для эмигрантовъ.
С.-Петербургъ, Замятинъ пер., 4.

וואָלט אַפילו וועלען וויסען די מיינונג דיינע.

— מיין מיינונג? עס וואָלט אודאי גוט געווען, ווען ס'איז אַזוי... נור נים אַלע מאָל. אויף אַלץ איז אַ צייט... אַז וואָס זאָל איך דיר אַ פּוילע בריהען? דער הונה וועט אויך, וואָס דער הונה וועט זאָגען, און אויף וואָס ער וועט זאָגען נים, וואָלסט די זאָגען שלעכט, וואָס ער וועט הויסען, דורך די שוואַרץ:

די קאַץ איז אַוועק פון דער אַספה זיכער און שטאָלץ. דער הונה פון זיין זייט ווידער האָט זיך אויך דערוויסען, אז אין קיך קאָן מען זיך איצט פערקוויקען מיט געבראָטענס, איז ער אויך צוגעגאַנגען צום פוקס און געזאָגט:

— זיי אַזוי גוט, מיין פריינד, איך האָב אין שטאָט אַ נויטיגען אינטערעס. וועסטו זשע איבערגעבען אין מיין אָרט. גוט אַז נים דיר. די ביסט דאָך עפּעס ביי אונז אַ האַלב-חכם און אַ חיה, אויף וועלכע מען קאָן זיך פערלאָזען, נור זעה, וואָלסט אַלעמען איבערגעבען, אז מיין מיינונג איז די אמת'ע.

— זיי זיכער. איך וועל אויסדריקען דיין מיינונג אין די בעסטע פאָרמען, וואָס איך פערשטעה. און איך וועל מיך סטאַרען זי זאָל אָבהאַלטען אַ נצחון איבער אַלע איבעריגע מיינונגען. נור לאָז מיר שוין הערען, וואָס איז דיין מיינונג?

— מיין מיינונג? איך האָב שוין געזאָגט קלאָהרע דבורים: קיין ישועה פאַרן וואָלד איז דאָס נים... פון דעסט-וועגען... אַמאָל דוכט מיר... נים אַלע צייטען זענען דאָך גלייך... מיט איין וואָרט — לאָז פריהער די קאַץ אַרויס-זאָגען איהר מיינונג און נאָכהער וועסט די זאָגען פּונקט דער היפוך. און דער הונה איז אויך אַרויס פון דער אַספה מיט אַ זיכער האַרץ.

מיטוואָס די אַספה האָט זיך געענדיגט ווייסען מיר נים. אונז אינטערעסירט עס אַפילו נים גאַנץ שטאַרק. איין זאַך נור ווילט זיך אונז וויסען: ווי זאָל טהאָן דער פוקס, אויב ער וויל בלייבען טריי זיינע בעידע קליענטען, אי דעם הונה, אי דער קאַץ?

א

סמיכה

אַ מעשה נים מיט קיין רב.

סמיכה איז דער טייטש אָנלעהנען, אָנשפּאַרען די הענד. אין ביי יודען איז פאַרצייטען דער דין אַזוי געווען. אויב דער גאַנצער קהל האָט פערזינדיגט און געמאַכט אַן עבירה, האָט ער געדאַרפט ברענגען אַ קרבן, מכפּר צו זיין אויף זיינע זינד, און אָנשפּאַרען אויף איהם די הענד. און ווען יודען פלעגען אויסקלייבען אויף זיך אַ עלטסטען, אַ נשיא פלעגען די זקנים אָנ-שפּאַרען די הענד אויף איהם. פאַר דעם עלטסטען, און פאַר'ן קרבן-אָקס, פאַר ביידען איז געווען איין דין.

האָט זיך אַמאָל געמאַכט, אז ביידע זאָלען האָבען גע-מאַכט אין איין מאָל: יודען האָבען געזינדיגט און האָבען אויסגענומען אויף זיך אַן עלטסטען. און ווי דער דין איז האָבען זיי אויף ביידען אָנגעשפּאַרט די הענד. דאָ האָט אָבער גע-מאַכט אַ משונה מין מעשה. על פי טעות איז דער אָקס אויסגעקליבען געוואָרען אַן עלטסטער, און דעם עלטסטען האָט מען געבראַכט פאַר אַ קרבן און מיט זיין בלוט בעשפּריצט דעם מזבח. פון דעמאָלט אָן האָט דער מזבח קיינמאָל נים געקראָגען בלוט פון בהמות און ער האָט אָנגעהויבען דורשטען נאָך מענשען-בלוט; דער עלטסטער ווידער האָט אָנגעהויבען ציהען זיך צום קאָריטע, ווי אַ געוועהנליכער אָקס.

איבערזעצט פון העברעאיש דורך ח. זעלהעם.

קליינע פעליעטאָנען.

I

פאַר'ן מזבח

(אַ פּאַראָדיע, נאָכגעזונגען נאָך נח פרילוצקי).

דיינע ברוסטען, ווי די אינדען
דיינע האָר, ווי הימעל גרין.
קום, איך וועל מיט זיי דיך בינדען
און פערשלעפּען דיך אַהין.
וואו עס טאַנצען אום די ווינדען,
און עס זינגט איהר ליעד די בין —
דאָרטען וועל איך דיך בעגרינדען
אין אַרטיקלען פון ברוסטין.
זעה, איך ברען פון גרויסע זינדען
זיי אַ פליג און איך אַ שפּין:
איך וועל דיך פון ליעבע שינדען
און פערבייסען מיט חנין.
דיינע ברוסטען, ווי די אינדען
דיינע האָר, ווי הימעל גרין.
קום, איך וועל מיט זיי דיך בינדען
און פערשלעפּען דיך אַהין.

שנעון לדוד.

II

יהודה שטיינבערג.

משלים פאַר גרויסע

4

דער הונה און די קאַץ אויף אַן אַספה.

אַמאָל האָבען זיך די חיות צוזאַמענגעקליבען בעטראַכ-טען אַ וויכטיגען ענין. ס'איז געקומען דער פוקס פונ'ם וואַלד, ס'זענען געקומען דער הונה און די קאַץ פון שטאָדט; די אספה האָט זיך נאָך אַליין נים אָנגעהויבען, מען האָט געוואַרט אויף די גרויסע מיט די העררען. דערווייל האָט זיך די קאַץ דער-מאָנט, אז אין דער היים ביי איהר איז אָפען דער קעלער און אין קעלער שטעהט אָבגעדעקט אַ שיסעל פּוטער, האָט זי זיך גענומען אייליגען. וואָס טהוט מען אָבער מיט דער אספה? עס פּאַסט דאָך עפּעס נים, אין וואַלד זאָל זיין אַנ' אספה, און די קאַץ זאָל דאָרטען קיין דעה נים זאָגען? איז זי צוגעגאַנגען צום פוקס און האָט צו איהם אַזוי געזאָגט: טהו אַ טובה, מיין ליעבער: איך איל זיך, גיב איך דיר איבער מיין מיינונג. זעה, זאָלסט זי פערטיידיגען, ווי געהעריג.

— איך וועל אָנווענדען אַלע קרעפטען זי דורכצו-פיהרען, איך וועל זי אויסזאָגען אין היינט נאָמען. נור איך

וואָך איין וואָך אויס.

די יודען-סדרה אין דומע. — געגעטשקאָרי'ס רעדע. — די קאַדעטען דאַרפען זיך נאָך גרייטען. — ניסעלאָוויטש.

אין דער דריטער דומע האָט זיך אָנגעהויבען אַ סדרה מיט יודען. דאָס ערשטע וואָרט האָט געזאָגט דער הויפּט-מיניסטער מאַקאַראָוו.

— איהר ווייסט, ווער ס'איז דער איינציגער שוחט אויף די מעשים פון דער ווילנער אָבראַנע? אַ יוד און אַ בעל-הבית פון אַ פריצהאַליך הויזעל.

נאָכהער זענען אַרויס די רעכטע מיט זייערע אָנפראַגעס און מאַרקאָוו דער צווייטער מיט זיין רעדע.

דעם מאָל האָט די קאַטעלינקע נים געשוויגען. געגעטש-קאָרי'ס רעדע איז געווען קורץ אָבער הייס, שאַרף און גלאַנ-צענד. קורץ האָט זי געמוזט זיין, ווייל מען האָט געמעגט רעדען נור וועגען דער דרינגליכקייט פון דער אָנפראַגע, נים וועגען איהר אינהאַלט. געגעטשקאָרי האָט נאָך נים בעוויזען דעם מויל צו עפענען, ווי האָמיאַקאָוו האָט איהם שוין דערמאָנט, אז וועגען דעם עצם פראַגע וועט ער איהם רעדען

ניט לאזען. מארקאוו'ן האט ער יא געלאזען רעדען וועגען דעם עטם פראגע, ער האט איהם אפילו ניט געמאכט קיין בעמערקונג, ווען ער האט אפען צו א פאגראם געדראפען. נור אויף דעם איז ער דאך מארקאוו, א עקסטרע-רעכטער, א נאהענטער קרוב די אקטאבריסטען. די יודען-סדרה אין דומע איז נאך ניט געענדיגט. זי הויבט זיך נאך ערשט אן. ניט היינט איז מארגען, נור די עקסטרעמע וועלען געווים געפינען א געלעגענהייט אנצופאלען אין דומע אויף יודען. און מען דארף גאר ניט האפען אויף די רעכטע: עס הויבען זיך אן בודזשעט-דעבאטען און עס וועלען זיין געלעגענהייטען גענוג צו בעהאנדלען די יודען-פראגע. דיזע זאך גיט די רוסישע ווירקליכקייט איבערהויפט אין די לעצטע צייט א סך מעהר מאטעריאל אויף אנפראגען די וואס זענען פאר יודען, ווי די וואס זענען געגען די. די עקסטרעמע מוזען זיך גרייטען. און געגעטשקאר'ס רעדע דארף ווערען א גלענצענדער אנפאנג צו א גאנצע ריהע רעדעס, אין וועלכע די יודישע לאגע זאל ארויסגעשטעלט ווערען אפען פאר גאנץ רוסלאנד, פאר דער גאנצער וועלט.

און די קאדעטען האלטען זיך נאך אין גרייטען. ווי בעוואוסט, האבען די טרודאוויקעס און ס. ד. געשטימט צוזאמען מיט די עקסטרעמע פאר בעטראכטען די אנפראגע גלייך אויפ'ן ארט. די עקסטרעמע האבען געוואלט, מען זאל זי גלייך אננעמען, די ס. ד. און טרודאוויקעס — מען זאל זי גלייך אבווארפען. די 2 יודישע דעפוטאטען אין די ק. ד. האבען געשטימט צוזאמען מיט די מעסיגע רעכטע, אקטאבר. און פאליאקען, פאר איבערגעבען די אנפראגע אין קאמיסיע. דער יודישער דעפוטאט ניסעלאוויץ דערקלערט עס אין „פריינד" מיט דעם, וואס די קאדעטען האבען אין אזא וויכטיגער פראגע ניט געקאנט ארויסטרעטען גלאט אזוי, זיך מען מוז זיך גרייטען, קלייבען מאטעריאל, איז גלייכער אבצילעגען.

א פנים, מען דארף האבען א סך מאטעריאל צו דערוויזען, אז א מענש מעג וואהנען וואו ער וויל.

א פנים מען דארף האבען א סך מאטעריאל צו דערוויזען, אז א יוד איז א מענש און מען טאר ביי איהם דאס מענשען-רעכט ניט צונעמען.

פון מיליוקאוו'ס בריעף אין פריינד (№ 220) זעהט איהר קלאהר, אז אפילו פון פראקטישען שטאנדפונקט האט אויך בעסער געלינט אנערקענען די אנפראגע פאר דרינגענד. איצט, שרייבט ער, איז סטאליפין צוזאמען מיט די רעכטע, איצט קאנען די רעכטע ניט רעכענען אויף מיטגעפיהל פון דער רעגירונג. און דער אמת'ער אנפיהרער פון דער דומע-מעהרהייט איז סטאליפין. און פון זיין שטימונג איז אבהענגיג די האלטונג פון די אקטאבריסטען. און ווי די רעגירונג וועט ווידער ניט-פריינד ווערען מיט די רעכטע, וועלען שוין די אקטאבריסטען אויך האלטען מיט זיי.

איצט, היינט עס, וואלט די אנפראגע געווים אנגענומען געווארען, אויף שפעטער קאן מען קיין נביא ניט זיין.

מיליוקאוו איז אפילו זיכער, אז אויב די רעגירונג וועט מסכים זיין מיט די עקסטרעמע, וועט די דומע-מעהרהייט — ניט קוקענדיג אויף אלע איהרע צוזאגען — פארט מסכים זיין דערויף, מען זאל בעגרענעצען די יודישע רעכט, וואס זענען שוין צופיעל „פערברייטערט" געווארען.

און דאך האבען די קאדעטען געשטימט פאר איבערגעבען די אנפראגע אין קאמיסיע. זיי דארפען זיך גרייטען. אין דער קאדעטישער פראקציע איז פארהאנען א היבשע ביסעל דעפוטאטען, וואס זענען אין די ערשטע צוויי דומעס אויך געווען; ביי די קאדעטען זיצען פערשיעדענע קאמיסיעס און קלייבען אלערליי מאטעריאלען. די איצטיגע פראקציע זייערע האט געווים בעקומען א סך מאטעריאל בירושה פון די פאריגע צוויי פראקציעס און האט אליין געקליבען מאטעריאל און אין דער יודען-פראגע איז זי נאך ניט גרייט. אין דעם טאג, ווען די פיהרער פון די קאדעטען וועלען זיך פיהלען גרייט ארויסצוטרעטען וועגען דער יודען-פראגע, וועט מען צום טאווריטשען פאלאץ אודאי ברענגען צופיהרען א גאנצען משא-צוג מיט היבשע עטליכע צעהנדליג וואגאנעס מאטעריאלען, א שפאס אזוי לאנג זיך געגרייט.

אין פריינד № 220 איז דא אויך מאקלאקאוו'ס א בריעף וועגען דער לעצטער אנפראגע פון די רעכטע. אויף בריעף זענען די קאדעטען ניט קארג. אויף ווערטער וואו מען דארף יע. אט דער זעלביגער מאקלאקאוו איז א מאל אזוי קארג אויף ווערטער. ער האט גערעדט אין די דעבאטען וועגען דער חילנער אבראגע נאך דעם וויצע-מיניסטער מאקאראוו. איין פונקט נאך דעם אנדערען האט ער מאקאראוו'ס רעדע צושלאגען. איין פונקט נור האט ער איבערגעלאזען — מאקאראוו'ס אויספאל געגען יודען. אויף דעם האט ער איין ווארט ניט געענטפערט, גלייך אז ער וואלט עס ניט געהערט.

מיר האבען גאר נישט צו מאקאראוו'ן, ער איז א וויצע-מיניסטער אין רוסלאנד אין 1908 און קיין יוד האט פון איהם קיין בעסערע בעציהונג צו יודען ניט ערווארטעט. [illegible] ער האט געמעגט לאזען זיין בעציהונג פאר זיך, ניט ארויסזאגען זי אזוי אפען. נור דאס איז שוין איהם אליין צו וויסען, וואס ער קאן זיך ערלויבען און וואס ניט. מסתמא איז שוין מיט דער הלואה אין אויסלאנד אלץ געענדיגט, און מען דארף זיך ניט היטען מעהר. און נאך דער מעשה רייזנבאס פיהלט זיך די רוסישע ביוראקראטיע אזוי פעסט, אזוי זיכער אין איהר ארענטליכקייט, אז זי מעג זיך אלץ ערלויבען. צו מאקאראוו'ן האבען מיר ניט. קיינער האט פון איהם גאר נישט ערווארט. ער האט קיינעם ניט אבגענארט. אבער די קאדעטען? אבער מאקלאקאוו? מיר געדענקען נאך די וואהלקאמפאניעס. אין יעדער יודישער שטאדט איז געווען א קאדעטישער וואהלקאמיטעט. דעמאלט האבען די קאדעטען קיין ווערטער ניט געקארגט. זיי האבען צוגעזאגט ישועות ונחמות. און אונזערע יודישע קאדעטען זענען ארומגעלאפען און געשריען, אז קיין בעסערע פערטיידיגער פון די יודישע אינטערעסען ווי די קאדעטישע פראקציע איז ניטא און קאן גאר ניט זיין. טויזענדער יודען האבען אבגעגעבען זייערע שטימען פאר די קאדעטען, טויזענדער יודען האבען אויף די קאדעטען זייערע האפנונגען געלעגט. און איצט ווארפט מען פון דער הויכער דומע-טריבונע דער גאנצער יודישער נאציאן די שענדליכסטע בעליידיגונג און געוואלט, און אן אנפיהרער פון די קאדעטען שטעהט אויף דער זעלביגער הויכער טריבונע און געפינט קיין איין ווארט ניט געגען דער בעליידיגונג צו פראטעסטירען.

ניט לאנג האט א מיטארבייטער פון „הד הזמן" געהאט א געשפרעך מיט דעם בעוואוסטען פיהרער פון די קאדעטען, ווינאווער. די קאדעטען — האט ווינאווער געזאגט — האבען איצט געביטען זייער טאקטיק אין דומע. ביז אהער האבען זיי זיך געהאלטען פארזיכטיג, ווייל זיי האבען מורא געהאט, די דריטע דומע זאל ניט האבען דעם ביטערן מזל פון איהרע צוויי עלטערע שוועסטער. איצט איז די עקזיסטענץ פון דומע שוין פערזיכערט, די דומע דארף מען מעהר ניט היטען. און די קאדעטען האבען בעשטימט אויף ווייטער ארויסצוטרעטען מיט א שארפער קריטיק געגען דער דומע-מעהרהייט. דער ערשטער טריט פון דער דאזיגער טאקטיק איז געווען מיליוקאוו'ס רעדע וועגען דער אגראר-פראגע.

ניט דא איז דער ארט צו בעטראכטען די פראגע, צוליעב וואס די קאדעטען האבען געביטען זייער טאקטיק: צו ווייל זיי האבען איינגעזעהן, אז די דומע שטעהט פעסט און מען פערשפארט זי צו היטען אדער ווייל די אקטאבריסטען ווילען ניט הערען פון פעראייניגונג און נייגען זיך אלץ מעהר אויף רעכטס צו פורישקעוויטש'ען מיט זיין חבריה. אונז איז דא אפילו ניט וויכטיג צו די נייע טאקטיק פון די קאדעטען וועט דויערן לאנג אדער נור ביז'ן ערשטען פריינדליכען שמייכעל פון דער אקטאבריסטישער פרעסע. אונז איז וויכטיג נור דאס, וואס ווי עס ווייזט אויס איז אין דער נייער טאקטיק פון די קאדעטען, ווי אין רוסישען געזעץ-בוך פאראן א פונקט „אויסער די יודען". אין דער יודען-פראגע זענען די קאדעטען געבליבען ביי זייער אלטע טאקטיק, זיי היטען זיך, גרייטען זיך, קארגען ווערטער.

דער מיטארבייטער פון „הד הזמן" האט געפרעגט ווינאווער'ן, פארוואס בעת די קאדעטען האבען אריינגעטראגען אין ראט פון די עלטסטע א צעטעל א געזעץ-פראיעקטען, מיט וועלכע די דומע זאל זיך בעשעפטיגען אין איצטיגער סעסיע, האבען זיי אין דעם צעטעל ניט אריינגעשטעלט קיין איין געזעץ-פראיעקט וועגען גלייכבערעכטיגונג פאר יודען. ווינאווער האט געענטפערט: „די קאדעטען האבען קיין מאל ניט געקלערט אריינטראגען אין דער דריטער דומע אזעלכע געזעץ-מען. דאס וואלט געווען פון זייער זייט א קינדעריי און ניט מעהר. עס איז ניטא א ברעקעל האפנונג אפילו, צו ערווארטען פון די אקטאבריסטען זיי זאלען איינשטימען צו געבען יודען ניט נור גלייכבערעכטיגונג, נור אפילו וועלכע עס איז פערגרינגערונג. היינט צו וואס זאלען זיך די קאדעטען פערנעמען מיט אזעלכע קינדער שפיעל? ווי באלד אז זיי ערווארטען ניט קיין שום פאזיטיווע רעזולטאטען, צו וואס זאלען זיי אריינטראגען געזעצפראיעקטען וואס וועלען זיי נור מאכען צושפאט?

עס פרעגט זיך נור, אויף וועלכע געזעץ-פראיעקטען פון די קאדעטען איז דא א האפנונג, די אקטאבריסטען זאלען יא מסכים זיין? בעת די קאדעטען האבען אריינגעטראגען זייערע אנדערע געזעצפראיעקטען, האבען זיי זיך ניט גערעכענט מיט די פראקטישע רעזולטאטען. עס וואלט געווען צו נאאיוו פון זייער זייט, ווען זיי וואלטען זיך מיט דעם רעכענען. זיי האבען זיך גערעכענט מיט די דעבאטען. מיט דעם וואס מען וועט קאנען אויסניצען די דומע-טריבונע צו רעדען צום פאלק, קלאהר מאכען איהם זיינע בעדערפעניסען און אויפדעקען די טאקטיק פון דער פריצישער מעהרהייט.

בעת מיליוקאוו האט געהאלטען זיין רעדע וועגען דער אגראר-פראגע האט ער דאך ניט געמיינט [illegible] די קאדעטען, ער האט דאן גערעדט איבער די קעפ פון דער דומע-מעהרהייט צום פאלק. און אין דער יודענפראגע זענען די קאדעטען נאך אלץ פראקטיקער. דא חכמען זיי ממשות'דיגע רעזולטאטען, און זענען קארג אויף ווערטער. הגם קיין פראגע נייטיגט זיך אזוי ניט אין א אפענעם ווארט פון דער דומע-טריבונע, ווי די יודען-פראגע. פאר די פאלקס-מאסען שטעלט מען נאכאנאנד ארויס דעם יודען, איינגעשמירט דורכאויס אין טאמעס. פון וואנען דען זאל מען וויסען דעם פאלק דעם אמת'ן געזיכט פונ'ם יודען, זיינע אמת'ע ליידען, ווען ניט פון דער הויכער דומע-טריבונע? נור די קאדעטען זענען פארזיכטיג. זיי האבען מורא, מען זאל ניט זאגען, אז זיי זענען אליין זשידעס, אדער אונטערגעקויפט פון די זשידעס. פונקט ווי איצט זאגט מען דאס ניט, פונקט ווי עס איז דא א בעסערער ארט אויף צו דעקען דעם אונטערשלאג פון אזעלכע זאגעכישען, ווי די דומע.

און איצט עטליכע ווערטער וועגען „אונזער" דעפוטאט, וועגען ניסעלאוויטש'ען. מיר בעשולדיגען איהם ניט, מיר בעדויערן איהם מעהר. דער וואהלגעזעץ פון 3-טען יוני און די פראקטיקע פון דער אדמיניסטראציע האבען געבראכט דערצו, אז די גאנצע „יודישע פראקציע" קומט צו פאהרען אין טאווריטשען פאלאץ אויף איין דראשקע און זיצט אין דומע אויף איין שטול — דעם שמעון פרידמאן איז דאך ניטא וואס צו רעכענען — און דער אנפיהרער פון דער דאזיגער „פראקציע" און צוזאמען מיט דעם אויך די מעהרהייט איהרע איז ה' ניסעלאוויטש א געוועהנליכער יוד פון א גאנץ יאהר. אודאי, בעת ה' ניסעלאוויטש פריילט און בלאזט זיך און וויל ניט אנדערס מאכען פון זיך א פראקציע, און רעדט אינ'ם נאמען פונ'ם גאנצען יודישען פאלק „מיר יודען פאדערן ניט", איז ער ניט נור לעכערליך, נור אפילו אבשייליך. דאס רוב אבער איז ער נור קאמיש און בעדויערנסווערט. דער ווילען איז ביי איהם א גוטער, און אויסער גוטען ווילען קאנען מיר פון איהם קיין זאך ניט פאדערן. פאראן א פראנצויזיש גלייך-ווערטעל „דאס שענסטע מיידעל אין פראנקרייך קאן ניט געבען מעהר איידער זי פערמאגט" און אז מען פערמאגט וועניג איז אן אומגליק, ניט קיין שולד. און ווען מיר רעדען איצט וועגען דעם ה' ניסעלאוויטש איז עס נור דערפאר, וואס די לעצטע טעג האט מען איהם גענומען לויבען אפילו. „סטייטש, אזוי גוט געענטפערט מאקאראוו'ן דער אקטאבריסט, פירסט גאליצין אליין האט איהם געדאנקט".

אזוי איז שוין די טבע ביי א סך פון אונז: פערדינט ווער א פריינדליכען שמייכעל פון איינעם פון „זייערע", ווערט ער באלד ביי אונז אין די אויגען אויך געהויבען.

אונז דוכט, אז ווען א יוד קומט אויס אבצוענטפערן אויף א בעליידיגונג, וועלכע מען האט געווארפען אין פנים דער גאנצער נאציאן זיינער, אבענטפערן אין דער הייסער מינוט, בעת דאס בלוט קאכט, מעג ער אויף א ווייל אויס-טהון די זיידענע הענדשקעס. אנשטענדיגקייט, העפליכקייט דאס זענען אלץ גוטע מדות, אבער סיזענען פאראן מינוטען, ווען מען מוז זיי פערגעסען. וואלט ניסעלאוויטש ניט אזוי פיין „ערצויגען" געווען, וואלט איהם דער פירסט גאליצין אודאי די האנד ניט געדריקט. מען וואלט אפשר הייסען „זיך מטריח זיין" (ווי דער העפליכער חאמיאקאוו דריקט זיך אויס, אזוי ווייזט האפטי איינ'ן מיר) אויף 15 זיצונגען, נור כלעבען דאס האט פיעל פיעל מעהר געלוינט, איידער פירסט גאליצינ'ס האנד-דריק.

נאך אמאל, מיר בעשולדיגען ניט דעם ה' ניסעלאוויטש. ער האט געטהון, ווי ער האט פערשטאנען, אבער לויבען איהם איז געווים ניטא פאר וואס.

א. ל.

גאר נישט

רחל איז געווען א מיידעל פון א יאהר זיעבענצעהן-אכצעהן. זי האט געהאט א פאר גרויסע בלויע אויגען, און א פארב אין געזיכט, וועלכע איז געלעגען ניט דורכאויס נאר איבערגעריסען מיט מילך-ווייסע אדערלעך און עטליכע טיי-לען, ווי ראזעווע וואלקענדלעך, צעווארפען איבער די באקען. די אויגען פלעגט זי האלטען אראבגעלאזט איבער דער מאשין, און די ראזע שטיקער אין איהר געזיכט פלעגען דאמאלסט אהן אויפהער בעוועגען זיך — א מאל העלער אויס-שיינען, א מאל פערציהען זיך מיט א ליכטען נעבעל, ווי גליהענדיגע קוילען אין אויוען. נאר ס'פלעגט זיך טרעפען, אז פלוצלונג, גאר אהן א סבה, פלעגען זיך די ראזעווע טיי-לען צונויפגיסען אין איין צינטער און פערציהען זיך ביז איבער די שטערן און [illegible] דאמאלס פלעגט רחל [illegible]

בעמערקען, און תכף צוריק אראבלאזען זיי, מעהר ניט אביסעל נידריגער אנבויגען דעם קאפ.

ווייל רחל פלעגט מיט די מיידלעך ביים טיש קיין מאל ניט רעדען; ניט לאכען, ווען מ'פלעגט דערצעהלען שיינע מעשות; ניט זינגען, בשעת אן אומעט-ווינטעל פלעגט א וועה טהון ביי דער ארבייט, און אלע פלעגען זיך צווינגען, — האבען די מיידלעך איינמאל בעשלאסען — א „שטיק פלייש", און האבען אויף רחל'ען מעהר ניט אכטונג געגעבען.

אין דער היים מיט דער מאמען פלעגט רחל יא רייד-ען. זי פלעגט אפילו א מאל איבערדערצעהלען, וואס זי האט געהערט ביים טיש פון די מיידלעך. די מאמע פלעגט הערען און טראכטען — „א חכמה, זאל איהר נאר דער אייבערשטער א גוטען מזל צושיקען". דאס רוב אבער פלעגט זי אין דער היים אויך שווייגען, און, ווען ס'פלעגט זיין שטיל ארום, זיצען א פערטראכטע, מיט אזא פנים, ווי זי וואלט זיך צוהערען צו עפעס, וואס אינווייניג אין איהר. דערפאר פלעגט זי די מאמע רופען „שטילע טויב"; נאר וויסען האט זי אויך קיין מאל ניט געוואוסט, פון וואס די טאכטער ווערט פלוצלונג רויט, פאר וואס די אויגען פילען זיך איהר פלוצלונג אן מיט טרעהרען, בשעת זי ווערט רויט, און וואס איז די סבה, וואס זי קען א פרעמדען מענשען אין פנים ניט קוקען. ביי דער נאכט, הערענדיג, ווי רחל ווארפט זיך אויף איהר געלעגער, פלעגט די אמאל א פרעג טהון:

— רחל'ע, דו שלאפסט ניט?

רחל פלעגט זיך תכף אויפהערען צו ווארפען, נאר ענט-פערן — גאר נישט. די מאמע האט געמיינט, אז דאס ווארפט זיך די טאכטער פון שלאף, און פלעגט זיפצען: הייסע בלוט, יונגע בלוט...

———

ווען צו רחל'ס בעל-בית'טע איז צוגאסט געקומען איהר ברודער, א סטודענט פון פעטערבורגער אוניווערזיטעט, האבען די מיידלעך א גאנץ פרימארגען גערעדט וועגען איהם. געקומען איז ער ביי נאכט, האט איהם דערווייל קיינער ניט געזעהן — ער איז נאך געשלאפען. נאר די עלטערע מיידלעך האבען איהם געדענקט פון פאר צוויי יאהרען, ווען ער איז אויך געווען ביי דער שוועסטער צו גאסט; האבען זיי דערצעהלט, אז ער איז א הויכער מיט דינע שווארצע וואנסעלעך, מיט גרויסע שווארצע אויגען — א בראן. און שטענדיג שמייכעלט ער, בשעת ער קוקט, און, דוכט זיך, ער לאכט אויס.

צו רחל'ען האט זיך קיינער רעדענדיג ניט געווענדעט. זי האט קיינעם קיין פראגען ניט געשטעלט, און ס'האט קיינעם ניט געארט, צו הערט זי וואס מ'רעדט, און וואס טראכט זי. זי האט געקלאפט מיט דער מאשין, דעם קאפ אנגעבויגען, די אויגען אראבגעלאזען און די פארב אין איהר געזיכט האט געגליהט און געשפילט — ווי אלע מאל.

א זייגער צוועלף האט זיך די טהיר געעפענט, ס'איז אריין די בעל-הבית'טע און נאך איהר דער גאסט, איהר ברודער. די מיידלעך, וואס האבען איהם אפילו קיין מאל ניט געזעהן, האבען איהם אויך תכף דערקענט, אזוי ריכטיג האבען איהם די חברטעס אבגעמאלט. מעהר ניט ווי די וואנסען זענען ביי איהם געווען א ביסעל דיקער, איידער זיי האבען געמאלט זיין.

די בעל-הבית'טע איז צוגעגאנגען צום טיש און האט זיך גענומען פאר א שטיק ווידענס. דער גאסט האט זיך אבגעשטעלט נעבען טהיר, בעגריסט זיך און גענומען בע-טראכטען דעם עולם ארום די טישען. אין צימער איז גע-ווארען אנגעשטרענגטע שטילקייט; ס'איז נאך שטיל גע-ווארען תכף, ווי די טהיר האט זיך געעפענט. מעהר האט זיך ניט געהערט, ווי דאס קלאפען פון דער מאשין אונטער רחל'ס פיס. די מיידלעך האבען בגנבה ארום געווארפען בע-האלטענע אויגען אויפ'ן גאסט. שווארצערע האבען דער-פיהלט די היץ אין די באקען, שטארקערע האבען געמאכט א פנים, אז ס'ארט זיי ניט. נאר אלע האבען זיי געפיהלט, אז ער איז דא, האבען איהם געזעהן און בעמערקט, ווי זיין ערפאהרענער בליק געהט רוהיג איבער די טישען ארום צימער, ציהט זיך אריבער פון איין מיידעלשען געזיכט אויף דעם צווייטען, פון צווייטען אויף דעם דריטען...

און רחל האט געקלאפט מיט דער מאשין. די ראזעווע טיילען אין איהר געזיכט האבען געשפילט, ווי גליהענדיגע קוילען אין אויוען, קיין אויג האט זי ניט אויפגע-הויבען. נאר ווען דעם גאסטס אויג האט זיך אויף איהר אבגעשטעלט און פערבליבען, האבען זיך איהרע אקסלען צוגעדריקט, גלייך ווי זי וואלט געהאט אויגען אין רוקען, און דעם קאפ נידריגער אנגעבויגען איבער דער ארבייט.

דערווייל איז דער גאסט אביסעל אזוי געשטאנען, דערנאך צוגעגאנגען צו דער שוועסטער און עפעס געזאגט איהר מיט א שמייכעל — קיינער האט ניט געהערט וואס — נאך א מאל ארומגעקוקט זיך און איז ארויס פון צימער. דער מאמענט איז רחל ארויסגעשטאנען פון איהר ארט, האט א זוך געטהאן אין קעשענע פון קליידעל, האט ניט געפונען, און מיט אויגען, אנגעשטרענגטע פאראויס און אויף גאר נישט, גלייך ווי זי וואלט מורא האבען עמיצען בעגעגענען מיט זיי, איז זי ארויס אין קארידאר. אין דער פינסטער האט זי א זוך געטהאן אין קעשענע פון מאנטעל, נאכדעם ארויסגענומען דאס טיכעל ניט פון מאנטעל, נאר פון קליידעל-קעשענע, איבערגעווישט די אויגען און צוריק אוועק צום מאשין.

———

פאר נאכט איז דער גאסט ווידער אריין אין צימער, וואו די מיידלעך האבען געארבייט. אלע זענען פלוצלונג שטיל געבליבען. ביי רחל'ען אין געזיכט האבען זיך די ראזעווע טיילען אין איין שטיק צונויפגעגאסען אי-בער די אויערן און ארום האלז. זי האט גיך אויפגעהויבען גרויסע, מיט טרעהרען פערלאפענע אויגען ארום זיך, גלייך זי וואלט זיך וועלען איבערצייגען, אז קיינער בעמערקט ניט, ווי זי איז רויט געווארען; און איהר בליק האט זיך בעגעגענט מיט דעם בליק פון דעם גאסטס שווארצע אויגען, — א בראן, און דוכט זיך געשמייכעלט האבען זיי און, דוכט זיך, אויסגעלאכט...

דאס לעצטע ביסעל צייט, ביז די ארבייטערקעס זענען זיך פאנאנדערגעגאנגען, איז רחל געזעסען אומרוהיג. זי פלעגט רויט ווערען אפטער ווי אלע מאל, און יעדע רגע אבווארפען זיך פון מאשין, גלייך עס איז איהר וועהר היים געווען. א היים אז זי איז געקומען, האט זי דער מאמען גאר נישט דערצעהלט, האט זיך פריה געלעגט שלאפען. און איהר מאמע האט א גאנצע נאכט אן אויג ניט צוגעמאכט, עס האט זיך איהר רק געדוכט עפעס, און זי האט געוועקט די טאכטער.

— רחל'ע, דו שלאפסט ניט?

רחל פלעגט זיך אויפהערען צו ווארפען, נאר ענט-פערן — גאר נישט.

א וויילע פלעגט זיין שטיל, און ווידער, פלעגט זיך דער מאמען עפעס אבדוכטען.

— רחל'ע, דו וויינסט?

און ווידער פלעגט רחל גאר נישט ענטפערן.

———

אויף מארגען א זייגער צוויי בייטאג איז דער גאסט אריין אין מאסטערסקאיע מיט א האלב טוץ זיידענע טאשען-טיכלעך אין האנט. ער איז פארביי אלע טישען דורכ-געגאנגען און האט זיך אבגעשטעלט נעבען דער מאשין, וואו רחל איז געזעסען. ער האט איהר דערלאנגט די טיכ-לעך און געבעטען ארומזיימען זיי.

— זיימט ארום די טיכלעך, — האט די בעל-הבית'טע איהר געהייסען.

רחל האט זיך גענומען פאר די ארבייט. דער גאסט האט זיך צוגעטראגען א שטוהל און געזעצט נעבען דער מאשין. געשטעפט האט רחל גיך, ווי אלע מאל. נאר ניט אזוי גלייכמעסיג ווי אלע מאל האט זיך געלאזט הערען דאס געהיש פון דער מאשין. דעם גאסט האט זיך גע-דוכט, אז עס ציטערן די פינגער, מיט וועלכע דאס מיי-דעל האלט צו די טיכלעך אונטער נאדעל. נאר ער האט גאר נישט געזאגט. ער האט נאר געקוקט, ווי די פארב שפילט אין איהר געזיכט, און געטמארעט זיך אריינקוקען איהר אין די אויגען, וועלכע האבען געלויערט נאך דעם זוים פולע מיט טרעהרען. — און ער האט געשוויגען.

ווען רחל האט געענדיגט, האט ער בעטראכט די אר-בייט, און האט דער זוים איז געווען קיילעך און ערטע-ווייז איינגעקניישט, האט ער פונדעסטוועגען ווידער צופרידען געזאגט.

— אויסגעצייכענט!

דערנאך האט ער איהר געגעבען די האנד — א דאנק. רחל האט איהם איהר האנד אבגעגעבען, ניט קוקענדיג אויף איהם. נאר ווען ער האט זי געוואלט א דריק טהון, האט זי איהר האנד שוין ארויסגענומען פון זיינער. און אין דער זעלבער רגע, וואס זיין האנד האט זיך אויסגעלעדיגט אנ-אייגענעם, איז פון איהר ארויסגעפאלען א זילבערן האל-בער רובל און אוועקגעקייקעלט זיך איבער פאדלאגע.

עטליכע מיידלעך האבען זיך איינגעבויגען אויפהויבען די מטבע. ער אליין, דער גאסט, האט זיך אויך אנגעבויגען זוכען. נאר אויפגעהויבען די מטבע האט איינע א מיי-דעל פריהער. ער האט איהר בעדאנקט און די מטבע דער-לאנגט רחל'ען.

— נעמט... אויף קאנפעטען.

רחל איז גיך רויט געווארען, נאר די ראזעווע וואלקענדלעך אין די באקען האבען געציטערט, געגליהט און געאטהעמט, ווי זיידיגע קוילען אין אויוען.

— נעמט, [illegible] וואס נעמט איהר ניט? — האט די בעל-הבית'טע שטרענג געפרעגט. זי האט זיך מסתמא בעליידיגט וואס רחל נעמט ניט ביי איהר ברודער „אויף קאנ-פעטען".

דאמאלס האט רחל צוגענומען דעם האלבען רובל.

— ס'ארט מארגען מיידעל איהר זיין! — האט דער גאסט געזאגט, און האט איהר טיעף טיעף אריינגעקוקט אין גע-זיכט.

רחל האט אויף איהם געשאסען א קוק מיט האן; די פארב האט זיך איהר א רגע צופלאקט איבער די אויערן, און תכף אנגעלאפען, און געלאזען האט געזיכט בלאס.

עטליכע מאל איז נאכדעם רחל ארויס פון שטוב. זי פלעגט זיך שטעלען אויפ'ן שוועל ארויסצונעמען דעם האלבען רובל און, גלייך ווי ער וואלט איהר געברענט די האנט, שנעל צוריק אראבלאזען איהם אין קעשענע אריין. ענדליך איז זי איינמאל ארויס, האט דעם האלבען רובל ארויסגענומען און צוריק אין קעשענע ניט אריינגעלעגט. זי האט זיך א חרטה געטהאן איבערן הויף און שטיל ווי ניט היילענדיג פאנאנדערגענומען די פינגער, וועלכע האבען ביי איהר געציטערט. איין רגע האט די זיך א בויג געטהאן, גלייך זי וואלט עפעס וועלען האפען צוריק. נאר האט זיך תכף איינגעהאלטען און איז אוועק אין שטוב צו דער ארבייט, מעהר איז זי שוין ניט ארויס.

שפעטער אביסעל איז דאס לערענמיידעל אריינגעלא-פען פון הויף:

— ווער האט פערלוירען א זילבערנעם האלבען רובל?

— ווער האט פערלוירען?

— ווער?

— די אפשר, רחל? גיב א קארשט א קוק!

— איך האב ניט פערלוירען — האט רחל געענטפערט.

איהר קול איז געווען א טרוקענער.

איז עס אזוי געבליבען — דער לערענמיידעלס מזל.

———

אויפ'ן צווייטען טאג איז דער בעל-הבית'טעס גאסט אוועקגעפאהרען. אין דעם צימער, וואו די מיידלעך האבען געארבייט, האט מען מעהר ניט גערעדט וועגען איהם. די מיידלעך האבען דערצעהלט מעשות, געלאכט און גע-זונגען. און רחל איז געזעסען ביי דער מאשין, געקלאפט און געקלאפט און געשוויגען — א „שטיק פלייש" ווי געווען.

מעהר ניט, ווען די טהיר פון דער בעל-הבית'טעס צימערן פלעגט זיך אבעפענען, פלעגט זיך רחל א טרייסעל טהאן. אפט פלעגט די פלוצלונג גאר אהן א סבה בלאס ווערען. דעמאלט פלעגט זי אויפרייבען די אויגען — מיט טרוקענע גלאנץ — און חרשטיג, דוכט זיך, זוכען ארום זיך.

און א טאג נאך א טאג איז געגאנגען. די ראזע טיילען פון רחל'ס געזיכט האבען געגליהט און געאטהעמט, ווי הייסע קוילען אין אויוען — נאר אונטער א דיקער שיכט אש. ביי דער נאכט, האט זי אויפגעהערט צו ווארפען זיך אויפ'ן גע-לעגער, דערפאר פלעגט זי אפט וויינען פון שלאף. די מאמע איהרע האט געטראכט, אז בעסער וואלט שוין איהר „שטילע טויב" געווארפען זיך, איידער געוויינט, און פלעגט זיפצען. ווען רחל פלעגט אנהויבען וויינען, פלעגט זי די מאמע אויפוועקען; פלעגט אראב פון בעט אנציהען א לעמפעלע און צוזעצען זיך צו דער טאכטער:

— וואס חלומ'ט זיך דיר, רחל'ע, וואס איז דיר געשעהן?

רחל פלעגט אויפהייבען אויף די מאמען גרויסע טרוק-ענע-גלאנציגע, דערשראקענע אויגען:

— גאר נישט, מאמע, גאר נישט...

פאלק היי'פערין.

א בריעף אין רעדאקציע.

אין ד. הויגערס ארטיקעל „חאף איין, חאף אויס" (טאג נומ. 11) האב איך געפונען פאלגענדע פראזע: „צוליעב פערשיעדענע היסטארישע סבות גלויבען אפילו די פוילישע סאציאליסטען (די אמת פוילישע) — די וואס האבען בטבע געוואלט זיין כופרים בעיקר; — גלויבען מעהר אבער יעדענפאלס ניט וועניגער אין דער „הייליגער מוטער" איידער אין מארקסען מיט ענגעלס'ען צוזאמען". די פראזע האט געהיט אויסגע-בראכט פיעלע לעזער. מען קאן זיין צוויי מיינונגען וועגען דעם פראגראם און דער טעטיגקייט פון די פוילישע סאציאליסטען, מען קאן זיי ליבען, מען קאן זיי טאדלען, נאר בלבולים אויף זיי מאכען טאר מען ניט; און די אויבענדערמאנטע פראזע איז א בלבול. אלע ווייסען, אז די קאטוי-לישע קירכע האט אין פוילען ניט קיין ערגערע שונאים און בעקעמפפער, ווי די פוילישע סאציאליסטען. פון וואנען האט ה' הויגער גענומען, אז זיי זענען גלויביגע און נאך שטארקע אפילו, ווייסען מיר ניט.

צוליעב אמת בעט איך די געעהרטע רעדאקציע אבדרוקען מיין בריעף אין נעכסטען נומער פון אייער געעהרטער צייטונג.

אכטונגספאל

ברוך פאלין.

Деръ Тогъ — Der Tog

№ 13

חנכּה-נומער.

אינהאלט:

1) לייט-ארטיקעל; 2) די יודען אין עסטרייך-אונגארן—סאַגין; 3) דער פריען-צוזאמענפאהר—צרוק פאלק; 4) קליינע פעליעטאנען; 5) הערבסט, (ליעד—א. עפ-שטיין; 6 ליעד—ג. איידען; 7) אַיין יוד—משה וילבורג; 8) שנעהדים, ליעד אין פראזע—סקיטאלעץ; 9) א פראי-עקט—יהודה שטיינבערג; 10) פאלק.עטען: ראבערס און אלגן; 11) פון דער וויסענשאפטליכער און טעכנישער וועלט—ה״ר ב—ן.

דער טאג

ערשיינט אויף שבת

|| דעצעמבער 1908. ← איינצעלנערקויף 5 קאפ. → ווילנא, כ״ט כסליו תרס״ט

9) א פראיעקט פון אן אוניווערזיטעט-קאמיטעט.

10) וועגן גרינדען ביי דער בילדונגס-ליגע א צענטראלע אינפארמאציאנס-ביוראָ „בילדונג און ערציהונג".

11) וועגן ארויסגעבען אן איינענעם ארגאן פון דער בילדונגס-ליגע.

12) וועגן ארגאניזירען קורסען פאר לעהרער.

13) וועגן די בעדינגונגען, לויט וועלכע בילדונגס-חברות ווערען רעגיסטרירט (לעגאליזירט) ווערען.

14) וועגן ביימען די ארדנונג פון עפענען ביבליאטעקען און לעזע-זאלען.

15) וועגן אבשאפען די בעגרענצונגען, וואס עקזיסטי-רען פאר פאלקס-טעאטערן.

16) וועגן בעפרייען פון נערמאלע אבצאהלונג די פאר-פיינען, וואס וועלען אנגעגעבען אויף צו עפענען בילדונגס-חברות און איינריכטונגען, אויך אויף צו ארגאניזירען קור-סען, לעקציעס און לעזונגען.

17) וועגן ערלויבען די שילער פון די העכערע שולען צו ווערען מיטגליעדער אין בילדונגס-חברות אויף די זעלבע יסודות, וואס ארעמען.

18) וועגן פעדאגאגישע סעמינאריען.

חוץ די איבערגערעכענטע פארטראגען, קענען די געזעל-שאפטען און איינריכטונגען, וועלכע געהערען ארײַן אין ליגע, ארײַנטראגען אויך זייערע פארטראגען. די מוזען אבער צוגע-שיקט ווערען אין דער ארגאניזאציאנס-קאמיסיע, נים שפעט-ער פון 20-טען דעצעמבער 1908.

אנטייל נעמען אין צוזאמענפאהר קאנען נור פאר-שטעהער פון אזעלכע געזעלשאפטען, וועלכע זענען ארײַן אין ליגע און האבען ארײַנגעטראגען די בעשטימטע מיט-גליעדס-אבצאהלונג, און אויך פארשטעהער פון איינריכטונגען, וועלכע האבען געגעבען שטיצע דער געזעלשאפט אויף א סומע נים ווייניגער פון 100 רובל.

די בילדונגס-ליגע איז א פראגרעסיווע דעמאקראטישע איינריכטונג. איהר ציעל איז „מיטהעלפען אנטוויקלען די בילדונג אין רוסלאנד אויף יסודות, וועלכע זענען צוגעפאסט צו א פאלקס-ענטוויקלטער דעמאקראטישער געזעלשאפט-אָרדנונג. אין אינטערעסען-קרייז פון דער ליגע געהט אריין די אלגעמיינע בילדונג אויף אלע מדרגות איהרע: העכערע-מיטעלע, אנפאנגס-שולען און דאס, וואס מען רופט אויסער-שול-בילדונג. די ליגע פערנעמט זיך מיט בעארבייטען די פראגען פון בילדונג. וואס פיהרען זיי אין לעבען און גרינדען פערשידענע איינריכטונגען, וועלכע זענען צוגעפאסט צו איהרע ציעלען".

אין דעם איבפרוף, וואס די פערוואלטונג פון דער ליגע האט ארויסגעלאזען אין פריהלינג 1906, געפינען מיר די פאלגענדע שורות: „עס איז קיין ספק נים, אז ס'איז געקומען די צייט, ווען מען קאן שוין מעהר נים איינפיהרען דורך ציר-קולארען אבליגאטארישע שול-פראגראמען און לעהרע מעטאדען, נים רעכענענדיג זיך, נים מיט דער נאציאנאליטעט, נים מיט דעם פערלאנג פון דעם ארטיגער יענעם געגענד. עס איז געקומען די צייט, ווען אין יעדען געגענד פון רוסלאנד מוז איינגע-פיהרט ווערען די שול, וועלכע איז אין דער אמת'ן צוגעפאסט צו די איינענארטיגע נאציאנאלע און קולטורעלע בעדערפניסע פון דער ארטיגער בעפעלקערונג, אין אזא שול קאנען איינ-פיהרען נור די ארטיגע מהוער אליין".

די פונקטען פון טאגעס-ארדנונג, פונ׳ם נאהענטען צוזאמענפאהר, זענען אינטערעסאנט פאר אלע פראגרעסיווע עלעמענטען פונ׳ם לאנד. איבערהויפט די פונקטען: 7, 8, 9, 12, 13, 14, 15, 17, 18.

אונז וואונדערט נור, וואס צווישען די פארטראגען איז ניטא איינער אפילו וועגען דעם אונטערריכט אויף דער

עס ווערט אנגענומען אבאנעמענט אויפ'ן נייעם 1909 יאהר.

אויף די אונפארטייאישע וואכענבלאט

„דער טאג" ערשיינט אויף שבת

דער טאג איז א פאליטיש-געזעלשאפטליכע און ליטעראַרישע וואכענבלאט, ענטהאלט א גרויסע פובליציסטישע אבטיילונג, אין וועלכע עס ווערען בעליכטען אלע פראגען פונם עלגע-מיינעם און יודישען לעבען, א בעזונדערע אויסטערקוסטען ווערט געווידמעט אויף די קליינע „פעליעטאנען" וועלכע רופען זיך אב מיט היטץ און הומאר אויף אלע טאגס-פראגען.

דער טאג איז געווידמעט דעם ערנסטען יודישען לעזער, וועלכער וויל זיך פארגעגענדערקלעהרען אין דעם איצטיגען קריזיס אינ'ם יודישען לעבען און וועלכער אינטערעסירט זיך מיט דער יודישער קולטור-פראבלעם.

אין „טאג" נעמען א טייל די פאלגענדע שריפטשטעלער: דור איינהארן, שלום אש, דאקטאר בלושטיין, ב. ברכות, פאלק הייל-פערין, א. וייטער, מ. ווינטשעווסקי, מ. זילבורג, ב. לאפין, א. ליטוואק, מנחם, ש. ניגער, נסתר, יעקב פאט, י. ל. פרץ, ד. קאפלא אוויטש, ש. ראזענפעלד, אברהם רייזען און אנדערע.

אבאנעמענטס פרייז:

אויף א יאהר		א האלב יאהר		3 מאנאטען	
רוב.	קאפ.	רוב.	קאפ.	רוב.	קאפ.
2	60	1	30	—	65

פרייז פאר מודעות

פאר'ן טעקסט. פאר דעם ארט פון א שורה געטיים פון $4 \frac{1}{2}$ קוואדר. — 50 קאפ. נאכ'ן טעקסט פאר דעם ארט פון א שורה פעטים פון 3 קוואדר.—20 ק.

אדרעס: Вильно, Завальная 33 кв. 22. Контора газеты „Деръ Тогъ".

Российский завод нон-подковных гвоздей ... Инженеръ-технологу Вениамину Мацу, Херсонская улица. Вильно.

דירעקציע פון ז. א. מאלינאווסקאיא

שטאדט-טעאטער רעפערטואר מאניעזש.

12-טען דעצעמבער דני נאשעי זשיזני אגדיישט'ס

13-טען (ביי טאג) גארי אם אומא

14-טען דעצעמבער איך טשעטווערא

16 טען דעצעמבער דיעטי (צו זאַמען בענעפים)

11-טען דעצעמבער פלארי פראסוועשצעניא

13-טען דעצעמבער ראזבאיניקי

17-טען דעצעמבער פרימאראנא

דער טאג פון ערשטען ארויסטרעטען-ארטיסטקע ז. יא. גארדאן.

אגרופע לעהרער פון די ארטיגע מיטעלע

פרויען-לעהר-אנשטאלטען

גרינדעט אין ווילנא פון 16-טען נאוועמבער 1908

פריוואטע אנפאנגס-אווענדס-קורסען

פאר דערוואקסענע יודישע פרויען און מיידלעך

אויף די קורסען לערענט מען: די רוסישע שפראך, אריטמעטיק, געשיכטע, געאגראפיע, נאטור-וויסענשאפט און ליטע-ראטור אויך רעכענען.—די לימודים אויף די קורסען קומען פאר יעדען טאג, אויסער פרייטאג און שבת, פון 8 ביז 10 אווענדס. פערשרייבען זיך אויף די קורסען קען מען יעדען טאג פון 8 ביז 10 די געצאהלט פאר דער לעהרע-מאנאטליך—2 רובל.

אווענדס אין וואהנונג פון די קורסען: Новая ул., домъ Ремесленнаго училища (נעבען תלמוד תורה. דער אריינגאנג פון גאס)

פון 28-טען ביז 31-טען דעצעמבער וועט אין פעטערבורג פארקומען דער ערשטער אלגעמיינער ארדענטליכער צוזאַמענפאהר פון די „בילדונגס-ליגע". מיטגליעדער פון דער בילדונגס-ליגע.

די פערוואלטונג האט בעשטימט פארצולעגען דעם צוזאמענפאהר די פאלגענדע פארטראגען:

1) א בעריכט וועגען דער טעטיגקייט פון פערוואל-טונג פון דעם טאג, וואס די געזעלשאפט איז געגרינדעט גע-ווארען, ביז דעם 8-טען סעפטעמבער 1908.

2) א קורצער בעריכט וועגען דער טעטיגקייט פון פער-וואלטונג פון דעם 8-טען סעפטעמבער ביז דעם 28-טען דע-צעמבער 1908.

3) א פלאן, וואו וועלכען די בילדונגס-ליגע זאל פיהרען איהר טעטיגקייט.

4) דער בודזשעט פון די אויסגאבען אויף די יאהרען 1909 און 1910.

5) א פראיעקט פון א סטאטוט פאר די אלגעמיינע אר-דענטליכע צוזאמענפאהרען פון דער בילדונגס-ליגע.

6) א פראיעקט פון אינסטרוקציעס דער פערוואלטונג, דעם סעקרעטאריאט און דעם פינאנץ-ראט.

7) א פראיעקט פון א שול-געזעץ, וואס די פערוואל-טונג פון דער בילדונגס-ליגע האט אויסגעארבייט.

8) א אויסגעארבייטעטער סכום (בערך) פון די געלד-מיט-לען, וואס וועלען נויטיג, אום דעם שול-געזעץ איינצופיהרען.

טעאטר „פאנטאזיע"

געארגיעווסקי פראספעקט נעבען גאסוראדסטווענעם באנק.

5 טען, 6 טען, 7 טען דעצעמבער.

— מאמפפארן עקזיסטענץ. —

ארענטליכע בעהאנדלונג—ביליגע פרייזען

גאלד, זילבער, בריליאנטען, זייגערס

פראזשעט נארבלינגס און אויף וויסע מעטאל B. M. איז צו בעקומען אין געשעפט

פון ד. מעדאיסקי.

ווילנא, דייטשע גאס ה״י — קונסטאָויטש № 22

ביטע זיך איבערצייגען פון בעסטע אויסלענדישע פירמעס

איך נעם אן אין ביים אלטע גאלד זילבער און עכטע שטיינער

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1909 ГОДЪ

на большую политическую, научно-литературную и общественную газету

„Сѣверо-Западный Голосъ"

(ГОДЪ ИЗДАНІЯ ПЯТЫЙ)

выходящую ежедневно въ гор. Вильнѣ въ размѣрѣ 6 страницъ, по воскреснымъ днямъ—въ размѣрѣ 8-ми страницъ.

Въ „Сѣв.-Зап. Гол." принимаютъ участіе столичные журналисты и обществен. дѣятели.

Спеціальные корреспонденты въ Государственной Думѣ и Совѣтѣ.

Ежедневныя спеціальныя телеграммы.

Редакція имѣетъ спеціальн. корреспондентовъ во всѣхъ городахъ и мѣстечкахъ края.

Во всѣхъ мѣстахъ края газета будетъ получаться утромъ, въ день выхода номера.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА: на 1 годъ 7 р., на 6 мѣс. 3 р. 75 к., на 3 мѣс. 2 р., на 1 мѣс. 70 к. За границу вдвое. ДОПУСКАЕТСЯ РАЗСРОЧКА, при чемъ платежи производятся въ слѣдующіе сроки: 1 января, 1 февраля, 1 апрѣля, 1 мая, 1 іюля, 1 сентября, 1 ноября—по 1 рублю, или 1 января, 1 марта, 1 іюля—по 2 р.,—1 ноября 1 руб. Подписка въ разсрочку принимается только на годъ. Пріемъ подписки въ разсрочку заканчивается въ концѣ февраля.

При непосредственномъ обращеніи въ контору предоставл. скидка въ 25% съ подписной цѣны учителямъ и учительницамъ низшихъ и сельскихъ школъ и сельскому духовенству.

Внесшимъ подписную плату за годъ или за полгода газета со дня подписки до новаго года высылается безплатно.

Адресъ редакціи и конторы: Вильна, Троцкая ул., д. Тышкевича. Телеф. № 291.

— קאמפלעקטען —

ליטעראַרישע מאנאטשריפטען

I העפט 30 ק. III העפט 40 ק.

II העפט 30 ק. IV העפט 30 ק.

אלע 4 העפטען צוזאמען 1 רוב. פארטא 15, צו בעקומען

Книжный магазинъ Б. Шимина. Варшава Наелвка. 33,

יאפאנישע באמבוקאווע מעבעל-פאבריק

פון ד. אי. מארקאווסקי.

ווילנא, ברייטע גאס הויז 62—64. נעבען שטאדט טעאטער.

פארטיגע מעבעל און לויט בעשטעלונגען אנגרא און אין איינצעל. נידעריגער פון די פאבריק-פרייזען מיט 45—50 % הנחה

— א גארניטור פון 10 זאכען 35 רובל —

סאלידע און פראקטישע ארבייט. מען קאן אויף אויסצאהלען.

Состоящіе въ вѣдѣніи Мин. нар. просвѣщ.

БУХГАЛТЕРСКІЕ КУРСЫ

Н. И. и А. И. Моховыхъ для лицъ обоего пола Вильна, Завальная, 6.

Открытъ пріемъ прошеній НА ОСНОВНОЕ ОТДѢЛЕНІЕ.

Начало занятій 8-го января 1909 г.

На основ. отд. изучаютъ: бухгалтерію, ком. ариѳм., ком. корресп., ком. географ. и торговое законовѣд. Плата 75 р. Можно изучать отд. предметы.—Безплатныя подготов. занятія по русск. яз. и ариѳм. Выпускъ въ апрѣлѣ. Повтореніе курса безплатно.

◆ При курсахъ бюро бухгалтерскихъ работъ. ◆

די ערשטע אין רוסלאנד

פראקטישע חימישע שקאלע

ראווישטע פונ'ם ערסטער גרשעטטשאלנ'ק

ערזיענליך און שריפטליך לעהרען איך זיך, טעגליך, רינגער לייכט, לאמפאדען, אי׳ וואָוגלינער בזימל, שוויבעל, וואגען-שמיר און נאך אנדערע מלאכות, מיינע תלמידים בע-קומען שטעלען אלס בעלי-מלאכות אין האבען דאס רעכט צו וואוינען אומעדום. איך האב פיעל דאנק-בריעף פון מיינע תלמידים, וועלכע האבען יעצט איינענע זא-וואדען אין פאבריקען און פערשידענע שטעלען, א פראספעקט ווערט צוגעשיקט פאר א 7 קאפיקענע מארקע.

Заводъ Стеариновыхъ Свѣчей и другихъ Химическихъ Продуктовъ

М. Ф. Цукермана, Одесса, Б.-Арнаутская 24.

Спеціальная школа РУКОДѢЛІЯ

по новой парижской методѣ

принимаетъ учениць съ платой за обученіе курсу кройки, шитья и вышиванія гладью въ годъ 30 р. въ ½ года 15 р. По окончаніи курса выдается аттестатъ, дающій право-жительства по Россіи. За курсъ кройки отдѣльно 20 р. За обученіе по письмамъ кройкѣ 25 р. Безъ аттестата 10-ью руб. дешевле.

Вильно, Новгородская ул. 28, кв. 8, Содержательница школы

А. Авижень.

יצחק פונק ווילנא

בית מסחר והוצאת ספרים

בבית המסחר נמצאים כל הספרים מכל הדפוסים ומכל התוצאות במדינה ובחוץ לארץ, כל ספרי רומיל, שו״ת, הלכה, פוסקים, דרוש, ספרי השכלה, ספרי חנוך וללמוד ללמד שפת עבר וגם שפות שונות, חומשים, מחזורים, סדורים, תנ״ך בהעתקות לשפות שונות, כל ספרי ושארנן הנדפסים בארצנו ובחוץ לארץ, טליתים גדולים וקטנים צמר ומשי, ציצית, תפלין, מזוזות, ס״ת, פרכת וכפרת, מעילים (מענטעלאך) לס״ת, תיקי טלית ותפילין, יארמילקעס סאמעט ומשי, אבנטים, שופרות, תמונות שונות, הבדלות, נרות של חנכה, כרטיסים לחתונות וברית מילה, תוי זמרה (נאטין).

מבחר גדול (אויפזאהל) מכרטיסי ברכה לראש השנה, מכתי הדרושת המעשה בחוץ לארץ מעשה צעצועים יפים להלל.

מבחר גדול מחרבה אלפים מינים מכתבים ילדים (אַלִיבמ קארטען) מעשה צעצועים יפים להפליא. לסוחרים, למורים ולבתי ספר, רבאם חנון.

ד״ר רייכשטיינס

בירונג-ארטאפעדישע אנשטאלט

אין ווארשע, מארשאלקאווסקע 140 טעל. 6465. הילפט אויסקריטונגען פון חוט השדרה, מיר-בעל-בּיין) און פון הענד און פיס, קראנקע געלענקען (טובערקולאז); מאכט ארטאפעדישע גימנאסטיק און מאסאזש. ביי דעם אנשטאלט איז פאראן א װערקשטאט, וואו מען מאכט קארסעטען, אפאראטען פיר הענד און פיס, נאך קינסטליכע פיסען, קינסטליכע הענד און פיס, באנדאזשען צו ברוך-קראנקהייטען און צום בויך און דער גלייכען.

אין לוצק קען מען זיך אבא-נירען און געבען מודעות פאר'ן „טאג" ביי

א. פוגאן.

שריפטען פון שלום אש

עס איז ארויס פון דרוק

3 באנד ערציהלונגען

אינהאלט: 1) פריהלינג (אלס הקדמה). 2) אלטע לײט. 3) מענשען און געטער. 4) א חיים. 5) דער זעלנער. 6) אויף א מאטע. 7) מאמעלע. 8) א דאקף-צדיק. 9) דער ואדוגער. 10) א מעשה מיט א סבר. 11) שבת אין חנה. 12) אויף דער וועג פון שטעטעלע. 13) מתלוקת אין קארטשמע. 14) צו וואס. 15) איבער דער גרענעץ. 16) א חלל. 17) אין שלעכטע צייטען. 18) א צוואה. 19) אין דער פרעסע.

◆ פרייז 60 קאפ. ◆

עס איז אויך צו בעקומען I-טער באנד יוגענד II-טער באנד א שטעטעל. פרייז פון יעדערען 60 קאפ. פאר פּאָטשט באנד 40 קאפ.

פערלאג ב. שימין.

Книжный магазинъ Б. Шимина Варшава, Налевки 33.

א נייעם קאטאלאג פון בוכהאנדלונג ווערט געשיקט גראטיס.

ה. נ. ביאלק.

דער מתמיד

פראכטאויסגאבע ניו-יארק

פרייז 14 קאפ. פארטא 4 קאפ.

צו בעקומען

Книжный магазинъ Б. Шимана Варшава, Налевки № 33.

излѣчиваетъ быстро и радикально

РЕВМАТИЗМЪ, ПОДАГРУ, НЕВРАЛЬГІЮ, СУСТ. ЛОМОТУ

бальзамъ „ПРОМЭТЭЙ" п-ра БУДНЯЦКАГО.

Достаточно 2-3-хъ втираній препарата, чтобы испытать его благотворное дѣйствіе. „Бальзамъ ПРОМЭТЭЙ"—строго-научный преп. новѣйшей медиц. Рядъ клиническихъ опытовъ доказалъ несомнѣнное дѣйствіе „ПРОМЭТЭЯ" Масса благодар. пис. Цѣна флакона—1 руб. 50 к. Высылается наложен. плат. Москва, Садовая. уг. Твер. д. Гладышева. М. Будняцкій. Въ Вильнѣ у бр. Исерлинъ. Большая 60.

גאלד זילבער ברילליאנטען אוהרען

פון די בעסטע פאבריקאנטען

אונד פראזשעט נארבלינ'ס, בעשטעקע צו ביליגע פרייזען פערקויפט:

Магазинъ Ф. КЕНИГСБЕРГА. Вильно, Большая 84 противъ театра.

איך קויף ברילליאנטען, פערעל, אלטע גאלד און זילבער

Электро-типографія Б. А. Клецкина. Вильна, Завальная. 33, Телефонъ № 683.

III

[illegible]

II

[illegible]

ראבערט אוען, דער ארבייטער-פריינד.

(צום 50־יעהריגען יובילעאום פון זיין טויט, געבוירען דעם 14 מאי 1771, געשטארבען דעם 17 נאוועמבער 1858).

דאס איז געוועזען א מערקווירדיגער מענש.
א רייכער פאבריקאנט — און א פערזיסענער פיינד פון פריוואט-אייגענטום און קאפיטאליזם. א פראקטישער מיט א סוחר'ישען פערשטאנד — און א דרייסטער פאנטאסטישער טרוי-מער. א מענשען-קענער מיט א קלארען קוק — און הערביי נאאיוו ווי א קינד. א גרויסע קראפט, וועלכע מוז שאפען און בויען אהן רוה און אהן צווייפעל — און הערביי צערטליך און ווייך, ווי א ליעבע מוטער איבער'ן וויעג פון איהר קינד.

די געשיכטע אוען'ס איז אלעמען בעקאנט. [illegible]

1512. ווען עמיצער האט זיך געוואלט איבערקלייבען אין לעמ-בערג, האט ער א פריהער געמוזט חתונה'ן, אז עס איז אנגעשטאנען איין משפחה אדער פאראבען זיך ארויסגע-קליבען צוויי משפחות און אויף אזא אופן איז לעדיג גע-ווארען א נומער. און בנוגע צו חתונה האבען האט מען דא אויך געהאלטען דעם וועלכען עקזאמען און רעליגיעזע למודים ווי אין בעהמען. [illegible]

[illegible]

יאהר 194,403 גולדען.

צוליעב דעם פאנאטיזם פון איינוואוינער און דער פיינד-שאפט צו פאלקס-בילדונג פון דהויסען (דער קייזער פראנץ האט ניט געוואלט האבען ניט קיין געבילדעטע יודען, ניט קיין גע-בילדעטע פאליאקען) איז די צאהל יודען אין די שולען געווען ביז לעכערליכעס קליין און אונבעדייטענד. אין 1830 איז אין גאנץ גאליציען געווען אין די פאלקסשולען נור 408 יודישע קינדער. אין 1848 האבען מיר אין אלע גימנאזיעס אין גאליציען נור 89 יודישע גימנאזיסטען. אין 1830 איז אין גאנץ לעמבערגער אוניווערזיטעט געווען נור 6 יודישע סטו-דענטען (אויס'ן יורידישען פאקולטעט).

נאך אין 1847 האט די רעגירונג איינגעפיהרט א נייע אבצאהלונג פאר די יודען, וואס קומען צופאהרען פון רוסיש-פוילען אין גאליציען; א דערוואקסענער יוד האט גע-צאהלט אויס'ן ראגאטקע 4 גולדען 60 קרייצער, א יונגע — דריי גולדען 15 קרייצער, א קינד 1 גולדען 45 קרייצער. און עס איז נאך געווען א פראיעקט, אז אויף דיקערע יודען וואס וועגען העכער פון 170 פונט זאל מען ארויפלעגען א אבצאהלונג מיט [illegible] ווען קיין צייט דעם פראיעקט דורכצופיהרען: ס'איז געקומען דער פריהלינגס-פריהלינג, דער יאהר 1848.

סאנין.

(פארזעצונג אין פאלגענדען נומער).

דער פרויען־צוזאמענפאהר.

I

דעם צעהנטען דעצעמבער עפענט זיך אין פעטערבורג דער ערשטער אללרוססלענדער פרויען-צוזאמענפאהר. די ארבייט פונ'ם צוזאמענפאהר ווערט פארנאנדערגעטהיילט אין 4 סעקציעס. I) די טעטיגקייט פון פרויען אין הוסלאנד אין פערשיעדענע געביטען פונ'ם לעבען. II) די עקאנאמישע לאגע פון דער [illegible]

[illegible]

די יודען אין עסטרייך-אונגארן פאר די יאהרען 1848-1906

I

[illegible] 1848 [illegible]

טע וועלען נעמען פאר איהר טייערער. און פערהיטען פאר דער גאנצער פאמיליע. זיי פערגעסען אבער, אז געגען די עקאנא-מישע ענטוויקלונג קאן מען ניט געהן. ווען מען האט פערבא-טען פרויען צו ארבייטען אין פאבריק, וואלט וואהרשיינליך פער-גרעסערט געווארען די היים-אינדוסטריע, און פון דעם וואלט געוואונען בלויז דער אונטערנעהמער. די פרוי וואלט דאבייא געוואלט פער-לירען. מיוגען וועלכע פאר־און אזעלכע ארבייטען, וועלכע ווערען איצט אויסגעפיהרט בלויז דורך פרויען, ווייל זייער ארבייט קאסט ביליג, וואלט אז עס לוינט ניט אייגצופיהרען קיין מאשינען. זאל אבער דער פאבריקאנט אין די דאזיגע פאכען פערלירען די ביליגע פרויען-ארבייט וועט ער זי פער-ביטען מיט מאשינען, און די מענער וועלען ווערען גאר ניט געוואונען. חוץ דעם, ווען סיוואלט אפילו מעגליך געווען צו פערשטעלערען דאס ארבייטס-פעלד פון דער פרוי, וואלט די צוזאמען מיט איהר ארט אויף דער עקאנאמישער ארענע פער-לירען אויך איהר זעלבסטשטענדיגקייט, די וואלט ווידער גע-ווען נור א ווייב און א קעכין, און דאס איז פאר איהר געוויס קיין טובה ניט.

מען מוז זיך סטארען, אז פאר אייגע און די זעלבע ארבייט זאלען סיי פרויען, סיי מענער נעמען אייגע און די זעלבע געצאלט. מען מוז איינפיהרען כמעט אלע געזעצען צו שיצען די ארבייטער-פרוי. מען טאר אבער בשום אופן ניט פערבאטען די פראפעסיאנעלע טהעטיגקייט פון די פרוי-ען, סיידען אין אזעלכע פראפעסיעס, וועלכע זענען אבסא-לוט שעדליך פאר זייער געזונד.

„פרויען, ערוואכט!" האט געשריבען אלימפיא דע גוזש. ביי איהר אין די אויגען האבען נאך אלע פרויען געהאט איינע און די זעלבע אינטערעסען, און זייער קאמפף איז געווען איינער און דער זעלבער. אין דער קאפיטאליסטישער וועלט איז אבער קיין גאנצקייט נישטא. דער פרויען-לאגער איז אויך צוטיילט, צושפאלטען. די בורזשואזע פרויען-רעכטלערי-נען, די דאזיגע פעמיניסטקעס, בינדען צונויף זייער קאמפף און זייער מיט דער הייגטיגער ארדנונג. די פרוי קען און דארף בעקומען פאלע גלייכבערעכטיגונג, בעפרייט ווערען פון יעדען דרוק אין דער קאפיטאליסטישער וועלט, וועלכע איז די בע-זונדער פון אלע מעגליכע וועלטען. די ארבייטער-פרויען ווייסען דאגעגען, אז אין דער הייגטיגער געזעלשאפט קען די פרויען-פראגע, ווי אלע אנדערע גרויסע פראגען, ראדיקאל ניט געלעזט ווערען. כל זמן סיוועט העררשען קאנקורענץ און עקספלואטאציע, וועט די פרוי אינגאנצען בעפרייט, אינגאנצען גלייכבערעכטיגט ניט ווערען. און די גלייכבערעכטיגונג אליין איז נאך ווייניג, ווען דער מאנספערזאן גופא איז אויך פערשקלאפט. פערבעסערען די לאגע פון דער פרוי איז שוין איצט מעגליך. די פאלע לעזונג פון דער פרויען-פראגע אבער איז צונויפגע-בונדען מיט דער נייער געזעלשאפטס-ארדנונג.

די פרויען-רעכטלערינען געפינען פאר נויטיג, מ'זאל עקזיסטירען א בעזונדערע זעלבסטשטענדיגע פרויען-בעוועגונג. די ארבייטער-פרויען טוהען ניט אב זייער קאמפף פאר פרוי-ען-רעכטע פון דעם אלגעמיינעם קאמפף, וואס די פיהרען צו-זאמען מיט די ארבייטער-מענער, פאר מענשענרעכטע. דער קאמפף איז איינער פאר ביידע געשלעכטער, און זיי מוזען איהם פיהרען צוזאמען.

IV.

אין רוסלאנד האבען מיר ביז די לעצטע צייט כמעט ניט געהאט קיין בעזונדערע פרויען-בעוועגונג. די אינטעליגענץ האט נאך אין איהר גרויסער מעהרהייט ניט פערנומען קיינע פעס-טע פאזיציעס, צו וועלכע די זאל אנדערע ניט וועלען צולאזען. די איז געווען געדריקט, רעכטלאז, און קעמפפענדיג פאר איהרע אייגענע רעכטע, האט די האט רוב געקעמפפט פאר די רעכטע פון אלע געדריקטע.

די רוסישע ליטעראטור האט אויסגעזאגט אין די פראגען פון פאמיליע-און פרויען-רעכט די ראדיקאלסטע מיי-נונגען. דער רוסישער אינטעליגענט האט געקוקט אויף דער פרוי, ווי אויף א גלייכע פערזענליכקייט. אין אלע פראגרעסיווע בעוועגונגען אין רוסלאנד האבען די פרויען פערנומען אנ-ארט ניט קיין נידריגערן פון די מענער. די געשיכטע פון די פראגרעסיווע בעוועגונגען אין רוסלאנד האט פערשריבען העלדישע נעמען פון פרויען, ניט ווייניגער ווי פון מענער. שפעטער, בעת די ארבייטער-פרוי איז אויפ'ן סצענע ארויס, האט די, ווי איהר מערב-אייראפעאישע שוועסטער, זיך ניט אבגעטיילט אין א בעזונדערער לאגער. די איז געגאנגען האנד ביי האנד מיט איהר מאן און ברודער. אין יענע יאהרען וואלט מען אין רוסלאנד געקוקט אויף א בעזונדערע פרויען-בעוועגונג, ווי אויף א מיטעל אבצוציהען די קרעפטען פון דעם הויפטשטראם אין א זייטיגען טייכעלע.

איצט איז עס אנדערש. די לעצטע צוויי יאהר האט די רוסישע אינטעליגענץ בכלל ניט געוואלט הערען פון קיין שום געזעלשאפטליכע שטרעבונג. די פרוי איז ארויסגעשווא-מען אויף דער אויבערפלעכע פון דער ליטעראטור; די האט דארטען פערנומען דעם אויבענאן; אבער ניט אלס פערזענ-ליכקייט, ניט אלס מיטגליעד פון דער געזעלשאפט, נור אלס ווייב, אלס א מיטעל צו געניסען. און איצט, ווען עס קומט פאר א פרויען-צוזאמענפאהר מיט א מאסעסארדנונג פון גע-זעלשאפטליכע פראגען, מיט פראגרעסיווע שטרעבונגען, איז עס א טריט פארווערטס, וועלכען מיר קאנען נור בעגריסען.

די צושפאלטונג צווישען די פרויען-רעכטלערינען און ארבייטער-פרויען וועט, פערשטעהט זיך, אויך אויף דעם צוזאמענפאהר בלייבען. דאס איז א זאך, וואס לאזט זיך ניט פערניכטען. אבער די גאנצע איינארדנונג פון צוזאמענ-פאהר, זיין טאגעס-ארדנונג, דאס וואס די איניציאטארינס האבען זיך ניט אבגעזאגט פון „שטארקען מין" און אפילו איינ-געלאדען מענער, אלס רעפערענטען — דאס אלץ איז אונז ערב, אז די פרויען וועלען ניט אבטיילען זייער בעוועגונג פון דער אלגעמיינער בעוועגונג, אז זיי וועלען אריינגיסען א נייעם ציפלוס אינ'ם אלגעמיינעם שטראם און ניט אבציהען קיין קרעפטען אין א שטיל-טייכעל.

און ווען מיר דערמאנען זיך, אז דער צוזאמענפאהר קומט פאר אין דער צייט פון א שווערער רעאקציע, ווען יעדע געזעלשאפטליכע בעוועגונג איז אזוי ווי פערשטארבען, מוזען מיר איהם אין צוויי בעגריסען און ווינשען ערפאלג אין זיין נוצליכער ארבייט.

ברוך פאלין.

—••◆◆◆◆◆••—

קליינע פעליעטאנען.

אויפ'ן יודישען אלימפ...

סצענעס

אין אנגעפאלטען פערלאזענעם בית-מדרש הינטער'ן אויבען, א גרויסער ברייטער באנק, געבען איהם א פערשמאלצע-נער טיש מיט חלב. אויפ'ן באנק זיצט דער יודישער זופיטער אין א צודרייטען קאפעליוש מיט א פאר גרוי-סע בלאהע ברילען. געקליידעט האלב ווי א משכיל און האלב ווי א מלמד.

ארום איהם זיצען נישט די זיבען מיזען, נור עשרה בטלנים, פערבענקטע, מיט אפענע בוזימער, שטארק פער-טהין אין זוכען...

פון דער ווייבערשער שול הערט זיך ווי נח פרילוצקי לערענט שטארק אריין מיט ווענערען דעם מעין טהור מיט'ן טייטש פון לאנד-שרכן....

שטיל — דורך די פענסטער פאלט אריין א ראזעווע שטראהל און זוכט. א מיוז צווישען די שמות זוכט, און ספעקטאר זוכט אויבעט...

די שטימונג איז א העכסט זוכענדע, בענקענדע, עראטיש-מיסטישע.

פריץ הירשביין שטעהט געבען אויבען און באקט טראגע-

פעטסקייט און אויסגעהאלטענקייט. ער האט ניט געשריבען; זיך ניט געבייזערט. ער האט געוויזען און געלערענט — און די ארבייטער, האט האבען פריהער געקוקט אויף איהם ווי אויף א שונא, האבען סוף כל סוף געמוזט וואנצען, אז ער מיינט זייער אייגענע טובה.

ניו-לאנארק איז געווארען בערימט אויף דער גאנצער וועלט. מעהר ווי 2000 מענשען פלעגען קומען יעדעס יאהר צו אנקוקען די קאלאניע און איהר פיהרער. און אלע פלע-גען זיך וואונדערען איבער דעם קליינעם גן-עדן, וואס דער מענשען-פריינד אוען האט בעשאפען אין דעם גיהנום פון קאפיטאליסטישער עקספלואטאציע.

און מערקווירדיג: די פאבריק האט געגעבען איהר בעל-הבית אלעמאל מעהר ריוח. כאטש די ארבייטער האבען איהם געקאסט אזוי פיעל. אין יאהר 1798 האט ער גע-קויפט די פאבריק פאר 750 טויזענד גולדען, אין יאהר 1812 האט זי שוין בעטראפען צוויי א האלב מיליאן גולדען. אוען איז דאך געווען א גוטער געשעפטס-מאן, און די ארבייטער האבען אפנים אויך געארבייט מיט מעהר חשק ווי פריהער, דאס געשעפט האט געבליהט.

• •
•

ניו-לאנארק איז אבער נאך געווען ווי ערשטע שטו-פע פון ראבערט אוען'ס ארבייט. דער ערשטער, דער פראק-טישער טריט. ווייטער ווערט זיין ארבייט מעהר טעארעטיש און בעקומט אנ'אלגעמיינע בעדייטונג ניט נאר פאר זיינע ארבייטער, נאר אויך פאר די ארבייטער פון דער גאנצער וועלט.

ראבערט אוען ווערט דער גרויסער אגיטאטאר פאר סאציאליזם. פאר גלייכהייט. דאס וואס ער האט דערגרייכט און

זיין פאבריק, דאס, מיינט ער, קען מען דערגרייכען אויף דער גאנצער וועלט, אבי נאר די מענשען זאלען איינמאל דער-קענען דעם אמת. דעם דאזיגען אמת מוז מען זיי ווייזען, מען מוז זיי עפענען די אויגען, זיי זאלען דערזעהן, ווי מען קען אריבערגעהן פון דער הייטיגער טרויריגער לאגע צו פריי-הייט און פריינדליכער איינינקייט.

אין אוען האט זיך גענומען פאר דער דאזיגער אר-בייט: איינטערען די מענשען. אין צעהנדליגער ביכער, הונ-דערטער ארטיקלען, בראשורען, אויפרופען, און טויזענדער עפענטליכע רעדעס אין קאמיסיעס, אין פערזאמלונגען — אומע-טום פיהרט ער דורך זיינע געדאנקען, זיינע פלענער. און די וועלט הערט זיך איין. און איינציגע ווערען דערפילט מיט א שנאה צום „שעדליכען טרוימער", און הונדערטער טויזענדער דערפיהלען א טיעפע ליעבשאפט צו זייער נביא, זייער פריינד.

די פלענער אוען'ס זענען פראסט. דער גרונד פון אלע צרות אויף דער וועלט איז דאס, וואס אייניגע פערמאגען א סך, די אנדערע פערמאגען גאר נישט. די פערמעגליכע די שטארקע, האלטען אין קנעכטשאפט די אונפערמעגליכע, די שוואכע, דערפון געהמט זיך קאמפף און אונצופרידענ-הייט אין דער הייגטיגער געזעלשאפט. מען מוז פון די אלע צרות מאכען א סוף. מען מוז איבערבויען די געזעלשאפט אויף נייע יסודות, אנהויבען דארף די מלוכה-מאכט. זאל זי קויפען ערד און גרינדען קאמוניסטישע געמיינדען. בעלנים צו געהן אין אזא געמיינדע וועלען זיך געפינען גענוג צווי-שען די ארמע לייט. יעדע געמיינדע דארף זיך פערנעהמען אי מיט פעלד-ארבייט, אי מיט אינדוסטריע. אין א געמיינדע דארף זיין נישט מעהר ווי פופצעהן הונדערט איינוואהנער, און וואהנען דארפען זיי אלע אין איין בנין און ארבייטען אלע בשותפות. קיין פריוואט-אייגענטהום טארען זיי נישט האבען. די ערד און די הייזער און די מאשינען און אלע אנדערע

פראדוקציאנס-מיטלען דארפען געהערען דער געמיינדע. אלע פראדוקטען, וואס מען וועט אויסארבייטען, דארף מען אי-בערגעבען דער געמיינדע, דערפאר דארף די געמיינדע אויס-האלטען איהרע מיטגליעדער מיט אלצדינג, וואס זיי דארפען האבען. די דארף נאר פערלאנגען פון זיי ארבייט, פון יעדען וועלכע זיינע קענטענישען און זיינע קרעפטען. אין דעם גע-מיינדע-הויז דארף יעדע פאמיליע האבען א בעזונדערע וואה-נונג. אבער ערציהען די קינדער דארף מען פון 3 יאהר אן אלע צוזאמען אין דער שול פון דער געמיינדע. די קינדער דארף מען נישט פערשטאפען דעם קאפ מיט רעליגיעזע בבא-מעשיות און אבערגלויבישע געדאנקען. מען דארף פון זיי מאכען שטארקע, ענטוויקעלטע און פרעהליכע מענשען. אויף אזא אופן וועט יעדע געמיינדע ענטוויקלען איהרע קרעפטען און בעשאפען אזוי פיעל רייכקייט, אז זי וועט שוין ניט בע-דארפען קיין אונטערשטיצונג פון דער מלוכה. די ארבייט וועט זיין ארגאניזירט און וועט ברענגען די גרעסטע פרוכט. און אזוי ווי די קאמוניסטישע געמיינדען וועלען זיין רייכער און גליקליכער און רוהיגער, ווי אלע אנדערע מענשליכע גע-זעלשאפטען, וועלען אלע מענשען זיך סוף כל סוף נעהמען בויען אזעלכע געמיינדען און ביסלעכווייז, אהן שרייען, אהן שאדען, אהן צוואנג וועט דאס גאנצע לאנד זיך בעדעקען מיט קאמוניסטישע געמיינדעס און די גאנצע מענש-ליכע געזעלשאפט וועט ווערען איין גרויסע קאמוניסטישע געזעלשאפט.

אלין.

(ענדע אין פאלגענדען נומער).

דעם, מנחם שטעהט אויף די קניה שטארק פערטהאן אין אליידענשאפטליכע תפילה בלחש. ב. לאפין טוט נאך. ערגעץ אין א הינקעל קען מען זעהן ווי א קריטיקער טרייבט ארויס פון משה-טייטשען עהנאר פאע'ס גלגול און אן א זייט ווארט שוין א נייער גלגול אויף פערגע-סען דעם פרייען ארט... עס ווערט דונקעלער.

ערשטער בטלן, (נעמט ארויס די האנד פון בו-זעם): געחכמט, געזוכט און גאר נישט געפונען.

צווייטער בטלן: דו פערקריך נאר אין וואַרשעווער פרעסע, וועסט בערג געפינען, דארטען פעהלט נישט דער מין.

ערשטער בטלן: טא פאר וואס האט נאך האלבערג, פרילוצקי און די איבעריגע גאר נישט געפונען.

צווייטער בטלן (פילאזאפיש) טפש, זיך אליין גע-פינט מען קען מאל נישט.

פינפטער בטלן (צו זופיטער'ן): מאמע כ'וויל עסען.

זופיטער: טא שרייב ברייוועלעך אין היינט;

ה-טער בטלן: כ'האב מורא:

זופיטער: טא שרייב נישט קיין בריוועלעך אין „היינט".

ה-טער בטלן: די ווייב אבער מאכט מיר א פגידה.

זופיטער: טא שרייב בריוועלעך אין „היינט".

ה-טער בטלן (נעגט זיך ווייטער זוכען).

פריץ הירשביין נעבען אויבען (ברוהט זיך): הלולולו א הייסינקע טראגעדיע, הלולולולולו, וועה הילף פערזוכען. (צו אש'ן) וועהסט? איך האב איך: מיינסט, נור די?

(פאוזע).

עס הערט שטיל און מיסטיש און עטליכע בטלנים נעמען זיך ארויסגעבען האמעל-ביכער.

זופיטער הרעמעלט.

פון ווייטען הויבט זיך אן פלוצלונג צו הערנעהנטערען א אונגעהויערער טומעל, א מיש-מאש פון פויקען, גלעק-לעך, טאצען. א בילען פון הינד, א קוואקערייא פון זשאַ-בעס, א גרונצען פון חזירים און פון אלערליי מיני פער-שלעפענישען.

א גרויסער שמארקער ווינט רייסט אויף די טיהר און א גאנצע האַוועריע פון „היינטען", „מאגע-בלעטער", „וואָ-כענבלעטער" שיט זיך אריין און צוזאמען מיט זיי טראגט דער רוח אריין א יודישען קליינעם יונגען-מאנטשיק.

יצקן, פון דער וואַהורליע צוריסט זיך שרייענדיג: העכסט אינטערעסאנט, העכסט אינטערעסאנט! נייס, נייס! א מעל, גרינער אמעריקאנישער שקר-בילאפאן... נור פאר דער-וואקסענע... דער אמת אין בילדער... קיקט, קיקט! א קאפי-קע א קוק...

— אט וועהט איהר איז א האסער-פאל פון וואטע אין אבעסינען... הערט ווי עס הישען די כהאליעס. און דאס איז א יונגעל וואס איז פערוואנדעלט געווארען אין א מעדעל, טאקי ביינער א מיטארבייטער...

און דאס איז האלבערג'ס אונטערהויזען, אוי! איך קען זיי נישט שרייבען. קיקט, קיקט בעסער. און דאס איז האר-שעווער מיטקאקסטען... און דארטען מיעף און איהם וועהט איהר ווער עס גראבט זיך, דאס בין איך אליין, סאם יצקן, איך בעט אייך צו פעריצייהען... און דאס איז א דינסט-מעדעל וואס האט מאנס געוועהן דעם בעל-הבית איהרען... און דאס איז דער מערקווירדיגער האדעם ביי נאכט, קוקט זיך נור איין, ווי אש בלאזעט זיך דארטען ארום... אוי! איך קען דאס נישט צוועהן. איך וועל דאס איהם ניט שרייבען: עס פלאצט אין מיר די גאל! צוויי קאפיקעס א היינט! צוויי קאפיקעס א היינט! נייס, נייס!

האנגעל האט נעלטען אויסגעשנייצט דעם נאז אין לאנ-דאנער סיטי, איז געווארען א טעריטאריע... דער מענעליק שרייבט אויס מין צייטונג אין א מיליאן עקזעמפליארען... א אייגענעם קארעספאנדענט ביי די מאלפעס פון אפריקע און פארלאמענט... פורישקעוויטש איז חוזר-בתשובה און ווערט א מיטארבייטער אין אונזער צייטונג...

קויפט, קויפט!

זופיטער ווערט א פערציטערטער. די בטלנים קריכען געלוסט.

פון דער פאראדאג פאלט פאר בושה.

שניון לדוד

ליכטעלעך

אוי, איהר קליינינקע ליכטעלעך, איהר דערציילט געשיכטעלעך, מעשות פון אמאל...

דער אייניקעל פון די חשמונאים איז געקומען פון שוהל.

— גוט אבענד! — האט ער געזאגט מיט טראפ פון אומהערהאלטען והוא רחום.

און אין דעם סודות, פון וועלכען עס האט זיך געהערט קעראסין און הערינג, וואס ער האט א גאנצען טאג געוואי-גען און געמאסטען אין קרעמעל, האט זיך דער אייניקעל פון די חשמונאים גענומען פאר די אילומינאציע לכבוד זיינע אור-עלטערען.

דריי ליכטעלעך האט ער צוגעשטעלט צום פענסטער — א הערינגען, א מאגערענקען, מוזמנדיגל. און האט די אנ-געצונדען.

די קינדער האבען פאר דער שין פון די ליכטלעך הערפידעלט, אז יום-טוב איז, יום-טוב... און האבען ארומגע-רינגעלט זייער פאטער.

— קינדער! — האט דער פאטער אנגעהויבען ערנסט און יום-טוב'דיג, — היינט איז די הדיסע ליכטעל — טא נאט אייך חנוכה-געלד.

און יעדען פון די קינדער האט ער אריינגעדריקט אין האנד א הייסענקע מטבע'לע, אזא דארינקע, ווי די ליכטלעך, האט האבען געברענט אויפ'ן פענסטער.

— אבער, קינדער! — האט דער טאטע נאך ערנסטער און יום-טוב'דיגער צוגעגעבען, — איהר דארפט וויסען, אז געלד מוז מען גוט היטען. פערלירט זשע ניט דאס חנוכה-געלד, און פטרט ניט אויף נארישקייטען.

אזוי האט דער אייניקעל פון די חשמונאים זיינע ירשים איבערגעגעבען די תורה, וואס אליין האט ער געירשנט פון זיינע עלטערען, און פיהלענדיג, אז ער האט געטהאן, וואס מ'דארף, אי פאר גאט אי פאר לייט יוצא געווען, איז ער אוועק אין קראם מעסטען קעראסין און וועגען הערינג.

נאר אין שטוב ביי איהם האט זיך דער יום-טוב גע-צויגען ווייטער. די קינדער האבען אין היינדלעך געשפיעלט און צוויי, מאכן אויפ'ן ארט נפלא, מקים געוועהן די תורה פון דעם מאמען — געהיט, ניט געהיט די דארינקע מטבעלעך פון חנוכה-געלד, מיט ברידערליך און שוועסטערליך געשלאגען זיך פאר זיי, אבי ניט צו פערלירען. די ווייבער האבען אלע מלאכות אבגעלעגט אין א זייט און, פריילע אין דעם יום-טוב פון די חשמונאים, נחת געקליבען פון די ליכטלעך.

און לאנג, לאנג, א גאנצע האלבע שעה האט דער יום טוב פון די חשמונאים געדויערט און שטוב ביי דעם איי-ניקעל פון די חשמונאים.

די ליכטלעך האבען זיך געשעמט קוקען אין שטוב אריין. זיי האבען די פיערלעך זייערע אנגעבויגען צו די קאל-טע שויבען און דעם ליכטיגען בליק זייערען אין דער פינ-סטערניש פון דרויסען געוואלט בעהאלטען.

די פינסטערניש האט זיך אהם פענסטער צונויפגע-קליבען, דאס פענסטער בעלאגערט און איפ'ן גרויסען וואונדער געוואונדערט זיך: שיינע, פיינע, לעבעדיגע פייערלעך ברענגען אויף געלינקע, דארענקע, איינגעשרומפענע ליכטלעך. די פינסטערניש האט פון הינטערן שטיל בעוויזען די ליכ-טעלעך הדרי שאטענדליך זייערע: זעהט, ס'ארא דארינקע איהר זענט: זעהט, ס'ארא קליינינקע איהר זענט! און זעהט, ס'ארא שיינע פייערלעך איהר האט...

די ליכטלעך האבען זייער שאטען געזעהן און געשעמט זיך פאר דער פינסטערניש. די ליכטלעך האבען מיט זייערע פייערלעך אויף די חשמונאים'ס אייניקלעך אין שטוב גע-וואונקען און שטיל-שטיל צוגעקוקט, שטיל-שטיל פאר די פינסטערניש פערענטפערט זיך:

— אז זיי... זיי... עמיץ איז דען שולדיג?

און די ליכטלעך האבען דערציילט:

— א מאל... א מאל... א מאל זענען חשמונאים געווען, מאקאבייער זענען געווען, העלדען... און היינט — קליינינקע, דארינקע, געלענקע ליכטעלעך...

און די פינסטערניש האט געהערט, און דאס קויטיגע גאסעל האט געהערט.

שטיל האבען די ליכטעלעך דערציילט, און שטיל זע-נען זיי מיט זייערע שטערבענדע פייערלעך אויסגעגאנגען; און א טראפען וואקס פון זיך אליין זענען זיי הערטזונקען גע-ווארען.

א האלבע שעה האט זייער פייער-לעבען געדויערט, א האלבע שעה האט דער יום-טוב פון די דארינקע ליכטעלעך און שטוב פון די חשמונאים-אייניקלעך געדויערט.

א. ליין.

הערבסט

(קליינע שטערטעלדיגע סטאנזען)

[illegible]ב דעם הערבסט שוין לאנג געשריבען,
מיט דעם זיין אמהעם זיך בעגרידעט
און קאלטע גריסען מיר געשיקט
פון פעלד, וואס שטאר און נאס ליגט,
פון געלבען גראז, פון מידען בלעטעל...
און פיבלען נעבעל שטעהט דאס שטעדטעל,
דער הימעל — גראה-גערלכער בלי;
די ערד — א שמוציג-ריידען-שפי;
דאס שטעטעל — א שטענ[illegible]-קאלטעס,
מיט שטערנ-פינסטערע נאדלען פאלט עס,
און א בויזער, קאלטער ווינט
די א[illegible] פאר די זינד
[illegible] זיך איבער אלעס וועלטער,
[illegible] אין [illegible], [illegible] פון לעבער...
[illegible] דעם טונקעלען [illegible]
[illegible] זיך צו מיר אריין
[illegible] געשפענסטער;
און די נאכט — די קוקט אין פענסטער
[illegible] מיט בלינדע, [illegible] אויגען,
מיט אן אימה-סוד בעצויגען...
[illegible] זיך עפעס און צו בענקען,
[illegible] נאך דאס הארץ צום קרענקען,
[illegible] פליסטערט מיר און אויער
און [illegible] מיך אלטען טרויער...

— — — — — — —

און מין דמיון שפינט און שפינט
די [illegible] סעדים בינהם:
פון דעם גרויזען שאטען-שפינעל,
[illegible] און [illegible] זיך שטיל
[illegible] דאס ארויסגעשראלט
א פרויען-[illegible] געשטאלט
[illegible] — [illegible] בלויע [illegible]
[illegible] זיך און [illegible]
[illegible] — [illegible] לוסט;
[illegible] תאוה [illegible] די ברוסט,
און די [illegible] זיך און דער [illegible]
און די [illegible] צו מיר און [illegible]...
שטרעק איך אויס צו איהר די הענד
און טאפ און — די קאלטע ווענד!...
— — — — — — —

א. עפשטיין.

[illegible]

דער [illegible] שטעהט פערחלומט. די בוימער, די האלטען
צום הימעל די הענד אויסגעשטרעקט —
זיי פרעגען, און וועלען פון ארט זיך ניט רוהרען,
ביז כ'[illegible] די [illegible]-סוד ענטדעקט.

פערטרוימט שטעהט דער באהן. מיט א טעמפער [illegible]
זיך שפארט ער אין הימעל אריין —
ער [illegible] דארט אויף יענער זייט הימעל געפינען,
וואס דא [illegible] פערבארגען צו זיין.

אמוזיסט... עס בעקומען די בוימער קיין ענטפער
און לאזען די הענד ניט אראב;
דער באהן וועט ניט דורכברעכען קיינמאל דעם הימעל
און שפארט און איהם אייביג זיין קאפ.

נ. איזען.

—••••—

איין איה.

[illegible] און [illegible] דורך דער העלער שטעט אויף
דער ברייטער ברוקט [illegible] פון דער ערד, וואו-נים-וואו נור, קום
בעצירקט מיט א [illegible] פון א [illegible]-בעשעפעניש. —
[illegible] קוקט די [illegible] ערדיך-וואהין. [illegible]
איין; [illegible], [illegible], בליק-ליכטיג, [illegible] פאר
[illegible].

[illegible] צוישען די [illegible] שטעהען, קום דאס
איז [illegible], שטעהט דארט און [illegible] און [illegible]
[illegible], [illegible] זיך, נים [illegible] און [illegible] קען ווען...
[illegible] עס-[illegible] אים, [illegible] פון דער [illegible]
[illegible]...

א [illegible] געטעל פון אלטען, [illegible] די [illegible]

… קעהרט זיך, זיפצט און שלאפט שווער איין…

משה זילבורג

סקיטאלעץ

שעהנהיים.

(א ליעד אין פראזע).

זעכצעהן יאהר בין איך אלט געוועזען, ווען איך האב די דעם ערשטען מאל געזעהן. דאס איז געוועזען שוין זעהר לאנג צוריק. נאר איינמאל האב איך די געזעהען אין מיין לעבען, און העל' די וואהרשיינליך שוין מעהר קיינמאל ניט זעהן. און איך ווינש זיך דאס גאר ניט, ווייל איהר שעהנהייט פערמאגט די…

… דערשרעקטע, וועסט אין גאנצען אפפליהען, ווען פון די הייסע טרערען פון דעם וועלט-שמערץ וועלען טונקעל ווערען דיינע הימל-אויגען, און עס וועט אפגעוואשען ווערען די שעהנע העלע פארב פון דיין געזיכט. ווען צווישען דיינע שעהנע בלאנדע לאקען וועלען גרויע האר וואקסען זייער זילבער-שיין דאך, און מיינע ליעדער וועט אימער לעבען דיין בילד, א פרישעס, אנאייביג-בליהענדעס!

איך האב געקוקט אויף איהר און האב געטראכט…

זי איז אויסגעשטאנען און מיר האט זיך אויסגעדוכט, אז די איז ניט אוועקגעגאנגען, נאר אוועקגעשוועבט אין דער לופט.

די איז פערשוואונדען און איך האב זי מעהר קיינמאל ניט געזעהען.

יודיש דורך ר. זווירזליקא.

יהודה שטיינבערג.

א פראטעסט.

דער אקס איז פערטומען מיט עולם הזה: אקערט, פערנגעווענט; און שלעפט ער אמאל דעם וואגען, פיהרט ער עס צו וויעדע, און ס'טרעפט אז ער לאזט זיך אראב נאך גידע-רינער און פיהרט מיט אויף די פעלדער.

פערשוונדן אין גשמיות.

רייסט איבער די ארבעט [illegible] עסען, טרינקען און א דרימעל נאך מיטאג.

שלאפענדיג האלט ער, אזוי איז עס שוין ביי אקסען: זיי דאוונען אין שלאף.

און אין דאוונען הויבט ער זיך אויף איבער דער ערד ניט אויף. ניט קיין בלומען פליעגט ער, ניט קיין שבח גיט ער צו דעם בורא עולם. — אויף רעגען אין. דער צייט בעט ער, אויף א שפאן וואס זאל דעם האלז ניט דריקען, אויף א פעל א הארטע, וואס זאל דעם ביימש ניט פיהלען. און דער עיקר, ס'זאל זיין גראז אויפ'ן לאנקע און תבואה אין פעלד, ס'זאל זיין גענוג פאר מענשען און פאר דער בהמה בלייבען, אויף עסען און אויף אין שפייכלער — דער ווינטער זאל דעם זומער ניט פערשעמען.

• •
•

אין פעלד שטעהט איינזאם א בוים.

דעם בוים האט געפלאנצט איינער א ערד-מענש אויף דער עלטער. ער האט געוואלט איבערלאזען דעם קומענדיגען דור א קליין שאטען, ס'זאל זיין אנגענעהם צו עסען און טרינקען אונטער איהם, און א דרימעל כאפען אין דער צייט פון פעלד-ארבייט.

א ערד-מענש לאזט איבער זיינע קינדער ערד-זאכען, גשמיות.

…

יודיש דורך ז. ל.

פון דער וויסענשאפטליכער און טעכנישער וועלט

I. א טעלעפאן אהן דראט.

אז עס איז דא א טעלעגראף אהן דראט, דאס ווייסען שוין מסתמא אונזערע לעזער. איצט האט מען אויך ענטדעקט א טעלעפאן אהן דראט. ווי בעקאנט, ווערען די צייכענס אינ'ם טעלעגראף, ווי אויך די קלאנגען אינ'ם טעלעפאן, איבערגעגעבען דורך עלעקטרישען שטראם, וועלכער געהט, געוועהנליך, דורך דראטען (טעלעגראף-אדער טעלעפאן-דראטען) פון איין ארט צום צווייטען.

…

Ред.-изд. С. Гениксъ.

טעאטער „פאנטאזיע״

גערניעווסקי פראספעקט נעבען נאסיגראסטוועגעם באנק.

דעם 12־טען, 13־טען, 14־טען דעצעמבער

העכסט אינטערעסאנטע נייעסען

די 22־טע סעריע:

די נקמה פון א אלזשירערין דעם בלינדענס הונד, די ארימע מוטער. בוראקעס—פלאנטאציעס, א יום טוב אין דארף. צויבער—ראזע, דער רעגלער דילען־וואשער און דער קאטער.

פון 15־טען דעצעמבער די 23־טע סעריע.

ארענטליכע בעהאנדלונג—ביליגע פרייזען

גאלד, זילבער, בריליאנטען, זייגערס

פראזשעט נארבלינם און אויף ווייסט מעטאל B. M.

פון ד. מעדאיסקי.

ווילנא, דיטשע גאס הויז № 22 פונקטאוויטש

ביטע זיך איבערציינען

פון בעסטע אויסלענדערשע פירמעס

איז צו בעקומען און געשעפט

איך נעם אן אין בייט אלטע גאלד זילבער און עכטע שטיינער

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1909 ГОДЪ

НА ЕЖЕМѢСЯЧНЫЙ

литературно политическій и популярно-научный журналъ

XVIII г. Изданія. **„ОБРАЗОВАНІЕ“** XVIII г. Изданія.

Съ 24 октября журналъ перешелъ въ руки новой редакціи и выходитъ своевременно.

„Образованіе“ въ дальнѣйшемъ явится безпартійнымъ органомъ, поставившимъ своею задачею давать въ *беллетристическомъ* отдѣлѣ здоровую, художественную литературу. Широко ставятся *экономическій и публицистическій* отдѣлы и *обзоръ внутренней и внѣшней жизни*. Вводятся новые отдѣлы: *научно-популярный* и *педагогическій*.

Въ *Критико-библіографическомъ* отдѣлѣ, кромѣ статей и историко-литературнаго и критическаго характера, будетъ даваться подробный обзоръ книгъ и журналовъ, выходящихъ въ Россіи и за границей.

Журналъ издается при редакціонномъ участіи:

Дм. Карышева, В. Тотоміанца. П. Новорусскаго, Н. Носкова

Ближайшее участіе въ журналѣ принимаютъ:

Л. Андреевъ, Д. Айзманъ, К. Амфитеатровъ, П. Боборыкинъ, К. Баранцевичъ, П. Берлинъ, прив.-доц. М. Бернацкій, при.-доц. Боголѣповъ, В. Богучарскій, Эд. Бернштейнъ, А. Блокъ, В. Боцяновскій, Л. Бухъ, Б. Веселовскій, Н. Валентиновъ, Л. Велиховъ, Д. М. Герценштейнъ, Г. Галина, проф. Э. Гриммъ, Г. Градовскій, В. Громанъ, С. Гусевъ-Оренбургскій, А. Ельницкій, З. Журавская, Д. Зайцевъ, проф. И. Иванюковъ, Е. Игнатьевъ, А. Измайловъ, проф. А. Исаевъ, Анат. Каменскій, П. С. Карасковичъ, Кеджи-Шаповаловъ, проф. Л. Козловскій, Л. Клейнбортъ, А. Коллонтай, А. Котельниковъ, Дм. Крачковскій, Н. Кудринъ, А. Купринъ, Е. Кускова, Д. Лаврентьевъ, Ю. Лавриновичъ, В. Лихачевъ, проф. Т. Локоть, А. Лосицкій, А. Луковой, А. Лукьяновъ, В. Махновецъ (Акимовъ), С. Минцловъ, М. Морозовъ, Ник. Морозовъ, В. Муйжель, В. Мукосѣевъ, А. Новиковъ, М. Оленовъ, С. Подъячевъ, прив.-доц. С. Поварнинъ, И. Порошинъ-Бѣлоозерскій, В. Португаловъ, В. Поссе, С. Прокоповичъ, пр.-доц. В. Святловскій, Сергѣевъ-Ценскій, Л. Сницкій (Сѣдовъ), Е. Смирновъ, Н. Соколовъ, Б. Торгашевъ, проф. М. Туганъ-Барановскій, Г. Тумановъ, Г. Тумимъ, В. Филатовъ, К. Фофановъ, М. Хайсинъ, Д. Цензоръ, Ѳ. Червинскій, И. Чернышевъ, В. Шарый и А. Ѳедоровъ.

Двойная книга за сентябрь-октябрь наход. подъ арестомъ, наложеннымъ по распряженію Главнаго Управленія по дѣламъ печати и по освобожденіи будетъ немедленно разослано Г.г. подписчикамъ. Ноябрьскій № выходитъ [illegible] декабря, слѣдующіе номера будутъ выпускаться по 20 [illegible]ламъ каждаго мѣсяца.

Подписная цѣна: съ доставкой и пересылкой на 7 р., на полгода 3 р. 50 к. на 3 мѣсяца 2 р. 40 к. на одинъ мѣсяцъ 85 к. За границу на годъ 10 р., на полгода—5 р., отдѣльные №№ продаются въ конторѣ журнала и въ книжныхъ магазинахъ по 58 коп.

Принимается подписка въ С.-Петербургѣ. 5 Рождественская, 23, въ конторѣ „Образованія“.

Редакторъ-Издатель [illegible]

ס׳איז ארויס פון דרוק און פערלאג „די וועלט״:

ש. הארוויץ. (א. ליטווין)

— איז ארבייט און נויט. —

(לידער און געדיכטען)

[illegible]

גערדרוקט אויף וועלענירטען דיקען פאפיר. פרייז 40 ק.

פון דעם זעלבען אויטאר, פריהער ערשיענען:

א) פון חדרישען פנקס (נתבים פון א ליטווישען אינגעל); פערלאג „די וועלט״, פרייז 30 ק. ב) אין דער נייער היים (בילדער אויס דעם ניו־יארקער געטא) פערלאג „די וועלט״. פרייז 30 קאפ.

פאראגרע, געווראלגיע, ברעכונג פון די געלינקען (כוסטאווען)

היילט אויס

רעוומאטיזם

געשווינד און ראדיקאל

באלזאם „פראמעטיי״ פון פראפ. בודניאצקי

עס איז גענוג 2־3 מאל זיך איינצוריבען, אום מען זאל שפירען זיין הילוף. „באלזאם פראמעטיי״ איז א שטארקע היילמיטל [illegible] פון דער נאמער מערקצין. א [illegible] פראבעס האבען [illegible] די אונצופרידענהייט [illegible] פון „פראמעטיי״ [illegible]. פרייז פאר א פלעשעל 1 רובל 50 קאפ.

עס ווערט ארויס געשיקט פאר נאכנאהמע.

Москва, Садовая, уголъ Тверской, домъ Гладышева. М. Буднянскій.

—) אין ווילנא, У бр. Иоерлинъ, Большая 60. (—

Состоящіе въ вѣдѣніи мин. нар. просвѣщ.

БУХГАЛТЕРСКІЕ КУРСЫ

для лицъ **обоего пола**

Н. И. и А. И. МОХОВЫХЪ *Вильна, Завальная, 6.*

Открыть пріемъ прошеній **НА ОСНОВНОЕ ОТДѢЛЕНІЕ.**

Начало занятій 8-го января 1909 г.

На основ. отд. изучаютъ: бухгалтерію, ком. аривм., ком. корресп., ком. эконом. и торговое законовѣд. **Плата 75 р.** Можно изучать отд. предметы.—Безплатныя подготов. занятія по русск. яз. и аривм. Вып. экз. въ апрѣлѣ. Повтореніе курса безплатно.

При курсахъ бюро бухгалтерскихъ работъ.

ל. פ׳ רקאווסקי אין ווילנע

פאבריק פון גאלדערנע זילבערנע און מעדיכארשע (ווייס מעטאלענע) זאכען

באטאנישע גאס אייגענע הויז:

דער מאגאזין אויף ברייטע גאס

בריליאנטען. קאלירטע שטיינער. מענער און דאמען־אוהרען פון בעסטע זענעווער פאבריקען.

[illegible]

Заводъ Стеариновыхъ Свѣчей и другихъ Химическихъ Продуктовъ

М. Ф. Цукермана. Одесса, Б.-Арнаутская 24.

עקזיסטירט פון 1892 יאהר

הויז פון געזונדהייט

[illegible] 38 [illegible]

אין „יעקאטערינאסלאוו

[illegible] פאר „דעם טאג״ א. חאנין

„דער טאג״, [illegible] שטאדט.

אלערנייסטע ברילען, פענסנע מיט עכטע ראטהענאווער גלעזער אונד בינאקלען, ווי אויך פערשיעדענע אוהרען, קייטען אונד פערשיעדענע גאלד־זאכען צו די ביליגסטע פרייזען בעקומט מען נור אין דעם געשעפט

פון מ. שנארסקי ווילנא יאזגאס Благовѣщенская № 18. ספעציאלנאסט: צוקלייבען ברילען נאך די רעצעפט פון דאקטוירים.

Электро-типографія Б. А. Клецкина. Вильна, Завальная, 33, Телефонъ № 683.

66-Y-759

וועלט ליטעראטור. ליטעראַרישעס זאמעלבוך. לאָנדאָן. ז"ז 32. 1909.

מיקראָפילם.
אָריג. און נעג. אין ייווא.

15 / 1272

GAYLAMOUNT
PAMPHLET BINDER
Manufactured by
GAYLORD BROS. Inc.
Syracuse, N. Y.
Stockton, Calif.

פערלאג „אידישער זשורנאל"

וועלט ליטעראטור.

ליטעראַרישעס זאמעל־בוך.

צוזאמענגעשטעלט און איבערזעצט

פון ס. דיננאל.

פרייז:— 1 פעני, — 5 קאפיקעס. — 3 סענט.

לאָנדאָן.

40, אסבארן סטריט. א.

1909.

אינהאלט:

לעאניד אנדרעיעוו. — א געלעכטער.
ארטהור שניטצלער. — אנ'אנרעגקונג.
אנאטאל פראנס. — שווארצע ברויט.
עדגאר פאע. — דאס פערגעטערישע הארץ.
ביערנסטערנע ביערנסאן. — דער בערען יעגער.

לעאניד אנדרעיעוו.

א געלעכטער.

ערצעהלונג.

(אוים רוסיש).

האלב זיעבען בין איך געווען זיכער, אז זי וועט קומען, און איך בין געווען זעהר פרעהליך. מיין אויבערמאנטעל איז געווען פערשפילעט אויפ'ן אויבערשטען העקעל און די פאלעס האבען זיך פאנאנדער געהארפען פון קאלטען ווינד, נאר קיין קעלט האב איך ניט געפיהלט; מיין קאפ איז געווען שטאלץ פערווארפען אויף הינטען און די היטעל איז מיר געהען אנגעטאהן כמעט אויפ'ן פאטילניצע; מיינע אויגען, האבען צו בעגעגענטע מענער אויסגעדריקט בעשיצונג און העלדישקייט, צו פרויען — לוסט און צערטליכקייט: חאטש עס איז שוין גאנצע פיער טעג ווי איך האב ליעב געהאט נאר זי, נאר איך בין געווען אזוי יונג, און מיין הארץ איז געווען אזוי רייך, אז פערבייגעהן נאר גלייכגילטיג פערביי אנדערע פרויען האב איך ניט געקענט. און די טריט מיינע זיינען געווען שנעללע, דרייסטע, און שוועבענדע.

דריי פיערטעל אויף זיעבען איז מיין מאנטעל געווען פערשפילעט אויף צוויי קנעפ, און איך האב געקוקט נור אויף פרויען, און אהן לוסט און צערטליכקייט, נאר ניכער מיט עקעל. איך האב געדארפט נור איין פרוי — די אלע איבעריגע האבען געקאנט געהן צום טייוועל: זיי האבען מיך נאר געשטערט, און מיט זייער פאלשער עהנליכקייט צו איהר האבען זיי מיך געמאכט נערוועז.

פינף מינוטען צו זיעבען איז מיר געווארען הייס.

צוויי מינוטען צו זיעבען איז מיר געווארען קאלט.

אום זיעבען האב איך זיך איבערצייגט, אז זי וועט ניט קומען.

האלב ניין בין איך געווען די אומגליקליכסטע בעשעפעניש אין דער וועלט. מיין מאנטעל איז געווען פערשפילעט אויף אלע קנעפ, דער קאלנער אויפגעהויבען, און מיין סטודענטען היטעל, איז געווען אראבגערוקט אויפ'ן נאז, וואס איז געווען בלאה פון קעלט. מיינע האר אויף די שלייפען, וואנסעס און ברעמען זיינען געווען ווייס פון פראסט, און מיר האט געקלאפט א צאהן אן א צאהן. נאך מיין וואקלעני-

רען נאגג און איינגעבויגענעם רוקען האט מען מיך געקאנט רעכענען פיר א געזונד מונטערן אלטיטשקען, וואס קערט זיך אום פון געסט צוריק אין מושב-זקנים.

און אלץ האט אנגעמאכט — זי! אה, טייחעל... ניין, מען דארף ניט: אפשר, האט מען זי ניט געלאזט גיין, אדער זי איז קראנק, אדער געשטארבען. געשטארבען! — און איך זידעל זיך.

I.I.

— דארט איז היינט יעווגעניא ניקאלאיעוונא אויך, — האט מיר געזאגט מיין חבר, א סטודענט, אהן וועלכען ס'איז זייטיגען מיין: ער האט דאך ניט געקענט וויסען, אז איך שטעה אויפ'ן פראסט און ווארט יעווגעניא ניקאלאיעוונען פון זיבען ביז האלב ניין.

— אזוי נאר! — האב איך טיעפזיניג געענטפערט, און אין הארצען איז אויפגעשפרונגען: אה, טייחעל...

דארט — דאס מיינט אויפ'ן אבענד ביי די פאלאזאוו'ס, די פאלאזאוו'ס — דאס זיינען מענשען ביי וועלכע איך בין קיינמאהל ניט געוועזען. נאר היינט וועל איך דארט זיין.

— מיינע געעהרטע! — האב איך פרעהליך אויסגעשריען. — היינט איז קריסטמוס; היינט זיינען אללע פרעהליך — לאמיר זיך אויך פרעהען.

— אבער ווי אזוי? — האט זיך טרויעריג אבגערופען איינער.

— אבער וואו? — האט איהם אונטערשטיצט א צווייטער.

— לאמיר זיך פערקליידען און ארומפאהרען איבער אלע באללער, — האב איך בעשלאסען.

און זיי, די הארצלאזע מענשען, איז ווירקליך געווארען פרעהליך, זיי האבען געשריען, געשפרונגען און געזונגען, זיי האבען מיר געדאנקט פאר מיין עצה און האבען געצעהלט וויפיעל מזומן געלד עס איז ביי אונז דא. און אין א האלבע שטונדע ארום האבען מיר צוזאמענגעקליבען פון גאנץ שטאדט אלע איינזאמע, בענקענדע סטודענטען, און אז עס האט זיך ביי אונז אנגעקליבען צעהן שפרינגענדע טייוואלים זיינען מיר אוועק געפאהרען אין פריזיר-הויז, דארט איז אויך דא צו בעקומען מאסקען-קליידער, — און מיר האבען זי איבערפיהלט מיט קעלט, יונגענד און געלעכטער.

איך האב געוואלט האבען פאר זיך עפעס פינסטערעס, שעהנעס, מיט א אבשפיגלונג פון עלעגאנטען טרויער און איך האב געבעטען:

— גיט מיר א קאסטיום פון א היספאנישען אדעלינגען.

דאס האט געמוזט זיין זעהר א לאנגער אדעלינגער; ווייל אין זיין קאסטיום

בין איך אינגאנצען אריינגעקראכען, אז ס'האט זיך קיין זאך פון מיר ניט ארויסגעזעהען, און איך האב זיך דארט געפיהלט זעהר עלענד אזוי ווי אין א גרויסען פוסטען זאאל. איך בין ארויסגעקראכען פון דעם קאסטיום און געבעטען א אנדערן.

— אפשר ווילט איהר א פאיאץ? אנ'אמת'ן, מיט גלעקלאך.

— א פאיאץ! — האב איך מיט פעראכטונג אויסגעשריען.

— נו, א באנדיט. אזא מין הוט מיט א קינזשאל.

א קינזשאל! — יא דאס פאסט זיך פאר מיין אונטערנעהמונג. צום בעדויערן, דער באנדיט, וועמענס אנצוג מען האט מיר געגעבען, איז נאך ניט געוועזען פול-יעהריג. ניכער פון אלעס, האט עס געמוזט זיין א שיינער א יונגעל פון א יאהר אכט. זיין היטעלע האט אפילו ניט פארדעקט מיין פאטילניצע, און פון זיינע סאמעטענע הויזען האט מען מיך געדארפט מיט געוואלד ארויסשלעפען, אזוי ווי פון א געטץ. דער פאזשע-אנצוג האט אויך ניט געטויגט — ער איז געוועזען דורכאוים אין פלעקען, אזוי ווי א טיגער. דער מאנאכען-אנצוג איז געוועזען אינגאנצען אין לעכער.

— נו וואס איז מיט דיר? שוין שפעט! — האבען מיך געאיילט מיינע איבערגעקליידעטע חברים. עס איז נאך געבליבען איין אנצוג — פון א בעריהמטען חינעזער.

ניט אהער דעם חינעזער! — האב איך א מאך געטהאן מיט'ן האנד, מען האט מיר דערלאנגט דעם חינעזער. דאס איז געוועזען — — שדים ווייסען וואס! איך רייד שוין ניט וועגען דעם אנצוג זעלבסט. איך פערשווייג שוין אויך די נארישע קאליִרטע שטיוועל, וועלכע זיינען מיר געוועזען צו קליין, זיינען ארויפגעגאנגען נאר ביז העלפט, און די אנדערע, די גרעסערע העלפט איז געבליבען הענגען אזוי ווי א נאכשלעפעניש פון ביידע זייטען פוס. איך וועל שוין אויך שווייגען וועגען דער שטיק ראזעווער שמאטע, וואס האט בעדעקט מיין קאפ אזוי ווי א פאריק, און האט זיך צוגעבונדען מיט פאדעם צו די אויערן, פון וואס זיי האבען זיך אויפגעהויבען אין דערהויך, אזוי ווי ביי א פלעדער-מויז.

— נאר די מאסקע!

דאס איז געוועזען, אויב מען קען זיך אזוי אויסדריקען, אן אבסטראקטע צורה. עס איז געוועזען א נאז, אויגען און א מויל, און דאס אלעס איז געוועזען ריכטיג, יעדע זאך אויפ'ן ארט, נאר זי האט ניט געהאט אין זיך קיין מענשליכען אויסדריק. א מענש קען אפילו אין קבר ניט אויסזעהען אזוי רוהיג, זי האט ניט אויסגעדריקט ניט קיין טרויער, ניט קיין פרייד, ניט קיין פערוואונדערונג — זי

האָט אבסאָלוט גאָר נישט אויסגעדריקט. זי האָט אויף איין געקוקט גלייך און רוהיג — און איהר האָט זיך ניט געקענט צוריק האַלטען פֿון געלעכטער. מיינע חברים האָבען זיך געקייקעלט פֿאַר געלעכטער איבער די קאַנאַפּע, זיינען געפֿאַלען אין אהנמאַכט אויף די שטוהלען און האָבען גאָכאַנאַנד געהאָרכּען מיט די הענד. דאָס וועט זיין די סאמע אָריגינעלסטע מאַסקע, — האָבען זיי געזאָגט. איך האָב זיך שיער ניט צוויינט, נאָר ווען איך האב זיך איינגעקוקט אין שפּיגעל, האָב איך זיך אויך געמוזט פֿאַנאַנדערלאַכען. יאָ, דאָס וועט זיין די אָריגינעלסטע מאַסקע.

פֿאַר קיין פֿאַל זאָל מען די מאַסקעס ניט אויסטאָהן, האָבען די חברים צווישען זיך גערעדט אין וועג. — לאָמיר געבען אונזער וואָרט.

— אַ וואָרט! אַ וואָרט!...

III.

ווירקליך, מיין מאַסקע איז געווען די אָריגינעלסטע. מען איז נאָך מיר געגאַנגען באַנדעס־ווייז, מען האָט מיך געדרעהט, געשטופּט, געקניפּען — און ווען, אַ אויסגעמוטשעטער, האָב איך זיך מיט כעס אומגעקעהרט צו מיינע פּייניגער — האָבען זיי זיך שטאַרק צולאַכט. דעם גאַנצען וועג האָט מיך אַרומגערינגעלט און געפּרעסט אַ רוישענדע וואַליע פֿון געלעכטער, און זי איז געגאַנגען צוזאַמען מיט מיר, און איך האָב זיך ניט געקענט אַרויסרייסען פֿון דעם וואַהנזיניגען געלעכטער־קרייז. צייטען־ווייז האָט עס מיך אויך אַריינגעצויגען: איך האָב געשריהען, געזונגען, געטאַנצט, און די גאַנצע וועלט האָט זיך געדרעהט אין מיינע אויגען, ווי שכור. און ווי ווייט איז געווען פֿון מיר, אָט די וועלט! און ווי איינזאַם איך בין געווען אונטער דער מאַסקע!

ענדליך האָט מען מיך צו רוה געלאָזען. מיט כעס און שרעק, מיט צאָרן און צערטליכקייט האָב איך אַ קוק געטאָהן אויף איהר און געזאָגט:

— דאָס בין איך.

איהרע געדיכטע ברעמען האָבען זיך לאַנגזאַם און מיט פֿערוואונדערונג אויפֿגעהויבען, אַ גאַנצער בונד שוואַרצע שטראַהלען האָט אַ שפּריץ געטאָהן אויף מיר — און אַ געלעכטער, אַ קלינגענדער, פֿרעהליכער, שטראַהלענדער, אַזוי ווי די פֿריהלינגס־זונן, האָט מיר געענטפֿערט.

— יאָ, דאָס בין איך, איך! — האָב איך גע'טענה'ט, און געשמייכעלט. — פֿאַרוואָס זייט איהר היינט ניט געקומען?

נאָר זי האָט געלאַכט. פֿרעהליך געלאַכט.

— איך האָב זיך אַזוי געפּייניגט. דאָס האַרץ האָט אַזוי געוועהטאָגט, — האָב איך מיט געבעט געפֿאָדערט אַנ'ענטפֿער.

נאָר זי האָט געלאַכט — דער שוואַרצער גלאַנץ פֿון איהרע אויגען איז אויסגעלאָשען געוואָרען, און אַלץ העלער האָט זיך פֿונאַנדערגעפֿלאַקערט איהר שמייכעל, דאָס איז געווען אַ זונן, נאָר אַ זונן אַ ברענענדיגע, אונערבאַרעמליכע, האַרטע.

— וואָס איז מיט אייך?

— דאָס זייט איהר? — האָט זי אויסגערעדט, איינהאַלטענדיג זיך. — אוי, ווי איהר זעהט אויס... לעכערליך! מיינע אַקסלען האָבען זיך אַראָפּגעלאָזען, דער קאָפּ האָט זיך אַרונטערגעבויגען, און אַזוי פֿיעל פֿערצווייפֿלונג איז געווען אין מיין פּאָזע. און אין דער צייט וואָס זי האָט מיט אַ פֿערלאָשענעם זונען־שמייכעל אויפֿן געזיכט פֿונאַנדערגעקוקט די דורכשוועבענדע פֿערביי אונז יונגע, פֿרעהליכע פּאָרלאַך, האָב איך געזאָגט:

— ס'איז ניט שעהן צו לאַכען. צי דען פֿיהלט איהר ניט הינטער מיין לעכערליכער מאַסקע, אַ לעבעדיגען ליידענדען מענשען? — דאָך נאָר אום צו זעהן אייך האָב איך זי אָנגעטאָהן. איהר האָט מיר געגעבען האָפֿנונג אויף אייער ליעבע, און אַזוי גיך, אַזוי האַרטהערציג נעהמט איהר זי צו פֿון מיר. פֿאַר וואָס זייט איהר ניט געקומען?

שנעל, מיט אַ תירוץ אויף איהרע ליעבע, שמייכלענדע ליפּען האָט זי זיך אומגעקעהרט צו מיר און — אַן אכזריות'דיגער געלעכטער האָט זי איינגאַנצען באַהערשט. פֿערכלינענדיג זיך, כמעט מיט טרעהרען, פֿערדעקענדיג דאָס געזיכט מיט איהר געשטריקטע, וואויל שמעקענדיגע נאָז־טיכעל, האָט זי מיט מאַטערניש אויסגערעדט:

— ניט נאָר אַ קוק... אויף זיך, הינטען אין שפּיגעל... אוי, ווי איהר זעהט אויס!...

אַראָפּלאָזענדיג די ברעמען, שצירענדיג מיט די ציין פֿאַר וועהטאָג, מיט אַ בלאַס־קאַלטעם געזיכט, פֿון וועלכעס דאָס גאַנצע בלוט איז ערגיץ פֿערשוואונדען, האָב איך אַ קוק געטאָהן אין שפּיגעל, — אויף מיר האָט געקוקט אַ אידיאָטיש־רוהיגע, צו אַלעם גלייכגילטיגע, אונמענשליך פֿערשטיינערטע צורה. און איך... האָב זיך פֿאַנאַנדערגעלאַכט. און מיט'ן געלעכטער אויף די ליפּען, נאָר שוין מיט אַ שוידער פֿון אויפֿשטייגענדען כעס, מיט אַ וואַהנזיניגע פֿערצווייפֿלונג האָב איך געזאָגט, כמעט שרייענדיג:

— איהר טאָרט ניט לאַכען!

און ווען זי איז ענטשוויגען געוואָרען, האָב איך שטיל פֿאָרטגעזעצט רייידען וועגען מיין ליעבע. קיינמאָהל האָב איך ניט גערעדט אַזוי גוט, ווייל קיינמאָהל האָב איך נאָך ניט געליעבט אַזוי שטאַרק. וועגען די שרעקליכע ערוואַרטונגס־

ליידען, וועגען די גאל-ניפטיגע טרעהרען פון וואהנזיניגען אויפערזיכט און בענקשאפט, חענען מיין נשמה, חאז אלעס אלעס האט געליעבט, האב איך געהערט. און איך האב געזעהען ווי איהרע ברעסטען האבען, אראפלאזענדיג זיך, געחארפען א געדיכטען שאטען אויף די בלאס געווארענע באקען. איך האב געזעהען, חי דורך זעהר מאטע ווייסקייט האט געבלישצעט א רויטער אבשיין פון ברענענדען פייער, און ווי איהר גאנצער עלאסטישער קערפער האט זיך ניטחילענדיג געבויגען צו מיר. זי איז געחען געקליידט ווי א נאכט-געמהין, און איינגאנצען א רעמעניש, אזוי ווי א געבעלאיינגעהילט אין שווארצע שטיקעריי, א שיינענדע אין ברילליאנטען-שטערן, איז זי געחען שעהן חי א פערגעסענער חלום פון דער וויימער קינדהייט. איך האב געהערט — און מיינע אויגען האבען גענאכען טרעהרען, און דאס הארץ האט צופרידען געקלאפט. און איך האב דערזעהען, — ענדליך דערזעהען, ווי א א ליעבער, מיטליידס-שמייכעל האט פאנאנדערגעפענט איהרע ליפען, און אויפציטערענדיג, האבען זיך אויפגעהויבען די ברעסטען. לאנגזאם, מיט א לייכטען שרעק, מיט אונגעדליכען צוטרוי האט זי א קעהר געטאהן צו מיר איהר קעפיל, און ...

אזא געלעכטער האב איך נאך ניט געהערט!

— ניין, ניין, איך קען ניט... — האט זי כמעט געוויינט, און פערווארפענדיג דעם קאפ אויף הינטען, האט זי זיך חידער צולאכט מיט א קלינגענדען געלעכטער.

אה, חען מען חאלט מיר חאפש אויף א מינוט געגעבען א מענשליכען אויסזעהן! איך האב געביסען די ליפען, טרעהרען האבען געקאפעט איבער מיין צוהיצטעס געזיכט, און זי, אט די אידיאטישע צורה, אין וועלכער אלעס איז גע-חען ריכטיג, דער נאז, די אויגען און די ליפען, האט געקוקט מיט א אומגעלומ-פערט שרעקליכע גלייכגילטיגקייט. און ווען איך בין הינקענדיג אויף מיינע קא-לירטע פיס ארויסגעגאנגען, האב איך נאך לאנג געהערט הינטער זיך דעם הילכי-גען געלעכטער: אזוי חי פון א הויכען בארג וואלט געפאלען א זילבער-קלאהרער וואסער-קוועלכיל און וואלט זיך מיט א פרעהליכעס געזאנג צוקלאפט אויף א הארטען פעלזען-שטיין.

VI.

פאנאנדערשפרייטענדיג זיך איבער דער איינגעשלאפענער נאס, חעקענדיג די נאכט שטילקייט מיט אונזערע מונטערע, הויכע שטימען, זיינען מיר געגאנגען א היים. א חבר האט מיר געזאגט:

— דו האסט נעהאט א געחאלדיגען ערפאלג. איך האב נאך קיינמאהל ניט גע-זעהען מען זאל אזוי לאכען... חארט, וואס געהסטו טאהן? פאר חאס רייסטו די מאסקע? ברידער, ער איז פון זינען אראפ! קוקט, ער צורייסט זיין אנצוג! ער חיינט!!

ארטהור שניטצלער.

. אנ'אנדענקונג .

(אויס דייטש).

פערזאנען { אנאטאל.
עמיליע.

עמיליעס צימער, שעהן איינגעריכטעט. דעמערונג. פונ'ם אפענעם פענסטער זעהט זיך דער פארק. געגענאיבער דעם פענסטער הויבט זיך אויף א שפיץ בוים, קוים בעדעקט מיט בליהונג.

עמיליע. ... אך... דאס ביזטו — ! ביי מיין טיש! נאט מיינער, חאס טהוסטו?... דו זוכסט אין מיינע שופלאדען?... אנאטאל!

אנאטאל. איך האב געהאט רעכט דאס צו טאהן — און, חי ס'חייזט, ניט אומזיסט.

עמיליע. חאס האסטו דארט געפונען? דיינע איינענע בריעף!...

אנאטאל. חאס? — און דאס חאס איז?

עמיליע. דאס?...

אנאטאל. אט די צחיי קליינינקע שטיינער?... דער רויטער, און דער אנדערער, דער דונקעלער? — זיי זיינען ערהאלטען ניט פון מיר!...

עמיליע... ניין... איך... האב עס פארגעסען!...

אנאטאל. פארגעסען?... אזוי גוט זיינען זיי געחען בעהאלטען... אין חינקעל פון דעם אונטערשטען שופלאד. זיי זיך בעסער גלייך מודה, אנשטאט צו ליינען, אזוי חי אלע... נו... דו שחייגסט?... אה, דער בילינער שווייגען! ס'איז גרינג צו שחייגען, חען א מענש בענעהט א פערברעכען און מען כאפט איהם דערביי. לאמיך אקארשט חייטער זוכען, וואו זיינען ביי דיר בעהאלטען דיינע אנדערע צירונג?

עמיליע. איך האב ניט קיין אנדערע.

אנאטאל. מיר חעלען זעהן... (ציהט ארויס די שופלאדען)

עמיליע. זוך נישט... איך שחער דיר, איך האב קיין זאך ניט.

אנאטאל. און די... פאר חאס האסטו זיי בעהאלטען?

עמיליע. איך האב ניט גוט געטאהן... קען זיין...

אַנאַטאָל! קען זײַן!... עמיליע! מיר שטעהען פֿאַר דעם טאָג, אין װעלכען איך האָב דיך געװאָלט ערװעהלען פֿאַר מײַן געזעצליכע פֿרױ... איך האָב אין אמת'ן געמײַנט, אַז אַלעס פֿון דער פֿערגאַנגענהײַט איז פֿערגעסען... אַלעס... צװאַמען מיט דיר האָבען מיר אַלע בריעף, פֿעכערס, טויזענדע קלײַנינקײַטען װאָס האָבען דערמאָהנט אָן דער צײַט, װען מיר האָבען נאָך ניט געקענט אײַנע די אַנדערע... צװאַמען מיט דיר האָב איך דאָס אַלעס אַרײַנגעװאָרפֿען אין פֿײַער... בראַסלעטען, רינגען, אױהרינגלאַך... מיר האָבען זײַ צושענקט, געװאָרפֿען פֿון בריק אין טײַך אַרײַן, דורכ'ן פֿענסטער אױפֿ'ן גאַס... דו האָסט שטעהענדיג אױף די קניה געשװאָרען צו מיר... „אַלעס, אַלעס איז געענדיגט — אין דײַנע אָרעמס האָב איך צום ערשטען מאָהל דערפֿיהלט, װאָס איז אַזױנס ליעבע..." איך האָב דיר, נאַטירליך, געגלױבט... װײַל מיר גלױבען אַלעס, װאָס פֿרױען דערצעהלען אונז, אָנהױבענדיג פֿונ'ם ערשטען ליגען, װאָס פֿערשכור'ט אונז.

עמיליע. אַלזאָ דאַרף איך דיר נאָכאַמאָל שװערען!

אַנאַטאָל. — צו װאָס?... אַלעס איז געענדיגט... אַלעס צװישען אונז איז געענדיגט... אָה, װי גוט דו האָסט געשפּיעלט דײַן ראָלע! מיט װאָס פֿאַר אַ מינע דו ביזט געשטאַנען דאָ בײַ'ם קאַמין, װען עס האָבען געברענט אין פֿײַער די בריעװעלאַך, שמײַכענדיג און צאַצקעס... עס האָט אױסגעזעהען װי דו װאָלסט װעלען אָפּװאַשען פֿון דײַן פֿערגאַנגענהײַט אַלעס, ניט איבערלאָזענדיג קײַן פֿלעק... און װי שטאַרק דו האָסט געװײנט אין מײַנע אָרעמס, װען מיר זײַנען געגאַנגען בײַם ברעג טײַך און אַרײַנגעװאָרפֿען אין טיעפֿען װאַסער יענעם טײַערען בראַסלעט... אה, װיפֿיעל דו האָסט דאַמאָלס געװײנט, טרעהרען פֿול רײנקײַט, פֿול חרטה... אַ נאַרישע קאָמעדיע! איצט זעהסטו, אַז ס'איז אַלעס געװען אומזיסט. נו, האָב איך דען נישט געהאַט קײַן רעכט, ניט צו גלױבען דיר? צו זוכען בײַ דיר? פֿאַר װאָס־זשע זאָגסטו נאָר נישט?... פֿאַר װאָס פֿערטהײַדיגסטו זיך ניט?

עמיליע. װײַל דו װילסט מיך אַװעק װאַרפֿען.

אַנאַטאָל. אָבער איך װיל װיסען, װאָס בעדײַטען די צװײ שטײַנער... פֿאַרװאָס האָסטו פּונקט זײ איבערגעלאָזען?

עמיליע. דו האָסט מיך שױן ניט ליעב.

אַנאַטאָל. דעם אמת, עמיליע... דעם אמת װיל איך װיסען.

עמיליע. צו װאָס, אַז דו האָסט מיך שױן ניט ליעב.

אַנאַטאָל. — פֿיעללײַכט, איז עטװאָס פֿערבאָרגען הינטער'ן אמת...

עמיליע. װאָס קען דאָרט זײַן פֿערבאָרגען?

אַנאַטאָל. דאָס, װאָס װעט מיר העלפֿען... אַלעס אױסצוגעפֿינען... הער, עמיליע, איך װיל דיך נאָר ניט בעטראַכטען פֿאַר אַזױ הילפֿלאָז!

עמיליע. דו ענטשולדיגסט מיר?

אַנאַטאָל. דו מוזט מיר זאָגען, װאָס בעדײַטען די שטײַנער!

עמיליע. און דאַן װעסטו מיר מוחל זײַן?

אַנאַטאָל. אָט דער שטײַן, װאָס בעדײַט ער? פֿאַר װאָס היט'סטו איהם?

עמיליע. װעסט'ו מיך רוהיג אױסהערען?

אַנאַטאָל. ...יאָ!... נו, רײד שױן...

עמיליע. דער שטײַן... ער איז געװען אין אַ מעדאַליאָן... ער... איז אַרױס געפֿאַלען פֿון איהם.

אַנאַטאָל. פֿון װעמען האָסטו בעקומען דעם מעדאַליאָן?...

עמיליע. דאָס איז ניט װיכטיג... ער איז געװען אָנגעטאָהן אױף מיר אין יענעם... בערימטען טאָג — אױף אַ אײַנפֿאַכע קײטעלע... אױפֿ'ן האַלז.

אַנאַטאָל. פֿון װעמען האָסטו איהם בעקומען?...

עמיליע. דאָס איז ניט װיכטיג... דאַכט זיך, פֿון מײַן מוטער... זעהסט, װען איך װאָלט װירקליך געװען אַזױ שמוציג, װי דו מײנסט, װאָלט איך דיר געקאָנט זאָגען: איך היט איהם, װײַל ער איז אַ געשאַנק פֿון מײַן מוטער — און דו װאָלסט מיר געגלױבט... נאָר איך האָב זיך איבערגעלאָזען דעם שטײַן, װײַל... ער איז אַרױסגעפֿאַלען פֿון מײַן מעדאַליאָן אין יענעם טאָג, װאָס די ערינערונגען װעגען איהם זײַנען מיר זעהר טײַער...

אַנאַטאָל. ...װײַטער!

עמיליע. אַך, מיר װעט זײַן אַזױ גרינג, אַז איך װעל דיר אַלעס דערצעהלען. — זאָג, װאָלסטו ניט געלאַכט פֿון מיר, װען איך װאָלט דיך געאײַפֿערט צו דײַן ערשטע ליעבע?

אַנאַטאָל. װאָס הײַסט?

עמיליע. און דאָך איז אין די ערינערונגען װעגען דעם פֿאַרהאַן עטװאָס אַנגענעהמעס, אַ מין גלעטענדער װעהטאָג... און אױכעט דעם... פֿאַר מיר איז דער טאָג געװען פֿון דער גרעסטער װיכטיגקײַט, װײַל אין דעם טאָג האָב איך דערשפּירט דאָס געפֿיהל, װאָס האָט מיך פֿעראײניגט מיט דיר. אָה, מען מוז זיך גוט אױסלערנען ליעב צו האָבען, אום צו ליעבען אַזױ, װי איך האָב דיך ליעב!... װאָלטען מיר זיך בעגעגענט אין יענער צײַט, װען ליעבע איז פֿאַר אונז געװען עפּעס נײַעס, װער װײס צי מיר װאָלטען זיך

ניט פֿאַנאַנדערגעגאַנגען אונבעמערקט איינע פֿאַר די אַנדערע... אָה, דרעה ניט מיט'ן קאָפּ, אַנאַטאָל; דאָס איז אַזוי, אויך דו אַליין האָסט מיר אַזוינס אַמאָהל געזאָגט.

אַנאַטאָל. איך?...

עמיליע. עס קאָן זיין, אַז ס'איז גוט אַזוי, — האָסטו מיר געזאָגט, — מיר האָבען ביידע געדאַרפֿט געניגענד רייף ווערען צו אַזאַ מיעסע ליעבע!

אַנאַטאָל. יאָ... מען מוז זיך שוין אַזוי טרייסטען, ווען מען האָט ליעב אַ געפֿאַלענע.

עמיליע. דער שטיין — איך בין מיט דיר גאַנץ אָפֿענהערציג — איז ביי מיר אַ ערינערונג אָן יענעם טאָג...

אַנאַטאָל. נו רייד זשע... רייד...

עמיליע. דו ווייסט שוין אַליין... יאָ... אַנאַטאָל... דאָס ערינערונג פֿון יענעם טאָג... דאָס ערינערונג וועגען יענעם טאָג... אַך... איך בין נאָך דאַן געווען אַזוי נאַריש... איך בין נאָך דאַן געווען נאָר זעכצעהן יאָהר.

אַנאַטאָל. און ער — צוואַנציג. ער איז געווען אַ ברונעט, פֿון הויכען וואוקס.

עמיליע. (אונשולדיג). איך געדענק שוין ניט, מיין טייערער... איך געדענק נאָר דעם וואַלד, וואָס האָט גערוישט אַרום אונז, דעם פֿריהלינגס־טאָג, וואָס האָט צו אונז אַרויסגעקוקט דורך די בלעטער... יאָ, איך געדענק אַ זונען־שטראַהל, וואָס האָט זיך דורכגעריסען דורך אַ מענגע בלעטער און האָט זיך צושפּיינט אויף אַ קופּקע געלע בלומען.

אַנאַטאָל. און דו פֿערפֿלוכסט ניט דעם טאָג, וואָס האָט דיך פֿון מיר אַוועקגעריסען בעפֿאָר איך האָב דיך דערוואוסט?

עמיליע. פֿיעללייכט האָט נאָר דער טאָג מיך אָפּגעגעבען צו דיר?... ניין, אַנאַטאָל... זאָל זיין, וואָס עס וויל, איך שעלט ניט יענעם טאָג און איך וויל פֿאַר דיר ניט לייגענען, אַז איך שעלט איהם יאָ... אַנאַטאָל, דאָס, וואָס איך האָב דיך ליעב ווי נאָך קיינעם אין דער וועלט — און קיינער האָט דיך נאָך אַזוי ניט געליעבט — דאָס ווייסטו... נאָר זאָל אַלעס, וואָס איך האָב איבערגעלעבט בעפֿאָהר דיר, מיט דיין ערשטען קוש פֿערליהרען דעם גאַנצען ווערטה, זאָלען אַלע מענער, מיט וועלכע איך האָב זיך בעגעגענט, אינגאַנצען פֿערשווינדען פֿון מיינע געדאַנקען, קען איך דען אָבער פֿאַרגעסען יענע מינוטען, וועלכע האָבען מיך ווידערגעבוירען אַלס פֿרוי?

אַנאַטאָל. און דו מיינסט נאָך ערגענסט, אַז דו האָסט מיך ליעב?...

עמיליע. איך קען מיך קוים דערמאָהנען די געזיכטס־ציגע פֿון יענעם ער־שטען; איך האָב פֿאַרגעסען, וואָס פֿאַראַ אויגען ער האָט געהאַט.

אַנאַטאָל נאָר דאָס, וואָס אין זיינע אַרעמס האָסטו אויפֿגענומען דעם ער־

שטען ליעבעס אָטהעם... וואָס פֿון זיין הארצען האָט צום ערשטען מאָהל איבערגעשטראָמט אין דיינער יענע וואַרעמקייט. וואָס האָט דיך — אַ פֿול ליידענשאַפֿטליכע מיידעל — געמאַכט פֿאַר אַ וועלבסט בעוואוסטע פֿרוי... ווענען דעם קאָן ער ניט, ניט דערמאָהנען דיך, דאַנקבאַרע נשמה! און דו פֿערשטעהסט ניט, דאָס מיט דיין מודה זיין דערפֿיהרסטו מיך צום וואַהנזין, דו מאַכסט ווידער אויפֿלעבען אין מיינע געדאַנקען די גאַנצע איינגעדרימעלטע פֿערגאַנגענהייט!... יאָ, איצט זעה איך ווידער, אַז דו קענסט דענקען אויך וועגען פֿרעמדע קושען, אויסער מיינע, און ווען אין מיינע אָרעמס פֿער־מאַכסטו אַמאָהל דיינע אויגען, קען זיין, שטעהט פֿאַר זיי אַנ'אַנדערענס בילד, ניט מיינער!

עמיליע. ווי פֿאַלש דו פֿערשטעהסט מיך!... יאָ, דו ביזט, דאכט זיך, גערעכט, ווען דו מיינסט, אַז מיר דאַרפֿען זיך פֿאַנאַנדערגעהן...

אַנאַטאָל. וואָס?... ווי זאָל איך דאָס פֿערשטעהן?

עמיליע. ווי גליקליך זיינען יענע פֿרויען, וועלכע קענען לייגענען. ניין, איהר קענט איהם ניט פֿערטראָגען, דעם אמת!... זאָג מיר נאָר איינס: פֿאַרוואָס האָסטו איהם שטענדיג געבעטען פֿון מיר? „אַלץ וואָלט איך דיר ענטשול־דיגט, נאָר ניט קיין ליגען!" איך הער נאָך איצט, ווי דו זאָגסט עס מיר... און איך... איך האָב זיך דיר אין אַלעס מודה געווען, איך האָב זיך גע־האַלטען נידעריג און שמוציג, איך האָב דיר גלייך אין געזיכט געשריהען: „אַנאַטאָל, איך בין אַ געפֿאַלענע, אָבער איך ליעב דיך!" ניט איינע פֿון יענע נאַרישע אויסריידען, מיט וועלכע אַנדערע פֿערדרעהען דעם קאָפּ האָסטו פֿון מיר ניט געהערט — ניין, איך האָב אָפֿען געזאָגט: אַנאַטאָל, איך האָב ליעב געהאַט פֿראַכט און פֿערגעניגען, ביי מיר איז געווען אַ היטציגער טעמפּעראַמענט, — איך האָב זיך פֿערקויפֿט, אָפּגעגעבען זיך ניט פֿאַנאַנדער־קלייבענדיג צו וועמען — איך בין ניט ווערט דיין ליעבע"... געדענקסטו, אַז איך האָב דאָס דיר געזאָגט, בעפֿאָהר דו האָסט צום ערשטען מאָהל געקישט מיין האַנד?... אָה, איך האָב געוואָלט לויפֿען פֿון דיר, ווייל איך האָב דיך געליעבט, נאָר דו האָסט אָהן אויפֿהער מיך נאָכגעפֿאָלגט... דו האָסט ביי מיר געבעטען ליעבע... איך האָב דיך ניט געוואָלט, ווייל איך האָב ניט געוואַנט צו בעפֿלעקען אַ מענשען, וועלכען איך האָב מעהר ווי אַנדערע, אַנדערש ווי אַנדערע — אַך, דעם ערשטען מענשען, וועמען איך האָב ווירקליך ליעב. נאָר דו האָסט מיך גענומען... און איך בין געוואָרען דיינע!... אַה, ווי איך האָב זיך געשראָקען... געציטערט... געוויינט... נאָר דו האָסט

מיך אויפגעהויבען אזוי הויך, דו האסט מיר פון דאס ניי צוריק גענעהרט אלעס, וואס זיי האבען אוועקגענומען פון מיר... און דיינע שטורמדיגע אומארמונגען בין איך צוריק געוואָרען ריין... און גליקליך... ווי איך בין נאך קיינמאהל ניט געווען... דו ביזט געווען גרויס... דו האסט געקאָנט מוחל זיין... און איצט...

אנאטאָל. און איצט?...

עמיליע. און איצט טרייבסטו מיך פון זיך, ווייל איך בין אזא, ווי אלע אנדערע.

אנאטאָל. ניין, ניין, דו ביזט ניט אזא.

עמיליע. (צערטליך). וואס-זשע ווילסטו... איך זאל איהם אוועקוואַרפען, דעם שטיין?

אנאטאָל. איך בין ניט גרויס, אך, ניט... איך בין זעהר, זעהר קליינליך... וואַרף אוועק, דעם שטיין... (בעקוקט איהם). ער איז ארויסגעפאלען פון א מעדאליאָן... ער איז געלעגען אויפ'ן גראָז — צווישען געלע בלומען... א שטראַהל פון דער זונן איז געפאלען אויף איהם... ער האט דורכגעלויכטען דורכ'ן גראָז... (א לאנגער שטיל שווייגען). קום, עמיליע... די זונ'ן פערגעהט, קום זיך דורכגעהן איבערן פארק...

עמיליע. וועסט ניט זיין קאלט?

אנאטאל. אה ניין, עס שמעקט שוין מיט ערוואַכענדען פריהלינג...

עמיליע. ווי דו ווילסט, מיין טייערער!

אנאטאָל. יאָ, און יענער שטיינ'דל...

עמיליע. אך, דער..

אנאטאָל. יא דער שוואַרצער — פון וואנען איז ער — פון וואנען?...

עמיליע. ווייסטו דען, וואס איז דאס פאר א שטיין?...

אנאטאל. נו...

עמיליע. (מיט א שטאָלצען, זשעדנעם בליק). דאס איז א שוואַרצער בריליאַנט!

אנאטאָל. (הויבט זיך אויף). אַ!

עמיליע. (ניט אָפּרייסענדיג די אויגען פונ'ם שטיין). א זעלטענהייט!

אנאטאָל. פאַרוואס... האַ... פאַרוואס בעהאלסטו איהם?

עמיליע. (קוקט נאָר אויפ'ן שטיין). איך היט איהם... יאָ, ווייל ער קאָסט צוויי הונדערט פופציג טויזענד!...

אנאטאָל. (שרייט) אך! (וואַרפט דעם שטיין אין פייער).

עמיליע. (שרייט). וואס האסטו געטאָהן!! (בויגט זיך אָן, נעהמט די קויהלען-צוואַנגיל און ריהרט צווישען די קויהלען אום אויסצוגעפינען דעם שטיין).

אנאטאָל. (קוקט איהר נאָך אפאָר סעקונדען, ווען זי שטעהט אויף די קניה מיט א צופלאַמטעם געזיכט ביים פייער, זאָגט רוהיג:) פערקויפטע! (געהט אַוועק).

אנאטאל פראנס.

שוואַרצע ברויט

: : א מעשה'לע : :

(אויס פראנצויזיש)

ווען טרעכטנונג קלייבסטו פאר זיך
גרויסע רייכטהימער, און דו ענטזאגסט
דעם עסען אין א שטיקעל ברויט.
אָבער עס וועט קומען א צייט, ווען דו
וועסט ברענגען אין א העלישען פייער
און דו וועסט זיך אויסציהען בעטענדיג
א טראָפּען וואסער.

(נאראנים-שיף 1507, בוינען XIX.)

ניקאלאי נערלי איז געווען צו יענער צייט באנקיר אין דער שעהנער שטאָדט פלאָרענץ. ווען עס איז געווען דריי דער זיינער איז ער געזעסען ביי דער קאססע, און ווען ס'איז געווען ניין דער זייגער איז ער נאך אלץ דאָרט געזעסען; יעדען טאג זיינען צוגעקומען ציפערן אין זיין געשעפטס-בוך. ער האט געמאַכט הלוואות צום קעניג און צום פאפסט. און אויב ער האט ניט פערליהען קיין געלד צום טייפעל, איז עס נאָר אויס מורא, אז א געשעפט מיט דעם וואס מען רופט ניט נומער' קען זיך ניט גוט אויסלאָזען. ניקאָלאי נערלי איז געווען שטאָלץ און האט קיינעם ניט געטרויט. ער האט צונויף געקליבען א גרויסען פערמעגען און האט פערארעמט פיעלע מענשען. דעריבער האט ער געהאַט גרויס כבוד אין פלאָרענץ. ער האט געוואוינט אין א פאלאַץ וואוהין נאָטס זונן האט געקענט אריינדרינגען נאָר דורך שמאָלע פענסטער; און דאס איז אויך געווען קלוג געטאָהן, ווייל דער וואוינונג פון א רייכען דאַרף זיין ווי א פעסטונג, און מענשען, וואס האבען אפילו געלד מהונן נוט, וואס זיי בעשיצען מיט קראַפט דאס, וואס זיי האבען ערוואָרבען דורך שווינדעל.

אזוי איז דער פאלאַץ פון ניקאלאי נערלי געווען פערצוימט מיט גראַטעס און קייטען. אינוועניג זיינען די ווענד געווען געמאָהלט פון בעריהמטע מאַלערס, וואס האבען פארגעשטעלט פערשיידענע מעלות אין פרויען-געשטאלטען, פאטריארכען, נביאים און מלכים. די טעפיכער, וואס האבען אויסגעבעט די צימערן, האבען פארגע־שטעלט געהיסע היסטאָרישע מעשים ווי זיי זיינען בעשריבען אין די ראָמאַנען. דורך

גרויסע נדבות האָט ניקאָלײַ נעגרלי געצײַגט זײַן רײַכטהום פאַר דער גאַנצער שטאָדט: אונטער'ן שטאָדט האָט ער אויפגעבויט אַ גרויסען האָספּיטאַל, און דעם גאַניק האָט ער בעציערט מיט סקולפּטור און מאַלערײַ, וועלכע האָבען אויסגעדריקט אַלע טובות, וואָס ער האָט געטהאָן אין זײַן לעבען; אַלס דאַנק פאַר די נדבות וואָס ער האָט געגעבען צו פאַרענדיגען די געבײַדע פון דער קירכע „הייליגע מאריא", האָט מען זײַן בילד אויפגעהאַנגען אויף דער זינגער־עסטראַדע; זײַן בילד האָט פאָרגעשטעלט ווי ער שטעהט אויף די קניה מיט צוגעפאַלטענע הענד בײַ די פיס פון דער הייליגער יונגפרוי. מען האָט איהם געקענט דערקענען נאָך זײַן רויטע הימעלע, נאָך זײַן קורצען פעלציל, נאָך זײַן געלע פעטע צושוואָלענע געזיכט און זײַנע קלײַנע לעבעדיגע אויגלאַך. זײַן גוטע פרוי סאַנאַ וויסטאַנטאָווא, אַן ערליך פרויענס געזיכט, מיט אַזאַ אויסזעהן, דאָס ס'דאַכט זיך אַז זי קען קײַנמאָל ניט צופרידענשטעלען, איז געשטאַנען בײַ דער אַנדערער זײַט פון דער הייליגער יונגפרוי, אין דער אונטערטהעניגע פאָזע פון אַ גאָט־בעטענדע.

ניקאָלײַ נעגרלי איז געווען אײַנער פון די שעהנסטע בירגער אין דער רעפּובּליק; קײַנמאָהל האָט ער ניט געהערט רעדען געזעץ, און האָט נאָר גישט געוואָרנט וועגען די אָרעמע, אָדער וועגען די, וואָס די רעגירונג האָט פאַראורטהײַלט צו בעשטראָפען; קיין זאַך האָט ניט פערקלענערט דעם כבוד, וואָס ער האָט ערוואָרבען דורך זײַן רײַכקײַט, אין די אויגען פון דער שטאָדט פערוואַלטונג.

אײַנמאָל פאַרנאַכט — דאָס איז געווען ווינטער, — צוריק קעהרענדיג זיך אין זײַן פּאַלאַץ שפּעטער ווי געוועהנליך, איז ער געוואָרען אַרומגערינגעלט בײַם אַרײַנגאַנג פון אַ מאַסע אָבגעריסענע אָרעמע לײַט, וואָס האָבען צו איהם אויסגעצויגען די הענד.

ער האָט זײַ האַרט אָבגעשטויסען פון זיך. נאָר דער הונגער האָט זײַ געמאַכט ווילד און דרייסט, ווי וועלף. זײַ האָבען זיך אַרומגעשטעלט אַרום איהם, געוויינט, און געבעטען ברויט. ער האָט זיך שוין אָנגעבויגען אויפצוהייבען אַ שטיין און וואַרפען אין זײַ, נאָר דאָ האָט ער בעמערקט אײַנעם פון זײַנע דינער מיט אַ קאָרב שוואַרצען ברויט אויפ'ן קאָפּ, וואָס ער האָט געטראָגען פאַר די אַרבײַטער אין די שטאַלען, גערטנער און אויפ'ן קיך.

ער האָט געגעבען אַ צײַכען דעם דינער ער זאָל צוגעהן, און צונעהמענדיג פון איהם די קאָרב האָט ער גענומען פולע הויפענס ברויט און האָט געוואָרפען צו די אומגליקליכע. אַרײַנגעהענדיג דערנאָך אין זײַן הויז, האָט ער זיך אַהעקגעלײַגט און איז אײַנגעשלאָפען. אין שלאָף האָט ער בעקומען אַ פּאַפּלעקסיע, און ער איז אַזוי פּלוצלינג געשטאָרבען, דאָס איהם האָט זיך געדאַכט, אַז ער ליגט

נאָך שלאָפענדיג בײַ זיך אויפ'ן בעט. — און צו איהם איז שוין געקומען דער מלאך מיכאל, אַ ליכטיגער, אַ שטראַהלענדער פון זײַן אײַגענער ליכטיגקײַט.

דער מלאך האָט געהאַלטען אַ וואָג־שאָהל און האָט עפּעס געלײגט אויף בײַדע שאָהלען. אויף דער שווערער שאָהל האָט ניקאָלײַ נעגרלי דערקענט אַלע ציהרונג פון אלמנות, וואָס ער האָט צוגענומען פאַר משכנות, שטיקלאַך מטבעות וואָס ער האָט פערהאַלטען בײַ זיך און ניט אָרויסגעצאָהלט, און עטליכע גרויסע גאָלדענע, זעהר ווערטהפולע מטבעות, וואָס ער האָט זײַ אויסגענאַרט פון אַ צווייטען; דאַן האָט ער פערשטאַנען אַז דאָס וועגט דער מלאך מיכאל פאַר איהם זײַן לעבען, וועלכער איז שוין געענדיגט. ער איז געוואָרען אויפמערקזאַמער און פערזאָרגטער.

— הייליגער מיכאל, — האָט ער געזאָגט, — ווי באַלד אַז איהר לײַגט אויפ'ן שאָהל אַלע מײַנע פרנסות וואָס איך האָב געהאַט בײַם לעבען, בעט איך אײַך, לעגט־זשע אויפ'ן אַנדער'ן שאָהל די שעהנע נדבות, דורך וועלכע איך האָב אַזאַ נאָמען בעקומען. פערגעסט ניט די קירכע פון דער הייליגער יונג־פרוי, וואָס איז כמעט אַ דריטעל אויסגעבויט אויף מײַן רעכנונג; דעם האָספּיטאַל אונטערן שטאָדט, וואָס איז אין גאַנצען אויפגעשטעלט אויף מײַן געלד.

— שרעק זיך ניט, ניקאָלײַ נעגרלי, — האָט געענטפערט דער מלאך. — איך וועל קיין זאַך ניט פערגעסען.

און מיט זײַנע גוטע הענד האָט ער אויף דער גרינגערער שאהל געלײגט די שעהנע קירכע פון דער הייליגער יונג־פרוי, דעם האָספּיטאַל מיט'ן גאַניק, מיט זײַן סקולפּטור און מאַלערײַ. נאָר די שאָהל האָט זיך ניט אַראָפּגעלאָזען אפילו אויף אַ האָר.

דער באַנקיר איז געוואָרען זעהר אונרוהיג.

— הייליגער מיכאל, — האָט ער ווײַטער געזאָגט, — זוכט אַקאָרשט גוט. אויף דיעזער שאָהל האָט איהר נאָך ניט אַהעקגעלײגט מײַן שפּרינג־בעכער פון דער קירכע פונ'ם הייליגען יאהאן, און די בימה פונ'ם הייליגען אַנדרעאַס, מיט די גרויסע שעהנע קרײַץ־בילד. דאָס האָט מיך געקאָסט שווערע געלד.

דער מלאך האָט אויפ'ן האָספּיטאַל אַרויף געלײגט די בימה און דעם שפּרינג־בעכער; נאָר די שאָהל האָט זיך אַלץ ניט געריהרט. ניקאָלײַ נעגרלי האָט געפיהלט, ווי ער בעגיסט זיך מיט אַ קאַלטען שווײס.

— מר. מיכאל, — האָט ער געפרעגט, — זײַט איהר זיכער, אַז בײַ אײַך זײַנען ריכטיגע וואָג־שאָהלען?

דער מלאך האָט דערויף געענטפערט מיט אַ שמייכעל, אַז זײַן געוויכט

איז נאר ניט געמאכט געוואָרען לויט'ן מוסטער פון די פאריזער באנקירען און העגעציאנער הענדלער, און זיי זיינען ריכטיג אויפ'ן האר.

— וואס הייסט, — האט געזיפצט ניקאלאי נערלי, איננאנצען בלאס, — די קירכע, די בימה, דער שפרינק-בעכער, דער האספיטאל מיט אלע בעטען — דאס אלעס רעכנט ניט מעהר וויפיעל א שטרוי, וויפיעל א פוינעל-פעדער?

— איהר זעהט דאך, ניקאלאי, — האט געזאגט דער מלאך — ביז אהער האט די משא פון אייערע עבירות אויף זעהר פיעל איבערגעוואוינען אייערע גוטע מעשים.

— הייסט דאס וועל איך מוזען געהן אין גיהינם, — האט געזאגט דער באנקיר, און זיינע ציינער האבען געקלאפט פון שרעק.

— געדולד, ניקאלאי נערלי, — האט געענטפערט דער הימלישער וואג-מייס-טער, האט געדולד! מיר האבען נאך ניט געענדיגט, מיר האבען נאך אט וואס.

און דער אלערהייליגסטער מיכאל האט גענומען דעם שווארצען ברויט, וואס דער נביר האט נאך געכבין געווארפען פאר די ארעמע לייט. און האט עס ארויף געלייגט אויפ'ן שאהל פון זיינע גוטע מעשים — זי האט זיך באלד הויבש אראפגעלאזען אין דער צייט ווען די צווייטע האט זיך ארויף געהויבען אין דער הויך, — און ביידע שאהלען האבען זיך געשטעלט אויף איין פונקט. די וואג-שפילקע האט זיך ניט געוויגט ניט רעכטס און ניט לינקס, עס האט בעוויזען די פולע גלייכגעוויכט פון זיינע גוטע און שלעכטע מעשים.

דער באנקיר האט זיינע אויגען ניט געגלויבט.

דאן האט דער גוטער מלאך געזאגט;

— דו זעהסט, ניקאלאי נערלי, דו טויגסט ניט, ניט פאר'ן גן-עדן און ניט פאר'ן גיהינם. געה צוריק! קעהר זיך אום אין פלארענץ, און פערמעהר אין שטאדט דעם ברויט, וואס דו האסט געטהיילט מיט דיין אייגענער האנד אין מיטען נאכט, ווען קיינער האט דיך ניט געזעהען, דאן וועסטו געהאלפען ווערען. די טויערען פון הימעל זיינען אפען ניט נאר פאר א מערדער אבעל-תשובה, אדער א זונה וואס פערגיסט טרעהרען. נאט גענאד איז אונענדליך, און אפילו א נביר קען זיך ראטעווען דורך איהם, זיי דו דיעזער נביר. צוטהייל מעהר ברויט, די קראפט פון וועלכען, דו זעהסט דא אויף מיינע שאהלען. געה!

ניקאלאי נערלי האט ערוואכט ביי זיך אין בעט. ער האט בעשטימט נאכצו-פאלגען די עצה פון הייליגען מלאך און צו טהיילען ברויט פאר ארעמע, כדי ער זאל קענען קומען אויף יענער העלט.

די דריי יאהר וואס ער האט פערבראכט אויף דר'ערד נאך זיין ערשטען טויט, איז ער געווען א גרויסער בעל צדקה און האט געטהיילט פיעל נדבות צו ארעמע לייט.

עדגאר פאע.

דאס

פערדעסטערישע הארץ.

(אויס ענגליש)

דאס איז אמת, אז נערוועז, זעהר נערוועז בין איך געווען צו יענער צייט און בין עס נאך אויך איצט; אבער זאל איך דען זיין וואהנזיניג? מיין קראנקהייט האט נאך פערשארפט מיין זינען, אבער ניט צושטערט, ניט פערשטעמפט. מיין אויער איז געווארען אונגעהויער פערנעהמליך און פיין ענטוויקעלט. איך הער אלעס, וואס קומט פאר אויפ'ן הימעל און אויף דער'ערד; אמאהל אויך דאס, וואס טהוט זיך אונטער דר'ערד. ווי קען איך אלזא זיין וואהנזיניג? אדרבה, זאל מען הערען, ווי רוהיג און איבערלייגט איך קען דערצעהלען די גאנצע געשיכטע.

ווי אזוי דער געדאנק איז מיר צום ערשטען מאהל אויפ'ן זינען געקומען, ווייס איך ניט. אבער ווי נור איך האב איהם איינמאהל דערפיהלט, אזוי האט ער מיך שוין פערפאלגט טאג און נאכט. קיין בעזונדערן צוועק האב איך דערביי ניט געהאט, אויך ניט קיין האס איז געווען די אורזאכע, וואס האט מיך געטריבען דערצו, דען אייגענטליך האב איך דעם אלטען מאן ליעב געהאט. ער איז מיר קיינמאל ניט גראב אנגעקומען, און האט מיר קיינמאהל ניט געזאגט קיין שלעכט ווארט. אויך זיין געלד האט מיך ניט גערייצט; איך גלויב, אז דאס, וואס האט מיך יא גערייצט איז געווען זיין אויג. יא, אזוי מוז דאס זיין! איין אויג זיינס איז געווען פונקט ווי ביי א גייער-פויגעל — בלאה'ליך-ווייס און מיט א הייטעל פערצויגען. און אזוי נאר ווי ער האט מיך דערמיט אנגעקוקט, האב איך געשפירט, ווי דאס בלוט וואלט צורינט איבער מיינע אדערן; און אזוי ארום איז עס געקומען, דאס אין מיין הארצען איז פאמעליך, גאנץ פאמעליך אויסגעוואקסען דער בעשלוס, אז איך זאל דעם אלטען מאן אומברייננען, אום איך זאל זיך אויף שטענדיג בעפרייען פון דיעזער אויג זיינער.

דאס איז אלעס, אייגענטליך, צוליעב וואס מען האלט מיך פאר וואהנזיניג. וואהנזיניגע אבער פערשטעהן זייער ארבייט אהן איבערלייגונג, און מיך — האט מען נאר געדארפט זעהן! ווי פלאנמעסיג איך בין צו מיין ארבייט צוגעגאנגען — מיט וועלכער פארזיכטיגקייט, מיט וועלכער בעראכטזאמקייט, מיט וועלכע פארשטעלונגען איך בין צוגעגאנגען צו פערווירקליכען דאס! קיינמאהל בין איך ניט געווען אזוי פריינדליך צו דעם אלטען מאן, ווי אין דער לעצטער וואך, בע-

פֿאָהר איך האָב איהם ערמאָרדעט. יעדע נאַכט, װען עס איז געהענטער צו האַלבע נאַכט געוואָרען, האָב איך זיך פֿערגנב'ט צו זײַן טיהר, געלײַגט די האַנד אויפ'ן קליאַמקע און האָב זי געעפֿענט, — אך ווי שטיל! ווי פּאַמעליך! און ווען איך האָב געהאַט די טיהר אַזוי ווײַט גענוג געעפֿענט, דאָס איך זאָל קענען מײַן גאַנצען קאָפּ אַרײַנבריינגען, האָב איך פֿריהער אַרײַנגענומען מײַן לאַמטערנע, וואָס איז פֿון אַלע זײַטען געווען פֿארדעקט אַזוי גוט, אַז קײן שטראַהל האָט ניט געקענט דורכדרינגען. און דאַן ערשט האָב איך אַרײַנגעשטעקט מײַן קאָפּ אינגאַנצען. אָה, האָלט מיך דאַן װער ס'איז געזעהען, וואָלט ער זיכער געלאַכט, ווי פֿאָרזיכטיג און געשיקט איך האָב מײַן קאָפּ אַרײַנגעשטעקט, און ווי חיטרע און אָפּגעהיט איך האָב עס אַלעס דורכגעפֿיהרט. זעהר, זעהר שטיל האָב איך מײַן קאָפּ אַרײַנגעצויגען, אום ניט צו שטערען דעם אַלטען מאַן אין זײַן שלאָף. עס האָט געוויס געדויערט אַ שטונדע ביז איך האָב ענדליך מײַן קאָפּ אַזוי ווײַט אין דער געעפֿענטע טהיר אַרײַנגעבראַכט, דאָס איך האָב געקענט זעהן דעם אַלטען מאַן ליגענדיג אין זײַן בעט. הא, װעט אַ װאהנזיניגער אַזוי פֿיעל געדולד און פֿאָרזיכטיגקײַט האָבען! און דאַן, װען איך האָב שוין בשלום מײַן קאָפּ אין זײַן צימער געהאַט, האָב איך לויז געעפֿענט די פֿערמאַכטע לאַמטערנע. — אַך, ווי לויז! — ווי איבער פֿאָרזיכטיג אום די הענטלאַך זאָלען קײן מינדעסטען גרילץ ניט אַרויסגעבען — איך האָב זי געעפֿענט, אַזוי פֿיעל, אַז נאָר אײַן אײנציגער שטראַהל זאָל פֿאַלען אויף זײַן גײַער-אויג. אַזוי האָב איך מיט איהם געפּראָוועט זיעבען נעכט נאָכאַנאַנד, און יעדעס מאָהל גראַדע אום האַלבע נאַכט.

איך האָב אָבער יעדעס מאָל געפֿונען די אויג פֿעסט געשלאָסען, און איך האָב, זעלבסט פֿערשטענדליך, מיט מײַן אַרבײַט ניט געקענט אָנגעהן. ווײַל ניט דער אַלטער מאַן האָט מיך געערגערט, נאָר זײַן בײזע אויג. — יעדען מאָרגען, ווי נאָר דער טאָג האָט אָנגעפֿאַנגען בין איך אַרײַנגעגאַנגען אין זײַן צימער און האָב גאַנץ צופֿריעדען פֿערבראַכט מיט איהם. איך האָב צו איהם גערעדט זעהר הערצליך, גערופֿען איהם בײַם נאָמען און האָב זיך ערקונדיגט, אויב ער האָט גוט געשלאָפֿען. ער האָט אַלזאָ געדאַרפֿט זײַן זעהר אַ אונצוטרויליכער אַלטער, אום צו האָבען דעם כלענסטען פֿערדאַכט פֿון די געדאַנקען, מיט װעלכע איך בעטראַכט איהם יעדע נאַכט, װען ער שלאָפֿט. װען עס איז אָנגעקומען די אַכטע נאַכט, האָב איך געעפֿענט די טיהר מיט נאָך מעהר פֿאָרזיכט, ווי געוועהנליך. דער סעקונדען-ווײַזער פֿון אַ זײגער בעוועגט זיך ניט שנעלער, ווי איך האָב מײַן האַנד בעוועגט. נאָך קײנמאָהל בין איך ניט געווען בײַ אַזאַ הויכען גראַד פֿון מײַנע פֿעהיגקײַטען און שאַרפֿזינן, ווי אין דיעזער נאַכט. איך האָב געפֿיהלט אַ אינערליכע צו-

פֿרידענהײַט דערמיט, וואָס איך קען שוין קוים אַמאָהל אויספֿיהרען מײַן אַרבײַט. צו דענקען, אַז איך שטעה אויפ'ן שוועל פֿון זײַן צימער, און עפֿען פּאַמעליך די טיהר אַלץ ווײַטער און מעהר, און ער האָט אַפֿילו אין חלום קײן אהנונג ניט פֿון מײַן קונציגע שטיקעל אַרבײַט! אָה, בײַ דיזען געדאַנק מוז איך מיך אינערליך שטיקען פֿון געלעכטער. פֿיעללײַכט אָבער האָט ער דאָס מאַקע געהערט, ווײַל אין דעם זעלבען אויגענבליק האָט ער זיך פּלוצלונג בעוועגט אין זײַן בעט, קענטיג, ער האָט זיך פֿון עפּעס דערשראָקען. איצט וועט מען דאָך געוויס מײנען, אַז איך האָב מיך גלײַך פֿון שטוב אַרויסגעמאַכט, אָבער נײן! אין זײַן צימער איז געווען חושך פֿינסטער, דען אויס מורא פֿאַר רויבער פֿלעגט ער שטענדיג פֿעסט פֿערמאַכען די לאָדען, און איך האָב אַלזאָ געוואוסט, אַז ער קען די אָפּענע טיהר ניט זעהן; אָהן דעם מינדעסטען ציטער האָב איך זיך אונטערן טהיר בעהאַלטען אום צו עפֿענען זי אַלץ מעהר און מעהר.

ענדליך האָב איך מײַן קאָפּ אינגאַנצען דורכגעשטעקט און איך האָב געהאַלט עפֿענען די טיהר'ל פֿון לאַמטערנע. נאָר דאָ האָט זיך מיר מײַן גראָבער פֿינגער אַרויסגעגליטשט פֿון דעם צינערנעם האַטשיק, און דער אַלטער מאַן האָט זיך אין בעט אויפֿגעהויבען און געפֿרעגט: „ווער איז דאָ?"

איך האָב מיך גאַנץ רוהיג פֿערשטעלט און געשוויגען. אַ שטונדע לאַנג האָב איך קוים געאָטהעמט און ניט בעוועגט אַפֿילו מיט אַ ברעם; אָבער אין דער זעלבער צײַט האָב איך נאָר ניט געהערט, אַז ער זאָל זיך האָבען צוריק אַוועקגעלײגט. ער איז נאָך אַלץ געזעסען אין בעט און האָט זיך צוגעהערט; פּונקט אַזוי ווי איך, נאַכט בײַ נאַכט, האָט ער זיך פֿול אָנגעשטרענגונג צוגעהערט צום טוידטען זײַגער אויפ'ן וואַנד.

פּלוצלינג האָב איך דערהערט עפּעס ווי אַ גרינגען קרעכץ. איך האָב געהערט אין איהם דאָס אויפֿזיפֿצען פֿון טוידט-שרעק. דאָס איז ניט געווען קײן קרעכץ פֿון שמערץ אָדער זאָרג, נאָר אַ דומפּפֿער, האַלב פֿערשטיקטער קול, וואָס רײַסט זיך אַרויס פֿון דער שרעקענדיגער נשמה. איך קען דיעזען סאָרט אויפֿזיפֿצען שוין צו גוט. עס טרעפֿט אַמאָל אַ מיטען-נאַכט, ווען אַלעס אַרום ליעגט אין טיעפֿען שלאָף, רײַסט זיך אַרויס פֿון מײַן ברוסט אַזאַ שווערער זיפֿץ, אַזאַ פֿערשטיקטער, אום צו פֿאַרגרעסערען מײַן שרעק, וואָס פֿיהרט מיך פֿון זינען אַראָפּ. איך זאָג, אַז איך האָב עס געקענט צו גוט, און איך האָב געוואוסט, וואָס דער אַלטער מאַן פֿיהלט בשעת מעשה. איך האָב געהאַט אויף איהם אמת רחמנות, וואָטש אינערליך האָט עס מיר הנאה געטהון. איך האָב געוואוסט, דאָס זײַט דעם ערשטען גערויש, וואָס האָט איהם געצוואונגען אומצודרעהען זיך אין בעט, האָט ער נאָך אַנ'אויג ניט צוגעמאַכט. און וואָס מעהר ער איז געוואָרען בעהערשט פֿון שרעק, האָט ער זיך

בעמיהט איינצורעדען זיך זעלבסט, דאָס זיין שרעק האָט קיינע גרונדע ניט. אָבער דאָס איז איהם ניט געלונגען. אומזיסט האָט ער צו זיך געזאָגט: „עס איז נאָר נישט; עס איז נאָר דער ווינד אין קוימען; פיעלייכט איז דאָס אַ מויז איבער'ן באָדען דורכגעלאָפען, אָדער דאָס כוויטשערן פון אַ נאַכט־פויגעל האָט זיך דאָס איהם געהערט." — איך בין זיכער, אַז דער אַלטער מאַן האָט זיך זעלבסט געפרובט טרייסטען מיט אַזעלכע ערקלעהרונגען. אָבער עס איז געוועזען אַ פוסטע מיהע. אַלעס איז געוועזען אומזיסט! דער נאָהענטער טוידט האָט איהם שוין לאַנג פאָרויס געטראָטען, און האָט פערשפרייט זיינע שוואַרצע פליגלען איבער דער זעעלע פון זיין קרבן, און דאָס איז געוועזען די פורכטבאַרע ווירקונג פון די ניט געזעהענע פליגלען! דער אַלטער מאַן האָט גאָרנישט געזעהען, דאָך האָבען זיי איהם געלאָזט פיהלען מיין געגענוואַרט אין צימער.

נאָכדעם ווי איך האָב געוואַרט אַ לאַנגע צייט, און האָב ניט געהערט, אַז ער זאָל זיך צוריק אַוועקלייגען, האָב איך בעשלאָסען ווידער אַמאָהל אין מיין לאַמטערנע אַ גאַנץ — גאַנץ קליינעם שפּאַלט צו עפענען. איך האָב עס געטהון מיט'ן גרעסטען פאָרזיכט. עס איז זאָגאַר אונמעגליך זיך פאָרצושטעלען, ווי לייז און פּאַמעליך איך האָב די לאַמטערנע געעפענט, ביז ענדליך איין איינציגער דינער שטראַהל, אַזוי דין ווי דער פאָדעם פון אַ שפּינוועבס' האָט זיך דורכגעריסען דורך דעם אָפענעם שפּאַלט און איז געפאַלען אויף דער גייער־אויג.

זי איז געוועזען אָפען, שטאַרק אָפען, און וואָס מעהר איך האָב אויף איהר געקוקט, אַלץ מעהר האָט געשטייגט מיין צאָרן. גאַנץ דייטליך האָב איך זי געזעהען — אַ מאַט־בלאָהע מיט אַזאַ פאַסקודנע הייטעל פערצווינגען, דאָס מיך האָט אַזש צוטרייסעלט ביז'ן מאַרך פון די ביינער. מעהר פון דעם אַלטענס געזיכט האָב איך נישט געזעהען, ווייל אינסטינקטיוו האָב איך געלאָזט פאַלען דעם שטראַהל גלייך אויף דער אויג.

איך האָב שוין געזאָגט, אַז מיין איינגערעדעטער וואַהנזין בעשטעהט ניט אין קיין זאַך, אויסער אין דעם שטאַרק פערשאַרפטען זינען מיינעם. עס האָט זיך אויך יעצט דערטראָגען צו מיין אויער אַ שטילער, דומפּפער, אָבער זעהר שנעלער געריוש, ווי דאָס קלאַפּען פון אַ מיט וואַטע אַרומגעוויקעלטען טאַשען־זייגער. אויך דיזער געריוש איז מיר בעקאַנט. דאָס איז געוועזען דאָס האַרץ־קלאַפּעניש פון דעם אַלטען מאַן, און עס האָט נאָכמעהר צופלאַמט מיין צאָרן, אַזוי ווי דער דראָבנער קלאַפּען פון אַ פּויק פערשטאַרקט די אויפרעגונג פון סאָלדאַטען.

אָבער אויך איצט האָב איך זיך געצוואונגען צו בלייבען רוהיג. איך האָב קוים געאָטהעמט און די לאַמטערנע האָב איך אונבעוועגליך פעסט געהאַלטען אין האַנד.

איך האָב געוואָלט זעהען, ווי זיכער איך קען האַלטען די לאַמטערנע אַזוי, אַז דער שטראַהל זאָל פונקט פאַלען אויפ'ן אויג. דערווייל האָט דאָס האַרץ זיינס אָנגעהויבען מעהר צו קלאַפּען און מיט יעדען אויגענבליק זיינען די קלעפּ געוואָרען אַלץ שנעלער און העכער. דעם אַלטען מאַנ'ס אויפרעגונג האָט געמוזט דערגרייכען די העכסטע שטופע. איך זאָג: מיט יעדען אויגענבליק זיינען די קלעפּ פון זיין האַרצען געוואָרען אַלץ שנעלער און העכער! — וואָס מען מיך פערשטעהן? איך האָב שוין געזאָגט, אַז איך בין נערוועז געוועזען, און איך בין דאָס טאַקע. און יעצט, אין דער טיפסטער נאַכט־שטונדע, ביי דער אימה'דיגער טויטער שטילקייט אין דאָס אַלטע הויז, האָב איך דערגרייכט דורך דעם מאָדנעם געריוש צו אַזאַ גרענעצלאָזען שרעק, וואָס מען קען נאָר נישט בעהערשען. נאָר אַפּאָר מינוטען האָב איך זיך געקענט צווינגען צו פערבלייבען רוהיג. אָבער דאָס קלאַפּען פון זיין האַרצען איז געוואָרען אַלץ העכער און העכער, עס איז געוועזען אַזוי שטאַרק, דאָס איך האָב געמיינט, אַז אָט־אָט וועט איהם דאָס האַרץ פּלאַצען. און דאָ האָט מיך געשראָקען אַנאַנדער זאַך: — דער געריוש האָט זיך געקענט דערהערען ערגיץ ביי אַ שכן!... דאָס האָט געמאַכט צו אַלעס אַ'נ'ענדע! דעם אַלטען מאַנ'ס שטונדע האָט געשלאָגען! מיט אַ הויכען געשריי האָב איך דעם צודעק פון דער לאַמטערנע אַראָבגעריסען און אַריינגעשפּרונגען אין זיין צימער — נאָר איין מאָהל — איין איינציגעס מאָהל האָט ער אויפגעשריהען. אין איין מאָמענט האָב איך איהם אויף די דילען אַראָפּגעשלעפּט און האָב אויף איהם אַרויפגעוואָרפען זיין שווערע קישען. דאַן האָב איך צופרידען געלאַכט, וואָס איך האַלט שוין אַזוי ווייט מיט מיין אַרבייט. אָבער מיין האַרץ האָט נאָך פערשטיקט געקלאַפּט מינוטען לאַנג. דאָס האָט מיך שוין אָבער ניט געקימערט. דורכ'ן וואַנד קען מען עס ניט הערען, און ענדליך האָט דאָס אויך אויפגעהערט. דער אַלטער מאַן איז געבליבען טוידט. איך האָב אַראָבגענומען די קישען און אונטערזוכט דעם קערפּער. קיין צווייפעל מעהר, ער איז טוידט — טוידט! ער אָטהעמט ניט מעהר. איך האָב געלייגט מיין האַנד ביי איהם אויפ'ן האַרצען און האָב זי אַ היבשע צייט געלאָזט ליגען — עס ריהרט זיך ניט קיין האָר. ער איז טוידט אויף אייביג. זיין אויג וועט מיך שוין ניט מעהר אויפרעגען.

ווער עס האַלט מיך נאָך פאַר וואַהנזיניג, וועט זיך מוזען ענטזאָגען פון זיין מיינונג, ווען איך וועל איהם אָפּשילדערן ווי גוט איבערלייגט איך האָב אַלע הכנות געמאַכט, אום צו פערבאָרגען דעם אַלטענס קערפּער. די נאַכט האָט שוין אָנגעהויבען צו פערשווינדען, און איך האָב געאַרבייט שטיל אָבער האַסטיג.

איך האָב אויסגעריסען דריי ברעטער פון פאָדלאָגע און האָב דאָרט אַלעס

אַרײַנגעוואָרפֿען. דאַן האָב איך שנעל צוריק געלעגט די ברעטער אויף זײער אָרט אַזוי גענוי, דאָס קײן מענשליכע אויג — אַפֿילו זײַן אײגענע — וואָלט ניט דערקענט דאָס מינדעסטע פֿערענדערונג; עס איז אויך ניט געווען וואָס אָפּצוּוואַשען — ערגיץ ניט פֿערבליבען קײן פֿלעק — קײן שפּור פֿון וועלכען ס'איז טראָפּען בלוט, דערצו בין איך געווען צופֿיעל פֿאָרזיכטיג.

ווען איך האָב דאָס אַלעס צורעכט געמאַכט, איז געווען פֿיער אַ זײגער, — שטאָק-פֿינסטערע נאַכט. גראַדע ווען דער זײגער האָט פֿיער געשלאָגען, האָב איך דערהערט פֿון נאָס אַ קלאַפּען אין דער הויז-טהיר. מיט אַ לײַכטעם האַרץ בין איך געגאַנגען עפֿענען. איך זאָג מיט אַ לײַכטעם האַרץ, ווײַל, פֿאַר וואָס האָב איך שוין איצט געדאַרפֿט מורא האָבען? דרײַ מענער זײַנען אַרײַנגעקומען, און האָבען זיך גאַנץ עדעל פֿאַר מיר פֿאָרגעשטעלט אַלס פּאָליצײ-בעאַמטע. אַ שכן מײַנער האָט בײַ נאַכט געהערט אַ געשרײ; דאָס האָט אין איהם ערוועקט אַ פֿערדאַכט און ער האָט דערפֿון געמעלדעט צו דער פּאָליצײ; און זי האָט דאָס געשיקט איהרע בעאַמטע, אום צו אונטערזוכען די זאַך אויף דעם אָרט און שטעלע, וואו ס'איז פֿאָרגעקומען.

איך האָב געלאַכט, — דען וואָס איך האָב געהאַט מורא צו האָבען? — און געבעטען די הערען אַרײַנקומען. וועגען דעם געשרײ האָב איך אויפֿגעגעבען, אַז דאָס האָב איך זעלבסט פֿון שלאָף געשריען, און וואָס אָנבעלאַנגט דעם אַלטען מאַן, האָב איך געזאָגט, דאָס ער איז פֿעררײַזט. איך האָב אַרום געפֿיהרט מײַנע בעזוכער איבער'ן גאַנצען שטוב, און האָב זײ געבעטען זײ זאָלען אַלעס גוט אַרומקוקען און אַלעס גענוי אונטערזוכען. צום סוף האָב איך זײ אַרײַנגעפֿיהרט אויך אין דעם אַלטענס צימער; איך האָב זײ געצײַגט ווי דאָס גאַנצע האָב און גוטס זײַנס איז זיכער בעוואַכט און ניטש בעריהרט. אין מײַן זיכערהײַטס געפֿיהל בין איך געווען ממש בערויש, איך האָב אַרײַנגעטראָגען שטוהלען און האָב פֿאָרגעלײַגט די בעאַמטע, זײ זאָלען זיך דאָ זעצען אפּרוהען פֿון זײער מיהע. פֿאַר מיר זעלבסט האָב איך מיט וואַהנזיננינע דרײַסטקײַט געשטעלט אַ שטוהל פּונקט אויף דעם אָרט, וואו איך האָב בעהאַלטען דעם קערפּער פֿון מײַן קרבן.

די פּאָליצײ בעאַמטע זײַנען געווען בעפֿרידיגט. מײַן האַלטען זיך האָט זײ איבערגעצײַגט אין די ריכטיגקײַט פֿון מײַנע רײד, און איך זעלבסט בין געווען אין אַ גאַנץ גוטען מוטה. זײ האָבען זיך אַנידער געזעצט, און ווען איך האָב מיט פֿערגעניגען אויף זײערע פֿראַגען געענטפֿערט, האָבען זײ צווישען זיך געפּלוידערט פֿון גאַנץ אַנדערע זאַכען. אָבער עס האָט ניט לאַנג געדויערט, און איך האָב געפֿיהלט, ווי איך הויב אָן בלאַס צו ווערען, און איך האָב געוואָלט זײ זאָלען גלײַך

אַוועק געהן. דער קאָפּ האָט מיר געגומען וועה טאָהן און זשומען אין די אויערען; אָבער זײ זײַנען נאָך אַלץ געזעסען און האָבען פֿאָרטגעזעצט זײער שמועס. דאָס זשומען אין די אויערען איז געוואָרען שטאַרקער — עס דויערט שוין לענגער און געהמט אָן אַ בעשטימטען קלאַנג. אום פּטור צו ווערען פֿון דיזע געפֿיהלען, האָב איך מיך גאַנץ פֿרײַ אַרײַנגעמישט אין זײער געשפּרעך. אָבער דאָס זשומען הערט ניט אויף, און ווערט אַלץ דײַטליכער, ביז איך האָב זיך ענדליך איבערצײַגט, אַז דאָס זשומען-גערויש נעהט נאָר ניט פֿון מײַנע אויערען.

יעדען פֿאַלס האָב איך געמוזט זעהר בלאַס אויסזעהן; — אָבער איך האָב זיך נאָך פֿרײַער געהאַלטען און גערעדט נאָך העכער. דער גערויש אָבער איז אויך געוואָרען שטאַרקער — וואָס הויב איך אָן צו טאָהן? עס האָט זיך געהערט אַ לויזער, דומפּפֿער שנעלער גערויש ענליך צו דאָס קלאַפּען פֿון אַ מיט וואַטע אַרומגעוויקעלטע זײגער. מיר האָט דער אָטהעם פֿערהאַפּט — און די בעאַמטע הערען עס נאָך אַלץ ניט. איך רײד נאָך שנעלער נאָך לעבהאַפֿטער; אָבער אויך דער גערויש שטײַגט אַלץ העכער! איך האָב זיך אויפֿגעהײבען פֿון אָרט און וועגען די קלענסטע קלײניגקײַטען האָב איך דיספּוטירט מיט היטץ, מיט אַ הויכע שרײַענדע שטימע — עס האָט ניט געהאָלפֿען! אויך דער גערויש האָט זיך געהויבען און איז שטאַרקער געוואָרען. פֿאַר וואָס געהען זײ וואָס ניט אַוועק?! ווען די בעאַמטע האָבען מיך מיט זײער בעאָבאַכטונג שטאַרק דערגומען און געערגערט, האָב איך מיט שווערע טריט אַרומגעטראָטען איבער'ן צימער הין און צוריק. — אָבער אַלעס אומזיסט! דער גערויש הערט ניט אויף. מײַן גאָט! וואָס קען איך נאָך טהון? שוים האָט פֿון מיר געשפּריצט פֿאַר כּעס — איך האָב זיך געוואָרפֿען און געשאָלטען. איך האָב געחאַפּט דעם שטוהל, אויף וועלכען איך בין געזעסען, און האָב אַרומגעשאַרט מיט איהם איבער'ן פּאָדלאָגע. אָבער דער גערויש איז געוואָקסען, און האָט איבערגעשטײַגט אַלע אַנדערע קלאַנגען. העכער—העכער—און אַלץ העכער ווערט עס! און די חבֿרה האָבען צווישען זיך צופֿרידען געפּלוידערט און נאָך געלאַכט דערצו. איז דען מעגליך, אַז זײ זאָהלען דעם גערויש ניט הערען? אַללמעכטיגער גאָט! — נײן, נײן! — זײ הערען! זײ זוכען דעם צוזאַמענהאַנג! — זײ פֿערשטעהען די בעדײַטונג! — זײ לאַכען דאָס פֿון מײַן לײַקענען! — דאָס זײַנען דאַמאָלס געווען מײַנע געדאַנקען, און דאָס זײַנען זײ נאָך איצ'ט אויך. אָבער אַלעס וואָלט נאָך געווען צו דער לײַדען. וואָס ניט דיזער מוטשען מיך! אַלעס וואָלט איך נאָך דערטראָגען, נאָר ניט דעם געמײַנעם שפּאָט! דיזען געלעכטער האָב איך ניט געקענט אַריבערטראָגען! מיר האָט זיך געדאַכט, אַז איך וועל אפשר שטאַרבען, אויב איך וועל זיך ניט צושרײַען אויפ'ן קול! — און איצט — הערט! העכער און אַלץ העכער און העכער! — „פֿאָדליעצעס!" — האָב איך אויסגעשריהען — „פֿערשטעלט זיך ניט מעהר! איך בין זיך מודה אויפ'ן טהאַט! — רײַסט אויף די ברעטער! — אָט דאָ, דאָ! — דאָס איז דאָס גרויזאַמע קלאַפּען פֿון זײַן האַרץ!"

ביערנסטיערנע ביערנסאן.

דער

: בערען יעגער. :

ערצעהלונג.

(אויס נארוועגיש)

אינ'ם גאנצען דארף האט נאך קיין יונגעל ניט געקענט אזוי גוט לייענען, ווי דעם גלח'ס עלטערער זוהן; ער האט אויך ליעב געהאט צו לעזען, און איז געווען זעהר פלינק; דיעזע מעלה, און דאס וואס ער האט געלעזען, איז זעהר גע־פעללען געווען די פויערים, וועלכע האבען איהם צו געהערט; און ווען זיי איז עפעס בעזונדער שטארק געפעללען געווארען, האט ער מיט פערגעניגען צוגעלייגט פון קאפ, צוגעלייגט אזוי פיעל, וויפיעל נאר ער האט געוואלט; מעהר ווי אלץ פלעגט ער ליעב האבען די געשיכטעס, וואו עס האט זיך דערצעהלט וועגען גרויסע העלדען און וועגען ליעבע, וואס פיהרט צום טוידט.

נאנץ ניך האט דער גלח בעמערקט, אז דאס דרעססען אויפ'ן שרייער נעהמט צו אלץ שוואכער און שוואכער; ער איז אוועק נאכזעהן די אורזאכען, און האט געפונען מארוואלד'ן, ווי ער שטעהט און דערצעהלט עפעס פאר די ארבייטער. דערנאך האט מען אנגעהויבען זעהר וועניג האלץ צו ברייננען פון וואלד פאר'ן טאג; דער גלח איז וויעדער אוועק אויסגעפינען די אורזאכען און האט וויעדער אמאהל געפונען מארוואלד'ן, דערצעהלענדיג פון עפעס מיט היטץ; מען דארף דאך מאכען דערפון אן ענדע, האט געטראכט דער גלח, און האט איהם אוועק געגעבען אין שוהלע.

די שוהלע האבען נאר בעזוכט פויערשע קינדער, נאר דעם גלח האט זיך געדאכט, אז ס'וואלט געווען צו טהייער צו דינגען א הויז־לעהרער פאר איין זוהן, עס איז ניט אריבער קיין וואך זינט מארוואלד האט אנגעהויבען צו געהן אין שוהלע און איינער פון זיינע חברים איז געקומען אהיים א טוידט־בלאסער און האט דערצעהלט, אז ער האט אויפ'ן וועג בעגעגענט דעם טייוועל, — א צווייטער איז געקומען נאך בלאסער פונ'ם ערשטען און האט פערזיכערט, אז ער האט גע־זעהען ווי עפעס א מענש אהן א קאפ איז ארומגעגאנגען אונטער'ן בארג און האט זיך געפארעט מיט די שיפלאך. — נאר דאס איז נאך גאר נישט: דער

קלייגער קנוד פלאדסען און זיין קליינע שוועסטעריל, וועלכע זיינען געגאנגען אהיים, האבען זיך אומגעקעהרט צוריק אין שוהלע אזוי ווי וואהנזיניגע, און האבען מיט טרעהרען דערצעהלט, אז זיי האבען אליין געהערט ווי א בער האט געברוסט פון גלח'ס וואלד. — יא, און די קליינע מאריטא האט בעשטעטיגט, אז זי האט געזעהן ווי זיינע גראהע אויגען האבען געפינקעלט פון צווישען די געדיכטע בוישלאך. ניין, דאמאלס איז שוין דער לעהרער פון די כלים ארויס, ער האט א קלאפ געטהאן מיט דער חירע איבערן טיש און האט ביז געפרעגט, וואס פאר א גלגול — ניט דא געדאכט! — האט זיך איינגעכאפט אין די קינדער.

„אלע זיינען זיי, ווי די משוגעים", האט ער געזאגט: „איינער זעהט דעם טייוועל הינטער יעדען בלימעל, א צווייטער דערצעהלט, אז וואסער מענשען קריכען פון יעדען שיפעל, ביי א דריטען געהען ארום בערען איבער'ן וואלד אין ועכטען מיטען ווינטער. אין וועמען גלויבט איהר? אין גאט אין קריסטוס'ן", האט ער פא־טגעזעצט, „אדער און אלע שדים, אין נאכט־גייסטער און אין דעם, אז בערען קענען ארומגעהן אין מיטען ווינטער?" נאר ביסלעכווייס איז ער ווייכער געווארען און האט געפרעגט די קליינע מאריטא, צי האט זי מורא צו געהן אליין אהיים. די קליינע האט געשאקעלט מיט'ן קאפ, האט זיך פאנאנדער געוויינט און געזאגט, אז איהר איז אונמעגליך צו געהן אליין; דאן האט דער לעהרער בע־פוילען, אז מארוואלד, דער גרעסטער פון אלע קינדער, וואס זיינען פערבליבען, זאל איהר אוועק פיהרען אהיים דורכ'ן וואלד. „ניין, ער האט אליין געזעהען דעם בער", האט זיך מאריטא פאנאנדער געוויינט: „דאס האט ער מיר דערצעהלט". מארוואלד האט זיך איינגעקארטשעט אויף זיין ארט, בעזונדערס ווען דער לעה־רער האט אויף איהם אקוק געטהאן און האט א גלעט געטהאן די חירע, וואס ער האט געהאלטען אין דער לינקער האנד. „עה! האסטו געזעהען דעם בער?" האט דער לעהרער רוהיג געפרעגט. — „יא, דאס איז אמת, אז דער משרת האט געפונען אינ'ם וואלד א בערען־געלעגער, ווען ער איז געגאנגען אויף יאגד נאך קראליקעס", האט געזאגט מארוואלד. — „און דו האסט געזעהען דעם בער? דו אליין?" — ניט איין בער איז געווען, נאר גאנצע צוויי גרויסע, און אפשר נאך אויך צוויי קליינינקע מיט זיי, ווייל די עלטערע האלטען ביי זיך שטענדיג די קינדער פון דעם לעצטען און פאר דעם לעצטען יאהר. „אבער דו האסט זיי געזעהען, דו זעלבסט?" האט דער לעהרער געפרעגט נאך געלאסענער, גלע־טענדיג די חירע. מארוואלד האט אוועלע אפגעשוויגען און האט געזאגט „איך האב געזעהען יענעם בער, וועלכען לארס דער יעגער האט געהרג'עט אין פאריגען יאהר, יא, איהם האב איך געזעהען". דא האט דער לעהרער געמאכט

איין טראָט נעהענטער צו איהם און האָט איהם געפרעגט אַזוי געלאַסען, אַז דער יונגעל האָט זיך ערשראָקען: „איך פרעג דיך, צי האָסטו געזעהען די בערען דאָרט אויבען, אינ'ם גלח'ס וואַלד“. — טאָרוואַלד האָט קיין וואָרט מעהר ניט געענטפערט. „אפשר ווייסטו דערמאָהנען, אַז דו האָסט דאָס מאָהל אַ טעות געהאַט?“ האָט געפרעגט דער לעהרער, אָנכאַפּענדיג טאָרוואַלד'ן פאַר'ן קאָלנער און שטעלענדיג זיך געגען איהם מיט דער חירע אין האַנד. טאָרוואַלד האָט קיין וואָרט ניט געענטפערט, און די קינדער האָבען מורא געהאַט צו קוקען אין יענער זייט. דאַן האָט דער לעהרער געזאָגט ערנסט: „עס איז אַ שאַנדע פאַר אַ גלח'ס אַ זוהן אַזוי צו ליינען, און נאָך מאוס'ער — אויסלערנען צו ליינען אויך די אָרעמע פויערשע קינדער! דאָס מאָהל האָט זיך דער יונגעל אַרויסגעדרעהט פון זיין אומגליק.

נאָר אויף מאָרגען, ווען זיי זיינען געקומען אין שוהלע (דעם לעהרער האָט האָט מען אַוועקגערופען צום גלח, און די קינדער זיינען געבליבען אַליין) האָט מאַרישאַ די ערשטע געבעטען טאָרוואַלד'ן ער זאָל איהר עפּעס ווייטער דערצעהלען וועגען בער. — „דו ווייסט ווייטער מורא האָבען“, האָט ער געזאָגט. — „ניין, איך וועל זיך איינהאַלטען“, האָט זי געענטפערט און האָט זיך פעסט צוגעטוליעט צום ברודער. — „נו יאָ, געוויס, מען ווייסט איהם באַלד דערשיסען“, האָט געזאָגט טאָרוואַלד, שאָקלענדיג מיט'ן קאָפּ: „צו אונז אין דאָרף איז געקומען אַ יעגער, וועלכער וועט זיך מיט איהם גיך אָבפערטיגען. ווי נאָר לאַרס דער יעגער האָט דערהערט וועגען דעם בערען־געלעגער אין גלח'ס וואַלד, איז ער גלייך געקומען צו לויפען אַהער, חאָטש ער איז געוועזען זיעבען דערפער ווייט פון אונז; ער האָט מיט געבראַכט אַ ביקס, אַזוי שווער ווי דער אויבערשטער מיהל־שטיין, און לאַנג, אַזוי ווי פון דאַנען ביז האַנס וואַלדען“. — „אָהאָ!“ האָבען אַלע קינדער אויסגעשריען. — „ווייסט איהר, ער וועט נאָך זיין אפשר לענגער“ האָט צוגעגעבען טאָרוואַלד: „ער מוז זיין אַזוי לאַנג, ווי פון דאַנען ביז'ן בענקעל“. — „האָסט'ו איהם דען געזעהען?“ האָט געפרעגט אַליע בויען. — „צי האָב איך איהם געזעהען! איך האָב איהם ניט נאָר געזעהען, נאָר אפילו גערייניגט; ווייל, דו ווייסט, ניט אַלעמען לאָזט ער דערצו. איך האָב איהם, נאַטירליך, ניט געקענט אויפהייבען, נאָר ס'מאַכט גישט אויס, — איך האָב אויסגערייניגט זיין שלאָס, און דאָס איז, איך שווער דיר, ניט קיין גרינגע שטיקעל אַרבייט“. — „מען זאָגט, אַז די לעצטע צייט איז לאַרס'ס ביקס קאַליע געוואָרען, און ער פערהאַקט זיך ביים שיסען“, האָט געזאָגט האַנס וואָלדען, איבער וואַרפענדיג זיך צוריק און אָנשפּאַרענדיג ביידע פיס אָן שטענדער. — „ניין, זינט לאַרס האָט דאַמאָלס אויבען אין

אסמאַרקען געשאָסען אויפ'ן שלאָפענדיגען בער, מוז זיך זיין ביקס צוויי מאָהל פערהאַקען, און דעם דריטען מאָהל — אויסשיסען פאַלש“. — „יאָ, געוויס, אויב ער האָט געשאָסען אויף אַ שלאָפענדיגען בער“, האָבען געזאָגט די מיידלאַך. — „אָט איז אַ נאַר!“ האָבען אויסגעשריהען די יונגלאַך.

„צו פערריכטען אַ ביקס איז דאָ נאָר איין מיטעל, -- דורכלאָזען אַ לעבעדיגען שלאַנג דורכ'ן חלל פון ביקס! האָט געזאָגט אַליע בויען. — „יאָ, מיר ווייסען עס“ האָבען געשריהען די מיידעלאַך: — זיי האָט זיך געוואָלט הערען עפּעס נייעס. — „נו, איצט איז ווינטער, אַ שלאַנג איז ערגיץ ניט צו קריגען, און לאַרס קען דעריבער ניט פיעל בויען אויף זיין ביקס“. האָט געענטפערט פערזאָרגט האַנס וואָלדען. — „ער האָט געוואָלט מיט זיך געהמען נילס בויען אויך?“ האָט געפרעגט טאָרוואַלד. — „יאָ, האָט געענטפערט אַ יונגעל פון בויען, וועלכער האָט גוט געוואוסט וועגען דעם: נאָר זיין מוטער און די שוועסטער האָבען איהם ניט געלאָזט געהן; זיין טאַטע איז געשטאָרבען פאָריגען יאָהר דורך אַ בער, וואָס איז איהם בעפאַלען, און נילס — דאָס איז זייער איינציגער שפּייזער“. — „איז דאָס דען אַזוי געפעהרליך?“ האָט געפרעגט נאָר אַ קליין יונגעלע. — „געוויס געפעהרליך!“ האָט געענטפערט טאָרוואַלד; „אַ בער הרגעט וויפיעל 10 מענשען, און כח האָט ער פאַר צוועלף“. — „יאָ, דאָס ווייסען מיר“, האָבען ווידער ערקלעהרט די מיידעלאַך. זיי האָט זיך אַלץ געוואָלט הערען נייערעס. — „אָבער נילס איז ווי זיין טאַטע ער ווייסט געוויס מיטגעהן מיט לאַרס'ן“ — „יאָ, געוויס ווייסט ער מיטגעהן“, האָט געזאָגט אַליע בויען: „היינט אין דער פריה, פריהער נאָך ווי מען האָט ביי אונז אין הויף אָנגעהויבען אויפצושטעהן, האָב איך געזעהען ווי נילס בויען, לאַרס דער יעגער און נאָך איינער האָבען זיך געהויבען אויפ'ן באַרג, יעדער מיט אַ ביקס אין האַנד; דאָס זיינען זיי מסתמא געגאַנגען צום גלח'ס וואַלד“.

„דאָס איז געווען זעהר פריה?“ האָבען אַלע קינדער אויף אַ מאָהל געפרעגט. — „זעהר פריה. איך בין אויפגעשטאַנען פריהער פון דער מאַמען און איינגעהייצט דעם אויווען“. — „און לאַרס האָט געהאַט דעם גרויסען ביקס?“ האָט האַנס געפרעגט. — „דאָס ווייס איך ניט; דער ביקס, וועלכען איך האָב ביי איהם געזעהען, איז געווען זעהר לאַנג, אַזוי ווי פון דאַנען ביז'ן שטוהל“. — „אוי ס'אַר אַ ליגען!“ האָט געזאָגט טאָרוואַלד. — „דו האָסט דאָך פריהער אַליין געזאָגט!“ האָט געענטפערט דער יונגעל. — „יאָ, נאָר איך ווייס, אַז ער בענוצט ניט מעהר זיין לאַנגען ביקס“. — „קען זיין, נאָר דער ביקס איז יעדענפאַלס געווען אַזוי לאַנג.

חי פון דאנען — ביז יענעם שטוהל כמעט". — „יודקליך! נו, קאן טאקע זיין אז ער האט מיט זיך נענומען זיין לאנגען ביקס".

„בעקלעהרט נאר", האט נעזאגט מאריטא. „איצט זיינען זיי שוין געווים אויבען ביי די בערען". — „מעגליך, אז ערשט איצט האבען זיי אויסנעפונען דעם ארט"... עס איז נעוואָרען טויט שטיל; מען האט נעקאָנט מיינען, אז עס נרייט זיך עפּעס פיערליכעס.

„איהר חיים וואָב. — איך וועל אהעקנעהן", האט נעזאגט טארוואלד און האט זיך נענומען פאר'ן היטעל. — „יאָ! יאָ! דו ווייסט דאָ־ט עפּעס הערען", האבען אלע אויף אמאהל אויסנעשריהען און זיינען לעבעדינער נעוואָרען. — „נו, און דער לעהרער?" האט ער נעזאגט, בלייבענדיג שטעהן — „נארישקייטען, דו ביזט דעם גלח'ס זוהן", האט נעענטפערט אליע בויען. — „יאָ, זאל ער זיך נאר אמאהל ערלויבען אויפצוהויבען אויף מיר א האנד!" האט נעזאגט טארוואלד, בעגלייטענדיג זיינע ווערטער מיט א שטיל שווייגענדען שאקעל מיט'ן קאפּ. — „אפשר ווייסטו איהם הרג'ענען?" — „ווער חיים!" האט ער נעענטפערט, ער האט זיך פערנייגט און אחעק נענאנגען.

נאך זיין אהעקנעהן האבען די קינדער בעשלאָסען, אז ס'איז גלייכער צוגעהמען זיך פאר'ן ביכעל, נאר דאס לערנען איז ביי קיינעם ניט נעגאנגען, — אויפ'ן צונג האבען זיך נאר נעדרעהט די ערצעהלונגען פון פראנען וועגען בער. יעדער האט נעפּרובט טרעפען, אויף וואָס פאר אנ'אופן עס וועט פאָרקומען די וויכטיגע געשעהעניש, דאס הרג'ענען דעם בער; האנס האט נעהאלטען א נעוועט מיט אליע'ן, אז לארס'ס ביקס האט זיך פערהאקט ביים שיסען און דער בער איז נענאנגען גלייך אויף איהם.

דער קלייגער קנור פלאדסען האט ארויסנעזאגט זיין מיינונג, אז די יעגער האבען דארט בעקומען א גוטען חלק, די מיידעלאך זיינען אויך נעווען אויף זיין צד, נאר דאָ איז אריינגעגאנגען טארוואלד.

„קוםט!" האט ער נעזאגט, עפּענענדיג די טהיר: ער האט קוים דעם אטהעם נעחאפּט. „און דער לעהרער?" האבען נעפרענט איינינע יונגלאך — „נעהט ער צום טייפעל! דער בער! דער בער!" און ער האט מעהר קיין ווארט ניט נעקאָנט אויסריידען. — „האט מען איהם נע'הרג'עט?" האט נעפרענט איין יונגעל אין דער שטיל, וועהרענד יענע האבען ניט נעוואגט צו אטהעמען. טארוואלד איז נעזעסען פערמאטערט, ענדליך האט ער זיך אויפנעהויבען ארויפנעשפרונגען אויפ'ן בענקיל, און אויפהייבענדיג די היטעל האט ער נעשריהען: „קומט, זאג איך אייך. איך נעהם אלץ אויף זיך". — „אבער, וואוהין זאלען מיר נעהן?" האט נעפרענט האנס. —

„דעם גרויסען בער האט מען שוין אראבגעטראגען אונטען, און די אנדערע האט מען נאך ניט נעבראכט. נילס בויען איז שטארק פערוואונדעט, ווייל לארס'ס ביקס האט פאלש נעשאָסען און דער בער האט זיך ארויפגעוואָרפען אויף איהם. דער יונגעל וואָס איז נעווען מיט איהם איז נאר נצול נעוואָרען דורכדעם, וואָס ער האט זיך אנידערגעוואָרפען אויף דר'ערד און האט זיך געמאכט פאר א נעשטארבענעם, האט איהם דער בער ניט נעטשעפעט; און ווי נור לארס און נילס האבען בייגעקומען דעם בער, האבען זיי שוין דעם אנדערען אויך נעשאָסען". — „הורא!" „הורא!" האבען אויסגעשריהען אללע מיידלאך און יונגלאך, זיי זיינען אראבגעשפרונגען פון די בענק, און דורכשטופּענדיג זיך דורכ'ן טהיר האבען זיי זיך נעלאזט לויפען מיט אלע כחות דורך וועלדער און פעלדער אין בויען, אזוי ווי עס וואלט נאר קיין לעהרער אויף דער וועלט ניט נעווען.

די מיידעלאך האבען זיך באלד אנגעהויבען צו בעקלאגען, אז זיי קענען אזוי גיך ניט לויפען; די יונגלאך האבען זיי נעחאפּט אונטער'ן האנד און זיינען נאך שטארקער ווי פריהער נעלאָפען. „נאר זעהט, איהר זאלט איהם ניט טשעפען", האט נעזאגט טארוואלד: „א מאהל טרעפט, אז א בער חערט צוריק לעבעדיג". „טאקע?" האט נעפרענט מאריטא. — „יאָ, נאר דאמאלס חערט ער אנאנדער חיה, אלזא זעהט זיך פאָרזיכטיג!" און זיי זיינען חייטער נעלאָפען. „לארס האט צעהן מאהל אויסגעשאָסען אינ'ם גרויסען בער ביז ער האט איהם נעטויטעט", האט ער חיעדער נעזאגט; „בערעכענט נור: צעהן מאהל!" און זיי זיינען ווייטער נעלאָפען. — „און נילס האט נעגעבען אכטצעהן שטיך מיט'ן מעסער, ביז דער בער איז נעפאלען". — „אך גאָט, וואָס פאר א בער!" — און די קינדער זיינען אזוי שטארק נעלאָפען, אז שוויים האט זיך פון זיי נעגאָסען טייכען־חייז.

ענדליך זיינען זיי נעקומען אויפ'ן אָרט. אליע בויען האט נעעפענט די טיהר און איז אריינגעגאנגען דער ערשטער. „היט זיך", האט איהם נאכגעשריען האנס. מאריטא און נאך א קליינע מיידעל, — חעלכע טארוואלד און האנס האבען נעהאלטען פאר די הענד, זיינען אריינגעגאנגען באלד נאך אליען, נאך זיי איז נעגאנגען טארוואלד, נאר ער איז נעבליבען שטעהן ביי דער טיהר, צוקוקענדיג אלעם, וואָס קומט פאָר. — „זעה, בלוט!" האט ער נעזאגט צו האנס'ן, די איבעריגע האבען ניט נעחאוסט, אויב זיי זאלען אריינגעהן. „דו זעהסט איהם?", האט א מיידעלע נעפרענט דעם יונגעל, וואס איז נעשטאנען גלייך מיט איהם, נאר ער איז נעווען נעהענטער צום אריינגאנג. „יאָ, ער איז אזא גרויסער, ווי דעם קאפיטאנס פערד" האט ער נעענטפערט און האט נענומען איהר עפּעס דערצעהלען מיט גרויס התפעלות. „ער איז געבונדען אין אייזערנע קייטען", האט ער

געזאגט, „ער לעבט נאך, בלויז ניסט זיך פון זיינע וואונדען אזוי ווי פון א וואסער-פאלל“.

דאס איז געווען א ליעגען, נאר זיי האבען עס איינגעצען פארגעסען, ווען זיי האבען פאר זיך געזעהען דעם בער, דעם ביקס און גילס'ן, וועלכער איז געזעסען ביי א דוישקע וואסער מיט איבערגעבונדענע וואונדען, און די קינדער האבען געהערט ווי לארם דער יענער האט דערצעהלט, ווי אזוי דאס איז געשעהען. זיי האבען צוגעהערט און געקוקט מיט אזוי פיעל גייגעריגקייט, דאס זיי האבען ניט בעמערקט, ווי הינטער דעם דערצעהלער האט זיך בעוויזען אן אנדערער, וואס האט אויך דערצעהלט, און דערצעהלט נאר אויף אזא אופן: „איך וועל אייך שוין ווייזען, ווי אזוי צו אנטלויפען פון שוהלע אהן מיין ערלויבניש!“ צווישען די קינדער האט זיך דערהערט א געשריי; זיי האבען, אהן קעפ, זיך געלאזט לויפען צום טיהר, דורכ'ן גאניק, דורכ'ן הויף און ווייטער — איבער דעם שנעע - ווייסען פעלד האט זיך ניך בעוויזען א טענגע שווארצע קעפלעך, וועלכע האבען זיך גע-קייקעלט איינער נאכ'ן אנדערען, און ווען דער לעהרער האט זיך אויף זיינע אלטע פיס דערסליבען צו דער שוהלע, האט ער נאך פון ווייטען געהערט דאס זשומען, אזוי ווי פון א ביהנ-שטאק. יא, אנ'אמת'ר יום-טוב איז געווען פאר'ן דארף, ווען די בערען-יעגערס האבען זיך צוריק געקעהרט אהיים! דער טאג האט זיך אנגע-הויבען מיט ליכטיגע שטראהלען פון דער אויפגעהענדער זונן און האט זיך גע-ענדיגט מיט א רעגען, אזעלכע טעג הערען געשעהען פאר זעהר פרוכט-בארע.

...AKIN & Co., Ltd.
141, WHITECHAPEL-RD, L... ENGLAND.

Jewish Council

66-Y-759

קול מבשר. א זאמעלשריפט פיר וועלטנ״עס און פיר
יודישע פראגען אין רוסלאנד. נ'1. אויג.-
סעפט. 1914, בערלין.

מיקראָפילם.
אָריג. און נעג. אין ייוואָ.

15/2859

285

קול מבשר

מאסף
לחרשות הזמן
ולשאלת היהודים ברוסיה

א זאמעלשריפט
פיר וועלטנייעס
און פיר יודישע פראגען אין רוסלאנד

גליון א'. August-September 1914 — אב־אלול תרע"ד No. 1

תוכן — אינהאלט: א) די אָבערע לייטונג פון די סערבינדעטע דייטשע און עסטרייך־אונגאַרישע אַרמייען צו די יודען. — ב) די סיבות פון דער מלחמה. — ג) קריעגס קראַנק. — ד) דער דייטשער קיסר צום אַמעריקאַנישען פאָלק. — ה) ה"צר" הרוסי והבטחותיו. — ו) דער שווארצער סוף. — ז) צו אונזערע לעזער.

די חסרים פון דעם הויז ראמאנאוו.

א. מ. ליליען: פונם רוסיש־יאפאנישען קריעג. (צוערסט אבגעדרוקט אים „אולק".)

— וואו אַהין קינדער ? — צום טויטען.
דאָס היילינע רוסלאַנד שיקט אונס.

— וואו אַהין פֿאָטער ? — צום וועסטען.
דאָס היילינע רוסלאַנד פערשיקט אונס.

GAYLAMOUNT
PAMPHLET BINDER
Manufactured by
GAYLORD BROS. Inc.
Syracuse, N. Y.
Stockton, Calif.

די אבערע לייטונג פון די פערבינדעטע דייטשע און עסטרייך־אונגארישע ארמעעס צו די אידען.

הנהלה העליונה של צבאות גרמניה ואוסטריה־אונגריה פרסמה את הכרוז הזה בעברית ויהודית:

אל היהודים בפולין!

מחנות הצבא נאדרי־הנצחון אשר לממלכות ברית אירופה התיכונה, גרמניה ואוסטריה אונגריה, באו בגבול פולין.

העריצות הרוסית מהרה לנוס ולהמלט על נפשה מפני השתערות חילותינו, אשר איש לא יתיצב לפניהם.

דגלינו נושאים אליכם משפט וחופש: שווי־זכויות אזרח גמור, חופש הדת המסורת, חירות ודרור של יצירה ועבודה בכל מקצעות הכלכלה והתרבות בחייכם.

הרבה יותר מדי נאנקתם תחת סבלות עול הברזל של מוסקבה, הנה אנו באים אליכם כידידים. נשברה ממשלת הזרים האכזרית, תקופה חדשה תפתח לפולין. בכל כחנו נשים מגמת, והיינו למעוז לגאולת כל יושבי הארץ, שווי־זכיות היהודים עומד להוסד על יסודות חוקה.

אל תתנו להשלות את נפשכם על ידי הבטחות רוסיה, כאשר קרָה זה פעמים רבות! גם בשנת 1905 הבטיחכם הצאר לתת לכם שווי זכיות.

איך הקים את דברו, אשר פרסם בכל תקף בתור פתגם מלכות?
זכרו את הגרושים הנוראים ואת הגליות של המוני אחיכם!
זכרו את קישינוב, את הומיל, את ביאליסטוק, את שדליץ ועוד פוגרומים למאות!
זכרו את משפט ביילים ואת היגיעות החוזרות והבאות מטעם הממשלה להחזיק בקרב העם את עלילת הדם המתועבה!
ככה שמר הצאר את הבטחתו בכל תקף, שהבטיח בשעת הדחק.
גם הפעם הגיעה לו שעת הדחק; ואת היא עת הבטחותיו.
חובתכם הקדושה היא עתה, להתאמץ בכל כחכם לחזק את דבר השחרור.
כל כחות העם: צעיריכם, קהלותיכם, חברותיכם, הכלכם להתיצב יחד כאיש אחד לעזרת הענין הקדוש.
פתחו, בלב מלא, אל מבואי חילינו הקרובים והמסורים אליכם!
בעד כל סחורה שתספקו, ישולם [illegible].
עזרו עזרו את הדחק, להכריע כליה את האויב, ולהביא את החופש ואת הצדק לנצחון גמור!

ההנהגה העליונה של צבאות גרמניה ואוסטריה־אונגריה המאוחדים.

צו די אידען אין פוילען!

די העלדישע ארמעען פון די גרויסע מיטעל־איראפעאישע רעגירונגען, דייטשלאנד און עסטערייך אונגארן, זיינען אריין אין פוילען.

דער שטורמענדער מארש פון אונזערע ארמעען, האט געצוואונגען די דעספאטישע רוסישע רעגירונג צו אנטלויפען.

אונזערע פאהנען ברענגען אייך רעכט און פרייהייט: גלייכע בירגעררעכט, פרייהייט פאר גלויבען, פרייהייט צו ארבייטען אומגעשטערט אין אלע צווייגען פון עקאנאמישען און קולטורעלען לעבען און אייער גייסט.

צו לאנג האט איהר זיך געפלאגט אונטער דעם אייזערנעם מאסקאווישען יאך.
ווי פריינד קומען מיר צו אייך, די בארבארישע פרעמדע רעגירונג איז אוועק!
די גלייכע רעכטע פאר אידען זאל ווערען געבויט אויף פעסטע פונדאמענטען.
לאזט אייך ניט, ווי א סך מאל פריהער, אפנארען דורך המשכדיגע פערשפרעכונגען!
צו האט ניט אויך אין 1905 דער צאר צוגעזאגט די גלייכע רעכטע פאר אידען, און צו האט ער [...] דאריף געגעבען דעם רעכטמעסיגען מאניפעסט?
ווי האט מען אייך אבגעצאהלט דעם האלטען ווארט. וואס מען האט אייך זיך געטויזט פאר דער [...]ער וועלט?

געדענקט דאס ארויסטרייבען, וואס מען טרייבט טאג־טעגליך די אידישע מאסען פון זייערע איינגעזעסענע מקומות!

געדענקט קישיניעוו, האמעל, ביאליסטאק, סיעדלעץ, און פיעל הונדערטער אנדערע בלוטיגע פאגראמעס!

געדענקט דעם ביילים־פראצעס, און די ארבייט פון די בארבארישע רעגירונג צו פערברייטען דעם שרעקליכען ליגען פון בלוט־געברויך ביי די אידען!

אזוי האט דער צאר געהאלטען זיין מאנארכיש ווארט, וואס ער האט געגעבען, זייענדיג אין די קלעם!
ער איז איצט ווידער אין די קלעם! — אט, דאס איז די סבה פון זיינע פערשפרעכונגען.
אייער הייליגער חוב איז איצט, צוזאמען צו נעמען אלע קרעפטען, מיטצוארבייטען ביי די בעפרייאונג.
אלע פאלקסקרעפטען: אייער יונגער דור, אייערע קהלות, אייערע חברות, מוזען זיך שטעלען ווי איין מאן, מיטצוהעלפען צו די הייליגע זאך.
מיר ערווארטען, אז איהר וועט בעווייזען, דורך פאקטען, אייער פערשטאנד און אייער איבערגעגעבענהייט.
ווענדעט זיך, מיט דעם גרעסטען בטחון, צו די קאמאנדאנטען פון אונזער מיליטער אין די ערטער, וואס זיינען נאהענט צו אייך.
אלע סארטען ליפערונגען וועלען באלד און גוט בעצאהלט.
באהנט דעם וועג צו בעצווינגען אין גאנצען דעם שונא, און צו ברענגען דעם נצחון פון פרייהייט און גערעכטיגקייט!

די אָבערע לייטונג פון די פערבינדעטע דייטשע און עסטערייך־אונגארישע ארמיעס.

די סיבות פון דער מלחמה.

אַמלחמה און אשרעקליך אומגליק. זי רויבט איועק קינדער פון איהרע עלטערן, מענער פון איהרע פרויען און ריכטעט צו־גרונד די ארבייט פון גאנצע דורות. יעדע רעגיערונג פון ציוויליזירטע לענדער ווייסט, אז איהר וויכטיגסטע אויפגאבע איז צו ערהאלטען דעם שלום. מען מוז מודה זיין, אז די ביידע מלוכות דייטשלאנד און עסטרייך־אונגארן האבען זיך די גרעסטע מיה גענעבען, די איטציגע שרעקליכע מלחמה אויסצומיידען. דעם 84 יעהריגען קיסר פראנץ יוסף, וואס האט אין די 66 יאהר פון זיין מלוכה אלע שרעקליכקייטען פון מלחמות דורכגעלעבט קען מען גלויבען, ווען ער זאגט „אז ער האט זיך אלע מיה געגעבען זיינע לעצטע יאָהרען אין שלום צו פערברענגען". בשעת דעם באַלקאן קריעג וואס רוסלאנד, האט אנגעשטיפט כדי צוערשט די טירקיי און דערנאָך עסטרייך־אונגארן צוגרונדע צו ריכטען, האט דער עסטרייכישער קיסר אלצדינג געטאן כדי דעם שלום צו דערהאלטען. צוליעב דעם שלום האט ער געדולדעט אז די סערבען האבען דערגרייכט זייער ציעל און די טירקיי ארייסגעווארפען פון איראָפא. נאר קיינער קאן דעם שלום נישט ערהאלטען אז דער בעזער שכן וויל נישט.

אם 28 יוני האָט מען אין סאראַיעוואַ (באָסניען) ערמאָרדעט דעם עסטרייכישען טראָנפאָלגער פראַנץ פערדינאַנד. די אונטערזוכונג האט בעוויזען אז די מערדער האבען א שייכות צו דער סערבישער רעגירונג און צום סערבישען מיליטער. וואס דאס די כלי־זין געליעפערט. סערבישע אגענטען האבען די סלאווישע בעפעלקערונג פון דרום־עסטרייך אויפגעהעצט, כדי זיי זאלען זיך בונטעווען אקעגען עסטרייך. און די רוסישע רעגירונג האט בסוד אונטערשטיצט די סערבען און איך דורך איהרע איינענע שפיאָנען אויפגעהעצט די סלאווישע פעלקער פון עסטרייך אונגארן. דער רוסישער געזאנדטער אין בעלגראַד האט גוט געוואוסט פונ׳ם פלאַן דעם עסטרייכישען טראָנפאלגער צו ערמאָרדען און האט דעם פלאן אונטערשטיצט.

אזוי באלד ווי די עסטרייכישע רעגירונג האט זיך דערסון דערוואוסט, האט זי געפאָדערט פון דער סערבישער רעגירונג, מען זאל שטרענג בעשטראַפען די פערברעכער און מען זאָל אויפהערען די העצע געגען עסטרייך־אונגארן וועלכע די סערבישע רעגירונג האָט זיך געווענדעט צו דער רוסישער רעגירונג און האָט פון איהר בעקומען די קלאָרע תשובה: „מאָביליזירט, מיר מאָביליזירען אויך". געשטיצט דאַרויף האָט די סערבישע רעגירונג די גערעכטע פאָדערונגען פון עסטרייך צוריקגעוויזען און עסטרייך איז דערפאַר געווען געצוואונגען סערביען צו ערקלערען דעם קריעג און זיין מיליטער צו שיקען אַקעגען בעלגראַד.

דער קיסר פראַנץ יוסף האָט זיך דערביי נישט אויפגעהערט צו בעמיהען, צו פערהיטען אַ וועלטקריעג און האָט דערפאַר אין פעטערבורג ערקלערט, אַז זיין כונה איז נישט אַוועקצונעהמען לאַנד פון סערביען, נור עס צו צווינגען, זיין שעדליכע אַגיטאַציע אַקעגען עסטרייך אויפצוהערען.

די תשובה פון דער רוסישער רעגירונג איז געווען אַ מאָביליזירונג אַקעגען עסטרייך־אונגאַרן. דאָס איז אַ בעווייז אַז רוסלאַנדס כונה איז געווען עסטרייך צו צווינגען צו אַ מלחמה און דאַדורך אויך אריינצושלעפען זיין פערבינדעטען: דייטשלאנד. דער דייטשער קיסר וואס האט בשעת זיין גאנצער רעגירונג געשטיצט דעם שלום, האט זיך אויך וואסבאל מיט אלע כחות געשטאַרקט, צו מאכען אַ פשרה צווישען עסטרייך און רוסלאנד. דערביי האט די רוסישע רעגירונג ווייטער בעוויזען, אז איהר פאָליטיק איז איינגעבויט אויף שקר און רמיה. דער צאַר און זיינע מיניסטער האבען געבראָכען זייער וואָרט און זיי איז צו פערדאנקען דער וועלטקריג מיט אלע זיינע שרעקען. בשעת רוסלאנד האט שוין געהיים מאָביליזירט, האט דער רוסישער צאר זיך געסטאַרעט איינצורעדען דעם דייטשען קיסר, אז ער וויל דעם שלום ערהאלטען און האט איהם געבעטען, ער זאל אַ פשרה מאכען. אם 27 יולי האט דער דייטשער מיליטער־אַטאַשע אין פעטערסבורג זיך אָנגעפרעגט, אויב די שמועות וועגען רוסלאנדס מאביליזירונג זענען אמת, און דער רוסישער קריעגסמיניסטער סוכאמלינאוו האט איהם אויף זיין עהרענוואָרט

די אבערע לייטונג פון די פערבינדעטע דייטשע און עסטרייך־אונגארישע ארמיעס צו די אידען.

ההנהלה העליונה של צבאות גרמניה ואוסטריה־אונגריה
פרסמה את הכרוז הזה בעברית ויהודית:

אל היהודים בפולין!

מחנות הצבא נאדרי־הנצחון אשר לממלכות ברית אירופה התיכונה, גרמניה ואוסטריה אונגריה, באו בגבול פולין.

העריצות הרוסית מהרה לנוס ולהמלט על נפשה מפני השתערות חיילותינו, אשר איש לא יתיצב לפניהם.

דגלינו נושאים אליכם משפט וחופש: שווי־זכיות־אזרח גמור, חופש הדת והמסורת, חירות ודרור של יצירה ועבודה בכל מקצעות הכלכלה והתרבות, ברוחכם.

הרבה יותר מדי נאנקתם תחת סבלות עול הברזל של מוסקבה, והנה אנו באים אליכם כידידים. נשברה ממשלת הזרים האכזריה, תקופה חדשה תפתח לפולין. בכל כחנו נשים מבטח, והיינו למעוז לגאולת כל יושבי הארץ, שווי־זכיות היהודים עומד להוסד על יסודות חזקים.

אל תתנו להשלות את נפשכם על ידי הבטחות רמיה, כאשר קרבם זה פעמים רבות! גם בשנת 1905 הבטיחכם הצאר לתת לכם שווי זכיות.

איך הקים את דברו, אשר פרסם בכל תקף בתור פתגם מלכות?
זכרו את הגירושים הנוראים ואת הגליות של המוני אחיכם!
זכרו את קישינוב, את הומיל, את ביליסטוק, את שדליץ, ועוד פוגרומי־דמים למאות!
זכרו את משפט ביילים ואת היגיעות החוזרות ובאות מטעם הממשלה להחזיק בקרב העם את עלילת הדם הנתעבה!

ככה שמר הצאר את הבטחתו בכל תקף, שהבטיח בשעת דחקו.
גם הפעם הגיעה לו שעת הדחק! זאת היא סבת הבטחותיו.
חובתכם הקדושה היא עתה, להתאמץ בכל כחכם לחזק את דבר השחרור.
כל כחות העם! צעיריכם, קהלותיכם, חברותיכם, חיבים להתיצב יחד כאיש אחד לעזרת הענין הקדוש.

פנו, בלב מלא, אל מצביאי חילנו הקרובים וסמוכים אליכם!
בעד כל סחורה שתוספק, ישולם מבין ותקילין.
סלו סלו את הדרך, להכריע כלה את האויב, ולהביא את החופש ואת הצדק לנצחון גמור!

ההנהגה העליונה של צבאות גרמניה ואוסטריה־אונגריה המאוחדים.

צו די אידען אין פוילען!

די העלדישע ארמיעס פון די גרויסע מיטעלאייראפעישע רעגירונגען, דייטשלאנד און עסטרייך־אונגארן זיינען אריין אין פוילען.

דער מעכטיגער מארש פון אונזערע ארמיעס, האט געצוואונגען די דעספאטישע רוסישע רעגירונג צו אנטלויפען.

אונזערע פאהנען ברענגען אייך רעכט און פרייהייט: גלייכע בירגעררעכט, פרייהייט פארן גלויבען, פרייהייט צו ארבייטען אומגעשטערט אין אלע צווייגען פון עקאנאמישען און קולטורעלען לעבען אין אייער גייסט.

צו לאנג האט איהר זיך געפלאגט אונטער דעם אייזערנעם מאסקאווישען יאך.
ווי פריינד קומען מיר צו אייך. די בארבארישע פרעמדע רעגירונג איז אויס!
די גלייכע רעכט פאר אידען זאל ווערין געבויט אויף פעסטע פונדאמענטען.
לאזט אייך נישט, ווי א סך מאל פריהער, אבנארען דורך חנופה'דיגע פערשפרעכונגען!
צו האט נישט אויך אין 1905 דער צאר צוגעזאגט די גלייכע רעכט פאר אידען, און צו האט ער נישט דארויף געגעבען דעם העכסטען מאניפעסט?

ווי האט מען אייך אבגעצאהלט דעם דאזיגען חוב, וואס מען האט אויף זיך גענומען פאר דער גאנצער וועלט?

געדענקט דאס ארויסטרייבען, וואס מען טרייבט טאג־טאגליך די אידישע מאסען פון זייערע איינגעזעסענע מקומות!

געדענקט קישיניעוו, האמעל, ביאליסטאק, סיעדלעץ, און פיעל הונדערטער אנדערע בלוטיגע פאגראמען!

געדענקט דעם ביילים־פראצעס, און די ארבייט פון די בארבארישע רעגירונג צו פערברייטען דעם שרעקליכען ליגען פון בלוט־געברויך ביי די אידען!

אזוי האט דער צאר געהאלטען זיין מאנארכיש ווארט, וואס ער האט געגעבען, זייענדיג אין די קלעם!
ער איז איצט ווידער אין די קלעם! — אט, דאס איז די סבה פון זיינע פערשפרעכונגען.
אייער הייליגער חוב איז איצט, צוזאמען צו נעמען אלע קרעפטען, מיטצוארבייטען ביי די בעפרייאונג.
אלע פאלקסקרעפטען: אייער יונגער דור, אייערע קהלות, אייערע חברות, מוזען זיך שטעלען ווי איין מאן, מיטצוהעלפען צו די הייליגע זאך.

מיר ערווארטען, אז איהר וועט בעווייזען, דורך פאקטען, אייער פערשטאנד און אייער איבערגעגעבענהייט.

ווענדעט זיך, מיט דעם גרעסטען בטחון, צו די קאמאנדאנטען פון אונזער מיליטער אין די ערטער, וואס זיינען נאהענט צו אייך.
אלע סארטען ליפערונגען וועלען באלד און גוט בעצאהלט.
באהנט דעם וועג צו בעצווינגען אין גאנצען דעם שונא, און צו ברענגען דעם נצחון פון פרייהייט און גערעכטיגקייט!

די אבערע לייטונג פון די פערבינדעטע דייטשע און עסטרייך־אונגארישע ארמיעס.

די סיבות פון דער מלחמה.

א מלחמה און אשרעקליך אומגליק, זי רויבט אוועק קינדער פון איהרע עלטערן, מענער פון איהרע פרויען און ריכטעט צו־גרונד די ארבייט פון גאנצע דורות. יעדע רעגירונג פון ציוויליזירטע לענדער ווייסט, אז איהר וויכטיגסטע אויפגאבע איז צו ערהאלטען דעם שלום. מען מוז מודה זיין, אז די ביידע מלוכות דייטשלאנד און עסטרייך־אונגארן האבען זיך די גרעסטע מיה געגעבען, די איטציגע שרעקליכע מלחמה אויסצומיידען. רעם 84 יעהריגען קיסר פראנץ יוסף, וואס האט אין די 66 יאהר פון זיין מלוכה אלע שרעקליכקייטען פון מלחמות דורכגעלעבט קען מען גלויבען, ווען ער זאגט „אז ער האט זיך אלע מיה געגעבען זיינע לעצטע יאהרען אין שלום צו פערברענגען". בשעת דעם באלקאן קריעג וואס רוסלאנד, האט אנגעשטיפט כדי צוערשט די טירקיי און דערנאך עסטרייך־אונגארן צוגרונדע צו ריכטען, האט דער עסטרייכישער קיסר אלצדינג געטון כדי דעם שלום צו דערהאלטען. צוליעב דעם שלום האט ער געדולדעט אז די סערבען האבען דערגרייכט זייער ציעל און די טירקיי ארויסגעווארפען פון אייראפא. נאר קיינער קאן דעם שלום נישט ערהאלטען אז דער בעזער שכן וויל נישט.

אם 28 יוני האט מען אין סאראיעווא (באסניען) ערמארדעט דעם עסטרייכישען טראנפאלגער פראנץ פערדינאנד. די אונטערזוכונג האט בעוויזען אז די מערדער האבען א שייכות צו דער סערבישער רעגירונג און צום סערבישען מיליטער. וואס האט די כליזין געליעפערט. סערבישע אגענטען האבען די סלאווישע בעפעלקערונג פון דרום־עסטרייך אויפגעהייצט, כדי זיי זאלען זיך בונטעווען אקעגען עסטרייך. און די רוסישע רעגירונג דאט בסתר אונטערשטיצט די סערבען און איך דורך איהרע אייגענע שפיאנען אויפגעהעצט די סלאווישע פעלקער פון עסטרייך אונגארן. הארטוויג דער רוסישער געזאנדטער אין בעלגראד דאט גוט געוואוסט פונ'ם פלאן דעם עסטרייכישען טראנספאלגער צו ערמארדען און האט דעם פלאן אונטערשטיצט.

אזוי באלד ווי די עסטרייכישע רעגירונג האט זיך דערפון דערוויסט, האט זי געפאדערט פון דער סערבישער רעגירונג, מען זאל שטרענג בעשטראפען די פערברעכער און מען זאל אויפגעבען טראגאנזען. אז די העטץ געגען עסטרייך־אונגארן וועט אויפהערען. די סערבישע רעגירונג האט זיך געווענדעט צו דער רוסישער רעגירונג און האט פון איהר בעקומען די קלארע תשובה: „מאביליזירט, מיר מאביליזירען אויך". געשטיצט דארויף האט די סערבישע רעגירונג די גערעכטע פאדערונגען פון עסטרייך צוריקגעוויזען און עסטרייך איז דעריבער געוועזען געצוואונגען סערבען צו ערקלערען דעם קריעג און זיין מיליטער צו שיקען אקעגען בעלגראד.

דער קיסר פראנץ יוסף האט זיך דערביי נישט אויפגעהערט צו בעמיהען, צו פערהיטען א וועלטקריעג און האט דעריבער אין פעטערבורג ערקלערט, אז זיין כונה איז נישט אוועקצונעהמען לאנד פון סערביען, נור עס צו צווינגען, זיין שעדליכע אגיטאציע אקעגען עסטרייך אויפצוהערען.

די תשובה פון דער רוסישער רעגירונג איז געוועזען א מאביליזירונג אקעגען עסטרייך־אונגארן. דאס איז א בעוויז אז רוסלאנדס כונה איז געוועזען עסטרייך צו צווינגען צו א מלחמה און דאדורך אויך אריינצושלעפען זיין פערבינדעטען: דייטשלאנד. דער דייטשער קיסר וואס האט בשעת זיין גאנצער רעגירונג געשטיצט דעם שלום, האט זיך אויך פאסמאל מיט אלע כחות געשטארעט, צו מאכען א פשרה צווישען עסטרייך און רוסלאנד. דעריבער האט די רוסישע רעגירונג ווייטער בעוויזען, אז איהר פאליטיק איז איינגעבויט אויף שקר און רמיה. דער צאר און זיינע מיניסטער האבען געבראכען זייער ווארט און זיי איז צו פערדאנקען דער וועלטקריג מיט אלע זיינע שרעקען. בשעת רוסלאנד האט שוין בגהיים מאביליזירט, האט דער רוסישער צאר זיך געסטארעט איינצורעדען דעם דייטשען קיסר, אז ער וויל דעם שלום ערהאלטען און האט איהם געבעטען, ער זאל א פשרה מאכען. אם 27 יולי האט דער דייטשער מיליטער־אטאשע אין פעטערסבורג זיך אנגעפרעגט, אויב די שמועות וועגען רוסלאנדס מאביליזירונג זענען אמת, און דער רוסישער קריעגסמיניסטער סוכאמלינאוו האט איהם אויף זיין ערהרענווארט

פערזיכערט, אז רוסלאנד האט נישט מאָביליזירט. צוויי טאג שפּעטער, האט דער רוסישער גענעראלשטאַב נאך אייגמאל זיין עהרענווארט געגעבען, אז קיין שום רוסישער סאלדאט איז נאך נישט איינבערופען. און דער אמת'ן זענען דעמאָלט די רוסישע מאָביליזאציעס שוין גווען פארטיג און אונגעהייערע טרופּען זענען געשטאנען פאר דער עסטרייכישער גרעניץ. אם 31 יולי האט דער רוסישער צאַר געענטפערט דעם דייטשען קיסר אויף זיין דעפּעשע, אין וועלכער ער האט איהם אויף דער סכנה פון דער רוסישער מאָביליזאציע אויפמערקזאַם געמאכט, ווארטעוועליך: „אזוי לאנג ווי די פערהאנדלונגען מיט עסטרייך וועגען סערביען זענען נישט צו ענדע, וועלען מיינע טרופען קיין שום ארויספאָרדערנדע אקציאָן נישט אונטערנעהמען. איך גיב דיר מיין הייליגסטעס ווארט דאראויף".

איצט האט זיך ארויסגעוויזען, אז נאך בעפאָר דער צאַר האט אבגעשיקט זיין טעלעגראַם איז די מאָביליזציע שוין געוועזען פארטיג. אזוי ווי דייטשלאנד האט זיך דערפון דערוואוסט, האט עס רוסלאנד און פראנקרייך געשטעלט אַ אולטימאטום. אנשטאָט צו געבען אתשובה זענען רוסישע און דערנאָך פראנצעזישע טרופען אריבערגעגאנגען די גרעניצען. דייטשלאנד און עסטרייך זענען דערפאר געווען געצוואונגען קריג צו ערקלערען.

דאס איז געווען דאס פאָרשפּיעל צו דער שרעקליכער מלחמה, וואס די גאנצע קולטורוועלט האט געוואלט אויסמיידען און וואָלט אַ ודאי געווען געקאנט אויסמיידען און אין פריעדען לעבען, ווען דער באַרבאַרישער יבֿן — דער צאַר און זיינע מיניסטער, וואלטען געוויזט [illegible]דערלאָזט.

קריעגסקראניק.

אַ חודש איז אַ וועק, זייט עס האָט זיך אָנגעהויבען דער גרויסער וועלט קריעג, און שוין ווייזט זיך אַרויס, אַז די אַרמעען פון דייטשלאַנד און עסטרייך־אונגאַרן זענען אַ סך שטאַרקער פון זייערע פיינד. שוין שטעהען די אַרמעען פונ'ם צוויבונד אינ'ם לאַנד פונ'ם פיינד, און שלאָגען זייערע געגנער אין איין שלאַכט נאָך דער אַנדערער.

תיכף נאָך דער קריגסערקלערונג האָבען די דייטשען איינגענומען די פוילישע שטעדט קאַליש, פּעטריקאָוו, טשענסטאָכוי, בענדין, קיבאַרטי, ווירבאַלון, און אַ טהייל פון דער דייטשער אַרמע האָט זיך פעראייניגט מיט די עסטרייכישע טרופען ביי אָלקוש. די רוסישע טרופען וואָס האָבען זיך געפרייוט די דייטשען צוריק צו־דרענגען, האָבען אַם 11. אויגוסט ביי סאַלדוי און אַם 14. אין ביאַלאַ פארלוירען אונגעהייער פיעל טויטע און קאַנאָנען. נאָך אַ גרעסערע כפלה האָבען די רוסען געהאט אַם 17. אויגוסט ביי סטאַלופּענען, וואו די דייטשען האָבען אוועקגעפיהרט 3000 געפאַנגענע און 6 מאַשינענגעוועהרע. אַ אַנגריף פון רוסישע טרופען אויף דער ליניע גומבינען—אנגעבורג האָט דאָס 1. דייטשע אַרמעקאָרפּס צוריקגעוואָרפען און געפאַנגען גענומען 10.000 רוסישע סאָלדאַטען און אַכט קאַנאָנען.

די שרעקליכסטע מפּלה האָט די רוסישע זידאַרמע געהאט אַם 31. אויגוסט אין אָסטפּרייסען. די דייטשע אַרמע האָט נאָך אַ דרייטעגיגער שלאַכט ביי טאַנענבערג, גילגענבורג און אָרטעלסבורג די רוסען אַריינגעכאַפּט אין די מאַזורישע טייכען. 90.000 פון זיי זענען געפאַנגען און די איבריגע אַנטלאָפען. — אויפ'ן וואַסער האָבען די דייטשען אויך פערפאָלגט די רוסישע שיפען און האָבען די שטאָדט ליבוי באָמבאַרדירט און פאַרברענט.

אויך אַ עסטרייכישע אַרמע איז אַריינגערוקט אין רוסלאַנד ביז לובלין און דאָס אַם 26. אויגוסט ביי קראַסניק געזיעגט איבער מעהר ווי 4 רוסישע אַרמעעקאָרפּס. זעהר אַ סך געפאַנגענע, קאַנאָנען און פאָהנען זיינען אַריינגעפאַלען אין עסטרייכס הענד. ענדע אויגוסט איז דער קאַמפף צווישען די עסטרייכער און רוסען אַם שטאַרקסטען. ער ציהט זיך אַהין 400 קילאָמעטער. די מלחמה שטעהט אין רוסיש פוילען פאַר די עסטרייכער זעהר גוט. אַם מיינסטען ווירד געקעמפפט ביי לעמבערג.

אַ איינציגע טרופּע זענען גאַליציש־פוילישע פרייוויליגע. לרוב סטודענטען, וואָס ווילען זיך נוקם זיין אין איהר דמ־ישונא רוסלאַנד. זיי האָבען אַ קאָזאַקענטרופּע מנצח געווען.

אין דער מלחמה צווישען עסטרייך און סערביען, צו וועלכען עס איז צוגעקומען דאָס קליינע מאָנטענעגראָ, האָבען די עסטרייכער אַם 5. אויגוסט בעזעצט בעלגראַד. זיי זענען אַריבער דעם פלוס דרינא און האָבען פערייאַגט די סערבישע אַרמע טיעף אין לאַנד אַריין, וואו עס הערשט אַ הונגערסנויט. בולגאַריען ריהרט זיך אַקעגען סערביען כדי זיך נוקם צו זיין פאַר'ן לעצטען קריעג. אויך די טירקיי גרייט זיך צו אַקעגען רוסלאַנד.

עסטרייכישע קריגסשיפע האָבען באָמבאַרדירט אַם 10. אויגוסט אנטיוואַרי און אַם 17. די שטעלונגען פון די מאָנטענעגרינער אויפ'ן בארג לאָווטשען.

אַם 17. אויגוסט האָבען די עסטרייכער געהאט אַ גרויסען זיעג איבער די סערבען ביים טייך דרינא, אוועקגעפיהרט אַ סך סערבישע געפאַנגענע און קריגסמאַטעריאַל.

נאָך בעסער האָט זיך די מלחמה אין מערב ענטוויקעלט. אַלע ליגען איבער דייטשלאַנד קענען נישט פערהינדערן, אַז דער אמת זאָל ארויף ווי בוימעהל אויפ'ן וואַסער. זעקס געגען צוויי, פראַנקרייך, ענגלאַנד, בעלגיען, רוסלאַנד, סערביען־מאָנטענעגראָ מיט יאַפּאַן אַקעגען דייטשלאַנד און עסטרייך־אונגאַרן. אזוי ווי אַלע נאַציאָנאַליטעטען אין עסטרייך אזוי זענען אַלע פּאַרטייען אין דייטשלאַנד איינויג. די פיהרער פון די דייטשען סאָציאַלדעמאָקראַטען געהען אַלס פרייוויליגע מיט דערזעלבער שמחה אין דעם קריעג ווי די פיהרער פון די קאָנסערוואַטיווע פּאַרטייען. דעם קריגסקרעדיט פון 5 מיליאַרדען האָבען אַלע פּאַרטייען פונ'ם דייטשען פּאַרלאַמענט איינשטימיג בעוויליגט. ענדע אויגוסט זענען אַנגעמעלדעט 1 מיליאָן און צוויי־הונדערטטויזענד פרייוויליגע.

שוין אַם 6. טאָג פון דער מאָביליזאַציע האָט דייטשלאַנד איינגענומען די שטאַרקע בעלגישע פעסטונג ליטיך. דייטשלאַנד האָט בכוד צוגעגרייט אַ נייע 42 צ"מ קאַנאָן, וואָס צערשטערט די שטאַרקסטע פעסטונג מיט אַ פּאָר שיס. איין איינציגער שוס פון דער דאָזיגער וואַפע האָט די גרויסע בעלגישע פעסטונג לוציין פערניכטעט. אינ'ם זעלבען טאָג האָט אַ דייטש ריזיע־שיפעל פערשפּרייט מינען אינ'ם פלוס טהעמזע ביי לאָנדאָן, דורך וועלכע עס איז עקספּלאָדירט און אונטערגעגאַנגען אַ ענגליש קריגשיף.

אַ פראַנצעזיש אַרמעעקאָרפּס וואָס איז צו גיך אַריין קיין מיל־הויזען (עלזאַס) האָט געהאט אַ שווערע ניעדערלאַגע. אַם 10. אויגוסט, נאָכדעם די דייטשען האָבען ביי לאַגאַרדע געשלאָגען די פראַנצאָזען. אַם 13. אויגוסט איז דער דייטשער באָדען געווען ריין פון פיינד.

אינ'ם קאַמפף מיט ענגלישע שיפען איז אונטערגעגאַנגען אַ־דייטש אונטערזעעבאָט אַם 18. אויגוסט. צוויי טאָג שפּעטער

האָבען דייטשע טרופען בעזעצט בריסעל, די הויפּטשטאָדט פון בעלגיען.

אַם 21. אויגוסט האָט די דייטשע אַרמעע אונטער דער פיהרונג פונ'ם בייערישען קראָנפּרינצען געוואונען אַ געוואַלטיגע שלאַכט אַקעגען די פראַנצויזען. איבער 8 קאָרפּס צערשלאָגען, 15.000 געפאַנגענע געמאַכט און עראָבערט 200 קאַנאָנען.

אַ צווייטען זיעג האָט דער דייטשער קראָנפּרינץ געוואונען. אַם 25. און 26. אויגוסט איז איינגענומען געוואָרען די צווייטע בעלגישע פעסטונג נאַמור און די פראַנצויזישע פעסטונג לאָנגווי. איבער בעלגיען הערשט אצונד א דייטשער גענעראלגאָווערנער, אַחוץ אנטווערפען, וואָס זיין פעסטונג וועט אויך נים לאַנג קענען ווידער־שטעהען דער אויבען דערמאַנטער דייטשער קאַנאָן.

די פעראייניגונג פון דער פראַנצויזישער הויפּטמאַכט מיט דעם בעלגישען מיליטער און א אַרמעע וועלכע די ענגלענדער האָבען איבערן ים אַריבערגעשיקט, האָט געפיהרט דערצו, אז זיי האָבען אַלע דורי אַם 27. און 28. אויגוסט געהאט ביי סענט קווענטען (St. Quentin) און מאַבויש (Maubeuge) א שרעקליכע ניעדערלאַגע. אזוי ווי די דייטשע קאַנאָנען האָבען איינגענומען די שטערקסטע פעסטונג מאַנאָווילער (Manoviller) האָבען זיי איצט פרייען וועג ביז פאַריז.

דייטשלאנד איז זיכער אין זיין נצחון און האלט עס נישט פאר נעטהיג, קליינע ניעדערלאַגען בסוד צו האַלטען אזוי האט דייטשלאנד רוהיג ערקלערט אז ביי אַ ים געפעכט נאָהנט פון העלגאָלאנד צווישען דייטשע פאָרפּאָסטען שיפע און אַ אַרמאַדע פון איבער 20 גרויסע ענגלישע שיפע זענען אונטערגעגאנגען 3 קליינע דייטשע שיפע און איין טאָרפּעדאבאָט. אויך דאס עסטרייכישע שיף צענטא, וואס האט איינער אַליין איינגענומען א קאַמפּף מיט דער פראנ־צעזישער פלאָטע איז אונטערגעגאנגען. די מאַטראָזען פון די דייטשע און עסטרייכישע שיפע האבען געקעמפט, ווי די געגנער אַליין זענען מודה, ווי גרויסע העלדען ביז צו דער לעצטער מינוט און דערנאָך אין וואסער אריין, וואָ אטייל האט זיך געקענט רעטען דאס לעבען.

דער חודש אויגוסט האט זיך געענדיגט מיט א ניעדערלאַגע פון ענגלענדער און פראנצויזען. די דייטשע וועסטאַרמעע ריקט גיך איבער דעם פלוס מאַאס אקעגען פאריז און איבער דער דער־שראָקענער וועלטשטאָדט פליהט א דייטש לופטשיף וואס ווארפט אראָב באָמבעס און פראַקלאַמאַציעס, אז די שטאָדט זאל זיך אונ־טערגעבען.

דער דייטשער קיסר צום אמעריקאנישען פאלק.

אינ'ם נאָמען פונ'ם דייטשען קיסר האָט דער דייטשער רייכס־קאַנצלער צו די פערטרעטער פון די אַמעריקאַנישע פּרעסביראָס United Press און Assiociated Press.

די דאָזיגע פּראָקלאַמאַציע צוגעשיקט:

גרויסעס הויפּטקוואַרטיער, 2. סעפּטעמבער.

איך ווייס נים, וואָס מען דענקט זיך אין אַמעריקאַ איבער'ן קריעג, נאָר איך בין מיך משער, אַז מען איז שוין דאָרט געוואָהר געוואָרען, פון די דעפּעשען צווישען אונזער קיסר און דעם צאַר פון רוסלאַנד און דעם ענגלישען קעניג. די דעפּעשען בעווייזען דער גאַנצער וועלט אז דער דייטשער קיסר האט זיך ביז צום לעטצטען אויגענבליק געסטארעט, דעם שלום צו דערהאַלטען. נור אַלע זיינע בעמיהונגען זענען געווען אומזיסט, ווייל רוסלאַנד האָט דווקא געוואָלט די מלחמה. און ענגלאַנד, וואָס

[illegible]דורך צעהנדליגער יאָהרען די שנאה געגען די דייטשען און רוס־
[illegible]און אין פראַנקרייך געשטאַרקט, האָט איצט די בעסטע געלעגענ־
[illegible]צו בעווייזען, אַז איהר אהבת השלום איז אַן אמתע, נים בער־
[illegible]ט, און דאדורך האָט זיך אויך די מלחמה פון דייטשלאַנד
[illegible]ענגלאַנד נים געלאָזט אויסמיידען. אַז די אַרביוועך וועלען זיך
[illegible]ן, וועט די גאַנצע וועלט געוואָהר ווערען, ווי אָפט דייטש־
[illegible]האָט ענגלאַנד די האַנד צו פריינדשאַפט אַקעגענגעשטרעקט.
[illegible]ענגלאַנד האָט קיין פריינדשאַפט מיט דייטשלאַנד נים געוואָלט.
[illegible]קאה איבער דער ענטוויקלונג פון דייטשלאַנד און פיהלענדיג,
[illegible]דייטשע פעהיגקייטען און דייטשער פלייס האָבען ענגלאַנד
[illegible]סך זאַכען איבערראָשען, האָט עס געוואָלט דייטשלאַנד מיט
[illegible]לם אַנדערוואַרפען, אַזוי ווי עס האָט אמאָל אַנדערגע־
[illegible]ען שפּאַניען, האָלאַנד און פראַנקרייך. ענגלאַנד האָט זיך
[illegible]רעדעט, אַז איצט איז די צייט דערפאַר און האָט בענוצט
[illegible]אַריינמאַרשירען פון דייטשע טרופען אין בעלגיען פאַר אַן
[illegible]יד, כדי זיך צו בעטייליגען אין דער מלחמה. דייטשלאַנד
[illegible]בער געצוואונגען דערצו, ווייל עס האָט זיך גענוהט מקדים
[illegible]אָר'ן פראַנצויזישען פאָרמאַרש, וואָס בעלגיען האָט נאָר אָב־
[illegible]ט, כדי זיך מיט פראַנקרייך צו פעראייניגען. אַז דער איינ־
[illegible] קיין בעלגיען איז נאָר געווען אַ אייסריד, בעווייזט דאָס
[illegible]סיר עדוואַרד גרע האט אַם 2. אויגוסט, בכן נאָך
[illegible] דייטשלאַנד האט פערלעצט די בעלגישע נייטראַ־
[illegible] דעם פראַנצוזישען באָטשאַפטער צוגעזאַגט, אַז
[illegible]ד וועט בכל אופן פראַנקרייך קומען צוהילף, אזוי
[illegible]ווי די דייטשע פלאָטע וועט אנגרייפען פראַנקרייך. נאָר
[illegible]לישע פאָליטיק ווייס נים פון געוויסען און פון מאָראַל, און
[illegible]האָט זיך דאס ענגלישע פאָלק, וואס האט זיך הײַ
[illegible]שט געשטעלט, אז עס קעמפט פאַר פרייהייט און רעכט
[illegible]דבונדען מיט רוסלאַנד, מיט דעם פערטרעטער פונ'ם שרעק־
[illegible]ען דעספּאָטיזמוס, מיט אַ לאַנד וואָס ווייסט נים פון גייסטי־
[illegible]ם פון רעליגיעזער פרייהייט, און וואָס טרעט די פרייהייט
[illegible]פעלקער און פון יעדען איינצעלנען מענשען מיט די פיס.
[illegible]ד הויבט שוין אָן איינצוזעהען, אַז עס האָט זיך טועה געווען
[illegible]חשבון און אַז דייטשלאַנד בעזיעגט זיינע פיינד. דערפאַר
[illegible] עס זיך מיט קליינליכע מיטלען, אזוי ווייט ווי עס קען,
[illegible]אַנד אין האַנדעל און אין זיינע קאָלאָניען צו שאַדען עס
[illegible] זיך נים וועגען דער קרבהשאַפט פון דער ווייסער קולטור־
[illegible]און האָט אויפגעהעצט יאַפּאַן צו אַ רויבצוג אַקעגען די
[illegible]שוי, און די נעגער אין אַפריקא צום קאַמפף קעגען די
[illegible] אין די קאָלאָניען. ענגלאַנד האָט דעם נאַכריכטען־פער־
[illegible]דייטשלאַנד מיט דער גאַנצער וועלט אבגעשניטען און
[illegible]מיט שרעקליכע שקרים אַ קעגען אונז. ענגלאַנד האָט איבעריגע
[illegible]ים ערצעהלט, אַז דייטשע טרופּען האָבען סערבירענט
[illegible] דערפער און שטעדט. עס האָט אייך אַבער פערשוויגען,
[illegible]גישע מיידלעך האָבען דייטשע פערוואונדעטע אויס־
[illegible]עלד די אויגען אויסגעשטאָכען, אז בעאַמטע פון בעלגישע
[illegible]האָבען אונזערע אָפיציערע איינגעלאַדען צום עסען און זיי
[illegible]סען דערשיסען. אַקעגען יעדען פעלקעררעכט איז
[illegible] ציווילבעפעלקערונג אין בעלגיען אויפגעפאָדערט
[illegible] אז זיי זאָלען זיך כלומרשט פריינדליך פער־
[illegible] און זענען דאַנאַך איבערפאַלען אונזערע טרופען מיט
[illegible]קטע כלייזין און גרויסען קאַמפף. בעלגישע פרויען
[illegible]סאָלדאַטען אויפגענומען אין קוואַרטיער און האבען
[illegible]לאף דורכגעשניטען דיא העלזער. ענגלאַנד וועט אודאי

פערזיכערט, אז רוסלאנד האט נישט מאָביליזירט. צוויי טאג שפעטער, האט דער רוסישער גענעראלשטאב נאך איינמאל זיין עהרענווארט געגעבען, אז קיין שום רוסישער סאלדאט איז נאך נישט איינבערופען. אין דער אמת'ן זענען דעמאָלט די רוסישע מאָביליזאציעס שוין גווען פאָרטיג און אונגעהייערע טרופען זענען געשטאנען פאר דער עסטרייכישער גרעניץ. אם 31 יולי האט דער רוסישער צאַר געענפערט דעם דייטשען קיסר אויף זיין דעפּעשע, אין וועלכער ער האט איהם אויף דער סכנה פון דער רוסישער מאָביליזאציע אויפמערקזאם געמאכט, ווארטלעך: „אזוי לאנג ווי די פערהאנדלונגען מיט עסטרייך וועגען סערביען זענען נישט צו ענדע, וועלען מיינע טרופען קיין שום ארויספאָרדערנדע אקציאָן נים אונטערנעהמען. איך גיב דיר מיין הייליגסטעס ווארט דאראויף".

איצט האט זיך ארויסגעוויזען, אז נאך בעפאָר דער צאַר האט אבגעשיקט זיין טעלעגראַם איז די מאָביליזאציע שוין געוועזען פאַרטיג. אזוי ווי דייטשלאנד האט זיך דערפון דערוואוסט, האט עס רוסלאנד און פראנקרייך געשטעלט אַ אולטימאטום. אנשטאַט צו געבען א תשובה זענען רוסישע און דערנאָך פראנצעזישע טרופען אריבערגעגאנגען די גרעניצען. דייטשלאנד און עסטרייך זענען דערפאר געוועזען געצוואונגען קריג צו ערקלערען.

דאס איז געווען דאס פאָרשפּיעל צו דער שרעקליכער מלחמה, וואס די גאנצע קולטורוועלט האט געוואלט אויסמיידען און וואָלט אַ ודאי געווען געקאנט אויסמיידען און אין פריעדען לעבען, ווען דער באַרבארישער שכן — דער צאַר און זיינע מיניסטער, וואלטען נעווינט הדערלאָזט.

קריעגסקראניק.

אַ חודש איז אַ וועק, זייט עס האָט זיך אָנגעהויבען דער גרויסער וועלט קריעג, און שוין ווייזט זיך אַרויס, אַז די אַרמעען פון דייטשלאַנד און עסטרייך־אונגאַרן זענען אַ סך שטאַרקער פון זייערע פיינד. שוין שטעהען די אַרמעען פונ'ם צוויי־בונד אינ'ם לאַנד פונ'ם פיינד, און שלאָגען זייערע נעגנער און איין שלאַכט נאָך דער אַנדערער.

תיכף נאָך דער קריגסערקלערונג האָבען די דייטשען איינגע־נעמען די פוילישע שטעדט קאַליש, פּעטריקאָוו, טשענסטאָכוי, בענדין, קיבאַרטי, ווילעלון, און אַ טהייל פון דער דייטשער אַרמע האָט זיך פעראייניגט מיט די עסטרייכישע טרופען ביי אָלקוש. די רוסישע טרופען וואָס האָבען זיך געפּרובט די דייטשען צוריק צו־דרענגען, האָבען אַם 11. אויגוסט ביי סאלדוי און אַם 14. אין ביאַלאַ פּארלוירען אונגעהייער פיעל טויטע און קאַנאָנען. נאָך א גרעסערע כפלה האָבען די רוסען געהאט אם 17. אויגוסט ביי סטאלופענען, וואו די דייטשען האָבען אוועקגעפיהרט 3000 געפאנגענע און 6 מאשינענגעווערע. א אַנגריף פון רוסישע טרופען אויף דער ליניע גומבינען—אנגערבורג האָט דאָס 1. דייטשע ארמעקאָרפּס צוריקגעוואָרפען און געפאנגען גענומען 10.000 רוסישע סאָלדאטען און אכט קאנאָנען.

די שרעקליכסטע מפלה האָט די רוסישע זידארמע געהאט אם 31. אויגוסט אין אָסטפּריסען. די דייטשע ארמע האָט נאָך א דרייטעגיגער שלאכט ביי טאנענבערג, גילגענבורג און ארטעלסבורג די רוסען אריינגעבאָפּט אין די מאזורישע טייכען, 90.000 פון זיי זענען געפאנגען און די איבריגע אנטלאָפען. — אויפ'ן וואסער האָבען די דייטשען אויך פערפאָלגט די רוסישע שיפען און האָבען די שטאָדט ליבוי באָמבארדירט און פאר־ברענט.

אויך א עסטרייכישע ארמע איז אריינגעריקט קיין רוסלאנד ביז לובלין און האָט אם 26. אויגוסט ביי קראסניק געזיעגט איבער מעהר ווי 4 רוסישע ארמעעקאָרפּס. זעהר א סך געפאנגענע, קאנאָנען און פאָהנען זענען אריינגעפאַלען אין עסטרייכס הענד. ענדע אויגוסט איז דער קאַמפּף צווישען די עסטרייכער און רוסען אם שטארקסטען. ער ציהט זיך אהין 400 קילאָמעטער. די מלחמה שטעהט אין רוסיש פוילען פאר די עסטרייכער זעהר גוט. אַם מייסטען ווירד געקעמפפט ביי לעמבערג.

אַ איינציגע טרופּע זענען גאליציש־פוילישע פריישאַרען. לרוב סטודענטען, וואָס ווילען זיך נוקם זיין אין איהר דם־שונא רוסלאַנד. זיי האָבען אַ קאָזאַקענטרופּע מנצח געווען.

אין דער מלחמה צווישען עסטרייך און סערביען, צו וועלכען עס איז צוגעקומען דאָס קליינע מאָנטענעגרא, האָבען די עסטריי־כער אַם 5. אויגוסט בעזעצט בעלגראַד. זיי זענען אריבער דעם פלוס דרינא און האָבען פעריאָגט די סערבישע אַרמע טיעף אין לאַנד אריין, וואו עס הערשט אַ הונגערסנויט. בולגאַריען ריהרט זיך אַקעגען סערביען כדי זיך נוקם צו זיין פאר'ן לעצטען קריעג. אויך די טירקיי גרייט זיך צו אקעגען רוסלאנד.

עסטרייכישע קריגסשיפע האָבען באָמבארדירט אם 10. אויגוסט אנטיווארי און אם 17. די שטעלונגען פון די מאָנטענעגרינער אויפ'ן בארג לאָווטשען.

אם 17. אויגוסט האָבען די עסטרייכער געהאט א גרויסען זיעג איבער די סערבען ביים טייך דרינא, אוועקגעפיהרט א סך סערבישע געפאנגענע און קריעגסמאטעריאל.

נאָך בעסער האָט זיך די מלחמה אין מערב ענטוויקעלט. אלע ליגען איבער דייטשלאנד קענען נישט פערהינדערן, אז דער אמת זאָל ארויף ווי בוימעהל אויפ'ן וואסער. זעקס נעגנען צוויי, פראנקרייך, ענגלאנד, בעלגיען, רוסלאנד, סערביען־מאָנטענעגרא מון יאפאַן אקעגען דייטשלאנד און עסטרייך־אונגארן. אזוי ווי אלע נאציאָנאליטעטען אין עסטרייך אזוי זענען אלע פארטייען אין דייטשלאנד אייניג. די פיהרער פון די דייטשען סאָציאלדעמאָקרא־טען געהען אלס פרייוויליגע מיט דערזעלבער שמחה אין דעם קריעג ווי די פיהרער פון די קאָנסערוואטיווע פארטייען. דעם קריגסקרעדיט פון 5 מיליאַרדען האָבען אלע פארטייען פונ'ם דייטשען פארלאמענט איינשטימיג בעוויליגט. ענדע אויגוסט זענען אנגעמעלדעט 1 מיליאָן און צוויי הונדערט טויזענד פרייוויליגע.

שוין אם 6. טאָג פון דער מאָביליזאציע האָט דייטשלאנד איינגענומען די שטארקע בעלגישע פעסטונג ליטיך. דייטשלאנד האָט בכוד צוגעגרייט א נייע 42 צ"מ קאנאָן, וואָס צערשטערט די שטארקסטע פעסטונג מיט א פאָר שיס. אין איינציגער שוס פון דער דאָזיגער וואפע האָט די גרויסע בעלגישע פעסטונג לוציין פערניכטעט. אינ'ם זעלבען טאָג האָט א דייטש רייטער־שיפעל פערשפּריים מינען אינ'ם פלוס טהעמזע ביי לאָנדאָן, דורך וועלכע עס איז עקספּלאָדירט און אונטערגעגאנגען א ענגליש קריגשיף.

א פראנצעזיש ארמעקאָרפּס וואָס איז צו גיך אריין קיין מיל־הויזען (עלזאס) האָט געהאט אַ שווערע ניעדערלאגע. אַם 10. אויגוסט, נאָכדעם די דייטשען האָבען ביי לאַגאַרדע געשלאָגען די פראַנצאָזען. אַם 13. אויגוסט איז דער דייטשער באָדען געווען ריין פון פיינד.

אינם קאַמפּף מיט ענגלישע שיפען איז אונטערגעגאַנגען אַ־ דייטש אונטערזעעבאָט אַם 18. אויגוסט. צוויי טאָג שפעטער

האָבען דייטשע טרופען בעזעצט בריסעל, די הויפּטשטאָדט פון בעלגיען.

אַם 21. אויגוסט האָט די דייטשע אַרמע אונטער דער פיהרונג פונ'ם באַיערישען קראָנפּרינצען געוואונען אַ געוואַלטיגע שלאַכט אַקעגען די פראַנצויזען. איבער 8 קאָרפּס צערשלאָגען, 15.000 געפאַנגענע גענומען און עראָבערט 200 קאַנאָנען.

אַ צווייטען זיעג האָט דער דייטשער קראָנפּרינץ געוואונען. אם 25. און 26. אויגוסט איז איינגענומען געוואָרען די צווייטע בעלגישע פעסטונג נאַמור און די פראַנצויזישע פעסטונג לאנגווי. איבער בעלגיען הערשט אצונד א דייטשער גענעראלגאָווערנער, אחוץ אנטווערפען, וואָס זיין פעסטונג וועט אויך נים לאַנג קענען ווידער־שטעהען דער אויבען דערמאַנטער דייטשער קאַנאָן.

די פעראייניגונג פון דער פראנצויזישער הויפּטמאכט מיט דעם בעלגישען מיליטער און א ארמעע וועלכע די ענגלענדער האָבען איבערן ים אַריבערגעשיקט, האט געפיהרט דערצו, אז זיי האָבען אלע דריי אם 27. און 28. אויגוסט געהאט ביי סענט קווענטען (St. Quentin) און מאַבויש (Maubeuge) א שרעקליכע ניעדערלאַגע. אזוי ווי די דייטשע קאַנאָנען האָבען איינגענומען די שטערקסטע פעסטונג מאַנאָווילער (Manoviller) האָבען זיי איצט פרייען וועג ביז פאַריז.

דייטשלאנד איז זיכער אין זיין נצחון און האלט עס נישט פאר נעטהיג, קליינע ניעדערלאַגען בסוד צו האַלטען אזוי האט דייטשלאנד רוהיג ערקלערט אז ביי אַ ים געפעכט נאָהנט פון העלגאָלאנד צווישען דייטשע פאָרפּאָסטען שיפע און אַ ארמאַדע פון איבער 20 גרויסע ענגלישע שיפע זענען אונטערגעגאנגען 3 קליינע דייטשע שיפע און איין טאָרפעדאבאָט. אויך דאס עסטרייכישע שיף צענטא, וואס האט איינער אַליין אייפגענומען א קאַמפּף מיט דער פראנ־צעזישער פלאָטע איז אונטערגעגאנגען. די מאַטראזען פון די דייטשע און עסטרייכישע שיפע האבען געקעמפט, ווי די נעגנער אַליין זענען מודה, ווי גרויסע העלדען ביז צו דער לעצטער מינוט און דערנאָך אין וואסער אריין, וואו אטייל האט זיך געקענט ראטען דאס לעבען.

דער חודש אויגוסט האט זיך געענדיגט מיט א ניעדערלאַגע פון ענגלענדער און פראנצויזען. די דייטשע וועסטאַרמעע ריקט גיך איבער דעם פלוס מאַאס אקעגען פאריז און איבער דער דער־שראָקענער וועלטשטאָדט פליהט א דייטש לופטשיף וואס ווארפט אראָב באָמבעס און פראַקלאמאַציעס, אז די שטאָדט זאל זיך אונ־טערגעבען.

דער דייטשער קיסר צום אמעריקאנישען פאלק.

אינ'ם נאָמען פונ'ם דייטשען קיסר האָט דער דייטשער רייכס־קאַנצלער צו די פערטרעטער פון די אַמעריקאַנישע פּרעסביראָס United Press און Assiociated Press. די דאָזיגע פראָקלאַמאַציע צוגעשיקט:

גרויסעס הויפטקווארטיער, 2. סעפטעמבער.

איך ווייס נים, וואָס מען דענקט זיך אין אַמעריקאַ איבער'ן קריעג, נאָר איך בין מיך משער, אַז מען איז שוין דאָרט געוואָהר געוואָרען, פון די דעפּעשען צווישען אונזער קיסר און דעם צאַר פון רוסלאַנד און דעם ענגלישען קעניג. די דעפּעשען בעווייזען דער גאַנצער וועלט אז דער דייטשער קיסר האט זיך ביז צום לעטצטען אויגענבליק געסטארעט, דעם שלום צו דערהאלטען. נור אַלע זיינע בעמיהונגען זענען געווען אומזיסט, ווייל רוסלאַנד האָט דוקא געוואָלט די מלחמה. און ענגלאַנד, וואָס האָט דורך צעהנדליגער יאָהרען די שנאה געגען די דייטשען אין רוס־לאַנד און אין פראַנקרייך געשטארקט, האָט איצט די בעסטע געלעגענ־הייט צו בעווייזען, אַז איהר אהבת השלום איז אַן אמת, נים בעט־טעצט, און דאדורך האָט זיך אויך די מלחמה פון דייטשלאַנד און ענגלאַנד נים געלאָזט אויסמיידען. אַז די אַרביוזען וועלען זיך עפנען, וועט די גאַנצע וועלט געוואָהר ווערען, ווי אָפט דייטש־לאַנד האָט ענגלאַנד די האַנד צו פריינדשאַפט אַקעגענגעשטרעקט. אָבער ענגלאַנד האָט קיין פריינדשאַפט מיט דייטשלאַנד נים געוואָלט. אויס קנאה איבער דער ענטוויקלונג פון דייטשלאַנד און פיהלענדיג, אַז דייטשע פעהיגקייטען און דייטשער פלייס האָבען ענגלאַנד אין אַסך זאַכען איבערטראָפען, האָט עס געוואָלט דייטשלאַנד מיט געוואַלט אַנידערוואַרפען, אַזוי ווי עס האָט אמאָל אַנידערגע־וואָרפען שפּאַניען, האָלאַנד און פראַנקרייך. ענגלאַנד האָט זיך איינגערעדעט, אַז איצט איז די צייט דערפאַר און האָט בענוטצט דאָס אַריינמאַרשירען פון דייטשע טרופען אין בעלגיען פאַר אַן אויסרייד, כדי זיך צו בעטייליגען אין דער מלחמה. דייטשלאַנד איז אָבער געצוואונגען דערצו, ווייל עס האָט זיך געמוזט מקדים זיין פאַר'ן פראַנצויזישען פאָרמאַרש, וואָס בעלגיען האָט נאָר אָבי־געוואַרט, כדי זיך מיט פראַנקרייך צו פעראייניגען. אַז דער איינ־מאַרש קיין בעלגיען איז נאָר געווען אַ אויסריד, בעווייזט דאָס וואָס סיר עדוואַרד גרע האָט אַם 2. אויגוסט, בכן נאָך אידער דייטשלאנד האט פערלעצט די בעלגישע נייטראַ־ליטעט, דעם פראנצויזישען באָטשאַפטער צוגעזאגט, אז ענגלאנד וועט בכל אופן פראנקרייך קומען צוהילף, אזוי באלד ווי די דייטשע פלאָטע וועט אנגרייפען פראנקרייך. נאָר די ענגלישע פאָליטיק ווייס נים פון געוויסען און פון מאָראַל, אין אזוי האָט זיך דאס ענגלישע פאָלק, וואס האט זיך הכיד כלומ־שט געשטעלט, אז עס קעמפט פאר פרייהייט און רעכט זיך פערבונדען מיט רוסלאנד, מיט דעם פערטרעטער פונ'ם שרעק־ליכסטען דעספּאָטיזמוס, מיט אַ לאַנד וואָס ווייסט נים פון נייסטי־גער, נים פון רעליגיעזער פרייהייט, און וואָס טרעט די פרייהייט פון די פעלקער אוי פון יעדען איינצעלנען מענשען מיט די פיס.

ענגלאַנד הויבט שוין אָן איינצוזעהען, אַז עס האָט זיך טועה געווען אינ'ם חשבון און אַז דייטשלאַנד בעזיעגט זיינע פיינד. דערפאַר פרובט עס זיך מיט קליינליכע מיטלען, אזוי ווייט ווי עס קען, דייטשלאַנד אין האַנדעל און אין זיינע קאָלאָניען צו שאַדען. עס קימערט זיך נים וועגען דער קרבהשאַפט פון דער ווייסער קולטור־ראַסע און האָט אויסגעזעצט יאַפּאַן צו אַ רויבצוג אקעגען די קיאַוטשוי, און די נעגער אין אַפריקא צום קאַמפּף קעגען די דייטשען אין די קאָלאָניען. ענגלאַנד האָט דעם נאַכריכטען־דיענ־סט דייטשלאַנד מיט דער גאַנצער וועלט אבגעשניטען און קעמפט מיט שרעקליכע שקרים אַ קעגען אונז. ענגלאַנד האָט אײַנערע לאַנדסלייט ערצעהלט, אַז דייטשע טרופען האָבען פערברענט בעלגישע דערפער און שטעדט. עס האָט אייך אָבער פערשוויגען, אַז בעלגישע מיידלעך האָבען דייטשע פערוואונדעטע אויס'ן שלאַכטפעלד די אויגען אויסגעשטאָכען, אז בעאמטע פון בעלגישע שטעדט האָבען אונזערע אָפיציערע איינגעלאַדען צום עסען און זיי ביים עסען דערשיסען. אַקעגען יעדען פעלקעררעכט איז די גאַנצע ציווילבעפעלקערונג אין בעלגיען אויפגעפאָדערט געוואָרען, אז זיי זאָלען זיך כלומרשט פריינדליך פער־האלטען און זענען דאַנאַך איבערפאַלען אונזערע טרופען מיט פערשטעקטע כלי־זין און גרויזאַמען קאַמפּף. בעלגישע פרויען האָבען סאָלדאַטען אויפגעגומען אין קווארטיר און האבען זיי אין שלאף דורכגעשניטען דיא העלזער. ענגלאַנד וועט אודאי

נישט ערצעהלען, אַז ענגלענדער און פראנצויזען וואָס ריידען אַסך פון הומאַניטעט האבען פערוועדעט הום־הום־קילען. איהר קאָנט אייך דערפון איבערצייגען, זיי ליעגען אין דער אַריינגאַלפּאַקינג אַזוי ווי מען האָט זיי געפאנגען ביי ענגלישע און פראנצויזישע געפאנגענע. זיינע מאַיעסטעט דער קיסר האט זיך בעפאָלמעכטיגט, דאָס אלעס צו זאגען און צו ערקלערען, אַז ער האט פול פערטרויען צום גערעכטיקייטסגעפיהל פונ'ם אמעריקאנישען פאָלק, אַז עס וועט זיך דורך דער מלחמה פון שקרים, וואָס אונזערע נעגנער פיהרען אקעגען אונז, ניט לאָזען אָבנאַרען. ווער עס האט אין דייטש־...אַנד געלעבט. זייט דער קריעג איז אויסגעבראכען, האט אליין ...עקענט זעהען די גרויסע מאָראַלישע הויכקייט פונ'ם דייטשען ...אַלק, וואס איז באַדערענט פון אלע זייטען. געגאנגען מיט שמחה ...ין דער מלחמה אריין כדי צו פערטיידיגען זיין עקזיסטענץ־רעכט, ...ן אַ יעדער ווייסט אַז אונזער פאָלק איז ניט פעהיג צו אומנייטיגע ...כזריות און רציחות. מיר וועלען זעגען צוליעב דער מאָראַלישער ...ראַט. וואס די גערעכטיקייט גיבט אונזערע מיזען. און צום סוף ...עלען אויך די גרעסטע ליגען נישט קענען פערטונקלען אונזער ...צחון אנ אונזער רעכט.

ה„צר" הרוסי והבטחותיו.

ה„צר" הרוסי פנה — לפי עדותם של העתו... — בקול קורא אל כל יהודי ארצו בדרישה שיבאו לעזרת רוסיה ע"י גיוס־של־נדבה. לא די לו איפוא ב...פי אחינו הנמצאים בצבא הרוסי ומוסרים כעת את נפשם בעד מולדת־חורגת זו, אשר הקיאה רבבותיהם ...קרבה ואשר הציקה לרבבות מהם מצוקת שאול — באלה לא די לו. מאת יתר הפליטה של בני־עמנו אשר ידו הקשה עוד לא הספיקה לכלותם — דורש ה„צר" הרוסי, עזרה. לא בבקשה הוא פונה עליהם ולא חסד הוא דורש. בא הוא ושוטרו בידו. דורש הוא שיזכרו את כל החסדים אשר העתיר בית־רומנוב עד בלי די על אחינו בני־ישראל, מראה הוא להם באותות ובמופתים שטובת־עצמם דורשת מהם שילחמו בעדו ובעד ביתו, והוא מבטיח הבטחות טובות לעתיד לבא.

אחינו בני־ישראל יושבי רוסיה יודעים עד כמה הם חייבים תודה לבית־רומנוב, יודעים כי אין בית־אב ...ישראל אשר לא סבל תחת יד־זדונו ויודעים הם את ערך הבטחותיו בצר לו.

ובכל זאת — הרי — למרות שאומות־העולם מונים אותנו לאמר: קשים לרצות אתם וסליחה ...אויבים לא תדעו — אומה שכחנית אנו בנוגע להרעות אשר הרעו בנו, ומפני כך אנו קוראים לכל עמנו ...ביחוד ליושבי־רוסיה:

זכור את אשר עשה לך עמלק!

אשר לחסדי בית רומנוב:

זכרו כי הודות לחסדיו חייהם של רוב מנין ורוב בנינו של עמנו תלויים להם מנגד זה דור־דורות; העלו על לבבכם, כי בחסדו הגדול כלואים אתם בתחום מושב צר, מוקפים גזרות רעות וחוקים מגבילים השוללים מכם כל יכלת לחיות חיי־כבוד; זכרו כי הצבא הרוסי, — אשר להלחם אתו יחד נגד עמים נאורים דורש מכם ה„צר" הרוסי — נלחם בימי־שלום בכם, בעזרו על יד האספסוף אשר פרע בכם פרעות; זכרו, כי אלפי בניכם, אשר עמדו בצבא הרוסי במלחמה נגד יפוניה וישליכו את נפשם מנגד, נשלחו, אך עברה המלחמה, בזרוע לתחום־המושב: מלא היהודי את משלחתו — ישרף איפוא; זכרו כי אך לפני ירחים מספר הועלתה בבית־המחוקקים הרוסי ההצעה המחפירה לדחות את היהודים מאת הצבא הרוסי ולספח אותם לעושי עבודת־פרך בארץ־גזרה.

ואשר להבטחות הצר הרוסי:

זכרו!

אחרי חלוקת פולין (1772—1775) הוציא בית־רומנוב חוק לאמר: „היהודים הם נתיני־רוסיה ונ... הם כזכיות כל יושבי־רוסיה בלי־פדות" „כל אחד מנתיני רוסיה נהנה במדה שוה מזכיות החוקים בלי ה... בין לאום ללאום" השמה הממשלה מעודה או לבה לכתב־מלכות זה?! שווי־זכיות על גבי־הניר זה נ... כמת מלב. אחרי מאה ועשר שנה של חליפות לטובה זעומה ולרעה רבה — הכל לפי שרירות לב ה...לה — יצאו בשנת 1882|83 החקים „הזמניים" של איגנטיב. חקי־און ערוכים בכונה לעשות בנו כלה. ה...ם „לפי שעה" הללו מאריכים ימים, ופקידי רוסיה העריצים ובוצעי־בצע עומדים על המשמר, ממלאים את ה... באמונה ומוסיפים ביד רחבה משלהם להרע ולהציק לנו.

זכרו כי ה„צר" הרוסי דרכו בכך לחלל את נדריו אשר נדר, לא רק לנו כי אם גם לכל עמו. בשנת 1... נתן לכל יושבי רוסיה כתב־חופש ולא עברה שנה וחזר ולקח בזרוע את אשר נתן.

זכרו אחינו את כל אלה ואת היד המגואלה בדמכם המושטה לכם כעת — דחו מעל פניכם. אל ...רשו את שלום ממשלת־זדון זו, כי בשלומה אוי ואבוי לכם ורק במפלתה לכם שלום.

דער שוואַרצער סוף.

פּאָניע נגב איז געוועזען זיכער, אַז די פראנצעזישע ארמעע ווירד, אָט־אָט, מיט די רויטע הויזען, מיט די פאהנען און מיט דעם נגן פון די מאַרסיליאַנקי אריינמארשירען אין בערלין. דעם זעלבינען בטחון האט אבער דער פראנצויז געהאט אויף פּאָניע נגב. מען האט עהם „מכבד געוועזען מיט דעם ערשטען שאָס"־ ענגלאנד, די סוחרישע אומה, האט זיך געזעצט צווישען צוויי שטיהלען. קיין גרויסע העלדין איז זי נישט, בפרט אויף דער יבשה, — אָט אַ קרעטערקע, — חאַפּען אפּראָצענטעל, און אַ גוטען טאג! אזוי איז געווארען די חברותא פון „שקר, שלימזל עט קאָמפּאני", שעהן זעהט זי איצט אויס, די דאזיגע חברותא!

די שארלאַטאַנעס, וואס האבען צונויפגעשמעטט דעם דאזיגען ווילדען שידוך צווישען דעם רוסישען בער, די קאָקאָטקע מאַריאַנע און דעם ענגלישען יזיקעל, האבען זיך פאָרגעשטעלט דעם וועג קיין בערלין פונקט אזוי ווי קוראַפּאַטקין, עליו השנופל, האט זיך פארגעשטעלט דעם וועג קיין טאָקיאָ: „אַ שפּאַציער גאַנג". אין יאפּאַנישען קריעג איז געוועזען נאר איין קוראַפּאַטקין — איצט איז אַ גערעהטעניש אויף קוראפּאַטקינס: איינער הייסט: ניקאָליי ניקאָלאַיעוויטש, דער צווייטער: זשאָפר, דער דריטער: קיטשענער.

עס איז איין איינפאכער חשבון, אַז די מפלה מוז זיין דריי־מאל אזוי גרויס. אַנשטאט קיין בערלין איז די פראנצעזישע רע־גיערונג אוועק קיין באָרדאָ! זי הט געמאכט „ויברח"! אויף גנביש־לשון הייסט דאס: „זי האט זיך צוריקגעצויגען"! די העלדען פון עליזעע־פּאַלאַץ, די גאנצע חברה מיניסטאָרען מיט דעם פרעזידענט פּאָענקאַרעע, וועלכען דער עולם רופט: פּאָענקאַראָוו, לאזען איבער די הויפּטשטאט, די רעזידענץ, די „ליכטיגע שטאדט", מיט איהרע דריי מיליאָנען איינוואהנער, און קלייבען זיך איבער אין עק פראנק־רייך! זי האבען מיטגעשלעפּט די גילדענע מטבעות, — ווי ס'מאכט זיך, דערווייל זאל נישט פעהלען אויף הוצאות. די ארמעע, פער־זיכערען זיי, בלייבט. זי געהט אלט קיין בערלין, נאר אינטערוויי־לעכץ, דאס הייסט: אלט צוריק, איבערן ים, אפשר איבער אמעריקא און דעם זיעד־פּאָל, — זי ווירד שוין קומען קיין בערלין, אויב נישט אין אלף הששי, ווירד זי בעשטימט קומען אין אלף השביעי, — און אויב נישט מיר פראנצויזען — דער גרויסער גבור, דער קאָזאַק, ווירד בעשטימט זיין אין בערלין, אָקערשט צום מולד, — וואַרטט, קינדערלעך!

און אַדוני־קאָזאַק איז טאַקע געגאנגען. ער האט זיך אריינ־געלאזט אין די דערפלעך ביי די גרעניץ, און האט געבראכט הייזער און סטאָדאָלעס מיט תבואה. קיין גרויסער למדן אין געאגראפיע איז ער נישט, האט ער געמיינט, אַז דאס איז בערלין. פאר גרויס התפעלות איז ער אריין אין די „בארות בארות חמר" ביי די מאַ־זורישע טייכען, און מען קען גאר זיך נישט בערעכענען וויפיעל יונים עס זיינען דארט געפאנגען געוואָרען, — סזאַקסט ווי אויף היינוען — מען האלט שוין אין ערך פון קרוב 100,000, און ווער ווייס ווי הויך די צאָהל ווירד נאך וואקסען. זייער פּלאַן פון קומען קיין בערלין וועלען זיי דאָך אויספיהרען, — אַ טייל ווירד קומען . . . אלס געפאנגענע. זייט מיר הונדערט מאל מוחל! איך האב אין גאנצען פערגעסען דעם פיערטען מיטשפּיעלער: בעלגיע! דאס קליינע, רייכע אין שעהנע בעלגיע, האט חברה אריינגעשלעפּט אין שאול תחתיה, מיט די איינענע ליגען, מיט וועלכע זי נאַארט זיך אליין. בעלגיע האט דייטשלאנד נישט געוואלט אנריהרען, נישט די מלוכה און נישט די איינוואָהנער; זי איז געוועזען געוואונגען דורך בעלגיע נור דורכצוגעהען, זי האט די קליינע ...וכה געבעטען און געוואָרענט, אבער דאס קליינוואַרג איז גע־...טאַנען אין בלאָטע, ווי אַ בלינד פערד, און האט געמאכט אַ ...ל פון דעם שעהנעם לאנד.

מיר זייען דא נישט אויסען, זיך אריינצוטישען אין הלכות ...וכה — אבער איין זאך קען אפילו אַ הדר־אינגעל פערשטעהן, ...ון דאס איז דער עיקר וועלכער אינטערעסירט אונס: די וואהר־...ייט שלאגט דעם ליגען, דער אמתער כח צישטעטערט דעם ...אלשען כח, דער נאטירליכער אחדות איז נובר די שווינדעל־...בינאַציע פון ליגען. אויפגעבלאָזענע חוצפה און . . . זייטיגע ...עשעפטלעך!

וואס איז דער סוד פון דייטשלאנדס כח? דער אמת! אַ ...ענעראַל איז אַ גענעראל, אַ סאָלדאַט איז א סאלדאט, אפילו דעם ...אלדאטס שטיוועל זיינען טאקי שטיועל, ווען מען זאגט: דייטש־...אנד איז איינינ, איז עס טאקי איינינ, — דאס איז נאר קיין ...אָוועס נישט . . . אבגעהיטען זאל מען ווערען צו האבען עפּיס ...פבסוך מיט א גענעץ, וועלכעס הערשט אין דייטשלאנד! ...ייטשלאנד האט 45 יאהר געהאלטען שלום, — ס'האט געמאכט ...ער דרייבונד און האט געזאגט, אז דאס איז לשם שלום, און ... איז אמת. דייטשלאנד האט געקענט פראנקרייך צורייבען אין ...י 80־ער יאהרען, — ס'האט געקאנט רוסלאנד, נאכ'ן יאפּאַנישען ...ג, אין די צייט פון די רעוואלוציעס, מיט'ן קליינעם פינגער ...ברעכען ווי א שאַרבען, — דייטשלאנד האט אבער געזאגט ...ם און געהאלטען ווארט. דייטשלאנד איז אַ סאלידע זאַך, ...עטונג, גרינדליך, אויסהאלטענדיג, שטאָהל און אייזען, ס'איז ... אויף וועטען זיך צו פערלאזען.

ס'איז נישט קיין מזל־זאך און קיין צופאַל אז דייטשלאנד ...אט שוין און ווירד וואס אמאל מעהר מאכען אַ תל פון רוסלאנד. ...קען נאר נישט אנדערש זיין. עס איז דער נצחון פון איין פאלק ...ער א מישמאַש פון פעלקער, דער נצחון פון שולצוואנג איבער ...לפאבעטען, פון ניכטערנהייט איבער שכרות, פון אָרגאַניזאציאן ...ער תהו־ובהו, פון א פאלק, וואס ווייס געני וואס עס וויל, ... א תהום פון פעלקער, וואס ווייסען בכלל נישט צוליב וואס ...י קעמפּפען.

פּאָניע האט זיך, מכלומרשט, אנגענומען פאר די סערבען! ...ו פּאָניע, איז דער אפוטרופוס פון די סלאַווען אנטקעגען ...רייך. אין עסטרייך פערנעמען די סלאווישע פּאָליאַקען די ...עכסטע שטעלען אין דער רעגיערונג, גענעראלע, מיניסטאָרען, אין רוסיש־פוילן קען א פּאָליאַק נישט ווערין אפילו א קאָמיסאָר אין א צירקול, — אין עסטרייך זיינען פערהאנען פוילישע אוני־ווערזיטעטען, און א רוטענישע אוניווערזיטעט ווירד געגרינדעט, — אין רוסיש־פוילען קען א פּאָליאַק אפילו קיין בעלפער נישט ווערין אין איין עלעמענטארשולע, און די רוטענישע „מאלאַרוסקא" שפּראַך איז סתם פערבאָטען, מען רייסט די הויט, מען שליסט אין אין די טורמעס, מען ווירד פערשיקט קיין סיביר פאר די מינדעסטע זאך, אפילו פאר דעם בלויסען רצון צו שטארקען און צו ראטעווען פון דרוק וועלכע עס איז סלאווישע נאציאָן, און דרויסען שטעלט מען זיך אוועק אלס בעשיצער פון די סערבישע „חויר־ס־טרייבערס", די בלוטבעפלעקטע רוצחים פון עסטרייכישען קראָנפּרינץ!

אונס, אידען, אינטערעסירט אין דעם גאנצען וועלטקריעג דער שווארצער סוף פון רוסלאנד, נישט דאס וואס דייטשלאנד־עסטרייך בעזיעגען אויך פראנקרייך און ענגלאנד, ס'איז איבריגענס נאר נישט

פראנקרייך און ניט ענגלאנד — [illegible] אין [illegible], וואס די צווי קולטור־פעלקער האבען זיך גלאט אריינגעריסען דורך [illegible] נגב, פראנקרייך דורך די פעל מיליארדען, ענגלאנד דורך [illegible] רענק. א חברה אוואנטוריסטען און קאפיטאליסטען האבען מיט געלד און פאליטישע כבודים איינגעבלאזען אין פראנקרייך דעם מיליטאריזם, און ענגלאנד איבערגעקויפט דעם „[illegible]“, און אין די לענדער אריינגעבראכט דאס גיפט פון שאוויניזם, אנטיסעמיטיזם און כרומה. עס ווערד קומען די צייט, אז די פעלקער וועלען מיט

[illegible] נעמען [illegible] די [illegible] וועלכע האט זיי [illegible] אין אינגליק.

לא על דברים — [illegible] די מלאכי המלחמה [illegible] [illegible] דער טאג, אז דייטשלאנד־עסטרייך זיגען. זיי ברויכען נישט אונזער [illegible]. — אבער פערשטעהן מאר וואס די זיגען קען נאר נישט [illegible]. נישט וויל מיר גערען מיט דעם שטארקערן מוזען מיר [illegible] מיט דייטשלאנד־עסטרייך. נאר וויל מיר געהענטען אמת. אמת.

צו אונזערע לעזער!

אל אחינו בני־ישראל!

הגליון הראשון של עתוננו שאנו מוסרים לכם [illegible] לבוין את יחוסנו אנו [illegible] שהקיפה כעת [illegible] את כל אירופה, וביחוד את הארצות אשר [illegible] אחינו בני־ישראל נדחים. „אין רעה באה לעולם שאין ישראל נלקה על ידה תחלה“ — המלחמה הזאת, היא צרה נוראה לכל [illegible] כלו וצרה כפולה ומכופלת לנו היהודים. רבבות מאחינו [illegible] בצבאות מדינה ומדינה, ונפשם ומאודם של רבבי־רבבות עומדים [illegible] החרב.

ורק קו־אור אחד נוצץ [illegible] השפה־התהומה, רק [illegible] אחת גדולה: כי ממשלת הדמים ברוסיה אשר תחת [illegible] [illegible] מרבית עמנו זה דורי דורות, החלה לנפול, ואם יוסיף [illegible] נקמות להנחיל את אויביה האדירים נצחון — נפול תפול ודחה.

ראשי הצבאות של גרמניה ואוסטריה־אונגריה המאוחדים פונים אלינו היהודים בבקשה, כי נעמוד לעזרתם ונדה הם כי בנצחונם יהיה גם לנו נצחון...

אחינו, אל נא נתן לשעת־הכשר [illegible] לעבור בשפלות־ידים. נתאזר נא עוז, ואיש, איש מאתנו יקריב את קרבנו ויעשה כל מה שביכלתו: להחיש את הקץ ולהעביר את ממשלת־[illegible] זו מן הארץ.

איזו הדרכים אשר בו עלינו ללכת ובאיזה אמצעים עלינו [illegible] — את השאלות הקשות הללו [illegible] הגליונות הבאים.

ולע״ע אנו פונים אל כל אחינו אשר עתוננו יגיע [illegible] — בלי פדות בין מפלגה ומפלגה — ואשר ידבם לבם לפעול בענין הגדול הזה, ובבקשה שיבאו אתנו בקשר־מכתבים בכל הענינים הנוגעים לשאלה זו. מכתבים מתקבלים בכל לשון שהיא.

מערכת „קול מבשר“

צו אלע אידען!

די ערשטע נומער פון אונזער צייטונג „קול מבשר“, וואס מיר ליגען אייך דא פאר, איז דער אנהויב פון א פערזוך קלאר צו מאכען אונזער פערהעלטניס צו די ערייגניסע פון דער צייט: צו דער מלחמה וואס האט ארומגענומען כמעט גאנץ איראפא און בפרט די לענדער, וואו דאס רוב פון אונזער פאלק לעבט. „אין לך רעה באה לעולם שאין ישראל נלקה על ידה תחלה“ — ביי יעדער צרה ליידען די יודען צוערשט. די מלחמה איז א צרה [illegible] גאנצער וועלט און א דאפעלטע צרה פאר אונז יודען. צהנדליגע טויזענדער יודישע סאלדאטען געפינען זיך אין די חילות פון די פערשידענע מעכטע און הונדערטטויזענדער יודען געפינען זיך אין סכנת נפשות.

נאר איין שטראהל בעלייכט די פינסטערניש פון דער מהומה, איין גרויסע האפנונג: אז די בלוטיגע ממשלה פון רוסלאנד, וואס אונטער איהר אכזריות־רעגירונג האנד ליידעט אונזער פאלק הונדערטער יאהרען, וועט איצט האבען די מפלה, וואס זי האט שוין לאנג פערדיענט.

די אבערע לייטונג פון די פעראייניגטע חילות אין דייטשלאנד און עסטרייך־אונגארן האבען זיך צו אונז יודען געווענדעט, אז מיר זאלען זיי אונטערשטיצען אין [illegible] אונז בהן צדקם ציגעזאגט, אז דורך זייער נצחון וועלען מיר אויך געהאלפען ווערען...

ברידער! מיר דארפען דעם שעת הכושר נישט לאזען אריבער־גיהען. א יעדער פון אונז איז מחויב מיט אלע זיינע כוחות זיך צו שטארקען, אז די בארבארישע רעגירונג, פון רוסלאנד זאל נעהמען איין עקד.

דורך וועלכע מיטעל מיר יודען קענען דעם מייעין, הייליגען חוב מקיים זיין, דאס וועלען די נעקסטע נומערן ערקלערן. לעת־עתה בעטען מיר אלע יודען, וואס ערהאלטען דאס בלאט און האבען עפעס וויכטיגעס צו זאגען צו דער פראגע, זיי זאלען זיך צו אונז, און וואס פאר א שפראך ס׳איז בריעפליך ווענדען.

די רעדאקציע פון „קול מבשר“.

האדריסה: אדרעסע: **Redaktion „Kol Mewasser“, Berlin C, Behrenstr. 7**

[illegible] u. Verlag [illegible]

6G-Y-759

עזע. געזונטהײט-קאלענדער. 1939-1940, ריגע.

מיקראָפילם.

אריג. און נעג. אין ײװא.

1369

OZE

1369

אזע
1940

«O Z E» LATVIJĀ

Veselības Kalendars 1940

*

„א ז ע" אין לאטוויא

געזונטהייט-קאלענדער 1940

Izdevniecība «L o g o s», Rīgā, Marijas ielā Nr. 8

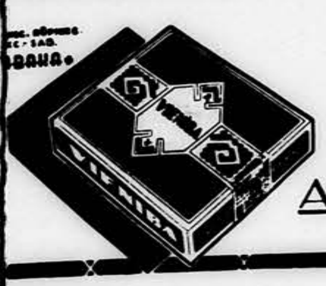

IZGATAVOTI NO IZCILĀM ĀRZEMJU TABAKĀM

AUGSTVĒRTIGI LABUMĀ papirosi VIENĪBA 20 39

A/S. Tabaka, Rīgā, Tērbatas ielā 76

מאנופאקטור-געשעפט

K/S.

H. Tepfers un Ko.

רינע. וואלניו יעלא 26

טעלעפאנען: 32868, 32730

אנגראָ דעטאַל

Akc Sab.

„Ch. Jürgenson-Otto Schwarz"

Rigā

אפעריי קאפע און קאנדיטאריי

אספאזיאס בולי. 1

Sab. A. RUDZĪTS un T. FOGELS

Rigā, Zigfr. Meierovica b. 16
Tālr. 23061 un 22757.

דיאטערמיע- און באַרגזון אפאראטן,
רענטגען-קאבינעטן איינריכטונגען,
צובאהער. פאר לאבאראטאריעס,
פארבאנדשטאף - מאטעריאלן,
גומיע - אויסארבעטונגען,
צובאהער. פאר קראנקן-פלעגע,
כירורגישע אינסטרומענטן,
טערמאמעטערס.

די רעגירונג אין לאטוויא:

מלוכה-פרעזידענט און מיניסטער-פרעזידענט

דר. קארליס אולמאניס

קריג-מיניסטער, שטעלפארטרעטער פון מלוכה-פרעזידענט און

וויצע-מיניסטער-פרעזידענט גען. י. באלאדיס

אויסערן-מיניסטער: וו. מונטערס

אינערן-מיניסטער: ק. ווייטמאניס

מיניסטער פאר געזעלש. ענינים: א. בערזינש

פינאנס-מיניסטער: י. קאמינסקי

האנדל- און אינדוסטריע-מיניסטער: י. בלומבערגס

בילדונג-מיניסטער: פראפ. י. אוישקאפס

פארקער-מיניסטער: ב. איינבערגס

וווילשטאנד-מיניסטער: י. וואלאנטס

יוסטיץ-מיניסטער: ה. אפסיטיס

לאנדווירטשאפט-מיניסטער: י. בירזניעקס

מיניסטער י. טשאמאניס — וויצע-בילדונג-מיניסטער

מלוכה-קאנטראליאר: ק. פיעגאזע

Spiestuve «Herolds», Rīgā, Miesnieku ielā 4.

ד"ר ב. דובינסקי.

וויכטיקסטע רעגירונג־אנשטאלטן אין רינע:

מלוכה־פרעזידענט — אין שלאָס

מיניסטער־פרעזידענט און מלוכה־קאַנצעלאריע, וואַלדעמאַרא יעלאַ 8;

אויסערן־מיניסטעריום, וואַלדעמאַרא יעלאַ 8;

אינערן־מינסטעריום, בריוויבאַס יעלאַ 87־89;

קריגס־מיניסטעריום, וואַלדעמאַרא יעלאַ 10־12;

מיניסטעריום פאַר געזעלשאַפטלעכע ענינים, סטאַבו יעלאַ 12;

פינאַנס־מיניסטעריום, סמילשו יעלאַ 15־17;

בילדונג־מיניסטעריום, וואַלניו יעלאַ 2;

לאַנדווירטשאַפט־מיניסטעריום, קאַלפאַקאַ בולוואַר 6;

פאַרקערס־מיניסטעריום, גאָגאָליאַ יעלאַ 3;

פאָלקס־וואוילשטאַנד־מיניסטעריום, סקאָלאַס יעלאַ 28 און וואַלדעמאַרא י. 36a;

יוסטיץ־מיניסטעריום, יוסטיץ־פאַלאַץ;

מלוכה־קאָנטראָל, וואַלדעמאַרא יעלאַ 26;

פראָקורור, אַספאַזיאַס בולוו. 14;

קאַמער פאַר קונסט און פרייע פראָפעסיע, לאַטשפלעשאַ יעלאַ 9;

קאַמער פאַר האַנדל און אינדוסטריע, 15 מײַאַ לאַוקומס;

לאַנדווירטשאַפט קאַמער, אין יעלגאַווער שלאָס;

אַרבעט־קאַמער, קעניניו יעלאַ 32;

האַנטווערקער־קאַמער, אַמאַטו יעלאַ 3;

מלוכה־סטאַטיסטישע־פאַרוואַלטונג, לאַטשפלעשאַ יעלאַ 1;

לאַטוויאַס באַנקאַ, י. טשאַקסטעס לאַוקומס;

לאַטוויאַס קרעדיט־באַנקאַ, 15 מײַאַ ל. 1; היפּאָטעקן־באַנק, יעקאַבאַ יעלאַ 6־8;

שטייער־דעפּאַרטאַמענט, פּילס יעלאַ 13־15;

דעפּאַרטאַמענט פאַרן אויסערלעכן האַנדל, יעקאַבאַ יעלאַ 2;

פאַרוואַלטונג פון צוקער־מאָנאָפּאָל, סמילשו יעלאַ 1־3;

רינער צאָלאַמט, וואַלדעמאַרא יעלאַ 1b;

פרידן־ריכטער, אַדר. פוטפורא יעלאַ 1;

רינער שטאָט־פאַרוואַלטונג, קעניניו יעלאַ 5;

רויטער קרייץ, סקאָלאַס יעלאַ 1;

שטאַנדעס־אַמט, זינפּר. מייראָוויצאַ בולוו. 12;

1־טער שטאָט. קראַנקנהויז, אייזסאַרגו יעלאַ 5;

2־טער שטאָט. קראַנקנהויז, פּילסאַניו 13;

קינדער־קראַנקנהויז, יעלגאַווער שאָסיי 28;

געריכט־פּאַלאַטע, אַנגליקאַנו יעלאַ 5;

סענאַט, יעקאַבאַ יעלאַ 11;

ד״ר שאול-בער דובינסקי.

געב. 1883—געשט. 1940.

ד״ר ב. דובינסקי איז געבאָרן אין 1883טן יאָר אין יעקאַטערינאָסלאַוו, אין אַ סוחריש-אָרטאָדאָקסישער פאַמיליע. נאָכן פאַרענדיקן די אָרטיקע גימנאַזיע איז ער אַנגעקומען אין טעכנאָלאָגישן אינסטיטוט פון כאַרקאָווער אינסטיטוט און דערנאָך אין דער לאַנדווירטשאַפטלעכער הויכשול אין בערלין.

אָנגעהייבן שטודירן מעדיצין האָט ד״ר דובינסקי אין שטראַסבורגער אוניווערסיטעט און פאַרענדיקט זיין מעדיצינישע בילדונג אין טאַרטוער אוניווערסיטעט.

אין גיכן נאָכן ענדיקן זיין שטודיום איז ער איינגערופן געוואָרן אין מיליטער-דינסט, ווו ער האָט פאַרבראַכט ווי אַ מיליטער-דאָקטער דריי יאָר און באַקומען מערערע אָרדנס. זייענדיק אַ מיליטער-דאָקטער האָט ער זיך אויסגעצייכנט מיט זיין גוטיקייט און איבערגעבנקייט צו די קראַנקע און פאַרוווּנדעטע. אגב, איז ער איינער פון די ערשטע יידישע דאָקטוירים, וואָס די סאָלדאַטן אַליין האָבן פאָרגעלייגט צו באַערן מיט דעם מיליטערישן געאָרג-קרייץ.

אין 1924טן יאָר עפנט ד״ר ב. דובינסקי אין ריגע אַן אייגענע קליניק, וואָס ער פירט אָן ביז דעם לעצטן טאָג פון זיין לעבן.

אין 1938טן יאָר ווערט ער פאַרבעטן פאַרן דירעקטאָר פון דעם פרויען-קראַנקנהויז „לינת-הצדק“.

דער פאַרשטאָרבענער האָט געשעצט פאַר אַ גרויסן ספּעציאַליסט פון גינעקאָלאָגיע און כירורגיע. נאָר די טאָג-טעגלעכע מעדיצינישע אַרבעט האָט ניט געשטערט דעם פאַרשטאָרבענעם זיך אַקטיוו צו פאַרנעמען מיט געזעלשאַפטלעכער טעטיקייט. ער איז געווען לאַנגיאָריקער פאָרזיצער פון דער געוועזענער ליי- און שפּאָר-קאַסע „אַמאַטניעקס“ אין ריגע, פאַרוואַלטונג-מיטגליד פון טעאַטער-געזעלשאַפט, איינער פון די גרינדער און פאַרוואַלטונג-מיטגליד פון וועלט-פאַרבאַנד „אָזע“—„אָרט“. פאַרוואַלטונג-מיטגליד פון אַלוועלטלעכן יידישן קולטור-פאַרבאַנד, און מיטגעאַרבעט אין נאָך אַ סך אַנדערע געזעלשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס.

זיין גאַנצע פרייע צייט האָט ער די לעצטע יאָרן אָפּגעגעבן דער אַרבעט פאַר דעם לעטלענדישן „אָזע“. אַדאַנק זיין אומערמידלעכער און ענערגישער טעטיקייט איז דער „אָזע“ ביי אונדז אין לאַנד פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ גרויסער סאָציאַל-מעדיצינישער אָרגאַניזאַציע.

ד״ר ב. דובינסקי איז דער מחבר פון דעם בוך „היגיענע פון דער פרוי“ און מערערע פּאָפּולערע מעדיצינישע אַרטיקלען.

מיטן טויט פון ד״ר ב. דובינסקי האָט ריגע פאַרלאָרן אַ טיכטיקן יידישן דאָקטער און געזעלשאַפטלעכן טוער פון ברייטן פאַרנעם.

* * *

דער לאַטווישער „אָזע“ איז פאַרהילט אין טיפן טרויער.

דער אַכזריותדיקער טויט האָט אַרויסגעריסן פון אונדזערע רייען אין די בליענדיקסטע יאָרן איינעם פון די גרונטלייגער פון דער „אָזע“-אַרבעט אין לאַטוויא — אונדזער אומפאַרגעסלעכן טייערן ד״ר ב. דובינסקין.

אין משך פון 17 יאָר האָט ד״ר ב. דובינסקי אָנגעפירט די אַרבעט אויפן געביט פון סאָציאַלער מעדיצין אין לאַטוויא. אַ דאַנק זיין איבערגעגעבנקייט דער אידעאָלאָגיע און פּראַקטישער „אָזע“-אַרבעט האָט ער זיך דערוואָרבן אַ באַדייטנדיקן אויטאָריטעטן אָרט אויך אין דער וועלט-אָרגאַניזאַציע „אָזע“.

אַ דאָקטער—געזעלשאַפטלער האָט ד״ר דובינסקי געשטעלט זיך פאַרן ציל פון זיין לעבן צו זיין נוצלעך און העלפן די ברייטע יידישע פאָלקס-מאַסן. אַ מענטש פון אומבאַגרענעצטן געזעלשאַפטלעכן אָפּטימיזם האָט ער געגלויבט אין דער גרויסער באַדייטונג פון אונדזער אַרבעט אויפן געביט פון יידישן געזונטשוץ.

די סאָציאַלע מעדיצין איז געוואָרן דער הויפּט צווייג פון זיין פילזייטיקער קולטור-געזעלשאַפטלעכער אַרבעט. אַ מענטש מיט אַ ברויזנדיקן טעמפּעראַמענט, אויסערגעוויינלעכער ענערגיע, האָט ער אומערמידלעך אָנגעפירט מיט דער „אָזע“-אַרבעט ביי אונדז אין לאַנד, האָט פאַרשטאַנען צוצופּאַסן צו אונדזער אַרבעט אַלץ נייע קרייזן, פאַרברייטערנדיק אונדזער געזעלשאַפטלעכן באַזיס. מיט זיין ענטוזיאַזם האָט ער פאַרכאַפּט די „אָזע“-טוער און באַגייסטערט זיי צו נייע אויפגאַבן, צו נייע דערגרייכונגען.

דעם אויפבלי פון דער „אָזע" ארבעט אין לאַטוויאַ איז שווער זיך פאָרצושטעלן אָן דעם אזוי פרי אַוועקגעגאַנגענעם ד"ר דובינסקין.

דער טובערקולאָז-דיספאַנסער, די קאָנסולטאַציעס פאַר מוטער און קינד, די שולמעדיצין, צאָנהייל=קאַבינעטן, רענטגען= און באַרג=זון=קאַבינעטן, אָרטאָפעדישע אָפטיילונג, ארבעט אויפן געביט פון פסיכאָ=היגיענע און פאַמיליען=פאַרזאָרגונג, קורסן פאַר זויגלינג=פלעגערינס און יונגע מוטערס, די פּרעכטיקע קאָלאָניעס אין יאַונ=דובולטי און סטראַפּי און די האַלב=קאָלאָניעס אין ליעפּאַיאַ, רעזעק=נע, קראַסלאַווע, לודזאַ און ליוואַני, און דאָס געזונטהייט=הויז אין דאַוגאַווּפּילס — דאָס זיינען די עטאַפּן פון אונדזערע דערגריי=כונגען.

און אויך אָט דער געזונטהייט=קאַלענדער אונדזערער, וואָס דערשיינט שוין דעם 6טן יאָר און איז געוואָרן אַ טישבוך פאַר היגיענע אין יעדער ייִדישער פאַמיליע, איז אויך אַ שאַפונג פון אונדזער אומפאַרגעסלעכן ד"ר דובינסקין.

עס איז שווער צו מאַכן שלום מיט דער אבידה פון אַזאַ אנטבאַגרענעצט איבערגעגעבענעם מענטשן, וואָס איז געווען די נשמה און הויפּט באַוועגער פון אונדזער ארבעט. שווער צו פאַרבייטן אַזאַ שאַפנדיקן גייסט.

דער בעסטער אָנדענקען און דאַנק אונדזער אומפאַרגעסלעכן ד"ר ב. דובינסקין וועט זיין — פילפאַך פאַרגרעסערן, פאַרברייטערן און פאַרשטאַרקן אונדזער ארבעט פון שיצן דאָס געזונט פון דער ברייטער ייִדישער באַפעלקערונג.

זאָל זיין פּריציפּיעלער טויט נאָך פעסטער צוזאַמענשליסן אונדזערע רייען אַרום דער „אָזע"=ארבעט.

יום=טובים אין לאַטוויאַ

אַלע זונטיק; 1. יאַנואַר — ניי=יאָר; 6. יאַנואַר — וויינאַכטס=ריטואַל; 14. פעברואַר — לודוואַ=ריטואַל; 21. מערץ — גרין=דאָנערשטיק; 22. מערץ — גרויס=פרייטיק. 24—26 מערץ — ליעלדיענאַס=סוה.; 2. מיי — רעבעס=גראָקשאַנאַס=ריטואַל; 12—14 מיי=וואַסאַראַס=סוה.; 15. מיי—יום=טוב פון מלוכה=גרינדונג. 23. און 24. יוני.—יאַני טעג.; 11 אויגוסט—אוזוואַראַס=סוה.; 18.—אָקטאָבער=יום=טוב פון תבואה=שנים. 31. אָקטאָבער — רעפאָרמאַציע; 18. נאָוועמבער—פּראָקלאַמירונג פון לעטלענדישער מלוכה; 25—27 דעצעמבער — ווייַנאַכטן.

ייִדישע יום=טובים

25. יאַנואַר. — חמשה עשר בשבט. 21. מערץ — אסתר=תענית. 24. מערץ — פורים. 25 מערץ — שושן=פורים; 23—30. אַפּריל—פסח. 26. מיי — ל"ג בעומר; 12. און 13. יוני — שבועות. 18. אויגוסט—תשעה=באב. 3. און 4. אָקטאָבער — ראש=השנה. 12. אָקטאָבער — יום=כפור. 17. ביז 22. אָקטאָבער — סוכות. 23. אָקטאָבער — הושענה=רבה. 24. אָקטאָבער — שמיני=עצרת. 25. אָקטאָבער — שמחת=תורה. פון 25 דע=צעמבער — חנוכה.

Janvaris	ת״ש—1940 יאַנואַר	טבת
1 Pirmdiena	Jauns gads	מאָנטיק כ/20
2 Otrdiena		דינסטיק כא/21
3 Trešdiena		מיטוואָך כב/22
4 Ceturtd.		דאָנערשטיק כג/23
5 Piektdiena	ליכט-צינדן 41 אַף 4	פרייטיק כד/24
6 Sestdiena	Zvaigznes diena פ׳ וארא מבה״ח שבט, דאָנערשטיק	שבת כה/25

Janvaris	ת״ש—1940 יאַנואַר	טבת—שבט
7 Svētdiena		זונטיק כו/26
8 Pirmdiena		מאָנטיק כז/27
9 Otrdiena		דינסטיק כח/28
10 Trešdiena		מיטוואָך כט/29
11 Ceturtd.	ר״ח שבט	דאָנערשטיק א/1
12 Piektdiena	ליכט-צינדן 52 אַף 4	פרייטיק ב/2
13 Sestdiena	פ׳ בא	שבת ג/3

יאָר 1940

	יאַנואַר	פעברואַר	מערץ
זונטיק	28 21 14 7	25 18 11 4	31 24 17 10 3
מאָנטיק	29 22 15 8 1	26 19 12 5	25 18 11 4
דינסטיק	30 23 16 9 2	27 20 13 6	26 19 12 5
מיטוואָך	31 24 17 10 3	28 21 14 7	27 20 13 6
דאָנערשטיק	25 18 11 4	29 22 15 8 1	28 21 14 7
פרייטיק	26 19 12 5	23 16 9 2	29 22 15 8 1
שבת	27 20 13 6	24 17 10 3	30 23 16 9 2

	אַפּריל	מיי	יוני
זונטיק	28 21 14 7	26 19 12 5	30 23 16 9 2
מאָנטיק	29 22 15 8 1	27 20 13 6	24 17 10 3
דינסטיק	30 23 16 9 2	28 21 14 7	25 18 11 4
מיטוואָך	24 17 10 3	29 22 15 8 1	26 19 12 5
דאָנערשטיק	25 18 11 4	30 23 16 9 2	27 20 13 6
פרייטיק	26 19 12 5	31 24 17 10 3	28 21 14 7
שבת	27 20 13 6	25 18 11 4	29 22 15 8 1

	יולי	אויגוסט	סעפּטעמבער
זונטיק	28 21 14 7	25 18 11 4	29 22 15 8 1
מאָנטיק	29 22 15 8 1	26 19 12 5	30 23 16 9 2
דינסטיק	30 23 16 9 2	27 20 13 6	24 17 10 3
מיטוואָך	31 24 17 10 3	28 21 14 7	25 18 11 4
דאָנערשטיק	25 18 11 4	29 22 15 8 1	26 19 12 5
פרייטיק	26 19 12 5	30 23 16 9 2	27 20 13 6
שבת	27 20 13 6	31 24 17 10 3	28 21 14 7

	אָקטאָבער	נאָוועמבער	דעצעמבער
זונטיק	27 20 13 6	24 17 10 3	29 22 15 8 1
מאָנטיק	28 21 14 7	25 18 11 4	30 23 16 9 2
דינסטיק	29 22 15 8 1	26 19 12 5	31 24 17 10 3
מיטוואָך	30 23 16 9 2	27 20 13 6	25 18 11 4
דאָנערשטיק	31 24 17 10 3	28 21 14 7	26 19 12 5
פרייטיק	25 18 11 4	29 22 15 8 1	27 20 13 6
שבת	26 19 12 5	30 23 16 9 2	28 21 14 7

ליבע לייענער

היינט, ווען די גאַנצע וועלט לעבט איבער טויט-שרעק פאַר דעם נאָענטסטן מאָרגן, מוז דער „אָזע“ נאָך מערער ווי שטענדיק שטיין אויף דער וואַך פון דעם יידישן געזונט.

דער ברייטער שטראָם מלחמה און פעלקערהאַס, וואָס האָט שוין אַרומגעכאַפּט מערערע לענדער און שטעט, דרויט צו פאַרשפּרייטן זיך אַלץ ווייטער. אין אָט דעם ווילדןווירוואַר שטייען מיר, יידן, אָפּסאָל שוצלאָזער פון אַלע שוצלאָזע, און דעריבער איז קיין וווּנדער ניט, וואָס יאוש און אָפּהענטיקייט כאַפּט אַרום אונדזער נשמה, צעפּרעסט אונדזער ווילן און טויט אונדזער האָפענונג.

אין דעם היינטיקן מאָמענט איז אונדזער אויפגאַבע — די אויפגאַבע פון „אָזע“ — צו פאַרהיטן און וואָרענען קעגן אַזעלכע שטימונגען פון דעפּרעסיע און מוטלאָזיקייט.

מיר ווילן שטאַרקן אונדזער גוף און אונדזער פּסיכיק אַריבערצולעבן די שווערע טעג, ווי מיר האָבן שוין אַריבערגעלעבט נאָך שווערערע טעג במשך פון אונדזער געשיכטע, אין גלויבן און אויסבליק אויף אַ זיכערן ליכטיקערן מאָרגן.

דער זיכערסטער וועג דערצו איז שטאַרקן זיך אַליין, שטאַרקן אונדזער גוף און אונדזער פּסיכיק: זאָרגן פאַר דעם געזונט פון אונדזערע קינדער און יוגנט, פאַרן געזונט פון אונדזער פאָלק, ער זאָל קענען ביישטיין די שווערע נסיונות פון היינט.

Janvaris	ת"ש—1940 יאַנואַר	שבט
14 Svētdiena		זונטיק ד/4
15 Pirmdiena		מאָנטיק ה/5
16 Otrdiena		דינסטיק ו/6
17 Trešdiena		מיטוואָך ז/7
18 Ceturtd.		דאָנערשטיק ח/8
19 Piektdiena	ליכט-צינדן 6 אָף 5	פרייטיק ט/9
20 Sestdiena	פ' בשלח, שבת שירה	שבת י/10

Janvaris	ת"ש—1940 יאַנואַר	שבט
21 Svētdiena		זונטיק יא/11
22 Pirmdiena		מאָנטיק יב/12
23 Otrdiena		דינסטיק יג/13
24 Trešdiena		מיטוואָך יד/14
25 Ceturtd.	חמשה-עשר-בשבט	דאָנערשטיק טו/15
26 Piektdiena	ליכט-צינדן 20 אָף 5	פרייטיק טז/16
27 Sestdiena	פ' יתרו	שבת יז/17

אונדזער הײ־יאָריקער געזונטהײט - קאַלענד
שטײט אונטערן צײכן פֿון מלחמה־יאָרן. אַ באַדײַ
דיקן טײל אָרט גיבן מיר דעריבער אָפּ אױפֿצוקלער
דער ציװילער באַפֿעלקערונג װעגן די סכנות, װ
דרויען איר פֿון לופֿטאַנפֿאַלן אין פֿאַל פֿון אַ מלחמ
װאָרעם אין יעדער געפֿאַר איז אַ סך װאָס אָפּהענגי
פֿון דער צוגעגרײט, באַװוסטזיניקײט און קאַלטבל
טיקײט פֿון יעדער אײנצלנעם באַזונדער.

אונדזערע לײענער װעלן אונדז אױך מוחל זײן
װאָס מיר האָבן אין דער איצטיקער שװערער צײ
נאָכגײענדיק די פֿאָדערונגען פֿון טאָג, ארויסגעגע
אונדזער קאַלענדער אויסערלעך אַביסל באַשײדענ
װי אין די פֿריערדיקע יאָרן.

Janvaris	ת״ש—1940 יאַנואַר	שבט
28 Svētdiena		זונטיק יח/18
29 Pirmdiena		מאָנטיק יט/19
30 Otrdiena		דינסטיק כ/20
31 Trešdiena		מיטװאָך כא/21
1 Ceturtd.	Februaris	דאָנערשטיק כב/22
2 Piektdiena	ליכט־צינדן 36 אָף 5	פֿרײַטיק כג/23
3 Sestdiena	פּ׳ משפטים מבה״ח אדר א׳ ר״ח פֿרײַטיק און שבת	שבת כד/24

Februaris	ת״ש—1940 פֿעברואַר	שבט—אדר א׳
4 Svētdiena		זונטיק כה/25
5 Pirmdiena		מאָנטיק כו/26
6 Otrdiena		כז/27 דינסטיק
7 Trešdiena		מיטװאָך כח/28
8 Ceturtd.		דאָנערשטיק כט/29
9 Piektdiena	ערשטער טאָג ר״ח, אדר א ליכט־צינדן 52 אָף 5	פֿרײַטיק ל/30
10 Sestdiena	פּ׳ תרומה. שבת ר״ח.	שבת א/1

Februaris	ת״ש—1940 פעברואר	אדר א׳
11 Svētdiena		זונטיק ב/2
12 Pirmdiena		מאָנטיק ג/3
13 Otrdiena		דינסטיק ד/4
14 Trešdiena	Lūdzamā diena	מיטוואָך ה/5
15 Ceturtd.		דאָנערשטיק ו/6
16 Piektdiena	ליכט־צינדן 8 אָף 6	פרייטיק ז/7
17 Sestdiena	פ׳ תצוה	שבת ח/8

Februaris	ת״ש—1940 פעברואר	אדר א׳
18 Svētdiena		זונטיק ט/9
19 Pirmdiena		מאָנטיק י/10
20 Otrdiena		דינסטיק יא/11
21 Trešdiena		מיטוואָך יב/12
22 Ceturtd.		דאָנערשטיק יג/13
23 Piektdiena	ליכט־צינדן 24 אָף 6	פרייטיק יד/14
24 Sestdiena	פ׳ תשא	שבת טו/15

אונטער באָמבעס און גיפטיקע גאַזן.

דער ציווילער באַפעלקערונג דראָען אין פאַל פון אַ לופטאָנגריף געפאַרן מיצד:

1) אויפרייס־באָמבעס, 2) צינדבאָמבעס און 3) גיפטיקע גאַזן.

קעגן יעדער מין פון די אויסגערעכנטע געפאַרן זיינען דאָ באַזונדערע באַשטימטע שוצמיטלען: קעגן אויפרייס־באָמבעס דינען באַהעלטעניש (שוצקעלערן), קעגן צינדבאָמבעס — אויסנים, ווי זיי צו לעשן, קעגן גאַזן — שוצקעלערן (באַהעלטעניש), ניט דורכדרינגלעכע פאַר גאַזן, און גאַזמאַסקעס.

די ערשטע עצה דער ציווילער באַפעלקערונג איז: ניט פאַרלירן זיך, בלייבן קאַלטבלוטיק, רויִק און דיסציפּלינירט. טאָן אַלץ, וואָס עס איז ווייטער אָנגעוויזן, כדי צו פאַרקלענערן די געפאַרן ווי ווייט ס׳לאָזט זיך.

די צווייטע עצה איז: רעכטצייטיק זיך באַוואָרנען מיט גאַזמאַסקעס און וויסן, וווּ ס׳געפינען זיך די שוצקעלערס, פּריוואַטע (פאַר די איינוווינער פון הויז) און עפנטלעכע (פאַר גאַנצע קוואַרטאַלן אָדער ראַיאָנען).

דער לופטאַנפאַל.

דער אָנזאָג וועגן דער נאָענטקייט פון דער געפאַר (אַלאַרם־סיגנאַלן, טרעוואָגע).

פאַר אַן אָנזאָג דינען לאַנגדויערנדיקע הילכן פון די סירענעס (פון די פאַבריקן, פייער־לעשער און ספּעציעלע אַלאַרם־סירענעס).

תיכף מוז מען:

1) אויסלעשן דאָס ליכט, אויסשאַלטן דעם עלעקטרישן ציילער (אַרויסנעמען די זיכערונג־פּראָפּקעס);

2) צוגרייטן די גאַזמאַסקעס;

3) זיך לאָזן גיין (רויִק און אָן געלאַף) צום נאָענטסטן שוצקעלער.

אויב דער לופט־איבערפאַל פאַרכאַפּט אייך, בעת איר זייט אין גאַס, גייט שנעל אַריין אונטער אַ טויער, אין אַ געשיצטן ווינקעלע, הינטער אַ דיקן שטאַרקן געמויערטן סלופּ.

בכלל טאָר מען ניט בעת א לופט-איבערפאַל בלייבן אין די אייבערשטע עטאַזשן פון הויז, אויפן הויף אָדער אויפן גאַס.

מ'מוז דאַן:

בלייבן אין דעם שוצאָרט, ביז עס וועלן ניט געגעבן ווערן די סיגנאַלן, אַז די געפאַר איז פאַרביי.

וואָס דאַרף מען טאָן קעגן צינדבאָמבעס?

באַדעקן די פאַרלאָגע פון בוידעם מיט א שיכט פון א 5 צענטימעטער די דיק.

ניט לאָזן אויפן בוידעם קיין שום ברענבאַרע מאַטעריאַלן. די הילצערנע באַלקנס אויפן בוידעם באַדעקן מיט ליים אָדער ציגל.

אויף א ברענענדיקער צינדבאָמבע ניט גיסן קיין וואַסער. באַשיטן זי מיט טרוקענע זאַמד, כדי זי זאָל ניט אַזוי שטאַרק ברענען. ווען זי וועט זיך אויסברענען — דאַן תיכף לעשן די שרפה, וואָס זי האָט אַרויסגערופן.

וואָס דאַרף מען טאָן קעגן אויפרייס-באָמבעס?

אָנלייגן איבער דעם שוצקעלער עטלעכע שיכטן פון זעק מיט זאַמד; פאַרלייגן מיט זעק זאַמד אַלע עפענונגען פון דעם שוצקעלער (פענצטער, טירן).

וואָס דאַרף מען טאָן קעגן גיפטיקע גאַזן?

זיך אויסבאַהאַלטן אין שוצקעלערס, וועלכע זיינען אויסגעריכט ספּעציעל פאַר גיפטגאַזן;

געשעפט פון פעלץ-סחורות

Ch. Livensons

ריגאַ, גרעציניעקו יעלאַ 8, טעל. 28018

Februaris	ת"ש—1940 פעברואַר	דר א'
25 Svētdiena		זונטיק טז/16
26 Pirmdiena		מאָנטיק יז/17
27 Otrdiena		דינסטיק יח/18
28 Trešdiena		מיטוואָך יט/19
29 Ceturdiena		דאָנערשטיק כ/20
1 Piektdiena	Marts ליכט-צינדן 89 אָף 6	פרייטיק כא/21
2 Sestdiena	פ' ויקהל	שבת כב/22

Marts	ת"ש—1940 מערץ	אדר א'
3 Svētdiena		זונטיק כג/23
4 Pirmdiena		מאָנטיק כד/24
5 Otrdiena		דינסטיק כה/25
6 Trešdiena		מיטוואָך כו/26
7 Ceturtd.		דאָנערשטיק כז/27
8 Piektdiena	ליכט-צינדן 55 אָף 6	פרייטיק כח/28
9 Sestdiena	פ' פקודי, פ' שקלים. מבה"ח א"ב ר"ח זונטיק און מאָנטיק	שבת כט/29

Marts	ת"ש—1940 מערץ	אדר א'
10 Svētdiena	ערשטער טאָג ר"ח	זונטיק ל'/30
11 Pirmdiena	אדר ב' צווייטער טאָג ר"ח	מאָנטיק א'/1
12 Otrdiena		דינסטיק ב'/2
13 Trešdiena		מיטוואָך ג'/3
14 Ceturdiena		דאָנערשטיק ד'/4
15 Piektdiena	ליכט-צינדן 9 אָף 7	פרייטיק ה'/5
16 Sestdiena	פ' ויקרא	שבת ו'/6

Marts	ת"ש—1940 מערץ	אדר ב'
17 Svētdiena		זונטיק ז'/7
18 Pirmdiena		מאָנטיק ח'/8
19 Otrdiena		דינסטיק ט'/9
20 Trešdiena		מיטוואָך י'/10
21 Ceturtd.	אסתר-תענית Zajā ceturtdiena	דאָנערשטיק יא'/11
22 Piektdiena	ליכט-צינדן 25 אָף 7 Lielā piektdikna	פרייטיק יב'/12
23 Sestdiena	פ' צו, פ' זכור,	שבת יג'/13

זיך איינטרעניר̈ן אין באַנוצן די גאַזמאַסקע און צופּאַס זיך אויסלערנען גיך און ריכטיק זי אָנצוטאָן, ווייל די בעסטע מאַסקע שיצט ניט, אויב זי איז ניט ריכטיק אָנגעטאָן;

אָנטאָן די מאַסקע, ווי נאָר ס'דערהערן זיך אין דער נאַכט באָמבעס-אויפרייסן אָדער ס'דערשפּירט זיך דער ריח פון גאַז, אָדער בכלל, ווען ס'איז נאָר דאָ דער קלענסטער חשד אויף גיפטגאַז;

ווען די מאַסקע איז שוין ריכטיק אָנגעטאָן — אויסמיידן אלץ, וואָס עס קען פירן צו דעם, אז דער אָטעם זאָל פאַרכאַפּט ווערן. מ'מוז אָטעמען לאנגזאם און רויִק.

ווען עס ווערט שווער צו אָטעמען, זאָל מען ניט גיין, אַפילו פּאַמעלעך אויך ניט, נאָר בלייבן אין אבסאָלוטער רו.

ניט אראָפּנעמען די גאזמאסקע, כל-זמן ס'איז נאָך פאַראַן דער מינדסטער חשד מכּוח גיפטגאַז.

נעציסע גאַזן קענען לייכט פאַרבלייבן אַפילו אויף די קליידער און ברענגען צו בראַנדוואונדן פון דער הויט אַפילו דורך די קליידער. ווען עמיצער האָט זיך געפונען אונטער דער ווירקונג פון אזעלכע גאַזן, מוז ער תּיכּף, ווי דאָס וועט נאָר זיין מעגלעך, זיך אויסטאָן און עטלעכע מאָל זייער גוט אָפּוואַשן דעם גאנצן קערפּער מיט זייפוואַסער.

די פאַרגיפטעטע קליידער מוז מען שיקן צום רייניקן אין די עפנטלעכע רעגאַזיר-קאַמערן, וועלכע וועלן געעפנט ווערן דורך דער מאַכט, ווען די סכנה וועט שוין זיין נאָענט. פאַר דער רעגאַזירונג טאָר מען די קליידער מיט נאַקעטע הענט ניט באַרירן, נאָר מיט דיקע גומענע הענטשקעס.

מ'טאָר בשום אופן ניט געניסן פון שפייז און געטראַנקען, וועלכע זיינען געווען אין באַרירונג מיט גיפטגאַזן;

יעדער פּערזאָן, וואָס איז געווען אין באַרירונג מיט גיפטגאַזן, מוז ביי דער ערשטער מעגלעכקייט זיך לאָזן אונטערזוכן פון אַ דאָקטער אָדער אין דער נאָענטסטער אַמבולאַטאָריע.

נאָך אַ גיפט-גאַזאָנפאַל טאָר מען זיך ניט באַנוצן מיט וואַסער,

אַקצ. געז. פאַר האַנדל און אינדוסטריע
O. I. Keller
ריגאַ, טעאַטראַ יעלאַ 9.

כל-זמן דאָס איז אַנטיפֿטעט געוואָרן. די בעסטע אַנטיפֿטונג פֿאַר וואַסער איז קאָכן עס ניט ווייניקער ווי 15 מינוטן.

ס'איז ראַטזאַם, אַפֿילו אין אַ מאַסקע, ניט צו בלייבן אין פֿאַרגיפֿטעטער לופֿט. בעסער זען אויפֿצוזוכן אַן אָרט מיט ריינער לופֿט.

עצות בכלל פֿאַר צייטן פֿון געפֿאַר.

אײדער איר גײט אַװעק פֿון אײער דירה, פֿאַרמאַכט די פֿענצטער און לאָדנס; שאַלטעט אויך אויס דעם עלעקטרישן צײלער.

האַלט בײ זיך שטענדיק אין כלים, הערמעטיש פֿאַרשלאָסענע (מיט גומי-פּראָפּקעס), עטלעכע צענדליק ליטער ריינע וואַסער און באַנייט שטענדיק דאָס וואַסער אַלע פֿאַר טעג.

האָט שטענדיק אין קעשענע אַן עלעקטרישן טאַשנלאָמפּ.

ווענדעט זיך תמיד אָן שום ספקות און מורא צו די סאַניטאַרע פּונקטן און צו די רעגאַזיר-פּונקטן.

ס'איז אַ חוב צו האַלטן אין די הויפֿן און אויף די בוידעמער אַ צוגרייט (זאַפּאַס) פֿון טרוקענע זאַמד אין זעק.

דערגאַנצונג-ידיעות.

1. מכּוח שוץ אין קעלערן בכלל.

בלייבט נאָר אין אויגנע קעלערן, אין וועלכע ס'זײנען דאָ לכל-הפּחות עטלעכע געטויערטע עטאַזשן, אַז ניט זײנען זײ קײן שוץ ניט קענען אויפֿרייסבאָמבעס.

2. מכּוח גאַזמאַסקעס.

קויפֿט זיך אײן נאָר אויגנע גאַזמאַסקעס, וועלכע זײנען אָנגעוויזן פֿון דער מאַכט. קויפֿנדיק, קלײַבט אויס די מערער צוגעפּאַסטע לויט גרויס און באַקוועמלעכקייט פֿאַר אײער פּערזאָן.

אינדוסטרי׳ע און געשעפֿט פֿון שטריק-סחורות

„R. Vestermans“

ריגאַ, טירגאָניו יעלאַ 16

Marts	1940—ת״ש מערץ	אדר ב׳
24 Svētdiena	פּורים 1. Lieldienu sv.	זונטיק יד׳/14
25 Pirmdiena	שושן-פּורים 2. Lieldienu sv.	מאָנטיק טו׳/15
26 Otrdiena	3. Lieldienu sv.	דינסטיק טז׳/16
27 Trešdiena		מיטוואָך יז׳/17
28 Ceturtd.		דאָנערשטיק יח׳/18
29 Piektdiena	ליכט-צינדן 40 אַף 7	פֿרײַטיק יט׳/19
30 Sestdiena	פּ׳ שמיני, פּ׳ פּרה	שבת כ׳/20

Marts/Apr.	1940—ת״ש מערץ	אדר ב׳
31 Svētdiena		זונטיק כא/21
1 Pirmdiena	Aprilis	מאָנטיק כב/22
2 Otrdiena		דינסטיק כג/23
3 Trešdiena		מיטוואָך כד/24
4 Ceturtd.		דאָנערשטיק כה׳/25
5 Piektdiena	ליכט-צינדן 54 אַף 7	פֿרײַטיק כו׳/26
6 Sestdiena	פּ׳ תזריע פּ׳ החדש. מבה״ח ניסן ר״ח ניסן דינסטיק	שבת כז׳/27

Aprilis	ת"ש—1940 אפריל	אדר ב'
7 Svētdiena		זונטיק כח/28
8 Pirmdiena		מאנטיק כט/29
9 Otrdiena	ר"ח ניסן	דינסטיק א/1
10 Trešdiena		מיטוואך ב/2
11 Ceturtd.		דאנערשטיק ג/3
12 Piektdiena	ליכט-צינדן 9 אויף 8	פרייטיק ד/4
13 Sestdiena	פ' מצורע	שבת ה/5

Aprilis	ת"ש—1940 אפריל	ניסן
14 Svētdiena		זונטיק ו/6
15 Pirmdiena		מאנטיק ז/7
16 Otrdiena		דינסטיק ח/8
17 Trešdiena		מיטוואך ט/9
18 Ceturtd.		דאנערשטיק י/10
19 Piektdiena	ליכט-צינדן 24. אויף 8	פרייטיק יא/11
20 Sestdiena	פ' אחרי שבת-הגדול	שבת יב/12

האלט אייער גאזמאסקע אין גוטן צושטאנד, פארפאקט זי אין איר שייד און שיצט זי פון פייכטקייט.

לאזט אייער גאזמאסקע פון צייט צו צייט קאנטראלירן אין די געהעריקע אנשטאלטן.

אייער גאזמאסקע זאל תמיד ליגן אין אן ארט, וואס איז אונטער דער האנט, מ'זאל זי ניט דארפן זוכן.

3. וועגן ארויספארן פון די גרעסערע שטעט.

אויב אייערע עסקים פארהאלטן אייך ניט, מע פארט ארויס פון שטאט, ווי נאר די געפערלעכע צייט האט זיך דערנענטערט.

אויב איר האט אין דער פראווינץ, אין דארף, קרובים, מע פארט ארויס תיכף, ווי די געפאר האט זיך נאר גענומען דערנענטערן.

נעמט ניט מיט מיט זיך קיין איבעריקע זאכן, נאר דאס נויטיקסטע.

ווארט ניט ביז דער לעצטער מינוט. פארט ארויס באצייטנס.

4. אויב איר מוזט בלייבן אין שטאט, ארגאניזירט זיך, גרייט זיך צו רעכטצייטיק צו שיצן זיך.

גרייט צו אין א קעלער פון דעם הויז, ווו איר וווינט, א שוצארט. מאכט עס צוזאמען מיטן בעל-הבית פון הויז.

קלייבט אויס צו דעם צוועק צום בעסטן קעלערס מיט געוועלבטע סופיטן, מיט גראבע מויערווענט.

אויב עס איז ניטא קיין שוצקעלער, וואס זאל זיין אומדורכדרינגלעך

אכצ. געז. פאר
טעקסטיל-אינדוסטריע און -האנדל
„רעקארד"
רינא, אייזארנו יעלא 97/95. טעל. 98801, 95535.

פאר גיפטגאזן, מא פארשטאפט אלע עפענונגען מיט דער גרעסטער פינקטלעכקייט

ארדנט איין הינטער יעדער טיר אין אפשטאנד פון 2—3 מעטער די

קעס=פארהאנגען, ברייטערע און לענגערע פון דער טיר גופא.

האלט אנגעגרייט כלארקע=וואסער אויף צו נאפייכטן די דעקעס.

האלט ביי זיך גרייט עלעקטרישע טאשן=לאמפן און באטארייקעס, אפילו

ווען ס'איז דא עלעקטרישע באלייכטונג אין אייער שוצקעלער.

האלט אין שוצקעלער גענוג פרישע וואסער און באניים עס אפט, גענוג

עסנוואַרג, א לאפעטע און א קירקע, א קליין אפטייקל (פארבאנדשטאף, זי-

כער=נאדלען, יאדטינקטור א. א. ח.).

רייניקט אויס דעם בוידעם פון אלע ברענבארע שטאפן און באדעקט די

הילצערנע באלקנס מיט טינק אדער מיט צעמענט.

האלט אויפן בוידעם טרוקענע זאמד, א פאס מיט וואסער און אן עמער.

ארגאניזירט באצייטנס פון די הויז=איינוווינער א פייערלעשער=גרופע.

גרייט זיך אן גאזמאסקעס!

גערענק: אין א קעלער פון 30 קוביק-מעטער קענען בלייבן

ניט מער ווי 4 פערזאן אין משך פון 5 שעה.

ווער ס'העלפט בויען די פאלקס־ארגאניזאציע

„אזע" — העלפט זיך אליין.

דער בעסטער לעטלענדישער לייכטפארנדיקער

וועלאסיפעד

„Latvello"

וועלאסיפעדן=פאבריק „לאטוועלא",

רינא, עליזאבעטעס יעלא 18, טעל. 26681.

Aprilis	ת"ש—1940 אפריל	ניסן
21 Svētdiena	באנאכט איז מען בודק חמץ	זונטיק יג/13
22 Pirmdiena	ערב פסח ליכט-צינדן 81 אף 8	מאנטיק יד/14
23 Otrdiena	ערשטער טאג פסח.	דינסטיק טו/15
24 Trešdiena	צווייטער טאג פסח.	מיטוואך טז/16
25 Ceturtd.	ערשטער טאג חוהמ"פ.	דאנערשטיק יז/17
26 Piektdiena	צווייטער טאג חוהמ"פ. ליכט=צינדן 89 אף 8	פרייטיק יח/18
27 Sestdiena	דריטער טאג חוהמ"פ.	שבת יט/19

Aprilis/Maijs	ת"ש—1940 אפריל	ניסן
28 Svētdiena	ליכט=צינדן 48 אויף 8 פירטער טאג חוהמ"פ.	זונטיק כ/20
29 Pirmdiena	שביעי של פסח	מאנטיק כא/21
30 Otrdiena	אחרון של פסח	דינסטיק כב/22
1 Trešdiena	Maijs	מיטוואך כג/23
2 Ceturtd.	Debesbraukšanas d.	דאנערשטיק כד/24
3 Piektdiena	ליכט-צינדן 54 אף 8	פרייטיק כה/25
4 Sestdiena	פ' קדושים, פרק א' ב'בענטשט ר"ח אייר ד' ו'	שבת כו/26

Maijs	ת״ש—1940 מײַ	ניסן־אייר
5 Svētdiena		זונטיק כז/27
6 Pirmdiena		מאָנטיק כח/28
7 Otrdiena		דינסטיק כט/29
8 Trešdiena	ערשטער טאָג ר״ח	מיטוואָך ל/30
9 Ceturdt.	אייר צווייטער טאָג ר״ח	דאָנערשטיק א/1
10 Piektdiena	Marts ליכט־צינדן 8 אויף 9	פרייטיק ב/2
11 Sestdiena	פ׳ אמור פ״ק ב׳	שבת ג/3

Maijs	ת״ש—1940 מײַ	אייר
12 Svētdiena	1. Vasarsvētku d.	זונטיק ד/4
13 Pirmdiena	2. Vasarsvētku d.	מאָנטיק ה/5
14 Otrdiena	3. Vasarsvētku d.	דינסטיק ו/6
15 Trešdiena	Valsts atjaunošanas sv.	מיטוואָך ז/7
16 Ceturtd.		דאָנערשטיק ח/8
17 Piektdiena	ליכט־צינדן 22 אָף 9	פרייטיק ט/9
18 Sestdiena	פ׳ בהר, פרק ג׳	שבת י/10

„אָזע״־אַרבעט אין ליעפּאַיא, אין יאָר 1939.

אין דער זויגלינג־קאָנסולטאַציע זיינען באַהאַנדלט געוואָרן 162 זויגקינדער. די קיך האָט אַרויסגעגעבן 30.418 פלאַשן מילך.

אין דער קאָנסולטאַציע פאַר פאָרשול־ און שולקינדער זיינען דורכגעגאַנגען 289 קינדער, פון זיי 52 פון פאָרשול־עלטער און 187 שילער.

די קליינע קינדער איז אַרויסגעגעבן געוואָרן פוטער, צוקער, טיי, ציטראָנען, האַפערפלאָקן און אַנדערע שפּייזפּראָדוקטן.

עס איז אויך פאַרטיילט געוואָרן 20 קילאָגראַם פישלעבערטראָן.

129 קינדער האָבן באַקומען 1895 באַרגזון־באַשטראַלונגען. דערביי האָט דער באַרגזון־קאַבינעט געאַרבעט 858 שעה.

דער צאָנהייל־קאַבינעט האָט געהאַט 1862 באַזוכן; עס זיינען געליינט געוואָרן 120 פלאָמבעס און געמאַכט געוואָרן 152 עקסטראַקציעס.

די שוועסטער און פאַרשטייער פון דאַמען־קאָמיטעט האָבן געמאַכט 148 הויזבאַזוכן.

די קינדער פון „אָזע״ איז פאַרטיילט געוואָרן פאַרשיידענע זאַכן, ווי דרייעקן, ווינדלען, העמדעלעך און יאַקעלעך פאַר זויגלינגען; העמדער, לייליכער, ציכלעך, זאָקן, וואַרעמע וועש און אַנדערע זאַכן קינדער פון פאָרשול און שולאַלטער.

אין יולי חודש זיינען 85 אונטערדערנערטע קינדער געשיקט געוואָרן אויף אַ חודש אין דער סאַנאַטאָריע פון „לינת־הצדק״ אין באָטען.

קינדער פון ליעפּאַיער „אָזע״ אין דער סאַנאַטאָריע פון „לינת־הצדק״ אין באָטען.

שפּאַרזאַמקייט

שפּאָרזאַמקייט און שפּאַרזאַמקייט! שפּאַרזאַמקייט איז אַלע מאָל אַ מעלה, היינט אָבער אַ נויטווענדיקייט. שפּאַרזאַמקייט אין געלט-הוצאות, שפּאַרזאַמקייט אין קליידער און שוכוואַרג, שפּאַרזאַמקייט אין פאַרוויילונג — דאָס איז היינט דער רוף פון טאָג. נאָר איבער אַלץ — און אַלע מאָל — שפּאַרזאַמקייט אין געזונט! ווייל אַ מענטש, אַ משפּחה, אָדער אַ גאַנצער פאָלק באַשטייען און קענען גובר זיין אַלע מעגלעכע קאַטאַסטראָפעס און נסיונות אין לעבן, — מוז ער שוינען זיין געזונט. דאָס געזונט פון יעטווידן איינצלנעם באַזונדער.

ווייפל מיליאָנען גיבן מלוכות און מענטשן אויס אויף אייסהאַלטן שפּיטאַלן, סאַנאַטאָריעס און אַנדערע היילאַנשטאַלטן; ווייפל אומאויסמעסטבאַרע ענערגיע גיבן אָפּ דאָקטוירים, קראַנקנשוועסטער און קרובים צו היילן קראַנקע, און ווי ווייניק אין פאַרגלייך דערמיט ווערט געטאָן סיי פון דער געזעלשאַפט, סיי פון יעדערן באַזונדער קראַנקייטן אויסצומיידן און צו פאַרהיטן, צו שוינען דאָס געזונט פון פאָלק און פון יחיד.

איינער פון די הויפּט אויסבּרענגער און פאַרדאַרבּער פון אונדזער געזונט איז דאָס רייכערן.

ווען דער שעדלעכער ווירקונג פון רייכערן איז אַסך גערעדט געוואָרן, אָבער ניט קוקנדיק אויף דעם, איז דאָס רייכערן ניט קלענער געוואָרן, אפשר נאָך גרעסער.

פאַרוואָס איז דאָס רייכערן אַזוי פאַרשפּרייט?

דערוואַקסענע רייכערן פון לאַנגווייליקייט, פוילקייט, צו „באַרויִקן די נערוון" און מחמת געוווינהייט; יונגטלעכע — צוליב ווילינגערישקייט, שטיפעריש-קייט, גאווה און כּדי צו גלייכן זיך צום דערוואַקסענעם.

סוף 15-טן י"ה, בעת מען האָט אַנטדעקט אַמעריקע, האָבן די דאָרטיקע איינוווינער באַגליקט די איראָפּעער מיט די טאַבאַק-בלעטער. לכתחילה האָט מען די טאַבאַק-בלעטער אויסגענוצט אין דער מעדיצין, אָבער אין גיכן האָט מען זיך אויסגעלערנט די צונויפגעראָלטע בלעטער אָנצוצינדן און אַריינ-צוציען אין זיך דעם רויך.

גלייכצייטיק מיט דער פאַרשפּרייטונג פון רייכערן, הייבט זיך אָן אויך זיין באַקעמפונג. און אינטערעסאַנט, אַז אין אָנהייב איז עס אָנגעגאַנגען מיט גאַנץ האַרבע מיטלען: קערפּערלעכע שטראָפן, אויסשליסן פון קירך, דערנאָך האָט מען עס פאַרביטן מיט גרעסערע אָדער קלענערע געלטשטראָפן.

Maijs	1940—ת"ש מײַ	אייר
19 Svētdiena		זונטיק יא/11
20 Pirmdiena		מאָנטיק יב/12
21 Otrdiena		דינסטיק יג/13
22 Trešdiena		מיטוואָך יד/14
23 Ceturtd.		דאָנערשטיק טו/15
24 Piektdiena	ליכט-צינדן 86 אויף 9	פרייטיק טז/16
25 Sestdiena	פּ' בחקותי פּרק ד'	שבת יז/17

Maijs/Jun.	1940—ת"ש מײַ	אייר
26 Svētdiena		זונטיק יח/18
27 Pirmdiena		מאָנטיק יט/19
28 Otrdiena		דינסטיק כ/20
29 Trešdiena		מיטוואָך כא/21
30 Ceturtd.		דאָנערשטיק כב/22
31 Piektdiena	Junijs ליכט-צינדן 47 אויף 9	פרייטיק כג/23
1 Sestdiena	פּ' במדבר מ'בענטשט ר"ח סיון פרייטיק	שבת כד/24

Junijs	ת"ש—1940 יוני	אייר-סיון
2 Svētdiena		זונטיק כה/25
3 Pirmdiena		מאָנטיק כו/26
4 Otrdiena		דינסטיק כז/27
5 Trešdiena		מיטוואָך כח/28
6 Ceturtd.		דאָנערשטיק כט/29
7 Piektdiena	ר"ח סיון ליכט-צינדן 56 אויף 9	פרייטיק א/1
8 Sestdiena	פ' נשא פרק ו'	שבת ב/2

Junijs	ת"ש—1940 יוני	סיון
9 Svētdiena		זונטיק ג/3
10 Pirmdiena		מאָנטיק ד/4
11 Otrdiena	ערב שבועות. ליכט צינדן 9 אַז.	דינסטיק ה/5
12 Trešdiena	ערשטער טאָג שבועות	מיטוואָך ו/6
13 Ceturtd.	צווייטער טאָג שבועות	דאָנערשטיק ז/7
14 Piektdiena	ליכט-צינדן 2 אויף 10	פרייטיק ח/8
15 Sestdiena	פ' בהעלותך. פרק א.	שבת ט/9

היינט צו טאָג איז דאָס רייכערן אומבאַגרענעצט. אים גיבן זיך אָפּ אַלט און יונג, מענער און פרויען. נעמט אַ קוק צו טאָן אויף אַ מענטשן, וואָס ציט אַריין דעם רויך דאָס ערשטע מאָל, און מיר וועלן זיך איבערצייגן, אַז דאָס איז אַ גאָר קנאַפּער פאַרגעניגן און אַז דער רויך אַנטהאַלט אַ גענוג שטאַרקן גיפט.

מען דערווידערט: טויזנטער מענער און אויך פרויען, וואָס רייכערן שוין יאָרן, זיינען פונדעסטוועגן געזונט און שטאַרק און דאָס רייכערן שאַדט זיי ניט און שטערט זיי ניט אין לעבן.

אויף דעם קען מען ענטפערן: די דאָזיקע באַשטענדיקע רייכערער פאַרגיפטן בהדרגהדיק אָבער זיכער זייער קערפּער און ברענגען אונטער זייער געזונט. זייער אָרגאַניזם איז פון דער נאַטור זייער אַ שטאַרקער, אָבער זיכער וואָלטן זיי אָן רייכערן געווען נאָך געזונטער און זייער לעבן נאָך לענגער.

דער עיקר ווערט אָבער געריערט ווען מענטשן מיט אַ צאַרטן קערפּער-בוי — פרויען און יוגנטלעכע. זיי ברענגען גיך אום זייער געזונט אויף אַזוי פיל, אַז זיי איבערפילן די דאָקטוירים-קאַבינעטן, ווו זיי דאַרפן אויסהערן מוסר-ריד:

„ווילט איר אויסהיילן אייער מאָגן... ווילט איר פאַרהיילן אייערע לונגען... ווילט איר אויסהיילן אייער האַרץ... ווילט איר האָבן אַרבעט-פרייד, זיך גוט פילן, זיין גוט געשטימט — וואַרפט דאָס רייכערן, געברויכט ניט קיין אַלקאָהאָל, גייט צו דער צייט שלאָפן, — און אַלץ וועט ווידער בעסער ווערן".

נאַטירלעך, וואָס מערער יאָרן אַ מענטש רייכערט, אַלץ שווערער איז אים זיך אָפּצוגעוווינען דערפון. בעסער איז גאָרניט אָנצוהייבן רייכערן — דאָס איז אַ קנאַפּער פאַרגעניגן און נאָך אַ קנאַפּערע העלדישקייט. דערצו דאַרף מען ניט האָבן ניט קיין חכמה, ניט קיין גבורה. דערצו דאַרף מען נאָר האָבן אַ ביסל לייכטזיניקייט, פּוסטע גאווה און שוואַכן ווילן. אויב אָבער איר האָט שוין אָנגעהויבן רייכערן, איז וואָס גיכער זיך אָפּגעוווינען. רייכערן וואָס ווייניקער און ווייניקער און בהדרגהדיק אין גאַנצן אויפהערן. אָבער אויך לאַנגיאָריקע רייכערער קענען זיך ביסלעכווייז אָפּגעוווינען. דערצו פאָדערט זיך אַ ווילן, אַ ביסל אינטעליגענץ און אחריות פאַר דעם אייגענעם געזונט, פאַר דער פאַמיליע און פאָלק. און אַזוינע פאַלן, ווו לאַנגיאָריקע רייכערער האָבן סוף-כל-סוף איבערגעריסן זייער רייכערן, קען מען טרעפן גאָר ניט זעלטן.

אנגרא־געשעפט פון מאנופאקטור

א. פעלדהוין

ריגאַ, טירגאַניו יעלאַ 10, טעל. 24274, 21857

עלטערן,

וואָס זיינען איצט געווען קראַנק מיט טו-
בערקולאָז,

עלטערן,

וואָס האָבן אין שטוב ביי זיך, אָדער וואָס
צו אייך קומט אריין א קראנקער מיט טו-
בערקולאָז,

פארגעסט נים צו אימפן אייערע ניינעבאָרענע קינדער מיט

קאַלמעטס אנטיטובערקולאז-אימפונג.

דערביי שטרענג איזאָלירן דאָס קינד פון דער טובערקולאָז-סביבה
אויף 2 — 4 חדשים.

אימפן אין די ערשטע 10 לעבנסטעג
די אימפונג איז לחלוטין אומשעדלעך.

פרטים אין אלע „אָזע"-פונקטן.

פעלץ-באַארבעטונג-פאַבריק און פאַרבעריי

„ELEKTRA"

אַקצ. געז.

טעלעפאָנען: דירעקציע: 81889. ביוראָ: 81814.
פאַבריק: אדמיניו יעלאָ 4, טעל. 82037.

אַקצ. געז.

«Rīgas Raugs»

ריגאַ, אייזסאַרגו יעלאָ 117,
טעל. 93968 און 95871

Junijs	ת"ש—1940 יוני	סיון
16 Svētdiena		זונטיק 10/י
17 Pirmdiena		מאָנטיק 11/יא
18 Otrdiena		דינסטיק 12/יב
19 Trešdiena		מיטוואָך 13/יג
20 Ceturdiena		דאָנערשטיק 14/יד
21 Piektdiena	ליכט-צינדן 6 אויף 10	פרייטיק 15/טו
22 Sestdiena	פ' שלח פרק ב'	שבת 16/טז

Junijs	ת"ש—1940 יוני	סיון
23 Svētdiena	Līgo sv.	זונטיק 17/יז
24 Pirmdiena	Jāņu d.	מאָנטיק 18/יח
25 Otrdiena		דינסטיק 19/יט
26 Trešdiena		מיטוואָך 20/כ
27 Ceturtd.		דאָנערשטיק 21/כא
28 Piektdiena	ליכט-צינדן 5 אויף 10	פרייטיק 22/כב
29 Sestdiena	מ'בענטשט ר"ח תמוז ו' א' פ' קרח פרק ג'	שבת 23/כג

Junijs-Julijs	ת"ש—1940 יוני	סיון
30 Svētdiena		זונטיק כד/24
1 Pirmdiena	Julijs	מאָנטיק כה/25
2 Otrdiena		דינסטיק כו/26
3 Trešdiena		מיטוואָך כז/27
4 Ceturtd.		דאָנערשטיק כח/28
5 Piektdiena	ליכט-צינדן 1 אויף 10	פֿרײַטיק כט/29
6 Sestdiena	פּ' חקת פּרק ד' ערשטער טאָג ר"ח,	שבת ל/30

Julijs	ת"ש—1940 יולי	תמוז
7 Svētdiena	צווייטער טאָג ר"ח תמוז	זונטיק א'/1
8 Pirmdiena		מאָנטיק ב'/2
9 Otrdiena		דינסטיק ג'/3
10 Trešdiena		מיטוואָך ד'/4
11 Ceturtd.		דאָנערשטיק ה'/5
12 Piektdiena	ליכט-צינדן 55 אויף 9	פֿרײַטיק ו'/6
13 Sestdiena	פּ' בלק פּרק ה'	שבת ז'/7

שלאָף און שלאָפֿלאָזיקייט

אַז אָן שלאָפֿן קען אַ מענטש ניט אויסקומען, איז פֿאַר אַלעמען קלאָר. די צייט פֿון שלאָפֿן איז אָבער פֿאַר איין מענטשן אַ קירצערע, פֿאַרן צווייטן אַ לענגערע. פֿאַראַן מענטשן דערוואַקסענע, נאַטירלעך, וואָס שלאָפֿן זייער גאַנצן לעבן ניט מער ווי 4—5 שעה אַ נאַכט און פֿילן זיך זייער מונטער. אַנדערע דאַרפֿן שלאָפֿן גאַנצע 9—10 שעה, כּדי צו פֿילן זיך אין גאַנצן פֿריש, באַזונדערש פֿיזיש שוואַכערע. דורכשניטלעך דאַרף אַ דערוואַקסענער מענטש שלאָפֿן 8 שעה. דערבײַ זײַנען שעדלעך אַלע מינים עקספּערימענטן צי שלאָפֿן ווייניקער. ליידער, מאַכט דוקא דער קולטור-מענטש זייער אָפֿט אַזעלכע עקספּערימענטן: צײַטנווײַז שלאָפֿט ער פֿיל צו ווייניק, צײַטנווײַז פֿיל צו פֿיל. און אין רעזולטאַט צעפּאַטערט ער אין גאַנצן זײַן געזונטן שלאָף. און דער שלאָף קומט מער נישט אויף דעמאָלט, ווען ער בענקט שוין נאָך אים.

די אָפּטסטע סיבה פֿון שלאָפֿלאָזיקייט איז טאַקע דאָס ניט רעגולערע שלאָפֿן. די נאַטור פֿאָדערט, אַז בײַנאַכט זאָל דער מענטש שלאָפֿן און בײַטאָג אַרבעטן. אַזוי איז אין דער גאַנצער נאַטור, אין דער וועלט פֿון חיות און פֿייגל, אַזוי איז אויך אין דער מענטשן-וועלט, און דאָס וואָס ניט קענען דער נאַטור, ניט במילא קענען דעם מענטשנס געזונט. אויך דאָרטן, ווו די נאַכטאַרבעט איז אומפֿאַרמײַדלעך, ווי אין פֿאַבריקן, אין קראַנקנהײַזער, מוז אָבער די נאַכטאַרבעט פּעריאָדיש געביטן ווערן מיט טאָגאַרבעט. עס זאָל נישט אויסקומען קיין איין מענטשן צו אַרבעטן בײַנאַכט חדשים כּסדר אָדער אַמאָל אַפֿילו יאָרן.

אַ האַלבע זינד איז אויב אַ מענטש שלאָפֿט ניט בײַנאַכט, ווײַל ער אַרבעט, אַ גאַנצע זינד איז אָבער — אויב ער טוט דאָס גלאַט אַזוי, אָן שום נויטווענדיקייט. בײַ דעם ציוויליזירטן מענטשן, בפֿרט בײַ דעם גרויססטאָטישן, איז דאָס געוואָרן כּמעט אַן עפּידעמיע, אַז ער גייט ניט שלאָפֿן פֿריער ווי 12 און זייער אָפֿט נאָך שפּעטער, און ערשט דעמאָלט לייענט ער נאָך אַ בוך אָדער אַ צײַטונג. כאָטש ער וואָלט דאָס זעלביקע אויך קענען טאָן און מיט נאָך מער דערפֿאָלג אין אַ פֿרימאָרגן-שעה, ווען ער איז אויסגערוט און פֿרישער. און נאַטירלעך כאַפּט זיך אויף אַזאַ מענטש זייער שפּעט. דאָס שפּעטע גיין שלאָפֿן איז דער בעסטער וועג אָוועקצופּאַטערן דעם שלאָף. וואָרעם נאָך 12

פֿאַבריק־געז. פֿון קנאַכן
ברענערײַ און באַאַרבעטונג
רינגאַ, לאַטגאַלעס יעלאַ 227.
טעל. 80974, טעכנ. אָפּט.: 88617

אז. באנאכט איז דער העכסטער פונקט פון מידקייט שוין אריבער. דער שלאף קומט מער נים. אנשטאט דעם שלאף קומט א באזונדערע גערייצטקייט. דער מענטש דרייט זיך פון איין זייט אויף דער צווייטער, קען נים איינשלאפן און מאטערט זיך אליין אפ. און דא קומען צו הילף די פולווערן. אמת, דער פולווער העלפט. דער מענטש שלאפט תיכף איין, אבער אויף מארגן קען ער ווידער נים איינשלאפן, און ווידער איז נייטיק א פולווער. אזוי געוויינט זיך דער מענטש צו צו שלאפמיטלען. און דערנאך קומט שוין דער נאטירלעכער שלאף בכלל נים.

אבער אט דער אומנאטירלעכער, דער פולווערשלאף, איז שוין מער נים קיין אפפרישנדיקער און דערמונטערנדיקער. די ווירקונג פון פולווער פילט מען דעם גאנצן מארגעדיקן טאג, דעם גאנצן טאג פילט זיך דער מענטש מיד, א שלעכטער געמיט-צושטאנד (פילט זיך שלעכט). און נאך א כסדרדיקן נוצן קינסטלעכע שלאפמיטלען ליידט סוף-כל-סוף די גאנצע נערוון-סיסטעם.

וואס טוט מען קענען שלאפלאזיקייט!

קודם-כל נארמאליזירן דאס שלאפן; לייגן זיך נים שפעטער ווי 10—11, אויפשטיין נים שפעטער פאר 6—7. ביי גייסטיקער ארבעט. — פארנעמען זיך נאך דער ארבעט מיט פיזישע באוועגונגען, מאכן גימנאסטיק אדער וויי-ניקסטנס זיך דורכשפאצירן. דאס וועט שוין ארויסרופן דעם נאטירלעכן פאר-לאנג צו שלאפן. אויב אבער די נערוון זיינען נים אין ארדענונג און דערפון קומט די שלאפלאזיקייט, — ווענדן זיך צו א נערוון-דאקטער. דער דאקטער וועט היילן נים שלאפלאזיקייט מיט דער הילף פון שלאפמיטלען, אבער וועט היילן די נערוון גופא. וועלן די נערוון זיין אין ארדענונג, וועט דער שלאף שוין קומען פון זיך.

פונקט אזוי ווי ס'איז שעדלעך צו שלאפן צו ווייניק, אזוי שעדלעך איז אויך צו שלאפן צו פיל. פאר א געזונטן דערוואקסענעם מענטשן איז מערער ווי 8—9 שעה שלאף שעדלעך. דער מענטש פילט זיך פון צו פיל שלאפן אפגעשוואכט, אים טוט וויי דער קאפ און ער איז אפגעלאזן.

א סיסטעמאטישער שלאף האט אסך וואס צו זאגן פאר דעם אלגעמיי-נעם געזונט-צושטאנד און געמיט-צושטאנד פון יעדן מענטשן.

אקציען-געזעלשאפט

„Alkali“

ריגא, גאניבו דאמביס 31

טעל. 93797 און 97165

„אזע“ געזעלשאפט צו פארהיטן דאס געזונט פון דער יידישער באפעלקערונג אין לאטוויא „אזע“

Julijs	1940—ת"ש יולי	תמוז
14 Svētdiena		זונטיק 8/ח
15 Pirmdiena		מאנטיק 9/ט
16 Otrdiena		דינסטיק 10/י
17 Trešdiena		מיטוואך 11/יא
18 Ceturtd.		דאנערשטיק 12/יב
19 Piektdiena	ליכט-צינדן 45 אויף 9	פרייטיק 13/יג
20 Sestdiena	פ' פנחס פרק ו'	שבת 14/יד

Julijs	1940—ת"ש יולי	תמוז
21 Svētdiena		זונטיק 15/טו
22 Pirmdiena		מאנטיק 16/טז
23 Otrdiena	שבעה עשר בתמוז	דינסטיק 17/יז
24 Trešdiena		מיטוואך 18/יח
25 Ceturtd.		דאנערשטיק 19/יט
26 Piektdiena	ליכט-צינדן 88 אויף 9	פרייטיק 20/כ
27 Sestdiena	פ' מטות פרק א'	שבת 21/כא

Julijs-Augusts	ת״ש—1940 יולי	תמוז
28 Svētdiena		זונטיק כב/22
29 Pirmdiena		מאָנטיק כג/23
30 Otrdiena		דינסטיק כד/24
31 Trešdiena		מיטוואָך כה/25
1 Ceturtd.	Augusts	דאָנערשטיק כו/26
2 Piektdiena	ליכט־צינדן 19 אויף 9	פרײַטיק כז/27
3 Sestdiena	פ׳ מסעי פרק ב׳ מ׳בענטשט ר״ח אב מאָנטיק	שבת כח/28

Augusts	ת״ש—1940 אויגוסט	תמוז־מנחם אב
4 Svētdiena		זונטיק כט/29
5 Pirmdiena	ר״ח מנחם אב	מאָנטיק א/1
6 Otrdiena		דינסטיק ב/2
7 Trešdiena		מיטוואָך ג/3
8 Ceturtd.		דאָנערשטיק ד/4
9 Piektdiena	ליכט־צינדן 4 אויף 9	פרײַטיק ה 5
10 Sestdiena	פ׳ דברים. פרק ג.	שבת ו/6

„אזע״־ארבעט אין דאוגאוופילס פארן יאר 1939

די „אָזע״־אַרבעט אין דאַוגאַווּפּילס איז אין יאָר 1939 געפירט געוואָרן אין די פאָלגנדיקע „אָזע״־אַנשטאַלטן:

1. די וויגלינג־קאָנסולטאַציע האָט קאָנסולטירט פאַר דעם יאָר 188 קינדער. שוועסטער־באַזוכן זיינען געווען 781, באַזוכן אין קאָנסולטאַציע — 1097.

פראָדוקטן האָט דער דאַמען־קאָמיטעט אַרויסגעגעבן אויף אַ סכום פון איבער 600 לאַט.

2. שול־מעדיצינישע קאָנסולטאַציע: פאַר דעם יאָר זיינען 2 מאָל אונטערזוכט געוואָרן אַלע שולקינדער פון די דאַוגאַווּפּילער יידישע גרונטשולן, האַנטווערקער־שול און נײַטערין־שול בײַ „אָרט״. די צאָל שולקינדער באַטרעפט 1500.

3. 897 קינדער זיינען געאימפּט געוואָרן פּאָקן, חוץ דעם איז פאַרטיילט געוואָרן איבער 100 קילאָ פישאייל.

דער באַרגזון־קאַבינעט האָט אין 974 סעאַנסן באַשטראַלט 141 קינדער, אַרבעטנדיק 882 שעה.

4. דער צאָנהייל־קאַבינעט האָט פאַר דעם יאָר פאַרגעזעצט זיין סיסטעמאַטישע צאָן־מעדיצינישע הילף, דורכפירנדיק די צאָנהיילונג דער עיקר בײַ די שולקינדער.

5. די זומער־קאָלאָניע אויפן נאָמען פון ל. און ק. אַראָנסאָן אין סטראַנע האָט אין דעם יאָר דורכגעלאָזן צוויי פול קאָמפּלעקטירטע אויספּײַזן; יעדער אויפנטהאַלט האָט פאַרבראַכט 6 וואָכן. דער דורכשניטלעכער געוויכט־צוואוקס איז געווען 1,5 קילאָ.

6. געזונטהייט־היים אין די הייזער אַבראַגאַם.

זומער 1939 זיינען די „אָזע״־אַנשטאַלטן, וואָס האָבן פריער געאַרבעט אין אומגינסטיקע רוימלעכע באַדינגונגען, אַריבערגעגאַנגען אין אייגענעם אַפּגע־

אַלומיניום־ און מעטאַלוואַרג־פאַבריק

«Metal-Štamp»

איינגט. ז. סאַפּוגאָ און ם. שאַמער.

רינאַ, סלאָקאַס יעלאַ 55, טעל. 39220, 39227